

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 462.

Moses Ming besaß vom Feil der Nachhereth s. Wiener in
Frankel's Nachr. 76, 391.
Rejmann's Correcturen s. 76, 391 IV/38

No 5.

קוצה תרמ"ה

מחברת הערוך לר' שלמה פרחון.

מחברת הערוך

SALOMONIS BEN ABRAHAMI PARCHON ARAGONENSIS
LEXICON HEBRAICUM

QUOD

ANNO (M. 4921) 1161 SALERNI IN ITALIA EX OPERIBUS GRAMMATICIS
JUDAE CHAJUG, ABULWALIDI MERWAN BEN GANNACH

ALIORUMQUE CONCINNAVIT

ADIECTO

EIUSDEM PARCHONIS COMPENDIO SYNTAXEOS HEBRAICAE.

NUNC

PRIMUM E COD. MSS. EDIDIT SUBIECTISQUE ILLUSTRAVIT

SALOMO GOTTLIEB STERN
HUNGARUS ROHONCZINUS.

PRÆMISSA

HISTORIA GRAMMATICI APUD JUDAEOS STUDII

AUCTORE

VEN. S. L. RAPOPORT
RABBINO PRAGENSI.

POSONII MDCCCXLIV.

TYPIS ANTONII NOBILIS DE SCHMID.

מחברת

ה ע ר ר ו ד

להחכם הקדמון

ר' שלמה ב"ר אברהם הירוע נ' פרחון ממלכות ארגון מ"כ

חברו

בעיר סלירנו בשנת ארבעת אלפים ותשע מאות ועשרים ואחת ליצירה.

כולל כללי לשון עברית בשני חלקים

ראשון

חלק הרקדוק

שני

מערכת השרשים

הנמצאים בארבעה ועשרים ספרי קדש עם פתרוניהם.

נוסד

על אדני ספרים הראשונים ומרי הרקדוק ר' יהודה חיוג ור' יונה נ' גנאה ז"ל.

היה שמור עד היום

ככ"י בנגזי אוצרות הספרים אשר במירות המלכים, והובא כעת כדפוס פעם ראשון עם הערות

מאתי

זלמן בן-גאטליב נ' כוכב טוב נב"ת מילדי ישרון רעכניטץ בסרינת חברי.

ונתן עטרת תפארת בראשו

מאמר ארוך מקורת מהלך דקדוק להק ומהתפשטות למודה. מהחכם השלם דורש קדמוניות הרב הגאון מוהר"ר שלמה יהודה ליב כהן ראפופורט נ"י ראב"ד בק"ק פראג.

שנת תר"ד ליצירה.

פרעסבורג,

געררוקט ביי אנטאן ערלען פאן שמיד, קאניגליך פרינציפאל. בוכדרוקע

הנה כן עוד משכיות חמדה ואבני הפץ אבדו מאתנו, לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב, אף כי יקרו מפז ומפנינים, ובכתם אופיר לא יסולאו: הלא המה מפעלות אנשי שם חכמי לב אשר הראו חכמתם ובינתם לעיני העמים: ספרי חכמי ישראל אשר לא יצאו עוד לאור בעט ברזל ועפרת. — ואם לא פצתה הארץ את פיה לבלוע צני תפארתם, הלא כנתי עקד הספרים כנכתי כלאים החכאו, ולא אלינו נגה אורם, לכן זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו.

M. Letteris.

טוב מעתיק דברים מועילים,
ממחבר דברים בטלים.

M. A. Ginzburg.

Dem

JÜDISCHEN CULTUR-VEREINE,

dem

verheissungsvollen Anfange einer würdigen Stellung jüdischer Literatur,

insonders

dem um die Pflege jüdischer Wissenschaften so hochverdienten

Herrn Herrn

Dr. L. Z u n z

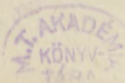
widmet dieses Werk in tiefer Dankbarkeit und Verehrung

der Herausgeber.

Die verwaiste Stellung, in welcher sich bisher jüdische Literatoren, denen für Förderung ihrer Unternehmungen meist jede äussere Unterstützung fehlte, befanden, ist durch den Verein gesinnungsvoller Männer, der sich zu **Berlin** als **Cultur-Verein** constituirt — wir hoffen für immer — beseitigt.

Der Herausgeber dieses Werkes ist einer der Ersten, den die wirksame Unterstützung des Vereins in den Stand setzte, ein für die hebräische Sprachwissenschaft und Bibel-Exegese, sowie für die Geschichte des grammatischen Studiums unter den Juden wichtiges Werk, dem Staube der Bibliotheken zu entreissen. Diess mit dem aufrichtigsten Danke öffentlich auszusprechen fühlte er sich innig gedrungen, sowie den Wunsch hinzuzufügen, dass der **Cultur-Verein** durch die allgemeinste Theilnahme für seine Bestrebungen in den Stand gesetzt werden möge, seine so edle Wirksamkeit in grösserem Masse zu entfalten.

Nicht minder ist es dem Herausgeber aufrichtiges Bedürfniss, dem Herrn **Leopold Langfelder** in **Puchov** hiermit den wärmsten Dank für dessen hochherzige Unterstützung öffentlich zu bezeigen. Die Erfahrung, dass Privatmänner für die Förderung wissenschaftlicher Zwecke Sinn genug bewährten, um zu deren Förderung aus eigenen Mitteln helfend beizutragen, ist nicht so alltäglich, dass — wer sie zu machen so glücklich war — sie zu verschweigen das Recht hätte.

Salomo Gottlieb Stern.

מכתבים

מוחקמי הדור הן מוחכמי ישראל הן מוחכמי הנוצרים היושבים על כסא ההוראה במדרשי החכמות והלשוונות.

מכתב מהחכם ג'ו'ניוס. *

Herrn S. G. Stern.

Halle, den 8. Juni 1841.

Hochgeehrtester Herr!

Ich habe Ihr werthes Schreiben vom 31. Mai richtig erhalten und daraus mit Vergnügen ersehen, dass Sie das *Lexicon des Sal. Parchon* herauszugeben gedenken. Mit diesem Vorhaben bin ich ganz einverstanden, da ich bei meiner Anwesenheit in Wien im September v. J. mich aus der Handschrift der dortigen Bibliothek überzeugt habe, dass dieses Wörterbuch wirklich viel Brauchbares enthält, und dass *De Rossi* in seiner Probe desselben nur das Unbedeutendste ausgewählt hat. Ich rathe Ihnen nur dringend, dasselbe mit einer deutlichen, wenn auch nicht grossen Quadratschrift abdrucken zu lassen, in der Art wie *Kimchi's Lexicon* von *Lebrecht* und *Biesenthal* herausgegeben ist, ohne alle Anwendungen von rabbinischer Schrift, (משקוט) welche die christlichen Gelehrten grösstentheils nicht lesen können und mögen. Ausserdem möchte ich Ihnen rathen, ausser Ihrer Handschrift noch die Wiener Handschrift, und wie möglich auch die *Ross'sche* in *Parma* zu vergleichen, denn es ist bedenklich, nur einer Handschrift zu folgen, und die Wiener scheint mir sehr gut und correct zu sein. Ich habe daraus selbst die Vorrede abgeschrieben. Sehr gerne werde ich durch eine Bekanntmachung in der hier erscheinenden Literatur-Zeitung auf Ihr Unternehmen aufmerksam machen. Sie werden aber wohl thun, einen deutschgeschriebenen *Prospectus* drucken und durch eine Buchhandlung möglichst verbreiten zu lassen. Wenn Sie mir mehrere dergleichen schicken wollen, werde ich sie gerne verbreiten und mittheilen. Vorläufig will ich auf drei Exemplare subscribiren.

Ihr ergebenster

W. Gesenius,

königl. Consistorialrath und Professor der Theologie.

מכתב מהחכם צונץ.

Werthgeschätzter Herr!

Indem ich Ihnen für die gütige Mittheilung ihrer Abschrift des *Aruch* von *R. Sal. Parchon* meinen ergebensten Dank abstatte, kann ich den Wunsch nicht unterdrücken, dass Ihren Bemühungen die Herausgabe dieses seltenen Werkes bald und vollständig gelingen möge. Nicht bloss für die Exegese wird daraus manches Goldkörnchen aufzulesen sein, sondern mehr noch für die Geschichte der jüdischen Grammatik. Jedenfalls verdient dieser Vorgänger *David Kimchi's* eine Veröffentlichung, zumal so lange die hebräische Uebersetzung von *R. Jonas* noch ungelesen im *Vatican* liegt. Bei Ihren hebräischen Kenntnissen und Ihrer Gewissenhaftigkeit dürfen wir einer correcten Ausgabe — in so weit alte *Codices* diess vermitteln können — entgegen sehen, und mit dieser Ueberzeugung wünsche ich Ihnen den Beistand der Kenner und der Gönner. Mit aller Hochachtung

Ihr ergebenster

Zunz.

Berlin, am 5. Januar 1842.

מכתב

מהחכם המפואר והמרקק המפורסם מו"ה שמואל דוד לוצאטו נ"י היושב על כסא ההוראה במדרש רבנים המהולל בק"ק פאדובה יע"א.

לכבוד ידידי המשכיל והכזון הר"ר זלמן בן כוכב טוב שלום עד העולם!

ישמחה לצי ויגל כצודי צלואתי תחלת מלאכתך להוליא לאור מחצת הערוך לר' שלמה פרחון ז"ל אחד ממיוקעו של ממחד נפסי ר' יהודה הלוי ז"ל, ואני תפלה, תעשה ותלמיח ור' יגמור צעדך ומעשי ידיך אל ידך, עד השלימך המלאכה כלוננו וכלונן ילאו, ילאו ישרים וישמחו, ואוהבי ל"הק יעלון, ודורשי קדמוניות ישרון צרכי יגילו, להציל אל ציתם ספר יקר ונכבד כזה, והיתה משכרתך שלמה מעם ה' ועם ישראל, אשר יבעת ועמלת לרוד צפתי ישימי, יתן ה' לך ותוסיף אומן להחל ולכלות גם מלאכת הולאת מחצות אחרות כ"י. אתה עתה צדוק ה', אתה שלום וכל אשר לך שלום, כנפסך וכנפש הכ"ח פה פאדובה היום י' אדר ראשון תרג"ל שד"ל.

ידידך

מכתב

מהחכם המפורסם ידיד אלהים ואנשים מו"ה יחיאל מיכל זקם דרשן מפואר בק"ק פראג.

צע"ה פראג יוס' צ' ער"ח אלול תר"א.

לכבוד איש חכם ויקר, מעמוניות החכמה חוקר, כבוד מו"ה זלמן בן גאטמליב כ"ט ס"ט!

עת הביעני מכתבך הליקוני עסקי וערדות מכל עזר ולא יכלתי להשיב ולעשות כדצריך, לכן תמחול ותסלח התמחמתי עד עתה ואל אהי צעניך כמתעלל להפיק מאויי איש יקר צעניי וכנסוב אחר מעשות טובה צהיית לאל ידי. על צשורתך כי כזר כלית מלאכתך והעתקת ספר הפרחון עד תומו ועתה פניך מועדות להוליא לאור אתן לך תודות אלהי ואצדנך וכן כל איש אוהב חכמה ומדע ישיש ויגיל עמי על הפתח אולרות חשך והבלות ספוני עמוני צתי הספרים על ידך, כי אם עאל עאל תדאב נפש אוהב תוסיס על אצדן ספרים יקדים יסדום חכמי עמנו, דאצדני ולא משתכחון כי נאצדו מתוך הקהל צלוק העתים ותהפכות הזמנים אשר עזרו עלינו, איככה לא נחמול ולא תחום עינינו על הכותרים כאור מולל מאש והמה צבתוצים מוכחים צקדן זווית צתי הספרים, עש יאכלס, דקצ יצלס, ותחת אשר יפולו מעינותיהם חולה לרוות כפש שוקקה ולהשקות שדי תדומות החכמה יוצס מקודס ויחדז מעינים? אם על הדאשאנים אנו מלעעדיס אשר כזר נכזרו מארץ החיים הגס הכשמדים ימקו צעון עללותינו? לכן כל איש המתאמץ צקיומס וצפרסומס האועד לאסודיס לאו ולאשר צחסך הגלו, צעניי כמעיו עס כל עדת ישרון וכעושה חסד עס החיים ועס המתים — והיה צזה שלום, חזק ואמץ אל ידפו ידיך להעתיק דצדים עתיקים, ופדה אסודיס צתיקים, וספרי חכמים חכמה מפיקים, ויצדנך טובים ולדיקים. חי' צעוז וחספ' ה' צידך יללס.

צצדי ידיך ומכצדך
יחיאל מיכל זקם.

מכתב

להחכם הכולל, דורש קדמוניות ישרון, ה"ה ידידי אוהבי ואהובי, הרב הגאון מו"ה שלמה יהודה ליב כהן נצר נעמן מגוע היחש ראפופורט נ"י היושב על כסאות המשפט וההוראה בקהל עדת ישרון עיר ואם בישראל פראג יע"א.

מביל

קורת עתלך דקדוק לשוננו הקדושה ודרך החפצטות למורה מארץ לארץ ורשינות חכמיה אשר חיו ונסנת ד"א תר"ס עד ת"ת צאלרות ומדינות שונות.

לכבוד ידידי החכם היקר שוקד על ספרי קדמונינו, ומוליא פנינים ממעמקי הנטיה מו"ה זלמן בן גאטמליב י' כוכב טוב כ"י!

א) שמחתני מאד צהשמיעך אותי כי יש אתך כזר הערוך לר' שלמה בן פרחון ז"ל על כל שדסי לשון עצרית כתוז וכגמור אלא היטב, וכי את לצנן להוליא לאור צקרוז אי"ה. ויהנה זה ככב חדש ועלה על פני דקיע הלימודים צלסוננו הקדושה, והלכו חכמים לאורו וכזונים לנווגה זרחו, כוחילה לאלקים כי יצרו ויצולו החותמים לקנות ספר יקר כזה מכל עזר ופכה, וידעו להעריך יקרת הספר אשר היא דבה מאד אם יגיעך ועמלך להעתיקה וכדצת זענך הדז להעתיקהו על מכונו כשר ודלוי לצא לפני קהל הקודאים, אשר תהס משגיחוס יותד על ההגה ועל הסדר הנכון מעל יופי האותיות והכנייד ותהס להפך. וכבר ניין

ידידי הרב החכם הגדול מו"ה שמואל דוד לוצ'אטו כ"י חציצורו האיטלקי (Prolegomeni S. 31) לראות דוגמא מדקדק דקדוקו ולישנו של צן פרחון במחזרת משפטי העעמים (שער ד' פ"א) להרב החכם ר"ן ה"י דנה"י ז"ל, ודוגמא היא כמלאים ג"כ דרבים נמלזים נגר דרכי הפייטנים צחזוים שקולים אשר לא ידעום אצותינו המסודרים הקדושים — וגם אכני הכותב הראיתי (צ"ה) תקלל לך פה) דוגמא קטנה מהקדמת המחבר הזה, אשר היתה 'אחי צהעמקא מכרז עם סיוס הספר ועם איוזה מאמרים צחותיות השמוסיות, ומשם יתדלח כבר יודעתו הרצה בלשון ערצית ואיך יגע להעתיק משם צילקוט שרשי' את אשר כתבו ר"י חיוב וצן נבאח וצן גצירול, וגם צגויס גדול כבר עס החכם הקדמון הלזו לכבוד ולתפארה וחכמי האומות (Bartolucci, Lambecius, Wolf, Hyde et De Rossi) הרבו צמבללו, וציחוד זה האחרון מבצירו מאד והוליוס ממנו צשנת 1805 לתפסרם הרצה ליקוטים — א"ל תדלג איפא על פיזור זמנך וכספך, עוד יש צצית יטרלל שומדי תורה ואורה צלונה, ורבו מהס ציימיו גם אלל העמים צאלרות שונות, אשר צעייניהם ימאלו חן שרידי הקדמונים העוליים מערפכת הזמן ומולאים מפלנה לאורה, וכן האנשים אשר כמוך היום יתאמנו להוליוס פנינים יקדים כאלה הנעלאים צספר זה העעמקי ים הנשיה, אקורה כי לא לצד מחיר יגיעך יתנו לך כערך הספר הנפלא צתועלתו וערך עבודתך צו, אך גם יהודך לעולם ועד כל מצין ציטרלל וצעמיוס, ותעש לך צייניו וצייניהם, חזק וזמנך אחי, ורוסיף צדכה לכל שוחרי טוב ותושיה, ואקורה עוד כי תמלא להעיר על ספר זה מצינחך צאיוזה מקומות צדרי השכל.

(ב) אורלם לא לצד לידיעת לטונו הקדושה, אך גם לידיעת מהלך דקדוקה ודרך לימודה מארץ לארץ, ימינה תועלת, כבר הזה הכולק צצוית זו ומאיר גם לזוית אחרות, כי הנה כבר הראינו (צ"ה) הע תקלל עמוד לך עד ק"ו חזוק התפסות מן כל לימודי יטרלל צאצירופא ואפריקא התחלתו מאיטאליא וציחוד מאיטאליא הדרומית, וצין הלימודים של תלמוד וקצלה העמדתי עס (עמוד ט"ט) גם לימוד דקדוק, ועתה אראה כי אין לכלול אתו צייניהם, וצו לצד ה' קדימה ויתרון לחכמינו היות צצוים צין הערצאיים וצו חכמינו היות צצוים צאלרות אצירופא וגם צאיעליון הדרומית, ובהם כצו בעמדנו על נכון את הפייטן קליד צערך ד"ה ט"ס צאיעליון הדרומית, ודרך דקדוקו וכן זה של דצי נתן צעל הערוך התי כמאה שנה אחריו צרומי. הראינו כי היו מניחים שרשים צעלי אות אחת או שתיים (יעוין פנה תולדות דצי' נתן הערה כ"ו וזמן קליד הערה ח') והוא עשין דרך הדקדוק של ר' מנחם צן סרוק צספרו כפי הירוד ממנו, ומאלו אח"כ דרבו זה של צן סרוק ודרך הפייטנים ההולכים צותציתו מצוחר היטצ צספה צדורה לראצ"ע ז"ל (יעוין דפוס פיורלל תקל"ט דף כ"ה ע"ג), ושם חוטצ גם ר' יהודה צן קדיש מוקדס לצן סרוק הולך צדריך זה, ורוסיף כי ר' אלוניס הלוי החל להדלות חסרונו ואחריו מילל ר' יהודה חיוב צציוור ויתר, ועור מאלו אח"כ סיוע הווצדו בהתפסות דרך זה צאיעליון הדרומית מן החכמים הווצדים צין היטמעאלים, ערצדי הרב המחבר שלפנינו זה צן פרחון שכתב צהקדמתו וז"ל

כשראיתי אני שלמה צו אצרהס הידוע צן פרחון אשר ממדינת קלעה (צאספמיא) מחזרת של עד מנחס צן סרוק ז"ל צידי צני אדם ובה מצצין אותו ציות, בצנתי אשר אין להס פיודטים אחרים מדצדי שרי המקרא האחרונים הנאמרים בלשון הברית כגון ספר חיוב של ר' יהודה ז"ל כ"ו וכשצאתי אני למדינת סלירנו (צממלכת נעאפעל) וראיתי כי אין להס מכל אלו הפיודטים כלום" ע"כ. וכ"כ צקוק חציורו שהסלימו צעיר סלירנו היושבת על שפת הים, ושם מלא איפא דק מחזרת צן סרוק ז"ל ולא יותר מספרי המדקדקים, אמנם זה ר' מנחס נקרא צפי הראצ"ע ז"ל (דיס מאזניס) ספרדי, וז"כ דק מן הספרים ילא צתחלה דרך ההול לעשות שרשים צעלי אות אחת או שתיים, לאיעליון הדרומית מקוס ר' אליעזר הקליד שמתתם צדריך זה צכל פיטויו, ומשם הלך לרומי ומשם לאשכנז וצרפת כלשר

הראינו צהערות לתולדות הר"ן ולקליד כנרס למעלה, אכן עתה נראה כי הספרדים היו גם הם שהצילו צצמן מאחר לאיעליון הדרומית את הדרך החדש של המדקקים המאוחרים להניח שרשים צעלי שלם אותיות ולעשות כללים נכחים ולכפולים, ומשם זה בן ברחון, אולם הפייטנים וציחוד האשכנזים וצרפתים לא סרו עוד מדרסם כראשון ולא הגיע עוד לאזנם כל אשר חדשו המשכילים צעניני הלשון צאלרות הדרומיות.

(ג) דין אמנם עוד לא הבצלנו על כנון עד כי המקוס והזמן של ר' מנחס צן סרוק, ונתחיל לחקור על מקומו. הכנוי הסתמי ספרדי יורה לרוב על איש מארץ אספמיא הדרומית (עי' לונן צמכתב עתישלו ד ק"ו) אולם מהלך דקדוק (צריש מאזניס) יליב לעיינו הספק אם לא היה מקוס ר' מנחס צאפריקא הכפונית, והוא כי מתחלה יעמיד הראצ"ע עס את המוצחיים דצ מעשרי' באון וחכס ירושלמי ור' אלוניס צן תמיס הצצלי, וזח"ז עצ לאחור צצמן כאשר נראה עוד, וחוסב מתחלה את ר' יהודה צן קדיש ממדינת תהאר"ת, והוא צמחון תלמסא"ן (עי' אצו חסון צן ענד אלה בעשיתעב דער מוידעאמישען קעניגע עמוד ל"צ) אשר הוא היום תחת ממטלת אלגיר. ונודעה אגרתו אשר כתב לקהל פלם על תועלת לשון ארמי (אורה גר עמוד פ"ח). ואחריו ר' מנחס צן סרוק הספרדי ואחריו ר' אלוניס הלוי צן צרצט מערצדי ממדינת פלם (וכואו ר' דונס המשיב על ר' מנחס) ואחריו ר' יהודה חיוב ג"כ מערצדי ממדינת פלם, ואחריו דצ האיי באון צצצל ע"כ, א"כ כל הראשונים מר"י צן קדיש עד ר' חיוב כלס מאפריקא הכפונית, לצד זה ר' מנחס שקוראהו הספרדי, אף אם לא מאלו עוד צצמן הקדום הוא שום סימן מידועת דקדוק צאספמיא עד שחולל הכגיד ר' שלמה צן גצירול. ויינו יכולים ללמד כי כיוו זה הספרדי אינו צפי הראצ"ע על איש מארץ אספמיא לצד כי אם גם על איש מאפריקא הצפונית. ומאלו קפת זכר לצד צדרי ר' אצרהס צן הרצ"ס (מלחמת ה' דפוס ווילנא דף צ' ע"א) שכתב וחכמי גלות ירושלים אשר צספרד היא ארץ המערב כגון דצי' כסיס ז"ל צעל מגלת ספרים ורצ"י חנכאל ור"י אצן גיא"ת ור"י אלפאסי ור"י יוסף הלוי תלמיור ורצו החכם הראצ"ע ז"ל ע"כ. והנה שנים הראשונים חיו צאלקידוואן אשר צאפריקא, ועור חידוש שכתב על ספרד היא ארץ המערב, וראצ"ע קורל לאפריקא הכפונית מערצ כמו שלאינו. ויותר ממנו ירחיב עוד בצול כנוי

(* ג' כ"ט דרבים וצחזורים חדשים אשר תלא צכל שש ושס לקטס וחזנס צקונטרס מיוחד עם העתקא רומית ועם הערות והוליון לחור שנה הנמרת תחת עס Lexicon hebr. selectum, quo ex antiquo et aedito R. Parchonis Lexico novas ac diversas rariorum ac difficultationum, vocum significaciones sistit Joh. Bern. De-Rossi Ling. or. Professor. Parmae MDCCCXV.

b
Parchon's Machbereth.

י. ת. ד. ויותר מזה כתב די לאס' סי (בדשמת חכמי ישראל ערך חינוב) צמס החכס פרוחן שרס פרח כי חכמי צבל הללו מאד את

ס' הדשמיס של ר' חינוב, ועליך יידיי לעיין סס ולדלות אס כן הוא (*).

באטליא הדרומית	באספמיא	באפריקא	בבבל
ר' שבתי דונולו	ר' מנחם ון סרוק?	ר' יהודה ון קדיש עם אלדר הדני	ר' תר'ס רב צמח בן מור חיים
(ר' יוני הפיימן (ר' אלעזר ביריבי קליד	ר' הסראי בר' יצחק	ר' מנחם ון סרוק ר' יצחק הישראלי	— תרצ'ה רב' סעדיה
ר' הושיאל ור' משה ובנו ר' חנוך		ר' דונש ון לברט ר' יעקב בר' נסים	— תשיי
		ר' יעקב בר' נסים	— תשכ"ח רב שרירא ועוד
	ר' משה ור' חנוך בנו		— מדקדק ירושלמי
			— תשי"ג הנ"ל ר' אדוניס ון תמים
רב יעקב ראש ישיבת רומי	ר' יונה בן גנאה	רבי' הושיאל. ר' יהודה חינוב	— תש"ס רב האי"ר רב שמואל בן חפני
ר' יהויא אבי' נתן בעל הערוך שם	ר' שמואל הנגיד	רבי' נסים בר' יעקב	— תש"פ הנ"ל
	ר' שלמה בן גבירול	רבי' הננאל בר' הושיאל הנ"ל	— תש"צ הנ"ל
			— ת"ת

צחירי האצות והכניאים, אך גם דצריהס ועופתיס דדרך כוס לא היו נכונים עוד לכתיבה לפני הקודלסיס הדגדיס הסס. ורוב האכסיס צימס הסס נלאו פעולותיהס ויתר צמעסיס מאשר נלאו צאמריס, היו אומדיס מעט ועוסיס הדצה, והנה צין העמיס היו היוסיס הנועדיס ויתר צסקידה לכתוב ספריס, וגם אללס החלה כתיבה ספרי החכמה דלאות דק מימי אפלטון ון ארסטו ולהלכה, וכנה ספרי קדשינו הכתציס צומן קדוס ויתר הדצה, יכללו דק מימיס הראשונים אשר חשנו, אכן מדלאות והיקסיס לא נמלא דק לפעמיס איזה קל וחומר כפי אשר חשצס ר' שמעון (צ"ד פל"ג), ויתר היו נמלאסיס כפי אשכנז, איזה דרכי ויכוז וסצדל צספרי הכהניס הנאצדיס מאתנו, הס היו לצדס מורי התורה צימיס קדמוניס ומוסיציס לכל סואל דצדד אלקיס ומספטי וחקותיו, וראינו איך היו נשאלים ומוכרחים להשיב ודלה צדיי קדושה וטהרה (חגי צ"ג) ולכן היו לריכויס לפעמיס לטענות דאיות והקויסיס, ומתיין זה הוא לדעתי שיחת אחימלך עם דוד, איין לחס חול תחת ידי וגו', ויהיו כלי הכעדיס קדש והוא דרך חול ואף כי הניס יקדש צכלי (ש"ח ב"א), והצדיס כמעט צלמי מוצניס (ע' ד"ק סס ומכות כ"ה צ"ג) ואע"פ שמקדש זה האחרון הוא תפשוזת דוד, מ"ת כ"ל כל הפדשה סס מן ויצא דוד נכס עד ויצדח דוד לקוחה מספר הכהניס, ויש זה כנה לטונות ומלות יחידות ודוות, כמו הלטונות צעלמן שהענקו, וכן יודעתי, חמשה לחס (כמו כל או הדצה וכתיבתי מזה צמקוס אחר) או הכמ"ל אס נשטרו הכעדיס איך מאשה (כמו אס איך נשטרו) כעצד לפכי ה', אציד הרועיס, ואיין יש פה, כחוף, לוטה, וכנה הדצה מלות יחידות ודוות צסיפור מעשי היודע הכהן צהמליבו את יואש וצאספו כסף לחזק צדק הכית (מ"צ י"א וי"ג) וכמו כן קלת ויכוז וסצדל צין משה ובהרן על דצד שער החטאת ציוס מות נצד ואציוו (ויקרא י') ועוד נאשר צדיקו סקר מלא דימיס והלכות הכהניס עם קלת סצדות מיחזקאל כהן ונציא תפדשה מ' עד סוף ספרו:

(א) וכוזמניס המסומס כשהלו לכתוב מדשי תורת כהניס וספרי, ולה"ק בצד חולה להיות נצדצת צומן צד כל ימי צית שמי, נראה צעליל סלחן כרצ של הכותציס להשמיע

(ט) עוד אמדנו להעיר על דצדי מחצד זה צן פרוחן צמ"ס צסוף חלק הקדוק וז"ל, ואני אפייס כל הקודל צזה מתכלל החכמיס ויעמוד על עומקו, אס ימלא שגבה או סוס שכתה או לשון שאינו מצולד ציות סדייכני לכך זכות, כי לא נהבו צני מקומנו לצד צלה"ק כ"כ, מפני שכל מקומות של ארץ יסמעאל לשון אחר יש להס, וכל אכסנאליס הנאליס להס יכירו את לשונס, לפיכך לא הולכרו להשתמש צלה"ק להיות דבליס צו, אצל כל ארץ [ארוס] משויס לטונות צו, וכסיצולו אכסנאליס להס לא יכירו דצריהס, הולכרו לצדד להס צלה"ק ולפיכך מורגליס צו ויתר, ואס ידקדק האדס על לשון הפירוס ישנה העיין המצוקס" ע"כ. והנה זה הטעם כמעט נראה דק דרך הלכה, שמתה סמדצדיס אנשי ארוס לפעמיס עם האורחויס לה"ק מזה יהיו מורגליס צו? אך גם עיקר העיין נראה כתמוה, כי דואיס אהנחו חכס יהודי ומארלתי היסמעאלים מורה שחכמי ישראל צאלרות ארוס מורגליס ויודעיס ויתר צלה"ק מחכמי ישראל צאלרותיו, ואהנחו הורגלנו עד כה לחשוז ההפך שחינו חכמי ספרד הס ויתר הדצה לחי לשון מאחינו צאלרות ארוס, ארוס נודע לנו פה דצד חקש וראוי לדעתו כי מעת התחילו אחינו הספדיס לחצר חיבוריס עד זמן דצ אה"כ היינו זה של הרמז ון ורש"ג, היה כחס רצ צדיועת המתקדל והלסון הנה והמלינות הסגבות על עניניס ספרויס ועל רגשות הלצ ועל חידות ומשליס, מאשר היה צדיועת דרכי הלסון על עניני ויכוז ופלפול וכבאלת דאיות ומירוסיס וסחית דצדי המתנגדיס צאייה עיין והדומה להס. וכאשר נעיין מעט צענין זה נמלא כי יעלה עד זמן מוקדס ויש לו סבות ומסוצצות וישר הדיצוד עליין לא יהיה לחכס צצניי אנשי תושיה כפי דעתנו. ואחרי מלאכו פה המקוס לזה לא נעצזו מצייל אשר נגיד עליו מאומה צקולד צצריס.

(י) נודע כי צעוד היו הלטונות הקדמוניות צימי הצחרות, לא ככתב צבן דק סריס ומשלי מוסד וספלות וסיפוריס, לא עוד הוכחות והכרעות על איזה ריעה או מאמר ולא מירוסיס וציאולויס צדאיות מכריעות, מלצ צני האדס צבלל היה גם הוא צימי הצחרות. לא הלכו עוד צדולות להאייר איזה מחשבה מתכ לך ע"י סידיה מזה ודאיה מזה, מלכד

(* כ' ון כ"ט, כן הוא ועיי לקמן צמס ס' ח ותמלא המצוקס:

(צמכת עתי שלו לך ק"ס) מראה מקור וכתב קלעת איוצ
 היא הנקדחת קלעה צאגרות דרמז"ס וכוונתו לאגרת החרס
 מזך קהל קלעה נגד החולקים על הרמז"ס, ושם נחשבת זין
 אחת מקהלות ארגון. וכבר העיר דאסס' על טעות צעל
 שפתי ישיים והסוגים אחריו, שאחרו את זמנו של ד' שלמה זה
 לזמנו של ד"ק נגד מה שיצטר סיום חנודו בשנת ד' תתקכ"א,
 והד"ק ז"ל היה צסוק אלה החמישי. ומחיצו זה החכם
 נודע לנו עוד בעמקת ח' ספרי רפואה ואסטרוולוגיה להחכם
 עלי אצן רבל מערבית לערבית, וישנו ג"כ צאולר הספרים
 של הקיסר יד"ה צעיר מלוכה ווין, כ"כ וולף צסם שפיעליוס
 (Bibl. Hebraica Tom. I. n. 280) ועוד כ' צחלק גימ"ל (n. 1951)
 כי צאולר הספרים של ד"ר א' (אשר היא היום צאקספארט) נמלאים
 שלשה עקסעמפלארין מספר הסרשים שלו, וצקוץ אחד ממלה
 השלטה נחצנד לו עוד ספר צלי סם מחצד, וכתוב על השער
 ימשלס נאים מחכמה יוכית וממזלות ומעניכי
 הדפואות ע"כ ואחצו צקרוז כי הוא ג"כ מד שלמה צן
 פרחון והוא הנעתק מאצן רבאל, אמנם צרשימה החרס של
 אולר הספרים מד"א הנקראה צסם קהלת דוד לא נמלאו דק
 שני עקסעמפלארדיען מסרשים לצן פרחון ומקוץ השלישי אשר
 נחצנד עמו הספר צלי סם המחצד, לא נצכר ממזמנה, ועל
 לצקס הספר היא מחכמה יוכית צאולר הספרים של הקיסר
 יד"ה עת תהיה צוון איה"ה*) ואולי תמלא צו עוד אותות על
 תכונות מחצדו וחיו:

היה צרכה כחפץ אהצנד ומכנדך מלצ שלמה יהודא ליב בהן ראפופורט
 דאז"ד פ"ק פדאג.

החוסס יוס ד' כ"ד תמוז, חרבך עמנו יהודית באוני העס אשר על חומת ציון למ"ק:

הקדמת המוציא לאור.

גרוי וידוע וכן ספרו לנו כותבי קורות שנות קדם ורומי צרכות מדורות עולמיס ד צרי ימי צעלי אסופות, כי מיוס
 אשר פלרו הערצייס בצולות א פריק"א והליבו כף רבלס על אדמת עפר אי צרו"פ א החלו בפני המדעים להעלות נלה
 והצילו פדי תצונה דרוב ארלותיה, וציות צארלות לויט אכי"א וס פר"ד, שמה הכינו ממלתס והוסיצו כסאות ממלכותס,
 צאלה שתי הארלות כסמוכות מעצמס וקרצות לא פריק"א הקילו צראשונה יוצעה רוח תפוקה וחיליות לסקוד על החכות
 עולמיס, ללמד ספר ולסון, צאלה הפיחו יוצעים אקרוז צלו צבצולס רוח דעת רוח תפוקה וחיליות לסקוד על החכות
 והמדעות וידיעות זולתס, אשר ידע אותס האדם וחי צסם, תחת צצט המושליס החדשים צאו ג"כ אחינו היהודים,
 ולא קשאר שום ספק כמו שפעלו אלה המושלים והאזרחים החדשים צבתלצרות רוח תפוקתס לחכמות ומדעות על צו יוצציהס
 הקדומים וכתעודרו להחזיק צמעווס, כן פעלו גם צרוח נדיצתס צרות חכמה ותצונה על לצות שארית פלטה הבולה אחינו
 היהודים. ודק לרוח תפוקת אלה המושלים אל המדעים אשר הפיחו צלצות התוצים אשר צקסו לנה וסוחרה תחת ככפי
 ממלתס, נוכל ליחס מליחות חכמים רבים ועפורסמים מאומתנו אשר רחיצו בצולות החכמות והמדעות צמחנה הערצייס,
 אשר היו תפארת זמנס וצפירת הדורות אחריהס עד ימי העולס.

ולהחזיק

(*) ג' נ' כ"ט. כן עשיתי כאשר לוח עליו הבאון נ"י וחספתי צם' אצן רבאל הנזכר שמה, ומלחתי היסוך ממה שכתב וחלף הנזכר כי
 עונתי צו צעין צקורת מלחשו עד סופו ורחייתו כי הוא טעות, כי המעתיקו לצלון עברי הוא החכם ד' שלמה דרוי"ן דייסיס נכראה סם
 צקרתה, ומחלו העריצ שמשו צין הערצייס כרע נפל ועמה לצלל ונפל צעלומוי חלכאים ספרי חכמות נאספו ממנו והלכו צסויס לצן אנו שלמה דיון
 דייסיס הצי צעקנות החכמים המספטיים ע"כ. וסם מלחתי מקום להעיר צפרסוס את אשר כצד חסנתו ולצו לצומו לא בליס, דהיינו שחין נכון
 לצכת צעקנות הקדמונים רומי קרבות ספרי חכמו ישראל נטועים לרוז המעניג יסר, כי כמעט כולם כתצו שערותיהם עפ"י המעשים והשמות
 הנחקקים על מלח הערצייס והכתובים צביי הקדמונים, צלצלו וסיוו עלינו סדרי הדורות ושמות הספרים ומעתיקים והעירצו היה הלך וברזל צחורך
 הימים עד שהיה קשה למרוז שגול נכון לצווח אל מחוז חסן, חון מהחכם די רוסס' ז"ל והיוס צרוכותו חכמס דילויטס כי אלה צחיו הדבר היטב
 ועיינו צפנים עירס כתצו על הספר צדרי, גם מה שניסס סם בעמקת לעצביות ספרי רפואה ומזלות ומסויס נאים"א הוא כלו סקר כי
 מתלה נעתק מלסין ערצייס לצלון לע"ז ספרדי ע"י ר' יהודה צן משה צלווי מלך דון אלפינסו מלך רומי וספרד, ומלסון ספרדו אל לצון רומי ע"י
 כ' שלמה דיון דייסיס ה"צ, ואינו מדנד (ס' אצן רבאל) דק ממסעיו הכוכבים והסעפת ויחוסס על האדם מיוס הולדו עד יוס מותו כידוע ממלחכת
 מספס הכוכבים אשר קינה ציימס הם צלצות צני הנצ:

(F) שינוי נוסחאות בתנ"ך הנמצאים בו:

די' ווסקי צספרו הגדול וולדיע לעקטיאלעם הודיע לנו הרצה נוסחאות ומסוכות אשר מלא צתונו, ולשר גם לכני מלאתי והערות עליהם, וגם זאת אולי כפי אשר מלאו כתוב צספרי ר' ור' כי אלה הי' להם הרצה שינויים בתנ"ך. והפסקוקים שיש בהן קרי וכתוב או להפך דרכו תמיד לכתוב הקרי. והואיל ולדבר מענין הנוסחאות אעיר את הקודש והמצדקים שדיכני לכך זכות בכל מה שימאלו אין כחן. ואליין לעינין את קושי עצותי צבולאה הזאת שפי דלות, ומכה תדין על השאר צשש לען הי' כתוב לפני "ומכיוסין אותו לאפס תתין" והוא ל'ל "ומכיון אותו אפסתי" ק" צשש כזר "ויזרו לצושת (השע ע) ויברלו. צלע"ו, חשז המעתיק שהיא מלה נכריה וע"כ נקדוה, והיא ל'ל "ויזרו לצושת (השע ע) פ" ויזדלו ל'עזודה זרה, ועתה מי חכם ויזין את כל אלה לכן יודי קורא נעים עשה למען האמת והלךק:

(G) אם היבר עוד ספרים?

אם זה המחצר ר' שלמה חצר עוד ספרים לא ידענו כי ע"ש וואלף ומיחה לו ספר חוץ מזה כמד הערותי לעיל צסוף המצוה להבאון דפ" כ"י כי הוא שקר. וצוה הספר לא כמאלא סוס דמו חוץ ממה שכ' צחלק הקדוק צסוף שער זכר ונקצה ו' לא שלש עשר מדות שהפורה נדרשת בהן הכה ה"ס כתוצים צראש ה"ס פ"ר, ואלה חסדים בכל כ"י מאלח שלא הודיעו לנו מהם כותבי העיוות, וא"כ לא נודע לנו אם הי' רק המדות לצד או כתב ג"כ להם פידוש וציאור, וגם יש לשער לפי מ"ש לפני זה צצות (E) שחצר ג"כ כללי דקדוק לשון התרגום:

(H) חוין מלימוד הקדוק אם יצא לנו עיר תועלת מזה החיבור?

אם יאל לנו עוד תועלת מזה החיבור חוץ ממה ששם המחצר גממת פניו לא עלי המלכה, והוא שדה רחצ לטייל לפני המצדקים הכתמים שומרי גן החכמות והמדעות לצל יאצד נעט ולמח או פרח קטן. ולפני דורשי קדמוניות ישנון להוליא ממנו קודות תהלוכות לשון הקודש וקדומיה, אצל על דבר אחד אעיר אשר מלאתי צו: דהיינו שאחינו צ"י צאיטאליה הדרומית צימים ההם היו עניים מדורים וצזעת אפס צסחור צכפרים הציאו ערף לציתם ככלאה משש מ"ח ועד צ, וגם לא היו יראי אלהים והיו יקיים מדיני התורה והמלות אשר יעשה אותם האלר לפי פירושי מ"ל, כי תמיד כי ימלא מקום לזה מעיר עליהם צנקאת השם לצחות ומתפלל צעד כפרת עונותיהם כמו צשש מנח, שחן, ל"ס, למס, גלצ, ערצ, דבל, כי לא מלא אותם חרדים לרצד אלהים וצקאליס צמלות כצני ארץ מולדתו אשר יאל משס היא ארץ ספרד, וקורא תגר למה שילכו צחקת העמים אשר דרים שם:

(I) רשימות המוחרים וספרים המובאים בזה החיבור ואיה מקומם בו:

רבי אברהם ז' עזרא, צשש"ס, וצהקדמה וצסוף, דיני נקור.

רבנו האי גאון, מפירושו למס' צצת צשש מור. ומספרו הקדוק, צחלק הקדוקו סוף אותיות השימושין וצשש שבע צפי מלת משומד.

רבי יהודה הלוי, צהקמתו, צשש או, צשש גיד, טצע, וצחלק הקדוק מעתיק ממנו ענין שלס מספרו הכוזבי. רבנו חפץ סגי נהור ראש ישיבה, צשש עמר וצשש ק"ע, ואולי הוא לדינו חפץ שחצר ספר המלות (פאל הדור סימן קמ"צ, הקדמת חובות הלצות) ומשני אלה הענינים נראה שהמה מס' המלות.

רבנו סעדיה גאון, צשש די"ס צשש חור צ"פ, צשש יד"ע, צשש סצצ מספרו ס' האמונות, וצשש עט ע"י.

רבנו שרירא גאון, מפירושו למס' צצת צשש ספל

רבי שלמה גבירול, צהקמה מספרו הקדוק ענין שלס וצשש פנך, ק"ל.

רש"י, צשש זור (כי הפי' שהציא ממנו 'דפואות שחוקין זריון על המכה, כתוב לפנינו צנשי' 'על ידי דופאים אצקת סמני מחצושת, רק הלוי' מן פסוק אשר זורה צרחת אינו לפנינו רק מן יורה על כוהו גפרית אך אין צכך כלום כי נשתנה צאורך הזמן ע"י המעתיקים שהוסיפו וברעו צחפץ נפסס צפסקוקי'.

אריסטוטלס, צשש סרף מספרו עוצעי הצעלי חיים.

ואני בטרם אכלה לדבר אתן פה

מזכרת אהבה

ותודה לאדני אבי התורני מריה

גאטטליב בן זלמן (מנוחתו כבוד)

אשר בלכני על צדכי התורה והאמונה

ולאמי מודתי א"ח מ' יענטל תי'.

ומנשים צאהל צנדק אשתי יונתי תמתי אשר דנשה למד ופשתים ומעש צחפץ כפיה מ' דבורה תי'.

צצות צצות עשו חיל ואלת עליית על כללה.

זלמן המוליא לאור

וצצות המחצר הזה יעמוד שמש לעד ולקור דורים. א"ד צעלה וצנס יחידס

"קרא הס צמקום הי' סל החסעל, וחילו התיצות סונת ומסונות מתצות שאין בהן וצשש כבון הצנחא יתבני הצנחא יתבני, הצנחא יתבני וצלח התכלמין, יתפעל מניה. ויש נמי להכירוס מנהב שהידועה שלו צסוף כלומר האיס בנר, איס צנחא צרוך נותן ליעף כח ולחון חונים ענתה יוצה, ע"כ מלאתי:"

הקדמת המחבר ר' שלמה פרחון

אנא יי הצליחה נא

באה לן עלו חרסיו ושושניו — ויחננו ריה נרדיו ונצניו — מענה כתפוח זהב במשכיות כסף — רבר דבור עלי אפניו

כשראיתי אני שלמה ז' ר אצרהם הידוע (1) זן פרחון אשר ממדינת קלע"ה (2) מחצרת נחמס זן סדוק ז"ל ציני
 זני אדם, והיו מחצוץ אותה ציונה, הבנתי כי אין להם פרושים אחרים מדברי שרי המקרא האחרונים הנאמרים
 זלשון הגרית (3) כגון ספר חיוב ר' יהודה (4) ז"ל שגילה לו הזורא דבר שלא נתגלה לדני סעדיה ז"ל ראש המדברים (5),
 אזל לא דבר זה ר' יהודה אלא צארתיות אה"ו (6) זלצ"ד ונדבר מלות שיש בהן שתי אותיות כפולין (7) כגון חקן, רכן, דכן,
 וכדומה לכן. עוד עמד אחריו ר' יונה ז"ל הידוע זן גא"ח (8) (עמדה) [כ"א הלך] על שזילו ולמד דבריו, ומלא כי לא
 יספיק אותו הספר לצני אדם, ומלא לו תפיקות שכהה ושגבה כשיעור אותו הספר הראשון, לפיכך הולך לעשות ספר קרא
 אותו מוסתלחק (9). והיה צדורו אדם גדול ציטאל שמו דצנו שמואל הכביד (10) ז"ל, חרה לו מאד על שתפס את דברו וגלה
 שכחותיו ושגבותיו (ומה שהשיב) [כ"א ומאד להשיב] על דבריו הולך ד' יונה המזכר לחצר ספר להביא צו ראיות כי מן הדין עשה
 כל מה שעשה, וקרא אותו ספר תשויר (11) והיה צימיהס ד' שלמה הקטן (12) ז"ל הנין מדבריהם ומתחלקותם עמיני
 המקרא, עלה על דעתו לעשות מחצרת לדבר זה על כל אותיות אלפ"א צית"א, ועזר אותו מזלו שהיה פייען גדול, ורופן
 הראשונים לא דברו אלא על אותיות אה"ו. עוד אמר ד' יונה המזכר לדיבה המקרא ערוך, שדאיו לדבר צו על כל אלפ"א
 צית"א עשה אותו, ולא מדברי חיוב כלום ולא מדברי מוסתלחק ולא מדברי תשויר, אזל עשה אותו שני חלקים, ספר ראשון קרא
 אותו ספר (למעט) [למעט] (13) והשני ספר עקרי המלות. וכשצאתי אני למדינת סלידכו (14) וראיתי כי אין להם
 מכל חילו הפירושים כלום, עלה על דעתי להסך אותן הספרים המכונים ללשון הקדש, אזל לא עשיתים מפורשים כמו שהם
 זלשון יסתעאל אלא כתבונתי לעשות ערוך וזבל ערך וערך אדבר צו כל דברו מה שהוא מפורז צמקמות אחרים מאילו הספרים
 המכונים, ואני אוסיף עליהם פירוש פסוקין חמורי' אע"פ שאין זה הענין מעיניי המחצרת אזל פידעוהו הבאונים ז"ל צפירושיהם,
 ועוד אוסיף עמינים שהולדכו מהם תלמידיהם שצאו אחריהם ולא מלאום צכפריהם ונעזרו מתקומות אחרים, וכל מה שהוא
 דומה ללשון המקרא זין מן המדברים זין מן המשנה זין מן התלמוד זיאינו, וכל מה שהוקשה לי וצקשתי פירושו מדברתי (15)
 דצנו אפרים ז"ל וגם ד' יהודה הלוי ז"ל (16) וגם ד' אצרהם זן עזרא אוסיפנה הכה. ואציא מעלים על כל ענין מחכמת
 יונית ומתולדות ועמיני דפואות הנקראים ברא מאטיקא (17), ואוסיף עמינים להסיד ספיקות שיש זלצות צני אדם מעיני
 המקרא, שנראה שהם מתייחין זה את זה כגון וינחם יי' (ראשי"ו) כי נחמהי כי עשיתים (שם שם) וכתב לא איש אל ויבז
 וזן אדם ויתנחם (צמדד כ"ג) וכגון וילך יי' (דאשתי"ח) ויעל אלהים (שם י"ז) ויירד יי' (שם י"ח), וכתב הכה השמים ושמי
 השמים לא יכלנוך (מ"א ח') וכתב מלא כל הארץ כבודו (ישעי"ו). וכגון אל יתהלל חכם צחכמתו ואל יתהלל וכו'
 כי אם צאח יתהלל המתהלל (ידמיו ט'). ואדבר על מקלת דרשות שיש צתלמוד שאין הרעת מקלנתו, ואדבר על מקלת
 הפסוקים שיש בהן שינוי מעיני הלשון והדבור, כמו ותשם צפוך עיניה (מ"ז ט') שמשפטו ותשם פוך צעמיה, וכן ויי' ישלמך
 עוצה תחת היום הזה אשר עשית לי (ש"א כ"ד) ופ' תחת אשר עשית לי היום הזה, וכן תפתח את שתי אצניס על שמות צני
 ישדלל (שמות כ"ח) שמשפטו תפתח על שתי האצניס שמות צני ישראל, וכן ואת חמשת צני מיכל צת שאול (ש"ז כ"א) וכל אדם
 יודע כי מיכל לא היה לה זן עד יום תותה, ומירצ היו לה צניס הרצה כגון זה אדבר עליו כשידמין לי צעריך שלו מן הערוך
 הזה, ואדבר על השינוי שמיניו זלשון הקדש כגון למה לא דיפו את התי"ו שהיא אחרי הקמ"ן צמלת בְּתִיִּים, בְּתִיִּין, וּבְתִיִּי כל

מלרים

(1) (י' ו' כ"ט) מן לשון נזונים ויודעים (דברים ח') והוא תאר אשר לא אורגלו צו צעלי חסופות והורחתו כמו הנודע צסן' סכחו (2) היה
 העיר קלעת חיירז (Kaleat Ejjub) הנקראת היום (Galatayut) צמחת Aragonien צלון ספיר המכרת צספיו שר"ת של
 יכמי ספרד, והיה עיר תנצר ועוסל חוק צבויה על זן סלע ולוק צבוה המנין עליה ולכן נקראת קלעת הורחתו זלשון עיני (arx, castellum)
 לדיך הספרדיים לכנות עיר גדולה ומפורסמת צס מדינה וחיינו סס מחור ועי' הראצ"ע (דניאל י"ז) (3) היה לשון עיני ע"ש הגר ונקראת ב"כ
 לדין ושמעאל, ולערך זמנו קורא חלה המדקדקים אשר חי' אחרי' הבאונים האחרונים (4) ר"ל ס' הדקדוק ל' יהודה חיוב או כלל ספריו נקראו על
 שמו ור"ל ספריו חיוב וכמו שמהל עיר היום קצן אחד צבעק אונגליקא צרותה חתה סס ספר חיוב ונובל להחיק צנה השערת ד"ר רוס' צעך חיוב,
 והוא ר' יהודה צר דוד ממדינת סלס והוא חי לערך ונקרד צתלת המאה הי"ח למנינו ועי' לעיל צמכת להכחיס דס"ס אות ח' וחצר עוד צ' ספרים
 ספר ההכנה וס' הנקוד ועי' לקמן ס' פרח בהערה. (5) עי' לקמן טעם ספר. (6) הוא ספר הנח. (7) הוא ספר הסבל. (8) חי צתלת המאה
 הי"ז למנינו והיה רוסח צעיר קורדצה ונקרא ז"ע צסס (חזונוולוד) ابو الوليد مزوان ابن جناح והוא הנקרא ב"כ צסס צני מרינוס. (9)
 אלתפתלחק ונקרא זלשון עיני ספר סגס. (10) הוא ר' שמואלהכביד אשר כתב מצוה הבתרה וכו' ב"כ ספרי דקדוק כפי עדות הראצ"ע והיה
 חסד גדול זלשון עברי, ועשיר, ומזכיר ויעץ. לחלק צרמו ספר. (11) אלתשויר ונקרא זלשון עיני ספר הסבלמה. (12) הוא ר' שלמה צצירול
 להידוע צעל כתי מלכות. (13) כתאז אלת" ספר המע Splendoris ז"ע ספר הויסר והוא חלק הדקדוק והחלק שני עקרי העולות הוא חלק
 הספרים ונקרא כחאז אלת" ספר האצול ועי' לקמן צפוך חלק הספרים. (14) היה העיר Salerno צמלכות Neapel צחיטלחיה ספרותיה דהי'
 כצו צמאה הי"ז למנינו קרית ספר מרדס חכמת הספרה. (15) עס'י הקדמה תוחה אשר ציר הבאון רס"ס נ"ו נעחק מקצן אופנהיים לני
 אוסיף סס ר' יהודה זן ר' דוד סחם המכונה חיוב. (16) עס'י הקצן המזכר ר' יהודה הלוי הקספילנה. (17) עי' לעיל צמכות שלי אות D.

תלדים (שמות י') כי כל קטן שנמקרו מרפה האות שחמיה כגון כתיבת, וחמת המלך שפכה (אסתד ז') שדיס נבנו (יחזקאל יו') שפל מן העור (ויקרא יו') ומה שגתי בנינו לי (איוב ו') ולשבי פשע ציעקז (ישעי' כ"ט). ועוד למע קודין כל העולם שתיים, שתייהן, שתייהן (ויקרא ג) צגעהי קודס השי"ן. ועוד למע לא דיפו את התי"ו מן שתיים שתיים. שתי הכליות תסוס הש"ץ שחמת השי"ן שקדמה לה שכל שצ"ט שנמקרו אחריה רפה כגון בגדים, נדרים, שתילים, שנגה, נפילים גביאים חוץ מן שתיים שתיים שתי הכליות. כי הי' לי מעשה עם ד' יהודה הלו ז"ל על כל זה. ועוד למע כל דורות שצאו מתרצן בית שני ועד עכשיו ואפי' רצותינו צעלי מתנה מדצדן צלשן עמיד צמקוס ענר כגון ואמר פלוני לפלוני ונחן לו כך וכך ועשה עמו חשון. וכל זה לשון עתיד, ואפילו צשערותיהם כותצין וחמתנו ונעננו לפלוני, וכל זה לשון עתיד (18) כמו ומענו ועשינו כל זה אוקסיף צזה הערוך, ואדער על הפיוטיין והחרוזות למע לא דצדו המסודרים של ישראל כך כגון דוד ושלמה ובני קרח, (19) ואדער על הביקוד של מקרא ועל הטעמים, וכל זה אציא עליו משלים מענין מלאכות ודפואות ומזלות. גדי שיהא ספר זה כעדרבה מלא מיני מטעמים ומיני פירות טועם אדם מזה ומזה וחוזר חלילה. ועלע על דעתי שאתחיל ספר זה צאותן חרוזות של ד' שלמה הקטן ז"ל כדי ליפותו כי הוא תפס דרך יפה ושם מה שעשו אחריס ש מלאכתו ציכ (20) אני שלמה כותב. טחן אוחיות תשמים, ושם השאר קט לח גזע ספרד כלומר קטן מדצד לחות מבני ספרד הדי אילו אלפ"א צית"א כולה ואתחיל החרוזת (21):

אמתן לאל עוז וגם תפארת. האל אשר תכן צנול צורת בורא שפתים ושם פה לאמוש ועטדם הרד והוד לעטרת גם למדס רעת להצין פללות אל צזפת וצלחרת דצד שלמה הספרדי אשר אסף שפת קדש לאום כפורת דהסקיף לצצי על עדת עור ויהי תורה פליטתם הכשורת אלדעה כי טעמדה תהן שפת קדש וכמעט היתה נעדרת זרה לשונס מלשון עברית ולא לשפת יהודית היתה נכרת אלגיס מדצד צדומיות וחני צלשון קדה הקודרת טצנע סבור לצס צמעמקי תהום גם לללו צהס כמו עופרת סף כאצס על כאכי ויהי עמוד צכליותי כאש צוערת כלאות פתאים יהמיון יהתה לצי ככנוד או כיס כנרת לא ידעון חזון וגם לא ידעו ספר וליכיה יקראון אברת כוי יעלה צלז ים צנעו ידמו להוליא האני חותרת כועי לצצ עיקך נפקחה לא טוב היות עין עמך עורת שיש פה לפיות כסכרו כלמים כי ים צזאת לך מד' משמרת שחתי צסודי כי אני לעיד ליום ואבערה צו צחמת מבערת על פי לצצ נער לצער נחשד יד צן חשע עשרה מאוד קולרת: כיהה לצצי עד קראמי היום ואשמע קול יעצור על קרת ציעק קוס ועשה כי יד ד' אותך עוזרת קוועה ואל תאמר הלא נער אני כי לא זקמים יתמכו כותרת רתה לזאת קרני ואדעה כי מד' היא נכזרת: שתי לפי שכלי ואמנס יד אנוש ע"פ אשר תטיג תכי נודרת רדתי צלצי לעשות ספר צסוד דקדוק שפת קדש היות נבערת איולם צדעתי כי לשון עברית לצד מכל לשונות היא לטוב נכרת גמלך לצי ואצויכו צמו עברית ציען היא לצד נכרת עין החרוז יתר לכל דצד ושם דרכו מאוד נבערת ששקל שפתייהו ואשימהו לשיד חרוז למען כי היות מדצרת ללך חלקתיהו לעשר מחלקות ואעשה לו כמו עסברת צכיתם עליו מתתם וחרוז על פני חרוז כמו זל על פני סוחרת

די"א כעדרבת בן אשר תדא צכל עין לכל עין תהי עוררת די"הולכים צה ימלאו מיני הדם כפר ושוטן ועלי נמרת קיראתיו ע"כ שהענקתיהו אנוש גם כענק שמתיו עלי בדגרת ב"ל יזלו מליו ציוס שצד וחוס גם חשרת מים צעת צלורת גלצ לפי קרת כמו חרמה אשר על צית בתיצות נלצה אומרת גצחר מאוד מכל כלי חפץ ולא יתן סבור תחתיו מחיר ממכרת שצע קלון כצוד ואס יעשר מאוד וימין יקר לצי יקר אומרת די"החלי צעס ואל תעללו כי נפסכס אמנס לזאת כולרת וצנן ידעו ישרון לשון עברית אשר היא מלשון כל עם ועס כותרת די"י שקקים יתנו צה יום ציוס אשר לעושה אור כמו ארת די"א היתה מאז שפת כל היקוס עדי נפלטו אנשי עדת נבערת ב"ל שפת ד' לצד צלשון צני ענר לצדה היתה כותרת גחלה והנחילה לציוו אכ המון גם היתה לודו דוד נמרת גס לא עזבה בר צארץ לעזעים יום נלכדה רגלו צתוך רזרת גיה נתנה אש דת וגם צה נשלחו כל הכיזאים לחפש נבערת די"י תופסי כנוד הלא צה נכנו יום היתה לצי ארץ לגברת די"י ים לי צכס שצרית יעקז אס שחמרו שפה מאוד נכרת ילדו אצותיכס צעת כי מדדו ויתנו כחף מאוד סודרת ללך הזיוס צאמור כי צלעגי שפה צסוד חזות הנכרת די"זקרו ואל תרפו ידכס לעצוז כי לא נקלה היא אצל נוקרת די"ל לעוזו מקוד ולחצו ככל צאל על חולצה תהי מוורת די"זכו קצלת צן חכליה יום רלות לשונס כנפכה אחרת די"אש אנשים צה והכס צחדי קלף וצמדיה מאוד נערת די"יש היות אחת בניה שכה דצד ופגשה תהי סומרת די"ה לא אשר לא נערה כדמיה אצל כדמי אחריס היתה נודרת די"ע יעשה שרי וישלים מועדו לשון עלגים לחות תהי נודרת די"גברו הכה תפיל תחתי וצו אצטה וכפסי צו מאוד נבערת קול יאזין לשום צפי עצרו אמת כי אפתח פי לעשות

(18) עי' שער חרותי המסתמין סוף אות וי"ו. (19) עי' שער הקוד צסומו (20) ס' המדקקים הראשונים תסרו סמנים לחרותיות הסמויות ונצטריות להקל זכרוןם ומה שחחרים מסרו לשמיות סי' שמלכתיו צי"ה ומתס מנחס י' פרוק באשר הוא לפנינו ציקדת ספרו, מסר י'און סימן חת ע"פ לחותיות שמו, ושם השאר ר"ל סימן לחותיות היסוד תסר ב"כ ע"פ סס כנויו חק טן וחקן מולדתו ספרו, ומנחס ספר ח"פ ספר ג"ע נ"ק. (21) היא הסינה אשר נצרה ה"רצ"ע צרהא מחזקיס, חך לרצון נסס כל דורס חכמה וקדמויות ישרון לח נמלא לפנינו כולה כי לפי עדות ה"רצ"ע ס' ת' חרוזים וכלצו דקדוק חסרים כולם, ושם המרויס אשר עורס שמורים ציזינו כך הוא: תחלה הולכים ע"ס ח"צ וחחריו ר"ת ח"י ש"מ"ה סקט"ן ו' יהודיה צ"ן בנינו"ל חרותי העיק' (כן קרה סס השירה כתי"ס קראתינו עני'ן שהענקתיהו חנוש גם כענק שמתיו עליו נכרת) וחח"י עוד ספסס סר ח"צ, וחחריו צ"ת ר"ק שמו העלמי ש"מ"ה נצד, וחחריו עוד ספסס סר ח"צ חלל ר"ק עד ס' ועי' (Ghrenfaulen. Wien, 1837. ©. 24 u. 101.)

ש... נטועים כמלכים נלצו ומשדתיים עצדים צלי מעכרת
 תמים אגודה ושיטתם על שמי להיות לכל משכיל ללות משמרת
 "שצט משדתיים אבי" של"מה וגם כו"מז הקושרים צתוך מסגרת
 להקת מלכים דק תהי ק"ט ז"ח וגם בוע ספרך צעצות נקשרת
 "ב"קומות משדתיים יחליפון זה לזה על פי עצודתם אשר נסדרת
 "היני אצאר כל עצודתם הלום על משמרותם ללות מעכרת
 איך משמרות אלה אשר צם תעצוד תמיד משמרתה תהי נקשרת
 באחד לצדעה עמיתים תעצוד לשם ולפועל תהי נקשרת
 גם תעצוד פועל אשר היה כנר אלף צהתחצוד להץ נקשרת
 דמה להוסיפה צסס פועל כמו שתמול ואזדוע היות נקשרת
 זכנן מחלקות הנון לכל פנים אשר צם נחללה נפזרת
 זאת גם לחמת מעמיתים תעצוד תמיד עצוד להיות ללות לעזרת
 הקוקה להעשות כנר גם לאשר עתה כמו לעצוד וגם נעצרת
 מפולה לו רצים צפועל שכנר כי צאשר להיות תהי נקשרת
 ירועה נון לקון ונון ויחונן עת תעמוד צסס ועת נותרת
 בן נוספה צלשון נקצה כי תהי אחת והיא כל עת ועת מוסרת
 לקהל נקיצות נחנה חוק ותהי צסס וצפעל לא נכרת
 ב"אחתי הווד והתיו וצמלמד גם היא לחוק נכדרת
 נון נחנה לעצדי לצנות זה צסס רצים צסס אחד צלי נחארת
 שומה תמורת מים ונוספות צתוך מלין כנון מנלס כנון נפארת.

אולם אצאר סוד צעודם אחקרה מלין צעוד ימין נעדרת
 להיות יסוד כל ים ועודם כל יקום עלם ודקמה צעודו נאסרת
 צרם היות הסס והפעל וגם עלה שלשית זו צו קושרת
 דע כי שלם אלה ציען נחקרו מהשמים עשרה צרת נחקרת
 היו לצדעה חלקים גם כן חלקתיה לך צזאת אגרת
 ואחלוק אותם לך מחלקות את זו לעומת זו תהי חוזרת
 זכור צדלשונה ללותיות וגם כל תולדותיהן צרת נכשרת
 חק השניה החקוקה אחריו צסס ותולדותיו תהי חולרת
 טעם שלישיה צפעל יסדה וצכל נקצה צעודו נאמרת
 יקרה רציעית דק קמקתיה צסוד מלה אשר פועל לשם אוסרת
 כל תולדות אחת למול אחת יבי מספר צעדיה אשר אגורת
 לכן הכינותי צדלש המחלקות ששה צעדים צערה נודרת
 מספר שמים עשרה ומולאס צפה חקוק צדלשם לות ללות נוכרת
 גוד לחמת מחלקות יחלקו צפה כערת צעלי מסודרת
 ספוחות עלי כרון ועל חין אחריו וגם על קלת לשון וצן זודרת
 עיני חמישית דק לשפה נודעה וצאחרית כולסנה כבמרת
 פתרון פקודיהם סוד א"ח"ע לכיז גדון וסוד גי"ק לחין עודרת
 צורה שלשית ד"על"ס נקדלה לחין וצלשון אחת נספרת
 ק... יעילו סן חקוקי זס"סד"ן ומקום יסוד צו"מף שפת נסגרת
 רק נלמו חמס ועודם נחלקו לשני חלקים על פלה אחת

מחברת הערוך

חלק הדקדוק

לר' שלמה בן אברהם הידוע ׳ פרחון נב"ת

(הערה. כל ההערות ותיקונים אשר נמצא בתחילתן [נ' י' כ"ט, ר"ת נאום בן כוכב טוב] הן חנה מן המוציאו לאור, ואף שלא נדפסו ר"ת הנוכרות בראשן רק שנדפסו בין [] הן בכ' רש"י והן בכ' מרובע הנה ג"כ מן הנוכר. ר"ת [מ"א] אשר נמצא תמיד בדברי המחבר כינתו [מין אחר].)

שער אותיות המשמושן

על פי סדר הסימן שנתן רבי שלמה ׳ נבירול זצ"ל אני שלמה כותב:

נפשך (ראשית נו). מ"א באבדן מולדתי (אסתר ח) לתתן שם
 ארון האלהים (מ"א ו) [ניל לתתן סס חת חין ציית יי ויס נ"א
 לתתן] כלומר לתת שם. מ"א נשים רחמניות (איכה ד), ופעמים
 מחליפין אותה באות כפולה, חסדי ה' כי לא תמנו (שם ג)
 כלומר תמנו, וכן לשמיד מעוניה (ישעיה כג) כלומר מעוניה
 שהיא מן מלת, יי עוזו וגבור (תהלים כד):
 יוד משמשת בראש השמות כגון יגאל בן יוסף, ואת ידלף
 (ראשית כב) וכן בראשי הפעלים, ישמר, יעלה, יקום,
 ובאמרת המילות כגון לרדוש הדבר (עזרא י) כלומר לדרוש
 הדבר, וכן ותגבהנה (יחזקאל יו) אילו הן פעלים. ובאמצע
 השמות כגון האמינון אחיך (ש"ב יג) נלכה דותינה (ראשית
 לו). מ"א יוד יחוס כגון העמרמי, היצהרי, ופעמים ברא יחוס

אלף של אדוש ידושנו (ישעיה כח) נוספת [סס נחנה כי חסרי:
 צרים הרצה כי סימם סחלף יתד מוס]. כי עיקר המלה דוש
 וכן אתמול ואזדוע:
 כון של נפעלים [ינון לסי' ניון נפעל]. כגון נוכדים (אסתר ט)
 ונאכל גויש (שמות כב), וגם תשמש בראש השמות כגון
 נמרוד נפתח [ניל נפתחים סס חותם (נחשית י)]. וגם כי היתה
 נסיבה (דה"ב י) משפמו סבה בלי נון. מין אחר, וכה תדבקין
 (רות ב) עד מתי תתחמקין (ירמיה לא) תשתכרין (ש"א א)
 ללשון נקבה אחת, ולרבים [ולננוח]. בילדכן (שמות א) וראיתן
 (שם שם) ותהרין שתי בנות לוט (ראשית יט) ולרבים זכרים
 והיה עקב תשמעון (דברים יו). מין אחר יסובבנהו (שם לב)
 יצרנהו (שם שם) וארומנהו (שמות טו). מין אחר תברכני

מחברת הערוך חלק הדקדוק לר שלמה פרחון

כגון לבני ושמוני (במדבר ג) זכרי וסתר (שם שם) זבדי בן כרמי (הושע ז). [ג"ל בן כרמי בן זבדי ג"ל ונפטימים בני יהוס נסוף סס העלם נייד]. מ"א יוד של רבים, בני, עיני, ידי, וכן בני, עיני, ידי, וגם עם המם של רבים כגון אנשים ונשים (ירמיה מ), שניות, [ג"ל רבוי הזוי (יהוה) יקרא שניות]. יבנים, שניות, ידים, רגלים, וגם עם נון כגון למחות מלכין (משלי לא). מ"א מקימי מעפר רל (תהלים ק"ג) היושבי בשמים (שם קב"ג) ולנקבה אורהתי לרוש (הושע י) מלאתי משפט (ישעיה א). מ"א המעטרכי (שם קג) הגואל משחת חייו (שם). מ"א ישימו יוד באמצע השם למשך בו מעט כגון פליט, עריץ, ובסוף השם כגון ירה החצי (ש"א ב) כלומר החץ: שון משמשת במקום אשר, שככה השבעתנו (ש"ה ה) שיי אלהיו (תהלים קמד) שקמתי דבורה (שופטים ה): למד משמשת במקום כ"ף, לאשמת העם (ויקרא ד) כלומר כאשמת, ובמקום בית, ונפלו לפניכם לחרב (ויקרא כו) בחרב, לפעמי וילד לחבורתי (ראשית ד) בפעמי ובחבורתי, ונשמרתם מאד לנפשותיכם (דברים ד) בנפשותיכם, לאחרונה יסעו (במדבר ב) באחרונה, וגם יוסיפיה בלי צורך. ויהשבה עלי לשכורה (ש"א א) כדבש למותוק (יהוה ג) אנש לשובר (ירמיה ל) השלשי לאבשלוש בן מעכה (ד"ה א ג) אבשלוש, ותשמש הלמ"ד כמו וי"ו ואלה מסעיהם למוצאיהם (במדב' לג) לכל העיר האלהים (עזרא א) כלומר וכל העיר, ותשמש במקום על, ואמר לבני ישראל (שמו"ד יד) אמורי לי אחי (ראשית כו) פן יאמרו לי אשה הדגתהו (שופטים ט) כלומר פן יאמרו עלי, ויצעק העם אל פרעה לחם (ראשית מוא) על הלחם, ותשמש במקום מ"ם הבאים לכולחמה (במדב' לא) מן המלחמה, כמו לקולה (שם יו) מקולה, אלף למטה (שם לא) מומטה, להועף ולבהמה (ויקרא ז) מעוף ומבהמה, כי את יי עובו לשמר (הושע ד) מושמר, ופעמים יוסיפיה בלי צורך, ואת תורת הבהמה והעוף וכל נפש השודרת על הארץ (ויקרא יא) פ' וכל נפש, וכן וכלי כסף מאה לככר (עזרא ח) מדות ארום ללבושך (ישעיה סג) ופעמים יוסיפיה בתוך המלה, כלו שלאגן ושלו (איוב כא) כמו שאגן מואב (ירמיה מוח) ותשמש לכו"ף במקום תחת, שנאמר לקשש קש לתבן (שמות ה) ותשמש במקום בטוי [ג"ל במקום שזועה כ"ס נוסעי, חס לה הוא דין סיעה וסס נסחיכל כ' קס' נסיוס נטון סיעה וכן ה"ן]. שנה לתורה ולהעודה (ישעיה ח) למי ארץ (ש"ב ג) פ' במי לו ארץ, ותשמש במקום על, שנה ודרט נפש (ויקרא יט) פ' על נפש, בין עיניכם למת (דברים יד) על מת, והנה דגן נפל לפניו (שם ה) על פניו, ותשמש במקום ה"י. אשר למלך נשען על יוד (מ"ב ז) פ' אשר המלך, וכך שיר למעלות (תהלים) כלומר המעלות, עד לשמים הגיע (ד"ה ב' כח) וכן האורה בבני ישראל ולגר (במדבר ט"ז) פ' והגר:

מ"ם משמשת בראשי הפעלים כגון, משליך, מקטיר, (נינוני מניו הפעיל). בן מביש ומחפיר (משלי יט) למושפטי אתחנן (איוב ט), ותשמש בראשי שמות כגון מלבן, מדצן, מדבק, מסכן, מלמד בקר (שופטים ד), וגם יוסיפיה ברצע המלה כגון נמוכה ונכס (ש"א ט) ובסוף המלה ריקם, חנם, ותהי חכמ (שמות ח) שבי דומס (ישעיה מז) [היא תח' הסעל לכווי נקס וזהו מנסס דום על' לקמן ססס דום וטוב ויחל ודומס סוח מנסס דום ועי' ד"ק]. כי עם הנקבה דבר, אבל טוב ויחל Parchon's Machbereth.

ודומס (איכה ג) חמ"ס עיקר, והוסיפו יוד מם בסוף שם יחיד שנאמר ואת פתרוסים (ראשית י) כולם אינן שם של רבים, וכן אפרים, מצרים, ומתחלפת מ"ם בח"י נאמר אמנס, וגם אמנה (ראשית כ). ותשמש (ש"ב כב) אדיקס (שם) השב השיבם (דברים כב) והוסיפין עליי וי"ו שנאמר תביאמו ותטעמו (שמות טו) ומוסיפין מ"ם בלי צורך מאל אביך ויעורך (ראשית מט) מאשר שמנה לחמו (שם שם) עד ממחרת השבת (ויקרא כג) לא אצתי מרועה אחרך (ירמיה יז): ה"י משמשת במלות הגדיל י"י (תהלים קכ"ז) והגביר ברית (דניאל ט) השליך מושמים (איכה ב) ובלשון נקבה הגרה בעון מתנהג (משלי יא) שמורה אני (שיר א) וכן חכמה ותבונה, ומוסיפין אותה בסוף שם היחיד שנה' מלפני השער התחתונה (יהוה קאל מ) וכן מבוא מלך החיצונה (מ"ב יו) והטעם מלעיל, [וזהו רחום סהיה נוספט לסס זכר כי ס"ה נקנסה תקדס לסניס הנכניס, יסדו חגר הסיונה הנכניס מלעיל]. ושל לשון נקבה הטעם מלרע כלומר בסוף המלה, שנאמר אל תחצר החיצונה (יהוה קאל מ) וכן ה"י של נחלה עבר על נפשינו (תהלים קכ"ד) בטרם יבא החרס (שופטים יד), וכן ה"י של אשה ריה נחוח (ויקרא א) כי הוא ממש [נדעתי חסר מלת חס וחינו תח' לקנן ועי' לקמן ס' חס ועי' זחור ונ"ס' ונדעתי כולם ס"ה ס' נוספת כמ"ס סד"ק נחמלול קד ס"ג דסוס סירטה]. וכן ישובו רשעים לשאלה (תהלים ט) כי אין הח"י חזאת כמו ה"כ מצמיחה (ראשית יב) כי אותה למצרים היא, אבל לשאלה יש לה למ"ד בראשה נמצא הה"א נוספת, וכן מושפה לא תחיה (שמות כב) [נדעתי ס"ה נוספת כ"ס לקמן נסיוס וסדנר תמוס ססדי הנכניס סיה מלרע]. ובעד נכריה חבלהו [עי' לקמן סרס נכר וסוח ב"כ תמז' ססדי נספויס סלנו הנכניס ילקט] (משלי כ) וכן השפלה הגבה (יהוה קאל כא) כלומר השפלה הגבה ועוד אמר הגבוה השפיל (שם שם) [ח"כ סספס ב"כ זכר]. וכן נורא עלילה (תהלים סו) כלומר עליון, וכן וגם לנועדיה הנביאה (עזרא ו) שהוא שמועי בן דליה (שם שם) ומשום שאמר נועד אל בית האלהים (שם שם) נקרא נועדיה [ח"כ חיננו סס נקנס לחסם נניחס, ונקרא על ל"ס סחסר ניער וסכרסיס כי סו סס ני סניח נקיה לספויס ע"ס תלינכ נניחחי כמו ססיוס סחלמזי ולז"ג סחלמזי ססיוסי כ"ס ס"ה נניחז] הנביא, עוד הוסיפו ה"י שנה הנביאה, וכן אירע לשמועי המתנבא משום שהי' אומר חלמתי קראו הכ' שמועי הנחלמי (ירמיה כט) וכן רועה התרועעה ישעיה כד) משפטו רוע התרע במשקל נוע תנוע (שם שם) וכן ה"י ולדבקה בו (דברים יא) לטמאה בה (ויקרא טו) [תקרי סיס' ס"ה]. מ"א ואתנה ידעתן (ראשית לא) כזמתכנה (חוקי' כג) כל' כזמתכנ, וכן ותקריב ותבאה (ישעיה ה) תבאתה בראש יוסף (דברים יג) ואילו ה"י ציווי ניש (שם ל) סייכות סס וחולני ססיוס [ב"כ דבדים סכנס וסיס ע"ס ססססר לסכרס ע"סי סססר דבדים חעסס לסי דעתי וכן, יומסיפין ס"ה על סססר ס"ס סססס ועורס וסנורס (יסעיס לב) וחילי ס' לויי נסיס חסרו ססססס ססססס כיו לכנס סננס (רות ח) וכן ססססס]. אמרו פשוטנה כמו לכנה שבנה (רות א) חגורנה וכן ססססס (ירמיה מט) מי האיש הזה (ראשית כו) כמו שאמר הנער הלז (זכריה ב). [אין לו סייכות סס ומקומו לעיל חסר ומוסיפין סופה נסוף סס ססססס]. ומוסיפין ה"י על המצד של פשוטה ועודה חגורה (ישעיה לב) ססססס. והוסיפו על זה המצד [עי' לקמן ססס ססס ססס ססססס]. כי טוב זמרה אלהינו (תלמי קמז) ליסרה אתכם (ויקרא כז) ומוסיפין אותה בציווי הדבר כגון אספה לי שבעים איש (במדבר יא) מוכרה כיום (בראשית כח) שלחה הנער (שם מו) שמרה על דל שפתי [נסון סססוק

מחברת הערוך חלק הדקדוק לר' שלמה פרחון

כן הוא סיפה ה' ספרים לפי נדרים על כל ספרים]. (תלים קמ"א) וכן היא
לנגבה ליום לצפונה ליום [לשון הספוק ללפניה ליום הצדעה לנגבה ליום
הצדעה, ומוקמו לרחים לעיל חלל יסנו וסעים לשהלם כי הוא דומה
לו למ"ד בחלה וס' זמקומה צדופים (ועי' דר"ק סער דקדוק הספלים
הזה הלמ"ד) וסס הנינים תלעיל]. (דהיא כו): והה"י נחלקת
לכמה חלקים אחד של קריאה כגון הקורא יחיד ולרבים שנא'
הדר אתם ראו דבר יי' (ירמיה ב) האשה המנאפת (יחזקאל
יו) הקהל חוקה אחת לכם (במדבר טו) ואילו אמר להם יי'
הנה כיניו לכם, למה לא היה הקריאה לנגמרים]: לא היתה קריאה,
הם הקטנים עם הגדולים (תלים קמ"ו) וכן יגער יי' בדך עני'
לקמן שם בנר וז' ספ"י של הספוק קמ"ה ספ"י קהל חלה כלומר
הנניח קהל לטון וז' ספ"י יגער עין השטן (זכריה ג) עלו
הסוסים (ירמיו טו) בואי הרוח (יחזקאל לו) וכן האיזונו השמים
(דברים לב). ויש ה"י במקום הנה שנאמר האם אין עזרתי
(איוב ו) העוד זרע במגורה (חגי ב) כי לא יתכן שיהו של
שאיילה ושל תימה ולא של תוכחה ונערה, כי לשון תוכחה
הלוי' תגמלו זאת (דברים לב), ושל גערה, הבא נבא אני
ואמך (ראשית לו) שנאמר ויגער בו אביו (שם שם) וכן האל
יעות מושפת (איוב ח). וה"י של שאילה היש בלשוני עולה
(שם ו) הרוב רוב עם ישראל (שופטים יא) וכן המון הענין אשר
צויתוך (ראשית ג) ואחרים אמרו חס ושלום שישאל תבורא
כי הוא יודע ועד ולא אמרו כך אי הבל אחיך (שם ד) ויאמר
לו איכה (שם ג) [לדעתי ספרים האלה זניה קורם כלסון זני חס'
בדכו נגזר בשחיית כולם נכל הספוק]. וה"י של ידעה, ויאמר
אליו העבד (שם כד) וכדומה, והיא קמוצה כמו העבד ישראל
(ירמיה ב) [מן כמו העניד עד ספוחם חיו לו סייכות הנה כי היא
ה"ה סתמה ויהי נחמה כספוכה לזית נרינית צפתה לזר חלל ה"ה
ידעם כספוכה על חיה כרון נקמן, זה חולי הסכים חיים זניס], וכל
ה"י הרבוקה לאות אחת"ע פתוחה, והוסיפו ה"י בלא צורך
שנא' וחלמו המומו (מ"א כ) ותשמש הה"י במקום הה"י שנ'
ושפכת היבשה (שמו' ד) פ' ביבשה:

הן עד ירה ולא יאהיל (איוב כה) וחמש עשרה אמה קלעים
לכתף (שמות כו) ויאמר אל בנותו ואיו (שם ב) ותשמש
במקום עם כנון לא אוכל עון ועצרה (ישעיה א) פ' עם עצרה
כמו שונא גול בעולה (שם סא) וכן יהיה כל נפש יוצאי ירך
יעקב שבעים ויוסף (שמות א) פ' עם יוסף, ומשמש במקום
ואם שנאמר ותמאן לשלחו (שם ד) ועדיין לא מיאן אלא כלי'
אם תמאן, וכן ודפקום יום אחד (בראשית לג) אם דפקום,
ואמרתם במה אהבתנו (מלאכי א) פ' אם אמרתם, ותשמש
במקום אחר, שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם
וידר מעשות החטאת (ויקרא ט) ויקרא ט) כלומר אחרי דרתו מעשות
החטאת כי ברכת כהנים אחר עבודה יהודאית. וגם תשמש
במקום או שנאמר וככה אביו ואמו (שמות כא) או אמו, הנוד
וכרים יותץ (ויקרא יא) או כרים, בלולה בשמן וחרבה (שם
ז) או חרבה, ותשמש במקום כ"ף שנאמר הדלת תסוב על
צידה ועצל על מטתו (משלי כו) פ' נעאל, מים קרים על נפש
עיפה ושמועה טובה (שם כה) כשמועה, וכן יבואו לבוש מלכות
אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר
מלכות בראשו (אסתר ו) כלומר כאשר נתן כתר מלכות בראשו
(אסתר ו) כלומר כאשר נתן כתר מלכות בראשו, כלומר ביום
שנתמנה, ואל יעלה על דעתך שעשו כתר מלכות על ראש
מרדכי כי למטה אמר ונתן הלבוש והסוס ולא אמר והכתר,
ולא יתכן שיעלה כתר מלכות אלא על ראש המלך בלבד, ויש
אומרים כי סוס אחד יהיה לפני המלך וכתר מלכות בראשו
וכן נעשה לפני המלך ואינו כן. ותשמש וי' לרבים כגון אמרו,
שמרו, ובלשון יחיד כגון חושך שבטו שונא בנו (משלי יג) וגם
יש לה חק גדולה אם תשים אותה בראש פועל עבר יהיה
עתידי כגון עשה, עשו, עשית, כגון זה לשון עבר, אם תשים
ויי' בראשיתם היו עתידיים כגון ועשה בצלאל ואליהב (שמות
לו) ועשו לי מקדש (שם כה) ועשית מצולת (שם לא) וכן כל
פועל עתיד כגון יעש יי' (ש"ב ב) יתן ישם, אם תשים בראשית'
ויי' פתוחה יהיו לשון עבר כגון ויעש גם הוא מטעמים (ראשי'
כו) ויתן לבן ללאה בתו (שם כט) וישם את הים לחרבה (שמו'
יד) ויש בתורה ועשה לשון עבר שנאמר וישאל אהב את יוסף
מכל בניו ועשה לו כתנת פסים (ראשית לו) כלומר ויעש אבל
כשהקדמה מלת עבר שהיא אהב את יוסף מכל בניו לזה ועשה
לו היתה גם היא לשון עבר, חזר לומר והיה האיש ההוא וכי'
והלכו בניו ועשו משהתה וכי' ושלחו וקראו לשלש אחיותיהם
וכי' והשכים בבקר והעלה עולות (איוב א) אילו כולן לשון
עתידי כמו והיה ביום השישי והכינו (שמות יו) וקראו לו אומר
עירו (דברים כה) וכדומה לחן שהן עתידין אבל כשקדם ואמר
הי בארץ עויץ (איוב א) שהן עבר נעשו הו"ן של סוף כמו
וה"ן של שמות שנא' שמעון ולי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין
(שמות א) לא כמו וי"ו של ועשה בצלאל ואהליאב (שם לו)
שלא קדמה לו מלת עבר כלל. ויש מי שאמר כל ועשה ועשו
שיהא המטעם שלו בסוף המלה הוא פועל עתיד, אמרתו לו
הנה ועשו לי מקדש (שם כה) יוכיח שמטעמו בראשו והוא
עתידי, ובדאי יש פעלים אחרים שהן תלויין בטעם ואני אבאר
אותם למטה במקום הראוי להן. ויש בתורה והיה במקום
והי, אבל אני אבאר למה כת' והיה כצאת משה אל האהל
(שמות לג) וכן והיה כבא משה האהל (שם שם) והיה
המטופים ללבן (ראשי' לו) כולן לשון עתיד כמו והיה ביום ההוא
יתקע בשופר גדול (ישעיה כו) וכיוצא בו, אבל אילו לפי שהיה
משה יוצא ובא בכל יום ובכל שנה, וללבן היו מטופים בכל
שנה

כף משמשת להמשיל זה לזה שנאמר והי' כעם ככהן וגומר
(ישעיה יד) יי' כפי"ן בזה הפסוק. מ"א כמשלש חדשים
(ראשית לח) פ' בקידוב, כשלשת אלפי איש (שמות לב) והי'
כמשיב ידו (ראשית לח), ויש כ"ף של דקדוק שנאמר כחצות
הלילה (שמו"י יא) כאלפים אמה במדה (יהושע ג) כי הוא
כאיש אמת (נחמיה ז) ופעמים יוסיפה בלי צורך שנא' כמעט
וגרים בה (תלים קז) כלעמית שבא (קהלת ח) [גם הספיקים
חסר לפניהם כל עומת מלה זעירה מתנוגגת נמקוף, ולפי' דנינו היה מלה
חדה והכף ניספה עי' לקמן, ע' עמת סל' ספ"כ וסלמ"ד יתירס]. ותשמש
בסוף המלות כגון רעה, אביה, וגם בלשון רבים אביכם אחיכם,
ולשון נקבות ואביכן התל בי (ראשית לא) אבל הכף הערכך
(ויקרא כז) היא נוספת [והיו לכינוי וז'ל ספיקו כערכו ספיקו ועי'
לקמן בספיקו]. כלומר כסף הערך, וכן באך אשורה (ראשי' כה)
וכן לבא חמות (במדבר לד) ומוסיפין אותה בסוף מלת אני יי'
אנכי:

ויי' משמשת בראשי התיבות השמות שנאמר שמעון שמעון ולי
ויהודה ויששכר, וכן בראשי הפעלים שנאמר ויאכל וישת
ויקם וילך ויבו עשו (ראשית כה) ומכניסין אותה בתוך השם
למשך בו מועט כגון גבור, שופר, יוצר גובי (עמוס ז) ופועלים
כגון שומר, דובר, עושה, אונמי ושמור, ואת הנערים יודעתי
(ש"א כא) והוסיפה בראשי המלות בלי צורך כגון עבד אביך
אני מאז ועתה ואני עבדך (ש"ב טו) ואיה וענה (ראשית לו)

מתברת הערוך חלק הרקוק לר' שלמה פרהון ב

שנה, נמצא שהן עתיד ועבר יחדו כלומר כך עשה וכך הוא עתיד לעשות, וכן וקס כל העם ונצבו והביטו והשתחו (שמות לז) וכל אותו הענין שכל מלון לשון עבר והן בודאי סיפור דברים שעברו משום זה המעט הוא שהיה מתחדש בכל יום ויש בו מועשה תמול ומעשה מחר ומעשה שנה העתידה ושעברה, הרע שכן הוא הנה אמר תחלה ומשה יקח את האהל ונטה לו (שם שם) כלומר לקח את האהל והטה לו כיוצא בו ואמר וי אל השטן מאין תבא (איוב א) משפטו מאין באת אלא להודיעך כי כן השטן לעולם את הצדיקים שעברו ושעתידין לבא, אבל והיה בכיוב בלדתה אותו (ראשית לח) כמו אהב את יוסף ועשה לו (שם לו) שנאמר ותקרא שמו שלה (שם שם) זה לשון עבר, הרביק לו והיה בכיוב כלומר והיה בכיוב, הואיל ואתא לידן נומא בית מלחא, מזה צורך לנו להגיד שאותו זמן היה יהודה בכיוב או בביתו אלא כשילדה תחילה הבכור קראו אביו ער שנאמר וקרא את שמו ער (שם לח) עור כשילדה אונן היא קראה לו אונן שנאמר ותקרא את שמו אונן (שם שם) עור כשילדה את השלישי מן הדין שיקרא לו אביו שם והיא קראה לו שנאמר ותקרא את שמו שלה (שם שם) כי אם תאמר למה קרא האב שם לאחד ואשתו קראה שם לשנים הגיד לך הכתוב שהיה האב בכיוב בלדתה אותו שאילו היה שם הוא היה קורא לו שם, הא למדת שכל מקום שיאמר לשון עבר תחילה אע"פ שיאמר אחריו לשון עתיד אינו עתיד, וכל דברי רבותינו בעלי משנה זו הדרך תפסו דתנן (ברכות) היתה אשתו מעוברת זה לשון עבר ואמר יהי בצון שתלד אשתי זכר ואמר זה לשון עתיד הוא, וכן היה בזה בדרך זה לשון עבר ושמו קול צותה בעיר (שם) ושמו זה לשון עתיד, אלא בלשון עבר היה גם זה לשון עבר, וכן כל דברי רבותינו ז"ל, ומזה נהגו גם לכתוב שטרותיהן כך, כי אומרים בתחלה, איך בא לפנינו פלוני ופלוני זה לשון עבר, אע"פ שיאמרו אחר כך ואמר לנו ונתן לנו משכון וקנו ממנו וכתבנו והתכוננו ונתננו לפלוני, שכל זה לשון עתיד, מפני מלה ראשונה שהיתה לשון עבר נעשה הכל לשון עבר ואילו זה חטעם, היה בעל חוב יכול לומר לא היה מכל זה כלום וכופר ומכחש את העדים מכח דבריהם הכתובים בשטר והדין עמו:

נאוריד לארץ נצחם (שם שם) ומפני הטורח שיש להם כשמדברין בקמ"ץ קודם האל"ף הפילו הקמ"ץ ועשו במקומו שב"א, ופעמים אומרים כהוגן ואינו חוששין לטורח, ומוסיפין וי' בסוף המילות כלי צורך שנאמר וחיתו ארץ (ראשית א) ואם יתקפו האחד (קחלת ד) ותראו את הילד (שם ב) בבשו האיש (יחזקאל י) תבלתו חוב ישיב (שם יח) חרש בחשו (במדב כח) שבת בשבתו (ישעי ס) מ"א תביאם ותטעמו (שמות טו) תבלעמו ארץ (שם שם) כולם בחולם חוץ מאחד שורק תהומות יכסי מו (שם שם) ולמה מפני איבה שהי' בלב ישראל מן המצריים שעשו להן צער גדול שנאמר וימדדו את חייהם וגו' לפיכך כשראו אותם טבועים בלועים חרקו ושרקו [ולפיכך נקדמו צדוק יהוה דרך דרך וסעסע סכנו לזונם סנקודות כיוע, וסמננו דיון סולך למנוח עזר וסעסע דרס כי לסיטתו זייג סמלתו סוח סמנתו סדנור כ"ס לקחן צסניו ובלוגני פחה ובלוגני עליהן שן כלומר מי יתן מבשרם לא נשבע. מ"א בנו בעור (במדב כד) בנו צפור (שם כג) פ' אילו שניהם בלק ובלעם היו גדולים מאבותיהם לפיכך היו אבותיהם טפלים להם, ותשמשו הוי"וין במקצת מלות קודם הנו"ן שנאמר לצון חמדו להם (משלי א) בעת צרון (ישעיה מט) ששון ושמחה (שם כב) כפה ואגמון (שם ט) ורורף שלמונים (שם א). מ"א הקימותי, השיבותי, השיבונו אליך (ראשית מד) והקמונו עליו (מיכה ה) אשר אס הביאוניס (במדב לב) הביאותי אליך (ראשית מג) כולן למשך מעט [כ"ל צחינו לנירך סוסס חו סימס רק נמסכת נכח פ"ג וסיה סנקודת יתיר]. את המלה:

ת"ו משמשת בראשי השמות, תקומה, תרומ, תאנה, תלמיד, חכדי, תמותה, תאניה, ופעמים בראש ובסוף, תפאר, תלבושה, וברברי רבותינו תרעומת, ופעמים בסוף ולא בראש, משכורת שנאמר ותהי משכורתך שלמה (רוח ב) מכמורת, יכת, ידת, שבת, והולדת זאת פרעה (ראשית ט) בצדקתך אהייתך (יחזקאל יו) ולקחה גם את דוראי בני (שם ל) מצדד שנאמר... [חסר ספסיק וססנדה נותנת סנ"ל המעט קחפן חת חסי יסח דקרח]. מ"א ללשון נקבה ורצת וסכת ושמת שמלותיך (רות ג) ותשמש בתוך המלות להתפעל והתגדלת: והתקדשתי (יחזקאל לח) ומה הפסוק נתפלל יתגדל ויתקדש [לפניה הויס סיוועס וכן הוה דעת חז"ל]. ותשמש במקום ה"י שנאמר חכמת ודעת (ישעיה לג) אם אתן שנת לעיני (תל' קל"ב) אף נהלת שפרה עלי (שם יו) מכת בלתי סרה (ישעי יד) ושבת לנשיא (יחזקאל מו) כלומר ושבח לנשיא ולפיכך כולן קמוצין, ואילו הן מחוברין כגון מחוקה שנת העובר (קחלת ה) חכמת חכמו (ישעיה כט) החכמת מכהו (שם כז) היו בפתח [נכן סמיון יהוה יחסי כי סמלתו צסמון למעלה סמיקים צמ"ץ פחה ס"ח מונכחסי סס]. כיוצא בו ואת המשכן תעשה (שמות כו) קמוץ, לפני משכן יי' (ויקרא יז) פתח, וכל דם קמוץ, דם השלמים (ויקרא ז) פתח, כיוצא בו לענין סגול וצרי ועל רמות הכסא (יחזקאל א) סגול שהוא קמוץ קטן [פתח קטן] [נחססן להמעתיק סס צסס וסכנו כחסר סעמדתי צין סני חנו מרועס]. כסא ישראל (מ"א ב) [מיליק זה לה נמלה צכל ססרי תנ"ך נמלה כסא כי כוליס צין דיק צין מוכרת צלוי ולקמן [צסער ססמון] כחצ עור סססס סמילוק סססססו חו ססס ססס צלוי ענין] שהוא פתח קטן [קמוץ קטן], וישש על סמנ' (במדב יא) בסגול, מחנה ראובן (שם ב) וחבריו צרו, וכן מטה, מעשה, משנה, משקה, מושחה, רועה, שח

כחזור לדברינו ויש פעלים שתחלתן אל"ף של מדבר [חל"ף חיתן] אם תשים עור עליהם וי"ו בראשיהן לא תוכל להבין איזו מהן עבר ואיזו מהן עתיד וְאָבְרַךְ אֶת יי' (בראשית כד) וְאָמַר (שמות לב) וְאָבְרַכְהוּ גַם בְּרוּךְ יְהוָה (בראשית כז) וְאָעַשׂ אֲרוֹן (דברי י) וְאָשִׁים אֶת הַלוּחֹת (שם שם) אֵילֹה לְשׁוֹן עֵבֶר, וְהַפְרַשׁ שְׂבִינִיחַם שְׁעֵתִיד בַּפֶּתַח וְשַׁעֲבַר בַּקִּמּוֹן (ר"ל כספחה על סח"ל"ף וסוח כסח"ל"ף צססו וספחה סוח ספחה לעידי כמו בַּחֲלָל סני קיס (יסעיס מנ) בַּחֲלָלס כחויס (סס נ) ומחלנו סניס סיו"ד ספוחס וסענין לעבר ועי' רי"ק דך נה דסס סירסס] כך הוא כל המקרא חוץ מושנים ואעמוד עליו וְאָמַרְתָּהוּ (ש"ב א) ולפי ולפי שהיה הדבר שקד ולא המיתו מעולם נעשית המילה בעתיד [וכ"כ ר"ח צחור צנימיקוי לר"ק (סס עג) וי"ח לפי סס"י מכהס וחמר סקר וס"י תנח"ל לסיכ חמר עבר וסחיס עה"י (ג"ל עתיד צחקו, ענד)]. והשניה וְאָקוּהָ שְׂנֵאמַר בַּס' תהלים (נב), ויש מילות כגון אילו שראוי להיות הוי"ו קמוץ אבל הוא עשוי בשבא שנא' וְאָעִידָהּ לִי עֵדִים נֶאֱמָנִים (ישעיה ח) וְאָבֹס עַמִּים בְּאִפִּי (שם סג)

מתברת הערוך חלק הדקדוק לר' שלמה פרהון

שה תמים (שמות יב) שה כבשים ושה עזים (דברים יד) [וכן נספס זה בדיו מקור]. ומשה היה דועה (שמות ג) דועה צאן עבדיך (בראשית מז) ותשמש התיו במקום ה' כגון ואנכי תרגלתי לאפרים (הושע יא) פ' הרגלתי, ותפוצותיכם (ירמיה כה) פ' והפצותיכם, וכל מקנך תזכר (שמות לד) פ' הזכר:

בי' משמשת כמו כלי, וכמו מקום, בבגד צמר וגומר (ויקרא יג) וכסוהו בעפר (שם יז) זה כלי, בבית ובשדה (ראשית טז) זה מקום, ותשמש כמו בעת, שנה' באכלכם מלחם הארץ (במדבר טו) בהתודע יוסף (בראשית מה) תזכה בשפטך (תלים נא) ותשמש במקום מן שנה' והנותר בכשר ובלחם (ויקרא ח) פ' מן הכשר ומן הלחם, ואם מעט נשאר בשנים (ויקרא כה) בקדשים לא יאכל (שם כב) בגר ובאורח הארץ (שמות יב) באשרי כי אשרוני בנות (ראשית ל) פ' מן אשרי עד שאשרוני בנות, ותשמש במקום ה' שנה' שמחו לפניך כשמחת בקציר (ישעיה ט) פ' הקציר, ואף כי היום יקדש בכלי (ש"א כא) פ' הכלי, לראיתכם בדרך (דברים א) פ' הדרך, ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם (מ"א יג) ותשמש במקום על שנהאמר כי אם בבהמה אשר אני רוכב בה (נחמיה ב) כלומר עליה, בנפש יכפר (ויקרא ד) פ' אשר חטא עליה, ותשמש הבי' לדבר זה לוח שנה' ותיבק נפשו בדונה (בראשית לד) ולדבקה בו (דברים יא) ואחם הרבקים ביי' (שם ד). ויש בי'ת כמו עם, על הספר בדיו (ירמיה לד) ופעל בפתח (ישעיה מד) ולפי נהגבחהמה (קהלת ב) ואם באיבה (במדבר לב) בנפשיו נביא לחמונו (איוב ה) ומוסיפין אותו בלי צורך כמו בראשית ברא (ראשית א) כלומר תחלה ברא אלהים, אע"פ שראשית מחובר הוא לעולם שנה' ראשית דגנג' (דברי יח) ראשית בכורי אדמתך (שמו' כג) ראשית אינו (דברי' כא) חוץ מאחד קרבן ראשית (ויקרא כ) חלה תמצא לעולם במקרא חבור דבק לפועל, ואל יקשה לך תחלת דבר יי' בהושע (א) כי זה דבר אינו כמו דבר חאיש ארוני הארץ (ראשית מב) שהוא פועל אלא שם הוא כמו והדבר אין בהם (ירמיה ה) כלומר והדבר אין בהם אבל הוא במשקל הלא את הקטר (ירמיה מד) הא

למדת כי לא ירביקו מלת חיבור לפעל לעולם חוץ מזה של בראשית ברא אלהים ואני אכאר אותה, דע לך! כי ישראל נהגו לתחלת בראית העולם בראשית אפילו קודם שנתנה התורה ועד עכשיו יאמרו ששת ימי בראשית, בירוד עושה בראשית. מעשה בראשית, ולפי שנהגו בכך נעשית זו המלה לחם שם זמן והבי'ת שלה כמותה כמו כינוי הוא לסיוד העולם לא לשום חבור ולא לשום תשמיש אלא שם, ונודע כי כשכתבו חכמי ישראל את התורה לתלמי המולך (מגילה דף ט) כתבו לו אלהים בראשית ברא [אלהים ברא בראשית] כלומר אלהים ברא עולם שהוא שמים וארץ, ואולוי זה היה משפטו בראשית ברא אלהים ולא יהי' חבור אלא כמו קרבן ראשית או ה' בראשית ברא אלהים כמו עשות יי' אלהים ארץ ושמים (ראשית ב) ששנים מצדד ומשקל ברא כמו קרא ומקרא (ישעיה א) מוחטא בלשוני (תלי' לט), ורבותינו אמרו זה בראשית ברא אלהים כך הוא בשביל ישראל ברא אלהים שמים וארץ שאין ראשית אלא ישראל שנהאמר קדש ישראל ליי' ראשית הבואתו (ירמיה ב) ודומה לו והלויים במלכות (רה"ב יג), ואת' למח יחתן [ישחיתו] ישראל את המלות ומדברין בהן שלא כהלכתן? היו ידוע כי כל מלה שמשמשתין בה הרבה אין הוששין לה כמו שאמרנו חמשה

לא יתדמו ואם תרמו (מס' תרומות פ"א מ"א) אינמו אין התורם תורם, אינמו אין תורמין מן הרע על היפה, שמשפטן חמשה לא ירימו ואם הרימו, אין המרים מרים כמו שנהאמר כל מרים תרומת כסף ונחשת (שמות לה) וכן אין מוימין מן הרע על היפה, אבל לפי שמשמטישין במלת תרומה כל היום ורשין בה הרבה אנשים ונשים עבדים ושפחות נעשית תי' של תרומה כאילו היא מעקר המלה וכאילו היא פ"א של פועל לפיכך אמרו יתרום כמו יפעול תורמין פעלים תרם פעל התרים חפעיל ואמרו מתריעין מן תרועה ועי' לקמן חלק השרשים שיש חללן וכן עשו מן הבי'ת של בראשית כאילו מעיקר המלה היא ואינה משמשת כלל מושם שדשיין בה הרבה לא דקדק לומר להן מהן בראשית לופי שה'ל כינוי ידוע לכל העולם עם חבי'ת שלו במלה אחת, וגם מציינו בו הבי'ת פעמים ידברו בה ופעמים יניחוה שנהאמר את אשר לחטאת ראשונה (ויקרא ה) וכ' ויסע דגל מחנה יהודה בראשונה (במדבר י) וכ' אני טרם אכלה וכ' (ראשית כד) בטרם אצרך בבטן (ירמיה א) וכ' עורנו מדבר עמום (ראשיל כט) בעורתי חי עמוכם (דברים לא) ומוסיפין אותה בלי צורך שנהאמר והוא באחד ומי ישיבנו (איוב כג) וצמחו בנן חציר (ישעיה מד) אראנו כישע אלהים (תהלים ג) ובכל אשר תרמש האדמה (ויקרא כ) ובכל דגי הים בידכם נתנו (ראשית ט). ותשמש הבי'ת במקום למען כגון התשחית בחמשה שם (ח) בארם דמו ישפך (שם ט) ונמכר בניבתו (שמות כב) בא בשכרו (שם שם) כלומר מת בשביל השכר שלו, אשר עשה יי' בכל פעור (דברי' ד). ותשמש במקום ויו' במחוקק במשענותם (במדבר כא) כלומר ומחוקק, ופקדתי על כל מול בערלה (ירמיה ט) כלומר בערלה מהול, ולשון רבים כי מולים היו (יהושע ח) וכן בלא יכלו יגעו בלבושיהם (איכה ד) ולא יכלו הגוים ליגע בלבושיהין מרוב הלכלוך והטינוף ומכריוין עליהן בשוק שנה סודו טמא קראו למו (שם שם), ומשמשת במקום טרם שנהאמר ויכל אלהים ביום השביעי (ראשית ב) טרם יום השביעי, וכן אך ביום הראשון תשביחו שאר (שמו' יב) כלומר טרם ערבה, ותשמש במקום אחרי כגון בשבועותיכם מקרא קדש יהיה לכם (במדבר כה) פ' אחרי שבועותיכם עשו מקרא קדש, וכן דבר שנה בשנה (מ"א ה) וכן כי לעת יום ביום יבואו על דור לעזור (רה"א י"ב) פ' יום אחרי יום, ורבותינו דרשו (ר"ל בדרשותיהם) וסופו שיי' בראשית מקצת מילות כגון שחמתית ומצאת לבנה (ב"ב דף פ"ג) פ' אדמדמת מלשון חמה כי השמש אדומה, וכן עבד מטיהרד, שהרר עבדך מן בני חורין, ואמר רבנו האי ז"ל כי משומד עקרו משומד אבל הפילו העין מוצני הטורה כי שם מים המקודשים לחם [כי הטבילה במים], בלשון (אדום) [ארם] העמדה [אדם] (עמד) נלסן סורי יורה על העינלה

מחברת הערוך חלק הרקוד לר' שלמה פרחון

היו יוכיח וגם פעל מה דבר יי' (ירמיה כג) יש בו תוספות, וכן פעל כאילו הוא פֹּאֵעִיל [הוא דבר חזק לה סמנונו, כי נקרא כד נעזר הדגוש בסמלנות חותף] וכן פעל כגון אבר ושבר (איכה ב) ופעל הנצו הרמונים (שיר ז) כמו היניצו. ועוד נחלק הפועל הקל שאינו מוסיף לשני חלקים שלם ושאינו שלם כלומר לקוי, השלם הוא פועל שאין בו אותיות מאותיות אהר' [חסר יו"חיו סלס'] והם ד' חלקים: הראשון, כגון אמר, אבר, ישב, ירד, שלקה הראשון שלהן [נס"ס וחס"י חסר חותף]. והשני, כגון יצא, ויעה, ואפה, שלקה ראשון וסנפן [מורכבים חס"י וס"ח ונל"ח ונ"ס]. והשלישי, עשה, בנה שלקה סופו בלבד וכן קרא, ומצא וחסא [נל"ס]. והרביעי כגון קם, שב, שם, שלקה אמצעו [נע"י]. ולפעמים יוסיפו בפועל השלישי כ"ל על סעל מסלם חותפות לעשות ממנו סעל מרובע דסינו ססס מד' חותפות] תוספת לרמותו לפועל רביעי כגון ברוחו שמים שפרה (איוב כו) וכגון ברסם, חספס, כלכל את המלך (ש"ב יט) וכן מתחרה (ירמיה כב) במשקלו מכרסם מן יכרסמה (תהלים פ). מכרבל מן מכורבל במעיל בנין (דה"א טו) והוסיפו על מלת שחה ואמרו השתחה לרמותו להתמהמה [כ"ל נעסות חותפה מלכ רביעית ע"מ סתמהסס וסגסס ח"ה צכ"ס ח"ה סקסס נעסס חלס"ה ח"ה צו"י ועי' לקמ"ס ססס]. חשתי ולא התמהמהתי (תהלים קי"ט), והוסיפו על מלת מה אמורה לבתך (יחזקאל מו) ואמרו ואומלל כל יושב בה (הושע ד) לרמותו לרמפש כשרו (איוב לג) [ע"מ נעסס כי נחמנו הוא מרובע מחותפות סגונו וחלל הוא תכסלו סלמ"ד]. והתוספת של פועל לקוי נחלק לשני חלקים אחד כפלו הלמ"ד שלו כגון כונן למשפט כסאו (תהלים ט) ובסוף מוקדשך (ישעיה כו) כי בשש משה (שמות לב) חוללה ידו (איוב כו) היו"ז שלהן היא העי"ן של פועל כלומר פעלל לרמותו לכרסם [כ"ל נלמ"י מרובע ולא נחמנו כי ממנו מרובע ססס]. כלכל את המלך, והשני כפלו את הלמ"ד ואת הפ"י אבל הפילו העי"ן שנא' ממלטלך מטלטלם גבר (ישעיה כב) לא יכלכלך (דה"ב ו) ומי מכלכל (מלאכי ג) בלאתי כלכל (ירמיה כ) ותתחלחל המלכה (אסתר ד) מן אם מפני לא תחילו (ירמיה ח) [ס' חול וכן טלגל טול, נלגל כול]. עד הגה דברנו מן הפועל השלישי והתוספת שלו כפי יכלתנו:

שער נקוד הפעלים ושמות. ודין אהר' ובג"ד כפ"ת מאי טעמא שהפעלים בפתח שרובן כך שנאמר לתם אבירים אכל איש (תהלים עח) ועבר צנה (במדבר לד) משם חפר אכל (איוב לט) בטח בה לב בעלה (משלי לא) כאשר פחד לנו (בראשית כוא) מלך מואב פשע בי (מ"ב ג) שמש ירח עמד וזולה (חבקק ג) וכן כל דברי המשנה דתנן ראובן שמכר שדה לשמעון, שור שנגח את הפרה, פתח ר' פלוני ואמר וכיוצא בהן, אבל המקרא מישום המעשים לא יוכל אדם לומר את הפעלים אלא בחטיפה אבל עשו אותן בפתח כדי לסמוך אותן לשנותן מן השמות שהן קמוצין, ויש פעלים קמוצין כמו פועל שסופו ה"י או אל"ף כמו בנה, עלה, ראה, חטא, קרא. ויש עוד פעלים קמוצין כגון אותן שלקה אותן אמצעין שלהן, שום, נור, קים, רום, סוף, וכיוצא בהן, כי באו לעשות מהן פועל ישום יגידו יקים ירים יסוף וגם כי באו לעשותן במשקל ישמע, יבחר, לא יכלו כי גם זה קשה על הלשון לומר ישום יקים ירום, יסוף, מה עשו הפילו וי"ו שכאמצע המלה לחקל מעליהם טווח הרבור הקשה אמרו ושם לה עלילות דברים (דברים כב) וקם העם הזה (שם לא) גר בארץ חם (תהלים קה) ורם לבבך (דברים ה) ספו המו (תהלים עג) נמצא גם אילו ר פעלים קמוצין כי הוא אשר הפילו משפטו שיהא פתח וכשהפילו הפילו הפתח ונשאר הקמ"ץ תחת אות הראשון כמשפטן, ואל תקשה ויגוע כל בשר (ראשית ז) כי גוע אהרן (במדבר כ) כי שני מיניו יש לנו מן היו"ו אחד חזק והוא שרוק כגון זה כלומר מרובע והשני מרד [נרסס נעססס קויה חזק כ"ל סוף (נעססס) ויגועס (ססינחז) ויססר קויה נ"ל]. כגון אותיות אהר' ומצינו במקרא וקאם שאון בעמד (הושע י) לחודיע כי הוא רך כמו אל"ף

הפועל הקל שאינו מוסיף לשני חלקים שלם ושאינו שלם כלומר לקוי, השלם הוא פועל שאין בו אותיות מאותיות אהר' [חסר יו"חיו סלס'] והם ד' חלקים: הראשון, כגון אמר, אבר, ישב, ירד, שלקה הראשון שלהן [נס"ס וחס"י חסר חותף]. והשני, כגון יצא, ויעה, ואפה, שלקה ראשון וסנפן [מורכבים חס"י וס"ח ונל"ח ונ"ס]. והשלישי, עשה, בנה שלקה סופו בלבד וכן קרא, ומצא וחסא [נל"ס]. והרביעי כגון קם, שב, שם, שלקה אמצעו [נע"י]. ולפעמים יוסיפו בפועל השלישי כ"ל על סעל מסלם חותפות לעשות ממנו סעל מרובע דסינו ססס מד' חותפות] תוספת לרמותו לפועל רביעי כגון ברוחו שמים שפרה (איוב כו) וכגון ברסם, חספס, כלכל את המלך (ש"ב יט) וכן מתחרה (ירמיה כב) במשקלו מכרסם מן יכרסמה (תהלים פ). מכרבל מן מכורבל במעיל בנין (דה"א טו) והוסיפו על מלת שחה ואמרו השתחה לרמותו להתמהמה [כ"ל נעסות חותפה מלכ רביעית ע"מ סתמהסס וסגסס ח"ה צכ"ס ח"ה סקסס נעסס חלס"ה ח"ה צו"י ועי' לקמ"ס ססס]. חשתי ולא התמהמהתי (תהלים קי"ט), והוסיפו על מלת מה אמורה לבתך (יחזקאל מו) ואמרו ואומלל כל יושב בה (הושע ד) לרמותו לרמפש כשרו (איוב לג) [ע"מ נעסס כי נחמנו הוא מרובע מחותפות סגונו וחלל הוא תכסלו סלמ"ד]. והתוספת של פועל לקוי נחלק לשני חלקים אחד כפלו הלמ"ד שלו כגון כונן למשפט כסאו (תהלים ט) ובסוף מוקדשך (ישעיה כו) כי בשש משה (שמות לב) חוללה ידו (איוב כו) היו"ז שלהן היא העי"ן של פועל כלומר פעלל לרמותו לכרסם [כ"ל נלמ"י מרובע ולא נחמנו כי ממנו מרובע ססס]. כלכל את המלך, והשני כפלו את הלמ"ד ואת הפ"י אבל הפילו העי"ן שנא' ממלטלך מטלטלם גבר (ישעיה כב) לא יכלכלך (דה"ב ו) ומי מכלכל (מלאכי ג) בלאתי כלכל (ירמיה כ) ותתחלחל המלכה (אסתר ד) מן אם מפני לא תחילו (ירמיה ח) [ס' חול וכן טלגל טול, נלגל כול]. עד הגה דברנו מן הפועל השלישי והתוספת שלו כפי יכלתנו:

והפועל הרביעי נחלק לשני חלקים אחד כפול ואחר שאינו כפול שאינו כפול כגון מרבל במעיל בנין (דה"א טו) יכרסמה חזיר מיער (תלי" פ) רמפש (איוב לג) יחכפול כגון מפזו ומכרכר (ש"ב ו) כלכל את המלך (שם יט) וכלכלתי אות' שם (ראשית מוה) וטאטאטיה במטאטא השמד (ישעיה יט) וסכסכתי מצרים (שם שם) כי לולי התמהמהנו (בראשית מו) המצפצים (ישעיה ח) וקדקדך כל בני שש (במדבר כד). עוד כל הפעלים נחלקים לשלשה חלקים אחד לעולם פועל בעצמו כגון צחוק, גבר, שמת, צ"ץ המשה פרח הוורן (יחזקאל ז) וגלתי בירושלים (ישעיה סה) וששתי בעם (שם שם), והשלישי כי בו מזה ומזה כלו נשיתיו ידי (משלי א) פועל באחר וכאורה נטה ללון (ירמיה יד) פועל בעצמו, וכן וקרמתי עליכם עיר (יחזק' לו) וכן ויקדם עליהם (שם שם), והפועל באחר יש בו פועל באחר כמו מה שאמרנו קודם, ויש בו פועל בשנים כמו המצמיח הרים הציר (תהלים קמ"ו) חודע את ירושלים את תועבותיה (יחזק' יו) וכן הוריעני יי' קצי (תלי" לט) ויחשבה עלי לשכורה (ש"א א) אשים מחשך לפנים לאור (ישעיה מב) ואילו אמר המצמיח הרים הי' די לו ופן כולן. ויש עוד אחר פועלים הרבה לפועלים הרבה כגון מוצאי בקר וערב

ממין אחד [חינוך מעט ב' רסיות חלח חינוך יסו הסגון ספי מלת סיות רסיות נחלה לפיכך נגסו הסגים] שמה תחנה המלה לפיכך דגשו השניה, ופעמים לא חששו לזה [קחי על סלה וצחו ב' חופיות נלוסות רסיות] ותניחוהו כמות שהוא שנה אור נא כגבר חלציק (איוב לח) [נחלה סמלות סליגין צן חסר וצן נסחלי

וסמכר חחו הסגל נצתיי לחסין]. וגם תקנו את הזעיר כגון מהפצות עליך פריץ (ראשית לה) מהיברי ומהיבר בטני (משלי לא) מהתאמר נפשך ואעשה לך (ש"א כ) מי במכה נאדר בקדש (שמות טו) עם זו גאלת (שם שם) כלומר כל מלה קטנה אינה נכנסת בזה התיקון לפרקים, אבל ידמו פאבן (שם שם) אין לה טעם, ועוד כל מפיך לא ירפה כגון שרי בלחו (ראשית יא) שרי גברתי (שם יו) ומי גוי גדול

(דברים ד) בצדה השים (ראשית ו) ויאמר לה בלב מה לך (שופטים א) כל זה מפני שפגע לאות חוק ואינו כמו בני בכורי ישראל (שמות ו) והוא כהן לאל עליון (ראשית יד) וכדומה להן, וכן נמי ירי עיני או ידיו עיניו, כל אלה מפיך

הן ואינו מרפין כך חלק המקרא חוץ מ' מלות שנה י" במ סני בקדש (תהלים סח) ונטה עליו קו תהו (ישעיה לר) וכל המון שלו בה (יחזקאל כג). וגם תקנו דתי מדהוק

כגון ועץ עשה-פרי (ראשית א) ודברי אשר שמתי בפיך (ישעיה נט) וכיוצא בהן, ותקנו המפסיק כגון עשן | פלה

(ראשית יח) ואשרף אותן | באש (דברים ט) כדי שיעות חקורא מעט ואחר כך יתחיל באות חוק, ואל תאמר כי אין זה הרין אלא בשתי מלות דבוקות בלבד אלא אפילו אותיות אהר"י בג"ד כפ"ת במלה אחת הרי הן מרפין כגון

אגורה באהלך עולמים (תהלים סא) אגרה בקציר מאכלה (משלי ו) זו האלף, אגור בקיץ בן משכיל, ונוכחת (ראשי' כ) ומשך וחירס וחגורמה (שם י) זו הוי"ו, יכבוש עונותינו

(מיכה ז) אז יגלה אוון אנשים וכמוסרתם יחתם (איוב לג) זו הוי"ד. הה"י הרפויה לא תמצא בראשי המלות אלא באמצען, ויותר מזה אומר לך אל תאמר כי לא ירפו אלא אותיות אהר"י בין שתי מלות אלא שבעה מלכים (י"ג י' תנעו עמנו, ספתי יורי, סבול, חירק, חולס, סווק, והחננויות נקלות מלכים צפי קדמוני ססטרודיס]. הן מרפין את בג"ד כפ"ת בלא

אהר"י כלל, כגון שבו על עונות אבותם (ירמיה י) שבו ויבאו (ראשית לד) זה הקמץ, יתת אפרים מעם (ישעיה ז) זה הפתח, יין ושכר (ויקרא י) זה הצדי, וכן נצבה שגל לימינך (תהלים מה) שגד בהמה (שמות יג) זה הסגול, יתברך

באלהי אמן (ישעיה סח) זה חירק, כי אותך ראיתי (ראשי' ז) אותות ומצפתיים (דברים ו) (זה חולם), ונפשו אותה ויעש (איוב כג) אינמי יודך יברכך [זה שרוק] וכן השבא גם היא

תרפה בג"ד כפ"ת כגון נביאים, בגדים, נדרים, נכאים, נפילים, כתוא מכמר, סגולה כך כל המקרה חוץ מן מלת בתים, בתיד [קחי על דין סיס רסה חסר פ"ג]. ובתי כל מצדים (שמו"י) לפי שעיקר המלה ב"ת ולא יוכלו לומר בלשון

רבים

אלף: ודע לך כי כל פועל שהוא קמ"ץ ופת"ח יתחפך למצעים באתנה וסוף פסוק הוין מן ויאמר וילך כי כבר נשתנו מן ויאמר וילך ותקנתא לתקנתא לא עבדינן [עי' לקמן סעי זכ ונקסא]. וכל ויהר פתח:

ודע לך כי אין לנו פועל פהות מן ג' אותיות כלל ואל יקשה לך ויד הברד (שמות ט) ויו ממנו (ויקרא ח) ויט משה (שמות ט) כי עקר ויד וינכה ויט וינטה ויו וינתו, והגון הרבה מפילין אותה כמו ויפל עליו (במדבר לה) מעיקר נפל,

ויתן מעקך נתן, וכמו ויגע מעקך נגע ודגשו את מקומו להדיע עליון, אחר זה נשאר ויכה ויטה, עוד הפילו הה"י כמו שהפילו ה"י יעשה ואמרו יעשה ה' (שמות ב) וגם ה' יעשה ואמרו ויעש בצלאל (שמות לו) ומצא עכשו שהפילו הגו והה"י של נטה נשאר מ"ת בלבד אמרו ממנו ויט משה (שם ט) אבל ויו אני אבאר פירוש במקומו מן הערוך [ערך

נוה לקמן] וכך אמרו דרכו שמרתי ולא אט (איוב כג) משפטן אנטה הפילו הגו"ן והה"י כמשפטן ונשאר מ"ת בלבד אבל האלף היא משמשת וזה שהפילו כדי להקל הדבור הוא

ומדברים בלי טורה, ופעמים אין חוששין לטורה ואמרו את המלה כהלכתה, ומשום זה הטעם נעשת תקנת אה"י ובגד כפ"ת (ג"ל כל ג"ו, כפ"ת דמיניה ליסר"ח רפ"ס). משום שאותיות

אהר"י רפין ורכין מאד ואין טורה בטורה דבורן כלל, ובג"ד כפ"ת שיהיו דגושין הן קשין וחוקין לפיכך אם התחיל המדבר באות דך היאך יפגע את האות הקשה לחברו עמו אלא

אמרו טוב שנרפה את האות הקשה להשוותן להסיר הטורה, ועוד יש להן תקנה אחרת (ג"ל עוד יס למדקקים תקנים וחינוס קחי על תקנת יס"ח וכחשך נחלד וכולן נגסות סתנועות נעזר ססק].

שמו אותן באתנה וסוף פסוק, כי אתנה וסוף פסוק הן סוף דברים וכל הפסקה מאדיכין בה כמעט וכשמאדיכין בה ממין א' תתגנה ולפיכך תקנו לשנות מקצתה כגון ונפלו לפניכם לחרב

(ויקרא כו) ומשום סוף פסוק נחפך לקמץ ומשום האריכות ממין אחד יתגנה מה עשו שינו ואמרו לחרב ליפותו ולשום

קמץ בין שני סגולין וכן באתנה כגון ובגרב ובחרם (דברים כח) ואפי' בשתי מלות שנורמנו להן בסוף פסוק עשו כן שנה' והנשארים הרה נסו (ראשית יד) ומשפטו הרה כי אין לנו

הר ולא הרה בכל המקרא ולפי שלא יאריכו (ג"ל צתנוס ממין ממין אחד) באחד שלא תתגנה המלה שינו ואמרו הרה נסו

וכן שינו הזבולוני (במדבר כו) כי משפטו הזבולוני מן זבולן אבל אמרו נאריך כמין אחד יתגנה הדבור ראו לשנותו כדי ליפותו שיהא חולם בין שתי אותיות אחד שרוק ואחד חרוק, ופעמים לא ירפו בג"ד כפ"ת מפני שמה תתגנה המלה כגון

ואכבדה בפדעה (שמות יד) בהכבדי בפדעה (שם שם) ויהי בבואה (שופטים א) ושמתי בדכד משמוחך (ישעיה נד) ונלאתי בכלל (ירמיה כ) הלא בכרכמיש (ישעיה י) הלא

בנעת בה (יחזקאל יו) כל אלה משונים מהלכות אהר"י ובג"ד כפ"ת שלא יבאו ג' אותיות רצופות רפויית (ג"ל נכות חות חסר"י

רספי חופיות נג"ד כפ"ת לחתים סן סב י סמויות]. לפיכך דגשו התיכונה כדי להקל המורה וליפות את המלות, ושני עוד ואמרו כי גאה גאה (שמות טו) אבל לא רצו להשים שניהם

מהברת הערוך חלק הקדוקן לר שלמה פרחון

אל חולדה (דה"י ב' לד') פ' אשר שלח המלך. כה אמר יי' אלקי ישראל הדברים (מ"ב כ"ב) פ' דובר הדברים, אני פי מלך שמור (קהלת ח) פ' אני איעצך, והכהנים ירדו על ידיהם (ירמי' ה) פ' ירדו שוחד על ידיהם כמו וירדה אל כפיו, וירא כל ישראל כי לא שמע המלך אליהם (מ"א יב) פ' וירא כל העם, בהשמה מהם (ויקרא כו) פ' בעת השמה מהם, לך מנגד לאיש כסיל ובל ידעת שפתי דעת (משלי יד), הכינותי לבית אלוהי הוהב לוחב והכסף לכסף (רת"א כט) פ' הוהב לצורכי הוהב והכסף לצורכי הכסף, ואת רעבון בתיכם (ראשי' מב) פ' שבר רעבון בתיכם, וממלת לא הרבה מקצרין כגון יי' אל בקצפך תוכיחני ובחמתך תיסרני (תהלים לח) פ' ואל בחמתך, וכבודי לאהר לא אתן ותחלתי לפסולים (ישעי' מב) פ' ולא תחילתי לפסולים, לא רבים יחכמו וקנים יבינו משפט (איוב לב) פ' ולא זקנים כי לא לצנח ישכח אביון תקות עניים תאבד לעד (תהלים ט) פ' לא תאבד לעד, ולא למדתי חכמה ודעת קדושים אדע (משלי ל) פ' ולא דעת קדושים אדע, כי לא כצורנו צודם יאויבינו פלילים (דברים לב) ולא אויבנו, יהי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר (שם לג) פ' ואל יהי מתיו מספר (שם לד) פ' ואל יהי מתיו מספר, ואד יעלה מן הארץ והשקה (ראשי' ב) פ' אמר מקודם כי לא המשיך וצריך לומר ולא אד יעלה מן הארץ:

ענין אחר

יכפה אף ושוחד בחוק חמה עזה (משלי כא) פ' יכפה חמה עזה, רוח צפון תחולל גשם ופנים נועמים לשון סתר (שם כה) פ' יחוללו לשון סתר והרבה מקצרין מלת א שר כמו וחדעת להם את הדרך ילכו בה (שמות יח) פ' אשר ילכו בה, ונתן שמה לעם עליה (ישעי' מב) פ' אשר עליה, ויבחרו לו ביום ההוא מן השלל הביאו (דה"ב ט) פ' אשר הביאו, וראו הצופים לשאול (ש"א יד) פ' אשר לשאול, עשו האלהים (דה"ב לב) פ' אשר עובו האלהים, לדעת כל בלבבו (דה"ב לב) פ' כל אשר בלבבו, ולא יומת מכל לבני ישראל דבר (שמות ט) פ' מכל אשר לבני ישראל, ואהרי לא יועילו הלכו (ירמיה ב) פ' אשר לא יועילו, ועד יתקדשו הכהנים (דה"ב כט) ועד אשר יתקדשו, להתחזק עם לבבם שלם (שם יז) להתחזק עם אשר לבבם שלם, לכל העיר האלקים (עזרא א) אשר העיר האלקים, וכן נמי מקצרין בדברי רבותינו כגון מה שאמרו בענין אילו ואילו דברי אלקים חיים הן (עירובין דף יג) פ' הן דורשין, שלא יתכן שיהא דברי אלקים חיים חלוקה אלא הלכה כא' מהן ודברי השני נדחין ושכר דרשה יש לו, ופעמים מקצרין אות מן השמות ומן חמולות כגון ודן ויון מאוול (יחזקאל כו) פ' ודן, שרשות גבלות (שמות כח) פ' שרשרות, ומלט אינקי (איוב כב) פ' איש נקי, ברהוץ הליכי בחמה (איוב כט) פן בחמאה, ודבר חד את אחד (יחזקאל לג) פ' אחד את אחד, אהבו הבו (הושע ד) פ' אהבו אהבו, ומקרני רמים עניתי (תהלים כב) ראמים, ועלתה כאור כלה (שמות ח) כאור, והמודים (ראשי' לז) והמודים, וכן מדינת ישלח (משלי ו) פ' מדינת ישלח, בית שן (ש"א לא) בית שאן, בת עין (תהלים יח) בבת עין, שער השפות (נחמיה ג) פי האשפות, כתוא מכמר (ישעי' נא) ותואו ומכר (דברים יד) עושה עש (איוב ט) ועיש על בנית תנחם (שם לח), הה ליום (יחזקאל ל) אהה (ויאל א), שה בריה (יחזקאל לד) פ' בריאה, של נעליך (שמות ג)

פ' הדב, ובצור נחלים אופיר (איוב כב) פ' זהב אופיר כי אופיר מדינה שנאמר ללכת אופירה לוחב (מ"א כ"ב) לעזתים לאמוד (שופטים יז) פ' ויוגד לעזתים, באוני יי' צבאות (ישעי' ח) פ' אמר, ותכל דוד (ש"ב יד) פ' ותכל נפש דוד כמה שאמר בלתי לתשועתך נפשי (תהלים קיט) או עני אע"פ שפי בו ענין אהר, כי לא אשר יראה האדם (ש"א יז) וחסר יראה ה' כי אז יתכן לומר כי האדם יראה לעינים ויי' יראה ללבב, ענתות לך על שרך (מ"א ב) פ' איש ענתות, וכן דמשק אליעזר (ראשי' יג) פ' איש דמשק, חרש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו (מ"א אה) פ' איש בביתו, ויך אלהנו בן יערי אורגים בית לחם את גלית הגתי (ש"ב כא) פ' את אהי גלית כי גלית דוד הרג אותה, ואת בדן (ש"א יב) פ' שמשון בן דן, שמורו מן בענר באבשלום (שם יח) פ' מי יגע בענר, כי מרי המה (יחזקאל לב) פ' בית מרי, שוחט השור מנח איש (ישעי' ס"ז) פ' מנחה איש וכן שאר הפסוק, משובה ישראל (ירמיה ג) פ' ערה משובה, כי מישראל הוא (הושע ח) פ' מעצת ישראל כי אמר מקודם הם המליכו ולא ממני (שם), אם שלש אלה לא יעשה לה (שמות כא) פ' ואם אחת מן שלש אלה, בן חכם מוסר אב (משלי יג) פ' יתן מוסר אב, ביי' נשבעתי כי אינך יוצא (ש"ב יט) פ' כי אם אינך יוצא, והוא בן בליעל מדבר אליו (ש"א כה) פ' נמנעו מדבר אליו, ואם ימנע הבית מהיות משה (שמות יב) פ' ישעור משה, אין לו ממנו בן או בת (שופטים יא) פ' אין לו חוץ ממנה בן או בת, והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן תקחו (יחזקאל מד) פ' מישראל כי מצינו הכהנים נושאים אלמנות מישראל, ואם תאמר שמה על כהן גדול, אומר כהן גדול אפי' בוגרת אמור לשא' שנא' והוא אשה בבתוליה יקח פ' בתולה יקח בתוליה בתוכה שלא דאזתה דם כלל, ואת כל הארץ היא (ירמיה מ"ח) פ' לי היא, היפלו ולא יקומו אם ישוב ולא ישוב (שם ח) פ' ירוש' היפלו דברי ולא יקומו אם דברי ישובו וירקס ואם לא כמה שנא' כי לא נפל דבר אחד, אינמי לא ישוב אלי דיקס, ויתכן שיהא ולא ישוב האחרון מלשון כלה שב במרוצתם (ירמיה ח) שבו על עונות אבותם (שם יא) שהוא לשון מירוץ וניהוג, שבת הארץ לכם לאוכלה (ויקרא כה) פ' תבואת שבת הארץ, והיתה ירך עמו ועשית מרעה לבלתי עצבי (דה"א י) פ' עשית לבלתי עצבי מרעה כלו' שלא יביא לי עצב מן הרעה שומד מה מלילה שומד מה מליל (ישעי' כא) פ' מה עבר מן חלילה ומה עבר מן הליל, חלוק מחמאות פיו (תהלים נה) פ' חלקו דברי פיו מחמאות, נרדם ורכב וסוס (תהלים עז) פ' איש ורכב וסוס, והמוגל שלש השינים (ש"א ב) פ' בעל שלש השינים, כי איש בבנו ובאהוי (שמות לב) כי יד איש בכנו, לא עליוך אתה היום כי אם אל בית מלחמתי (דה"ב לה) פ' לא עליוך אתה באת היום, הכי איש גדודים חברת כהנים (הושע ו) פ' כן חבר כהנים, אשר לתתי לוי בשורה (ש"ב ד) פ' אשר חישב לתתו לו בשורה, כי האדם עין השדה (דברים כ) פ' כי יעוב האדם עין השדה כי לא נוכל לומר כי לא האדם כעין השדה לבא מפניך במוצור, וכי בא להגיד לנו זה כבר ידענו כי העין לא יהלך, אינמי אין לו צער בעלי חיים להציל נפשו מן חקטיעה, אלא אותו על הבעלים אומר שם שהם צריכין לו והמורא מצידן אותו שיעזבוהו ויבאו מפניך נמצא שהגיד לנו שחייב אדם לעזבו ממונו בשביל סכנת נפשו, אשר פדית לך ממצדים גיים ואלקיו (ש"ב ז) פ' מיד גיים ואלקיו, ואנחנו יי' אלקינו ולא עובנהו (דה"ב יג), חוק למלחמה יכשילך האלהים (שם כ"ח) פ' פן יכשילך האלהים, וילך חלקיהו ואשר המלך

מחברת הערוך חלק הדקדוק לר' שלמה פרחון

הה"ש של חסה, וכן כי בך חסיה נפשי (תהלים נו) אבל דליו שוקים (משלי כו) לא אמר דליו כמו חסיו בו וכמשפטו נאמר אבל רוב המקרא יפילו זה היריד שהיא ה"י של עשה, בנה קנה, ראה, ואומרים עשו, בנו, קנו, ראו, וכן יראו, יבנו, יקנו, יעשו, כי מעט אימרים על פי המלה כגון ובקרך וצאנך ירביין (דברים ח) בצל כנפיך יִחְסִיין (תהלים לו) יריוון מדשן ביתך (שם שם) כעומיה (שיר א) כי לפי הקצר יאמר כעומיה כי אותיות אהר"י מתחלפין זה בזה: ויש שינוי כגון אשר המ' פרוצים (נחמ"ב) וכן מ"ג הסערה דאיוב (איוב לח ומ) וכן ויחלטו הממנו (מ"א כ) ושינוי ואמרו לסרבה המשרה (ישע"י ט) מיום סתומה באמצע, כת' גלעד (שיר ד) וכ' גלעד (ראש"י לא) כתוב לכרמי משפחת הכרמי, וכתוב לבריעה משפחת הבריעי, וכן לנעמה משפחת הנעמי, פ' הבא מן נעמה, וכ' צופר הנעמתי (איוב ב) שבא מן נעמה אחרת, וכ' מן צרעה, וכ' הצרעתי, וכן מרשה, המורשת, ומן שלח השלני, הוסיפו ג"ר, ומן שילוי אחיה השילוני, כ' העבריים וכ' העברים וכתב ההגויאים וכ' הערביאים, אמרו יתד הישמאלי (דח"א ב) שהי' שכן לישמעאלים, ושינוי ואמרו עליו יתרא הישראלי, וכ' עובד אדום הגתי (ש"ב ו) והוא לוי מרדי וכת' דואג הארומי (ש"א כב) ישראל הויה, כ' שָׁגַר פטר בחמה, וכ' שָׁגַר אלפקד, ושיניהם סמוכין, כ' כִּזְעָה גר (שמות יו) וכ' כִּזְעָה גר במדבר יא) כ' ערל לב וערל בשר (יחזקאל מד) וכ' ערל שפתים (שמות ו) כ' כי כָּבַד פה וכבד לשון (שם ד) וכתב עם כָּבַד עון (ישעיה א) כ' עָשָׂן העיר (יהושע ח) וכ' כָּעָשָׂן הכבשן (שמות יט) וכ' וסגור דלתך בערך (ישע"י כו) וכ' ויקוב חור בבלתו (מ"ב יב) כ' ושענך צמח (יחזקאל יו) וכ' שְׁעָרְךָ כעדר העזים (שיר ד) נאמר ויהי כְּאֶמְקָם אליו (אסתר ג) וכ' ונהלת אֶמְרוּ מאל (איוב כ) שמשפט אֶמְרוּ, כתנת יוסף (ראשית לב) וכתב את כתנתו (שם שם) ושיניהם סמוכין נהראשון לשם והשני לכינוי כ' שְׁמָחַי רעתי (תהלים לח) וכ' כל שְׁמָחַי לב (ישע"י כד) כתב בְּהִמּוֹת הלויים (במדבר ג) וכ' בְּהִמּוֹת לנפנינו כ' בְּהִמּוֹת בני ישראל (שם שם) כ' הקריבנהו נא לפתְךָ (מלאכי א) וכ' פתת יהודה (חגי א) ושיניהם סמוכין, כ' ולאחותו הבתולת (ויקרא כא) וכ' לאחיו ולאחותו (במדבר ו) כ' ובְּאֶחְכֶם בני ישראל (ויקרא כה) וכתב האֶחְכֶם (במדבר לב), כ' מי יתן ותבא שְׁאֵלתי (איוב ו) וכ' שְׁאֵלתי ובקשתי (אסתר י) וכ' יתן את שלתך (ש"א א) כ' ויין חמסים ישתו (משלי ד) וכ' יין תרעלה (תהלים ס), משקל בהמה כמשקל, תאנה, נבלה, שאלה, אמרו מן בהמה ולבְּהִמָּתְךָ (ויקרא כה) ואמרו שְׁאֵלתי ובקשתי (אסתר י) גפנה ותְּאֵתְךָ (הושע ב) נבלתי יקומון (ישע"י כו) ולשון משנה אביתו, וכן משפט ושאלה אשה משכנתה (שמות ג) מושכנתה, ומשפט גנובתי יום (ראש"י לא) נִגְבַּתִּי, וכן היא תְּבַרְתְּךָ (מלאכי ב) משפטו חברתך, נִחְבְּאִים במערה (יהושע י) משפטו נִחְבְּאִים וכן נִטְמָאִים משפטו נִטְמָאִים (יהושע יד) משפטו נִטְמָאִים, וכן צור חסיו בו (דברים לב) עקרו חסה, וחזיר היא

פ' נשל כמו ונשל חברול (דברים יט) קה נא, כמו לקח, לראות להראות, לענות להענות, לראותכם להראותכם, לנחותם להנחותם, ובכשלו ובהכשלו בינותי בספרים (דניאל ט) הבינותי, ורעו אתכם דעה והשכל (ירמיה ג) בדעה והשכל, וימת סלד לא בנים (דח"א ב) בלא בנים, ויצאה חנם אין כסף (שמות כא) באין כסף, רק הכסא אנדל מומך (ראש"י מא) בהכסא וילך שפי (במדבר כג) אל שפי כלו אל אחד השפים כמו וירד יפו (יונה א) אל יפו, כי הלך שמועי מירושלים גת (מ"א ב) אל גת, השנה אתה מת (ירמיה כח) בהשנה, וילך עשו השדה (ראש"י נו) אל השדה יצאו חהר (נחמ"י ח) אל ההר ישוד צהדים (תהלים צא) בצהרים, אין אלהים כל מזימותו (שם י) בכל מזימותו, ואם בית אשה נדרה (במדבר ל) ואם בבית אשה, לונות בית אבית (ויקרא) בבית אבית, ויקברתו ביתו (דח"ב לג) בביתו, נתנו אוצר בית יי' (יהושע ו) נתנו באוצר בית יי', זכרה ירושלים ימי עניה (איכה א) בימי עניה, וילך השך ולא אור (שם ג) בחשך, וכן ואיביו ידרף חשך (נחום א) ידרף בחשך, כתוא מכמר (ישע"י נא) כתוא במכמר, היו בן שאול (ש"ב ד) לבן שאול, שדי מעול (איוב לד) ולשדי מעול, את כל אשר עשו לירמיהו הנביא את אשר השליכו אל הבור (ירמיה לח) השליכוהו אל הבור, שה פזורה ישראל אריות הדיחו (ירמ"י נ) הדיחוהו, וירב היער לאכל בעם (ש"ב יח) עין היער, או הקמה או השדה (שמות כב) אשר בשרה, כשוד שלמן (הושע י) פ' שלמנאסר.

ש ע ר ה ש י נ ו י

אל תוסף רבר אלי (דברי ג) הפילו הוי"ו ונחטף הריבור [ספי מלוח יחסינו סו"ר] חין מקומו פנה ועי' בסוף הסעף ונחטף סגור ר"ל סגור סגור סגור כי הוא נקרה כ"כ חטף לסי' טע"י יצתה חמס נמיחור ונחטף. אמרו אל תוסף (משלי ל) וכן מופני קשט סלה (תהלים ס) להודיעך קשט אמוי אמת (משלי כב) מעם מובחי (שמות כא) וכליל על מובחך דברי לג) וכ' ויבא אלי לפני מובחך (מ"א ח), את מקדשו (במדבר יח) וכ' נאר מקדשו (איכה ב) וכ' ושכב בשלמותו וברך (דברים כד) וכ' אביך קנך (שם לב) משפטו קנך כמו עשך, כי לא אמר קונך וכן צור ילדך (שם שם) וכן שמע לאביך זה ילדך (משלי כג) ואשביעך ביי' (ראש"י כד) וכ' כאשר חשביעך (ראשית נ) מושם הפסק הדיבור והעמדתו עושין כך. וכן הרגו כל זכר (במדבר לא) וכן מושכב זכר הרגו (שש"ס) עמרו, עמזרו, אשר בָּוּזוּ (במדבר לא) ואת כל חילם בָּוּזוּ (שם שם) וְטָהַר ממוקד דמיה (ויקרא יב) וכ' וכפר עליה הכהן וטָהַר (שם) לָקְטוּ לחם (שמות יו) וכ' איש לפי אכלו לָקְטוּ (שם) בְּשָׁלוּ את הבשר (ויקרא ח) וכ' ואת אשר תבשלו בְּשָׁלוּ (שמות יו) כתב בְּצִאתְךָ מושעיר (שופטים ח) וכ' שמה זבולו בצאתך (דברים לג) כתב מוקמך אל תנה (קהלת י) וכ' ברח לך אל מוקמך (במדבר כד) כ' אָנִי יי' וכ' כי קדוש אָנִי (שמות יא) כך תלך כל המקרא חזין מועט הרי הוא כמלתא דלא שכיחא, כגון ישפטו חם (שמות יח) לא תעבורי מזה (רות ב) ד"ל שורק תחת חולס, ישלוח אהלים לשודדים (איוב יב) לנפנינו כתוב ישלוח משפטו ישלוי, וכן צור חסיו בו (דברים לב) עקרו חסה, וחזיר היא

מתברת הערוך חלק הדקדוק לר' שלמה פרחון

שער החילוף

הוי יודע כי מדברים דיבור ובלבם זולתו כגון יואב נטח אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה (מ"א ב) והוא היה מדבר בענין שלמה ואבשלום כבר נחרג מומן גדול כלל ואחרי שלמה לא נטה, וכן גם זרע יעקב ודוד עברי אמאס (ירמיה ל"ג) כלל גם זרע אהרן, וכן והייתה יד יי' בכס ובאבותיכם (ש"א י"ב) פ' ובמלככם כי על המלך שימליכו עליהם היה מדבר, וכן מי עור כמזלם יעור הפסוק שנאמר מי עור כי אם וחרש כעבר יי' כמו ראש לשוא כעבר יי' (ישעיה מ"ב) כלל עברי וחרש כמלאכי אשלה, וזמורת זר תזרענו (שם י"ז) פ' חסענו, וזרעו במים רבים (במדבר כ"ד) כלל ושרשו, המזבח עץ שלש אמות גבוה (יהוקאל מ"א) פ' השלחן אשר לפני יי' (שם ס"פ) וכן יקריבו אל שלחני לשרתני (שם מ"ד) פ' אל מזבחי, ואשליח אותו אל בית יי' אל היוצר (זכריה י"א) פ' אל האוצרה, אשר לא נשא לשוא (תהלים כד) פ' שמי, כמו לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא (שמות כ) וכן נשבע יי' צבאות בנפש (ירמיה נ"א) פ' בשמי, וכן דור העצמים תחתיה (יהוקאל כ"ר) פ' העצים וכן ויהי ביום השביעי ויאמרו לאשת שמשון פתי אתי אישך (שופטים י"ד) פ' ביום השלישי כי עד ג' ימים עשו הנאי ולמעלה פ' ואמר ולא יכלו להגיד החידה שלש ימים, ואמר ותבך עליו שבעה ימים אשר היה להם המשתה ויהי ביום השביעי ויגד לה בי הצקתהו כלל טרחה כדי לידע ג' ימים ואחד כך פ"סוהו לפתותה ופתחה אותו כל השבוע וביום השביעי נתפתה והגיד לה, וכן זה הרבר אשר מל יהושע (יהושע ה) פ' וזה העם, וכן חי נפשך אדוני המלך וכו' אשר דבר אדוני וכו' (ש"ב יד) פ' מכל אשר שמע אדוני המלך, אל תהי עד חנם ברעך (משלי כד) לרעך וכן אם ירחק עליי' (שמות כב) פ' אם העירו עדים, וכן ולא עשה רגליו (ש"ב יט) פ' גילח בית העררה זה כינוי הוא ולשון נקיה, וכן ברך נבות (מ"א כא) ברך אלהים ומת (איוב א) וכן ותקח את הבצק ותלוש (ש"א יג) פ' ותקח הקמח. מ"א וכל אדם לא יהיה באהל מעד (ויקרא יו) פ' ולא שום אדם. בכל קדש לא תגע (שם יג) פ' בכלום קדש, כי כל שאר וכל דבש (שם ב) פ' ואפ"י מעט, ועשיתם פסל תמונת כל (דברי י"ד) פ' תמונת אחד מהם, וכן נפשינו יבשה אין כל (במדבר יא) פ' ואפ"י דבר אחד. מ"א הנה חדש מחר (ש"א כ) פ' ראש החדש, אסור פ"ס (תהלים קנח) פירוש פר, וכן חגים ינקופו וישע"י כט) פ' חגים יעורפו, ותרנום וערפתו ותקופו, ורגש הקירף במקום הנרץ שנבלעה, לא תשאר פרסה (שמות י) פ' בהמה, בקע לגלגולת (שם לח) פ' לאדם, תחת השמש (קהלת ח) פ' תחת השמים, אמחה את האדם אשר בראתי (ראש"י ו) פ' את הבריות, מ"א ובשר בשדה טרפה (שמות כב) פ' ואפ"י בבית, וכן אשר לא יהיה טהור מקרה לילה (דברים כג) פ' אפ"י מקרה של יום, כי אלמנה יהתום לא תענון (שמות כב) פ' אפילו זקנים ונבורים, אשר יצור ציד חיה או עוף (ויקרא יו) ואפ"י יקנה או ינתן לו במחנה, כי חבנה בית חדש (דברים כב) פ' ואפ"י תקנה או ינתן במחנה או אפילו ישן, לא תבשל גבי בחלב אמו (שמות כג) פ' אפילו כבש וכשב ואפילו חלב זולת אמו. מ"א הלא אנכי טוב לך מעשרה (ש"א א) זה עשר פעמים תכלימוני (איוב יט) אם יוליד איש מאה (קהלת ו) כי עתה כרינו עשרה אלפים (ש"ב י"ח) יפול מצרך אלף ורובה מימיך (תהלים צא) ובי טוב יום בחצרך מאלף (שם פד) שבע על הטאותיכם (ויקרא כו) כי שבע יפל צריך וקם (משלי כד) כי שבעתים יקם קון (ראש"י ד) כל אילו המנינין לאו דוקא ניגהו אלא רבוי בעלמא, אבל

חכמת נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה (משלי ט) דוקא הוא, פ' ז' חומשי תורה, בראשית, ואלה שמות, ויקרא, וספר וידבר מן הראש עד ויהי בנסע הארץ זה חומש אחד אחר וכן ויהי בנסע הארץ עד סוף הפסקה זה חומש אחד קטן ושאר הספר הוא חומש אחד, וספר ואלה הדברים הרי זה ז"ן, ומה דאו רבותיני לעשות ספר וידבר ג' חומשיני משום ראש התורה ז"ן מלות שהוא פסוק בראשית ומצאו גם בסופה י"ב מלות שהוא פסוק וכלל יד החוקה כמנין ז"ן וכבים שהן חנכ"ל שצ"ס וכמנין י"ב מלות ומצאו גם מנין ויהי בנסע הארץ י"ב מלות גם סוף הפסקה הפסוק שהוא ובנחה יאמר ז' מלות יש בו שנאמ' וענן יי' עליהם יומם ונגו' כשמצאום כך אמרו לנו מדות החמושים, וכמו כן מצאו ויסע מלאך האלהים (שמות יז) ע"ב אותיות וכן יש משה (שם שם) ע"ב, וכן ויבא בין מחנה מצרים (שם שם) ע"ב וראש כולן וי"ו אמרו כי השם הנכבד והנורא יוצא ממנו, כיצד אם חלת אות מחלת הפסוק הראשון ואות אחת מסוף הפסוק השני גם אות אחת מראש הפסוק השלישי הרי הג' אותיות על הסדר הזה שם בפני עצמו, גם האות השני על הפסוק הראשון גם האות השני על סוף הפסוק השני למפרע גם האות השני מן ראש הפסוק השלישי הרי הן גם הן שם בפני עצמו הרי שלשה פסוקין של ע"ב אותיות עושין ע"ב שמות כל שם שם ג' אותיות שלא יתכן שיהו כך ג' פסוקין של ע"ב אותיות ראשון וי"ו ומנין אותיות, שזוין כל זה בלא כוונה אלא בכוונה נכתבו לנו כך, וכך בקבלה ביד רבותינו ז"ל (עי' סוכה ד' מ"א נס"י י"ג) נחזור לדברינו הרוד אתם ראו דבר יי' (ירמיה ב) פ' שמעו וכן וירא יעקב כי יש שבר במצרים (ראשית מב) פ' וישמע, וירא בלק בן צפור (במדבר כב) וכל חכם רואים את הקולות (שמות כ). מ"א ראה ריה בני (ראשית כז) פ' אין הריח נראה אלא כלל הריח, כ' אשר הבאשתם את ריחני בעיני פרעה (שמות ה) פ' באף פרעה, וזה בהיפוך אל יחר בעיני אדוני (ראשית לא) החרון לא אף הוא שנאמר ויחר אף, וחרה אפני, חרון אף יי', הוא למדת כי יחליפו האברים גם מודותיהן של אף לעינים ושל עינים לאף ושל אזנים לעינים כגון וירא בלק, וירא יעקב כי יש שבר גם של עין לאף ראה ריה בני, ושל אף לעין אל יחר בעיני אדוני. מ"א אהבשה לי החמור (ש"ב יט) זה לשון וכר חור ואמר וארכב עליה לשון נקבה, וכן יי' אתה דברת אל המקום הזה להכריח לבלתי יהיה בו יושב למאדם ועד בהמה (ירמיה נא) זה לשון וכר וחרו ואמר כי שממות עולם תהיה והוא לשון נקבה, וכן אם חבל תחבל שלמת רעך (שמות כב) זה לשון נקבה עד בא השמש חשיבו לו זה לשון זכר, והנה יד שלוחה אלי (יהוקאל ב) פ' לשון נקבה והנה בי מלאת ספר פ' זכר, אל המחנה האחת והכהו ראשית לב) פ' הרי נקבה חלתה וזכר בסוף בעיני אחד, ויראו את העם אשר בקרבה (שופטים יח) חזר ואמר איננה לשון נקבה מאנה להנחם על בניה (ירמיה לא) זה לשון רבים חזר ואמר כי איננו זה לשון יחיד, לא נסור אל עיר נכרי אשר לא מבני ישראל הנה (שופטים יט) משפטו היא, אלה בקשו כתבם המתייחסים ולא נמצאו (עזרא ב) משפטו ולא נמצא כי על הכתב חזר, וישב וימלא שר חמשים שלשים וחמשים (מ"ב א) פ' שליש וחמשים. מ"א ומשה יקח את האהל (שמות יג) פ' לקח, או ישיר משה (שמות טו) שורר, או ידבר יהושע (יהושע י) פ' דבר, או יעלה רצין (מ"ב יו) פ' עלה, חמומות וכסומו (שמות טו) זה עתיד כסום, הוי יודע כי כל מו של רבים בחולם חוץ מזה שהוא בשורק כי כשראו אותם בני ישראל בלועים בארץ עד הצואר שנאמר תבלעמו ארץ

מחברת הערוך חלק הרקוק לר' שלמה פרחון

אריז זכרו מה שמיררו את חייהם אז חרקו שן עליהם ואמרו
 תהומות יכסיומו אינו כמו תמלאמו נפשי, תורשימו ירי,
 וגם עשאוהו מלא כדי שיתכסו במים רבים כי היו"ד השניה
 היא הה"י של כחה ולמד הפועל הוא כמו יוד של בצל כנפיך
 יחמיו (תהלים לו) השניה שהי' הי של חסה, ע"פ החסר
 נאמר וכה יחסו עניי עמי (ישעיה טו), ויש עתיד במקום
 עבר הרבה כמו שמעו עמים ורגונו (שמות טו) ישעו עגל
 בהרב (תהלים קו) ויאמר יי אל השמן מאין תבא (איוב א)
 משפטו באת, וכן יאבד יום אולד בו (שם ו) משפטו
 יולדתי בו. מ"א יי ריבני נפשי גאלת חיי (איכה ג) משפטו
 תריב יי תגאל חיי, וכן ראיתיה יי (שם בסמוך) פ' תראה
 יי, וכן פן מצא לו ערים בצורות (ש"ב ב) פ' פן ימצא לו
 והיה פי מלאו (רה"א יז) ימלאו, ומולדתך אשר תולדת
 אחיהם (ראשי מוח) פ' אשר תוליד או אם תוליד, כי עתה
 שלחתי את ידי (שמות ט) פ' אשלח. מ"א ופרעה חולם
 (ראשית מא) פ' חלם, וכן הארץ החדשה אני עושה (ישעי'
 סו) פ' אשר עשיתי, וכן זמרי הרג אדוניו (מ"ב ט) פ' הרג
 כלומר סופך בזה הדבר לרע כמו סוף זמרי שהרג אדוניו:

אמתין בכאן מעט

כבר ידעת כי חלק ר' יונה הידוע בן גנאה כמה חלקים את
 הפעלים כגון אָהב את יוסף מכל בניו (ראשית לו) וגם
 כאשר אָהב אביו (שם כו) ובין כתפיו שָׁבַן (דברים לג) וגם
 יִשְׁכַּן הענן (במדבר ט) תוכל לראותם בראש זה הספר [שער
 הפעלים] ואמר לנו יש לנו פִּעַל פִּעַל ופִּעַל כְּלוּ כולן לשון
 פועל ואני מצאתי שני חלקים אחרים במשקל פִּעַל ובמשקל
 פִּוְעַל פִּעוּל פ' הפועל מה שאמר עכשיו ופרעה הוֹלֵם, זמרי
 הורג אדניו, שהן פעל ממוש, ועוד מצאתי חלק אחר בפועל
 כבר דכ' וירא פרעה כי היתה הרוחה והכִבֵּד (שמות ח) פ'
 והכביד, וכן מִבְּרַךְ את רעהו בקול גדול בבקר השכם (משלי
 כא) פ' השכים כי לא נוכל לומר כי זה המצדד מפני שהוא תוך
 הסיפד אבל המצדד שיהא במקום הציווי הוא ודאי מצדד כגון
 חבי כמעט רגע (ישעיה כו) עמוד פתח האהל (שופטים ד)
 השמן לך העם הזה (ישעיה ו) וכיוצא בהן, והנפעל כגון אחות
 שְׁמֹרות עיני (תהלים עז) פ' שמורות והרבה תמצא כך במקרא
 תכיר דברי, וגם מחלפין את הציווי במצדד כגון זָכַר את אשר
 עשה לך עמלק (דברים כד) פ' זָכַר וכן שָׁמַר את יום השבת
 (שם ה) ומחלפין את המצדד בפועל עבר כגון או השבע שבע
 (במדבר לו) כי משפטו או נשבע שבועה, וכן לימן היום הוסדה
 (שמות ט) פ' נוסדה, ילדה ועוב (ירמיה יד) פ' ועובה, נקהלו
 ועמוד על נפשם (אסתר ט) פ' ועמודו ובהיפך בלתי שבן איש
 מרעתו (ירמיה כג) ולבלתי ראו משפטיך (יחזקאל יג) לבלתי
 שוב ולבלתי ראות. מ"א וההיות רצוא ושוב (יחזקאל א) פ'
 רצות ושבות, וכן והמים היו הלוך וחסור (ראשית ח) פ'
 הולכים וחוסרים. מ"א לכן ישוב עמו הָלוֹם (תהלים עג) פ'
 הָלוֹם, לבוה נפש (ישעיה מט) פ' לבווי נפש משום שהוא סמוך

ופעמים מחלפין זה מזה כגון ערום יערום (ש"א כג) שאחד
 פועל קל והשני כבד, וכן מוט המוטטה (ישעיה כד) משפטו
 מוט מטה והראשון משפטו ערום יערום, וכן קטר יקטרון
 (ש"א ב) משפטו יקטרון ברגוש המ"ת, והפרה לא נפדתה
 (ויקרא יט) שרוף ישרפו בשבת (ש"ב כג) והתחל לא התלת
 (יחזקאל יז) משפטו התלת, ובחורים כשל יכשלו (ישעי' מ)
 לו שקל ישקל כעסי (איוב ו) החרב נחרבו (מ"ב ג) הלוך אלך
 (שופטים ט) משפטו אהלך או אהלוך. מ"א ועשו אחיו בא
 מצירו (ראשית כו) פ' מצירו כי מצידו שם הציד הוא שני ציד
 היה, וכסתה הצרעת את כל עור הנגע (ויקרא יג) פ' הנגע
 כי הצרעת היא הנגע, וכן בהרג הרג (יחזקאל כו) פ' בהרג
 הרגו. מ"א ימי כצל נטוי (תהלים קכ) פ' נוטה וכן ויהושע
 היה לבוש (זכריה ג) פ' לובש וכן כי בך בטוח (ישעיה כו)
 פ' בוטה, ובהיפוך ומלך ישראל היה מעמיד במרכבה (רה"ב
 יח) פ' מועמד, למתעב גוי (ישעיה מט) פ' למתועב, הכמכת
 מכהו הכהו (שם כו) משפטו מָכְהו כמו אם בהרג הרגויו הורג
 לא אמר הרגויו, לָב הותל (שם מד) פ' התול, כתאנים השוערים
 (ירמיה כט) פ' השוערים. מ"א הסתר ואקצוף (ישעיה נו) פ'
 וקצוף, עושו ובאו כל הגוים מסביב ונקצו (יואל ג) פ' והקצבו.
 נוסו נדו מואד העמיקו לשבת (ירמיה מט) ובהיפוך קולי אל
 יי והָאָזֵן אלי (תהלים עז) פ' והָאָזֵן. מ"א כאשר עשה ביום
 הזה (ויקרא ח) פ' כאשר עשיתי, וארא כי על כל אודות
 (ירמיה ג) פ' ותרא כמה שנא' ותרא בגורה אחותה יהודה
 (שם שם) ופעם ואמר פועל קל במקום הנפעל כגון ושער בנגע
 הפך לבן (ויקרא יג) פ' נהפך, וכן הפך לבס לשנא עמי (תלים
 סו) כולו הפך לבן טהור הוא (ויקרא יג) כולו נהפך, גלה
 חציר (משלי כז) פ' נגלה, כי מלאה הארץ חמס (ראשית ו)
 פ' נמלאה, וכן והעיד מלאה מוטה (יחוק ט) פ' נטיה. מ"א
 שכל אדם האריך אפו (משלי יט) משפטו האריך כי האריך
 לשון עבר ואינו נרצה מצדד וכן ובהאריך הענן (במדב' ט) וכן
 ביום החזיקי בידם (ירמיה לא) פ' החזיקי, וכן עד השמידם
 אותם (יהושע יא) פ' השמידם, וכן כל רמי הסגיר אותו (ויקרא
 יד) פ' הסגיר וכן גגון והציל (ישעי' נא) פ' והציל כמו והציל
 לא הצלת את עמך, וכן פסית והמליט (ישעיה לא) והמלט,
 וכן אותם שמדו מן החרס (דברים יג) משפטו השמרו. מ"א
 הבהמה אשר יקריבו ממנה (ויקרא כז) פ' יקרב וכן כל הדברים
 יגיעים (קהלת א) פ' מוגיעים, אם תפרו את בריתי היום (ירמיה
 לג) פ' אם תופר בריתי את היום גם בריתי תופר את דוד עבדי
 כי אמר הקב"ה ויום וללה לא ישבותו, מ"א חלקה אתת
 תמטר והלכת אחת אשר לא תמטר עליה (עמוס ד) משפטו
 אמטיר, ובהיפוך וכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך
 וברכתיך (שמות כ) פ' אשר תזכיר את שמי, אם תגאל גאל
 ואם לא יגאל הגייה לי (רות ד) משפטו ואם לא תגאל אבל
 כינוי הוא ולשון תרבות כי לא רצה לומר אם לא תגאל את
 נחלתך כמו שיאמר אדם לחבירו אותו האיש ולא יאמר לו
 אתה, ובאשת נעוריי אל יבגוד (מלאכי ב) פ' אל תבגוד וכן
 גם אתם כושיים חללי חרבי חמה (צפני' ב) פ' אתם, וכן עתה
 תהיה מבוכתם (מילה ז) פ' מבוכתם וכן ועד העומרים יתפז
 הדלתות (נחמ"ז) פ' ועד אתם, כי יבשו מאלים אשר תיתם
 (ישעיה א) פ' תבושו, ואולם כלם תשובו (איוב יז) פ' כולכם,
 וכן

וכן והיתה חרפהו גדופה (יחזקאל ה) פ' ותייתי, וכבש עונותיו
 (מיכה ז) חזר ואמר ותשליך במצולות ים כל חטאתם פ'
 חטאתינו, וכן היה זדועם לבקרים (ישעיה לג) פ' זרוענו, וכן
 היינו מעולם לא משלת בס' (שם סג) פ' בנו, וכן לא נזקק
 שמך עליהם (ישעיה מג) פ' עלינו כלוי היינו בגוים מעולם לא
 משלת בנו, והדפתיך ממצבך וממעמדך ירסך (ישעיה כב)
 פ' אהרסך, ונאשאר אני (יחזקאל ט) פ' ואשאר, ואנכי תרגלתי
 לאפרים קחם על זדועותיו (הושע יא) פ' הרגלתי לאפרים קחתם
 על זדועות, יעטרף ימין ולא אראה (איוב כג) פ' אעטרף, כי
 מקללים להם בניו (ש"א ג) פ' לי אבל כינוי הוא, בבאי לשחת
 את העיר (יחזקאל מג) פ' בבאי, באכה אשורה (דאשי כה)
 באך גררה ויעז עוז (שם י) פ' כמו לבה אמת (במדבר יג)
 ואמר וישמינו צניף טהור על ראשו (ירמיה ג) פ' ויאמר, אם לא
 נבחר קימנו (איוב כב) פ' קימם, ותירושי יכחש בס' (הושע ט)
 פ' בה, מ"א והכרתי מוך צדיק ורשע (יחזקאל כא) פ' כולם
 היו רשעים אבל יש בהם מי שמראה עצמו כצדיק, וכן אלהים
 אחרים פ' בעיני בעליה הוא אלהים, אבל לגבנו אנחנו הוא
 גילולים ושיקוצים ותועבות ובושת כמה שנאמר והבשת אכלה
 את יגיע אבותנו, וכן הנביא ההוא (דברים יג) פ' כמו שהיא
 בעיני עצמו כך קראו הכ' וכן יוגנב מבית האיש, כמו שמוען
 האיש פ' ושמא לא נגנב, וכן כי שדה מצאה צעקה הנערה,
 פ' ואע"פ שלא צעקה, וכן בכל מקום מקטר מושלש ומנחה
 טהורה פ' קברות עע"ז שהם אומיים על מנתתם טהורה,
 וכן מקום אשר נתנו שם ריח ניחוח לכל גלוליהם (יחזקאל ז)
 וכן ויפתוהו בפייהם (תהלים עח) פ' כמו שאמרו הם נפתח
 אותו, וכן בימינו הי' הקוסם ירושלים (יחזקאל כא) פ' לפי
 דבריו, כך אמר הכ' אבל הקסם שקר הוא אבל בעונות ישראל
 נתמלא משאלו. מ"א ויאמר ערום יצאתי מבטן אמי וערום
 אשוב שמה (איוב ב) פ' ושמה לא ישוב לעולם אלא לקבורה.
 מ"א לא תשחט על חמוץ דם זבחי (שמות לד) פ' שה תמיים,
 כי אש יצאה (במדבר כא) פ' חיל, דרך כוכב מיעקב (בשם
 כג) פ' מלך, הנה מים עולים מצפון (ירמיה מז) פ' היילות
 אריה טורף בדי גוורתיו (נחום ב) פ' מלך והיילותיו, ומלתם
 את ערלת לבבכם (דברים י) פ' עשיית תשובה, כי ציד בפיו
 (ראשית כד) לא תשיך לאחריך (דברים כג) מלשון ישך הנחש
 (קהלת ז) פתיל הנעורת בהריחו אש (שופטים יז) פ' מי שאין
 בו רוח חיים לא יריה, בעצבן תאכלנה (ראשית ג) תאכל כל
 הארץ (צפני א) וכן אדמתכם לנגדכם זרים אוכלים (ישעיה א)
 קדשו ולא דמו (תהלים לה) פ' רברו הרבה, וברם ענבים סתה
 (ראשית מז) יעשן אפך (תלים עז) יום יום יעמס לנו (שם סח)
 כל חלב יצחר (במדבר יח) כליות חמה (דברים לב) ממעיני
 הישועה (ישעיה יב) עין הארץ (שמות י) לב השמים (דברים
 כ) ראש ההר (שמות יט) כי מוגפן סדום גפנס (דברים לב) פ'
 כל זה אינו אמת אלא משלים ורמזים. ויש ציווי שאינו של
 אמת כגון איש גלוליו לכו עברו (יחזקאל כ) בואו בית אל ופשעו
 הגלגל הרבו לפשוע (עמוס ד) לכו וזעקו אל אלהים אשר
 אשר בחרתם בס' חמה וישעו לכם בעת צרתכם (שופטי יד).
 מ"א ובגדי ערומים תפשיט (איוב כב) פ' והערום אין לו בגד,
 וכן לעות מאזני מרמה (עמוס ח) פ' צדיק, במות המת (יחזקאל
 יח) פ' והוא חי, יהיב חוכמתא לחכימין (דניאל ב), י"א על
 שם סופן, וכן לדם אשר שפך (במדבר לה) פ' ולא שפך דם
 כלל אלא להחזיר, ולא תקחו כפר לנפש רוצח (במדבר לה).
 מ"א אל כל חכמי לב (שמות כח) פ' זה לשון רבים חזר ואמר

אשר מלאמתי, משפטו מלאמים, כל נביאי כל חוזה (מ"ב יז)
 פ' הוויס, ומכיר לקח אשה לחופים ולשופים ושם אחותו מעכה
 ושם השני צלפתר (דה"א ז) פ' ומכיר לקח נשים כמה שנא.
 כי נשמדה מבנימין אשה (שופטי כא) פ' נשים לשופים ולחופים
 פ' משופים ומחופים כלומר מן שתי משפחות והלמ"ד במקום
 מ"ם כמו שנאמר אלף למטה פ' מומטה, ושם אחותו מעכה
 פ' ושם האחת מעכה ושם השני צלפתר פ' ושם השנית כמה
 שנא' אל בית הנשים שני פ' שנית פ' פעם שנייה כי היו קורין
 שם צלפתר לזכר ולקבה כמו שקראו אביגיל אחינועם שראוי
 להיות שמות זכרים נע' לקמן בערך צדי במלות חמישית שם
 צלפתר. מ"א כי תקראנה מלחמה (שמות א) פ' מלחמות
 כי תקראנה לשון רבים לנקבות היא וכן מפני המלחמה אשר
 סבבוהו (מ"א ה) פ' המלחמות ותעל הצפרדע (שמות ת) פ'
 חבורה אוערה יר"ל שם בא ביחיד על כלל המין כיודע[ל] להעלות
 נר (שם כז) פ' נרות, תן לי הנפש (ראשית יד) פ' הנפשות.
 מ"א שמן וקטרת ישמח לב (משלי כז) פ' ישמחו לב, וצדיקים
 ככפר יבטח (משלי כח) פ' יבטחו או כל צדיק וצדיק ככפרי
 יבטח, וכן כי מעלה גרה המה (דברים יד) פ' מעלי או כל
 אחד ואחד מהן מעלה גרה, וכן רועה צאן עבדיך (ראשית מז)
 רועי צאן, בפיו יברכו (תהלים סב) פ' בפייהם, ויעלו בנגב ובא
 עד חברון (במדבר יג) פ' ויבאו, ויבא כלב בן יפונה מנולם
 לבדו עד חברון ולפיכך נתנה לו חברון לבדו שנאמר ולא אתן
 את הארץ אשר דרך בה ולבניו יען כי מלא אחיז"י (דברים
 א) ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו (ויקרא כב) פ' וילידי ביתו.
 מ"א לא נשאר ארבה אחד (שמות י) וכן שם רבים שנא' ובאו
 כדי ארבה לרוב (שופטים ז) וכן הדגה, ויתפלל יונה אל יי'
 אלהיו מומעי הדגה (יונה ב) וכ' והדגה אשר ביאר מתה (שמות
 ז) וכן אדם כ' אדם יקריב וכנס (ויקרא א) זה אחד, עם
 אדם יגעו (תהלים עג) זה רבים, וכן ואתה אנוש כערכי (שם
 נה) זה אחד, אנוש כחציר ימיו (שם קג) זה רבים. מ"א בנותוך
 גבך (יחזקאל יז) פ' מצדר של בנין, וכן בהזרותיכם (שם שם)
 משפטו בהזרותכם כמשקל כהגלות פשעוכם ברוב עצתך
 (יחזקאל כא) בעצלתים ימך המקרה (קהלת י) ותחגיפי ארץ
 בזנותיך (ירמיה ג) ונשאו את בנותיכם (במדבר יד) משפטו
 בהגלות פשעוכם ברוב עצתך, בעצלתים ימך המקרה (קהלת
 י) כמשקל פרות, ענות, שבות, וכן ושבית שביתך בתוכנה
 (יחזקאל יז) וזמתך ותזנותיך (יחזקאל כג) לשמוע בפיך ביום
 גאוניך (שם יז) למנותיכי והושבתי אתכם כקדמותיכם והטבות
 מראשותיכם (שם לו) ובפגרי מלכיהם במותם (יחזקאל מג) פ'
 במותם, וכן בהכין לו דוד (דה"ב א) משתחיתם קרמה לשמש
 (יחזקאל ח) פ"א בנו אלי והשמו (איוב כא) פ' והשמו כמשקל
 הסבי ענין מנגדי (שיר ז) פ' פגו אלי ושתקו כמה שנא' וישמו
 יד על פה וכן משטים בתוכם (יחזקאל ג) פ' בתוכם שותק. מ"א
 והשכבה את הערלים (שם לב) אינו ציווי אלא מצדר כמו מרדה
 מצוימה (ראשית מז) והשכבה כמו והפרה לו נפרתה, והחתל
 (יחזקאל יז) משפטן תחתל, השכב, הפדה, כמשקל השכם
 והערב. מ"א חרב נתנה משכו אותה (שם שם) משפטו משכו
 וכן מלכי עלינו (שופטים ט) קרתי וגו' (מיכה א) שמחי ועלוי
 (צפני ג) משפטו כמו ועלו לפניו, האומר לצולה חרבי (ישעיה
 מד) עלי הלבמן וצעקי (ירמי' כב) באה אתי הביתה (מ"א יג)
 ושערו חרבו מאד (ירמיה ב) משפטו כמשקל קרבו, שאו את
 אחיכם (ויק' י) החרב נחרבו המלכים (מ"ב ג) הקמין הועתקה

מחברת הערוך חלק הרקדוק לר' שלמה פרחון

אבל החי' כמנהג אותיות אה"ע כמו תארו נעמי, זהרי חמה, וכיוצא בהן ופעמים נוחגין כמנהג זה אפי' שלא באותיות אה"ע כגון קסמי נא לי (ש"א כח) אהי קטבך שאול (הושע יג) שנושפטן להיות כמשקל בברך מפני עשו אחיך (ראשית לה) אינמו ובשכבך ובקומיך, ומשפט קסמי נא לי קסמי כמשקל שמעי בת וראי שכחי עמך, אַפְשַׁעָה בת (ישעיה כז) אשקה נא לאבי ולאמי (מ"א יט) והן בחטף קמ"ץ בלא ספק ומשפטן כמשקל אשמעה מזה ידבר האל (תהלים פה) כי לא יהיה בחטף קמ"ץ אלא פועל שהתעיד שלו במשקל יפעול כגון אשקטה ואביטה במכוני (ישעיה יח) אינמו ואשקלה להם את הכסף (עזרא ח) שהתעיד שלהם כסף ישקול, כי לא ישקוט האיש (רות ג) חוץ מן אשמרה לפי חסוס (תהלים לט) מן ישמר, גם אזכרה אלהים (תהלים עז) מן יזכור, ארדפה אויבי (ש"ב כב) מן ידוקי, אבל נשכבה בבשתנו (ירמי ג) מן ישכב, נקרה הלום (ש"א יד) מן יקרב, ופועל כבד לא יתכן שיהא ממנו קמ"ץ חטף לעולם חוץ מן מלת לקט וילקט יוסף נאמר ממנו אלקטה ואספתי בעמרים ואלקטה בשבלים (רות ב) ויש מלות שאינן כמשפט כגון כי מאיש לקחה זאת, (ראשית ב) שמעה תפלתי י' (תהלים לט) נבהל להון (משלי כח) אשר לא ידעתם ונעבדס (דברים יג) חל תשתחוה ואלה תעבדס (שמות כ) גלכה ונעבדה (דברים יג) חלל ממנו ונעבדה (שמות יד) כמו נעמדה יחד וכן בסבך עץ קרדומות (תלים עד) שלא כרין אבל נאחו בסבך נאמר כמשפט, ופעמים מחליפין פתח בקמ"ץ כגון ושם שַׁפְט את ישואל (ש"א ז) כי הוא טרף וידפאנו (הושע ו) וירח עמד (יהושע י) בהן דבק שלמה (מ"א יא) אריה שאג (עמוס ג) עשה יי אשר זמס (איכה ב) אילו כולן פועלים ומשפטן קמ"ץ ופתח. מ"א ומקצת כלי בית האלהים, דניאל א) ומקצת ימים עשרה (שם שס) ולמקצת הימים אשר אמר המלך (דניאל א) קבלו הכהנים והלויים משקל הכסף והזהב (עזרא ח) מנת שועלים יהיו (תהלים סג) ובכתב בית ישראל (יהוואל יג) אילו כול.

סמוכין וראוי להיותן פתחין והן עשו אותם קמוצין שלא כמשפט. מ"א אף נהלת שפרה עלי (תהלים יו) חכמת ודעת (ישעיה לג) אילו אף על פי שהן כמילת, סמוכין וכתובין בתיו אינן סמוכין ולפיכך הן קמוצין. מין אחר השבתה פְּטַהְרו (תהלים פ"ט) עשאוהו בקמ"ץ חטף שלא כדון משפטו שיהי כמו מקדש יי כוננו ידך, שאַר ישוב שאַר יעקב (ישעיה י) ושאַר אחיהם הכהנים (עזרא ג) נקמיו שלא כדון. מ"א הַחֲדַלְתִּי (שופטים ט) משפטו כמשקל הגדלתי מעשי (קהלה ב) הרכבת אנוש (תהלים סו) אבל רפו את הדלית של התרלתי בשביל הקמ"ץ חטף של אחריו ורופי את הדלית של הרדפוהו (שופטי נ) כי אותו הרייש כפול הוא כלומר כשתבא להוציאה מפיך תעשה רך ולפיכך תרפה מקצת כמו מדרף אחרי (פולשתים) (ישראל) (ש"ב יח) וכיוצא בהן. וכן וְאַחֲזִי בַּה (רות ג) משפטו כמשקל אמרי לי, כך עושין לפרקים שמושם שלא יטריחו עצמם כדבור, ופעמים אין חוששין לזה הטורח או שמוא יש בהן שמדבר כך ויש בהן שאינו מדבר כך. מ"א במוצאכם אותו (ראשי לב) משפטו שיהא כמשקל כשמעכם את הקול (דברים ה) כתפשכם את העיר (יהושע ח) ותפוצותיכם (ירמיה כח) פירושו ותפוצותיכם בחילוף תיו בה"א וכן תרגלתי לאפרים (הושע יא) הרגלתי מלשון רגיל, וי"א בלא חילוף אלא מלשון

ויתפוצצו הררי עד (חבק ג), שהוא וכפמש יפוצץ סלע (ירמי כג) וכן מפיץ וחרב (משלי כה) משום שיפוצץ במלחמה את בני אדם, בעותיך צמתותוני (תהלים פח) משפטו צמתוני אבל נכפל, וכן בהן תבואתך טובה (איוב כב) פ' תבואך, ויך שרשיו (הושע יד) כמשקל ואיש את קדשיו (במדבר ה) כי שרשו במשקל קדש, קרשך עשו שן בת אשורים (יהואל כז) פ' לשון רבים של תדהר אע"פ שהיא שתי מלות במראה מלה אחת היא במקרא כגון פקח קוח (ישעיה סא) וכן כל עמת שבא (קהלת ה) עגלה ופפיה (ירמיה מז) עבטיט (חבק ב) וקיקלון (שם שס) מבלי לו ואיוב (סח) צלמות (איוב י) בשל אשר יעמול האדם (קהלת ח) כגון בשל מי הרעה הזאת לנו (יונה א) פ' בשביל אשר יטרח האדם ולא ימצא, זה שֶׁל פעמים אומרים ומזנו שיין בלבד כגון שיין שככה השבעתנו (שיר ה) עד שקמתי דבורה (שופטי ה) שלמה אהיה (שיר א) פ' אשר למה אהיה, ופעמים אומרים ממנו למ"ד בלבד שנאמר הן לצדק ימלך מלך (ישעיה לב) פ' בשביל הצדק, הורשנה מתלב (ישעיה לד) פ' משפטו הודשנה כמשקל הושלכנה והנ"ץ שבה היא ושבע ודשו וכמשקל אמלאה החרבה, ומשום אותיות אה"ע נפתחד שאילולי זה אמרו החרבה, והוניחה שם (זכריה ה) משפטו הנוחה, וי"א כי הודשנה לשון התפעל הוא כלי הותדשנה אבל הפילו התינו של התפעל כמו אשר הוטמאה (דברי כד), הוכבס את הנגע (ויקרא יג) שמשפטו חותמאה, והותכבס, ואסערם על כל הגוים (זכרי ז) משפטו להיות כמשקל ואשאלם, וישיבו דבר, להפרכם את בריתי (ויקרא כז) משפטו להַפְרֹכֶם, אלהים יחנך בני (ראשית מז) משפטו יחונך כמשקל שארית עמים יבום (צפנים ב) אינמו וסוף בוגדים ישום (משלי יא) הדגש במקום אות של כפל ויחלקם דוד וצדוק מן בני אלעזר (דה"א כד) משפטו ויחלקם כמו ויחלקו את את הארץ כי פעמים יחליפו סגול בפתח ופעמים יחלפו סגול בהדיק כמו וחתמאם מלפניך אל תמהו (ירמי יח) צור ילדך תשי (דברי לב) משפטן תמחה תנשה, ואמר חיוג כיש בין תיו לשון תשי אות נסתר ואינו נכתב העמידוהו במקו הנון של עיקר נשה שנפל הקשו עליו אחרי ואמרו לעול' לא יקדום סגול לאות נסתר צר' בלבד היא שקודם לאות הנסתר כגון ידע יצא ירד כי אילו היויד הן של פועל עתיד והיויד של עיקר המלה נפל ונסתר בין היוד והאות שבצדו או קמין גדול כגון אוין עד תבונותיכם (איוב לב) גם הוא יקדם לאות הנסתר אבל סגול לא עד שהראה להם, ויחמו הצאן (ראשית למ"ד) שמשקלו ויפעלו וצריך שני וידן אחר של אחר היויד של פועל עבר כגון ויעשו וישמעו ויאמרו היא הנכתב והיויד של עיקר יקם נסתרה וגם מוצאך ואת מובאך (ש"ב ג) ומובאו (יהואל מ"ג) משפטם מבואך ומובאו אבל משום זיווג המלות הפכו אותותם הלא אמר כמובא עם (יהואל לג) כמובאו עיר מבוקעה (ישע כז) שיעקר המילה בוא אבל מובאך ומובאו עקרו יב א ואינו בעולם. היו יודע כי אותיות אה"ר פעמים יסתרו עד שלא יראו ברבור, ואילולי נדגד האות שלפניה באהר' מו מלכים לא נראו כלל, הנה לענין קמ"ץ מצינו וקם שאין בעמך (הושע י) ולענין הולם מצינו עולם שופר ולענין חירק מצינו דו יד ור ביד, ולענין צוי מצינו וירדו וילכו, ולענין שרוק מצינו שונם ושוער, ולענין פתח מצינו שער ונער, ואני עכשו אומר לך האיך מקדם הקמ"ץ את האות הנסתר כגון אני קרתי (מ"ב ט) שבת לירושלים (זכרי א) ואנחנו קמנו (תלים כ) זקנתי ושבתי

ושבתי (ש"א יב) הנה פ"א של אילו הפעלים וכיוצא בהן קמוץ ואחריהו אות נח ונסתר אבל נראה לכל אדם, והיו יודע כי כל פועל שהעין שלו לקוי כגון שוב, גול, שוש, מוש, וכיוצא בהן הרי העין נופל מן המכתב ומן הדבור אם תאמר ושבתי בשלום (ראשית כח) וגלתי בירושלים (ישעיה סה) ושבתי בעמי (שם סה) ומלתי את עון הארץ (זכריה ג) הרי אילו פועל עתיד, אבל הפועל שעבר שהוא זקנתי ושבתי אף ע"פ שנפל העין של פועל מן הכתב לא נפל מן הדבור אע"פ שקדם אותו פתח של וי"ו של ושבתי וכן קמתי שבתי ויראה העין בדבור חזק מן ושבתי בשלום, וקמתי על בית ירבעם (עמוס ז) שהן עתיד ממש והטעם בסוף המלה, הבי המטפת (רות ג) הנה לוי (ש"ב יו) משפטן הָבו כמשקל דעני, רדי, תני דעו, תנו.

כי הם ציווי מן העקב יִהְיֶה כמשקל ידע ירד אבל הפילו היו"ד בציווי, כל מכבדיה הזילוח (איכה א) הסיתוך (ירמ' לח) הדגש שבשני הם שלא כדין וכמשפטן כמשקל הביאות הביאוך, יען אמרך את שני הגוים (יחזקאל לה) באמרם שלחן יי' (מלאכי א) באמרם כל עושי דע (שם ב) ביום אכלך ממנו (בראשית ב) והיה באכלכם (במדבר טו) ביום עמדך מנגד (עובדי' או למרדכם היום ביי' (יהושע כב) ועד אברך מוהר (דברים כח) בעובכם את מות יי' (מ"א יח) אילו כולן משפטן שיהיו כמשקל, בעברכם את הירוד (דברים כז) בתפשכם את העיר, בשמעכם את הקול, כי זה השנוי ישום את הפועל פעול לשמוך בדין פעול והיה בקרבכם (דברי' כ) פ' בקרבכם ותגבנה (יחזקאל

שער חהיפוך

מו) פ' ותגבנה אבל מושם זיווג המילות לשום אותה כמשקל ותעשנה תועבה, וכן ושאנגך עלה באוני (מ"ב יט) משפטו שאונך אבל נכפל הנו"ן שלו עד שנראה כמו שאנן מואב מנעוריו (ירמיה מח) ואינו אלא לשון תמיה עשו מוֹטוֹךְ (יחזק' כז) פ' מוֹטוֹךְ משפטו כמשקל קְרוֹבֶיךָ כי הוא לשון רבים של תופשי מוֹטוֹ (שם) כמשקל קרוב הדגש שלו כמו שנדגש מנודך כארבה, מקדש יי' כוננו ידך, השבתה מטהרו, והטבותי מראשותכם (יחזקאל לו) פ' אם הוא מעיקך יטב משפטו והטבותי כמו הטבת לראות ואם הוא מעיקך טיב משפטו להיות והטיבותי כמשקל והשיבותי, או והטבתי בלא יו"ד כמשקל והטלתי אתכם עכשו שהוא כך הרי הוא משניהם כמו והזשבותים כי רחמתיים (זכריה י) וזה אילו היה מן הושיב כמו הוריד היה והושבתים ואילו היה מן הושיב היה והשיבותים עכשו הרי הוא בא משניהם, יאמר ואכל, יאחז בעקב פח (יח) משפטן שיהיו כמשקל יפעלו כמו ואתה תאזור מתניך (ירמיה א) ולא נאסף את תבואותינו (יחזקאל כה) ויאמר יונק (ראשית מז) וכשבאו לחתוף האל"ף ביו"ד להקל הדבור כלו פגעו בשני חולמים הוצרכו לפתוח האחרון ולשומן יפעל וזו ראתה כי הציווי בחולם שנאמר אזור אכול אהזו בזנבו, כי הציווי מן הפועל ועתיד ילקח כגון ישמור יזכור ימכר והציווי שמור זכור מזור, ומן יבחר ישמע, בחר שמע, ואילו היה אמתת עיקר יאמר יאחז יאכל יפעל היה, והציווי פָּעַל צַק לעם ויאכלו (מ"ב ד) כמשפטו צוק כי מצינו פועל עתיד יצוק ובהפלת יוד של עיקר המלה כגון דע מן עיקר ידע או צַק לעם מן יוצַק כמשקל הפלת היו"ד של עיקר מן ציווי וגם יצוק בו מים (יחזקאל כד) ויש אר' כי צַק לעם מן יצַק כמשקל כי לא יירש ציווי החל רש, אע"פ שנאמר גם עלה רש שהפתח הרבה תהלה בצד"י גושן נא, גושי חולם, מצינו פועל עתיד יגש

יש היפוך באותיות כגון כשב וכשב, שלמה שלמה, בלעגי שפה (ישעיה כח) לשון עלגים (שם לב) בלעג לשון (שם לג) בתמנת סרח (יהושע כד) תמנת חרס (שופטים ב) ובכלי גומא (ישעיה יח) ואת האגמים שרפו באש 'רמז' נא) התשים אגמון באפו (איוב מז) ויחלש יהישע (שמות יז) הנחשלים אחרך (דברים כח) והייתה לעונה (דברים כח) והיה רק זועה (ישעיה כח) בני עולה (ש"ב ג) בני עלה (יהושע ז) ומתלעות לביא לו (יואל א) ומתלעות כפירים (תהלים נח) ויחרד האיש וילפת (שופטים יז) נפתולי אליהם נפתלתי (ראשית ל) לפרוש לחם על פי יי' (ויקרא כד) ומי יודע פשר דבר (קהלת ח) איה האנשים (ראשית יט) אהי דברך מות (חושע יג) רוגע הים (ישעיה נא) גוער ביס (נחום א) יושבי חלד (תלי' מט) יושבי חרל (ישעיה לח) וחרלי כאין נגדך (תהלים לט) יחרו נאלחו (שם יד) אשר חלאתה בה (יחזקאל כד) אנקת אסיר (תהלים עט) נאקת בני ישראל (שמות ז) נגרותי מנגד עיניך (תהלים לא) אמרתי נגורתי (איכה ג) ויפצרו בו לקחת (ראשית לד) ופרץ בו ולא אבה (ש"ב יג) אלגומים (דה"ב ט) אלמוגים (מ"א י) וערפל חתולתי (איוב לח) על המלחה (מ"ב י) ויחרו ממסגרותיהם (ש"ב כב) ויחרגו (תהלים יח) אי לזאת (ירמיה ה) לאי זאת אי מזה עיר אתה (ש"ב טו) מאיזה עיר מלבד נשי בני יעקב (ראשית מז) לבד מערי הפרזי (דברים ג) בעבור זה עשה יי' לי (שמות יג) זה בעבור עשה יי' לי, חתור נא בקיר (יחזקאל ח) חרות על הלוחות (שמו' לב) כבחיצי מענה (ש"א יד) פ'... ארוך דמעתי (ישעיה יז) פ' ארוך, ומן הפעלים שתחלתן יו"ד גם בוש לא יבוש (ירמיה ז) כי יגורתי (דברים ט) לא תגרו (שם א) אשר יטב לך (רות ג) ותיטב ליי' (תהלים סט) כי תצור אל עיר (דברים כ) לא יצר ערדך (משלי ד) יצרו צדדי אונן (איוב ב) למען תמאך רגליך (תלים סח) חמוץ גדים (ישעיה סח) ורעה עיניך (דברי' טו) לא ידעו (ירמיה ז) לא הקיץ הנער (מ"ב ד) ויזיק נח מיניו (ראשית ט) דיבה יי' את יריבי (תלים לח) כי ירד רע (מיכה א) והיום רד מאד (שופטים יט) דשי ורעבו (תהלים) יי' מוריש ומעשיר (ש"א ב) אם ישוב ישבני יי' (ש"ב ט"ז) אם שוב תשובו בארץ הזאת (ירמיה מב) עיף (ראשית כח) עיף (ישעיה נ) והפעלים שאמצעין וסופן אחו"י כי דבר יי' בזה (במדבר טו) בזה יבחו לו (שיר ה) לב נשבר ונדכה (תהלים נא) או דכו במרכבה (במדבר יא) עד צואר יחצה (ישעיה ל) הווא בונה: היץ ויחזקאל יג) ספתה בהמות (ירמ' יב) יחרו יסופו (ישעיה סט) אם תעירו ואם תעוררו (שיר ב) וקר ערה מנג' (ישעיה כב) אנה פנה הודך (שיר ו) נשאתי אימך אפונה (תהלים פח) הודה באף גוים (ישעיה יד) והיה כאשר תרד (ראשית כח) למרעהו אשר דעה לו (שופטים י"ד) איש דעים

מחברת הערוך חלק הרקוק לר שלמה פרחון

העים להתרועע (משלי יח) רצוא ושוב (יחזקאל א) ברצותו עם אלהים (איוב לד) כי אם רצתי אחריו (מ"ב ה) וירציתו מן הבור (ראשית מא) אם שאו ערים (ישעיה ו) להשביע שאה ומשוואה (איוב לח) ואם אנוסם שגיתי (איוב יט) אתי תלין משוגתי (שם שס) ישעו ואין מושיע (ש"ב כב) הנותן תשועה למלכים (תהלים קמ"ד) ושופו עצמותיו (איוב לג) הוא ישופך ראש (ראשית ג) ובאוונו שדה את אלקים (הושע יב) השירו ולא ידעתי (הושע ח) :

י"ש היפוך בענינים, כגון על הרים יעמדו מים (תלי קד) כלומד על מים יעמדו הרים כי הארץ היא טבועה במים מכל צד וגילה ממנה הקב"ה מקום מצד צפון וברא בתוכו הבריות כדי שיהיה להם קוד וחום לעשות מחייתם כי אילו היה באמצע העולם שורה בקיין ובחורף לא עשה מחיה לאדם ובתוך אותה מקום שגלה הקב"ה מן הארץ עשה חים מלוח משום שלא יסריח משום שאינו יוצא ובה ארץ וברא בתוכו מעיינות ונהרות לצורך האדם הולכים ממקום למקום שלא יסריחו והן נובעין מאותן המים שהארץ טבועה בו והמים ההם והארץ הקבועה בהן תלויין באייר שהוא חלל ביניהן ובין השמים והשמים כמו כלי גדול מנוקד בכוכבים ומזלות וחמה ולבנה ואין לו פתח ולא נקב אלא מלא מן אילו ג' יסודות יסוד הרוח שהוא חלל האויר תחילה בשיעור ידוע להקב"ה ובתוכו בשוה יסוד המים בשיעור ידוע להקב"ה יתבך שמו ובתוך המים יסוד הארץ בשיעור ידוע לו וגילה מכללה מקום הוא מה שאמר הכי מי מדרד בשעלו מים, ושמים בורת תכן, וכל בשלש עפר הארץ, לחממה וכשתחמם עולה ממנה איד ומגשים וממטיר :

נחזור לרבינו גרפא הננוע הצרעת מן הצרוע (ויקרא יד) פ' גרפא הצרוע מן ננוע הצרעת, העובר על חפקודים (שמות לח) פ' העוברים עליו חפקודים, ותשקמו בדמעות שליש (תהלים פ) פ' הדמעות ולשש ותשם בנפש עיניה (מ"ב ט) פ' חפך בעיניה, עיני גבורת אדם (ישעיה ב) פ' גבורת עיני אדם, תולעת השני (שמות כח) פ' שני התולעת, ועוללתי בעפר קרני (איוב יו) פ' העליתי עפר בקרני כמו ויעלו עפר על ראשיה, דמו בנפשו הוא (ויקרא יז) פ' נפשו ברמו הוא, וקראו אכר אל אבל ומספר אל יודעי נהי (עמוס ה) פ' יודעי נהי אל מספר, והיא הפכה שער לבן (ויקרא יז) פ' ושערה הפך לבן, ושרץ היאר צפרדעים (שמות ז) פ' ושרצו צפרדעים היאר, וכן אשר שרצו המים (ראשית א) פ' אשר שרצה החיה הרוכשת במים, על ארבות עמי קיץ ושמיר תעלה (ישעיה לב) פ' ארבות עמי תעלה קיץ שמיר, עד קירות הספון (מ"א ו) פ' ספון הקירות, בחמת כחי (דניאל ח) פ' בכת החמת, נד הקמת לא תכלה (מ"א יז) פ' קמת חכר לא תכלה, וצפחת השמן לא תחסר (שם שס) פ' ושמן הצפחת לא יחסר, שבועות חקות קציר שמר (ירמיה ח) הרבה תמצא כך אבל הראיתוך הדרך כדי שתחרי :

שער מוקדם ומאוחר

י"שם את הים לחורבה ויבקעו המים (שמות יד) פ' ויבקעו המים וישם הים לחורבה, וירם תולעים ויבאש (שם יז) פ' ויבאש וירם תולעים, על אף אויבי (תהלים קלח) פ' אף על אויבי, כי הוא זה (שמות כב) פ' כי זה הוא, וישא את ידיו אל העם ויברכם ויירד מעשות החטאת (ויקרא ט) פ' וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם כרתנן עבודה והרד ברכת כהנים, לי יעקו אלהים ידענך ישראל (הושע ח) פ' לי יעקו ידענך,

הפסוקים של מעשה בראשית ואמר אלהים יהי כן והשלים הפסוק ויהי כן ועוד יבא לפרש בפסוק השני היאך ועשת הברך חוץ מרקיע אמר תחילה ויאמר אלהים יהי רקיע ולא אמר ויהי כן ותחיל לפרש בפסוק השני ויעש אלהים את הרקיע והשלים ויהי כן הנה הקדים ואיחר, פ' אף צריך אש תאכלם (ישעי כו) פ' אף צריך אש תאכלם, אדם כי יקריב מכס (ויקרא א) פ' אדם מכס כי יקריב קרבן, ויקבר בקבר יואש אביו בעפרה באבי העזרי (שופטים ח) פ' יואש אבי העזרי באפרה, נעשה ונשמע (שמות כד) פ' נשמע ונעשה, וחבו וזבחי שלמים ליי אותם (ויקרא יז) פ' וחבו אותם וזבחי שלמים ליי, מחץ מתנים קמיו (דברים לג) פ' מחץ קמיו מתנים כליו אותם במתנים פ' שהוא שדש גוף האדם והוא יעשה תחלה משכבת זרע ברחם ואחר כך ימשך ממנו חומים לכל צד והן השוקין והזרעות והדאש וממנו מזרעי האיש והאשה והשררה היא גוף האילן של אדם והיא י"ח תלמים ועל ענינה התפללו אבותינו י"ח פסוקים של תורה בכונת המנין שהוציא הבורא גופותם הפשים וגם תקנו רבותינו תפלות כשבטל הקרבן י"ח ברכות של תפלת הלחש כנגד השירה ותקנו ג' ראשונות בשבחו של מקום כנגד אז ישיר, ועני זמורת יח, ויי' איש מלחמה, ואחר כך אתה חונן כנגד מרכבות פרעה שהן עסקי עצמנו, ועוד מצינו בהשלמות המושך גם מצותיו וקדבותיו י"ח פעמים ואמר בהן כאשר צוה י"ח את משה, ועוד מצינו בתורה אברהם יצחק ויעקב י"ח פעמים בלבד, הבינו כי התורה שהיא עקר העולם כמו המשכן שהיא דירת שכינה על י"ח ענינים גם תפלת ישראל שנקרא ראשית תבואת הקב"ה כמו שראש התורה בראשית י"ח פסוקים ידענו כי זה הענין עקב כל דבר חשוב ואופניו הן, הלא ראית מה העם הזה דברו לאמר (ירמי לג) פ' מה דברו העם הזה לאמר, אשר חכמים יגידו ולא כהרו מאבותם (איוב טו) הפלא חסדיך מושיע חוסים במתקוממים בימיך (תהלים יז) פ' הפלא חסדיך מושיע חוסים בימיך ומתקוממים, מי יתן בספר יוחא (איוב טז) פ' מי יתן ויחוקו בספר, איש כפתרון תלמונו (ראשית א) איש הלום כפתרונו כלומר ראה שסוחט ענבים ומשקה לפרעה, ה' מתאוה לראות תלום סתם והפותר יגיד לו אם יחזור למעלתו ואם לאו והוא חלם מה שעתיד הפותר לפתור, והנה איש צריך כספו בשקו (שם טב) פ' והנה צדוד כסף איש בשקו וי' ישלמך טובה תחת היום הזה אשר עשית לי (ש"א כד) פ' וי' ישלמך טובה תחת אשר עשית לי היום הזה, ולערב ימוול יובש (תהלים צ) פ' יבש וימוול, אחר נפש מחמש המאות (במדבר לא) פ' נפש אחד מחמש המאות, וזית דגנן יפה פרי תואר (ירמיה יא) פ' פרי יפה תאר, אמור לנער ויעבר לפנינו ויעבר ואחא עמוד כיום ואשמעך את דבר אלהים (ש"א ט) פ' אמור לנער ויעבר לפנינו ואחא עמוד כיום ואשמעך את דבר אלקים ויעבר, כי הנבואה דבר עלי וטוביה וסנבלט שכרו למען הוא למען אידא ואעשה כן וחטאתי (נחמיה ו) פ' כי הנבואה דבר עלי למען שכור הוא וטוביה וסנבלט שכרו למען אידע ואעשה כן וחטאתי, ושכן ארץ ורעה אמונה (תהלים לו) פ' רעה אמונה ושכון בארץ, לוטש כל חורש נחשת (ראשי ד) פ' חרש לוטש כל נחשת, אשר היה דבר יי' (מ"א יח) פ' דבר יי' אשר היה, לשבר אל יוסף (ראשית מא) פ' אל יוסף לשבר, וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחד (שם כב) פ' וישא אברהם את עיניו אחד והנה איל נחוץ, ונד אלהים טרם יכבה ושמואל שכב בהיכל יי' (ש"א ג) פ' ונד אלהים טרם יכבה בהיכל יי' ושמואל שכב, וחזא את יצחק ותפל מעל הגמל וחאמר אל העבר מי

מחברת הערוך חלק הדקדוק לר' שלמה פרחון

מי האיש וכו' ותקח הצעיר ותתכס (ראשית כד) פ' ותרא את יצחק ותאמר אל העבר מי האיש ותפול מעל הגמל ותקח הצעיר ותחכס, אף הוא ויכה את המים (מ"ב כ) פ' ותכה, ויקחו את צרה העם ביום (שופטים ז) פ' ויקחו העם את צרה ביום, אותו החל לבנות מזבח לוי (ש"א יד) פ' אותו מזבח החל לבנות לוי, ותנה מן האר (ראשית מא) פ' והנה שבע פרות ועלות מן היאר, ביום שמעו והחדש לה (במדב, ל) פ' ביום שמעו והחדש לה:

שער הרחוק והקרוב

חוי יודע כי המקרא פעמים תניח הריבור הקרוב וחוזרת על הדבור הרחוק שלפניו ולפני פניו כגון ואם שלש אלה לא יעשה לה (שמות כא) אינו חוזר על שארה כסותה ועונתה הקרובין בדבור על הריבור שלפניהם שהוא אם לא יערה הוא ולא לבנו יעדנה ולא יפדנה קרוביה ותבגוד הרי יוצאה חנם ואין אביה מחזיר מן הכסף שלקח מארונה כלום כי לא תעמוד במכירה אשה בגרת אלה קטנה שהיא ברשות האב, ונתת באזנו ובלדת והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה כן (דברים טו) פ' אינו חוזר על הרצועה כי לא תרצע אלא הזכר כדו שיעור דמיו דוקא ואין לו מה יחו שנאמר ונמכר בגנבתו אבל האשה לא תרצע לעולם ואפילו גנבה אבל חוזר על הענק העניק לא מצאנך וגו' ואף לאמתך שמכרה לך אביה לאמה בין יצאה בכגרות בין בפדיון שלא השלחנה ויקם אלא הענק העניק לה שנא' ואף לאמתך תעשה כן, וכן צעקו ווי' שמעו (תהלים לד) שאמר לפניו פני יי' בעושי רע אינו חוזר עליו אלא על הפסוק שלפני פניו שהוא עוני יי' אל צדיקים, וכן והבאתי אותו בבלה ארץ כשדים ואתה לא יראה ושם ימות (יחזקאל יב) פ' חוזר על ירושלים כי אמר מקודם הנשא המשא הזה בירושלים, וכן ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע (ש"א טו) פ' ויחזק שאול שאמר מקודם, וכן אם זרחה חשמש עליו דמים לו שלם וישלם (שמו' כב) פ' על חמשה בקר וישלם תחת השור וארבע צאן תחת השנה חוזר, אם אין לו דמים ונמכר בגנבתו, וכן אם על המשכב הוא (ויקרא טו) פ' הרם הטמא, וכן ניצג את המקלות אשר פצל ביהמים בשקתות המים (ראשית ל) דאוי לומר לנכח הצאן, וכן כי לא אלמן ישראל ויהודה מארחים יי' צבאות כי ארצם מלאה אשם (ירמיה נא) פ' ארץ בבל שאמר מקודם, אתה ירך גוים הורשת ותטעם לאימים ותשלחם (תהלים מו) פ' נטעת אבותינו שאמר מקודם, החוק מלחמתך אל העיר ונפתה ותחוקהו (ש"ב יא) פ' על יואב שאמר מקודם, תנה את נשי ואת ילדי אשר עברתי אותך בחן (ראשית ל) על נשי חוזר, כי אותה אתם מבקשים (שמות י) חוזר על רעה נגד פניכם, כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבי (שם כג) פ' השמר מפניו ושמעו בקולו אל תמר בו כי שמי בקרבו, כאשר ידבר יי' ביד משה לו (במדבר כב) פ' לאחזן שפרת מטהו שאמר מקודם, חציק שנונים עמים תחיהו יפלו בלב אויבי המלך (תהלים מה) פ' חציק שנונים יפלו בלב אויבי המלך עמים תחיהו פ' כופר לך כמה שנאמר ואתן אדם תחיהו ולאומים תחת נפשך כמו נפש תחת נפש, וכן וראה אל אכרהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי (ש"ז ט) דאוי לומר ונס הקמותי את בריתי אתם אתר כך ראוי לומר ושמי יי' לא נודעתי להם וכבר פירשנוהו למעלה ואמרנו זה לא נודעתי לא נראיתי להם כמו נודע דוד (ש"א כב) פ' נראה אחר שנתחבא בטעויות ובמקומות אחרים כלו' כמו שהייתי נראה להם היותי אומר להם אני אל שדי ולך נראיתי ואמרתי לך אני יי' ואם תמצא שאמרתי לאברהם

אני יי' אע"פ שאמרתי להם לא נראיתי להם ולא נודעתי עם זה הדבור להודיע כי יש כבוד הראוי לומר אני יי' והוא כבוד גדול ויש כבוד שראוי לומר אני אל פחות ממנו שהיו יכולין לראותו וכשהייתי אומר להם ואתה נתחיד לראות כבודי הגדול וזוה קרן עור פני משה שנהנה מזיו השכינה הא למדת כי לא מצינו בתורה לשון יודא ועמו אני יי' כלל, ופן

תשכח הדברים אשר ראו להדיק לו יום אשר עמדתי לו חכמו ישיכילו זאת (דברים לב) על איכה ירדף אחד אחר אף הוא חוזר (שם לב) כלומר ישכילו זה שאומר לו עכשיו, כי אחיה עמך וזה לך האות (שמות ג) פ' האות שנתן לו הוא היותו עמו שלא יכול אדם להזיקו ולא היה יכול פרעה למנוע מלבווא אלו ואפ' השוערים ושומרי הסף, ואינו חוזר על כי אנכי שלחתיך להוציא את העם ותעבדון אותי על ההר תדע לא היה משה בספקן ששלחו יי' עד שהיה צריך אות בזה היה צריך אות להיות הקב"ה עמו שלא יעשה לו רע:

שער הסמוך

הרי יודע כי הסמוך הרבה דרכים יש בו שהוא נראה כגון ברכת יי' (ראשית לט) ידינשים (איכה ד) רגלי חסידיו (ש"א ב) בחצר המטרה (ירמיה לב) ופעמים יוצא סמוך אחר סמוך כגון כל קהל עדת בני ישראל (במדבר יד) שני כני אהרן (ויקרא יו) כונצא בהן, ויש מהן שלא יכירוהו האדם אלא בניקוד כמו שאומר לפני המשכן (במדבר ג) קמוץ מקדש יי' (שם יט) פתח משכן יי' (ויקרא יו) פתח וכן מקדש יי'

(שמות טו) תחת הדר קמוץ (שמו' לב) הרי האלהים (שם ג) פתח, וכן ועל דמות הכסא (יחזקאל א) בסגול לפי שאינו סמוך אבל כסא שן (יה"ב ט) כסא כבוד מרום מראשון (ירמיה יז) בצרי משום שהוא סמוך ויש, סמוך קצר כלו' באות אחת בסוף המלה כמו יי' רועי לא אחסר (תהלים כג) גואלי חיי (איוב יט) מלך ישראל וגואלי (ישעיה מד) יוצרי מבטן (שם מט) יוצרנו ויוצרך הנה נסמך הפועל ושם הנבלעה במלה

והאות מגיד עליו, ופעמים יחא בשתי אותיות כגון ביהורי אחיהו (ירמיה לד) ואיש שיהו (ש"א יד) כמו או שיו נדחים (דברים כב) אב אביהו (שופטי יד) ופלגשו (שם יט) שמץ מנהו (איוב ד) מאויבים מנהו (תהלים סח) יכלכל מחלתו (משלי יח) מגן גבורהו (נחום ב) וענינהו על דרכיהם (איוב כד) אשכנז מטהו (נחום א) ועל מי לא יקום אורהו (איוב כח) פ' אורו, ושומר הורה אשרהו (משלי כט) ולשון בה"י כגון עובר בשוק אצל פנה ודרך ביתה יצעד (משלי ז) ותינק את בנה עד גמלה אותו (ש"א א), או ראה ויפסדה הכינה וגם חקרה (איוב כח) ופעמים תהיה זו הה"י רפיה כגון עונה בה (במדבר טו) בחטאה בשנה (במדבר טו) ויקרא לה נובח בשמו (שם לב) לבנות לה בית (זכריה ה) שמרה נצח (עמוס א') ובלשון רבים זאת עינים ככל הארץ (זכריה ה) הוריוו לארץ ראשן (איכה ב) ויי' בראשם (מזיכה להם לברם כבשות הצאן לבדהו אשר הצבת לבדנה. מ"א נברכה לפני יי' עושנו (תהלים צח) מלכינו מלכינו. מ"א

אשי יי' אשה יי', כלו' יהוד ויבנים, פי יי', ועל פי אהרן, אילו סמוך, בכל פה (ישעיה ט) בלי סמוך, עושי המלאכה (מ"ב יב) עושה נדולות (אעז ה) כמותה יהיו עושיהם (תהלים קמו) ופעמים מוסיפין וי' על חמי"ס כגון תמלאמו נפשי (שמות טו) חורישמו יי' (שם לו) ישד יחוו פנימו (תהלים יא) זו המילה יש בח ארבעה פנים היא לשון רבים כמשקל

מחברת הערוך חלק הדקדוק לר' שלמה פרחון

רות שהוא מה יש לך. מ"א מה שואלן בו על דבר שאין בו דעת כגון מה הנה שבע כבשות (בראשית כא) מה יי' אלהיך שואל מעמך (דברי' י) פ' מה דבר, מה תקות חנף (איוב כו) ומה הארץ (במדרב יג) ומה הערים (שם שם) מזה בידך (שמו' ד) לדעת מה זה ועל מה זה (אסתר ד) ועל המקומות שואלן אי כגון אי הבל אחיך (בראשית ד) אי מזה באת

(ראשית יו) ומוספיין פעמים ה"י כמה שנאמר איה האנשים (שם יט) והסמוך ויאמר לו איכה (בראשית ג) ויאמר אל בנותי מאוי (שמות ב) וכן איפה שנאמר איפה היית ביסדי ארץ (איוב לח) איפה לקטת היום (רות ב) איפה הם רועים (בראשית לו). מ"א איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים (שיר א) ושואלן במלת איכה על הענינים כגון איכה נדע את הדבר אשר לא דברו יי' (דברים י"ח) איכה תאמרו חכמים אנחנו (ירמיה ח) איכה ישבה בדר (איכה א) איכה יעוב באפו יי' (שם ד) איכה יועם זהב (שם ד) ומוספיין עליו ואומרין איכה אלבשנה (שיר ג) כי איככה איכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וראיתי (אסתר ד) וכולן במקום איך כמה שנאמר ואיך אעשה הרעה הגדולה (בראשית לט) אינמי והיך יוכל עבד אדני זה (דניאל י).

אין כך שואלן נמי על המקומות כגון אן הלכתם (ש"א י) וכיוצא בו וחלפו הנו"ן עם למ"ד כמה שני' אל פשתם היום (ש"א כד) פ' אן, ומוספיין ה"י אנה אנחנו עולים (דברי' א) אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברה (תהלים קלט) וי"א א' ה"י במקום למ"ד לאן אנה מוליך לואן מרוחק ולאן מפניך אברה כמו ה"י שמה שהוא לשם וכגון מצרימה שהוא למצרים אשורה לאשור ירושלימה לירושלים, נחלה מצרים, נחלה מצרים, ואם יסיפו עמו עד תדע כי שואלן על הזמן לא על המקומות כגון עד אנה ינאצוני העם הזה ועד אנה לא יאמינו (במדבר יד) כי עד אנה אשית עצות בנפשי וגו' (תהלים יג) ושואלן על המקומות במלת אן כגון אחי מאין

אתם (ראש' כט) מאין תבא (איוב א) מאין לי בשר (במדבר יא) ובלשון משנה מניין, ושואלן על הענינים במלת מה ומה כגון מה הדבר הזה (שופטם ח) ומה נעבר את יי' (שמות י) מה ההלום הזה (בראשית לו) ומה ענה אותו בלעם בן בעור (מיכה ו) ומה עזרת ללא כה (איוב כו) והחליפו ה"י בוי"ד כמה שנאמר מי פשע יעקב (מיכה א) שהוא כמו מה פשעי ומה חטאתי (בראשית לא) וכן נמי כששאלה נמי את דות כלתה אמרה לה מי את בתי כלומר מה את בעולה מן בעוה אז עדיין כי לא נוכל לומר ששואלן כמו בת מי את שהיא מכרת אותה, ומוספיין למ"ד כששואלן על הטעם למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתי (שמות ח) למה זה יצאנו ממצרים (במדבר י"א) למה לא הלכת אלי (במדבר כב) ופעמים או' בבקשה למה יאמרו מצרים לאמר (שמות לב) ושואלן נמי על הזמן במלת מתי כגון מתי תנחמני (תהלים קי"ט) מתי אעשה גם אנכי לביתי (ראשית לו) למתי אעתיך לך (ראשית ח) עד מתי מאנת לענות מפני (שמות י) ולשון משנה מאימתי קורין את שמע עברין, מאימתי קורין את שמע בשהרין, ופעמים שואלן באות הה"י לבד, היש יי' בקרבנו (שמות יז) היש את לבבך (מ"ב י) האתה זה בני עשו (בראשית כו) המקנא אתה לי (במדבר יא) החוק הוא הרפה (שם יג) ופעמים שואלן כך להוכיח כגון האתה זה עוכר ישראל (מ"א יח) הלאי תגמלו זאת (שמות לב) האל יאות משפט (איוב ח) האין העין אשר צויתך (ראשית ג) המלך תמלך עלינו (שם לו) הבא נבא אני ואמך ואחיך (שם שם) ההימר גוי אלהים (ירמיה ב)

כמשקל בנים הרים הרי שנים ויש בו המי"ם והו"ו של רבים כמו עלימו יתעלם שלג (איוב ו) אז ידבר אלימו באפו (תלים ב) כי לשון אלקים לשון רבים יחזמו פנימו על יי' חוזר כי צדיק יי' צדקות אהב ישר יחזו פנימו פ' פניו אבל לשון אדון בלשון רבים יהיה אם בעליו עמו (שמות כב) אדונים קשה (ישעיה יט) אם אדוני (שמות כא) אשת אדוני (בראשית לט) ישמת ישראל בעושי (תהלים קמ"ט) איה אלוהי עושי (איוב לה) כי בעולך עושי יי' (ישעיה נד) נמי לשון רבים הוא כמשקל הנה נא אדוני סורה נא (ראשית יט) הוא לשון רבים של אדני והוא כמשקל עיני עיני יי' אכל משום

שזה הנה נא אדוני לשון חול הוא בפתח כמנהג ויי' הוא קדש שינוחו בקמץ משום כבוד, ויש סמוך עוד כגון דברו לשלום (ראשית לו) פ' דבר לו שלום, ולשון נקבה כרברה אל יוסף (שם לט) ולשון רבים ויבך יוסף בדברים אליו (שם ג) הנה נבלעו אחיו בזה המי"ם שבסוף המלה, ויש סמוך של פועל בקיצור כגון כרכובים מבית יי' (תהלים קי"ח) עד אשר אם הביאונם כמדרב לב) ולשון נקבה והכמים (יחזקאל יו) ותזבחם להם (שם שם). מין אחר חיה רעה אכלתהו (שם לו) אשה הרגתהו (שופטים ט) גמלתהו טוב ולא רעה (משלי ל"א) אש אכלתהו (יחזקאל ט"ו) לא שפכתהו על הארץ (יחזקאל כד) ופעמים מפילין את זו הה"י כמה שנאמר ולא שופתו עין איה (איוב כה) כי כלתה אשר אהבתך ילדהו (רות ד) כאשר גמלתו (שמות א). מ"א ובעססה צרתה (ש"א א) וחיה רעה ושכלתה (יחזקאל יד) וידו חלקתה להם בקן (ישעיה לר) אילו משפטן שיהא הה"י מפיק אבל משום להקל רפיה כי ה"י מפיק אחר תי' רגושה סורה גדול הוא, ולשון רבים נצרתם נפשי (תהלים קי"ט) כי רחל גנבתם (ראשית לא) אש שרפתם (ישעיה מז) מ"א המלבישכן שני (ש"ב א) ששופתני (שיר א). ובי"ם השמיני תחנו לי (שמו' כב) איוב ירדפו (הושע ח) וזה שכי אשר יקראו (ירמיה כג) ורשתו אשר טמן הלכרו (תהלים לח) ילכדונו את הרשע (משלי ה). מ"א אל ההרגם (תלי' נה) יהרסם ולא יבנם (שם כח) תשלוחם (שם מד) לא תאכלום (יחזקאל לר) זבא ערבות ישרדם (ירמיה ה) וסלף בוגדים ישרם (משלי יא). מין אחר העושו יגש חרבו (איוב מ) אין רואני (ישעיה מז). מ"א אחך את אישי (בראשית לו) קחם על זרועותי (הושע יא) פור עצמות הונך (תהלים ג) פ' חונה עליך, לא אבה יבמי (דברים כה) פ' יבם אותי כי מצר הוא סמוך ליו"ד למען תהו בידך, טוב תהי אותה לך מתתי אותה (ראשית כט) כשיבני והנח אל שפת הנחל (יחזקאל מז) פ' טובי כלומר שבובי בשלום, לבלתי עזבי (ר"ה ד) לבלתי נענך (רות ב). ויש פעמים נלקחים מן האברים כגון האזינו מן אזן וידו אבן בי (איכה ב) מן יד, עוין את דוד (ש"א יח) מן עיני, לרגל את יעזר (במדבר כא) מן רגל ויזנב בך (דברים כח) מן זנב, ויעפילו (במדבר יד) מן עופל כי יבעד איש (שמות כב) מן ושלח את בעירה (שמות כב) ורשנו את המזבח (במדבר ד) מן דשן, בין שורותם יצהירו (איוב כד) מן צהרים וי"א מן יצהר וירם תולעים (שמות יו) מן רמה ותולעים מן חולעת שני:

שער השאלה

לשון שאלה בלשון הקדש בכמה דרכים כל שיש בו דעת אומרין מי כגון מי האיש הלוקה (ראשית כד) מי זאת עולה (שיר ג) מי לוי' אלי (שמות לב) וכיוצא בהן, וכן מי הוא זה (אסתר ז) חוץ מן מי את בתי (רות ג) של

למקו נסרס דלת התון מן תלם חתם נמקדו טלם הטנים ולמי ססוד לחכמים נקדו טנים כך" ר"ז לפי ססס מחוכמים חכמי הלחיס ונחז כ"כ נצחיתה עלמס נמקל רזוי נפרדו והמספרים שהן אברים לא יותר נקדון כמשקל שנים, ומצינו ונעקש דרכים יפל באחת (משלי כח) אע"פ שיש דרכים הרבה זה יאמר על שתי מסילות דבוקות לא יותר שלא יוכל אדם להלך בשתיהן בבת אחת לפיכך יפול באחת, הא למדת כי לא תוכל לומר אנשים ולא סוסים ולא בנדים אלא אנשים, סוסים בגדים למה מפני שאינו מתחילתן זוגות, וכן נמי לא תוכל לומר מן עינים, אזנים, ידים, רגלים, אגנים ידים רגלים, למה מפני שעיקרן זוגות כמלקחים, מספרים, וכירים, וריחים, כי הכירה שתי קדירות היא בין תבין:

שער זכר ונקבה

הוי יודע כי כשהיו זכר ונקבה בלשון זכרים ילכו שניהם, [ע"י לקחו טיס ננס העיס ח'] כגון ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה) וכן גם לאה וילדה (בראשית לג) נאמר עליהם וישתחוו, וכן יוסף ורחל נאמר עליהם וישתחוו כמו שיאמר לשני זכרים, אבל והגשן והשפחות אף על פי שאמר הנה וילדיהן ואמר עליהן ותשתחווה, באמת לא השתחוו הבנים כלל כי אמרו אמותינו שפחות מנהגן להשתחות לכל אדם ואנו חשובין אין דרך ארץ להשתחות עמהן אבל בני לאה ורחל שראו אמותיהם גבירות והשתחוו גם הם השתחוו כמותם [ע"י בחלק הראשון ש' נגש] ופעמים או' דברי זכרים על הנקבות כמה שנאמר וירפא אליהם את אבימלך אשתו ואמהותיו וילדו (ראשית כ) ולא אמר ותלדו כמו ותלדו הצאן, אבל דברי נקבות לא יאמר על הזכרים לעולם חוץ מפסוק אחד במקרא הלהן תשברנה עד אשר יגדלו הלהן תענה (רות א) זה הלהן הלהן לשון נקבות ונאמת על הבנים שאילו ה' במעיה דברה שנה' העוד לי בנים במעיו והיו לכם לאנשים (שם שם) כל' הגע עצמך שיש לי בנים יתכן שתמתינו להן עד שיגדלו במקום להם אמר להן. והוי יודע כי ברוב המקרא הוי' והתי' שבסוף המלות הן לשון רבים של נקבות כגון בנות, אשות הזמה, חומות, ארמות וכיוצא בהן, והוי' והמי' שבסוף המילות הן לשון רבים של זכרים כגון אנשים, דברים, ויש במקרא היפוך כגון נשים, שנים, אבנים, שהן וראי נקבות, וגם יש במקרא אבות, שלחנות, מעדנות, מעונות, שהן זכרים, אבל לא תמצא שיאמר על הזכרים, עושות, רחוקות, שותות, אוכלות אע"פ שעל הנקבות יש עושים, אוכלים, שותים, וגם תמצא לשון זכר על הנקבה כי יהיה נערה בתולה (דברים כב) והיה העלמה (בראשית כד) אשר הביא שפחתך (ש"א כח) משפטו הביאה, וכן ועשה שנה בשנה (שם א) ונא אלה (מ"א ח) פ' ובאך, פלגש כלב מעבד ילד שבר ואת הרחנה (דה"א ב) פ' ילדה, משבועתך הזה (יהושע ב) פ' הואת ככל התורה אשר צוך משה עברי אל תסור ממנו ימיו ושמאל (שם א) פ' ממנה, ורעשי הרעות ותוכל (ירמיהו ג) פ' ותוכלי כמו ותעשי, ותבא עד שנותיך (יהושע ב) פ' ותביאי, אשר כמותה לא נתיחה (שמות יא) פ' כמותה וכן ותבאחה את המנחה אשר יעשה מאלה (ויקרא ב) פ' תעשה. מ"א ואמר מן מכה בלשון רבים מכים שנאמר מן המכים אשר הכוהו יכהו ארמים (מ"ב ח) פ' מכת, אשר הפנים (זכריה יד) פ' פנות עובר בשוק אצל פנה (ומשלי ז)

יפעמים שואלון במלת כי כגון כי יאמר מעשה לעושהו לא עשני (ישעיה כט) והוסיפו ה' ואמרו הכי יש עוד אשר נותר לבית שאול (ש"ב ט) ופעמים שואלון בלי כלום כגון אדרוף אחרי הגרוד הזה (ש"א ל) כלו' האדרף, וכן ויאמר שלום בואך (ש"א יו) כלומר השלום כמו השלום לו ויאמרו שלום (בראשית טב) תמושך ליתון בחכה (איוב מ) כלומר התמשך שלום לנער לאבשלום (ש"ב יח) פ' שלום הוכישו כי תובעה עשו (ירמיה ו) כלומר ההושיבו וגו' ולא נוכל לו לומר אין זה שאלה של תוכחה מפני שאמר בסוף גם בוש לא יבוש, ופעמים מוכיחין במלת הלא כגון הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד (ראשית מב) ופעמים אומרים הלא במקום הנה, הלא אחי רועים בשכם (שם לו) פ' הנה הלא המה בעבר הירדן (דברים יא) הלה היא ברכת בני עמון (דברים ג) ון נכתבת בה' להוכיח כי במקום הנה, ופעמים שואלון במלת הן כמה שנאמר הן נזבה את תועבת מצרים (שמות ח) הן היחה כזאת (ירמיה ב) ושואלון נמי במלת אם כמה שנאמר אם עבד יגח השור (שמות כא) אם ורחת השמש (שמות כב) ואם מן העוף. (ויקרא א) ואם ככה את עושה לי (במרב' יא) ושואלון במלת מדוע דרך רשעים צלחה (ירמי' יב) מדוע קדמוני ברכים (איוב ג) כלומר' מה' ע:

שער המגין

הוי יודע כי פעמים יקדמו המעט על הרבה כמה שנאמר מקצה חמשים ומאת יום (ראשית ח) חמשה וארבעים אלה (במדבר א) וכיוצא בהן, ופעמים יקרימו הרבה על המעט, ארבעים ושתיים עיר (שם לה) ארבעים ושמונה עיר אחתו ואת מגרשיהן (שם שם) מאה שנה ועשרים עינה ושבע שנים (ראשית כג): המגין מאחד ועד עשרים ישתנה לזכר ולנקבה כגון אחד ואתה, שנים ושתיים, שלשה ושלש, חוץ ממעט כגון ושלשת נשי בניו (שם ז) משפטו ושלש נשי בניו, וכן לשלשת אחיותיהם (איוב א), וכן מעשרה ולמעלה תאמר אחד עשר לזכר, והוסיף ה' לנקבה אחת עשרה, שתיים עשרה שנה עבדו את כדרלעומר ושלש עשרה שנה מדרו ובארבע עשרה וגו' (ראשית יד) כך תלך עם עשרים, ומעשרים ומלאה [ומעלה] אין שינוי אלא עשרים, ושלשים, וארבעים, וחמשים, בין לזכר בין לנקבה כמה שנאמר ששים המה מלכות ושמונים פלגשים (שיר ו) והמאה, היא לשון נקבה ולא תשתנה בין לזכר בין לנקבה כי האמר לנקבה מאה שנה, ולזכר מאה איש, וכן האלפים לשון זכר בין לנקבה בין לזכר, וכן תאמר שבעת אלפים ולא שבע אלפים, אבל הרבה היא לשון זכר לזכר ולנקבה:

הוי יודע כי כל זוגות ילכו במשקל שנים כגון אזנים, עינים, אפים, לחיים, שפתיים, כתפיים, ידים, ירכים, שדים, שוקים, רגלים, והגורה על חלצים (ישע' לב) יזמים, שנתים, מאתיים, אלפים, וכאמתים על פני הארץ (כמדב' יא) טפחים, חוץ מן השנים שנאמר והמוזל שלש השנים (ש"א ב) ומצינו במקרא ולשוני מורבק מלקוחי (תהלים כ"ב) יתכן שיעשה ממנה מלקוחים והשנים הם הרבה ונאמר בהן לשון שנים הם המלקוחים, [טעם למה נחזו הטנים רזוי הנמרדי, כי חתם לה יצח נמקל רזוי רק מה ססוד נצנעי חזו נמלכוחי שני חלקים נדמים וטוים ולא יותר ומה ססוד יותר יצח נצמד והנם הטנים סס הכנה יותר טמנים ככל צדים ונחו על נמקל רזוי לה תלד עלמותם רק נצחיתו מה ססס החוכמים נלחו העליון והפחתון סס המלקחים וחסו כונתו נמ"ס סס המלקחים והמספרים ססן חכמים לא יותר ר"ז מספרים מחובר תסני חלקים וכן המלקחים, וננס ינחזר בס כן נדעו

מתכרת הערוך חלק הדקדוק לר' שלמה פרחון

להריעך 'מנהג המקרא ולשון הקדש ותרותיו כרי להקיש אליו ולדמות כל מה שיבא אל ידך כמה שנאמר הן לחכם ויחכם עוד:

ודע לך כי על הפשט דברתי ולא על המדרש, שמה תראה שום דבר ותמצא פירושו שלא כדברי רבותינו, אל האמר כי זה חולק על דבר חכמים אלא דרך הפשט לבר ודרך המדרש לכך, וגם שמה ישאלו אותך בעלי אמונות אחרות שהרי יש להם כל המקרא על דרך הפשט אם תפרש להם מעניני המדרש שדרשו דבותינו יכחישיך ויאמרו לך: הפכת את הידוע ואמרת לנו הבר שלא נכיר, לפי שאין להם אותו שבעים פנים שההורה נדרשת בהן ולא שלש עשרה מדות שההורה נדרשת בהן הנה הם כתובים בראש הספר, ואמרו נמי דבותינו ז"ל (אבות פ"ב מ"ז) כנגד דעתו, וראוי למי שילמד הערוך הזה שיקרא אילו השערים שכתבתי בסופו ויאח"כ יתחיל ערך אלפ"א בית"א ואני שנגתי שלא כתבתיים למעלה [עי' לעיל בפתלת ענין הקרי וחסופך בטהעסא]:

פ' פנתה, רוב המקרא גפן לשון נקבה ומעולם לא אמרו גפנות, וכן אבן לשון נקבה ולא אמרו מעולם אבנות, ואמרו מן שנים שנות ימין עליון (תהלים עו) ימי שנותינו בהם שבעים שנה (שם צ) ואמרו כלינו שנינו כמו הגה (שם שם) שני חיי שרה (בראשית כג):

הוי יודע כי המקרא לא תשנה המלה שני שינויין כגון ויאמר וילך הן לעולם פתחון אפי' בסוף תפסוק ואתנת, ולמה

מפני שעקרן ויאמר וילך אבל שינו ויאמר וילך ואע"פ שמשנין כל הפעלים שהן בפתח לקמין באתנה ובסוף פסוק לא שינו את אילו כי כבר משונים הם מתחילה ודומה הוא למה שאמרו תקנא לתקנא לא עבדינו [עי' לעיל שער הפעלים]:

דע לך כי לא כתבתי לך כל הראוי להכתב שלא יגדל הספר ויחצל האדם לקרותו אבל כתבתי לך מעט מהרבה

תם חלק הדקדוק מספר מחברת הערוך לר' שלמה פרחון:

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in columns and contains various words and phrases.]

חלק שני

מספר

מחברת הערוך

כולל

חלק השרשים

לר' שלמה בן אברהם הידוע 'ן פרחון נב"ת

הוציאו לאור ראשונה

עם הערות

זלמן בן גאטטליב 'ן כ"ט נב"ת

מילדי ישרון רעכניטץ יע"א במדינת הגר בפלך איזענבורג:

הדר

כעת עם ביתו בקהל עדת ישרון פוחאָף הנכבדה יע"א בפלך טרענטיין:

מחברת הערוך

חלק השרשים

לר' שלמה בן אברהם חידועין פרחון נב"ת

אתחיל ערך אלף

אבן

אב לראות באבני הנחל (שיר ו') פ' עשב. מ"א מקום שמצמיח את העשב (1) שני עדנו באבולא יקטף (איוב ח') ונתפס (2) מי שפרשו תרגום פרי אבא דארעא (3): [נחום ו' כוכב טו, 1] זליקוטי די רוסיה חסר זכר הכוזב הבחן רס"ל רחספוסרט כ"ו לעיל צמחה סלו הנוסחה מסופסת וצחקרון מלת חת ח"ל סס המ"ח עודנו צמחו לה יקטף סו' מקום סמלמיה העשב. (2) ר"ל ונתפס על טעות חסו הבית לסון זה המחבר תחת מנסב הסחכנים לומר וט ע.ה. (3) מי ספי' צמחו לסון סרו מלסון הפכנים ס ר' י, ח' צ, ה. [ועיין צמחנת מנסח' סרוק ס' חצ מרסח ג' (חסר חלוף לחור מיד חסר כלות זה הערוך) וסרסס לרד"ק]:

אכב אביב קלוי באש (ויקרא ב') פ' שעורין לחין מחורכין בלהב: **אכד** אברת עם כמוש (במדבר כא) פועל קל וכן ארמי אובד אבי (דברים כו) כינוי לשון הוא כלימור אכד אבי חור ושם האיבוד על לבן ולא על יעקב פי' [אחר] ארמי זה יעקב שנשא נשים ועשה בניו בארם וירד למצרים וכמעט אכד שם כי במתי מעט ירד אבד עזרו תבורא וחיה שם לגוי גדול עצום ורב וחיו האגרה (שמביאין מביאין) [שמקדין מביאין] (1) בכורים פתח אהל מועד שנאמר הגדתי היום וכו' (שם שם) וצרפחה רבותינו להגדת יציאת מצרים (2) ופועל כבד אכד ושבר (איכה ב') אי נמי והאביד שרדי מעיר (במדבר כ"ד) ומוח נקרא אברון ומוח (איוב כ"ח) וכתב נמי אבדה (משלי כ"ו) בלא גון: [ג' ו' כ"ט, 1] חס' זכורים ס"ח (2) ר"ל לרסו הבית ס' זכורים לסדר הפניה של ספח הניסח לא ולמד וכו' כדלפיה צ"ס ע"ס ורודס מחרמי חונד חזי, ועשו חזרו ססוח קל וילח ועי' אצחקל צ"י הגדה]:

אכה ולא אבה יי אלקיך (דברים כ"ג) ולא אבו שמוע (1) ישעיה כ"ח) ולא אביהם לעלות (דברים י"א) ומוח נאמר ותפר האביונה (קהלת י"ב) פ' התאוה ויש או' כינוי הוא לתשמיש המטה. מ"א למי אוי למי אבוי (משלי כ"ו) לעניות ודלדול ומוח נקרא אביון. מ"א אב ואס (אסתר ב'). מ"א אביך קנד (דברים י"ב) פ' אלקיך אבי כל תופש כנור ועוגב (בראשית ד') פ' רב ומלמד מלאכה וישמיני לאב לפרעה (שם מ"ה) פ' מלמד חכמה וכן אבי אבי רכב ישמיני ופרשיו (מ"ב ב'). מ"א הלפו אניות אבה (איוב ט') פ' נהר גדול (2): [ג' ו' כ"ט, 1] לסי הנוסחה ר"ח זי"ר הוא ציטע' (כ"ח) כי ציטין למ"ד הוא בלח וי"ו והנחתי ח"ו זלי חל"ץ ציטק כהסר הוא כ"י חסר צידי חף סמלח בתנ"ך חל"ץ סס (כ"ח) וצ"י למ"ד הוא בלח חל"ץ כי זלי ססק היה כן לפני המחבר ובעלי המסורה הסחכנים מזכירים כ"ס ח ח ח ר נ ע' תנ"ך רחענמילנע. (2) עי' זיקוטי די רוססין]:

אב אבן וחפוי ראש (אסתר ו') כאבל אם (תהלים ל"ה) זה סמוך יותר מתאבלת האם על בנה מכל מיני אבלים אבן מצרים (ראשית ג') כמו אבן מצרים. והתפעל מתאבל אל שאול (ש"א י"ו). מ"א תאבל הארץ (ירמיה ד') פ' תחרב ותשומם וכן אבלה יהודה (שם ו') ויאבל חל ותומה (איכה ב'). מ"א אבן שרה אשתך (ראשית י"ז) אבן אשמים אנהנו (שם מ"ב) אבן בן און לה (מ"ב ד') [פ"י באמות ותנן אמר להון אבן (עירובין דף למ"ד) פ' אמת ולשון הודעה הוא. מ"א על אובל אולי (דניאל ח') פ' נהר כמו ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה ט') בחלוף וי"ד באל"ף כמו ידיו עליו שהיא פתוחה כמו אלף (1). מ"א אבן הגדולה (ש"א ו') פ' עמק וכן אבן מחולה (שופטים ו') אבן השטנים (במדבר ל"ג) וכן אמר התרגום מישר שימין ויש אומרים אבן הגדולה אבן הגדולה ואינו כן: [ג' ו' כ"ט, 1] כוונתו לתת טעם לחלוף וי"ד חל"ץ דסיינו לפי סהל"ץ וסיר"ד יש לכן חסוה להיות נח נספר חסר קמן נסחלות כ"כ לצוה זו תמורת זו כמ"ס סרד"ק (תנול"ד דף ז"צ ד' סינודח) ויכן נסחלות (חסר"י) זו לזו צהנעמן סהל"ץ נתנועת סיר"ד ססוח צחור"ק כמו ונלחתי חפסס וכו' וכו' וכן סיר"ד נתנועת סהל"ץ ססוח קמ"ץ עליו ידיו רגליו ומ"ס סת"ח ס כוונתו מנוקדה כמו חל"ץ ר"ל ידיו מנוקד קמן להיות נח אחרים וי"ד כמו חל"ץ חסר קמן חס הבית צפי הקדמונים לכתוב תחת מנוקד נספח ונס לננות לפעמים הקמן סת"ח כידוע]:

אבן האבן הגדולה (ש"ב כ') הגני יסד בצינן אבן (ישעיה כ"ה) פ' משל הוא כלומר מולך וכן אבן מאסו הבונים (תהלים קי"ח). מ"א אבני שהם (שמות כ"ה) לוחות אבן (שם ל"א) פ' מרגלות. מ"א בתוך אבני אש התהלכת (יחזקאל כ"ח) פ' כינוי מלאכים. מ"א אבן שלימה צדק (דברים כ"ה) פ' משקל את האבן הבדיל (זכריה ד') פ' חוט של בניאי וכן נמטה עליו קו תחו ואבני בהו (ישעיה ל"ד). מ"א אבן העופרת (זכריה ה') פ' התיכה. וכן ואבני ברד (ישעיה ל"ד). מ"א והנה הוא עושה מלאכה על האבנים (ירמיה י"ח) פ' כלי כמו רחיק (1). מ"א וראיתן על האבנים (שמות א') פ' האלף מוספת כלומר מקום הבנים הוא [כמו] כי באו (מיים) [בנים] עד משבר (מ"ב י"ט, ישעיה ל"ו) והתרגום אמר על מתברא והוא אשבורן בלשון רבותינו (2) ותוספת האל"ף כמו אלף דבר דבור על אפניו (משלי כ"ח) כלומר על פניו: [ג' ו' כ"ט, 1] הוא כלי סיוכל עשו כדמות רחיס מסחי חזנים לכן נקרא חזנים במסקל חזיני ע' ססס' לרד"ק ובהקדמת סחכס נינוונים לספר הסרסס סלו צסס ר' יונה. (2) נוולח סרסס סעמים צסס' וסוח מקום עמוק סיקו צו מים כמו סוספן צמקוס מדרון וחיין סוספן צמקוס סססצורו (ססחסיס דף מ"ג) וססנר סוח סעומק סעסוי לנסילת סילד חסד ויטחורו מרסס וצמלת ססנצורו סחל"ץ נוסף:

אבן אבחת הרב (יחזקאל כ"א) פ' אבעת הרב והיא מלה יחודה ואין לה דומה במקרא ולשון בעיתה היא: **אכך** ויתאבכו גאות עשן (ישעיה ט') פ' ויתחפכו כלומר יעלו וירדו כעשן הכבשן:

אנס משוד אבוס (משלי ט"ו) וברברים אבוסים (מלכים א' ה')
פי מפותים ושם המקום שאוכלין שם הבקר אבוס בעלוי
(ישעיה א') וכן באין אלפים אבוס בר (משלי י"ד) כלומר מקום
שאין הבקר שם הבית נקי מן הטנופת. מ"א פתחו מאבסיה
(ירמיה כ') פי אוצרותיה:

אבק אבק ועפר (דברים כ"ח) ומומו ויאבק איש עמו (בראשית
ל"ב) כי מקום שיעשו שם בני אדם מלחמה יעשה אבק
לפיכך נקרות אותה המלחמה כך וכן אבקת רובל (שיר ג') פי
בשמים שהוקים:

אבר ארך האבר (יהוקאל י"ז) יעלו אבר (ישעיה מ) אם אברה
(איוב ל"ב) על אברתו (דברים ל"ב) יאבר נין (איוב ל"ט)
כנפים ונוצה. מ"א אבי יעקב (ראשית מ"ט) הי"ד כו"ד שרד
ופל"ט (ירמיה מ"ב) פי מלך. מ"א קרוב לו אביר הרועים אשר
לשאול (ש"א כ"א) אבירי לב (תהלים ע"ו) דהרות אבירי
(שופטים ה') פי גדולים וחשובים וכן לחם אבירים (תהלים ע"ח)
פי שמים משום חשיבותן כמו ודגן שמים (שם ש"ט) אבירי
בשן (שם כ"ב) פי פוראים שהן (אין) [מין] בקר אבל יותר
גסים מהם: [ג' ד' כ"ט. 1] ב"ל הנה סידי מן הסמים הנקראים חנינים
וכו' סווי סענין בנלית סוגות מן ודגן שמים סמלך צסקוק הקודם:

אגד אגודת אוזב (שמות י"ב) התרגום אמר איסרת אוזבא
כמו תרגום מאלמים מאלמים (ראשית ל"ז) מאסרין אסרין
אגודת מוטת (ישעיה ג"ח) פי לשון קשירה:

אגז אל גנת אגוז (שיר ג') : אגוז החזקה אגוז אגוז
אגל אגלי טל (איוב ל"ח) פי אפיקים מלאים מים (1) כמו
וישם באגנות (שמות כ"ח) בחלוף נון בלמ"ד: [ג' ד' כ"ט,
(1) ע' מלך מלס למהס בנינוס ט' אגל]

אגם אגם מים (תהלים קי"ד) ואגמו מים (ישעיה י"ד) ועל
האגמים (שמות ה') פי נבקעים מלאים מים ורבותינו אמרו
פרה הרועה באגם (מס' ביצה) פי עמק שיש בו מיט מצומצם
עשבים. מ"א כדור נפוח ואגמון (איוב מ"א) פי קומקומוס פי
אחר הבל העולה מן האקורה. מ"א הלכף באגמון ראשו
(ישעיה ג"ח) פי צמחים גדילים תוך הנבקעים וכמו שיגדילו
יכפו קומתן ויש מהן מין שמוצמיה שושנים אדומים וכשתבא
השמש הרי השושנים נסגרו ונכפפין לתוך המים שבנקע כל
הלילה עד הבקר כשתזריח השמש הרי הן יוצאין ונפתחין כשאר
שושנים דעלמא ובימי הקיץ יבאו עופות של גנות ועל נהרות
קטנים נכנסין בתוך השישינה עד בא השמש והשושינה נסגרת
עליה ונכפפת וכשיקפת לתוך המים כל הלילה עד הבקר עסויהת
השמש ותוקף כשיפתח מעט מעט עד שהראה כולה נבקעת
מהום השמש והעוף פודה ממנה עד הערב יחזיר לכך וכן עושה
כל ימי הקיץ ושם אילו השושנים בלע"ז נגפרי אבל אינן נמוצאין
אלא במזרח כגון מצרים וכוצא בה ידועין לכל אדם ונראים
לעונים ויש שרים שמקבצין מים בגנות שלהן ובתיהן ורואין זה
המועשה בכל יום לטייל עליהם וכן את האגמים שרפו באש
(ירמיה ג"א) פי כשעושין לעיירות הפירה אחורי חומות העיר
במלחמה יבאו גשמים וימלאו את החפירות והן מעלין צמתין
ואגמונות עד שיבאו ימי הקיץ יובש המים וגדלו הצמתים ולא
יוכלו הצמים על העיר להגיע לחומה עד ששורפין אותן הצמתין
ונקרבין לחומה לנתוש ולנתוץ והוא שני ואת האגמים שרפו באש:
אגן וישם באגנות (שמות כ"ד) פי מזרקים כמו קערות והן
עצמן מזרקין כסף שנים עשר (במדבר ז) ומוזה דימוה קרא
את הגלגל של לבנה לאגן ועוד דימוה את השורר לאותו גלגל
שני שררך אגן הסחר (שיר ז):

אגף [וכל אגפיו אורה (יהוקאל י"ב) אתה וכל אגפך (שם
ל"ט)] משל לענין חילות כמו שנאמר והיה מוטות
כנפיו (ישעיה ה') ולשון תרגום אמר ונפן דנשר לה (דניאל ד' 1).
מ"א ואת כל אברתי בכל אגפיו (יהוקאל י"ז) פי פאותיו ופתחיו
ותנן מן האגף ולפנים כלפנים (ספרי ס"ה) פי פתח: [ג' ד' כ"ט,
(1) רחי' סמלת חבק היה תלסון כנף וחל"ף נוספת ועי' דר"ס].

אגר אגרה בקציר (משלי ו) אגור בקיץ (שם י) פי קובץ ומוזה
נקרא אגור תבואה שנא' נהרסו ממגורות (יואל א'). מ"א
לאגורת כסף (ש"א ב') האלף מוספת פי לשון גרה והתרגום
אמר מעות כסף ויש מי שפירש אותו (חסר כ"ה) וזה טעות.
מ"א ואגרת פתוחה בירו (נחמיה ו) פי מוגלה:
אדב ולאדיב את נפשך (ש"א ב') פי להאדיב וכן לשמיד
מעוניה (ישעיה כ"ג) לנחותם הדרך (שמות י"ז) לראותכם
(דברים א') ויש אומרים כי הוא לשון עיני דאבה (תהלים פ"ח)
כחילוף כבש בכשב שמלה שלמה:

אדם אדמו עצם מפנינים (איכה ד') פרה אדומה (במדבר י"ט)
ארום ללבושך (ישעיה ס"ג) והתפעל כי יתארם (משלי
כ"ג) מגן גבוריהו מאדם (נחום ב') עורות אלים מאדמים (שמות
כ"ח) אם יאדימו כתולע (ישעיה א') אדם פטרה (שמות כ"ח)
פי אבן טובה אדומה אם ישם אוחה אדם ביד או בטבעתו
בימי הנגף כלומר ברבות הנגף והמות בבני אדם לפרקים יצול
ולא ימות באותו זמן. מ"א ואדמה על ראשו (ש"א ד') פי עפר
והאדם שלוקח ממנה נקרא כך ויש אדם איש ממש שנאמר
כתפארת אדם לשבת בית (ישעיה מ"ד) אדם אחד מאלף
מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי (קהלת ז) ויש אדם רשעי
ארץ שנא' והמה כאדם עברו ברית (הושע ו) ויש אדם צדיק
שני גם בני אדם גם בני איש (תהלים מ"ט). מ"א מאדם העיר
(יהושע ג') שם העיר:

אדן האדון יי (שמות כ"ג) ואדני האדונים (דברים י) לשון
רבים שהוא דרך כבוד וכן אדוני חמוץ (בראשית מ"ב)
אדוני יוסף (שם ל"ט). מ"א והאדנים לעמורים (שמות ל"ח)
ככר לאדן (שם כ"ו) על מה אדניה הטבעו (איוב ל"ח) פי
יסודותיה:

אדר אדר הויק (זכריה י"א) פי הלוק חשוב אדרת שנער
(יהושע ז) פי טלית בבלו. מ"א מה אדיר שמך (תהלים
ה) יגדיל תורה ויאדיר (ישעיה מ"ב) פי יגביה ויכביר. קרוב לו
ואדיריהם שלחו צעוריהם (ירמיה י"ד) והיה אדירו ממנו (שם
ל) וצי אדיר (ישעיה ל"ג) פי נכבד והשוב ולשון נקב לגפן
אדרת (יהוקאל י"ז). מ"א באדיר ופול (ישעיה י) שני ברזן הרז
גדול. והתפלשו אדירי הצאן (ירמיה כ"ה) פי רועה אבל כי
שודרה אדרתם (זכריה י"א) אבדה גדולתם ימינך יי נאדרי
(שמות ט"ו) כלומר נאדריה ותחו נפלה. כמו אל בית הנשים
שני (אסתר) כמו שנית. מ"א ימינך יי שאחה נאדרי כמו ו"ד
אדמוני (ראשית כ"ה) ופעמים אמר נאדר בקדש (שמות ט"ו):
אהב אהב את יוסף (ראשית ל"ז) והפעול קל תאהבו פתי
(משלי א) הוא פועל כבד ומשפטו תאהבו פתי כלומר

תחבבו את הפתיות לאחרים כמו תדברו תשברו וכן קראתי
למאהבי (איכה א) משפט אהב' שלו שתהיה דגושה וכן אהבו
הבו (הושע ד) כלומר אהבו אהבו אבל הפילו האלף כמו
שעשו ורבר חד את אחר (יהוקאל ל"ז) וכן אמרו קחו והפילו
למיד של לקחו וכן ואויבי תתה לי עורף (שם כ"ב) משפטו
נתת זהים דד מאד (שופטים מ"א) משפטו ירד אבל הפילו
אותיות של ראשי המלות אני אהביה אהב (משלי ה') משפטו
אחאב

15,96

אהב ומשום הטורח הפילו אלף אחת וכן ואותב את יעקב (מלאכי א') ויז' במקום אלף :

[אהה, עי' בשרש הרח:]

אהי אהי מלכך (הושע יג') אהי דברך מות (שם שם) אהי קטבך שאול (שם שם) כלומר (אהי) [אהי] מלכך (אהי) [אהי] דברך בשביל המות שהייתה אומר כרתנו ברית את מות ועם שאול עשינו חוזה (ישעיה כ"ח) לפיכך אמר לו איה דברך על המות איה קטבך על שאול. פ"א דברך דבר קטבך קטב מדורי (דברים ל"ב) כמה שנא' מדבר באופל יהלך מקטב ישוד צהרם (תהלים צ"א) :

אהל ויאהל עד סיום (בדאשיית יג') פי' נטה אהלו אבל ויאהל אברם ויבא (שם שם) עקר אהלו וביא כיוצא בו אף בל שרש בארץ גזעם (ישעיה מ') פי' קליטת שרש בארץ אבל ושרשך מארץ חיים (תהלים נ"ב) פי' עקירת שרש כיוצא בו אשר בגידך המים בהשקט ארץ מדרום (איוב ל"ז) פי' בנשוב הרוח מדרום אבל ותשקט הארץ (שופטים ג') הוא ותנתן הארץ. פ"א ויאהל אברם ויבא פ' מוקדם ומאוחר [כמו] וישם הים לחרבה ויבקעו המים (שמות י"ד) שמשפטו ויבקעו המים ואחר כך וישם את הים לחרבה כיוצא בו וירם תולעים ויבאש (שם ט"ז) משפטו ויבאש ואחר כך וירם תולעים כמו שאמר בסוף ולא הבאיש ורמה לא היתה בו (שם שם). מ"א הן עד ירח ולא יאהל (איוב כ"ח) משפטו ולא יהל כמו לא יהל אורם (ישעיה י"ג) בהלו נרו (איוב כ"ט) עטישויהו תהל אור (שם מ"א) ואלף נוספת בהפך עשו ולא יהל שם ערבי (ישעיה יג') כלומר יאהל כיוצא בו ימאסו כמו מים (תהלים נ"ח) חוסיפו אלף שמשפטו ימסו ועוד אמרו נמבזה ונמס (ש"א ט"ו) הפילו האלף שמשפטו נמבזה ונמאס ויש אהל בני שנאמי אם אבא באהל ביתי (תהלי קל"ב) לאהלך ישראל (מלכים א' י"ב). מ"א כאהלים נטע ה' (במדבר כ"ד) מר אהלים וקנמו (משלי ז') מר ואהלות קציעות (תהלים מ"ח) פי' עי' בושם יעשה לרפואות יש בו נ מינין לבן אדום ירדק נקרו עץ צנד"ל במשקל עצמים ועצמות ונתפס רבינו סעדיה ז"ל כי אמר כאהלים נטע ה' (במדבר כ"ד) כאהלים נטע ה' ומצא במקרא ויטע אהלי אפרנו (דניאל י"א) הנה נטיעה לאהל גם מצא מן בושם בשמים עשה גם הוא מן אהל אהלים בלי קמין הטף כמו קדש קדשים ולמה הלך אחר זה כדי לשום שם שני ענינים משונים אבל אהלים וארום עניין אחד הוא :

או זו מלת הדבק ומשימין אותה בין שני שמות או שני פעלים כמו שנא' או בן יגה או בת יגה (שמות כ"א) או גבן או דק (ויקרא כ"א) והקשתי לר' יהודה הלוי ז"ל על שאמר באחד ומר על אהרן וקדר זה יחלש או זה יחלש תמיד עמנו פוקה אמרתי לו היום לך לומר זה יחלש או זה יחלש אבל אם תשנה המעשה יסתלק מלת או מפני שהיא לחילוף וכשתאמר זה יחלש ידענו או אותו החליש נסתלקה אות או יהודה לרבי ולאחר שנפטר מנוחתו [כבוד] ידעתי לפרק את הקושיא ולומר כי אותו או אינה או ממש אלא כמו או הודע אליו (שם ד') שהוא כמו הודע אליו כמו ונודעה החטאת (שם שם) וכן או או יכנע (שם כ"ו) וכן או הפשה (שם י"ט) או כי ישוב השרש החי (שם י"ג) וכן נתן אלף אות או מופת (דברים יג') ותשמש במקום אם כמו או נדע כי שור נגה הוא (שמות כ"א) או עשיתי בנפשי שקר (ש"ב י"ח) ותשמש במקום ואם לאו או איה אלהי המושפט (מלאכי ב') ותשמש במקום (בלשון) אי כלשון המשנה איהו מקומו של זבחים (זבחים) כמו או נפש אשר

(ויקרא ה') וחבדיו ותשמש במקום איך שנאמי או נשיש שבט בני מואסת כל עין (יחזקאל כ"א) כלומר איך נשיש וההרב מואסת כל אדם אלא בני (ועי' רד"ק) :

אוב או ירעני (ויקרא כ') אל האובות (ישעיה ח') מוני כשפים שניהם. מ"א כאובות חדשים יבקע (איוב ל"ב) פי' כרים של חרס :

אוד על אודות (ראשי כ"ו) פי' בשביל. מ"א הלא זה אוד מוצל מאש (זכרי ג') פי' עין שהוסק ראשו אחד :

אזה נפשי איתוך בלילה (ישעיה כ') משפטו איתך בלילה ונפשו אותה ועש (איוב כ"ג) והשם מאויי רשע (תהלים ק"מ) כלומר מחמדי רשע. מ"א לא נאזה לכסיל כבוד (משלי כ"ז) ולשון נקבה לא נאזה לנבל שפת יתר (שם י"ז) נאוו לחיך (שיר א') כמו יפו והנרן משמשת בכלון כמו תאות אדם חסוד (משלי י"ט) כלומר יפו של אדם חסוד שהוא עושה ונתפס חיות שאמר הנוה והענוגה (ירמיה י') מזה הענין ובאמת אינו אלא לשון נוח משולח ונעוב (ישעיה כ"ז) אל נוח קדשך (שמות מ"ט) כלומר אשה היושבת בנהו שלח כמלכה שאינה יוצאה מן הנוה שלה ואילו רצה לומר לשון יופי היה אומר הנאה. מ"א והתאוייתם לכם (במדבר ל"ד) תתאו לכם (שם שם) ומוזה עד תאות נבעת עולם (ראשי מ"ט) פי' גבול כלומר הברכות שרחבו וסבבו גבעות עולם ויש או כי הן תוי יעני (איוב ל"א) מזה פי' במקומי. פ"א יש לי סימן כשירצה הבורא לומר לי דבר כמו והחיתית תיו על מצחות האנשים (יחזקאל ט') פי' תסמן אות של תיו :

אורח ומלאו בתיהם אורחים (ישעיה יג') פ' בריות הן כמו קופים וארני שדה (איוב ה') שהן חיות דומות לבני אדם :

אוי אוי לך מואב (במדבר כ"א) אויה לי כי גרתי משך (תלים ק"ב) פי' וי :

אולי אולי ימושני אבי (בדאשי כ"ז) פי' שמא ותשמש במקום לולי שנא' אולי נטתה מפני ובמדבר כ"ב) ותשמש במקום אם שנא' אולי יעשה זרים ובלעוהו (הושע ח') . מ"א על אוכל אולי (דניאל ח') פי' נהר פלוני שהוא שם מקום. כי אויל עמי (ירמיה ד') שוטה ואוילים לא יתעו (ישעיה ל"ח) פי' תועי דרך ממש אע"פ שהם חכמים ולשון נקבה ראוי להיות אוילה כמשקל גבירה אבל שינו אותה ואמרו ואולת בידה תהרסנו (משלי י"ד) כמו ששינה גבירה לעולם אהיה גברת (ישעיה מ"ז) והקמין משים אתנח וכן אדירה אמרו לגפן אדרת (יחזקאל י"ז) והקמין משים פיסוק ושם הענין אולת אדם תסלק דרכו (משלי י"ט) ויש אומי לא כי כך פירוש הפסוק חכמת נשים בנתח ביתה ואשת אולת בידה תהרסנו הפילו אשת והניחו אולת תחתיה וכך עשו אחר ענין דכתב וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים (ישעיה מ"ב) משפטו ותהלתי לא אתן לפסילים וכן מותן בסתר יכפה אף ושהד בחיק חמה עזה (משלי כ"א) כלומי ושוחד בחיק יכפה חמה עזה ואם תאמר למה תערבב אותנו המקרא כך לפעמים תדבר לנו בהפך ופעמים תקצר הענין ופעמים תשנה את היודע ותצרף אותו לטורח גדול אני אומר לך אע"פ שנתן לנו הבורא חמש הרגשות שהן און לשמוע ועין לראות אף הלהיח והידק למעט וידים למשש ולהמש אע"פ כ לא הסמיכנו אלא על הרדת לפי שפעמים יחשב האדם כי זה הדבר כך יעמוד וכך הוא וכשישיש דעתו ימצא בהפך ומוזה הוהירה אותנו התורה לחקור את העדים יפה יפה בשבע הקירות ולחמין את הדיו עד שיתגלה הדעת האמת כי תמצא בתורה

בתורה מוקדם ומאוחר ומן הדעת תדע כי אינו כן כגון וישם את הים לחרבה (שמות י"ד) ואחר כך ויבקעו המים והדעת מעידה כי לא יהיה הים הרבה עלולם עד שיבקעו המים תחלה וכן ירם תולעים ויבאש (שם ט"ז) והדעת מעידה כי לא ירם תולעים עד שיבאש תחלה. מ"א עדים גדולות ובצורות בשמים (דברים ט') כלומר גבוהים וכן כשתיבט ברקיע תראה אותו כמו מצע והככבים כנקודות וחמה לבנה כשיעור ורת והדעת תעיד כי כל העולם כולו כשיעור הלבנה ושיעור הלבנה אחד ממאה וששים וששה חלקים בנדמה של חמה ואם תאמר מי הגיד לאדם כל זה הוי יודע שהראשונים שהיו חייחם תשע מאות ושמונה מאות ושבע מאות ניסו זה וזולתו עד שידעו הכל יפה כי אם יקח אדם מוגן גדול ורחב ומציבו כמגורה ומתרחק מעליו אלף אמה ומשער בדעתו כמה חסר ועוד הולך ומרחיק עד שיראה לו כנקודה ומודר את ההרחק ויודע כמה יקטין הרבר בעין המסתכל ממה שהיה בכל מיל ומיל כמו שניסו התקופות באיזה יום תגיע השמש לזה המקום שוב חוזרת לאחור וכמו שניסו כל עשב וכל זרע וכל עמיני הרפואות לכל חולי וחולי ואילולי רוב השנים והיום ארוכים לא יכלו לידע כל זה וכן הככבים הייך ילכו וכמה הם וכמה משמש וכל אחד ואחד במקומו ומתי יתקן ממקום למקום כי כל אותן העניינים לא אמרו ואת הנביאים והנה הם אמרו וגם כשחסתכל לצל החמה בארץ לא נרגיש והדעת מעידה כי הולכת בכל יום ממזרח למערב וכשנסתכל לצמתי לאילנו (ולצמחים) ולחניוניות לא נרגיש בגידולן בכל יום והדעת מעידה כי הם גדילים בכל יום ובכל שעה עד שהארכו מכל זה תבין כי אין זה ההרגשה כלום והדעת היא עיקר וכן לענין המקרא כתיב בענין אדניה בן חגית ואבשלום בן מעכה וכן נאמר בדברי הימים (א' ז') ומכיר לקח אשה לחפום ולשפום ושם אהותו מעכה ושם השני צלפחד וכל זה קשה לפרש אילולי הדעת שיודעת כל זה לא נאמר בלא פירוש וזה פירושו ומכיר לקח נשים ומנין (שאשה) [לקח] נשים שנה"א כי נשמדה מבנימין אשה (שופטים כ"א) כלומר מן חפום וכן שפים כי הלמד"ד תשמש במקום מן שנה אלף למטה כלומר מן מטה הבאים למלחמה מן המלחמה נסו לקולם מן קולם וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה כלומי מן עוף ומן בהמה ושם אהותו מעכה כלומר ושם אחת שלו מעכה ושם השני צלפחד כלומר ושם השנית כמה שנה"א אל בית הנשים שני כלומר שנית וכן ותשם בפיך עיניה כלומר ותשם פיך בעיניה וכן תפתח את שתי האבנים על שמות בני ישראל הדעת תעיד כי הוא כן תפתח על שתי האבנים את שמות בני ישראל וכן ואת המשתה בעיני שאלו ומיכל לא היה לה בן עד יום מותה והדעת מעידה כי על מרב אהותה הוא אימר וכן כי ייבא נטה אחרי אדניה אבשלום לא נטה (מ"א ב') והיא יגנה אותו עכשיו אלא הדעת מעידה כי זה אבשלום שלמה הוא כלומר כי נטה יואב אחרי אדניה ואחרי שלמה לא נטה וזה נגאי הוא לו כי אילו הלכו המלכות בזמן אחד ועוד אמר קרא שתי המשפחות אשר בחר ה' בהם וימאסם (ירמיה ל"ג) פי' (שם) [שתי] כי הם הכהנים ומלכי בית דוד וכשבא לספר אמר גם (את) זרע יעקב וידוד (שם שם) והדעת מעידה שרוד מודע יעקב והרבה במקרא כגון אילו אני אפרש אותם במקומן וחס ושלום שיהא זה וכיוצא בו שמות כי הוא דבר ה' אלא סמך על הדעת ולא טרת בבואור מושם אריכות ואילולי הדעת לא היינו יכולין לפרש זה הפסוק שנה"א ויאמר יהודה תקת לה פן נהיה לבנו הנה שלחתי הגדי הנה

ואתה לא מצאתה (ראשי ל"ח) אם הוא כן אינו צריך אותו כי מה שאמר תקת לה הערבון כך עשתה היא ומה צורך לו פן נהיה לבנו אין זה טעם כלומר תקת אותו פן נהיה לבנו אין זה תלוי בזה כי הבו במקומו עמוד בין תקת ובין לא תקת וגם שלחתי הגדי וגו' אינו צריך לו כי הוא אמר לו חפשתי עליה ולא מצאתיה והחזרתי הגדי אלא ודאי הדעת מעידה כי שלחו כשהלך ולא מצאה חזר ואמר לו אנשי המקום אמרו לי לא היתה בזה קדשה אבל אם תרצה (ש') אלך במקומות אחרים לשאול עליה אמר לו יהודה לא פן נהיה לבנו כלומר הנה תקת את הערבון בשמיותה שאם תלך לחפש אחריה ולענין לנו בני אדם ואם תאמר שמו יש לנו עין בזה הנה הולכת הגדי ולא מצאת וכן לעם נכרי לא ימשול למכרה (שמות כ"א) הדעת מעידה שאין זה עם נכרי אלא איש אחר הא למדת כי על הדעת ראוי לסמוך ולא על הרגשות וכן ואלת בידה אשת אולת רצה לומר כמו אשת חן ועם מרי ואיש חמה ובעל אף: אום ראש אימות בית אב (במדבר מ"א) נשיאים לאימותם (ראשי כ"ה) שבחורו כל האומים (תהלים קי"ז) ולשון תרגום כל עם אומה ולישון:

און ויהי העם כמתאוננים (במדבר י"א) במשקל מתפעלים מה יתאונן (איכה ג') יתפעל כלומר עושין און אם און בידך הרחיקו (איוב י"א) מחשבת אונך (ירמיה ד') וישב עליהם את אונם (תהלים צ"ד) פי און שלחה וכן במלת עול אונתה ואין עול (דברים ל"ב) וכן אף בלב עולות תפעלות (תהלים מ"א) עד נמצא עולתה בך (יחזקאל כ"ה) וכי ועלתה קפצה פיה (איוב ה') פי און וחמס ופי מתאוננים מבקשין עליה אמר התרגום מסתקפין ואמר ושם לה עלילות דברים (דברים כ"ב) תסקופי מילין ופי' מה יתאונן יתאבל ויתכן מתאוננים להיות מתאבלים למצוא עליה שנה"א בוכה למשפחותיו (במדבר י"א) מ"א מצאתי און לי (יהושע י"ב) פי כח של ממון ויש און מצאתי חון לי בחילוף ה"ז באל"ף וראשית אוני (ראשי מ"ט) ואונבשרי בטנו (איוב מ') פי' חמון מ"א ותקרא שמו בן אוני (ראשי ל"ח) לא אכלתי באוני ממון (דברים כ"ו) שפון לבני אונתי (איוב כ"א) כלום אונים (יהושע ט') פי' אבל מ"א ובית אל יהיה לאון (עמוס ה') וכן הן כולם און (ישעי מ"א) כלומי אין כמה שנאמר הן אתם מאין (שם שם) כי הויד' וחיו"ז מתחלפין:

אין לא אצתי מרועה אחרך (ירמיה י"ז) ולא אין לבא (יהושע י') אצים לאמר (שמות ה') לשון הפצרה ורוחק ופועל באחר ויאיצו המלאכים (ראשי י"ט) מ"א אין לך הר אפרים (יהושע י"ז) פי' צר לך:

אור כי אורו עיני (ש"א י"ד) קומו אורי (ישעי ס') הראשון פועל עבר והשני צווי ונקבה ושניהם פועל קל האיורו בדיקו תבל (תהלים צ"ד) פועל כבר הבקד אור (ראשי מ"ד) כלומר האיר או כמו והר סיני עשן ישמות י"ט) נתעשן ומשפטו אור ומשום טורח הפולגו ויזו אחת וכן אורים ותומים (שם כ"ח) לשון אורה מ"א קרוב לו לנו באור אשכס (ישעי ג') ולא תאירו מובחי הנם (מלאכי א') נשים באות מאירות אותה (ישעי כ"ז) מזה נקרא הבורא נאור שנה"א נאור אתה אדיר (תהלים ע"ז) והגוף נוספת מ"א ויאר את הוללות (שמות י"ד) וילתה אור בעדני (תהלים קל"ט) פי' השך כמו לארבעה עשר (פסחים ב') מ"א יאר ה' פניו אליך (במדבר י') באור פני מלך היים (משלי י') ואור פניו לא יפולין (איוב כ"ט) כגון לשון רצון מ"א כהום צה עלי אור (ישעי י"ח) ופי' ענן אורו (איוב ל"ז) פי' גשם

ובנידון המגלי חזן קצרים הלח היה נקודס בחטף ספה לסינו? דע כי רבינו יונה תלח ס"ח נספה לנדו וכן היה נספר וירסלמי חסר סמך עליו (עי' ר"ק דף ק"ג ע"ג) הסתכלל ציננוי פועל חניין פעל וירדך דגש צע"ך לכן נכון להיות דגש סה"ס. ומ"ס חזל סה"ס המתסר דביסא לפי סמסספו המתססר סוה דבר תימס חרנכס סה"ס סיה ג"כ רחוי להדגס ולדעספו עי"ך לריך להיות דגס כחסר כ' לעיל סוף כל דבר צדדיו התחצר חלה יסנו סמרונוס סנס דסנס וצססדנס לה יוצנו דצרוי סיסנו סו סנסס יסדור על דינס וכללס חסר לה נודעס [נ:]

אור אורו חיל (ל"ב) ואתה תאור מתנדך (ירמי' א) אור נא כגבר הלצ"ך (איוב ל"ח) אלו פועלים קלים אבל ותאורני שמחה (תלים ל) פועל כבוד וחפילו זו האלף"ך ואמרו ותורני חיל למלחמה (ש"ב כ"ב) כמו שאמרנו מלפנו מבהמות ארץ (איוב ל"ה) מן כי יאלף עונך פוך (שם ט"ו). מ"א מאורי זיקות (ישעי' ג') פי' מבעיז לפודים שנא' לכו באור אשכם וזיקות בערתם (שם באותו פסוק) ותוא משל לנותן עצת לחברו ונכשל בה:

אח ואת האח לפנינו מבעורת (ירמי' ל"ו) פי' כמו כלי נחושת (1) כמו מזבח או כלי עץ שמושימין עליו עצים בימי החורף לפני חשובי אדם. מ"א ורקע ברגלך ואמרו אח (יחזקאל ו') פי' כך אומר אדם כששומע שמועה רע. מ"א בהיפוך האת האח דאתח עינינו (תהלים ל"ה) פי' כשמוצא אדם קורת רוח לעצמו אומר כך. מ"א ועשה אח מואתח מאלה (יחזקאל י"ח) כלומר ועשה אחת. מ"א אח משיחה לברך (שם כ"א) פי' חרב: [ג' ו' כ"ט. 1] וליקוטי די רוסו סנססחח "סי' כלי סל נחוסת כמו"ל:

אחד אחד היה אברהם (יחזקאל ל"ג) זה האיתור יש לו חברים כמותו כלומר שנים שלשה ארבעה עד עשרה אבל ח' אלהינו הי' אחד (דברים ו') אין לו שני שנא' אין עוד מלבדו (שם ד') וכן התאחדו הימיוני (יחזקאל כ"א) פי' שבי כחידה וכן והיו לאחדים בירך (שם ל"ז) כדבר אחר וכן ודברים אחדים (ראשי' י"א) כלומר יחידים. מ"א כיומם אתרים (ראשית כ"ד) פי' מיעוטין וזה שיאמרו לשון נקבה אחת משפטה אחת משום הטורח הפילו הדל"ת ואילו הפילו התניו ומנחזין הדל"ת לא היו ממרין בין זכר לנקבה בין תבין:

אחה ולדבקה אח (ראשית כ"ד) זה חסר ומשפטו אחת כי כשתדביקהו לא תוכל לומר אחד כמו טלך כף כפך גר גרך (1) והנה בלשון נקבה אימורים אחות ומשפטה אחיה כמשקל רעיה וזה בא ללמד ונמצא למד פי' בא ללמד כי אחיה כמו רעיה עוד למד רעיה שיאמר אשה רעותה כמו אחותה ואמר עוד אחותי רעיתי (שיר ה') וכל אלו השינויין כדי להקל על הלשון ומצינו רעה דוד (ש"ב ט"ז) במשקל אָחה במקום רע להפר את האחות (זכרי' י"א) כמשקל אַהבה. את פעמים יהיה מן האב ולא מן האם ופעמים מן האם ולא מן האב שני ערות אחותך בת אביך או בת אמך אחותך היא (ויקרא י"ח) אחותך היא היא בפסוק י"א וקאי אלעיל מניה פסוק ט"ו. מ"א קרובו של אדם שנא' וישמע אברם כי נשבה אחיו (ראשי' י"ד) ואח רחוק הרבה שנא' מאהו שאלו מבנימין (ד"הי א' י"ב) כלומר השבט בנימין ויש רחוק יותר מזה ונקרא אח שנא' כי ימכר לך אחיך ועבדו (דברים ט"ז) ויש עוד רחוק יותר מזה שנא' מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם (בראשי' ט"ו). מ"א ישנא אחו בלי כוים (איוב ה') פי' עשב ולשון רבים כי הוא בין אחים יפריא (הושעי' י"ג) והוא חסר ומשפטו אחוים ותרענה באחו (בראשי' מ"א) מקום שצומח שם אחו: [ג' ו' כ"ט. 1]

דק. מ"א הן פרש עליו אורו (איוב ל"ו) פי' ענגו. מ"א ללקט אורות (מ"ב ד') כי טל אורות טליך (ישעי' כ') פי' ידקות. מ"א באור כשדים (ראשי' י"א) על כן באורים כבדו ה' (ישעי' כ"ד) פי' בקעות וכן אמר על אור כשדים וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם (בראשית י"א). מ"א מאורת צפעוני (ישעי' י"א) פי' חור פתן:

אות אות או מופת (דברים י"ג). מ"א והיה הדם לכם לאות (שמות י"ב) פי' סימן וכן על דגלו באותות (במדבר ב'): **אז** אז ישיר משה (שמות ט"ז) פי' באותו שעה ומוסיפין 'שנא' אזי היום בלענו (תהלים קכ"ד) פי' כמעט בלענו חיים. מ"א ידעתי כי אז יולד (איוב ל"ח) פי' קודם שתולד:

אזב אגודת אוזב (שמות י"ב) פי' עשב שיש בו ז' מינין כולם חמים בלשון לעז קולב"א:

אזל אזל מכלינו (שמואל א' ט') אזלו מים (איוב י"ד) הלכו ודן ויון מאזול (יחזקאל כ"ז) כלומר ודן ויון מתהלך והתרגום אמר ודן ויון בשיוון מה תוליו מאד (ירמי' ב') משפטו תאולי ומשום טורח הפילו האלף"ך:

אזן מן בכס מאוזן זאת (ישעי' מ"ב) אזינו השמים (דברים ל"ב) כולן פועל כבד וכן אזין עד תבונותיכם (איוב ל"ב) וכן שקר מזין (משלי י"ז) הפילו האלף"ך משניהם משום טורח ונתפס היוג בשומו אזן וחקר (קהלת י"ב) מזה הענין שאינו אלא לשון מאוזני צדק (ויקרא י"ט) מאזנים. מ"א ויתד תהיה לך על אינך (דברים כ"ג) כלומר וינך כלי זין והאלף"ך נוספת כמו דבר דבור על אפניו (משלי כ"ה) ופעמים ישומו וי"ז במקום אלף"ך כמו ואוהבה את יעקב (מלאכי א') אוסיפה הצולעה (מזכ"ה ד') ואובידה (ירמי' מ"ו) ואוכלה מציד בני (ראשי' כ"ז): **אזק** מן האזיקים אשר על ידך (ירמי' מ') ופעמים יפילו האלף"ך

שנא' לאסור מלכיהם בויקים (תהלים קמ"ט) והוא אסור בויקים (ירמי' מ') (1) משפטו לדגש הוי"ן אבל עשו אותו כמו בשר הי' בשאת (ויקרא י"ג) וכן לשאת ולספחת (שם י"ד) למני מוסך (ישעי' ס"ה) המבקשים (שמות ד') ומאת המעט (במדבר ל"ה) המבלי אין קברים (שמות י"ד) פי' זיקים כמו חבלים. וכל מלה שבראשה מ"ס תהיה המ"ס דגושה חוץ ממה שאמרנו או שמה תהא מלה שבאמצע אות דגושה הרי המ"ס נחפכת רפויה כמו והמושלת את השעיר (ויקרא י"ז) המוכסה שמים בעבים (תהלים קמ"ז) הכהן המטהר (ויקרא י"ד) אבל האיש המטהר (שם שם) משפטו המתטהר ומשפטו הראשון דגושה אבל הה"י לא יתדגש ומזה יתפסו כל האומר בברוך שאמר המשובח והמהולל וראוי לומר המשובח והמהולל משום הדגושה שבאמצע המלה ואינו כמו המוכין לארץ מוסר חמצמיה הרים חציר (תהלים קמ"ז): [ג' ו' כ"ט. 1] לסינו כ'

צ"ל"ג נחם, ורחוי לדגש סחות סחתינו צעור ססיון סקודס חן צס דגס כמו חלס סמלות חסר תינוח נחתי כי כל חלס רחויס להדגס כדיו חסר סס"ס וכל"ג חן צסיות חתלת סתתס סוה יסילנו סדגס ומ"ס כל מלס סנחטסס דגסס לחו דוקח רק כונת סמלות סתתתילס נמ"ס ונמ"ס וחות סימוס נדחטס נחסיס חון מלחס ונחמת יסנו לרזו מלחס סמלית סתתתיל"ג נמ"ס ורסויס (עי' ר"ק דף ט"ו ע"ג) סמליוס עוד יותד נחלס ונכס חס יתלח עוד דגס נחמנע סמלס סיה כ"כ טעס לרסות חסר ססימוס ומ"ס ומססספו סחסוון ל"ג סכסס סתססר רחוי סוה להדגס סכ"ו לו סוה" נח צת דגס חזל סמכין חינוג דגס נחמנע לכן דגס סמ"ס וכל זס נחמנתי לפי סדיו חסר נחס סרד"ק וסנכרכיס סחיוו חזל דעת סתחנזי נחסס נעילל כי טעס רסוי סמ"ס לה טעסס ססוה רק מטעס חסר לה נחס נצחיור לפי"ס ע"כ עוד טעס לרסות חסני חמלנות סדגס חסר לה סמענו מעולס

נסמכו חל הכינוי הוא ציר"ד המורה ס"ח ל"ג ספעל חתיך ולא חדך
זל"ג יו"ד וכן נסמכו חל הסס הוא ציר"ד חתי הסכנן:]

אחו אחו בקרנות המובח (מ"א א) ונהפכה האל"ף לוי"ו שנא'
ותאחו במשפט ידי (דברים ל"ב) וארוחו בפלגשי (שופטים
כ') (ותאחו) ותרו יד ימין יואב (שמואל ב' כ') ונאחו בתוככם
(במדבר ל"ב) אע"פ שמקצתן כתובין באל"ף הרי נקראין בוי"ו
ויש פועל כבד מואחז פני כסא (איוב כב) משפטו שיהא דגוש
אילולי החי"ת במשקל כבד מושבר:

אחל אחלי אדני (מולת ב' ה) פי יכולת אדוני שיעמד לפני
הנביא וירפאנו וכן אחלי יכנונו דרכי (תהלים קי"ט) פי
יכולת רוצניו שאשמוד הוקיך:

אחר ולא אחר הנער (ראשי ל"ד) ואחר עד עתה (שם ל"ב)
משפטו ואאחר ומשום הטורח הפילו אל"ף אחת וכן
אני אוהבי אהב (משלי ה') אבל ולא אחר הנער משפטו שיהא
דגוש במשקל אבד ושבר (איכה ב') אילולי החי"ת ופעמים
חלפו אל"ף כמו ויחר מן המועד (ש"ב כ'). מ"א אחרנית (מ"א
י"ח) פי הילוך אחר במשקל קדורנית (מלאכי ג') וכן ויכהו
אבנר באחרי החנית אל החומש ותצא החנית מאחריו (ש"ב
ב') אחורי המשכן (שמות כ"ז) הי"ד מוספת שנא' אחר תעברו
(ראשית י"ח) אחר נאחו בסבך ברנניו (שם כ"ב) ואחר הדלת
והמזוזה (ישעי' נ"ז) האות האחרון (שמות ד') אינו כמו למה
תהיו אחרונים (ש"ב י"ט) כי זה מאחרים כי מרה תהיה
באחרונה (שם ב') פי באחריתה. מ"א והיתה לאיש אחר
(דברים כ"ד) בשנת האחרת (ראשית י"ז) שבע פרות אחרות
(שם מ"א) פי וולתם ידבו עצבותם אחר מהרו (תהלים י"ז)
פי הרבה עצב למי שמיחר להורו לאחור מציוויך:

אט והאלך אט (מלכים א' כ"א) פי בנחת וכן לאט לי לנער
לאבשלים (ש"ב י"ח) ומי שפירשו כסרו מלשון לוטה
בשמלה (שם כ"א) לא אמר כלום ההולכים לאט (ישעי' ח')
אתנהלה לאטוי (ראשי ל"ג) כולן לשון נחת. מ"א דברו אל
דוד בלט (ש"א י"ח) בלטיחה (שמות ז) כן לוטה בשמלה
(ש"ב כ"א) לשון כוסיו וסתר. מ"א ואל האטמים (ישעי' י"ט)
[מ"א] [פ"י] ע"ז וכשפים: [ע"י שרש לאט וש' לוט]
אטד עד גרון האטד (ראשי כ') פי ע"ז שיש לו קוצים והעלים
שלו יעשו ברפואות של עצים יבשים שחוקים עם התותיא
לכחול בהן:

אטס אוטס אונו (ישעי' ל"ג) אוטס שפתיו נבון (משלי י"ז)
פי סורס וכן שקופים אטומים (מ"א ו') פי סותמין את
החלונות במיני דומיות של זכוכית שיכול אדם להשקוף מה
שהיה ואע"פ שאטומים ויש פועל כבד שנא כמו פתן הריש
יאטס אונו (תהלים נ"ח):

אטן אטון מצרים (משלי ז') פי חגור מועשה מצרים ותרגום
מיתרו (במדבר ג') אטונתי וכן וחבלים בראשיהם (מ"א
כ') ואטוני בדישיהן:

אטר ואל תאטר עלי באר פיה (תהלים ס"ט) פי אל תסגר
וכן אטר יד ימינו (שופטים ד') פי מי שאינו שולט
בימינו וכאילו היא סרומה:

אי אי הבל אחיך (ראשי ד') אי מזה באת (שם י"ז) ויאמר
לו איכה (שם ג') פי אנה אתה ומוסיפין עליו ה"א שנא'
איה האנשים (שם י"ט) פי איפה ויאמר אל בנותיו ואיו
(שמות א') אבל איה העדר נתן לך (ירמיו' ג') פי כמה
יפה העדר שנתן לך. מ"א איכה איפה [ע"י שרשים לרד"ק]
ומשמשת ב מקום כיצד והיאך שנא' איפה האנשים אשר הרגתם

בתבדו (שופטים ח') תדע שהרי השיבוהו כמוד כמותם אחר
כתאר בני מלך [ע"י לקמן שרש כו ושרש פון]. מ"א ואמר יושב
האי הוה (ישעי' כ') ואיי הים (אסתר י') כי עברו איי כתיים
(ירמיו ב') פי הרים גבוהים בים ואין להם דרך ביבשה שהים
סביב. מ"א ולרוחנים אי שכר (משלי ל"א) כלומר אמרו להם
אין שכר וכן איכבד (ש"א ד') אין כבוד. מ"א אי כבוד פי או
וכן ויאילב האחד שיפול (קהלת ד') ותנן אוי לי אם אומד
(ב"ב דף פ"ט). מ"א מילט אי נקי (איוב כ"ב) כלומר איש נקי
כמו ועשה אה (יחזקאל י"ח) שהוא ועשה אהר. מ"א ואת
האיה (דברים י"ד) מין עוף. מ"א ופגשו ציים את איים (ישעי'
ל"ד) וענה איים באלמונתיו (שם י"ג) פי חתולין של בד כלומ'
ישוררו ויצעקו בארמונתיו ומצא עכשיו כי איה העוף ואיים
חיות כמו התנשמות עוף (ויקרא י"א דברים י"ד) וגם התנשמות
שרץ המים (ויקרא י"א): [ג' י' כ"ט. 1] סגן המים אינו נכין

כי ין כחוז סס זחל נכס הטחח נסגן נסגן על סחין]:
איב ואיבת את אויביך (שמות כ"ז) והשם ואיבה אשית (ראשי'
ג') [ענינו ענין שנאה]:

אי"ד כי קרוב יום אידם (דברים ל"ב) פי צרה וצוקה שלהם.
מ"א יזוקו ממר לאידו (איוב ל"ז) פי עננו כמו ואד עלה
מן הארץ (בראשי ב') בלי יו"ד במשקל רש ועושר (משלי ל')
ישבע רש (שם כ"ח) 1 כי אפס המין (ישעי' י"ז) ומין אף
(משלי ל') 2: [ג' י' כ"ט. 1] לנמינו כחוז ב"ח וינכר ב"ח ויסעע
יום כחוז ציר"ד וצחיק. 2] לנמינו הטסחח ומין ציר"ד וזכ"ק]:

איך איך תאמרו (ירמיו ב') לשון תוכחה וכן איכה נעשה
(מ"ב ו') ופעמים כופלין אותו איכה אטנפס (שיר ה')
מ"א איכה תרעה (שם י'). מ"א איכה יעברו הגוים האלה
(דברים י"ב) פי כאשר:

איל כגבר אין איל (תהלים פ"ח) פי כח וכן אילותי לעורתי
הושה (שם כ"ב) יש לאל די (ראשית ל"א) פי כח.
מ"א נכתב בי"ד ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל י"ז) אילי מואב
(שמות ט"ז) אילי הצדק (ישעי' ס"א) פי נגידים וחשובים. מ"א
מו כמוד באלים ה' (שמות ט"ז) מלאכי השרת. מ"א כי תבשו
מאילים אשר עבדתם (ישעי' י"ז) פי גנות 1 וכן האנחמים
באלים (שם נ"ד) וכן כל אלה עבבתה (יחזקאל י') פי אילנות.
מ"א עד איל פארן פי עמק וכן אלוני מומרא (ראשית י"ד).
מ"א אילוי ואילמיו (יחזקאל מ') מזוות רבועות פי זיזים ועליהם
כמו גשר. מ"א ומרה אחת לאילים מפה ומפה (שם שם) פי
מלבנות החלונות ופצמיותם. מ"א אשר בין אילים ובין סיני פי
מקום. מ"א איל תמים מן הצאן (ויקרא ט"ז) אילים המשה.
מ"א איל וצבי ויחמוד (דברי י"ז) מין צבאים: [ג' י' כ"ט. 1] לנמינו
הנספס י"ז ס' ו מחלים חסך ח' ח' פ' ס' ונספס המחנך ח"יה טעופ המעפיק
כי ין מחלתי ננליון הפנ"ך כ"כ כ"ח נספס]:

אים איום ונורא (חבקוק א') איומה כנרגלות (שיר ו') פי מן
שיש לו אימה על הבריות במשקל אדום אדומה ערום
ערומה עבות עבותה עקוב הלב (ירמיו י"ז) עקובה מרם (הושע
ו') והסמוך איות מלך (משלי כ') וגם מוסיפין תי"ו שנא' תפל
עליהם איותה ופחד (שמות ט"ז) כמו וישועתה לה' (וינה ב')
ארין עיפתה כמו אופל (איוב י') לשון רבי נשאתי אמך אפונה
(תהלים פ"ח). מ"א קרוב לו האמוס לפנים (דברים ב') פי
ענקים. מ"א אשר מצא את הימוס (ראשית ל"ז) יש אומ' 1)
הרכיב חמוד על סוסיה או סוס על חמודה שהוציא והמציא
פרדים בעולם שנא' בדרעותו את החמודים (שם שם) ויש אומ'
כי מצא את הימים כמו רדף את הענקים כמו תמצא ירך לכל
אויביך

אחיבך (תהלים כ"א) ותמצא כקודי (ישעי' י). מ"א ובאימים
 יתהללו (ירמי' ג) פי' צלמים משום אימה וחשיכה שעליהן
 ומופלת על עובדיהן: [ג' י' כ"ט. 1] הוה דעת חז"ל:
אין מאין אתם (בראשית כ"ט) מאין החיו (מ"ב ה') (קרוי וכתוב)
 פי' מאיזה מקום. מ"א ואמרו אין ואם אין מתה אנכי
 (ראשי' ל') פי' אם לאו מאין כמותו (ירמי' ל') ומושיע אין בלתי
 (הושע י"ג) כולן כמו לא. מ"א הן אתם מאין (ישעי' מ"א)
 כאש שופט אשורי (תהלים ע"ג) פי' בלא כלום. מ"א (יש פה
 כלום ואם) [ואין יש פה (שמואל א' כ"א) כלומר ואם] וכן
 לשון ירושלים דגמרא 1: [ג' י' כ"ט. 1] עי' לעיל צמח צדק
 הגאון רס"ט חז"ל:

איה איהת צדק (ויקרא י"ט) פי' מורה:
איש מכה איש ומה (שמות כ"א) פי' אדם לזכר ולנקבה וכן
 אשרי האיש (תהלים א') ולשון רבים אליכם אישים אקרא
 (משלי ה'). מ"א באמת איש (דברים ג) פי' אמה דעלמא
 לא כאמת עוג וכן איש ישראל (דברים כ"ט) פי' המון ישראל.
 מ"א נדעון בן יואש איש ישראל (שופטים ד) פי' נשיא ישראל
 וכן הלא איש אתה ומו' כמון בישראל (ש"א כ"ו) וכן איש
 נעמי (רות א'). מ"א איש לא נעדר (ישעי' מ') ואשה רעותה
 לאפקוד (ישעי' ל"ד) ופניהם איש אל אחיו (שמות כ"ז) אשה
 אל אחותה בקרסים (שם) פי' אחד. מ"א וירץ איש בנימוץ
 (ש"א ד) פי' בנימוני כמו איש יהודי (אסתר ב') מן יהודה
 כי כל ישראל נקרא על שם יהודה אבל הפילו היר"ד של יהוס
 כמו שאמרו דמשק אלעזר (ראשי' ט"ז) 1. מ"א ויבו איש
 איש (מ"א כ') פי' את דעו. מ"א איש חמה (משלי ט"ו)
 איש מלחמה (שמות ט"ו) איש בלעל (ש"ב י"ט) איש און
 (משלי ו') פי' בעל כך וכך. מ"א ורוד כל בשר איש (איוב
 י"א) פי' כל הברואים. מ"א האש בית רשע (מיכה ו') פי' הוש.
 דע לך כי היר"ד של איש היא חדגש שבאשה ומה נאמר
 אישון בת עין (דברים ל"ב) פי' צורה קטנה הנראית בתוך
 העין. מ"א באישון לילה ואפלה (משלי ו') פי' חשך וכן ידעך
 נרו באישון חשך 2) (משלי כ') כלומר כמו שיצטרך לאורה:
 [ג' י' כ"ט. 1] סתווי לסיפת צנימיוי דק סתווי כמו דמסק סתווי ב"כ
 דמסקי 2) קרוי וכתוב:

איתן איתן מושבך (במדבר כ"ד) ותשב באתן קשתו (ראשי'
 מ"ט) גוי איתן הוא (ירמי' ה') פי' מעה ומשגב ובעל כח
 וכן נחל איתן (דברים כ"א) גודף את העולם מרוב כחו. מ"א
 ביה האיתנים (מ"א ה') פי' מועדים חשובים לפנות בקר
 לאיתנו (שמות י"ד) פי' להוקתו. מ"א שער האיתון (יחזקאל
 מ') פי' התיכון וכך אמרו התרגום תרעא מוציעאה:
אך פעמים תהיה פתיחת הדיבור כגון אך בעשור (ויקרא כ"ג)
 אך את הוהב (במדבר ל"א) אך את זה לא תאכלו
 (ויקרא י"א) אך יום או יומים (שמות כ"א). מ"א אך בני
 נדה (במדבר ל"ח) פי' אולם כמו תנאי הוא אך בשר בנפשו
 דמו (ראשית ט') פי' בגופו דמו אך העבדתני בהטאתיך
 (ישעי' מ"ג) אך יקס ה' את דברו (ש"א א') פי' דברו של
 שמואל ונתן 1) אך פדה תפדה (במדבר י"ח) אך חלק אמרו
 הדותינו [בהרבה מקומות בש"ס] וכן אך ביום הראשון תשביתו
 (שמות י"ב) והוא ח"ן בגימטריא של אחס בטע (עו' רש"י
 פסחים דף י') כלומר חצי פדיון הבן וחצי יום עריבת פסח
 ותשמש במקום לבד כמו אך אשר יאכל לכל נפש (שמות י"ב).
 מ"א כגון באמת שנא' אך הנה אשתך היא (ראשית כ"ו) אך
 עצמי ובשרי אתה (שם כ"ט) אך מלך ישראל הוא (מ"א

כ"ב). מ"א אך טרף טרף (ראשי' מ"ד) כלומר שמו טרף
 טרף אך חשך ישופני (תהלים קל"ט): [ג' י' כ"ט. 1] ט"ס
 דחין לו חיוני ונ"ל ונתתיו ר"ל חסד דבר ע"י נתיחו על דבר הנער סתן
 חס סתן וחס חסד נכרת ונתתו ל"כ כל ימי חיו ועו' מפרסי ל"ף:
אכל ולא אכל יתום ממה (איוב ל"א) פועל קל בטנך תאכל
 (יחזקאל ג') פועל כבד ופעמים כתבין אכילה בלא אל"ף
 שנא' כי יוכלו אתיקים מהנה (שם מ"ב) אינה אכילה ממוש
 וכן ואכלת את כל העמים (דברים ז') ואכלה אתכם ארץ וגו'
 (ויקרא כ"ו) חרב תאכלו (ישעי' א') ארץ אוכלת יושביה
 (במדבר י"ג) פי' כינוי לכליון הוא. מ"א אכלה ומוחתה פיה
 (משלי ל') כי אם הלחם אשר הוא אוכל (בראשית ל"ט) כנוי
 לתשמיש המיטה והסנה איננו אוכל [נה ודגש] (שמות ג') אם
 היה אומר לא אוכל היינו אומרים שהוא פועל אבל משקדמו
 השם שהוא איננו [ר"ל מלה והיא פרט מחלקי השם] ידענו כי
 שם הוא כלומר איננו אוכל וכן אם תראה אותי לוקח [לקח]
 מאתך (מ"ב ב') כי אותו שם וכן לוקח שם וסימן לדבר כי
 הוא [קמ"ץ] וכן אוכל אע"פ שהוא סוף פסוק [כי בלאו הכי
 בא קמ"ץ בס"פ] אבל כי לוקח עמי חנם (ישעי' נ"ב) הוא פתוח
 [ר"ל בקמ"ץ הוא תואר ובפתח הוא פועל]. מ"א ויקח את
 המאכלת (ראשי' כ"ב) פי' סכין ולשון רבות ומ"א ומאכלות
 מבלעותיו (משלי ל'):

אכן אכן נודע הדבר (שמות ב') פי' באמת וכן אכן בה' אלהינו
 תשועת ישראל (ירמי' ג) אכן בגדה אשה מועה (שם)
 אכן חציר העם (ישעי' מ'):

אכף כי אכף עליו פיהו (משלי י') פועל קל כלומר עשה לו
 סבה ואכפי עלך לא יכבד (איוב ל"ג) פי' שמתי לך
 סבה שהצדכתך לענות אותי:

אכר אכר וצמדו (ירמי' נ"א) פי' חורש וקראו אכר אל אבל
 ומספד אל יודעי נהי (עמוס ה') פי' קוראין לאכרים
 לקונן להם כי הם נהווגים ויהי ומספד אל יודעי נהי כלומר
 ויודעי נהי אל מספד אבל הוא הפוך:

אל אל בני (ש"א ב') אל תאכלו (שמות י"ב) ושימו לאל
 מלתי (איוב כ"ד) פי' ללאו. מ"א אל פשטתם היום
 (ש"א כ"ז) פי' אן פשטתם בחלוף נון בלמ"ד. פ"א על מי
 פשטתם בחלוף ע"ן באל"ף וכן השיבוהו על נגב יהודה (שם)
 (שם) ומה שאמר אל נגב הקני (שם שם) כמו איש איש על
 עבודתו ואל מושאו (במדבר ד') וכן מי אתה קראת אל המלך
 (שם כו) פי' על המלך ונמצא שקרא לאבנר ולא למלך כלומר
 גער בו שציער את המלך בקולו ובקריאתו. מ"א ואילו היה
 אלף שנים (קהלת ו) ואילו לעבדים ולשפחות (אסתר ו) פי'
 ולו כן תרגם לו הקשבת למצותי (ישעי' מ"ח) אילו אציתה
 לפיקודי. מ"א אל משה ואל אהרן ופעמים מוסיפין יר"ד שנא'
 שרשי פתוח אלי מים (איוב כ"ט) תבא בכלח אלי קבר (שם ה'):

אלל רפאי אליל כלכם (איוב י"ג) פי' הבל ולפיכך נקראו
 אלילים בכך שנא' אל תפנו אל האלילים (ויקרא י"ט):

אלה ואת אליה (שופטים יז) ונשא בו אלה להאלותו (מ"א
 ה') (והמצדדו 1) [והמצדד] אלה וכחש (הושע ד')
 אלות שוא (שם י) ויואל שאל (ש"א י"ד) פי' שבועה. מ"א
 אלי כבתולה הגורת שק (יואל א') פי' ספדי משפטו אלי אבל
 הפילו אות אחת משום טורח וכן תרגום יקוני (דוד) [המלך]
 (ש"ב ג') ואלה מלכא וכן שר קנת (יחזקאל י"ט) טול אליה.
 מ"א האליה ותמכסה (ויקרא י"ט) פי' ראש חונב העליון.
 מ"א

מחברת הערוך אלה-אמל לר' שלמה פרחון

היכל ה' אע"פ שהיכל הוא קדש הקדשים שנ' אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר היכל ה' היכל ה' היכל ה' חמה (ירמי' ז') לכו אל היכל ה' והוא יצילכם אמר להם הנה אתם בוטחים לכם על דברי שקר לבלתי הועיל (שם שם) ונאמר ובאתם ועמדתם לפני בבית הוה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו (שם שם) ויש אוי' כי דוד עשה דמות הבית מקלעים והניח לשלמה לבנות כמותו לא פחות ולא יותר. ובראי אולם (תהלי' ע"ג) כלומ' בריאים וזמין לאולם כמו ששיבה בנותינו כזיות מהושבות תבנית היכל (תהלים קמ"ד) וכן אליו ואילמנו (יחזקאל מ') וקרב להיות זמנו וענה איים באלמנותיו (ישעי' י"ג) פי' ארמנותיו וכן על יגנת אלם רחוקים (תהלים נ"ו) פי' ארמון ומגדל של אהבים הרחוקים וכן אלם צדק חוברת צדיקים:

אלה [אלן] תחת אלון ולבנה (הושע ד') אלונים מבשן (יחזקאל כ"ז) תרגום אלון בלוטא וכן כאלה וכאלון (ישעי' י') כבוטמא ובלוטא:

אלף פן תאלף אורחותיו (משלי כ"ב) כי יאלף עונך פיך (איוב ט"ז) החרשו ואאלףך חכמה (שם ל"ג) כולפנו מבהמות ארץ (שם ל"ה) בלי אלף. מ"א אלופי ומיודעי (תהלים נ"ה) אל תבטחו באלוף (מיכה ז') אלוף נעורי (ירמי' ג') פי' ידע ואוהב. מ"א אלופי אדום (בראשית ל"ז) פי' ששלים ושדים מ"א כבש אלוף (ירמי' י"א) פי' שה ושוור בלא וי"ו כגון שמש ירח עמד וזולה (חבקוק ג') אלופינו מסובלים (תהלים קמ"ד) שגר אלפיך (דברי יצ') הכל בקר. מ"א אלף למטה (במדבר ל"א) ועושה חסד לאלפים (שמות כ') וכן צאננו מאלפיות (תהלים קמ"ד) כלמר אלף בכל עדר:

אלץ ותאלצוהו (שופטים י"ז) כמו ותלצוהו בחילוף אותיות ויש אומרים ותכעסוהו:

אם לשון תנאי הוא ובוניו תשובתו שנא' אם בחקתי תלכו ונתתי גשמכם בעתם (ויקרא ל"ג) אם לא יעברו ונאחזו (במדבר ל"ב) מ"א לשון שבועה שנא' הרימותי מיד אה' ונו' אם מהוט וגו' (ראשית י"ד) חי פרעה אם תצאו מזה (שם מ"ב) השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תעוירי (שיר ג') אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה (במדב' י"ד) ויש מהם רשות כגון אם עולה קרבנו (ויקרא א') ואם מן העוף (שם) אבל ואם תקריב מנחת בכורים (שם ב') חובה וכן ואם מנחת אבנים (שמות כ') ותשמש במקום שאלה שנא' אם כה אבנים כחי (איוב ו') ותשמש במקום אחר שנא' בעוללות אם כלה בציר (ישעי' כ"ד) מ"א אם ואם הקלו בך (יחזקאל כ"ב) פי' אמו ממש. מ"א להמית עיר ואם בישראל (ש"ב כ') פי' מדינה גדולה. מ"א כי עמד מלך בבל לא אם הרוך (שם כ"א) פי' דרך גדולה. מ"א עשרים אמה (שמות כ"ז) ואומר לענין משל בא קצף אמת בצעק (ירמי' נ"א) לשון מידה כלומר עת שימוד לך כפעלך. מ"א ויניעו אמות הספין (ישעי' ו') פי' פצימין:

אמה וגם את בן האמה (בראשי' כ"ז) משפטו אַמְהָה אבל הפילו את הראשונה וסימנך שתי האמהות (בראשי' ל"א) ואמהותיו וילדו (שם כ') יש אומ' כי ותשלח את אמתה ותקחה (שמות ב') ידה ואינו כי לא מצינו במקרא שלוח אַמְהָה ולא שלוח זרת אלא שלוח יד כי האמה והזרת הן מדות ואינן שמות איברים כי האיברים זרוע ויד אבל לענין יתכן להיות: **אמל** מה אמולה לבתך (יחזקאל י"ו) פי' חלושה ונכאה הלב ופעמים כפלין זה הפועל שנ' אומללה יולדת השבעה (ירמי' ט"ו) היהודים האומללים (נחמי ב') כי אומלל אני (תהלים)

מ"א כאלה נבלת עלוה (ישעי' א') תחת האלה אשר בעפרה (שופטים ו') פי' אילון והתרגום אמר בוטמא פי' אילן שעושה פרי כמו פרי ההדס אבל יותר מוטב. ואני אומר כי אל משה ואל אהרן עקרו אלי כמו שרשי פתוח אלי מים (איוב כ"ט) אבל הפילו הני"ד תדע הנה כשנא' אלינו אליך אליה אליהם אליו אלי אולתי שהיו"ד עיקר לא היתה נקראת (2) ותשמש אל במקום מן שנא' כאשר שמענו אל משה כן נשמע אליך (יהושע א') וכן תרבי את תנותיך אל ארץ כנען (יחזקאל י"ז) פי' מן ארץ כנען לשר א"ו יוסף (ראשי' מ"א) מן יוסף. ותשמש במקום את שנא' אשר השלומה אל בני ישראל (הושע י"א) פי' את בני ישראל ובמקום על שנא' ויאמר אברהם אל שרה אשתו אהותי היא (ראשית כ') על שרה וישמעו עליו וגדולה היא אלי (קהלת ט') פי' עלי או בעיני או עמי וכן איש טוב זה ואל בשורה טובה יבא (ש"ב י"ח) פי' עם בשורה וכן בעת יבא את הארון אל פקודת המלך (דה"ב כ"ד) כלומר בפקודת המלך: [ג' ו' כ"ט. 1] כ"ג חסר לפני מלכאו עד סופו וכונה המקור מלך והוא טעות המעתיק כחסר לה הנין לטון ענני וחסר ר"ס דלני"פ ו"ל מצדד. כ"י המעתיק ומקור חס יקרח כן נלפון ענני ונחל נסי הערצנים. מקור כל טעמי המלות נלפון נידוע לכל מעיין נספרי דקדוק לטון ערני. 2] חסר סחלים הנידון נחין ונספריין כ' נקראת כי ע"י ויטך קריחת הפ"ב חסר לפניהן:

אלה אלהי מתיכון יבא (חבקוק ג') כי אלהים קדושים (יהושע כ"ד) זה לשון רבים חזו ופירשו בלשון יחיד שנ' הוא וכן הוא אלהים חיים ומלך עולם (ירמי' י') אשר לו אלהים קרובים אליו (דברי ד') וחזו ואמרו כה' אלהינו (שם שם) אשר הלכו אלהים (ש"ב ז') וחזו לפרות לו לעם (שם שם) וכל כך למה כי לשון רבים הוא לשון כבוד ונאמר בלשון יחיד שנא' זובה לאלהים (שמות כ"ב) ולא נקרות ע"ו אלהים אלא כמו שקרוין אותה עובדיה. מ"א אלהים לא תקלל (שם שם) פי' דינין. מ"א ויראו בני אלהים (ראשית י') פי' בני הנשיאים. ועשה למבצרי מעוזים עם אלוה נכר (דניאל י"א) פי' דת אלהים מפני שאמר עליו בתחלה אלהים מעוזים ומצא עכשיו עם אלהים מעוזים דת נכרית אשר ברא מלבו אע"פ שמחזיק בעבודת שמים כמו שהיה וכן יומים רבים לישראל ללא אלהי אמת (דה"ב ט"ו) פי' אינם הולכים אחר דתם כראוי שנ' וללא כהן מורה (שם שם): **אלץ** איך כי נתעב ונאלה (איוב ט"ו) יחידו נאלחני (תהלים י"ד) פי' נשתחו ונשתנו לדעה ויש לו הפוך שנא' סיר אאלץ חלאתה בה (יחזקאל כ"ד) פי' סרחונת:

אלם מאמדם אלומים (ראשית י"ז) נשא אלומותיו (תהלים קכ"ו) פי' אגרות וכן אלם צדק תברוקן (שם ג"ח) לשון רבוי. מ"א או מ"י ישום אלם (שמות ד') וזוה נקרות אלמנה כך לפי שאינה יכולה להרבי במשקל רעננה והנרין שלה כנו"ן דחמוניות כי לא אלמן ישראל (ירמי' נ"א) ושם הפועל גם הוא בנן שנא' שכול ואלמון (ישעי' י"ז) במשקל אין זכרון לראשונים (קהלת א') וגם אלמנות חיות (ש"ב כ') שנא' ותסר בגדי אלמנותה (ראשי' ל"ח). מ"א פלוגי אלמוני (רות ד') פי' כינוי הוא וכן לפלמוני המדבר (דניאל ח'). מ"א ואולם חי אני (במדבר י"ד). מ"א ואולם על פני הרבוי (מ"א ו') פי' קלעים וכן ואת אולם העמודים (מ"א ד') וכן אולם הכסא ישפט עם (מ"א ד') היה פורש סרין בינו לבין העם וכל מי שירצה יכנס עם הזקנים ונקרא גם כל המקדש אולם שנא' ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגנביו ועליותיו (ותריון) [וחדריו] הפנימים ובית הכפורת (דה"א כ"ח) כמו שנקראו כולן

(תהלים ו) פי חולה שנאמר רפאני ה' כי נבאלו עצמי (שם שם):

אמן והאמן בה' (ראשי ט"ו) אל יאמן בשוא נתעה פ' מי שמעה בדרך הרבה פעמים אפילו תליכחו בדרך שוה לא יאמן לך כמו שאירע ליעקב אבינו בניו באו ואמרו לו מה יוסף עוד באו ואמרו לו עוד יוסף חי ויפג לבו כי לא האמין להם (שם מ"ה) למה לפי שהתעוררו בתחלה ואמר לאסיה דבור אאמין וכן העד שכבר העיד על שום דבר בב"ד הרי זה האמן נאם בא לעקור עדותו להעיד עוד אין שומעין לו (טעם לכונן שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד) בניס לא אמן בס' (דברים ל"ב) במשקל אמן מצרים (משלל ו) מבית האסור (ירמי' ל"ז) ולשון רבים ואיש אמונים מי ימצא (משלי כ') ובני אדם גם כן נקראין שנא' אמונים נוצר ה' (תהלים ל"א) כי פשו אמונים מבני אדם (שם י"ב) בכל ביתי נאמן הוא (במדבר י"ב) קריה נאמנה (ישעי' א') אנכי שלומי אמוני ישראל (ש"ב כ'). מ"א מסור פפה לנאמנים (איוב י"ב) פי' מדברים צחות. מ"א ונאמן ביתך וממלכתך (ש"ב ז) פי' עומד וכל נאמן ונאמנים קמוץ אבל נאמנו ביתך פת"ח כמו וקר בני עשן כלו (שמות י"ט) וכן נבחר מות (ירמי' ח') ונקרב בעיל הבית (שמות כ"ב). מ"א ואמנה על המשוררים דבר יום ביומו (נחמי י"א) פי' ארוחת המלך תמיד. מ"א ובכל זאת אנחנו כורתין אמנה (שם י') פי' ברית. מ"א מכות גדולות ונאמנות (דברים כ"ה) ותקעתיו יתד במקום נאמן (ישעי' כ"ב) פי' חוק. מ"א האף אמנם (ראשי י"ח) האמנם ישב אלהים (מ"א ח') האמת זה. מ"א אמן אמן (במדבר ה') פי' חוק דבר זה. מ"א אל אמונה (דברים ל"ב) קרוב הוא לכולן. מ"א והי דיו אמונה (שמות י"ז) פי' שוות. מ"א כאשר ישא האומן (במדבר י"א) פי' המגדל את הנערים כמו ותשאנהו אומנתו (ש"ב ד') וכן האמונים עליו תולע (איכה ד') פי' המגדולין כאשר היתה באמנה אתו (אסתר ב') זה שם ומה נקראו גם האשדות והעמודים שתחת הבנין אומנות שנא' ואת האומנות אשר צפה הוקיחו מלך יסודה (מ"ב י"ח) מ"א מעשה ידי אמן (שיר ז') פי' בעל מלאכה ותנן האומנין קורין בראש האילן (ברכות דף י"ז) פי' הפועלין:

אמץ ולאום מלאום יאמץ בראשי (כ"ה) כי אמצו ממנו (תלים קי"ב) חזקו ואמצו (דברי ל"א) והתפעל מתאמצת היא (רות א') פי' חזקה בדיבורה והשם אמצה לו (זכרי' י"ב) כמו משקל אם אברה חסידה ונוצה (איוב ל"ט) ויש שם אחריוסף אמצ' (איוב י"ז) וכל מאמצי כח (שם ל"ה) מאמץ כח (משלי כ"ד) פי' בעל אומץ. מ"א סופים ברדיוס אמוצים (זכרי' ו') ופי' אדומין כמו חמוץ בגדים בחלף אלף' בחי'ת:

אמר כי אם ארעב לא אומר לך (תהלים נ) הפילו אלף' של עיקר וזו היא של מדבר כמו ואהבה את יעקב מלאכי א' ואוכל פתי לבדי (איוב ל"א) משום שורה וכן לעמשה תומרו (ש"ב י"ט) בלי אלף'. מ"א ולחם אמרו לו (מ"א י"א) פי' צוה לתת לו. מ"א הלהרנגו אתה אמרו (שמות ב') ומאמרו כל העדה לדגום אותם (מדבר י"ד) פי' חשבו. מ"א וה' האמריך היום (דברים כ"ז) פי' הרימך ומהו נקרא הסעיף העליון אמיר שנים שלשה גדגרים בראש אמיר (ישעי' י"ז):

אמש אמש אמר אלי לאמר (בראשית ל"א) ויוכח אמש (שם ל"א) פי' ליל שעבר:

אמת והנה אמת (דברי י"ג). מ"א חסדואמת נפנשו (תלי פ"ה) על חסדך ועל אמתך (שם קלח) פי' חסד של חיים ומות: Pichon's Machbereth.

אן או הלבתם (ש"א י') ופעמים מוסיפין ה' שנא' אנה אנתו עולים (דברים א') ויתכן שתהא הה"י במקום למ"ד כמו שהוא לשם מצרומה למצרים. מ"א אף אני בחלומי (בראשית מ') ומהו חנן אין אנו מטבילין (פרק ע"פ). מ"א אגא שא נא (בראשית נ) אנה ה' (תהלים קוח) פי' לשון בקשה:

אנה ואנו הדינים (ישעי' י"ט) בן אנוני (ראשי ל"ח) תאניה ואניה (איכה ב') פי' לשון אבל. מ"א והאלהים אנה לירו (שמות כ"א) פי' סיבב לו סיבה ועלילה וכן מתאנה הוא (מ"ב ה') פי' תאנה הוא מקבש (שופטים י"ד). מ"א אני שיט (ישעי' ל"ג) פי' ספינה זה לשון זכר וכן אני חירם אשר נשט זהב מאופיר (מ"א י') אבל אחת לשלש שנים תבא אני תרשיש נשאת זהב וכסף (שם שם) והאניה חשבה להשבר (יונה א') [לשון נקבה] ולשון רבים אניות:

אנח נאנחו כל שמחי לב (ישעי' כ"ד) על מה אתה נאנח (יחזקאל כ"א) הנאנחים והנאנקים (ש"ט ט') פי' הוצאת נפישות (ל"ל נשימות) מרוב הצער להצא קורת רוח ויאנחו בני ישראל (שמות ב') והשם אנחה ונפש בן אמתך (שם כ"ג) הוצאת נפישות למצוא קורת רוח ומהו קורין לציון או לקבד שיהיה על הדרך נפש דתנן בונין לו נפש על גבי קברו (פ"ב בשקלים) כלומר מי שילך בדרךים כשיגע שם ישב לנוח ולהנפש ויש אומ' בונין לו נפש עושין לו ציון להקרות שמו עליו כמו אשר לא נשא לשוא נפשו (תלים כ"ד) פי' לא נשבע בשמי לשוא ויש למת הנאה אם יזכר שמו על שום דבר שנא' ויותר הוא לבדו לאמו (ראשית מ"ד) ואמו מתה בעת לדתה אותו אלא ודאי להקרות שמה ולומר זה בנה של רחל. מ"א כנים אנחנו (בראשי מ"ב) והנז' והז"ו של רבים כמו שמענו אכלנו וגם פעמים מפילין את האלף' שנא' בני איש אחד נחנו (שם שם) כמו שהפילו אלף' של אחד שנא' ודבר חד (אל) [אתן אחד] (יחזקאל ל"ג):

אנך על הומת אנך (עמוס ז') וזיור אנך (שם שם) פי' משקל מאזנים של בנאים יש שעושה אותו עין ויש מי שעושה אותו חוט וקושר בו אבן או חתיכת מתכות וכן הנני שם אנך בתוך עמי ישראל (שם שם) כמה שנא' ושמתי משפט לקן וצדקה למשקולת (ישעי' כ"ח) ושניהם מאוני הבנאים ותנן כל אילן כנגד המשקולת מפני הטומאה (ב"ב דף כ"ז) שהיו אדנות ארץ ישראל קוצצין נופות האילנות הנטות מעל הגדרות לרשות הרבים במאזנים שמה יאהיל על שום טומאה לטמא את העוברין:

אנס והשתיה כדת אן אנס (אסתר א') ולשון תדגום וכל הז לא אנס לך (דניאל ד'):

אנף כי אנפת בי (ישעי' י"ב) פן יאנף (תהלים ב') גם בי התאנף ה' (דברים א') פי' הרון אף מלשון פנים שנאמר בלשון תרגום וצלם אנפוהי אשתנו (דניאל ג'). מ"א האנפה למינה (ויקרא י"א) ענף כמו ונהה מלומד בדיבור וישחקו בו המלכים:

אנץ ובכל ארצה יאנוק חלל (ירמי' נ"א) האנץ דום (יחזקאל נ"ד) בכי ואנקה (מלאכי ב') כמו אנחה ופעמים מתחלף עם ואנק נאקות חלל (יחזקאל ל') פי' הכנסת נפישות. מ"א והאנקה והכת (ויקרא י"א) פי' שרץ (כמו) עכבר של בר: ל"ז י' כ"ט. נקטינו די רוספי הניסחא פי' סרן סמו עכבר של בר: אנש אנש כחוצר ימיו (תהלים ק"ו) פי' שם כל אדם ואתה אנש כערני (שם נ"ה) ולשון רבים אנשים ומשפחה אנשים ואמר אנשים לגדולים ולקטנים אבל כל מדבית ביתך ימותו:

מחברת הערוך אסם-אפק לר' שלמה פרחון

אמנם אלד (שם שם) ותשמש במקום לא כל שכן והוא קל וחומר שני אף כי הבית הזה (מ"א ה') אף כי נתעב ונאלח (איוב ט"ז) אף שכני בתי חומר (שם ד'). מ"א אף להסולא ירחון (תהלים קט"ז) בעת אפק (ראשית ב') ויפה באפיו (שם ב') פ' חוטם כי יותר יזיע החוטם מכל הפנים. מ"א וישתחו אפים (שם י"ט) פ' לפני ומצינו ותפל לאפי דוד (ש"א כ"ח) ומצינו על פניה ותשתחו ארצה (רות ב'). מ"א מנה אחת אפים (ש"א א') פ' חלק יפה. מ"א ואף ה' חרה בעם (במדב' י"א) כינוי לכעס וכן קצד אפים יעשה אולת (משלי י"ד) פ' מי שכועס מוהר מוהר. מ"א ולא באפים ולא במלחמה (דניאל י"א) פ' לא בפגיעה והתראות פנים כמה שנא' נתראה פנים (מ"ב י"ד):

אפף אפפוני חבלי מות (תהלים י"ח) כי אפפו עלי רעות (שם י') אפפוני מים עד נפש (יונה ב') לשון משיכה ורדיפה:

אפד ואפדת לו בחשב (מ"ט) ויאפד לו בו (ויקרא ה') ואת אפדת מסכת וחבך (ישעי' למ"ד) פי לשון קשירה: **אפר** מי אפוא (ראשי' כ"ז) ואם לא אפיו (איוב ט') איה אפוא פין (שופטים ט') כלומר איה מה לך אפוא (ישעי' כ"ב) פי עכשיו:

[שרש אפה חסר]

אפל ואפל ולא נוגה לו (עמו"ה) במשקל שָׁבָן ורעו (ירמי' י') שָׁמֶן פ' בעל משכן ובעל בשר וחשם ויהי חשך אפילה (שמות י') במשקל אבירה ולשון רבים באפלות נהלך (ישעי' נ"ט) ויש שם אחר שנא' וישם מאפל (יהושע כ"ד) וגם אם ארץ מאפליה (ירמי' ב') פ' בעל אופל וכן לירות כמו אופל (תהלי' י"א). מ"א כי אפילות הנה (שמות ט') פ' מכוסות ותנן עשה הבכיר הותיר האפיל פ' המאוחר וכן אמרו לענין בשמים בכירה בשלשה בינונית בשבעה אפילה בעשרה:

אפן כאשר היה האופן בתוך האופן (יחזקאל א') לאופנים להם (שם י') פ' כמו אותו העץ שיהא בראש התוץ לחולות בו הקלע בחבליים. מ"א דבור על אפניו (משלי כ"ח) פ' פניו כי האלף נוספת. מ"א נשאתי אימך אפונה (תהלים פ"ח) פי בכל מקום שאפנת אבל אינו מעיקר זה אלא מעיקר פון שיהא אפונה במשקל אולף ומשמשת:

אפס כי אפס המין (ישעי' י"ז) כי אפס כסף (ראשי' מ"ז) במשקל שָׁמֶן לשון נפסק וכן האפס לנצח חסדו (תהלים ע"ז) וכן ידן אפסי ארץ (ש"א ב') כלומר קצותיה. מ"א קרוב לו באפס עצים תכבה אש (משלי כ"ז) כלומר בהשלמת עצים. מ"א אני ואפסי עוד (צפניה ב') פ' אני וחיי נפשי לעולם ומידת ימי. מ"א ואפס את הדבר (במדב' כ"ב) פ' ואך אפס כי עז העם (שם י"ג) ואין עוד אפס אלהים (ישעי' מ"ח) פ' אך ורק:

אפע ופעלכם מאפע (ישעי' מ"א) פ' מבלימה. מ"א תבקע אפעה (שם נ"ט) פ' נקבה של נחש שרף היא קצרה ועבה והארס שלה יותר רע מושל זכר:

אפק ויתאפק (ראשי' מ"ג) פ' סבל טורח העל אלה תתאפק (ישעי' ס"ד) פ' תתירש ותתשה ומוה נקראו גבורי מלחמה אפיקים שנא' ומויח אפיקים רפה (איוב י"ב). מ"א ויראו אפיקי מים (תהלים י"ח) פ' מעינות שבתוך המים. מ"א כאפיקים בנגב (תהלים קכ"ז) פ' כבדכות בארץ נגובה: מ"א עצמיו אפיקי נחושה (איוב מ') כקנים חלולים של מתכת:

אפר

ימותו אנשים (ש"א ב') בחורים. מ"א וכאב אנוש לשבךך (ישעי' י"ז) הלמ"ד מוספת פי' מחוץ וכאוב וכן ויאנש (ש"ב י"ב) משקל אנוש כמשקל ערום שרוע וקלוט נקוד וטלוא: **אסם** באסמין (דברים כ"ח) וימלאו אסמין שבע (משלי ג') פי' אצרות תבואות דוקא:

אסן ואס אסון יהיה (שמות כ"א) פי' מיתה זו המלה אמרנו שמה היא במשקל ששון שעיקרו שש או במשקל רון שעיקרו רח חזרנו לומר שמה הנ"ן עיקר לפיכך הנחנו כך עד שוירה צרק לנו:

אסף ואסף איש טהור (במדב' י"ט) לך ואספת (שמות ג') אסף אסף (מייכה ב') זה בא כמשפטו אבל אוספה הצולעה (שם ד') חלפו אלף בניו כמו ואמרה אליו (ראשית מ"ו) ואוכלה מצוי בני (שם כ"ז) ואובירה (ירמי' מ"ו) והה"י בכלל נוספת. מ"א אני נאסף אל עמי (בראשית י"ט) זה שם אבל כאשר נאסף אהרן אחיך (במדב' כ"ז) פועל פי' מיתה וכן אוסיף אל אבותיך (מ"ב כ"ב) ומן העיקר הראשון אוסיף בלי יבא (ישעי' ל"ב) חג האסיף (שמות ל"ד) ולשון רבים כאוספי קיץ (מייכה ז') ויאסף משה אל המחנה (במדב' מ"א) כן אספו מארץ כנענתך (ירמי' י') פי' טלי הכנעה בהלקך יותר מן הארץ ונתפס מי שפירשו אספי סהורתך מן הארץ תדע הרי אמר למטה השפילו שבי (שם ש"ס). מ"א ואסף המצורע (מ"ב ה') יאסף אותו מצרעתו (שם ש"ס) והעם לא נסע עד האסף מרים (במדב' י"ב) לשון רפואת כולן. מ"א אסף אלהים את חרפתי (בראשית ל') אסף חרפתינו (ישעי' ד') אסף אסף כל מעל פני האדמה (צפני' א') אסף אסיפם נאס ה' (ירמי' ח') לשון כלייה ויש אומרים כמו שרצה האויב לבא לירושלים בימי החורף בעשרה שבטת אמר הקב"ה אני אמשוך הזומן עד חודש אב כי ימי הקיץ יהיו הפירות בעולם והזמן חס ואתן להם יעברום כשילכו בגולה ימצאו קורת רוח מנשם ומטר שלא יצמאו:

אסר ואסרה אסר (במדב' ל') ואסרנוהו לענתו (שופטים י"ז) ויאסר את רכבו (שמות י"ד) אשר אסירי חמולך אסורים בבית הסוהר (ראשית ל"ט) וכן מבית האסורים [הסורים] יצאו למולך (קהלת ד') [לפנינו הנוסחא הסורים] וכן עשו לענין אזיקים הויקום אבל היא כתובה באל"ף כלומר האזיקים (עי' לעיל שרש אזק) כמו והאספסוף (במדב' י') וישב אבימלך בארומה (שופטים ט') וכן פארה (ישעי' י') משפטן לנענע את האל"ף ובן ברוך ה' וְאֶעֱשֶׂיךָ (זכרי' י"א) משפטו שיהו כמו וְאֶעֱלִים עיני בו (ש"א י"ב) ואענה את זרע דוד (מ"א י"א) ואחללך מחר אלהי יואבדך (יחזק' כ"ח) וראוי להיות וואבדך עשו זוכת לאלהי (שמות כ"א) משפטו אל אלהים אבל חמולך האל"ף מן הכתוב וישמו את הקמ"ץ שלה תחת הלמ"ד ודומה לו במקרא להמזכה [למזבח] להגדרה. [לגדוד] וכן עשו מאותיות בוכ"ל פי' בה' נה' כה' לה' לא יענע האל"ף של שם וכן לשון ארון שבמקרא שיחברו לו ויסמכו אותיות בוכ"ל לא תיראה האל"ף [עפי' המסורה כל בוכ"ל לפני אל"ף] הוין מו' מלות ואלו הן לְאֻזְנוֹתַם לְמִלְךָ מְצִירִים (ראשית מ') וְאֻדְוִנוּ מִכָּל אֱלֹהִים (תהלים קל"ה) ואדוני הארונים (דברים י') ואדוני דוד (מ"א א') האומרות לאדוניהם (עמוס ד') הודו לאדוני האדונים (תלם קל"ז) כי קדוש היום לאדונינו (נחמ"י ח'):

אף אף אני בכור אתנהו (תהלים פ"ט) כלומר באמת אף כי אמר אלהים (ראשית ג') האף תספה (שם י"ח) האף

אפר עפר ואפר (ראשי' יח) ויתחפש באפר (מ"א כ') אמר התרגום וכריך במעפרה פ' עניף:
אצל הלא אצלת לי ברכה (ראשי' כ"ז) פ' השארת ויאצל מן הרוח (במרב' י"א) משפטו ויאצל ומשום הטורח הניחו את האלף ונעשה כמו וישב. מ"א וכל אשר שאלו עני לא אצלתיה מהם (קהלת ב') פ' לא מנעתי מהם ומוזה הענין ואל אצילי בני ישראל (שמות כ"ד) פ' הנבדלין מכל העם משום כבודם. מ"א ומאציליה קראתיך (ישעי' מ"א) פ' ומקצותיה. מ"א תחת אצילות ירך (ירמי' ל"ח) פ' בית השחי וכן שש אמות אצילה (יחזקאל מ"א) פ' כאמת שחי. מ"א אצל המזבח (ויקרא א') לשכב אצלה (ראשי' ל"ט) פ' בצירה:

[שרש אצר חסר]

אקו אקו ודישון (דברים י"ד) פ' מין צבאים:
ארר ארור כנען (ראשי' ט') פעול אורור ארור (שופטים ה') מצדד פ' קללו קילול אחרים אומרים הם חטאו ונתקלל בנו לפי שחיה מבורך מפי הבורא ואינו כן אלא כנען סרסו שנא' את אשר עשה לו בנו הקטן זה כנען אבל חס ראה והגיד את מעשה בנו לאחיו ואילו הי' כך הי' קללת חנם ואמר קרא איש בחטאו יומת (דה"ב כ"ה) פ' לא יומתו אבות על בנים (שם שם):

ארב וארב לו וקס עליו (דברים י"ט) והשם ישבו בסוכה כמו ארב (איוב ל"ח) ושם המקום מארב אינמי ואחס תקומו מהארוב (יהושע ח'). מ"א והשפיל גאותו עם ארבות יריו (ישעי' כ"ה) כלומר ברוב מקומותיו וחאלף נוספת ונשאר כמו רבות מופתי (שמות מ"א) יריו מקומות כמו ויד תהיה לך (דברים כ"ג) עם במקום בית כמו ידעת עם לבבך (בליעל) (דברים ח'). מ"א וכעשן מארובה (הושעי' י"ג) וארבות השמים (ראשי' ז') פ' חלונות:

ארג אס תארגי (שופטים י"ז) מעשה אורג (שמות ל"ג) אבל את היתד הארגי (שופטים י"ז) שם כלי האורג:

ארה אריתי מורי (שיר ה') וארוה כל עוברי דרך (תהלים פ') פ' ליקוט פירות מן האילן ותנן כמלא אורה וסלו (טס) שביעית פ"א מ"ב). מ"א ואורות סוסים (מ"א ד') ואורות לכל בהמה ובהמה (דה"ב ל"ב) פ' איבוס והפכו המילות שנא' ועדרים לאורות (דה"ב ל"ב) ותרג' וחמור אבוס בעליו (ישעי' א') אוריא דמרוהי. מ"א וכארי יתנשא (במדבר כ"ג) ולשון רבים אריות אריים (מלכים א' י'):

ארז כארו בלבנן (תהלים צ"ב) כארוים עלי מים (במדב' כ"ד) אבל וארוים במרכלתך (יחזקאל כ"ז) חרוים הם בחילוף אלף בחית פי' אבנים טובות מומולאים בחוט תליון וקשורין בצוארי נשים:

ארח וארח לחברה (איוב ל"ד) פי' תפס דרך בחבורה ארתי ורבעי זרית (תהלים קל"ט) פ' הלוכי ומרביצי הגבלת ושמת עליו זר. מ"א ארח כנשים (ראשית ה') פ' כינוי לנדות. מ"א לאורח הבא לו (ש"ב י"ב) פ' אכסנאי ותנן לא מארחו פי' מזמנו. מ"א וארוחתו ארוחת תמיד (מ"ב כ"ח) פ' מאכלו ומחיייתו וכן טוב ארוחת ירק (משלי ט"ז) פי' סעודה. מ"א ארחת ישמעאלים (ראשית ל"ז) ארוחת תימא (איוב ו') פ' שיירות:

ארך ארכו לו שם הימים (ראשי' כ"ז) אורך התבה (שם ו') ארוכה מארץ מדה (אעב י"א) ארך האבר (יחזקאל י"ז)

[ארך אפים] (משלי י"ד) ופועל כבד למען יארכו יומך. (שמות כ'). מ"א כי אעלה ארוכה לך (ירמי' ל"ד) פ' רפואה:
 [אזיה תיבות משרש ארם תמצא בשרש רוט]
ארן נטע ארן (ישעי' מ"ד) כמו עץ ארז. מ"א וישם בארון במצרים (בראשית ג') יש בו ל"ז ול"ג שנא' כי באה ארן אלקים אליהם (דה"ב ח') (1) וארון אלהים נלקחה (ש"א ד') [ג' ו' כ"ע (1) נתנך חסד לפנינו כ' חסד נחם חלום חרון י"ז ונקונקר' על החסד נוקטסטרף כתוב ג' סעמים כי נחם חלום ס"ח צדקס חרון וס"ח צדקס חוה ע"ס]:

ארץ ארץ ושמים (ראשית ב'):
ארש וארשת שפתיו (תהלים כ"א) פ' ברור וביאור:
ארת ויהי לשלמה אלף ארות סוסים למרכבו (מ"א ה') פי' מקום בהמות [ע"י לעיל שרש ארה]:

אש ואש מתלקחת (שמות י') כי תצא אש (שם כ"ב) ומוזה נאמר אשת לה' (ויקרא א') כמו זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש (במדבר י"ח). מ"א כי אש יצאה מחשבון (במדבר כ"א) כינוי לחיילות ויתכן שיהו אילו המילות שהן דגושין כפולות כי אשה לה' (ויקרא א') כמשקל צחה צמא (ישעי' ה') אבל החית לא מרגש לעולם מן שכנו צחיחה (תהלים ס"ח) ונאמר ואשם לא תכבה (ישעי' ס"ז) ואת אשו הגדולה (דברים ד') ופעמים לא דגשוהו שנא' לכו באור אשכם (ישעי' ג') (1) [וע"י לע"י ע"י חזיונות הסתמסין]:

אשש לאשישי קיר הרושת (ישעי' ה') פי' יסודות והוא משל לחיילות וגם פעמים ממשיל בהן אבנים שנא' אבן בהן (ישעי' כ"ח) אבן מאסו הבונים (תלים קי"ח) כמו ויתיצבו פנות כל העם (שופטים כ') פי' שרים וגבורים והתרגום אמר והתעתדו רישי עמא ודומה אשישי למלת ואשיא יחיטו (עזרא ר') כלומר הם גבורים ואילו קרוין להן נביאים שנא' יהגו אך נכאים (שם שם) ומוזה זכרו זאת ותחאששו (שם י"ז) פ' ותתחוקו כמו האשישים חזוק הקיר. פ"א חמים כאש. מ"א אשישי ענבים (הושעי' ג') סמכוני באשישות (שיר ב') ואשישה אחת (ש"ב ו') פ' כלי זכוכית של יין כמו עששיות בחילוף אלף בעין:

אשד ואשד הנחלים (במדבר כ"א) אשדות הפסגה (דברים ג') והשפלה והאשדות (הושעי' י') פי' פיות של נחלים כמו תרגום שופך דם האדם (ראשי' ט') דישוד:

אשה נפלו אשיותיה (ירמי' ג') פ' יסודותיה כמו ואשיא יחיטו (עזרא ד') ותרגום ונגלה יסודו (יחזקאל י"ג) ויתגלון אושהא:

אשך מרוח אשך (ויקרא כ"א) פ' שרוח באשכיו. פ"א בעל ביצה אחת:

אשל ויטע אשל (ראשי' כ"א) תחת האשל ברמה (ש"א כ"ב) עץ שעושין ממנו רפואות אמרו רבותינו בגמרא דפ' מי שאחזו קורדייקוס (דף ס"ט) ששמו בינא:

אשם אשם הוא אשם אשם לה' (ויקרא ה') פ' (מצדד) [מצדד] ופועל במשקל עשן כלו (שמות י"ט) ואשמה

הנפש ההיא (במדבר ה') פ' שם החטא ופעמים קרוין שם הקרבן כך שנא' והביא את אשמו לה' (ויקרא ה') כלומר איל אשמו והפעול והיה כי יאשם (ויקרא ה') ושם החוטא אשם ולשון רבים אבל אשמים אנהו (ראשית מ"ב) תאשם שמרון (הושעי' י"ד) למען יחברו ואשמו (יחזקאל ו') והפילו האלף ועשו במקומה יד שנא' והבמות תישמנה (שם שם) ויש

מחברת הערוך אשף-אתה לר' שלמה פרחון

אומ' תישמנת כמו ישם מעיקר שםם כמו יסוב כל הארץ (וכר' יד') מעיקר סבב:

אשף החרטומים האשפים (דניאל א') לכל חרטום ואשף וכשד (דניאל ב') פ' חכמי גוים. מ"א מאשפות ידים (ש"א ב') והוסיפו תי"ו שני' חבקי אשפתות (איכה ד') פ' מוקם שמשליכין בו זבלים. מ"א אשפתו נקבר פתוח (ירמ' ה') ועולם נשא אשפה (שעי' כ"ב) הביא בכליותי בני אשפתו (איכה ג') פ' כלים שעושים לשום בהן חצים של קשת ביד הרוכבים:

אשר אשר הוכיח ה' (ראשי' ב"ד) זו המילה תשתנה לכמה פנים וחנותי את אשר אחון (שמות ל"ג) פ' את מי אחון את אשר תשלח עמי (שם שם) את מי תשלח עמי. מ"א אשר נשיא יחטא (ויקרא ד') פ' אם נשיא וכן את הברכה אשר תשמעו (דברים י"ז) הנה אמר למטה אם לא תשמעו (שם שם) ואני אומר אם אשר תשמעו חובה עליכם לשמוע. מ"א אשר ייטב לך (שם ד') פ' למען ייטב לך וכן ואשר תרבוץ (שם ו'). מ"א אשר לא תקח אשה לבני (ראשי' כ"ד) אשר לא תבא ושתי (אסתר א') פ' לבלתי. מ"א אשר עשתה מפלצת לאשרה (מ"א ט"ו) פ' בעבור. מ"א וימת בן אשה האלמנה (הזאת) לילה אשר שכבה עליו (מ"א ג') אשר עשה (דוד את הישר (לפני) [בעיני] ה' (שם ט"ו) באשר את אשתו (ראשי' ל"ט) באשר ה' אתו (שם שם) פ' מולן משום כך וכך וכן מאשר יקרת בעיני נכבדת (ישעי' י"ג). מ"א כי הגיד להם אשר הוא יהודי (אסתר ג') פ' כי הוא יהודי. מ"א אשר תבאן הצאן (ראשי' ל') פ' מוקים וכן קחו לכם תבן מאשר תמצאו (שמות ה') וכן באשר כרע שם נפל שדוד (שופטים ה') וכן ובאשר חללים שם הוא (איוב י"ט) וכן לגור באשר אמצא (שופטים י"ז). מ"א אשרה (דברי י"ז) אשרות (ד"ה י' א' ל"ג) ואשרתם תגדען (דברים ז') פ' אילן גבוה ומיושר עליו נאים

על זה נאמר המתקדשים והמטהרים אל הגנות (ישעיה ס"ז). מ"א אשרוך ישראל (דברי ל"ג) אשרי האיש (תהלים א') לשון חמדה וכן באשרי כי אשרוני בנות (ראשי' למ"ד) וחומניה מאושר (משלי י"ג). מ"א ואשרו בדרך בינה (שם ט') פ' לכו עמד על דרך אשור (הושע י"ג) פ' סלולה שימצא שם בני אדם לטרוף ופועל כבד שני' ואל תאשרו בדרך רעים (משלי ד') וכן ואשר בדרך לבך (שם כ"ג) מאשרי העם הזה מתענים ומאשריו מבלענים (ישעי' ט') פ' מנהגיו באשורו אחזה רגלי (איוב כ"ג) פירוש על שבילו ושם הרגל אם תטה אשריו (שם ל"א) אשרו עתה סבבני (תהלים י') וכן תמוך אשריו במעלותיך (שם שם) יש בהן דגושין יש בהן בלא דגש. מ"א תדרה ותאשר (ישעי' מ"א וס') פ' מתן אדום ורבותינו אמרו זה שורבינא (1) (מס' בא"ב דף פ') והתרגום אמר אשכרעין (2) (ג' ו' כ"ט א') גמי' עיניך ענין סמך (2) עי' עיניך ענין חסכני וסמטי' [ג'ד"ק]:

את רובן לפעולין כגון ברא אלהים את השמים ואת הארץ (ראשי' א') כי אם תאמר הכה ראוין שמוען לא תבין המכה מן המוכה עד שתשים כולת את ביניהם הוא סימן של מוכה חזון ממוקצת כמו ורב ועבר צעיר (שם כ"ה) משפטו את צעיר אבל ידע חקב'ה מקודם כי כשנהיה צדיקים יעבר אותנו וכשנהיה רשעים נעבר אותנו שני' וה' כאשר תריד וגו' (שם כ"ז) וכן כי יקח איש אשה (דברים כ"ב) כי אם יהיה בשניהם אחר חשוב הוא הנלקח לפיכך חסר מילת את משניהם וכן אתה

דורש את כל את שחסרה ואם ישימו בתוך זו המילה אדם (ר"ל כינוי הגוף) מוסיפין בתוכה וי"ו שני' ואותי צוה ה' (דברים ד') גם אותו לאשור (אבל) גם אותך הרגתי ואותה החייתי (במדבר כ"ב) ואתנו הוציא מושם (דברים ו') כי דורש דמים אותם וזכר (תלים ט') [אבל] וברא אותהן בחרבותי (יחזקאל כ"ג) (אבל) ויהרס אתהם (במדבר כ"א) וכיוצא שתי מילות הן כלומר את הן. מ"א ויראו שטרי ישראל אותם ברע לאמר (שמות ה') כלומר ראו את עצמם וכן ידעו הרועים אותם (יחזקאל ל"ד) כלומר את עצמם והניחו את צאני האותו הם מוכעסים נאם ה' הלא אותם (ירמ' ז') ונתפס מו' שאמר (1)

כי ויקבר אותו בני (דברי ל"ד) כלומר ויקבר את עצמו אלא ודאי מלאך נתעסק בקבורתו. מ"א את יעקב איש וביתו באי (שמות א') את אלהים חתהלקך נח (ראשי' ו') היה רעה את אחיו (שם ל"ז) וזאת גם היא את תשים בתוכה אדם תרצה לרגשה לפי שהיא משמשת במקום עם שני' ואתנו תשבו (שם ל"ד) ויצאו אתם מאור כשדים (שם י"א) ופעמים עושין וי"ו בתוכה ומשימין את הדגש שני' וה' אותי כנבור עריץ (ירמ' כ') ובדברי איתך אפתח את פיך (יחזקאל ג') מ"א ונתן לכהן את הקדש (ויקרא כ"ב) פ' תחת הקדש שאכל וכן את הכבשה ישלם ארבעתים (ש"ב י"ב). מ"א הם יצאו את העיר לא הרחיקו (ראשי' מ"ד) פ' מן העיר וכן כצאתי את העיר (שמות ט') ודאי יצא הרועה את גבול (במדבר ל"ה) רק לעת וקנתו חלה את דגליו (מ"א ט"ו) וכן שכל את ידיו (ראשי' מ"ח) כלומר מן ידיו כלומר הכיר יעקב מתפיסת ידי יוסף בנערים כי מנשה הבכור ותשמש במקום אל שני' ועליתם (א"ל) [את] החר (במדבר י"ג) והראה את הכהן (ויקרא י"ג) וגשש שאל את שמואל (ש"א ט') ואת בית ה' אני הולך (שופטים י"ט).

מ"א ועשה את דמו (ויקרא י"ז) פ' לדמו תרע שהיו אמר לדם חפר (שם) ותשמש במקום בית שני' ידע לכתך את המדבר הגדול (דברי ב') פ' במדבר רעו איש את ידו (ירמ' ו') פ' במקומו ופעמים מוסיפין את שלא לצורך שני' וזאת הארץ ואת הרוב (ש"א י"ז) לישע את משיחך (חבקק ג') ואת מלכנו שרצנו כתנינו ואבותינו לא עשו תרדך (נחמ"ט) הגמל את יצחק (ראשי' כ"א). מ"א ואת אִתּוֹ (ש"א י"ג) פ' קדוים וש בה דגשין שני' וכתתו חרבותיהם לאתים (ישעי' ב') למחרשות ולאתים (ש"א י"ג) כמו את אשו הגרולה (דברי ז') דגש לנו באור אשכם (ישעי' נ') דפה. מ"א את כרוב ממשח הסוכך (יחזקאל כ"ח) ואת תדבר אלינו (דברים ה') אם ככה אִתּוֹ עושה לי (במדבר י"א) זה לזכר ולנקבה אבל אתה לא אם יאמר לנקבה כלל: (ג' ו' כ"ט א') סמך זמח דעם חז"ל?

אִתּוֹ אתה בקר וגם לילה (ישעי' כ"א) חננו אתאנו לך (ירמ' ג') ואתה מרובות קדש (דברי ל"ג) ויתא ראשי עם (שם שם) משפטו ויאתה וכן עריך תאתה (איוב ד') משפטו תאתה ומשום טורח עשו כך יאתו השמנים (תלים ס"ח) כי פחד פחדתי ויאתני (איוב ג') קרבו ויאתיון (ישעי' מ"א) חז"ר שניה היא סימן החי של אתה וכן משפטו כל פועל שיהא סופו חי פעמים אותו כחזון כגון אילו שאמרנו וכגון בצל כנפך יחסינו (תלים ל"ז) ירוון מושגן ביתך (שם ל"ז) ובקרך נצאנך יבינו (דברי ה') נטוי רגלי (תלים ע"ג) דליו שוקים (משלי כ"ז) אזכרה אלהים ואהמיה (תלים ע"ג) תהומות יכסיומו (שמות ט') כי בך חסיה נפשי (תלים ג"ז) יפילו זו הויר שהיא סימן החי של סוף הפועל אתיו אקחה יין (ישעי' נ') משפטו אתיו כמשקל שטרו

מלה רביעית

אבנט [נעשית להם אבנטים (שמות כ"ה) פי' חגוד]: [אודרן עיי' לקמן בפרש דרך]:

מלה חמישית

[אחשדרפנים אחשדרנים חסדים לפי שאינם עברית]:
אגרטל אגרטלי זהב אגרטלי כסף (עורא א'): פי' ספל או מורק:
אלגביש אבני אלגביש (יחוקאל מ"ג) הווד של משך כמו יוד פליט ועריץ פ' אבני בדר הגדולים [ות] רוקא:
ארגמן פ' צמד אדום ושיניהו כמו לשון תרגום שנא' ובארגו וכרמיל ותכלת (דח"ב ב') [נ' ו' כ"ס כי תב' חגבנן חגבון]:

שָׁמְרוּ וְאָכְלוּ טוֹב (ישעי נ"ה) אבל נשתנה כמו שנשתנה את אשר תאפו אפו (שמות י"ז) שמשפטו כהוגן אָפּוּ. ושלֹא כהוגן אָפוּ מן אפה כמו עשו מן עשה ועוד המירו אלף בה"שנא' הָתִיף לֹאכְלָה (ירמי' י"ב) שמשפטו אתיו באלף כי הוא ציווי ועם ה"י הוא כמשקל פועל עבר ובהפוך הוא עם מלת אתחבר שמשפטו התחבר כי סיפור פועל עבר הוא ומעניין זה הגירו האותיות לאחור (ישעי מ"א) כלומר הבאות והעתידין לבא הגירו אותם לנו טרם באן זה הוא לאחור וכן האותיות ואשר תבאנה (שם מ"ד) כמו תרגום בא שאינן אותות והן במשקל [הומיות] [בוכיות] על אלה אני בוכיה (איכה א'). מ"א ותראני האתון (במדבר כ"ב) פ' נקבת המודים:

נשלם ערך אלף

[Faint, mostly illegible text in the left column, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, mostly illegible text in the right column, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

אתחיל ערך ב'ת

את כל העמים (דברי ז') והיה לאכל (דברי ל"א) ואילולי שיש הנאה בכל קרי ולא כתיב או כתיב ולא קרי לא היה כתבין אותו בין תבין:

בגד אכן בגדה אשה מרעה כן בגדתם (ירמי ג') כל בגדי בגד (שם י"ב) בבגדו בה (שמות כ"א) מדוע נבגד איש באחיו (מלאכי ב') ובאשת נעוריו אל יבגד (שם שם) בגודה אחותה יהודה (ירמי ג') משפטה בגודה במשקל גדולה קרובה מפני (שהמצרד) [שהמצרד] שלה בגוד שגא' כי בגוד בגדו (ירמי ה') כי במשקל גרול קרוב [הסמיכות גדולה קרובה] אבל יש מילות שלא ישתנו בשעת סמיכות ושמוא זאת אחת מהן כמו שמחי רעתי (תלים ל"ה) חפצי רעתי (שם) חפצי צדקי (שם) אבדת אחיך (דברים כ"ב) טמאת הגדה ענובך (יחזקאל כ"ב) אינן כמו נאנחו כל שמחי לב (ישעי כ"ד) יראי אלהים (שמות י"ח). מ"א ובגד ללבוש (ראשית כ"ח) בגדים אחרים (ויקרא ו') כל בגדותיך (תלים מ"ה):

בד לבוש הברים (יחזקאל ט') מדו בד (ויקרא ו') ומכנסי בד (שם שם) פי' פשתים שגא' ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם (יחזקאל מ"ד). מ"א חרב אל הברים ונאלו (ירמי ג') מפד אותות בדים (ישעי מ"ד) בדיך מתים יחרישו (איוב י"א) פי' כובים ושקרים מלשון אשר בדא מלבו (מ"א י"ב) והתרגום אומר בדין. מ"א ותעש בדים ותשלח פארות (יחזקאל י"ז) ותצא אש ממטה בדיה (שם י"ט) פי' סעיפיה ומוה נאמר בדי עצי שמים (שמות כ"ה) שהן כמו שבט וסעיף. מ"א יאכל בדי עורו יאכל בדיו בכור מות (איוב י"ח) פי' יאכל גידים של גופו ובשרו כי השדרה כמו האילן והאברים והגידין כמו סעיפים שלו ובכור מותה היא מיתה חמורה. מ"א לא אחריש בדיו ודבר גבורות וחי' ערכו (שם מ"א) פי' לא אשבחו סבוד כי אחריש מלשון חרש לאמר (יהושע א') ובדיו לשון כת כלומר לא אשכח כמו חרש כי גבורתו ערוכה כנגד כל אדם כי אמר קודם לא אכזר וגבור שיעורנו כל שכן שיתעב לפני שבראתי (איוב שם). מ"א בדי שאול תדרנה (שם י"ז) פי' בקיני שאול יעידונן יציעי (ר"ל ידכתי שאול) כדתנן לענין הדם שלשה בדי עלין לחין ואמרין בגמרא (סוכה דף ל"א) דקיימי תלתא בקינא והדם המצוי שבעה בקינא הא למדת כי בדי קיימי הם. מ"א ועברתו לא כן בדיו (ישעי י"ז) פי' לא עשה כן לבניו:

בכ [בכה] נוגע בבת עינו (זכרי ב') (1) התיו של נקבה אבל סמוך כמו תיו מאת אלה (במדבר ב') (2) מאת הכזר (שמות ל"ח) ופעמים מפילים בית אחת שנ' אל תדם בת עינך (איכה ב') פ' השתור שבאמצע העין. [נ' ד' כ"ט] (1) לטנינו כ' צצת ויש כ"ח צפת. (2) נחלה כי סכסו צצת ועיי' ד"ק צצתים.

באר באר את התורה הזאת (דברים א') לשון עבר והציוני ובאר על הלוחות (שם ט"ו) פ' לשון פירוש יפה יפה: מ"א באר מים (שיר ד') ולשון רבים וכל הבארות (ראשי כ"ו) ושענו ואמרו בארות בארות חמר (שם י"ד) כמו בהמות הלויס תחת כל בכור בבהמת בני ישראל (במדבר ג') שמשפטם בהמת פ' בקע בכום נובעים:

באש ובאש היאור (שמות ז') ובאש היאור (שם שם) לשון סרחות וחשם ואלעה באש מחניכם (עמוס ד'). מ"א ותחת עשרה באשה (איוב ל"א) ענין קוצים ויעש באושים (ישעי ה') ענבים רעים. מ"א להבאישינו ביושב הארץ (ראשי ל"ד) וקרוב הוא לשני המונין הראשונים (1) אם תאמר שמתם אותו כקוף שיוק בכל מקום שיהול ואם תאמר לשון סריחות תמצא שלא אמר ריח לפיכך אמר התרגום למיתן דבבו אבל הבאשתם את רחינו (שמות ה') שאין בו ספק אמר התרגום דאבשתון ית ריחנא אמרו הבאשתם את רחינו ולא אמרו באף פרעה או באפי פרעה למה אמרו בעיני פרעה וכן אמר ראה ריח בני (ראשי כ"ז) ולא יוכל אדם לראות את הריח לעולם וכן וחיך אוכל ישעם לו (איוב י"ב) והלשון הוא הטועם לא החיך וריא בלק בן צפור (במדבר כ"ב) כלומר וישמע וכן כל העם רואים את הקולות (שמות כ') פי' שומעים. הוי וודע כי האברים השכנים והקרובים זה לזה יחלפו מעשיהן ומדותיהן זה לזה וכן אמרה רחל ללבן אל יחר בעיני אדוני (ראשי ל"א) פ' אל ידע או אל יחר אף אדוני אבל חלפו המורה זה לזה. (1) כ"ל ענין תחת סערי צצת וענין ויעש צחומים:

בג בפת בג המלך (דניאל א') אוכלי פת בגו (שם שם) פי' פת מאכלו כי בג כך פירושו מאכל כמו שאמר וביין משתיו (שם שם) ועוד מצינו במקרא ונתתי לבג לגוים (יחזקאל כ"ה) אע"פ שקורין אותו לבו יש בו ראייה לפת בגו שהוא פת מאכלו כמו יין משתיו כלומר ונתתיך מאכל לגוים כמו ואכלת

בהק בהק הוא (ויקרא יג) פי בהרות שאינו לבנות וטהורין הן: בהר בהיר הוא בשחקים (איוב לז) פי מפורסם בהרות בְּהָרוֹת (ויקרא יג) משפטו בְּהָרוֹת וכן צלחת (מ"ב כ"א) ולשון רבים צִלְחוֹת (דה"ב ל"ה) ומשפטו צִלְחוֹת:

בוא בא אחיך במרמה (בראשית כ"ז) בא ברוך ה' (שם כ"ד) ויבא הביתה (שם ל"ט) (והמצדד) (והמצדד) כי בא יבא (הבוקר ב') ותבאתי מדרך (ויקרא כ"ז) וזוהו נקרא שם התבואה כך שהיא באה מן השרה בכל שנה ונקרית תבואת יין תבואה שנה כתבואת גורן וכתבואת יקב (במדבר י"ח) כל ביאה שהיא הכנסה תרגום שלה ועייל וכל ביאה שהיא הילוך ואתא וכן תרגום תבואה עללאת ובא השמש (דברים י"א) מעלני שמשא תבאתה לראש יוסף (דברים ל"ג) עתיד לזכר וסימנין קמין שתחת תי"ז אחרונה כמשקל ועשית ופנית לאהליך (דברי י"י) אבל ותבאת לקראתי (שם) לשון נקבה כמשקל ועשית (רות ב') ושתיית וצמית (שם) וכש הפועל מבוא העיר (שופטי א') ושיניהו לענין זיווג המלות שנה אח מוצאך ואת מביאך (ש"ב ג') משפטו מבואך כי עיקר זה יצא ועיקר זה בוא וכן עשו רבותינו דתנן מדיח ומליח (חולין דף ק"ג) משפטו מומליח אבל שיניהו לזווג המלות בהרות (עיי' ראב"ע במגלת אסתר על מלת מתיהדים ובספרו צחות) ופעל כבד הביאתיו אליך (ראשית מ"ג) הביאונו אל מקומם (במדבר ל"ב). מ"א ובא השמש וטהר (ויקרא כ"ב) העיב וכן ראינו רשעים קבורים ובאו (קהלת ח'). מ"א אם שכיר הוא בא בשכרו (שמות כ"ב). מ"א יבא אליה (ראשית כ"ט) ויבא אל הגר ותתח (ש"ב י"ז) כיניו לבעילה ופעמים אומר ביאה במקום הליכה והליכה במקום ביאה שנאמר באנו אל אחיך (שם ל"ב) כלום הלכנו וגם הולך לקראתך (שם שם) יבא לקראתך:

בוזלא יבוזו לגנב (משלי ו') פן נהיה לבז (ראשית ל"ח) במשקל יקומו לקום בזה לך (מ"ב י"ט) במשקל בת קמה באמה (מיכה ז') פי לשון ליעוג הוא:

בוך נבוכים הם (שמות י"ד) והעיר שושן נבוכה (אסתר ג') הגנ"ז של נפעל (נבכים) פי לשון ערובו הוא:

בול לבול עץ אסנוד (ישעי' י"ד) פי בול ועץ אחד הן וכן אדמת עפר (דניאל י"ב) כי בול הרים ישאו לו וכן חית השרה ישחקו שם (איוב מ') פי עצי היער ירגנו לו כמו שאו זמרה (תהלים פ"א) וכן ישאו בתוף וכינור (איוב כ"א). מ"א בירה בול (מ"א ו') [חדש] מרחשון והוא בלשון פרס וכן כל שמות החדשים שלנו לשון פרס הן אבל לשון הקדש אומר חדש הראשון לחדש השני בחדש השלישי ונאמר צום הרביעי (זכרי' ה') שהוא תמוז וצום החמישי (שם) אב וצום העשירי (שם) שהוא טבת אבל קורין להן כמו שקורין להן הגוים שנתערבו בהן:

כוס תבוס נופת (משלי כ"ז) פי תמאס וי"א תבוס בחילוף וי"ן בסמ"ך. פי"א תשליך אותו כמו כפגז מובס (ישעי' י"ד) ועל הרי אביסנו (שם י"ד) ופעמים כפלוהו שנה בסמוך (ישעי' ס"ג) וכן יבוס צרונה (תלים ס') נבוס קמנו (שם מ"ד). מ"א מתבוססת בדמיון (וחזקאל י"ז) פי מלוכלכת ותנן מצא מת מושכב פגרו דרכו נוטלו ואת תבוסתו (מס' אהלות) פי העפר שתחת פגרו שנתלכלך מן המת וכן בוסים במיט חוצות (זכרי' י') פעולים כמשקל מגבורתם בושים (וחזקאל ל"ב) וכן אתה גוחי מבטן (תהלים כ"ב) אני אפרש אותך במקומן:

בין

כדר בדר ישב (ויקרא יג) כצפור בודד על גג (תלים ק"ב) פרא בודד (בו) [לן] (הושע ח') ואין בודד במועדיו (ישעי' ד') ונשיהם לבד (זכרי' י"ב) בדר בבד יהיה (שמות ל') פי כולן לשון ייחוד בדר בבד כלומר כל מין ומין שקול ושחוק לבדו לפי שהיה צריך לומר אחר כך וקמנו בשם מהציתו החמשים ומאתים (שם שם) כלומר הוין מקמנון תשקול אותו תצאין אע"פ שתשקול מר דרור משקל תמש מואות תהוור ותשקול הקמנון החמשים ומאתים פעם שניה שיהיו שניהם חמש מאות כמור וכל כך למה כדי שיהא יותר מעט מן המור כי כל מה שתשקול פעמים הרבה אם יצטרף וישקול בפעם אחת כולו יוסף במעט ואותה התוספת המעוטה יש בה הנאה לאותו ענין שיתגבר מין זה על זה. מ"א מלבד עולת הבקר (ויקרא ט') פי זולת וכן אמר התרגום בר מעלת צפרא:

כדא בחדש אשר ברא מלבו (מ"א י"ב) כי מלבך אתה בודאם (נחמי' ו') משפטו בודאם ומשום טורח הפילו האל"ף ואילו היה מומין ה"ה היה בודאם כמשקל בנימין צעיר ריגם (תהלים ס"ח) כלומר רודה בהם מלשון לא תרדה בו (ויקרא כ"ה) ונתפס חיוג שעשה שניהם מעיקר בדר בלא אל"ף: **כדל** לא נבדלו העם (עזרא ט') וכל הנבדל מטומאת גווי הארץ (שם ו') והציווי הבדלו מתוך העדה הזאת (במדב' י"ז) ופעל כבד הבדיל ה' (דברים י') הבדל יבדילני ה' (ישעי' נ"ז). מ"א או בדל און (עמוס ג') פי אחת און והתרגום אמר או סורוס דאון. מ"א את הבדיל ואת העופרת (במדבר ל"א): **כדק** לברק ולחוק הבית (דה"ב ל"ד) מחזיקו בדקן (יחזקאל כ"ז) פי חיפוש הבית אם יש בו שום קלקול וצריך לחוק ותנן בודק את הסכין (חולין דף ג') בדקו אחריו: **כהה** תוהו ובהו (ראשית א') פי ארץ אשר לא נעברה ולא מועה:

כהט בהט ושב (אסתר א') פי מרמא וכיוצא בו: **כהל** כי נכהל כואד (ש"א כ"ח) זה פועל עבר ולפיכך הוא פתח תנוע עדיך ותבהל (איוב ד') והשם והפקדתי עליכם בהלה (ויקרא כ"ו) עיר ובהלות (ירמי' ט"ו) כי כלה אך נבהלה (צפני א') ופועל כבד ושדי הבהלני (איוב כ"ג) ליראם ולבהלם (דה"ב ל"ב) פ' נבוכים נמוגים תמיהים רפויי ידים. מ"א ויבהילו להביא את המן (אסתר ו') פי וימחרו וכן מבהלים ודחופים (אסתר ח') אל תבהל על פיך (קהלת ה') אל תבהל ברוחך לכעיס (קהלת ז'). מ"א ויבהל את תמרזוקיה (אסתר ב') נחלה מבהלות בראשונה (משלי כ') ואלהים אמר לבהלני (דה"ב ל"ה) פי לשון (הרהור) (רוימותן) וכיבוד ותפארת: **כהם** בהמה ורמש (ראשית א') פי כל בריות דהנהגה שנהי כי אם הבהמה אשר אני דכב בה (נחמי' ב') אי נמי ואין מקום לבהמה לעבר תחתי (שם שם) מכאן אמרו חכמים בהמה אחת קרויה בהמה בהמות הרבם (1). (י"ז כ"ט. 1) ס' חסידים דניס ס'ס'ס ועיין לקמן.

כהן בהן ידו כהן רגלו (ויקרא ה') ולשון רבים בהונות ומשפטו בהונות פי אצבע גדול אבל השני שמו אצבע סתם שנה' וטבל הכהן את אצבעו (שם ד') והשלישי שמו אמה שבו מושחין באמה והרביעי שמו קמיצה שבו היה קומץ הכהן את הלבונה שנה' וקמץ הכהן (שם ט') והחמישי שמו זרת שבו מתחילין משיחת הזרותות וכן ראוי לקצץ הצפרנים תחלה הקמיצה ואחר כך גודל ואחר כך אמה ואחר כך זרת לפי קדושתן אליבא דרבתינו הגאונים:

בויז בחבלי בויז (אסתר א') פי פשתן וכן תרגום פארי פשתים (יחזקאל י"ד) בובעין דבויז וכן תרגום בד:

בוק בוקה ומבוקה (נחום ב') פי שממה וחורבה וכן הבוק תבוק (ישעי כ"ד):

בור ותבור דק (ראשית ל"ז) ובורות חצובים (דברים ו') פי יש בהן (מעין) [מיס] ושאינן [בהן] מעיין שנא' אך מעין (ויקרא י"א) זה גובע ובוד מקור מים (שם ל"ט) [עני' רד"ק] כי שמו אותי בבור (ראשית מ"א) פי מערר שאוסרין בה אסורים:

בוש בך בטחולא בושו (תהלים כ"ב) בן מביש ומחפיר (משלי י"ט) וכופלין אותו שנא' ולא יתבוששו (ראשית ג') והשם (על) [ויאל] כל פנים בושח (יחזקאל ז') אי נמי ולא ידע על בושח (צפני ג') וממנו והחזיקה במבושיו (דברים כ"ה) ונקרית ע"ז בושח שנא' והבשת אכלה את יגיע אבותינו (ירמי ג') וכן בשנה אפרים יקח (הושע י') והגוץ נוספת כמו גוץ נסיבה. מ"א ויחילו עד בוש (שפטים ד') וכפלהו שנאמר כי בשש משה (שמות ל"ב) ובלשון תלמוד אמרו האי לחמא לא צריך בשש פי לשון עכבה:

בוזו בוזו לנו (דברים ב') וכן בוזו לנו (שם ג') ומשפטו בוזו לנו ומשום טורח הפילו ז"ן אחת ודיגשו השנייה כמנהגם שנא' רכנו דבריו משמן (תהלים ג"ה) מן לא רכבה (ישעי א') וחדו מואבי ערב (הבקוק א') מן ותדודי חרש (איוב מ"א) מהשם ובבונה לא שלחו את יום (אסתר ט') ומוזה נאמר תבן לך (דברים כ') כי תחונג לה' אלהיך (שם י"ז) ושללם לבח (אסתר ג') במשקל ולחונג את תג הסכות (זכרי י"ד) מן קמוץ חונג (תהלים י"ב) וכן לא תגוז (דברים ט"ז) מן גוזי צאנו (ראשית ל"ח) לא תאור (שמות כ"ב) מן אררי יום (איוב ג') לרום את הסולת (יחזקאל מ"ז) מן רסוסי לילה (ש"ה ה') כי סן מנהגם כשיפילו אות כפל יאמרו המלה בחולם כן תלך כל המקרא חוץ מן אחת וצדק ירן ושמה (משלי כ"ט) משפטו עין כמו ותרן לשון אלם (ישעי ל"ה) והנה מלות אחרות שאינן בני שתי אותיות כפולין לא יהיו בתגלים אלא שרוקים שנא' פן נהיה לבנו (ראשית ל"ה) שהוא מלשון (בוז) [בוז] וכן לשוב לקום לגור בארץ באנו (ראשית מ"ד) ויחילופו ז"ן באל"ף שנא' בואו נהרים ארצו (ישעי ג"ח):

בוה כי דבר ה' בוה (במדבר ט"ז) במשקל עשה בוית את דבר ה' (ש"ב י"ב) במשקל עשית כי בויתני (ש"ב י"ב) כמו עשיתני ובויו יקלו (ש"א ב') כמו איה אלהי עושי (איוב ל"ה) לשון בויז:

בוק כמראה הבוק (יחזקאל א') פי מין ברק הוא:

בור ורכוש לחם יבור (דניאל י"א) פועל קל ביור עמים (תלים ס"ח) פועל כבד פי כמו פיור:

[פרש בחל חסר בכ"ף]

בחן בחן כליות (ירמי י"א) בחנתוך בכור עוני (ישעי מ"ח) (המצוד) [והמצוד] לבחון את הוזה (זכרי י"ג) ויבחנו דברכים (ראשית מ"ב) פי לשון נסיון. מ"א בחון נתחך בעמל (ירמי ו') הקימו בויזו (ישעי כ"ג) אבן בוחן (שם כ"ח) עמל ובחן (שם ל"ב) פי בויז מוצר וחחק: [ג' ו' כ"ט. א] נסיונו טעמה נחמתי' ויסו ל"ה נחנתך ומחזר' תפס סמי נוסחאות פי נדעט נחר כ' נחתיך:

בחר בחר לו יה (תלים קל"ח) והציווי בחר לנו אנשים (שמות י"ז) רכב בחור (שם י"ד) (והמצוד) [והמצוד] ובחר אותי (ש"א ב') וכל עיר מבחור (מ"ב ג') והנפעל ובחר מות מתים (ירמי ח') מבחר הצאן לקח (יחזקאל כ"ד). מ"א בחרתוך בכור עוני (ישעי מ"ח) פירוש נסיוןך ובחנתוך תרגום ופחנו דברכים ויתבהרן פתגמוכון. מ"א בחור ובתולה (ירמי ג"א) משרת משה מבחוריו (במדבר י"א) שנא' ומשרתו יהושע בן נון נער (שמות ל"ג) ואילו חי' מכלל הבחורים שלו היה אומר הכתוב מבחוריו והתרגום אמר מעולימותיה כלומר מנעורותיו:

בטא לבטא בשפתים (ויקרא ה') או מבטא שפתיה (במדבר ל') ונכתב בהי' שנא' יש בוטח כמדקרות חרב (משלי י"ב) [פי' פתחון שפתים] שבועות ביטוי כגון אם אוכל ואם לא אוכל:

בטח בטח בה לב בעלה (משלי ל"א) הבטחים בפסל (ישעי מ"ב) והציווי בטחו בה' (ישעי כ"ז) בטח בה' (תהלים ל"ז) והשם מה הבטחון (ישעי ל"ז) מבטח כל קצוי ארץ (תהלים ס"ה) ופועל כבד הבטחת העם הוח (ירמי כ"ט). מ"א שוקט ובוטח (שופטים י"ח) וצדיקים ככפיר יבטח (משלי כ"ח) כלומי אשר יבטח וישבתם לבטח (ויקרא כ"ה) ובטחוות למרגיו אל (איוב י"ב) מבטיחו על שדי אמו (תהלים כ"ב) כלומר מושיבי בטח כולן לשון שלוח והשקט. מ"א ובארץ שלום אתה בוטח (ירמי י"ב) פי טבוע תדע כי אמר ואיך תעשה בגאון ירדן (סוף פסוק) וכן יבטח כי יגיע ירדן אל פיהו (איוב מ') כלומר יגחין עד שישתה את מי הירדן מרוב גובהו. מ"א אבטיחים:

בטל ובטלו המוחנות (קתלת י"ב) לשון הבטלת מעשה כשיזקין האדם לא יוכל ללעום בשינוי כמקדם:

בטן בבטן עקב את אחיו (הושע י"ב). מ"א בטנים ושקדים (ראשית י"ג) פי בוטמא אילן גבוה עושה פירות כפירות ההדס אבל יותר טוב לאכול:

ביב נבוב לחות (שמות כ"ז) הגוץ נוספת ומשמשת לנפעל פי מביאין חתיכת עץ מרובעת וחותדין אותה עד שיחא המזבח בלי פריקים שנאמר ממנו תחיון קדנותיו (שם שם) לפיה זה מפני שהוא מרובה בתשמיש ובעבודה של קרבנות הכהנים כמהלכין על צדדין אם יהיה חתיכות מהוברין יתפרק ואם יהיה חתיכה נקובה וחתורה יותר יהיה חזק וכן ואש נבוב לבב (איוב י"א) כלומר מי שאינו אוכל הרבה ויכל להבין ולהשים לב יותר מן השבע ומוזה אמרו רבותינו ביב קמור (ב"ב דף כ"ה) פי מקום חלול וכן תרגום נבוב לחות (שמות כ"ז) חליל לחונן ונתפס חיוג בשומו אותו בערך נב:

בין בין תבין את אשר לפניך (משלי כ"ג) יסבבתו יבנהו (דברים ל"ב) אבל כפול ומה שגיתי הבינו לי (איוב ו') כלומר הבינוני בנתק לרעי מרחוק (תהלים קל"ט). מ"א וקרמוניות אל תתבונו (ישעי מ"ג) ומה אתבונו על בתולה (איוב ל"א) אבינה בניים (משלי ז') לשון הסתכלה. מ"א כי המליץ בינותם (ראשית מ"ב) בינותינו בינונו וביניך (ראשית כ"ז) איש הבינים (ש"א י"ז) פי שעמד בין שתי מערכות לחרף: **ביץ** אפרוחים או ביצים (דברים כ"ב) ביצי צפעונים בקעו (ישעי ג"ט):

ביר כהקיר ביר מימיה (ירמי ו') פי בור. מ"א שושן הבירה (אסתר ב') פי ארמון ולשון רבים בירניות (דחי' י"ז)

מחברת הערוך בצק - נר לר' שלמה פרהון

יהודה (ירמו' י"ט) והדגש במקום בקק. כמו השכונני באהלים (שופטי' ט') כל העובר על הפקודים (שמו' ל') כלומר הפוקדי היושבים והעם הנמנני עוברין והן פוקדין אותן וכן היה רכוב על החמור ירד (בדכות פ"ד מ"ה) כלומר רוכב. [מן כל העובר עד רוכב אין לו שייכות פה ולא ידעתי לכונו] ועי' לקמן [התיקונים]:

בקע בקע הים (תהלים ע"ה) על הים ובקעהו (שמות י"ד) ויבקע אליקים את המכתש (שופטים ט"ו) והנפעל נבקעו כל מעינות (בראשית ז'). ופועל כבר או יבקע כשחר אורך (ישעיה נ"ח) ויבקע עצי עולה (בראשית כ"ב) עיר מבוקעה (יחזקאל כ"ז). ויש פועל כבר אחר להבקי אל מולך אדם (מ"ב ג') ונבקיענה אלינו (ישעיה ז') הבקעה העיר (ירמיה ל"ט). מ"א בבקעה ובהר (דברים ח'). ואת בקיעי עיר דוד (ישעיה כ"ב) והבית הקטן בקיעים (עמוס ו') פ' חתיכות כמו בקע לגלגולת (שמות ל"ח) חתיכה. מ"א ובקעה ודגרה בצילת (ישעיה ל"ד). ביצי צפעוני בקעו (שם נ"ט) כמו פקעו. ותנן מפקיעין את הביצה בסודרין פירוש נתינת קול בשעת שיבור:

בקר לא יבקר הכהן (ויקרא י"ג) ודרשתי את צאני ובקרתים (יחזקאל ל"ד) נבקרת רעה עדרו (שם שם) פירושו לשון דרשה וחקירה. ותנן ביקר חולים. מ"א והי בבקר (בראשית כ"ט) חדשים לבקרים (איכה ג') לו לבקר בהיכלו (תהלים ל"ד) פ' להשכים ולהעריב. מ"א בקר וצאן (במדבר כ"ב) אם יחרוש בבקרים (עמוס ו'). כי בקר אנכי (שם שם) פ' בעל בקר. מ"א בקורת תהיה (ויקרא י"ט) כלומר הפקר. בקורת במשקל גבורת. שכורת. וחכמים אומרים מלקין אותה ואינה הייבת מיתה (כריתות י"א). ותנן כתבין אגרת בקורת כלומר מגידין בה כל המעשה כמו מעשה ב"ד והכרזות. ויתכן לומר בקורת תהיה מלקין אותה רבים ומפרסמין מעשיה כדברי רבותני:

בקש בקשתו ולא מצאתו (שיר ג') את אחי אנכי מבקש (בראשית ל"ז) ופעמים אומרים בריפמי שנאמר יבקשו למלך (אסתר ב') ובקשתם (הושע ב'):

בר מה בני ומה בר בטני (משלי ל') פ' בן. ובלשון תרגום הוא. מ"א ירבו בבר (איוב ל"ט) פ' בחיין ובשרה. תרגום חית השדה (בראשית ב') חיות ברא. ותנן חזיר של בר. מ"א לשבר בר (בראש' מ"ג) פ' מוזין. להברות את דוד (ש"ב ד') פ' להאכילו:

ברר ברוד מללו (איוב ל') וברודי מוכס (יחזקאל כ') משפטו להיות דגוש כמו ובקוטי (נחום ב') מן בקק. אבל הרי"ש אינה בת דיגוש כי לא נמצאת מדרגשת דיגוש ממש בתוך עיקר המילה כי אם מלה אחת שנא' לא כרת שרך (יחזקאל י') אבל משום אות של כפל כמו שרך שנדחקה בו אות ריש אחרת. או אם יארע בה שום מאורע כגון הראיתם (ש"א י') שלא יתכן לומר אותה רפוייה משום התימה או שאילת. או כמו בעבור הרעימה (שם ו') שחששו שיאמרו אותה רפוייה שלא תסתור העין ותראה כאלף. אבל בלי שום מאורע אין לך חוץ מן כרת [שרך] בלבד. ותנן זה בורר לו אחד וזה בורר לך אחד ושניהם בורדין להן עוד אחד (סנהדרין כ"ג) פ' לשון בהירה כלומר למה יהיו ב"ד שלשה מוזני ששני בעלי הדיון זה בורר לו אחד להדין וזה בורר לו אחד ושני הדיינין בורדין להן אחד לצעמן שנא' אחרי רבים להטות (שמות כ"ג) ואסור לדון בהד ולא בשנים דתנן אל תהי דן יחיד [יחידין] שאין דן יחיד

באחר ותבצעי עיקר בעושק (יחזקאל כ"ב) כן אורחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקה (משלי א') כלומר הבוצע משליך את עצמו בסכנת נפשות. וחכמינו אמרו הבוצע ממון תבירו כאילו נישל נשמתו. מ"א והיה כי יבצע יי את כל מעשהו (ישעיה י') פי' ישרים. וכן וידיו תבצענה (זכרי' ד') בצע אמרתו (איכה ב') יתד ידו ויבצעני (איוב ו') 1) כלומר מן המחלה ישרים ימי כמו מודע ככה דל בן המלך (ש"ב י"ג) פ' חולה. מ"א ובעד השלח יפלו ולא יבצעו (יואל ב') פ' יפצעו בחילף בית בפ"י. פצע תחת פצע (שמות כ"א) וכן ובצעם בראש כולם (עמוס ט') כינוי הוא כלומר ובצעם בראש כולם. במשקל אדוני משה כלאם. אבל אמרוהו. במשקל גנתם (ראשי' ל"א) העלתם הגגה (יהושע ב') ובקשתם (יהושע א') וכן בצה כסף לא לקחו (שופטים ה') פ' חתיכה. ותרגום פתוח אותה פתים (ויקרא ב') בצעיתה ביצועין: 1) פס סס ססוק מלה יבצעני (ישע' נ"ה):

בצק וישא העם את בצקו (שמות י"ב) ורגלך לא בצקה (דברים ח') פ' לא לשה את האדמה בלי מנעל כניי הליכה היא:

בצר ויצרו את כרמיהם (שופטים ט') ענבי נזרך לא תבצור (ויקרא כ"ח) כבוצר על סלסלות (ירמיה ו') פ' כחותך ונותן לכל אבל הוא כפול. פ"א (כאורה) (כאורה) 1) העומד על האילן שנאמר וכתת הזוללים במזמורת (ישעיה י"ח) בחילף סמך בדין. ונס הראשון 2) מתחלה הסמך שלו לצדי. כמה שנאמר ובצלצל דגים ראשו (איוב מ"א) שהוא הסל (שנלכר בו ראש הדג). והשם ובציר ישיג את זרע (ויקרא כ"ז) ובתלמוד אמרו בציר מ"ה כי פי' פחות מכן כמו חתך. מ"א חומה בצורה (ישעיה כ') לבצר החומה (שם כ"ב) שובו בצרצור (זכרי' י"א) פ' למקומות בצורות. מ"א לא יבצר מזהם (בראשית י"א) כלומר אם נמנע מזהם עניני בנין. אומרים אילולי שמינע הקב"ה עניניו היינו יוכלין ליגע לשמים. לפיכך אמר יתברך שמו. לא יבצר מזהם ענין מכל מה שהם צריכין לו לצורך שלהם. אלא ימסר להם כל ענין וענין. עד שיראו אם יוכלו לעשות זממם. כי היה יודע שלא יתכן לעולם. וגם הם עשו מחלוקת ונפצו. ומוזה נאמר ובשנת בצורת (ירמ' י"ד) משום שהגשמים בצורות ולא יוכלו בני אדם למוצאם. וכן ובצורות ולא ידעתם (שם י"ג) פ' דברים שלא תשיגין דעתך. וכן יבצר רוח נגידים (תהלים ע"ו) כלומר ישים בלבם עצה בצורה. כמו עקב היתה רוח אחרת עמו (במדבר י"ד) פ' עצה ויתכן שיהא יער הבציר (זכרי' י"א) מזה הענין כלומר מוקם נבצר. מ"א ושית על עפר בצר (איוב כ"ב) פ' עפר מ הצב והחבב והכסף 3) ולשון רבים והי' שדי בצרך וכסף תעפות לך (שם שם) כלומר והבך. ומשל הוא כי הקב"ה ממונך והבית עיקר ואינה משמשת כמשקל בגד בגדיך בצר בצרודי: [ג' ו' כ"ט 1] ג"ל מלקט מלסון חריתי מורי (סיר ט'). 2) פי' החסון סלסלות לסון סל. 3) מלת צר חינוי צרצור עפר ממש כחצר ויחירו הצל"ע והרז"ק חלה עפר מתכת (צ"ג) ר"ל עפר זכריי וחסוי טרס יותן צכור. וחזון ענין המלה תורה עליו. כי הוח נחנז וחסוי טרס יותן צכור. וחזון ענין המלה תורה עליו. כי צרו המלה על עפר מתכת לפי סכסכו ונחנז מהלכין והיה דעה בני יונה והתחזר חצר העתיק חלם סכסרו ונחנזו מהלכין קצר מחד. ותי סוכסוק לקרות דברי הר"י עליו ועי' בקהתה מדרס מילין להכנס בינינום הערים כ"ט וסע מועתקים ככתם ובלנס ונס עשרם צלל:

בקק כי בקקום בוקקים (נחום ב') פ' השחיתום משחיתים. גפן בוקק (יהושע י') פי' מושחת. וכן ובקוטי את עצת

מתברת הערוך כרא - ברק לר' שלמה פרחון

[יחידין] אלא אחר יתברך של (אבות פ"ד מ"ח). ורב נחמן אמר בגמרא (סנהדרין דף ה') כגון אנא דינא [הן] דינא [דיני] ממונות ביהודין [ב]יהודין דגמירנא וסבינא ונקטינא רשותא מבי ריש גלותא (2). הברו הוצים (ירמיה נ"א) פ' מרוקו ויצאחו. וכן יתבררו ויתלבנו (דניאל י"ב) וכן ברה כחמה (שיר ו') פ' צהה נקיה ומוזה נא' ותרגי לך בורית (ירמי' ב) מפני שמברר ומלבן. יהי פיסת בר בארץ (תהלים ע"ב) פ' חתיכה של נקיות (3) כמו כי פסו אמונים מובני אדם (שם י"ב) שהוא נפסקו. בר כמו כבוד ידי ישיב לי (שם י"ח) נשקו בר (שם ב') כלומר שקדו על חנקיות. וכן באין אלפים אבוס בר (משלי י"ד) פ' האבוס נקי מן הלכלוך של בקר, ותרגום וכעצם השמים הטוהר (שמות י"ד) לברירו, כלומר בדידות. אבל כך מנהג התרגום להפיל הת"ו של סוף מלות השמות כגון זאת וכגון (הכמה) וסכלתנו ומדע [בהכמנו] ובתבונה וברדת (שמות ל"א) בהכמתא ובסכלתנו ובמדע (4) [עובד בוסמנו (5) וכן תמצא הרבה: (ג' ו' כ"ט - 1) לה נפוצר חללי חס סתי מלות חלם ויתפזך סמו] נוספת לקדושת סמו ז"ם המתמנה דיון חו ססי' לטניו נוסס סמטס. וסס סמנח סמטס וכסנ וסני דידיניו נוצרין לכו חחד לעלמן סיה דעס סמכמים: (2) מן דבמירכח עד נליתס חזח סחמח ר' סיה. ור"ל לה סמר רק כגון סמח דן דיני ממונות ציחילי: (3) עי' ד"ק צסכטו: (4) סוככתי ציהס כן עפ"י סססטרס עי' מלות סחכמה וסמע' לה נמחח רק (נדס"ו) (5) סוככטו דס"י חיינו כעס ת"י לעג' נר. ועוד כי מלת סממס לה יסוככס סכלתנו רק נסוכס חו דעס יסוככס כן. ור"ל נכונס לססטרסי מנחתי לקמן צסכס גדל כי סס מניח מלות וסכלתנו וסמדע: (5) על ססוק מעסס רוקס (סמות למד):

ברא ברא אלקים (בראשית א') וקדוש ישראל בראה (ישעיה מ"א) והשם אם בריאה יבא יי' (במדבר ט"ז) פ' אותו המעשה שרמו לו הקב"ה שיעשה לו עניינים אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הניזם כלומר פתוח פי הארץ ובליעת קרח ושריפת אנשי מקריבי הקטרת והנצת מטה אהרן והפרחתו והמצדד, איש ברא יי' אלהים (ראשית ה') והנפעל ועם ברא יתלל יה (תהלים קי"ב). מ"א ובראת [ובריאאת] לך (יהושע י"ז) ובראתו והיו לך תוצאותיו (שם שם). ויד ברא (יחזקאל כ"א) פ' לשון בריאה. ונתפסו חייג ומנחס ששמו אותם בערך וברו לכם (יש"א י"ז) אע"פ שפירושו שיה אין עיקרו שוה. ומוזה נאמר לברס האלקי (קהלת ג') כי הלמ"ד במקום על כמו וישבה לפתח ביתה (משלי ט') כלומר על שבראם האלקים מכל הנבראים. מ"א וברא אותהן בחרבותם (יחזקאל כ"ג) פ' יחתוך כמו לשון ברית שנה ונכרתה ברית (בראשית כ"ז) כלומר נגוד גזרה. מ"א איש בראי מאד (שופטים ד') ובראות בשר (בראשית מ"א) וכן בין שה ברית ובין שה רוח ויחוק' ל"ד) אבל הפילו האלף. ומאכלו בריאה (הב' א') פ' [שה] בריאה והה"ו כמו מכשפה לא תחיה (שמות כ"ב) שאינה של נקבה אלא כל מכשף. להבריאתם מראשי' כל מנחת ישראל (ש"א ב') פ' לפטם אתכם. ולא ברא (אותם) אתם לחם (ש"ב י"ב) פ' לא אכל. כמו להברות את דוד (שם י"ג) (מן הבריאה) (הבריאה) (שם ב' י"ג) פ' (מן) המאכל:

ברד וברד ברדת היער (ישעיה ל"ב) כלומר יותר קשה הברד שממטיד הבורא בעינים ממה שלשוש. למה? מפני שלא יזיק. וכן רצה לומר וברד ברדת אבל [בא] במשקל גברת. מ"א עקודים נקודים וברדים (בראשית ל"א) פ' דמות הוא בין אדם לשחור כמו אדם מועישן: **ברה** להברות את דוד (ש"ב ג') במשקל להעלות מן עלה.

להראות מן דאה. ומוזה בר ולחם ומוזן (בראשית מ"ה) פ' מאכל. ואינו כמו לשבור בר (שם מ"ג):

ברח כי ברח יעקב (בראשית ל"א) ויברח משה (שמות ב') והמצדד. מיודו ברח יברח (איוב כ"ו) ואני בורה' (בראשית י') כי בורה הוא (שם ל"א). ופועל כבר משדר אב בריה אם (משלי א' ח') ומוזה הענין והורדתי בריחים כולם (ישעיה מ"ג) כלומר בורחים. בריחיה עד ציער (שם ט"ו) פ' בורחיה. מ"א והבריה התיכין מבריה (שמות כ"ז) ומוזה נקרא כוכב תנין בריח שנאמר גחש בריח (ישעיה כ"ז) מפני שדומה לקורה עקומה פ' בריח. קורה שמשוימין אותה. לרווחי שבתי לסגור אותו מבפנים ושני ראשיה בשני הלונות השמיות הלהלות. וכן עושין אותו קטן לחבר שני קרשים הסמוכים זה לזה לחזקם כמו אותו מנעול של ברזל שעושין אותו בשני טבעות משני דלתות כדי לסגור את הבית מבחוץ. ושמו בלשו בו"ד י'. כן היה עושין מקלות קטנות בשתי טבעות על שני קרשים מלמטה ואחד מלמעלה ואחד שלישי גדול שהולך בטבעות על פני הקרשי' מן הקצה של פאת הקצה האחר אבל העליון והתחתון היו קטנים בני אמה וורת בין שני קרשים:

ברך בני לוי (שופטים י"ז) ברוכה את לוי' בתי (רות ג'). והמצדד, ויברך ברך (יהושע כ"ד) והנפעל ונברך בך (ראשית כ"ח). והשם, ברכה, וכן הנה ברך לקחתי וגו' (במד' כ"ב). ברכונכם מבית (תלים קי"ח) פ' דרך קצרה כלומר ברכנו אתכם, וכן כי יבא דברוך וכברנך (שופטים י"ג) העבידנו בו (דברים ב') עד אשר אם הביאונם (במדבר ל"ב) מבורך (איוב א') מופועל, וכן מבורכת יי' ארצו (דברים ל"ג) פ' אם יברך הקב"ה את הבריות הוא פריה ורביה ויהיו ממון ומה שנברך אנהנו את הבורא הוא שבה ויגנה וומר. והתפעל יתברך באלקי אמן (ישעי ס"ו). מ"א וחתברך בלבבו לאמד (דברי כ"ט) פ' הרחור, וי"א ברכה ממש שנה' שלום יהיה לי (שם בסמוך) ולפיכך קלל משה דבינו ש"א' לא יאבה ה' סלות לו (שם). מ"א ויברך הגמלים (ראשית כ"ד) נברכה לפני ה' עושניו (תלים צ"ה). וקדא לפני אברך (ראשית מ"א) כלומר ברכו והשתחו לו. ושם האברים שבורך בהן האדם, כי לך תכרע כל ברך (ישעיה מ"ח), ולשון רבים וישם פניו בין ברכיו (מ"א י"ח) על הברכים ועל השוקים (דברים כ"ח). מ"א קח נא את ברכתי (ראשית ל"ג) מנחת. מ"א עשו אתי ברכה (ישעי ל"ז) פ' שלום ופשרה, וכן וברכתם גם אותי (שמות י"ב) והיפוכו ברך נבות אלהים ומלך (מ"א כ"א) אם לא על פניך יברכך (איוב ב') כינוי הוא. מ"א הברכה העליונה (ישעי ז') ברכות בחשבון (שיר ז') פ' מקוה מים:

ברם ובגניו ברומים (יחוק' כ"ז) פ' מין בגדים חשובים: **ברק** ויהי קולות וברקים (שמות י"ט). דע לך כי האד כשיעלה מן הארץ לא יעלה מן הישוב ולא מן המדינות מפני שאותן המקומות חוקים וענבדים מפני דריסת הרגל של בריות אבל הוא עולה מצדי הארץ ומקצותיה וממקומות רפיון. כי השמש בלילות מהממת גב הארץ והיא עצמה כמו טיט לפיכך יעלה ממנה איד עבה ומוליכו הרוח לכל פינות העולם עד שיהיה כמו בגד חוק ומגדנדו כקלע של ספינה הן הן קולות שהן הרעמים ומכת אותו הגלגול עושו ברקים כמו שיטה האדם שתי אבנים זו לזו ויצוצות פרחות, וביחד יעשו הברקים והרעמים, אבל העין ואנחי בתוך אותו הנקודה ראה עכשיו כמה שיעור הנקודה החיה מכלל אותה הבית כך שיעור הארץ מכלל השמים אם נסתכל בתקרת הבית ובכתליו ואנו על

אלפים בת יכול (מ"א ז) מדות שוות הן, איפה של יבש, והבת של לח, וכל אחת מהן היא מעשר החומר [שנאמר מעשר החומר הבת (יחזקאל מ"ה)], לשון רבים כי עשרת הבתים חומר (שם שם):

בתל בתולה (ראשי כ"ד) בתולי בתי (דברים כ"ב) ואבכה על בתולי (שופטים י"א) בתולות ישראל (ירמיה י"ח):

בתק ובתקף בחריבותם (יחזקאל י"ז) מ"א ובתרוך אנמטדיא של אלף בית גימל יתחלף קוף עם ריש [עני' לעיל חגיגה ס"ג]:

בחר ואת הצפור לא בחר (ראשי ט"ז) פ' חתך וכתר. מ"א וילכו כל הבתרוך (2 Sam. 2:29) פ' סוף החיל, תרגום אחרונים, בתראין, בין תבין:

מלה רביעית

בדלח שם הבדלח (ראשי ב') פ' אבנים טובים לבנים נקובים וענולין:

ברבר וברבורים אבוסים (מ"א ד') מתורגם ועופא פטימא פ' אמות מפוטטמים: [סעף מרזעיס מזס סעך חסריס כ"א]:

נשלם ערך בית

אתחיל ערך גימל

גג את גגו ואת קירותיו (שמות ל') והיא העלתם הגנה (יהושע ב) כלומר אל הגג:

גאה כי גאה גאה (שמות ט"ו) גא מאד (ישעיה י') משפטו גָּאָה, ולשון רבים בית גאים יסח יי (משלי ט"ו).

ושם הפועל גאה, אי נמי גאה וגאון (משלי ח') משפטו גאיון במשקל הגיון, שגיון, פדיון, זכרון לבני ישראל (שמות כ"ח) אבל האלף לא תדגש (1) והפילו הוי"ו, וחילפו אלף ביו"ו שנאמר במסותרים תבכה נפשי מפני גוה (ירמיה י"ג), וכן השפילו ותאמר גוה (שם שם) (2) כלומר בכיתי מבפנים לגוי, ואבכנה ולא אדאתח לבני אדם, ומשפטו גאיה, הבו לגאונים (תלים קכ"ג) כלומר לגאונים: [ג' ו' כ"ט (1) ר"ז נח כח.ס (2) עני' לעיל ס"ס גוס]:

גאל גאל יי (ישעיה מ"ד) וגאלו מיד חוק ממונו (ירמיה ל"א) ושם הפועל גאלה גאלה תתנו לראין (ויקרא כ"ח) פ' תפיסה לבעלים בה, וכן יגאלוהו חשך וצלמות (איוב ג), והנפעל או השיגה ירו וגאל (במדב' כ"ח) ויתכן שיהא קרוב לו ובא גאלו (ויקרא כ"ח) גואל הדם (במדב' ל"ה) פ' מבקש ותופס. מ"א לחם מנואל (מלאכי א') פ' מטונף, ויתכן שיהא יגאלוהו חשך וצלמות (איוב ג) מזה הענין, והנפעל שלו, הוי מוראה וננאלה (צפני ג) פ' מטונפות, נגואלו בדם (ישעיה ג"ט) פ' והתפעל אשר לא יתנאל בפת בג המלך (דניאל א') פ' יתנף, גאלי הכהונה (נחמיה י"ג) במשקל תאמי צביה (שיר ד) גאולים, כמו תאמים, זהרו, תארו, אהלי ארום ושמעלים (תהלים כ"ג) נעמי, זה מנהג אותיות אה"ע וכל מלבושי אגאלתי (ישעיה ס"ג) משפטו הגאלתי, אבל נאמר כמו אתחבר יהושפט (דה"י ב' כ'):

גב גב המזבח (יחזקאל מ"ג) ותבני לך גב (שם י"ז) על גבי חרשו חרשים (תהלים קכ"ט) וגיבים וגובה להם (יחזקאל א') וגבותם מלאות עינים (שם) פ' צדקין. מ"א ואת גבות עיני (ויקרא י"ד) פ' השער שלמועלה מן העינים:

על גב הנקודה החיא א"פ שנראה אילו עמודי האד והעשן המלוהבים בפאות העולם בידוע שאינן שקולין על ראשינו ממש, וכתב כל הגוים כאין נגדו וכשחק מאונים נחשבו (ישעיה מ') פ' אותו האבק הנשחק שיהיה בבית המאונים שאינו כלום כך הדביות בני אדם כנגד השמים ושמי השמים, אילו הענינים וכיוצא בהן הן חכמת יוגית הנקרית בלע"ז גרמטיק"א [ועני' לעיל בהקדמ' המחבר ובמבוא של] כל מוקים שצריך וראוי לשום דבר יוני אדבר עליו בעזרת האל. נהוור לדרבינו, מ"א ארום פטרה וברקת (שמות כ"ח) פ' טובה ידקקת. מ"א וברק ממורתו יהלך (איוב כ') היא לחה אדומה שמקיא אותה החלוש כעין חלמון של ביצה והיא מרה כלענה, מ"א ואת הברקנין (שופטים ה') פ' מין קוצים:

כרש ברש תדרה תאשור (ישעיה מ"א) ועצי ברשים (מ"א ה') פ' מיני ארום:

כרת רהיטנו ברותים (שיר א') מין ארו גס הוא, ו"א כי חם ברושים עצמם אבל בחילוף שי"ן עם תי"ו כמו הרושה על לוח לבם (ירמי י"ז) חרות כל הלוחות (שמות ל"ב) מ"א ברית אבותינו (מלאכי ב') עקרו בריה כמשקל שביה, שנאמר ממונו גס הוא, ובנותיו בשבית (במד' כ"א) כמשקל ברית, פ' לשון כריתה שנה ונכרת ברית (ראשי כ'):

כשל כי בשל קציר (ויאל ד') הבשילו אשכולותיה (ראשי מ') שניהם פועלין בעצמן, בשלו את הבשר (ויקרא ח') את חזרוע בשלה (במדב' ו') זה תבשיל על ידי מים, אבל ויבשלו את הפסח (דה"י ב' ל"ה) שלא על ידי מים שנה צלי אש ומצות (שמות י"ב) וכ' אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים (שם שם):

כשם וקנה בשם (שמות ל') אריתי מורי עם בשמי (שיר ה') במשקל דברי, והראשון כמו משקל חדש חדשי, וקנמן בשם (שמות ל') במשקל קבר קברו, אילו שלשתן משונים. הוי יודע כי מן המור דרוור לקחו ת"ק וכנגדו מן הקנמן שנה קנמן בשם מוחציתו חמשים ומאתים (שם שם) פ' משקל שמוחציתו חמשים ומאתים זה ת"ק, אבל רצה לשוקלו לחצאין כדי שיהא בו תוספות מועט כדי להתגבר על המר כזכר על הנקבה ואם יוסיף יותר יכנס ריח המור בתוך הקנמן: [עני' לעיל שרש בדר]:

כשת יען בושתכם (עמוס ה') פ' נתיעתם ונתחברתם (1) ומשפטו בושתכם אבל חששו שמה יתדמה שי"ן לסמ"ך ולא יראו דברו מפורשין והוצרכו לשום הולם מוקדם כדי שיצאו שניהם מן הפה כראוי: [ג' ו' כ"ט (1) נוסח לק"ט וי נוס' ק, ס' כהיעלם והתחברתם]:

כשר אשר בשר את אבי (ירמיה כ') אל תבשרו בחוצות אשקלן (ש"ב א), ויען המבשר (שם א' ד') ויאמר וגו' בשרה בפיו (ש"ב י"ח). מ"א ויברך כל' בשר שם קדשן ותהלים קמ"ה) פ' מיני בני אדם זכר ונקבה של בשר, מכל בשר באו (ראשי ז) פ' מכל הנבראין אפי' פרעושין ויתושין, או בשר כי יהיה בו בעורו (ויקרא י"ג) איש אחד. מ"א בשלו את הבשר (שם ח). מ"א אך עצמי ובשרי אתה (ראשי כ"ט) ומבשרך (אל) [לא] תתעלם (ישעיה נ"ח) פ' קרובים. מ"א רד בשרו (ויקרא ט"ז) פ' האבר שלו וכן אל האבר התמים בשרו (שם שם) פ' נתחמם, וביום השמיני ימול בשר ערלתו (שם י"ב) פ' ערלת בשרו אבל נתחפך:

כת ואשיתחו בתה (ישעיה ה) ובלשון רבים בנתלי הבתיות (שם ו') פ' דיק ופגיו. מ"א האיפה והבת (יחזקאל מ"ה)

מהברת הערוך גבא - גב

גדה והירדן מלא על כל גדותיו (יהושע ג) פ' צדויו מ"א גדי עוים (ראשית ל"ח) ורעי את גדותיו (שיר א) :

גדל מה גדלו מעשיך יי (תהלים צ"ב) על כן גדלת יי אלקים (שמואל ב ז) גדלו מעשיך יי (תהלים צ"ב) מולן לשון כבוד ועוצם וגדולה. מ"א ויגדל הילד (בראשית כ"א) כי מנעורי גדלני כאב (איוב ל"א) במשקל אהבני פ' גידול בניס. מגדיל ישועות מלכו (תהלים י"ח) גידול תורה ויאדור (ישעי' מ"ב) לשון חיזוק. גדל פרע (במדבר ו') מצדד הוא, וכ' הלוך וגדל (ש"א ב') ופועל כבוד גדל המלך אחשוורוש (אסתר ג') וכן הגדיל יי (תהלים קכ"ו) פועל כבוד. מ"א מגדל הנגאל (נהמיה ג'). מ"א מגדלות מרחקים (שיר ה') כמו ערוגות מצודות בשמים [בליקוטי די רומי, כמו ערוגות הבשם מצמיחי בשמים]. מ"א גולים תעשה לך (דברים כ"ב) פ' פתילים ותנן וכן הגדלת והתרגום עובד גדילו (שמות כ"ח) [על פסוק מעשה עבות] כמו תרגום לבריו (שם כ"ד) [על פסוק כעצם חשמים לטהר] ובסוכלתנו ובמדע (שם לא) [על פ' ובתבונה ובדעת] עובד בוסמנו (שמות ל') [על פ' מעשה רקח] התיז נקטפת מסוף כולן [עו' לעיל שרש בדר] :

גדע גדע בחרי אף (איכה ב') ורמי הקומה גדועים (ישעיה י') שקמים גודעו (שם ט'), והנפעל, יגדעו היום שבט אחד מישראל (שופטים כ"א) ופועל כבוד תגדעון (דברים ז) פ' הכריתון :

גדף אשר גרפו נערי מלך אשור אותי (ישעיה מ"ג) את יי הוא מגדף (במדבר ט"ו) ישראל למדופים (ישעיה מ"ג) ומגדפתם אל תחתו (שם נ"א) והשם, הרפה והדופה (יחזקאל ה') במשקל קול ענת הלוישה (שמות ל"ב) :

גדר גדר דרכי (איכה ג') וגדרתי את גדה (הושע ב') פ' בנין החונים בגדרות (נחום ג') והתשוטטנה בגדרות (ירמיה י"ט) פ' בחוצות המדינה. הגה השי"ן לא קדמה לתיזו של התפעל כמו עירך מסתולל בעמי (שמות ט') מ"א וגדרות לצאנכם (במדבר ל"ב) פ' דיר או אומר :

גדש מגדיש ועד קמה (שופטים ט"ו) ונאכל גדיש או הקמח (שמות כ"ב) פ' כרי של עמרים קודם דישו, ותנן (ב"ב פ"ח) לא ימחוק במקום שאין מוחקין כלומר ימדוד המדה כמנהג המדינה אם נהגו להעמיר על פי המדה מן התבואה כמו גדיש הרי הוא עושה ואם בני המדינה נוהגין למהוק אותו גדיש שעל פי המדה בעין הרי זה עושה כך :

גה נה גבול אשר תתנחלו את הארץ (יחזקאל י"ז) פ' זה בחלף י"ז בגמל בגימטריא של א"ט, ב"ח, ג"ז, ד"ה ונתחיד לבג (שם כ"ח) וקרניו לבו :

גהה ולא יגהה מכם מזור (הושע ה') פ' לא ירפא. ופעמים יחלפו כ"ף עם גימל' שנא' אין כהה לשברך (נחום ג') כלומר גהה פ' רפואה. מ"א לב טוב יטב גהה (משלי י"ז) פ' פנים, וכן אמר בפנים, לב שמוח יטב פנים (שם ט"ו) :

גהר ויגהר ארצה (מ"א י"ח) ויגהר עליו (שם ב' ד') פ' וינחן : גו מן גו יגורשו (איוב ל') פ' מן תיך ומקרב עמם, ושבת לגו חסר לב (משלי י') פ' גב כמו גוי נתתי למכים (ישעיה נ') וכן ותשימו בארץ גוך (שם נ"א) ואותי השלכת אחרי גוך (מ"א י"ד) :

גוב והגה יוצר גובי (עמוס ז') פ' יוצר כלומר בריות של ארבה, וכן וטפסריך כגוב גובי (נחום ג') וכן כמשק גבים שוקק בו (ישעיה ל"ג) אבל באו על גבים ולא מצאו מיס (מ"ב ג') פ' מקומות מיס, במשקל לצים, ותרגום בור, גוב, וכוז נאמר ויספן

גבא ולהשוף מיס מגבא (ישעיה ל') בצאתיו וגבאוי (יחזקאל מ"ז) פ' בורות שאינן נובעין :

גבה יי לא גבה לבי (תהלים קל"א) ויגבה יי צבאות (ישעיה ה') גבוה מכל עם (ש"א ט') ולשון נקבה גבוהה גבוהה (שם ב') פ' מילות עבות כמו והעתרתם עלי דבריכם (יחזקאל ל"ה) והשם מצדד לא תוסיפו לגבהה (צפניה ג') והשם הלא אלקים גובה שמים (איוב כ"ב), אי נמי גבהות אדם שפל (ישעיה ב') כמשקל עברות קדרות, ואל גבוה קומתו (ש"א י"ו) אם תגביה כנשר (עובדיה א') פועל כבוד פועל בעצמו כמשקל הבשילו אשכולותיה (ראשית מ') בהצרות אר' קיטו יפריחו (תהלים צ"ב) אם יוקין בארץ שרשו (איוב י"ד) אבל מוגבים פתחו (משלי י"ז) פועל באחר הוא :

גבה גבה הוא (ויקרא י"ג) פ' מי שיש לו שער בפרחתו : **גבל** לא תשיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים (דברים י"ט) וגם חמת תגבל (זכריה ט') וכוסמת גובלתו (ישעיה כ"ח) ופועל ככד והגבלת את העם (שמות י"ט) הגבל את העם (שם שם) הגבל את ההר (שם שם) מ"א קרוב לו וגבולה על שפתה סביב (יחזקאל מ"ג) פ' מסגרת, וכן מגבולת (שמות כ"ח) שרשות גבולות (שם שם) שם הפועל הוא במשקל גבהות, קדרות, כלומר שרשות גבולות :

גבן או גבן או דק (ויקרא כ"א) גבנונים (תהלים ס"ח) כפול הוא פ' אדם שיש לו הטוטרות בגבו כגמול פ' בשר בולט כמו קערה כפייה ויש מי שיש לו לאחוריו, ויש מי שיש לו לפנים על לבו, ותרגום דבשת גמולים (ישעיה ל') הטטרת גמליא. מ"א וכגבינה תקפאיני (איוב י') פ' תקריש אותי, וכן קפאו תחומות בלב ים (שמות ט"ו) :

גבע גבע ובעה, מקום גבה כמו מוגבעות. מ"א גביע הכסף (ראשית מ"ד) גם זה דומה למוגבעות :

גבר באחיו (דה"א ה') גבר עלני חסרו (תהלים קי"ז) גברו על ברכות הורי (ראשית מ"ט) פ' עצמו. מ"א גביר שמתוין לך (שם כ"ז) ולשון נקבה, למלך ולגבירה (ירמיה י"ג) גברת ממלכות (ישעיה י"ז) פ' לשון נגירים. מ"א להיות גבור בארץ (ראשית י'), ופועל כבר וגברתי את בית יהודה (זכריה י') וחילים יגבר (קהלת י') פ' ירבה, והתפעל ואל שדי יתגבר (איוב ט"ו) ופשעיהם יתגברו (ישעי' ל"ו), אילו פועל בעצמן, והגביר ברית (דניאל ט') פועל באחר, וכן ללשונינו נגביר (תהלים י"ב). מ"א מי גבר יחיה (תהלים פ"ט) הגברים לבד מטף (שמות י"ג) :

גבש ראמות וגביש (איוב כ"ח) פ' מין בגדי משי עשוי מוכמה דומיות : ג' ו' כ"ט. פירס מלת דומיות מסופק וזי רומי העתיק עפ"י תפי חסי חו מתמונית סוכות חו מזנזים סונים וז"ל „Genus vestis sericae variae formae vel coloris, seu polymitae“ סרס הלגניס תמלל בערך חף פן הסרזעיס :

[שרש גו חסר]

גדר יגודו על נפש צדיק (תהלים צ"ד) פי' יעשו גדודים גדרים, וכן גודו יגודנו (ראשית מ"ט). מ"א ויתגודו כמשפטם (מ"א י"ח) לא תתגודדו (דברים י"ד) על כל ידים גדודות (ירמיה מ"ח), יש מוחן הנשים מי שמכה על לחיה ולבה וודעותיה עד שתסיר קליפת בשר שעליהן מרוב הצער, ומזה נאמרו נחת גדודיה (תהלים ס"ה) כלומר תלמי ההרשעה יאמרו רבותינו תמרים לגודו פ' לשון חתיכה :

ויזו את ראשו (איוב ב') במשקל וימד שש שעורים (רות ג') מן מי מרד בשעלו מים (ישעי' מ') ומזה אבני גזית (מ"א ה') וכן נגזרו ועבר (נחום א') כלומר אעי'פ שהן רבים נכרתו ועברו וכן ירד כמטר על גו (תהלים ע"ב) גוי המלך (עמוס ז') פ' ורע שגורע לאכילת סוסים כשאוכלין ממונו מושאיון מקצתו בארץ נקרא גו. הסוסים והמורים והפדרים יש להם שנים בלמטה ומלמעלה לפיכך כשאוכלין את הצמחין מקצצין אותן בשניהם כגון, אבל הבקר והצאן אין להם שנים מלמעלה וכשיבואו לאכל עוקרין את הצמחין בשרשיהן לפי שלא יוכלו לקצצו כסוסים כמו גזיה:

גול והשיב את הגולה אשר גול (ויקרא ה') פ' כאשר גול כלומר אם גול שפחה או פרה ונתעברה אצלו כשיחזירה לא יחזיר את בנה, והשם גול אה (יחזקאל י"ח) פן תגול את בנותיך (ראשי' כ"א) ונגולה שנתם (משלי ז') פ' נטלה. מ"א ותור וגזל (ראשי' ט"ז) על גזוליו ירחף (דברים ל"ב) פ' אפרוחיו. **גזם** יתר הגזם (ויאל א') פ' מין ארבה:

גזע מגזע ישי (ישעי' י"א) בל שרש בארץ גזעם (שם מ') ובעפר ימות גזעו (איוב י"ד) פ' גוף האילן דתנן העולה מן הגזע שלו ומן השרשים הלי הן של בעל חיה:

גזר גזר ממכלא צאן (חבקק ג') ויגזר על ימינו ורעו (ישעי' ט') ותגזור אומר ויקס לך (איוב כ"ב) לגזור ים סוף לגזרים (תהלים קל"ז) והנפעל ואת אשר נגזר עליה (אסתר ב') אל גזרה (ויקרא י"י) ספיר גזרתם (איכה ד') לשון חתיכה כולן גזרתם גופם, כי כל גוף דעלמא חתיכה הוא, אל פני הגזרה (יחזק' מ"ז) פ' מוקם הוא מתחלק לשלשה חלקים אחד לכתנים ואחד ללויים, ואחד לישראלים ומזה נקרא אף: **גחל** גחלי אש (ויקרא י"ז) אין גחלת לחמם (ישעי' מ"ז) משקל שחפת, דלקת, צמרת, אדרת, אבל החי'ת לא תרגש: **גחץ** כל הולך על גחון (ויקרא י"א) ותרגום וינחר עליו (מלכים ב' ד') וגחון עלוהי:

גיא וגשב בגיא (דברים ג') כל גיא ינשא (ישעי' מ') זו האלף כמו אלף של חטא ונראית אם תאמר בלשון רבים, לאפיקים ולגיאיות (יחזקאל י') וכן חטא תאמר, ועוד נאמר גבעותיך ונאותיך (שם ל"ח) פ' כולן נחלים. גיא שמיים (ישעי' כ"ח) דימה ראשיהן לנחלי שמן מרוב סיכתם:

גיד גיד הנשה (ראשי' ל"ב) ובעצמות וגידים תסוככני (איוב י"ד) פ' חוטמין הן שבגוף, יש מהן שני מינים, מין אחד מלאים דם ויצאין מן הכבד, כי מבוע של דם הוא כי הוא מוציין ושואב כל הלחותית של מאכל מעלים הכרס ומגשיל אותה בגופו עד שיעשה דם כמו הכבד כמו שעושיין דרי אשה ששואבין ליחת המאכל ומלבנין אותן בניפן והוא החלב שינינו כעין בשר גופן, וכן עושה הלשון מהפך את הליחה כמו עין בשר גופו והוא הרוק, וכן ביצי אדם מלבנין את הים כמו בשר גופן והוא שכבת ורע, ומן הכבד יצאו גידין שמשקין את אברי הגוף, ויש עוד גידין אחרים הן גיד בתוך גיד משום חשיבתן געשו כך שמוא יפקס או ינקוב אחד מהן יני עליו חבירו כמו העינים והריאה והביצים שיש בהן צורך גדול לגוף אם יארע באחד מהן שום מאורע יעמד חבירו במקומו גם כן אילו הגידים זה לתוך זה הפנימי מלא דם יפח מן חלב להחיות האברים ולהזקם ואילו יזי רוח חיים שבתוך הגידים לא בתו מדבקת לגוף כי הנפש היא אור דק בראי הקב"ה מכסה כבודו והגוף הוא רפש וטיט מלא טינפות האידן יתערב זה עם זה ויתדבק בו אילו יזי רוח חיים השוכנת באילו הגידים היא כמו.

יוספן את הבית גבים (מ"א ז') פ' עשה שמי קורה כמו רהטים רהטים בציווין החשובים מבפנים:

גור יגור עקב (ראשי' מ"ט) פ' יכרות כמו לא תתגורדו (דברים י"ד) גורו אלנא (דניאל ד'):

גרה כי השפילו ותאמר גרה (איוב כ"ב) פ' גיאה, והתרגום אמר ודמה לכין בגות. מ"א וגיותו כתרשיש (דניאל י') גיות שאול ואת גיות בניו (ש"א ל"א) פ' גופו, גוי נתתי למכים (ישעי' ג) פ' גיותי כמו קו חמדה (דמיא ל"א) שהוא תקות חוט השני:

גרו ויגו שלום (במדבר י"א) כי גו חיש ונעופה (תהלים צ') אתה גזיו (ש"א מ"א) פ' לשון עקירה הרמה ותלישה:

גרו כי אתה גרותי מבטן (תהלים כ"ב) זה פועל קל פ' מוציא ופועל כבד כ' גיית ירדן אל פיהו (איוב מ') ופי' מוצצו ובלעו, וכן מגיח במקומו (שופט' כ') פ' יוצא ותתפס חיוג בשומו ותיגח בנהרותיך (יחזקאל ל"ב) מזה הענין ואינו כי אלא מלשון חולי וגיות בת ציון (מזכר ד') כמו פחדו ורגזו (ירמיה ל"ג) ונתפס נמוי מן שפי' חולי מן כי חלה וגם ילדה ציון (ישעי' ס"ז) כי אותו לשון הרינו חלנו (שם כ"ז) לא חלתי ולא ילדתי (שם כ"ג) אפרשנו במקומו [בשרש חול]:

גוי גוי אחד בארץ (דה"א א' י"ז) גוים רבים (דברים ז') פ' אומות, ונקרא איש אחד גוי שנאמר הגוי גם צדיק תהרג (ראשי' כ') ונקרא הארבה גוי, שנא' כי גוי עלה ארצוי (ויאל א'):

גול וגלתי בירושלים (ישעי' ס"ח) לכן שמת לבי ויגל כבודי (תלים י"ז) לשון גילה ויש בו לשון אבל שנא' כי אבל עליו עמו וכמרו עליו יגילו (הושע י') ויגלו ברעדה (תלים צ') משתמע להכי ולהכי. מ"א וגלה על ראשה (זכריה ד') גולות הכותרות (שם שם) פ' כמו גביעים:

גוע ולו גוענו בגוע אחינו (במדבר כ') כל אשר בארץ גוע (ראשי' ו') והמוצדד האם תמנו לגוע (במדבר י"ז) עני אני וגוע מנועד (תהלים פ"ח) פ' מיתה קלה:

גוף את גופת שאול ואת גופת בניו (דה"א א' י') פ' גיותיהם: **גור** עם לבן גרתי (ראשי' ל"ב) וכפלו אותה שנאמר א"ב, מתגורר עמה (מ"א י"ז). מ"א ויגר מואב (במדב' כ"ב) תקרא כיום מועד מגורי (איכה ב') מגורת רשע היא תבואנו (משלי י') פ' מוראו ופחדו. מ"א יגורחו בחרמו (חבקק א') פ' כמו ויאספחו במכמתרו (שם שם) על דגן ותירוש יתגורר (הושע ז'), נהרסו ממגורות (ויאל א') פ' אוערות תבואה, ומזה נאמר הן גור יגור אפס מאותי מי גר אתך (ישעי' נ"ד) כלומר אם יתקבצו לך אחרים לעונך שלא מומני ועצתי כי מי שנתקבץ אליך עמך יפול בחרב. מ"א גור אריה (ראשי' מ"ט) ותעל אחד מגוריה (יחזקאל י"ט) פ' ותינק אחד מתינוקותיה, הניקו גוריהן (איכה ד') פ' אריות קטנים:

גוש וגוש דפר (איוב ז') פ' שקיע עפר, פ' אחר שם עפר תיחור, דתנן וגוש מבית הפרס (טהרות פ"ח מ"א) עשבים שנתקרו בשיהן (ב"מ ק"א) כלומר שני שמות כפולות, לעפר כמו אדמת עפר (דניאל י"ב) ומטר גשם יתן לכם (זכריה י') ויעשו פרי תבואה (תהלים ק"ז) לעיט צפור כל כנף (ישעי' ל"ט) אל שכוחת גילי (תהלים מ"ג) נשמת רוח חיים (ראשית ח') מוספר מפקד העם (ש"ב כ"ד) פסל הסמל (דה"ב ל"ג) מגלת ספר (יחזקאל ב'):

גוז וגוז צאנו (ראשי' ל"א) ולא תגזו בכור צאנך (דברי' ט"ז) בכושקל תבחו לך (שם כ') ושללם לבו (אסתר ח') מן בוז. ולחגוג את חג הסוכות (זכרי' י"ד) מן המזון חוגג (תהלים מ"ב)

טו) פ' בעבור. מ"א גלילות (יהושע יג) פ' גבולות וכן אמר התרגם תחומי פלישתאי. מ"א גלילי הירדן (יהושע כ"ב) הוא הגליל:
גלב תער הגלבים (יחזקאל ה) פ' מורה שמוגלחין בה האומנין את ראשי בני אדם במקומות שנותנין כך. והוא מנהג ישראל וכל ארץ ישראל ובבל וספרד ומצרים ואפריקי חוץ מארץ אדום שקראם הבורא קדקך שער מתהלך באשמוי (תלים ס"ח). תדע הנח לענין מיר אמור ומורה לא יעלה על ראשו (שופטים י"ב) ותנן (מ"ק י"ג) אילו מנלחין במועד הבא ממדינת הים ומבירת השבי והיוצא מבית האסורים, מכלל שלא היו יכולין לגלה בערב המועד ככל ישראל. ותנן (סנהדרין כ"ב ע"ב) המלך מגלה ומסתפר בכל יום שנה מלך ביופיו תחוינה עניך (ישעיה ל"ג) וכהן גדול נמי היו מגלה (סנהדרין כ"ב) ויוסף כשעלה למלוכות גלהוהו שנאמר ויגלה ויחלף שמלותיו (ראשי' מ"א) ולענין אבל תנן (מ"ק כ"ז) ג' ימים לבכי ז' ימים למרחץ, למ"ד יום לתגלחת, ואין לך דבר שאמרו רבותינו עולה למנוח אלא תגלחת, אבל רחיצה אפילו בשבעת ימים ראשונה וביום שני הנח רבן גמליאל (ברכו י"ז ע"ב) רחץ בלילה ראשון שמתה אשתו שהוא אבל יום ראשון מדאורייתא (1) שנה ואחריתה כיום מיר (עמוס י') משום שה' אסטנים אבל אחרים אסורין ביום ראשון ומותרין בשני ובשלישי ואילך משעה שהוא כך לא נשאר למנוח שלשים כי אם תגלחת: (1) ע"ס צנתות כי סס נחמד סהים חנינות לניס וחנינות לניס דרנצן ולה נזרו צחסטיס]:

גלד שק תפרתו עלי גלדי (איוב יז) ותנן הגלדרה (חולין) פ' בהמה שירד עליה ברד (1) בשדה עד שנתקלף עורה הרי הוא טריפה עד שישאר ממנו שרוך ברוחב דינו על פני העורה (השרדה) ובתוספתא (2) אמרו' לענין שופר גרד והעמידו על גלדו פ' עורו. (נ' י' כ"ט 1) פ' זה חדש הוא צענינו כי כל הממטסיס וספסוקסיס צחסטיס וחאכרוניס ציחורו סה אחד סנקלף עורו מחמת סחין זה סכאס חך לפי חגיגת סחמת ציחורו מדוקק יתכ עפ"י עומק ספי כוונת עיקר סמלס כי כליד הוא סרכס קרס ובס לטון עור. וע"י קרס נורח יעלם סחין על ספי כסר סחי וסעור נקלף צידוע. דה מס סכטכ סיכר עליה צ' ד' חיינו מדוקק סיטנ. ועי' לעיל צננדן לטון זה סחמצר: (2) לפינוי יפח. רק הוא צרייפת (צ"ס ד' כ"ז) ס"כ כהס וסעמידו על בלדן: **גלה** גלה כבוד (ש"א ד') גלתה יהודה (איכה א') עתה יגלה בראש גולים (עמוס ו) ופועל כבר אשר הגלה מירושלים (אסתר ב') אשר הגלתה (שם שס) ויגל את ישראל (מ"ב י"ז) כלומר ויגלה כמשקל יורב בבת יהודה (איכה ב') ויורב ויפן זב אל זב (שופטים ט"ז) ויפנה אליו פועלים באחרים. אבל ויפן פרעה (שמות ז) ויורב העם ועצמו מאד (שם א') אילו פועלים בעצמן. מ"א גלה את אוון שמואל (ש"א ט') וגלית את אוונך (שם כ') גליה לכל העמים (אסתר ג') כמו משל הוא פ' הודיע את שמואל. מ"א ערות אביך וערות אמך לא תגלה (ויקרא י"ח) ונגלה יסודו (יחזקאל י"ג) ויתגל בתוך אהלו (בראשית ט') כמשקל ותקח הצעקף ויתכנס (שם) משפטן ויתגלה ויתכסה. ויגל יי את עיני בלעם (במדבר כ"ב) גל מעלי חרפה ובח (תהלים קי"ט) כמשקל מון יצרהו (שם) נס נא את עבדך (דניאל א') כלומר מנה. גלה. נסה. גלה חציר (משלי כ"ז) כלומר נגלה חציר כמו ונראה דשא (שם ס"פ). מ"א והגלוינים והשהרונים (ישעיה ג') פי' אורות. מ"א גליון גדול (שם ח') פ' קלף שלא נכתב בו כתיבה כלל.

גלה ונגלה ראשו (במדבר ו) ונגלה את ראשה (דברים כ"א) ויגלה

כמו סרסור בין הנפש לגוף כי הנפש היא חוץ לגוף ודומה כמעט רוח החיים משום נקיות ודקות וזו דומה לה כמעט. אעפ"כ פרה ורבה והנפש לא תפרה ולא תרבה ולא תחסר ולא תוסף וזה הצד שרוח חיים דומה לגוף ששניהם פרין והנפש חונה על אותה רוח החיים ושוקעת להררי הגוף לבשל המאכל הרי הנפש עומדת להרהר ענינים מן החלומות וכמו שתחלה רוח החיים וימעט כחה ולא תוכל לחבר שניהן הרי הנפש פורחת למקום שנבראה ממנו והוא המות ואם תתמה על חיות הנפש בחוץ, יש לי רמיה הלא תדע כי אם יהיו שני ענינים זה בתוך זה יהיו כבדים וכשיצא אותו הפנימי לחוץ יהיה החיצון קל ולמה יכבד יותר ממה שהיה בחיים? כי אם כן הוא כשתצא הנפש יקל הגוף? ואנחנו נראה כי יכבד בשעת מותו אלא ודאי בחוץ היא הנפש והיא סובלת את הגוף לפיכך יהיה קל עד שתפרד איך מי סובלו לפיכך כבד ולפיכך פניו מוזיקות וכל גופו כי היא ביתח וזרחת עליו שגא' משנה פניו ותשלהו (איוב י"ד) זו המות (ב"ר פ' נ"ב). וא"ר יהודה הלוי ז"ל בזה הענין יפה,, אשישות מבלי יין כבדות והן חרס ככל חרסי ארכמה. ויקלו בעת יהיו מלאים כמו תקל גויה בגשמה. כל זה מוחכמת וינית. נחזור להרינו. מ"א ויגיד ברזל ערפך (ישעיה מ"ח) פ' חתיכת ברזל מלשון גודו אלנא (דניאל ד'):

גיל מן הילדים אשר כגילכם (דניאל א') פ' דודו שלו ודומה לו בכל ענין ורבותינו אמרו בבן גילו (יבמות ק"א) כלומר בן דודו (1) (נ' ו' כ"ט. חיינו דודו ממט חלח ויידי דומה לו וכמו סיחמר סחסנו על סני חסיס צשויו סחוסס Namensbruder חו על סוו סללס חמי וחי סחוססעפ"ר):
גיה יגיפו הדלתות (נהמיה ז') פ' יסתם התרגום ויסגר דלתות העליה בעדו ונעל (שופטים ג') ואחד רשי עליה ואגף באפויה, ותנן קוברי המת שהיו עוברין באכסדרא והגיה אחד מהן את הדלת (אהלות פ"י י"ב) ומוזה תנן מגופה של הבית (שבת דף קמ"ו):

גיר כאבני גיר מנופצות (ישעיה כ"ז) פ' סיד ואמר התרגום על גירא דכתל היכלא (דניאל ח')

גל גל אבנים (ראשית ל"א) מזבחיםם כגלים (הושע י"ב) פ' ערימת אבנים. מ"א גל נעול (שיר ד') פ' תעלה ולשון רבים גולות עליות ואת גולות תחתיות (יהושע ט"ו). מ"א משבריך וגליך (תלים מזב) כגלי ים (ישעיה י':

גלל וגללו את האבן (ראשי' ג"ט) גול (אל) [על] יי דרכך (תהלים ל"ז) כמו גש פגע בו (ש"ב א') גלותי את חרפת מצרים (יהושע ה') כמו הן קלותי מה אשיבך (איוב ל"ט) והרגש במקום אית של כפל, ויגל את האבן (ראשית כ"ט) כמו ויחל לבנות (דה"י ב' ג) והנפעל ונגולו כספר השמים (ישעיה ל"ד) ומוזה מגלת ספר (יחזקאל) הכל לשון גלגל, גלל, ומוזה כגללו לנצח יאבד (איוב כ') כלומר כל זמן שמתגלגל יאבד, ומוזה גלילי זהב (שיר ה') פ' אופנים ומוזה להתגלגל, עלינו (ראשי' מ"ג) להסתבך, ומוזה אמרו רבותינו לגלול שבועה. מ"א כאשר יבער הגלל עד תומו (מ"א י"ד) פ' התבן הרק שיתמו כגלגל (תלים פ"ג) פ' כגלל אבל כפול הוא וכן כגלגל לפני סופה (ישעיה י"ז) ומוזה עומר לגלגלת (שמות י"ז) ואת גלגלתו תקעו בחומות בית שאן (דה"י א' י. ש"א ל"א) נקרית כך מפני שהיא עגולה. מ"א כגלילי צאת האדם (יחזקאל ד') ולחמוס כגללים (צפני א). מ"א וחיתה נפשי בגללך (בראשית י"ב) בגלל הרבר הזה (דברים

וכנה אשר נטעה ימוך (תהלים פ') כלומר פדרסין. מ"א מעין גנים (שיר ד) גן נינול (שם שם) פ' תעלות משוכות מן חכמיון

בגן וגנותי על העיר הזאת (מ"ב ב') במשקל ובקוץ סבותי הן קלותי (אויב ל"ט) והמצדר גנון והציל (ישעיה ל"א) וכן יגן עליכם (שם שם) בהפלת הנוץ וכן מן וצנה (תהלי ל"ה) במשקל כמשק גבים (שם ל"ה) וכמו מבול מן בלול בשמן (ויקד י"ד) אע"פ שזה בצירי וזה בקמין או פתח (1) וזה בשורק בולן דרך אחת הן. ולשון רבים מוגינים ומוגינת. מ"א כי לאלהים מוגיני ארץ (תהלים מז) אהבו מן קלון מוגיניה (הושע ד') פ' נגודי העולם. מ"א מונת לב (איכה ג') פ' דאנה והרגש במקן אות של כפל כמו מגלת ספר מן גלל מחתת דלים רישם (משלי י) מן תראו התת (אויב ו') [ג' ו' ו' כ"ט 1] חזני ים זמלם זו חילוף סקריחם תסק או תסק חסר לה נודע [ג'נ:]

גכב למה גנבת (בראשית ל"א) כי נגב גנבתי ושם מן זה פועל כבד וגונב מבית האיש (שמות כ"ב) במשקל אשר כבד בחס (שמות כ"ט) לרם אשר שפך בה (במדבר ל"ה) אשר לא עבד בה (דברים כ"א) אילו וכיוצא בהן קראו חכמי המקרא את שמותן פועל שלא חזרו שם פועלה והתפעל ויתגנב העם (ש"ב י"ט) וחשם גנבה, גנבותי יום (בראשית ל"א) היריד נוספת כמו י"ד רבתי עם (איכה א') אוהבת לרשע (הושע י) פ"א כל' מה שיגנב בין ביום ובין בלילה עלי ה' כמו י"ד אתותי דעיתי יונתי תמתי. מ"א וכמוצן אשר גנבתהו סופה (אויב כ"א) ואלי דבר יגונב (שם ד') לשון נשיאה:

גכז להביא אל גנוי המלך (אסתר ג') פ' אוצרות. מ"א קדוב לו ובגנוי ברומים (יחזקאל כ"ז) פ' כלים ודסקאות שמצניעין שם הבגדים בתרגום ותלקת מחקק צפון (1) (דברים ל"ג) גנוי ויש מי שקורא קביר (2) [1] למינוי מנוסח ס"טו. (2) כלל הניסוחו חסר למינוי כתוב ק"י וחק נס החכם המפורסם לזאטו חסר יגע תחל ועסה הדסה צענין זכ"ס" ו' חס' כ' כ' כ' י' י' י' י' מנוסחה בניו ח' ח' סס' למינוי דפורסס יסניס:]

געה אם יגעה שור (אויב ו') הלוך וגעה (ש"א ו') פ' לשון חמיה כמה שנא' ככנור יהמו (ישעיה יז) כהמות ימים יהמיון (שם י"ז) וזוה אמרו רבותינו בן שיש לו געגעועין על אביו (שבת ס"ז) כלומר כועס והוכיח בלי דבור ואביו אהבו: **געל** ולא תגעל נפשי אתכם (ויקרא כ"ז) גועלת אשה ובניה (יחזקאל י"ז) וחשם בגועל נפשך (שם שם) פ' לשון שנאה. מ"א שירי עבר ולא יגעיל (אויב כ"א) פ' יש נקבות שאינו מקבלות זרע להריון אלא מתלכלכן בו ומתמנפץ ויוצא סרוח כמו שאמרו רבותינו נדה שפלטת שכבת זרע (ברכ כ"ז) ועוד תנן מנין לפולטת שכבת זרע ביום שלישי שהיא טהורה (1) שנאמר היו נכונים לשלשת ימים (שבת פ"ט) שמושם זה צטוו ישראל בשעת מתן תורה שלא לקרב אל נשותיהן ג' ימים שנא' היו נכונים לשלושת ימיו אל תגשו אל אשה וכן הפרה פעמים עושה הריון ופעמים עושה מינוף ובא הכתוב לשבת מעשה הבורא אפילו לרשע אומד עוצרו בכל עניני שנאמר שורו עבר ולא יגעיל פ' עושה עיבור ואינו מהלכלך. בלשון משנה דתנן מגעלו ברותחין כלומר מסור מוננו הליכולך כמו ושרשך מארץ חיים סלה (תהלים נ"ב) כלו מסור שרשים שלך וכן געולוי נכרים פ' לכלוכי הנכרים וזה שאמר שורו עבר כמו שנא' שור או שה אותו ואת בני (ויקרא כ"ב) כלומר פרה אלא סמך הכתוב על הרעת שיערת שאין לזכר הריון ולא

ינילה את חצי זקנס (ש"ב י') מגולחו זקן (ירמיה מ"א) והתפעל והתגלה (ויקד י"ז) אחר התגלחו את נורו (במדבר ו') גלם את אדרתו ויגלם (מ"ב ב') פ' לשון תכריך בגלומי תכלת ודקמה (יחזקאל כ"ז) פ' סדנין וטליתות ובלשון תלמוד גלומא:

גלע ולפני התגלע (משלי י"ז) וכל אויל יתגלע (שם כ') פ' יכנס במריבה:

גלש שגלשו מזהר הגלעד (שיר ה') פ' דומה הוא לתרגום גלוש הוא (1) ולשון רבותינו מגלשין את השער (1) ע"ס נכס היה ויקרא [כ"ז:]

גם זו מילת דבק הוא של תוספת ושל ריבוי שנא' ויעש גם הוא (בראשית כ"ז) כן תרימו גם אתם (במדבר י"א) מכאן אמרו רבותינו האומר לשלוחו צא ותרום עלי תרומתו תרומה (קדושים מ"א) ופעמים בלי צורך שנא' למה אשכל גם שניכם יום אחד (בראשית כ"ז) ויאכל גם אכל את כספנו (שם לא) גם אתם גם בני ישראל (שמות י"ב) אראשון קאי:

גמא הגמיאני נא (בראשית כ"ד) ברעש וברונו יגמא ארץ (אויב ל"ט) כלומר מרוב גבירתו לענין מרוצה יראה כאילו שותח את הארץ כמים. מ"א מוגנת פניהם קדימה (חבק א') במשקל מושמה (1) פ' נכח פניהם. מ"א תיבת גומא (שמות ב') פ' צמחים הגדלים בטיט ורקק ממנו עושין מחלצות לישיבה (1) ע"ס ספספ q חל' חז ע"ד געלי ה"ה ותסתה ס"ס ור"ל מנחס ר"ל הזיני ומניו גתם כנייה יבמה עין רד"ק טרס נחמ:]

גמד גמד ארכו (שופטים ד') פ' זרת ויש אומרים אמה ובלשון תלמוד גרמורה:

גמל אשר גמלנו אותו (בראשית ב') כי גמלו להם רעה וישעיה ג') גמול על עבדך (תהלים קי"ט) גומל נפשי (משלי י"א) כי גמול עלי ותהלים י"ג) אילו התחלת מעשה בין לטוב ובין לרע אבל אילו לשון שילומים שנאמר יגמלני י' בצדקי (תהלים י"ד) וכיוצא בו. מ"א ויגדל הילד ויגמל (בראשית כ"א) גמולי מחלב וישעיה כ"ח) עד גמול אתו (ש"א א') פ' הסיר אותו מן החד. מ"א ויגמול שקדים (במדבר י"ז) ובוסר גומל (ישעיה י"ח) פ' קשיחה וגרגרי פירות כמו התקשר מעדנות כימה ואויב ל"ח) מ"א את הגמול (ויקרא י"א) גמלים מניקות (בראשית ל"ב) פ' בהמה שאורך צוארה כשיעור גופה ומשום זה היא יכולה לעמוד מן הארץ במושו שלה עליה שהוא יז' קונטרסים כשמושיכת צוארה ומכרעתו כדי ועמדו יריכה ויכולה ללכת במדבר ג' ימים רצופים בלי מים ובלי לחם. ויש מוחז מ"א אחר רבותינו קראום גמלא פרהא שירוי יום אחד מה שהולכין השירות י' ימים ותרובם עליו וקשרתו על גבו בחבלים שמה יתנער מרוב המרוץ ואינו נזקקן לנקיבתן לפני אדם בעולם:

גמץ חפר גומיץ בו יפול (קהלת י') ותרגום אל הפחת הגדול (ש"ב י"ח) גומיץ וכן תרגום יפול אל הפחת (ישעיה כ"ד) לגומיץ [ג' ו' כ"ט] סיני ונחמחה חכני דחם פה כי נכרגוס (דסס חזני טע"ס) חסר לפי חכמה סח סמדייק סצנולן כ' צמחח לגוי קדמח ויסעי' נבו כרמח וע' מחורבמין ס' גמן. כמן.

קמז: **גמר** גמר אומד (תהלים ע"ז) כי גמר חסיד (שם י"ב) פ' לשון גור וחתך. מ"א יגמר נא בעדי (שם קל"ט) לאל גומד עלי (שם ג"ז) פ' משלים ותנן משלים וגומר:

גן גן בעדן (בראשית ב') לרעות בגנים (שיר ו') כגנות עלי נהר (במדבר כ"ד) ופעמים יחליפו גימל עם כ"ף כמו שנאמר

בן שימצא כרוך אחריו [ג' ז' כ"ט] לפניו הכיבוד סתיה טמיה
והתפתחו הסנסתה סיה ועי' כתיבה סני:

גער וגער בו ונס ממרחק (ששע"י ז') והציווי גער חית קנה
(תהלים ס"ח) ויגער י"י בך השטן (זכריה ג') הח' של
השטן של קריאה כה"י הקהל חוקה אחת לכם (במדבר ט"ז)
כלומר הנביא קרא לשטן ואל הקב"ה יגער בך [עיי' לעיל אתי'
השמושים אות ה'] וזה שהרחבתי ביאורו כי ראיתי אויבים
מקללים אויביהם בכך כלומר ישסה י"י בך השטן והוא הבל
שיש בו תפלה. מ"א ואת המזגרת (דברים כ"א) פ' היפוך
מגדעת כמו כשב וכשב ויש אומרים שיש לך טרפה:

געז ותגעז ותדעש הארץ (תהלים יח) פ' ותדעז כי אלו
ג' לשונות קרובין זה לזה והתפעלו ויתגעשו כי חרה לו
(ש"ב יב) יגעשו ויש ועבדו (אויב ל"ד) פ' ידערו:

גה אם בגפו יבא (שמות כ"א) פ' בגבו ולברו ואם תאמר מה
[בא] הכתוב ללמד וכי לא גדע כן וכי יעלה על הדע שאם
יבא יחיד יצא שום אדם מבית אדוניו עמו אלא מושים שהי'
צריך לומר אם בעל אשה היה בשעת המכירה הרי היא יושבת
עמו בבית אדוניו כמו יצא נא אבי (ש"א כ"ב) שהוא יושב נא
אבי ובדברי רבותינו או ידע אני שלא יצא זה שבתו כלומר לא
יעמוד אורו שבויע עד שמת וזוהו למדו רבותינו לעשות
רישא מושים סיפא כלומר מושים סיפא אצטריכא ליה וכן על
גפי מרוויח קרת (משלי ט') פ' על גבי: [ועי' לקמן ש' יצא]:
גפן גפן לפני (בראשית מ') גפן בוקק (הושע ט') לשון זכר
לגפן סורחת (יחזקאל יז) לני:

גפר תיבת עצי גופר (בראשית ו') פ' עץ שצובעין בו אדום
שני ב"ק"ם ולשון לע"ז ברזיל 1) מ"א גפרית ומלה (דברים

כ"ט) פ' עפר שתופס אש ודוחו סרוח ירוק להבו כמו תכלת והוא
שעושה חמוי טבריא כי מיני עפר הרבה הם ובמקור שיהיה בתוך
הארץ יצאו מצדו מעינות כשיגיעו לזה מחמתו ויוצאין סרוחי'
ומזה הוא מרפא ואל תתמה מזה תוכל לקח עכשוו אבן אחת
של סיד אף ע"פ שאין כחה של עיקר כמו הגפרית שברא בו
הקב"ה שישים מים קרים על הסיד והוא מעלה הבלי ומתחמם
עד שמבשל את הבצים אבל הסיד אין לו רוח גפרית ויש
עפר אחר עושה כך קלקתו ומכוסה בו [ג' ז' כ"ט 1] חסם י'
יוספי ולקניו חסר עס חס' הסחתון דיון (ג' 12 605 Parm.) העמק
חלס הדנרי' ללגין לחטיין כדרכי וז' "Arbor vel lignum quo cristiani
והנה כל תפכיל דיון חני עסס ורחליף "utuntur ad tingendum"
ח' ד' ס' 335) צ' ח' ד' ס' סס חומס ולדעפו הנולדים) וטבה נדחל:

גר מגודרות במגרה (מ"א ז') משקל מגרה כמשקל מחתה,
מגלה, מגינת לב (איכה ג') אבל הריש לא תדגש ומגרה
היא המסור שנאמר אם יתגדל המשור על מניפו (ישעיה ו')
במגרה תדגוש במסרון אבל זה הותך אבן וזה הותך עין ונתפס
חיוג בשומו יגדו מלחמות (תהלים ק"מ) יגדו עלי עוים (שם
כ"ט) יגדו יצפנו (שם נ"ז) שוד רשעים יגדום (משלי כ"א) מזה
העיקר ואינו אלא מן עקד גור וכן גגון במשקל ששן מן עיקר
שוש וכפלוהו ואמרו גרגרת, וענקים לגרגרותך (משלי א') כמו
ויספרתי ויפצפני (איוב י') מן פור פוין:

גרב ובגר ובחום (דברים כ"ח) פ' חלאים:
גרד להתגרד וכו' (איוב ב') פ' חכך שמשיר את הגרד ותנן
הכניסו למרחץ גרדו סכו הליבשו הנעילו:
גרה יגרת מדון (משלי כ"ח) כי ביי' התגרת (ירמיה ג') מתגרת
ידך (תהלים ל"ט) במשקל תכלה מן כלה גרה לא יגד

(ויקרא י"א) פ' לשון גירה יש ממנו למלחמה ומחלוקות לכל
ענין. מ"א עשירם גרה הוא (במדבר י"ח) פ' מעה שהיא ט"ז
גרגין של חטה במשקל:

גרז גרזתי מנגד עיניך (תהלים ל"א) היפוך נגדתי וממנו נגדתי'
ידו בגרון (דברים י"ט) פ' כלי ברזל שחוטבין בו את העצים:
גרל גורל אחד לוי' (ויקרא י"ז) הוי"ז כמו ויז שופר פ' חלק.
מ"א קרוב לו מדגים ישבית הגורל (משלי י"ח) פ' פיים
כמו שעושיין באצבעותיהן או בסימונין אחרים (מסכת יומא):
גרס גרמיו כמטיל ברזל (איוב מ') פ' עצמיו ולשון רכה תשבר
גרם (משלי כ"ה) אל גרם המעלות (מ"ב ט') כלומי עצם
המעלות פ' המעלות עצמם ולא הכסא וכן בעצם הים הזה
(ראשית ז') באותו היום דוקא. מ"א ואת עצמותיהם יגדו
(במדבר כ"ד) ואת חרשיה תגרמיו (יחזקאל כ"ג) פ' לשון שבור.
מ"א לא גרמו לבקר (צפני' ג') פ' לא טרפו מן הבקר טרף
ולמ"ד של לבקר במקום מ"ס שנא' אלף למטה (במדבר ל"א)
פ' ממטה נסו לקולם פ' מקולם. מ"א חמור גרם (ראשית מ"ט)
פ' עצם גדול:

גרן גרן ויקב (הושע ט'):
גרם גרסה נפשי לתאוה (תהלים קי"ט) ויגם בחציץ שיני
(איכה ג') כלשון שבר כלומר נשברה נפשי. הוי יודע כי
יש סימן לדעת הפועל של נפעל מן הטעם אחת מהנה לא
נשברה (תהלי ל"ד) זה נפעל לשון עבר מושים שהטעם מלעיל
אבל זבחי אלקים רוח נשברה (שם נ"א) שם של נפעל ולפיכך
הטעם מלרע כלומר בסוף המלה. וזוהו נאמר גרש כרמל
(ויקרא ב') מנרשה ומשמנה (שם שס) פ' גרגרים שבורים ולא
טחונים:

גרע ולא תגרעו ממנו (דברים ד') כי אין נגרע (שמות ה')
קמוץ מפני שהוא שם ודומה לו והסנה אינו אוכל (שם
ג') ואילו אמרו כי לא נגרע ה' פתח כי אין לא יבדק לפעלים
כלומר לא יתכן לגמר אין פעלתי אין יפעל אין פעלו. אבל יתכן לו
לומר אין פועל כמו אין אונס (אסתר א') ואין נגרע הא דאמרו
וכן כל השמות וזה נגרע כמו אני נאסף אל עמי (ראשי' מ"ט)
שהוא שם לא כמו כאשר נאסף אהרן אחיך (במדבר כ"ז)
ונגרע מערכך (ויקרא כ"ז) שהוא פועל. מ"א לא יגרע מצדיק
עיניו (איוב ל"ז) וגם אני אגרע (יחזקאל ה') למה נגרע לבלתי
הקריב (במדבר ט') כי יגרע נטפי מים (איוב ל"ז) לשון מניעה
והתרגום אמר למה (נתמונה) [נתמנע]:

גרף נחל קישון גרפם (שופטים ה') פ' משכס ותנן גורפין טיט
מתחת רגלי בהבמה (ספתי כ"ח) מ"א באבן או בגאורף
(שמות כ"ה) פ' טפה סתוה ואמרו רבותינו לבני אדם שחם
בעלי ודוע בעלי אגרו פין וחי' בימיהם אחד גבור יקראו לו
בן אבטיח שהיה אגורפו כשיעור ראשו של אדם (מס' כלים פ"ז)
מ' י"ב) וי"א אלף אגורף נוספת כמו אלף אורוע. אתמול.
ומזה עבשו פרודות תחת מגרפותיהם (יואל א') פ' נתעפשו
גרגרים של חטה שגורעו תחת החפירה שחופרת וגורפת
המהירשה מאין מטר:

גרש הנני גרש מפניך (שמו' ל"ד) ואשה גרושה מאישה (ויקרא
כ"א) וגרשתמו מפניך (שמות כ"ג) פ' נסם מלך ישראל
ידבר לצוותן כלי' וגרשת אותם והוא פועל כבד וכן הן גרשת
איתי היום (ראשית ב') ואשפת שניהם ידגוש אילולי הריש
שאנה בת דיגוש במשקל כן דברת. כי גורשו ממצרים (שמות
י"ב) וזוהו גרש ירחים (דברים ל"ג) מפני שכל חדש והדש גורש
פירות מפני חבדו כמו וישן מפני הרש תוציאו (ויקרא ל"ג)
ומזה

גרון לגדח עליו גרזן (דברים כ') פ' גרזן גדול שהוטבץ בו עצים:

נשלם ערך גימל

אתחיל ערך דלת

דד דדיה ידווק בכל עת (משלי ה') ושם עשו דתי בתוליהן (יחזקאל כ"ג) פ' שדים:

דאב עיני דאבה (תהלי' פ"ח) לשון כיהוי ונאמר כך על הנפש שגא' ודאבון נפש (דברי' כ"ח) ולפניו תדוץ דאבה (איוב מ"א) שם הוא לשון נימוס והמצדד ולא יוסיפו לדאבה עוד (ירמיה ל"א):

דאג ודאג לנו (ש"א ט') פ' הושש לנו ואת מי דאגת ותראי (ישעי' נ"ז) אדאג מחטאתי (תהלים ל"ח) אני דואג את היהודים (ירמיה ל"ח) כולן לשון מורא וחושש:

דאה אשר ידאה הנשד (דברי' כ"ח) וידא על כנפי רוח (תהלי' י"ח) משפטו וידאה פ' יפרח ויעוף ומוזה נקרא דאה ודיה ולשון רבים אך שם נקבצו דיות (ישעי' ל"ד):

דב ודבע הקב דביונים (מ"ב פ') צואת יונים והתרנום אמר קבא מויבל מפקדת יוניה היו מסיקין אותן תחת תבשיליהן מתווק מצויר ומצוק:

דבב דובב שפתי ישנים (שיר ז') פ' לשון דבור הוא ומצוא דבה הוא כסיל (משלי י) הדגש במקום אות של כפל:

דבא וכימוך דבאוך (דברים כ"ג) פ' תקפך: דבל פלח דבלה (ש"א ל') פ' התאנים כשהו להים יעשו אותן בדפוס כמו לבינה נקריה כך ולשון דבים מאתים דבלים (שם כ"ה):

דבק ודבק באשתו (בראשית ב') דבקה לארץ בטנגו (תהלים מ"ד) וכה תדבקין (רות ב') ויש אהב דבק מאח (משלי י"ח) ואתם הדבקים (דברים ל"ד) והמצדד ולדבקה בו (דברים ל') ורגבים ידובקו (איוב מ"א) אמר לדבק טוב (ישעי' ס"א) הוא צורת ע"ז מדובקת במסמדים ולשון כבד ולשונך אדביק אל הכך (יחזקאל ג') קרוב ממנו ידביקו את בני דן (שופטים י"ח) וידביקו פלשתים את שאול ואת בניו (ש"א י"ד) וידבק אותו בהר הגלעד (ראשית ל"א) כלומר דרפו והשיגו וכן פן תדבקני הרעה (שם י"ט) ולשון תרגום ידבקינו (ע"ס יסינס פ"ג) ס"ט:

דבר ואין דובר אליו (איוב ב') דבור דבור אל אפניו (משלי כ"ה) הדוברות (תהלים ל"א) והנפעל או נדברו יראי וי (מלכי ג') הנדברים בך (יחזקאל ל"ג) כל אלו פועל קל אבל ודבר הוא לך (שמות ד') וידבר וי' (שם ו') דבר אתה (שם כ) דברו לשלום (ראשית ל"ז) חם המדברים (שמות ו') כדברה אל יוסף (בראשית ל"ט) בדברם אליו (ראשית ב') אילו מצדדים הם סמוכין כי המצדד קודם סמיכותו לא ידעתי דבר (ירמיה א') נכבדות מדובר בך (תהלים פ"ד) שידובר בה (שיר ח') מדבר אליו (ש"א כ"ה) כלומר מתדבר והדגש במקום התיוו שהפילו וכן והדבר אין בהם (ירמיה ה') שם וכן תהלת דבר וי' (הושע א') כלומר דבור וכן ומדברך נאור (שיר ד') ישאו מדברותך (דברים כ"ג) כמשקל כי טוב זמרה אלהינו (תהלים קמ"ז) וזמרותך. ודעלך כי אומד ודבר שווין הן שגא' כי היא שמעה את כל א מדי וי' אשר דבר עמנו (הושע כ"ד). מ"א על דבר הצפרדעים (שמו' ה') דברת בני אדם (קהלת ג') כמו על אודות. מ"א ולא ימות מכל לבני ישראל דבר (שמות ט') לא נעשה

ומזה נאמר הרימו גרושותיכם מעל עמי (יחזקאל מ"ה) פ' מתננות שתקחו מהן בכל זמן לגדש זה מפני זה. מ"א מגרשי הערים (דברים ל"ח) פ' ריוח שיהיה בין בית ובית בין חצר וחצר ולפני פתחי העירות שיעמדו שם המקנה. מ"א והרשעים כים נגרש (ישעי' נ"ז) פ' מתגרנד וכן ונגרשה ונשקעה כיאר מצרים (עמוס ה') ויגרשו מימיו (ישעי' נ"ז) וכן נקראו גלי הים מגרושות משום שגורשת זו את זו ומי שפי' מן מגרשי הערים טעה: גרש גרש כרמל (יחזקאל ב') מגרשה ומשמנה (שם) תבואה כתושה לא תחונה יפה:

גרשש נגששה כעורים קור (ישעי' נ"ט) ובהעמדת הדיבור לה"ל בננינה מפסקת] נגששה כמו עמדו עמדו פ' נמשש כאשר ימשש העור:

גשם ויהי הגשם (ראשית ז') לא גושמה ביום ועם (יחזקאל כ"ב) ופועל כבד היש בהבלי גוים מונשימים (ירמיה מ"ד): גת חובט המים בגת (שופטים ו') פ' גידון קטן שרשין לתוכו עומרין לפי צורך שעה במקלות ולפי שדומה לגת של דריב ענבים נקרא כך כי הוא מסובב אבל כדורך בגת (ישיעה ס"ג) יקב הוא ולשון רבים נתות:

מלת רביעית

גבעל והפשחה גבעול (שמות ט') פ' פרח שלא הוציא הניץ שלו (1) דתנן אילו הן יונקות גבעולין שלא גמלו (מס' פרה פ"א משנה ז') וכ' ולכו יונקתי (הושע י"ד) [ג' י' כ"ט 1] יחזור נזכון לניקר מלת גבעול (תסרס בעצ) ר"ל קשר הסרחים קודם סנפתחו הנלוט (צ'וזמענקען) וסוף כפתיר וסוף. ונמ"ס החכם ההסורס' מו"ס ילחק שמואל רייבניו (כצרו ו העתים תקל"ח לז ט"ו) לא ידעתי מחין נח למסרסס לספיר חותו מלסון קיה (סעענבל) ולא מלחתי סוס סעד לנציה' והנכח לפי דעתי כי סירוסו החמיתו סוף (קעלך) נאשר נס צימים סאלס קיחו חכמי הסצע לחותי סחלק סהמלחים סחכיל סח סכר סחת העליס עם ברעויו סזרע ססס (Calix) וכ' סח סח סה סח סס סעעיל סגינור סהסרס נעע. כי סו"ו ססס ל"ד נוססס (כמו ססס סינור) ונקרא כן לפי סדומה לנציע עכ"ל (ועדי סססס כי סחכס סהנור לא סחח מעליס ספר ספרסון סוף נס לא ספרי סגלח סחינ) ועי' סירס מליס לסחכס סינוניוס וס"ס לנחי' סן סל' ולכו יונקתו סוף כ"כ לנדע סז"ל (כריתו דף ס"ב ע"ג) כי סהסרסס סח יריחו (ועי' לקמן ס' ונק) וסלחת סדינ סלחר סתח ס' ח' סולס סח יסלחור מכל סהסרסס סלחר ססוף ערוך וססור סצרי סז"ל וסרסס"ס וסח"ס"ס וכל ספרסס סהססס יסלחר כוונת סל לז סיותר סיון לכל סז"ל סרסס"ס נעעולין סוף ספרס קודס סופסח כל עור ססוף מקיון כים עכ"ל, וז"ל סח"ס"ס סלח סססח ספרס"ס וסלח לסכמי לסחלסס ס' בלו סכי לוססער סהפך סחטען ועל סר"ק סחסס ויפך סולס מכל ססר ס' לפניו וססר סחו סחכיו סלחר ססוף סעד על ססר ססר ספרו סני סוק' כ' יונה וכ' יסרה וססק סמנו סח סכיעתו ולא רחו עילו סף סצלנע קטנה! וסס רס"ל לא נוסל סמנו ססר סולך סמין עקנקות סזקן סנחס סן סרוק וסוף כ' סחצכרתו סחין לס דמיון ספרס סזל נסלסן סססס יס זרע סססן נעעעולין סוף סססן סכרס"ל סרסס"ל סרסס"ל נעעולין"]:

גובר (עזרי א') הסוכן הממונה: גלמוד יהי גלמוד (איוב ב') ואני שכולה וגלמודה (ישעי' מ"ט) פ' אשה שאין לה בעל והתרגום אמר ואנא תכלא ויחידאה: גנזך וגנוכיו (ד"ה א' כ"ה) פ' אוצרותיו: גרגר גרגרים בראש אמיר (ישעי' י"ז) פ' פרודי פירות:

מחברת הערוך רבש - דון לר' שלמה פרחון

לא הרגש והן רפון. ומזה ואחריתכן כסירות דוגה (עמוס ד')
 פ' קוצץ של ברזל שצורין בהן דגין אם החוט והקנה:
 דוד דוד שאול וש"א י' או דודו (ויקרא כ"ה) לבני דוריתן
 (במדבר לו') פ' אחי האב ולשון נקבה דודתך היא
 (שם י"ח). מ"א והכה בכיור או בדוד או בקלחת (ש"א ב')
 כפי' מדוד העבורנה (תהלים פ"א) פ' קדירה. מ"א ושימו
 את ראשיכם בדורים (מ"ב י') פ' בסלים ופעמים יגודו (ר"ל
 יגיעו) את ה"ו שגא' בסירות ובדורים (דתי"ב ל"ה) הראשון
 כמו תור ושני תורים והשני כמו שור בגלגל שורים זבחו

(הושע י"ב) והוסיפו אלף שנא' שני דוראי תנאים (ירמיה
 כ"ד) פ' סלים וחזר ואמר הדוד האחר (שם שם) וזו ראיה
 כי הדורים קרירות שנאמר והקדשים בשלו בסירות ובדורים
 ובצלחת (דתי"ב ל"ה). מ"א דודי לו (שיר א') פ' אהובי
 למשכב דורים (יחזקאל כ"ג) אהבים וכן כי טובים דודך מין
 (שיר א') שם אתה את דודי לך (שם ז) פ' אלה לך
 אהבת:

דוד והדוד בנרתה (ויקרא ט"ו) על ערס דוד (תהלים מ"א)
 וכל מדוה מצרים (דברים ז) פ' חולי כי הנדה כאב יש
 לה. דוד שם במשקל שאר סבך על זה היה דוד (איכה ה')
 פ' בעל דוד במשקל דוד המה כדוד לחמי (איוב ו') סמוך
 כמו בני יהודה ידי נשים. פני אבינו וקשי לב לבי דוד (ירמיה ה'
 במשקל שור נח הוא (שמות כ"א) טוב וסלח (תהלים פ')
 מדוד מצרים (דברים כ"ח) משפטו מדודי אבל חסרותו. מ"א
 ויכרות את מדוהם (ש"ב י') פ' בגריהם כמו וילבש שאול את
 דוד מדוד (ש"א א') קלה כמדוד (תהלים ק"ט):

דוד ודודו ולא יכלו קום (תהלים לו') הדיחני (ירמיה נ"א)
 פ' לשון דחיפה. מ"א ידיו את העולה (יחזקאל מ')
 פ' ירחצו וכן ואת דמי ירושלים ידח מקרבך (ישעיה ד') ותגן
 מריה ומליח (חולין ק"ב) משפטו ממליח אבל עשי לזוג המלי'
 כמו שעשה המקרא לענין מוצאי ומבאוי (יחזקאל מ"א)
 שמשפטו מבואוי כמו מבוא העיר (שופטים א') וכן עשי
 השור והבור והמבעה והחכעד (יש"ב ק') שדעו לזוג המלות
 ודיבר מסופק הוא לפיכך חלקו בו בעלי תלמוד (מסכ' ב"ק
 ועו' לעיל שרש בעה):

דרך או רכו במרוכה (במדבר י"א) מכתש ותגן מדוך של
 עין (ביצה פ"א) במשקל מס מן קום:

דום שכנה דומה נפשי (תהלים צ"ד) כדומה בתוך הים
 (יחזקאל ס"ז) כל מדדו תרומו (ירמיה מ"ח) לשון
 עלפוי ועיפות והשם גל יורדי דומה (תהלים קט"ו) פי' קבר.
 מ"א משא דומה (ישעיה כא) פ' אומה חולה וזו הנבואה שם
 שעיר היא שנא' משא דומא אלי קורא משעיר (שם כ"א)
 כל' לשעיר אבל חלפו הלמד במי"ם כמו מכל צורדי היתה
 חרפה (תהלים ל"א) משפטו לכל צורדי כמו שאמר למטה
 ולשכני מאד ופחד למיודעי (שם שם) ואילולי שנתבאו
 לשעיר היינו או' שמה לישמעאל נתנבא שנא' ומשמעו ודומה
 (ראשי' כ"ח) אבל מזה ענין שעיר לישמעאל. וכן נדמה מלך
 ישראל (הושע י') וכן דומתי אטך (שם ד') לשון עילופי
 וחולי הוא:

דון לא ידון רוחי באדם (ראשית ו') פ' לא אשיב אפי ממנו
 מלשון נושב חרבו אל נדנה שהוא הכנסת סייף לנרתקו
 כלומר לא אכניס חרונני לנרתקו למחול להם אבל אתן להם
 זמן ב"ד וכשישלים אהבה אותם וכן היה: מ"א איש חמה
 יגרה מדון (משלי ט"ו) ולשון רבים מדונים ישבית הגדול (שם)
 אינמי ומשלח מדונים בין אחים (שם ו') וכן עשו (מאימת
 מהדין) [מאומת מדון] שנא' אנשים מינים סוחרים (בראשי'
 ל"ה

עמו דבר (אסת' ו') פ' כלום. מ"א וזה הדבר אשר מל יהושע
 (יהושע ה') פ' ואילו האנשים או זה העם. מ"א וזה הדבר
 אשר תעשה להם (שמות כ"ט) פ' הענין. מ"א ידבר עמים
 תחתיו (תהלים מ"ז) פ' יפיל. מ"א מדבר סיני (שמות י"ט)
 מדבר פארן (בראשית כ"א) - מ"א כנען בתוך הדברו (מיכה
 ב') פ' בהפוך כנענו והרועה בתוך עדרו. ועדו כבשים כדברים
 (ישעיה ה') כמנהגם. אשימם דוכרות בים (מ"א ה') ולי הדברי
 ורברבי יבעון (דניאל ר') פ' מנהיגי. מ"א סבוני כדבורים
 (תהלים קי"ח) והדבורה אשר בארץ אשר (ישעיה ז) פ' צרעה.
 מ"א להיכל ולדברי (מ"א ו') פי' קדש הקדשים. מ"א דבר כבד
 מאד (שמות ט') פ' נגף:

דבש דבש והלב (שיר ד') פ' של דבורים. מ"א כי כל שער
 וכל דבש (ויקרא ב') פ' לחלוחית נוטפת מן התמרים
 ונקרא התמרים דבש בשבילה שנא' קרבן ראשית (שם ב')
 ראשית בכורי ארמתיך (שמות כ"ג) וקדוה לנ כ' על סתי וגל
 יבס לחתקיהו ואין בכורים לדבש של דבורים ותגן אין מביאין
 בכורים משקין אלא היוצא מן הייתים ומן הענבים בלבד
 (תרומה פרק י"א) וכן וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל ראשית
 דגן תירוש ויצהר ודבש (דתי"ב ל"א) פ' תמרים. מ"א דבשת
 גמלים (ישעיה ל') פ' חטוטרת גמל יש בגבו כמו הר בולט
 שומן שעליו נותני את המשוה:

דגה ודגו לרוב (ראשית מ"ח) תבאש דגתם (ישעיה נ')
 כמשקל שנתם. ואילו ה' מעיקר דגו ודגום (ירמיה ו')
 דגים (יחזקאל מ"ז) ה' כמשקל מפני עקת רשע (תהלים
 נ"ה) להנפה גויים בנפת הוא (ישעיה ל'):

דגל דגל מחנה (במדבר ב') ובשם אלהינו נדגול (תהלים צ')
 לשון עליו ורוממות כדגל כמו נתת ליראך נס להתנוסס
 (תלים ס')

דגן דגן ותירוש ויצהר (דברים כ"ה) והסמוך ודגן שמים
 (תהלים ע"ח) פ' בר:

דגר קורא דוגר ולא ילך (ירמיה לו') פ' עוף גונב בצים של
 אחרים ושוכב עליהן ומחממן עד שיצאו מהן אפרותין
 שנא' ובקעה ודגרה בצלה (ישעיה ל"ד) ויש או' תרגום חברים
 (שמות ח') דגורין עד הגל הזה (בראשית ל"א) עד דגורא
 שהוא כרי כך אותו עוף הוא אינו מוליד בצים ומעמיד כרי
 של בצים מושל אחרים. וכן החומס והעושק עושה עושר בלא
 משפט לפיכך ימיו יעוננו שימות ואחריתו לגיהנם [הוא פ'
 סוף פסוק קורא דגר ע"ש ירמיה יז']:

דדה אדרה כל שנתי (ישעיה ל"ח) פ' אלך מעט מעט וכן
 אדרם עד בית אלקים (תהלים מ"ב) ותגן מדרים עגלים
 וסיחין והאשה מדדה את בנה בשבת (שבת פ"ה מ"ב):
 דהב שבתה מרהבה (ישעיה י"ד) פ' יגיבו זהב של מס ותרגום
 זהב דהב:

דהם כאיש נדהם (ירמיה י"ד) פ' נדמם:
 דהר וסוס דוהר (נחום ב') מרהרות דהרות אבידו (שופטי'
 ה') פ' צהלת גבורי סוסים. מ"א דהרה ותאשור (ישעיה
 מ"א) עין הוא ונקרא בלשון תלמוד שאנא (מס' ב"ב ד' פ'):
 דוב דוב אורב (איכה ג') שחים רבים מן היער (מ"ב ב')
 נדגשה הבית מדוחק ה"ו (I) כמו של ובלולים יעלו אל
 התיכונה (מ"א ו' ח') שלשון יחיד לול: (ג' י"ט I) כ"ז ע"י
 סניקה סונו וסוח סניקה נפי חכמי לטון סחחונים דבס תמוות נח:
 דוג ותגה עמדו עליו דוגים (יחזקאל מ"ז) לדיגים רבים נאם
 יי' ודיגום (ירמיה י"ג) מושפטו ודיגום אבל רפוהו (ר"ל
 שהוא בעל הכבד וראוי להיות היוד נדגושה) כמו לא בקשה
 דבר (אסתר ב') וחלפו י"ד בויו' שנא' לרבים דוגים וכן רפוי
 ויסעו ויקחו שהפילו מהם גוף נסע ולמ"ד לקח ומשפטן

למנוע הנכנסין אליה וגם לתפוס היוצאין ממנה ומצדין בו את מגרשיה:

דיש ואקו ודישון (דברים י"ד) הוא דאם עצמו ונתפס רבינו סעדה באומרו כי הוא נקבה [זכר] של אקו וחם ושלוס שיביא לנו הכ' זכר ונקבה למין אחד לאסרו עלינו וכי יעלה על דעתנו כי אחד מהן שהור' וזינו טמא. אלא ודאי כל מין טמא אילולי זה בנין אב היינו מחירין כל בני עוף טמא מפני שלא תדמה לו בשום ענין וראיהו לדבר שהוא מותרת בחלב [מעוף טהור] אבל הזכר והנקבה דומין זה לזה בכל ענין לפיכך הוצרך הכ' לומר בת היענה (ויקרא י"א) [לאסור הבצים מס' חולין ס"ד] ולא הוצרך לומר זוג זוג מכל מין ומין. ומשנה שם אילו ביתא אמר וקרני דאם קרניו (דברים י"ג) וכ' התקשר רים בתלם עבותו (איוב ל"ט) וכ' ותאו וזמר (דברים י"ד) וכ' כתאו מכמר (ישעי' נ"א) בין תבין: [ע' לקמן ט"ס יעל]

דבא ויי' חפין רכאו (ישעי' נ"ג) לב נדכאים מדוכא מעונותינו (שם שם) ואת דכאי רוח ישיעי (תהלים ל"ד) ואת דכא ושפל רוח (ישעי' נ"ז) ויכראו בשער (איוב ה') התפעל הוא. אבל הפילו חתיו כמו מדבר אליו (במדבר ז') פ' ישפילו מ"א פצוע דכא (דברים כ"ג) פ' ביצה:

דכא ידכה ישון (תהלים י') אחת רחית כחלל רחב (שם פ"ט) [לפנינו הגוססא דכא ת] פ' כמו הראשון או קרוב לו שמהו לשון השגחה ומיאוס וכן אל ישיב דך נבלם (תהלים ע"ד) כמו דל הילוף למ"ד עם כ"ף מן גמטריא של אב"ג עיי' לעיל במבוא שלי]:

דכף ואת הדוכיפת (ויקרא י"א) פירשוהו הגאונים תרנגלא ברא, ועוף הוא שיש בראשו בלורית, והתרגום אמר נגר טורא שנקב את האבן ועד שנקנס כצואר עוג עד שהרגו משה רבינו כי הביא הר גיזול ורצה להשליכו על מחנה ישראל להרוג את כולן (1) וזה הענין אע"פ שאין הדעה מקבלתו אמת הוא שעל ידי נס היה כמו קריעת ים סוף נא' למכה מצרים בבכוריהם (תהלים קל"ו) לגוור ים סוף לגורים (שם) למכה מלכים גדולים (שם) לסיוחן מלך האמורי (שם) ולעוג מלך הבשן (שם). וכמו זה בלא נס שצריך העולם אין הדעת מקבלת אינו אמת ואע"פ שיהא כתוב בתלמוד אין תהלה אמ התיא כמו אותו החכם ורבנן פילגי עליה. וזה העוף אם יתלה לשונו האדם על לוח לבי מצד ימין נוצח את בעל דינו בדין אפי' יחא בעל דינו מלך הרי זה נוצחו. וכן אם תתלה האשה את עינו השמאלית בצוארה לא יאהב בעלח אשה אחרת וזולתה לעולם ואפי' היא כעורה הרי זו רואה יפה כחמה וניסו חכמי יון והוא אמת: [ג' י' כ"ט 1] זו סתבה נמלא לפנינו (נמס' נכית דף נ"ד ע"ג) על סמך סתקו צתפלים (ב) סיני סתים סבת חזל על ענין סתום תמס. סתיהם תחבר דיון סס לא נכר זס סתוף וזל סתבה חזיל חיקר טוכה נר תפתח סכסו וחיטי עלייתו וחיקטלבו חזל עקר טוכה צ"ת סתים וחיטי על רסוס וחיטי קודסה צ"ס עליה קמני וקנסו ונחית צתחזים עכ"ל, וזה סתוף נקח נגר טוכה על תכום חתרת חסר לו חסר זכרו חזל צתפלים דחמדי סס הסקול]:

דלל דללו וחרבו (ישעי' י"ט) דלותי ולי יהושיע (תהלים קי"ז) כמשקל סבותי מן סבב והמותי מן המס. וזוה נקרא החולה דל שנאמר מדוע ככה דל בן המלך (ש"ב י"ג) אשרי מושכיל אל דל וגו' (תהלים מ"א) יי' יסעדנו אל ערם דוי וגומר (שם שם) וכן מלה יבצעני (ישעי' ל"ח) מזו המחלה ישלים ימי והרגש במקום אות של כפל וכן דלות ורעות חאר מאוד (ראשית מ"א) מ"א וול לא תהדר בריבו שמות

לה) וכו' והמדנים מכרו אותו (שם) מ"א דן אנוכי (בראשית ט"ו) כלו' הנני דין אבל דן דין עני (ירמיה כ"ב) פועל עבר ופועל כבד כי דיון יי' עמו (דברים ל"ב) וכן דגני אלקים (בראשית ל') משפטו דיינינו במשקל שפטני ודגשו הנון

האחרונה שלא מן הדין כמו דיוש יקרני יה (תהלים קי"ח) הן בעורני (דברים ל"א) שלא מן הדין:

דיין ולפניו תדוין דאבה (איוב מ"א) פ' תשיש ותשמוח ותרגום שישו אתה מושש (ישעי' ס"ו) דוצו עמה דוין וכן דיצה ורינה (שבע ברכות):

דוק הנוטה כדוק שמים (ישעי' מ') כ' אהל שנאמר וימתח' כאהל (ישעי' מ'):

דור מדור באלהי רשע (תהלים פ"ד) כמו תרגום גור בארץ הזאת (ראשית ו') דור לשון דירה יתנן הדר עם הנכרי בחצר (פסחים פ"ר). מ"א אגדיל המדורה (יחזקאל כ"ד) דוד העצים (שם שם) פ' הסיק של עצים והמס נוספה. מ"א דור הולך ודור בא (קהלת א'). מ"א כדור אל ארץ רחבת ידים (ישעי' כ"ב) פ' עושי התינוקות של העור כמו רימון וממלאים אותה במוכין ותופזין אותו וזמן בלע"ז פלוס"א אבל רבותינו שמו את הכף עיקר דתנן הכרור והאימוס והקמיע (כלים פכ"ג מ"א) כדי שיבין השומע:

דוש וחית השדה חדושה (איוב ל"ט) קומי ודושי (מיכה ד') מדושיובן גרני (ישעי כ"ה) והשם דיש שנא' והשיגו לכם דיש (ויקרא כ"ו) לא תחסום שור ברוש (דברים כ"ה) והנפעל ותדוש מואב (ישעי' כ"ה) אדוש ידושנו (ישעי כ"ה) אלה נוספת:

דחה דחה רחיתני לגבל (תהלים קי"ח) ירחה רשע (משלי י"ד) כמשקל ולא ימחה שמו (דברים כ"ה) גדר הרחיה (חליל ס"ב) יעשה מדה (משלי כ"ו) את דגלי מדהי (תהלי' קי"ו) בעמדת הדבור בלא זה רחי כמשקל חצי שתי: דהן וירחן וכוסמין (יחזקאל ר')

דחה יצאו רחופים (אסתר ג') והנפעל נדחה על ביתו (שם ו') יצידנו מרחפות (תהלים קי"ט) פ' דחה ודחה ודחה כולן קרובין זה לזה:

דחק ואיש את אחיו לא ידחק (ויאל ב') לוחציה ורוחקיהם (ישופטים ב') לשון ח' לחץ דוחקא:

די עד בלי די (מלאכי ג') פ' בלא שיעור כי הכהנים לא יחקרו למדי (דה"י ב"ל) פ' שיעור צרכן ומשפטו למן די אבל כשהפילו הגוי' פתחו המי'ם כשעשו בנימילת למבראשונה (דה"י א' ט"ו) והמלאכה היתה בים (שמות ל"ו) פ' שיעור צרכן. קנינו את היהודים הנמכרים. לגוים כדי (נחמיה ה') כפי כחוו וכדי ביון וקאף (אסח"ר א') פ' שיעור גדול ביון הוא זה לנו. כדי ואולחו (ויקרא כ"ה) די מחוסרו (דברים ט"ו) די שזה (ויקרא י"ב) מדי העבודה (ימיות ל"ו) דבש מצאת אכל דיד (משלי כ"ה) כולן שיו. מ"א ודי חלב עוים (שם כ"ז) פ' מחיה. ארי טורף בדי גירותיו (נחום כ') מדי עברו (ישעי' כ"ח) מדי דברו בו (ירמיה ל"א) כולן עם. מ"א ויענו עמים בדי ריק (וימ' נ"א) ובאו כרי ארבה (שופטים ו') בדי שופר יאמר האח (איוב ל"ט) אילו כולן נוספין נאמרו שלא לצורך כמו ידמו למן עצתי (איוב כ"ט):

דיה והדיה למינה (דברים י"ד) וחרבוי שם נקבצו דיות (ישעי' ל"ד). מ"א ואני כותב על הספר בדין (ירמיה ל"ו) פ' עפצים וקלקנתים ושוב ממשלון ארזן וכותבין במימוןן ושמו דין:

דיק ובנית עליה דיק (יחזקאל ר"ה) כמו ובנית מצור (דברים כ') פ' בנין הצרים על המדונה בנין כמו חומה סביב

מחברת הערוך דלג - דרר לר' שלמה פרחון

שם) כלומר מזמנו. וזוה ויקר דמס בעיניו (תלים ע"ב). מ"א ועם אנשי דמים חיי (שם כ"ו) משמוע דמים והסידותי דמיו מפיו (זכריה ט') ודמיו עליו ימוש (הושע י"ב) פ' מרמות ואון ועמל ועול:

דמס דממה דקה (איוב ד') טוב ויחיל ודומס (איכה ג') דומו עד הגענו (ש"א י"ד) וידמו למו עצתו (איוב כ"ט) וידם אהרון (ויקרא י') דים לה' (תהלים ל"ו) פ' שתיקה והעמדה כמו שמוש בנבעוד דים (הושע ח') עורי לאבן דומס (חבקוק ב') ונדמה שם (ירמיה ח') כל' נדממה כי ליי' אלהינו חרמנו (שם שם) הדממנו:

דמה לא דמה אליו ביופיו (יחזקאל ל"א) דמיתי לקאת מדרב (תהלים ק"ב) ידמה ליי' (שם פ"ט) כדמותנו (ראשית א') משפטו כדמיותנו. ופועל כבד ומה אדמה לך (איכ"ב) וביד הנביאים אדמה (הושע י"ב) אדמה לעליון (ישעי' י"ד) כלומר אדמתה. ואל מל דמיון אל (שם מ') וכן אמך כגפן ברמ"ך (יחזקאל י"ט) פ' ברמותך והוא חסר כמו צו לצו קו לקו (ישעי' כ"ח) וכן לך דומיה תהלה (תלים ס"ה) כלומר לא תדמה ותאות אלא לך משפטו כמו הומיה (משלי ז') חסיה נפשי (תהלים נ"ז). מ"א דמיתי אמך (הושע ד') כי דממה כל עם כנען (צפני' א') בדמיו ימי (ישעי' ל"ח) פ' הפסקה וכריחה כלומר נפסק חיי. מ"א והיה כאשר דמיה (במדרב ל"ג) אל תדמי בנפשך (אסתר ד') פ' אל תחשבי בלבך:

דמן כדמן על פני השרה (מ"ב ט') פ' זבל אבל כהדוש מתבן במו מדמנה (ישעי' כ"ח) מדינה היא בארץ מואב כלומר ישחקו כשחיקת תבנס בנגנס. ובארץ ישראל מדינה שמה כך שנאמר נדמה מדמנה (שם ז') ומי שפי' בהשלכת זבל ותבן באשפה טעה. ויש לומר יורשו מואב כהדוש התבן במדמנה שבארץ ישראל:

דמע ודמוע תדמו (ירמ' י"ג) ועינו מקור דמעה (שם ח') מ"א מלאתך ודמעך (שמות כ"ב) כינוי (לשון הוא) [לשמן הוא]:

דנך כרונו מפני האש (מיכה א'):

דער דועכו כאשר קוצים (תלים ק"ח) פ' תמנו וככו והנפעל נדעכו ממקומם (איוב ו'):

דפה בבו אמך תתן דופי (תהלים נ'):

דפק ודפקים יום אחד (ראשית ל"ג) קול דודי דופק (שיר ה') פ' הפצרת היילוך וכן מתדפקים על הדלת (שופט' י"ט) והתרגום אמר דחקין למחבר רשא. ורבותינו שמוהו הכאה על הדלת דתנן הממונה יבא דופק עליהן והם פתחו לו אמר להן וכו':

דקק השבלים הדקות (ראשית מ"א) אשר דק (שמות ל"ב) והדקת עמים רבים (מיכה ד'). מ"א או גבן או דק (ויקרא כ"א) פ' חלי יהא בעפעפים עד שתצר העיני ותקטן מעט:

דקר והבישו אלי את אשר דקרו (זכרי' י"ב) וידקר את שניה' (במדבר כ"ח) שלוף הרבך ודקרני בה (ש"א לא) כל הנמצא ידקר (ישעי' י"ג) שהם יזובו מדוקרים (איכה ד') כמדקרות הרב (משלי י"ב) פ' נעיצת חרב בגוף:

דרר ודד וסוחרת (אסתר א') פ' מרמח:

דרר וקראתם דרור (ש"א כ"ח) פ' מכרות חירות מ"א מור דרר (שמות ל') פ' יולא נתערב בכלום ענין. מ"א כדרור לשוף (משלי כ"ו) ודרור קן לה (תלים פ"ד) פ' עוף קטן [ע"י ד"ק וכל סמנטיס וחולו סו"ט ע"ס תתח ע"ס ע"ס]:

(שמות כ"ג) פ' עני. מ"א דלו עני למרום (ישעי' ל"ח) כל' נשאתי עיני לשמים וכן נצרה על דל שפרי (ההלים קמ"א) כל' שמור פתח פי מלשין דלת ואני רואה אותו. ואמר לך מצינו אשא דעי למרחוק (איוב ל"ו) פ' דעתי גם זה חפילו תיו שלו אמרו דל מן דלת כמו דע מן דעת ואומר לך יקרא (הפי' [הפה] דלת שנאמר מגביה פתחו מבקש שבר (משלי י"ז) 1) מ"א ורלת ראשך כארנני (שיר ד') פ' מחלפות (ראשך משום דלולין נקראו כך ורנן סמנין שנידלדלו ברובין [חולין דף נ"ג] פ' נפשו לו [כמו סס' ה"ז ר"ל סמנני נצחית ונחזים חכמו ועמיתו].

דלג אז ידלג כאיל פתח (ישעי' ל"ח) מרלג על ההרים (שיר ב') ויש בו פועל קל שנאמר הדולג על המפתח (צפני' א') לשון קיפוף:

דלה וגם דלה דלה לנו (שמות ב') זה פועל קל אבל כי דליתנו (תהלים ל') פועל כבד ומה נקרא הדלי דלי. מ"א דליותי (יחזקאל י"ז) כמשקל והריותי ויקעו (הושע ד') יול מים מדליו (במדבר כ"ד) פ' פרחיו. מ"א הדלת תסוב על צירה (משלי כ"ו) ואם תאמר מה ענין תי' שם כתוב וסודר דלתך (ישעי' ג') כמשקל שנתך מן שנה וכן ותער כרה אל השוקת (ראשית כ"ד) מן משקה ישקה ויקב חור בדלתו (מ"ב י"ב):

דלח ותדלח מים (יחזקאל ל"ב) ופרסות בהמה לא תדלחם (שם שם) (החילוף) [החילוף] על הרפש נקרא כך ועל טיט נדוק:

דלף דלף טורד מדיני אשה (משלי כ"ז) המשיל מדיני אשה כטיפות המוחילה זה אחר זה אבל האיש שיש בו דעת אם (תאמר) [אומר] רבור וחור חודר ושיתק וכן דלפה עיני (איוב י"ו) פ' נטפה וקדוב מזמנו דלפה נפשי מתונה (תלים קי"ט) כמו שאמר עיני דבה (שם פ"ח) ואמר ודאבון נפש (דברים כ"ח):

דלק ודלקו בהם ואכלום (עובדי' א') שפתים דולקים ולב רע (משלי כ"ו) חציו לדולקים יפעל (תלים ז') פ' לשון שרפה כמה שנאמר ועל שפתיו כאש צרבת (משלי י"ו) ומה נאמר ובריקת ובהרחור (דברים כ"ח) מ"א כי דלקה אחרי (ראשית לא) בגאות רשע ידעק עיני (תלים י') כלומר משום הגאות שבו הוא רודף אחר העני מדלוק אחרי פלשתו (ש"א י"ז) ופועל כבד יין ידליקום (ישעי' ה') כלומר מנהג סבאי יין בתחילה יקראוהו הם אחר כך הוא קורא להם ורודף אחריהם שלא יוכלו לעשות תשובה [ר"ל לא יוכלו לשוב מתכונה רעה] היתה שרשין בה]:

דלת דלתות כמו קשת קשתות אי נמי לדלתות לפניו דלתים (ישעי' מ"ח) כי כל זוגות שבעולם במשקל הזה אונים. עניים. ידים. רגלים. שדים. חצוים. יומים. ונעקש דרכים יפול באחת (משלי כ"ח) אינו כמו עמרו על דרכים ורואו (ירמיה ו') כי הם הרבוי אבל הראשונים שנים הם בלבד שהרי אומר יפול באחת. כן יומים דצופין אבל שאינו דצופין ימים. הוין מן מלה אחת במקרא שלש השנים (ש"א ב') ולפי שהוא לאברים [פי' ליייל דחלק סדקיוק נסטר המינו] נקראו כך שנים אף ע"פ שהן הדבה וכן דלתות רובן זוגות ולפיכך אמר (דלתות [דלתים]) וגם בעצלתים (קהלת י') של גוף ושל

נפש:

דס דס יחשב (ויקרא י"ו) ארץ אל תכסי דמי (איוב י"ו) קול דמי אהיך (ראשית ד') מ"א דמים לו (שמות כ"ב) פ' כופר. ומה תנן ונתן לו את הדמים עד שלא מושך את הסחורה הרי זה לא קנה פ' כסף כמו כי כספו הוא (שמות

דרא והיו דראון (ישעי' ס"ו) פ' חרפה וקלם ומשפצו בדינוש
אילולי הדיש כמשקל זכרון תרועה (ויקרא כ"ג) (ט"ס
ויל' זקרון מן זכרון תרועה):

דרב ולהצב הדרבן (ש"א י"ג) פ' מסמר ברזל עשוי בראש
הרקל להנהיג בו חמורים ונקרא מלמד שמלמדו בו
את הבקר לחרוש ולשון רבים דרבי חכמים כדרכנות (קהלת
י"ב) שלא כדון:

דרג במסתר המדרגה (שיר ב') מעלה ובלשון תלמוד דרגא:
דרך אשר דרך בה (דברים א') תדרכי נפשי עון (שופטים
ה') מדרך כף רגל (דברים ב') ופועל כבד לא הדרכוהו
בני שחץ (איוב כ"ח) פ' הילוך. מ"א קרוב לו. ביקבים לא
יהרוך הרוך (ישעי' י"ז). מ"א דרך קשתו (איכה ב') ידרך
הציו (תלים ס"ד) פ' ימשוך. וידרכו את לשונם קשתם (ירמי'
ט') משפטו כמו ידרכו כמו משך בקשת לתומו. מ"א פן
יאנף ותאברו דרך (תהלים ב') כלומר בדרך חתת רגלי בני
אדם. מ"א כי השחית כל בשר את דרכי (ראשית ו') מנהגו
ונשאו בדרך מצרים (ישעי' י') פ' כמנהג מצרים. מ"א יובא
הר אפרים עד בית מיכה לעשות דרכי (שופטים י"ז) פ' צרכו או
מלאכתו וכן וכברתו מעשות דרכיך (ישעי' נח) פ' חפצך. מ"א
ואדרכמונים ריבוא רבו (ירמ' א' כ"ט) פ' דרים וכן דרכונים
(עזרא ב'). ותנן מצרפין שקלין דרכנות:

דרם ים ודרום (במדבר ל"ג):

דרש דרוש דרש (ויקרא י') מציר וכן האררש אדרש (לכ"ם)
[להם] (יהוה קאל י"ד) ונתפס חיוג באמרו זו אלף כמו אלף
אשוב. אקום. אשמור ודישו את שלום העיר (ירמיה כ"ט) פ'
חפשו. מ"א דרושים לכל הפצחים (תהלים קי"א) מבוארים לכל
הפצחים. וכן הנם כתובים במדרש ערו הנביא (דבה"ב י"ג)
פ' בפירוש ערו וכן על מדרש ספר המלכים (שם כ"ד) פ' בפירוש
ספר סוד המלכים. ומוה נאמר בית המדרש פ' מקום הפירוש:
דשא תדשא הארץ דשא (ראשית א') כי דשאו נאות מדבר
(ויאל ב') הראשון פועל כבד פ' צמותה:

דשן ואכל ושבע ודשן (דברים ל"א) פועל עבר ולשון רבים
דשנים ודעננים יהיו (תהלים צ"ב) כל דשנו ארץ (שם
כ"ב) פ' שמוני אדם והשם והתענג בדשן נפשכם (ישעיה נ"ה)
הודשנה מחלב (שם ל"ד) כלומר הודשנה. מ"א שפך הדשן
(ויקרא ד') פ' אפר ודשנו את המזבח (במדבר ד') יסירו אפרו.
ועלתך ידשנו סלה (תהלים כ') פ' יקבלנה מהר וישפכנה מיד.
וההי נוספת כמו ימהר יחשה (ישעי' ה'):

דת דת ודין (אסתר א') לשון רבים ודתיהן שונות מכל עם
(שם) פ' מנהגם. אחת דתו לחמית (שם ד') פ' אחד דינו:

מלה רביעית

דרדר וקין ודרדר (ראשית ג') פ' מיני קוצים וחרולים [מלה
דמסק עי' לקמן כסם מסק דרדר עי' לעיל ס' דרב וחסר
סוף צעל חסם עי' לעיל כסם יד].

שלים ערך דלת

אתהיל ערך ה"י

הה הה ליום (יהוה קאל ל) והוסיפו אלף אמרו אהה ליום
(ויאל א') פ' כאדם שאמר מה הוא זה:

הא הא לכ"ס דוע (ראשית מ"ז) הא דרכך בראש נתתי (יחזקא
י"ז) כלומר הנה:

הבל וילכו אחרי ההבל ויהבלו (ירמיה ב') פועל בעצמו ופועל
כבד באחר מהבלים המה (שם כ"ג):

הבן קרנות שן וקבנים (יהוה קאל כ"ז) אמר התרגום ושוסן פ'
עץ שחוד מצהיב עושיין ממנו קלמרון של סופרים [כי ו'
כ"ט דברי חסד! כי טוס ידענו עד סייס יהוה סס עוף חיוע לכל עי'
תפורנתן ועירך חו חססיס סס חיוח מלות וזס ססי חיוני קחי על
התכניס, וסי' קלמרון חרבו סנהתניו צפוכו סקילמסין]:

הבר הובדי שמים (ישעי' י"ז) פ' חרטומים ויש אומרים כי הם
חובר חבר בתלוף ה"י בהית:

הגא וחגיית בכל פעליך (תהלים ע"ג) ולאומים יהגו ריק (שם
ב') כלניו שנינו כמו הגא (שם צ') והגה מופי יצא (איוב
ל"ז) הגיון סלה (תהלים ט') והסמוך הגיון לבי (שם י"ט) ביעה
הגיני (שם ה'). מ"א הגו סיוג מסכף (משלי כ"ח) פ' הסר
וכן הגו רשע (שם שם) וכן אשר הגוה י"י (איכה א') הסר:
הגן בפני הנדרות הגינה (יהוה קאל מ"ב) פ' ישרה ומוזה אמרו
דבותינו כהונן פ' כשורה וכשר:

ההדר הדר בדורכים יענה (ירמיה כ"ח) תגיון הוא מלח שאין
לה פירוש הוגים בה דורכים ענבים וכרומה לחן לזר עצמן:

ההה גמול ידו חדה (ישעי' י"ז) פ' הגיד ופועל עבר הוא:

ההך והדוך רשעים (איוב מ') פ' רכאום, ושבור כמו או דכו
במדוכה (במדבר י"א) ענין אחד הוא:

ההם הרום לרגלך (תהלים קי"ז) והארץ הרום רגלי (ישעי' ס"ו)
פ' לשון תחתית ומטה:

ההס והסם ועץ שמן (ישעי' מ"א) בין ההרסים (זכריה א') פ'
אסא בלשון תלמיד [מסכת פסחים ס"ט]:

ההף בלא איבה הדפו (במדבר ל"ה) והדפתיך ממצבתך (ישעי'
כ"ב) פ' דחיה:

ההר והדרת פני זקן (ויקרא י"ט) ודל לא תהדר בריבו (שמות
כ"ג) הדרו בלבשו (ישעי' ס"ג) (פ') [פרץ עץ הדר (ויקרא
כ"ג) והנפעל פני זקנים לא נהדרו (איכה ה') והתפעל אל
תתהדר (משלי כ"ח) מ"א והדרונים אישר (ישעי' מ"ה) פ' דרכים
עקומין מסובבין והתלמוד אמר לא יכיל להדרו פ' לסבב דרכים
ובלשון משנה לחור על הפתחים:

ההוא הוא אהרן ומשה (שמות ו') ופעמים אומר כך לענין על
דבר כגון ועבד הלוי הוא (במדבר י"ח) פ' עצמו ולא
ישראל. מ"א הו' הו' (עמוס ה') פ' י' ו' לשון הספד:

ההוד הוד מלכות (דניאל י"א) כסום הודו במלחמה (זכריה י')
וכן ולא הר הרים במשקל מת כן כלומר ההיודר שבתדים
בעל הוד:

ההוה ואתה הוה להם למלך (נחמיה ו') הוה גביר לאחיק
(ראשית כ"ז) לשלג יאמר הוה ארץ (איוב ל"ז) וכן הוה
תחשב לשונך (תהלי' ג"ב) והוה רשעים יהרף (משלי י') כלומר
היות ישהיו עושיין:

ההי הו' אשור שבט אפי (ישעי' ו') הו' אחי והו' אחות לא
יספרו לו (ירמיה כ"ב) פ' זעקת שבר היא. ופעמים נאמר
שלא במקום חספר שנאמר הו' משכי עון (ישעי' ה') הו' משכימי
בבקר (שם ה') הו' לאומים לרע טוב (שם שם) פ' כמו או לך
מואב (במדבר כ"א) והתרגום אמר וי':

ההום והם את מהנה מצרים (שמות י"ד) ויהם י"י את סיסרא
(שופטים ד') פ' לשון שבירה ונתפס חיוג בחברו אליו
אריד

מחברת הערוך הון - הרר לר' שלמה פרחון

אריד בשיתי ואהימה (תהלים נ"ח) תהימה מאדם (מיכה ב)
ואינו כך כי אילו לשון צעקה כלומר עירוהיהו צועקות מרוב אדם:
הון כל הון יקר נמצא (משלי א') פ' מומן:

הון החיים שוכבים (ישעי נ"ז) פ' מתנמנם ואומר התרגום נימן
וכן מנהג כלבים:

הי קינים והגה והי (יחזקאל ב') פ' מיני הספר מ"א היא
האשה (ראשית כ"ד):

היה היה אתה לעם (שמות י"ח) היה גבור ציד (ראשית)
אהיה לו לאב (ש"ב ז') יד יי' הויה (שמות ט') אחתינו
את היי' (ראשי כ"ד) ותהי האמות (ישעי נ"ט) ובהעמדת הדבור

מי זה אמר ותהי (איכה ג'). הוי יודע כי כל יוד שבא
תהיה רפיה כגון ויהי ויבקש הרב (אסתר ב') וכיוצא בהן.
אבל אם היה מנוענת באחת משבעה מלכים (ד"ל באחת מן
התנועות) דגושה שם יהוא (קהלת י"א) משפטו יהיה אבל
הפילו למד הפעל. מ"א נהייתי ונהליתי (דניאל ח) פ' נכאבתי:
היך והיך ויכל (דניאל י') פ' כמו איך:

הין והין צדק (ויקרא י"ט) מ"א ותהינו עללות ההרה (דברי'
א') פ' אמרתם הין הין או הון כמו הן לו יהיה כדברך
(ראשית ל'):

הכל היכל ה' (ירמיה י"ז) ולשון דבים היכלות היכלים בהיכלי
מלך (משלי למד'):
הכר לא תבושו (ולא) תהכרו לי (איוב י"ט) פ' תכחשוני:

הלל שבע ביום הללתיך (תהלים קי"ט) והתפעל או יתהלל
(משלי כ') לא הוללו (תהלים ע"ח) פ' לשון שבח.

מ"א כי העושק יהולל חכם (קהלת ו') פ' ימאוס וכן ושפטים
יהולל (איוב י"ב) מ"א קודש הלולים לה' (ויקרא י"ט) ויעשו
הלולים (שופטים ט') פ' לשון ששון ורבותי אמרו בהלולא דבריה
דרבו פלוגי. פ' הופת בני וכן אמר אמרתי להוללים אל תהולו
(תהלי ע"ח) וכן יתהולל הרכב (נחום ב') פ' יקדו וישמחו
כמו ומרכבה מוקדה (שם ג'):

הלא זמיון השמיני והלאה (ויקרא כ"ב) פ' ולהלן מהלאה
לרמושק (עמוס ו') לאחר דמשק ברחוק ומה והנהלאה
לגוי עצום (מיכה ד') הנון של נפעל הוא כלומר הגדלה
והרחוקה:

הלך בדרך מרחוק (משלי ז') הון קדם אהלך ואיננו (איוב
כ"ג) מפיו לפידים יהלכו (שם מ"א) ותהלך אש (שמות
ט') הלכו אל תעמורו (ירמיה נ"א) הולך עמם (ראשית י"ח)
הליכות אלי מלכי בקרש (תהלים ס"ח) ברחון הליכי בחמה
(איוב כ"ט) ונתתי לך מזהלים (זכריה ג') פ' דרכים ומה
נקרא האורה הלך שני ויבא הלך (ש"ב י"ב) מ"א הלך דבש
(שם י"ד) פ' נחל, ותהליכות לימין (נחמיה י"ב) במשקל
ותעלולים:

הלם אז חלמו עקבי סוס (שופטים ה') משפטו נהלמו
והמצדר וילך והלום (ש"א י"ד) פ' שבירה כמו הלמוני
בל ידעתי (משלי כ"ג) את הולם פעם (ישעי מ"א) בכשיל
וכלפות יהלמוני (תהלי ע"ד) הלומי יין (ישעי כ"א) למהלומות
נקרא (משלי י"ח) להלמות עמלים (שופטים ה') פ' כלים
שמוכי בהם כן העץ ובין הברזל בין הורסים בהן שיבור מכל
מקום ומה יאמר לכו ישבו עמו הלום (תהלים ע"ג) כי ראש
המצוד של (יוסף) [אסף] שנאמ' אך טוב לישראל אלהים
וכ' ואני כמעט נטוי רגלי וכו' וכו' כלו' כמעט נטיתי מדרך
טובה כי קנאתי בעומדן בשמחה ברוב ימיתן ובשלום והן
דשעים והן בריאים כמו בנין הון ויוקינו בלא עמל ובלא

ננעים משום זה יתנסן במקום שיפנו ישיחו חסום, כשראו עם
" זה הענין נשבר לבס ככו והתפללו לבורא להצדיק דינא
בבית התפילה, לאחר זמן הבינו כי אחרית רשעים לדע, וזה
ישוב עמו הלום מצדר כמו ויכלת עמוד (שמות י"ח) מ"א
עד הלום (ש"ב ז') כלומר עד עתה, מ"א נפך ספיד ויהלום
(שמות כ"ח) פ' אבן טובה כעין הים:

הם הם יצאו את העיר (ראשית מ"ד) וכפלוהו שנאמר לא
מהם ולא מהמונם ולא מהמחם (יחזקאל ז') כמו שעשו
במלת כסאסאה (שעי כ"ז) כלומר בסאה סאה:

המם והמם נלגל ענלוהו (ישעי כ"ח) פ' הסיר כמו ויסר את
אופן מרכבתיו (שמות י"ד):

המזה המו גוים (תהלי מ"ה) בהמות ימים יהמון (ישעי י"ז)
כחלילים יתמה (ירמיה מ"ח) פ' קול הברה והגה וכן
בראש הומיות (משלי א') עיר הומיה (ישעי כ"ב) במשקל
בוכיה:

[שרש המל חסר בכי אשר לפני]

המון יען המונם (יחזקאל ל"ח) במשקל אמרך: [אמרכם]
הרביעם חטאים כתמון רב ופי' המון דבר גדול מכל ענין
שנא' קול המן הגשם (מ"א א"ח):

המם כדקוח אש הממסם (ישעיה ס"ד) פ' קוצים יבשים
וראיני בזה הרבה פירושוין אבל לא ישרו:

המר במהמורות בל יקמו (תהלים ק"ט) פ' אשד הנחלים
ההולך בחוץ ובוזע:

הן הן אנכי כפיך לאל (איוב ל"ג) ומוסיפין שנא' הנה אנכי
(שמואל ד') ומנכסין בו נופות (ד"ל כינין) שנאמר

הנו נצב (במדבר כ"ג) הנכס היום (דברים א) הן שוכב
(שם ל"א) הננו ועלינו (במדבר י"ד) זהגם שולחים את
הזמורה (יחזקאל מ') הנני עומד (ראשית מ"ז) ואומרין

אותה על מה שענד כגון והנה מן היאר, (ראשית מא) והנה
נפן לפני (שם שם) הן פראים במדבר (איוב כ"ד). מ"א וראו
הן היתה כואת (ירמ' ב') פ' אס, הן גובה (שמות ח').

מ"א והעברת את נחלת אביהן להן (במדבר כ"ז) ומוסיפין
ח"י שנאמר טובות הנה (ראשית ו') ולהנה כנפים ככנפי
החסירה (זכרי' ח'). מ"א ולא דאיתיו עד הנה (ראשי מ"ד)

עון האמורי עד הנה (שם ט"ו) פ' עכשיו. מ"א ודור רביעי
ישבו הנה (שם שם) פ' פה מ"א הן לו יהיה כדברך (שם
ל') פ' הין:

הם ויהם כלב (במדבר י"ג) זו המלה כמו שדיקה ישרוק
האדם למדברים כדי שישתקו שנא' ואמר הם (עמוס ו'):

הפך הפך לבס לשנא עמו (תהלים ק"ה) פ' נהפך היהפוך
כנשי עורו (ירמיה י"ג) והמצדר הפוך רשעים ואינם
(משלי י"ב) במשקל ויכלת עמוד (שמות יח) וכן הפכנס

אם כחומר היוצר (ישעי כ"ט) כלומר היופכנס לכמה צורות
קל בעיני הקבה כחומר ביד היוצר, וכן לבלתי הפכי את
העיר (בראשית י"ט) ושם הפועל מהוך ההפכה (שם שם)

כמשקל אבידה, גנבה. אינמי ויהי כך הפך מן הנשים
(יחזקאל י"ז) והתפעל מההפך במתנה (שופטים ז') והנפעל
נהפך אל הרורף (יהושע ח') ונהפוך הוא (אסתר ט') כמו

נמול אברהם (ראשית י"ז) ונעתיור להם (דרי' א' ה')
ונחמום (אסתר ח') הפכנס דרך איש ווד (משלי כ"א)
כפול הוא פ' בעל הפוכין, ההפך עלי (איוב למד') במשקל
השליך:

הצן הצן רכב וגלגל (יחזקאל כ"ג) כלי קרב:

הרר הררי בשדה (ירמיה י"ז) כלומר רבות הררים והשרות
ומהרריה תחצנ נחשת (דכרי' ח') בהררי קודש (תהלי
פ"ז) כהררי אל (שם נ"ז) אבל הררי ישראל (יחזקאל ו')
הפילו

הפילו ממנו אות של כפל והי' להם לרגש את מקומו אילווי הריש שאינה בת דיגוש:

הרג הורג נפש (במדבר ל"א) והמזדר הורג בקר (ישעיה כ"ב) והשם הרג רב (שם ל') אינמי ליום הריגה (ירמי' י"ב) אם כהרג הרגו הורג (ישעי' כ"ז) משפטו דגש כמשקל שפך בה (שם ל"ח) אשר לא עבר בה (דברים כ"א) והנפעל כהרג הרג (יחזקאל כ"ו) במשקל בע"ל (איכה כ'). והפילו משניהן ההי' כלומר כההרג בהנשטף אבל כשהפילו שמו צירי' חחת הבית להעיד עליה:

הרה עמל (איוב ט"ו) תהרו חשש (ישעי' לג) והאנכי הריה (במדבר י"א) אילו משלים ואינן היון ממש, ותחר ותלד בן (ראשי"ז ל') עצבונך והרונך (ראשי"ת ג') משפטו הרוינך כמו זכרוןך, הגיונך, פדיונך, והלילה אמר הורה גבר (איוב ג') משפטו דיגוש לולי הריש ונתפס חיוג בשומו על ברכות הורי (ראשי"ת מ"ט) מזה, אבל והרויתו יבקעו (חושע י"ד) הרות הגלעד (עמוס א') והרותיהם תבקע (מ"ב ח') חלקו בו פרשניו זה מביא ראיה שהוא הרים משום הרחיב את גבולם (1) וזה מביא ראיה [שהוא נשים הרות] מושם עוללים ירוטשו לעיניהם (מ"ב ח') ואני אכדיע האחרון משום שההרי' הרים הם (2) אבל הרות והרוית לשון הרה, ואם תאמר מה ענין הרחיב את גבולם? אני אומר כי כל המלחמות הללו וביקוע נשים הרות והריגה למען הרחיב את גבול' (3) ג' ק"ט (1) כן כתבו (עמוס ח') טעם על קצט' הרות הגלעד "הם חמה וי' על ששים סעני בני עמון ועל חדעם ל' חטינו על קצט' הרות הגלעד למען הכיזע חת גבולם" יקחו על הסרים עתם אז מחשלב על סרנים הצלעות ע"ס רי"ק. (2) ר"ל הקצו מן הר' סרנים צלעות זכר וזה צ"ל. (3) נקוע נשים יצטט סלה יסחר יורג וסרניו טיענער על הכחלם וע"י זה ירצח צבולם ע"י וס"י ור"קא:

הרס הרס בעברתו (איכה ב') הן יהרוס (איוב י"ב) והצויה הרוס שנינו בפימו (תהלים נ"ח) והנפעל ונדר אבניו נהרסה (משלי כ"ד) ופועל כבר מההסך ומחריבין (ישעיה ס"ט):

הרתת תהותתו על איש (תהלים ס"ב) תפטפטו כלו' תרבו דבריהם וקנטורין להזיין כמו קיר נטוי (שם ס"פ) וכמו שאמר ישעי' הנביא רוח ערצים כורס קיר (ישעי' כד) וזו המלה אין לה פירוש אלא כמו ויהם כלב (במדבר י"ג) פ' מי שרוצה לומד לחבידו דברי הבל אומר לו הז או הותת ועי' גיזוניום: התל ואביכו חתל בי (בראשית ל"א) פ' שיקר, משפט, התל בי במשקל דָבַר (רב רבי) אֲדָבַר בֵּין (ש"ב כ"ג) כי הוא מן ויהתל בהם אליהו (מ"א י"ח) וכן נמי אל יוסף פרעה התל (שמות ח') משפטו התל במשקל לא ידעתי דָבַר (ידמיה א') וכן איש ברעהו יתלוי (שם ט') משפטו יתלתל במשקל יִדְבְּרוּ וכן לב הותל (ישעי' מ"ד) משפטו התל במשקל כפר (שמות כ"ט) עבר (דברים כ"א) ונשחגה כל המלה אפילו, לענין מלרע ומלעיל כי משפטו התל-גי' וחאו אמר התל ג'י כיוצא בו הורה גבר (איוב ג') שמשפטו הורה גבר, הוּלָם פעם (ישעי' מ"א) שמשפט, הוּלָם פעם, ולמה? משום מלה אחרונה שעברה במלעיל בשבילה (1) ואל תאמר כי בטעם לבד יעשו כן (2) אלא אפילו במלות כגון יספוק עלימו כפימו (איוב כ"ז) שמשפטו כפי וכן והנותרת מן המנחה (ויקרא ב') שמשפטו והנותר אבל

משום מנחה שהוא לשון נקבה שמו את הנותר לשון נקבה, וכן לענין יחיד ורבים, קשת גבורים החים (ש"א ב') משפטו חתת כי על הקשת חוזר כמו (ונחמה) [ונחת] קשת נחושה ורעותי (ש"ב כ"ב) כמו שכר האדם לא נהיה ושכר כהממה איננה (זכריה ח') שמשפטו איננו כמי הראשון כי השכר לשון זכר ומשום שנתחבר האדם הרי הוא כמוהו, ומשום שנתחבר לבהמה הוא כמוהו כמו שאמר רבוי' ז"ל הבהק לשור (3) ושם הפועל התולים עמדי (איוב י"ז) אינמי חוונ מהתלות

(ישעי' ל') במשקל (נדרים) [והרודים] (ישעי' מ"ה) ומעדנות (ש"א ט"ו) אע"פ שזה פתח (4) ג' ק"ט (1) כ'לם צמל' סחחום' הגנייה מלעיל נסוכה בס הכס לעיל דהיינו נסונו חזור מפני קירוזו הסעמיס, והולס לדעתו הוא סועל ציננו ולא סס כדעת חכמים (עי' להמו סדס סעס ולעיל ס' הלס) כי לו ה' סס ה' ממשקל סועל וזה הסתקל מעיקרו דינו להיות מלעיל. (2) ר"ל לצ' צעעמיס לצ' מנכב לספון לחיות מן הסדר, חץ בס מלות עמון יסתנו ממנכס ומשפטס בלשון. (3) כי מלת חיינס סז אל הסכר, חץ מלת נסיה נסתי אל חרס יצח כניסו צלסון זכר, ומלת חיינס נסתי אל הנחיה משפחה ממנכס ומתחזר לחינס ססמון ל'ס כחסר זכרו ממקוקים סמיו ומסמסר נוסל על סקריו לו וזס מכיוון צמלסו היצק לסחור. (4) ר"ל מהתלות צפמח והתולים צסוק חץ חיון צק כלסס כי צח על צי'ת מסקלים:

מלה רביעית

הבהב זבחי הבהבי (חושע ח') פי' זבחים רצופים (1) כלומר הב הב כי אמר (מקיס) [מקודם] ואכהוב לו רובי תורת (שם שס) והוי' זבחי הבהבי והיוד' אינה של מדבר אלא כמו וקרע לו חלונ' (ירמי' כ"ב) שמשפטו חלונים, ויש צומרים זבחים (מרופים) [שרופים] כמו פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה (מס' שנת פ' במה מדלקין) כלומר חך אותה, והנן נמי לענין העומר מהבהבין אותו באור לקיים מה שנאמר בו מצות קלי (מנחות פ"י מ"ד) בין תבין לי' ו' כ"ט (1) דהיינו נזחיס הכנס הקרבים תמיד זס אחר זס וכן הפעיקו

שלים ערך ה"י

אתחיל ערך ויי

וי ויי העמודים (שמות כ"ז) פ' תלוי בצורת היי' כמו חכה שיצודו בה רגים עם השם ועם הקנה [ס'ס ו'ל'עס סחוע ועס הקס ועי סיס זוב']:

והב בסופה (במדבר כ"א) פ' מקום. דע לך כי כשצוה הקב"ה את ישראל שלא לצוד אח מואב וארנון הוא גבולם ויש בו שני נחלים שנאמר נהלי ארנון (1) הויצא מנבול האמורי (שם) לא ממנו וקא כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי, שם ולפי שהוא מואב ולא לאמרי נא' בכאן על כן יאמר בספר מלחמות ה' (שם שם) פ' אסור ללחום בהם ואיזה מוחס והב בסופה ואת הנחלים ארנון וגם אשר הנחלים אשר נטה לשבת עד (שם שם) ונאמר כי לבני לוש נתתי את ער ירשה (דברי' ב') בין תבין ג' ק"ט (1) כן הוא מוסחח בס בליקוטי די רוס, חל מלת הנחלים ארנון' לא נמנח לסנינו בכתבו כי זס לסון הססוק וחתנו צענר היירזו חסר צמדנר היירזו מנבול סחמרי מוחת סחחלים ארנון' ויחלס סחחלים' כתבו חלל כחלי ארנון לא נמנח וסדנר נריק עיון וחיטוט, וכל חסל לצ' יסס לצ' חל זס ססירוסי כי יוצחר צוס היטנ מלילת ע"כ יחמר צססר מלחמות יי' חסר נקסרו צס ססמכ"י:

שלים ערך ויי

אתחיל ערך זין

זאב זאב וטלה (ישעיה ס"ה) כזאבים טורפי טרף (יחזקאל כ"ב) זאבי ערב (צפני ג') וחזו מואבי ערב (חבקק א') בערב התקשרם יותר רתן ובעת משלחת זאבים אפי' זאב אחד אונס שנאמר וחדו מואבי ערב:

זכב ישרוק י' לזבוב (ישעיה ו') זבובי מות (קהלת י') פ' זבובים מתים אם יפלו לתוך שמו רוקח מסריחו: זכר זכרני אלהים אותי (ראשיל ל') פ' לשון השפעה שמשפיע הבורא את חבריו:

זכח זיזבה שלמה (מ"א ח') ופועל כבד מזבחים ומקטרים ועשיית מזבח מקטר קטורת (שמות ל') משום שהוא רבוע נקרא כך וכמה שנאמר מזבח גדול למראה (ישעיה כ"ב) והשלחן גם הוא נקרא מזבח ובסוף אמר זה השלחן אשר לפני ה' (יחזקאל מ"א) ובתחלה קראו הכתוב מזבח [חל' הפ' המזבח עץ שלש אמות וכו' זה השלחן]

זבל זבלני אושי (ראשית ל') משפטו זיבוליני כלומר ישיבני בית זבול (מ"א ח') עמד וזולה (חבקק ג') פ' מכון: זג מחרצנים ועד זג (במדבר ו') פ' גרעיני ענבים ותגן החרצנים אילו התיצוני והזגני אילו הפנימין (גיד פ"ו ס"ב) ועוד אמרו בהיפוך הוציני זג והפנימי ענבל ועוד אמרו עד שזרע הטא ושעורה הוציני במפולת יד (ברכות כ"ב):

זה זה יתנו (שמות כט) כי הוא זה (שם כב) פ' דבר המטלטל, שבו נא בזה (במדבר כ"ב) פ' מקום מזה אחד וזוה אחד (שמות י"ז) פ' צד מ"א עליו זה בנבג (במדבר י"ג) פ' עכשיו מ"א זה ידעתי כי אלהים לי (תלים נ"ו) פ' אז:

זהב זהב וכסף (שמות כ"ה) מ"א מצפין זהב יאתה (איוב ל"ז) פ' רוח צפונית שמועלת לבריות כמו הוהב מ"א כוס זהב בבל ביד יי' (ירמיה נ"א) פ' יין [ודן] מ"א חמדיקים מעליהם חוהב (זכרי' ד') פ' השמן הטוב:

זהם וזהמתו חיתו לחם (איוב ל"ג) לשון מראות 1) ותגן כדי להעביר את הורהא (גי' ו' כ"ט 1) מלסין סו"י מורהא ונחלה [לסניו ג'] חגל זניקוטי די רוסו חסני גידי הנוסח "לסון סחייתו":

זהר והזהירה ונשמר שם (מ"ב ו') והזהרת אותהם (שמות י"ח) פ' התדאה מ"א והמשכילים זיהידו כוזהר חריקע (דניאל י"ב) פ' נוגה במשקל תואר פועל כשחרצה לעשות סמוכין תסיר הויו וחשים חטף קמץ במקומה מה תארו (שמואל א') הצור תמים פעלו (דברים ל"ג) זהרי חמה (בתפלת

שחרית בנוסה ברכת המאזין לארץ) חוץ מאחד שנא' ותארו מבני אדם (ישעיה נ"ב) וכל אותיות אחה"ע להם כך כדי לחקל את חרבור:

זו ועדותיו זו אלמדם (תלים קל"ב) זו לעגם (הושע ז') זו כחו לאלהו (חבקק א') וכל זו של דברי רבותינו בחילם פ' אף זאת מפני רשעים זו שדוני (תלים י"ז) זו חטאנו לו (ישעיה ב') ררך זו אהלך (תלים קמ"ג) פ' אשר:

זוב הכה צור ויזובו מים (תלים ע"ה) כי זיוב זוב דמה (ויקרא ט"ו) זבת חלב (שמות ג') במשקל ועשת את התבואה (ויקרא א') פ' השפעה מבושע הוא [ג' ו' כ"ט 1] ונת הוא פעל כתי ועשת וזה על תמונתו כי יטנו ספרים נקוד ועשת צמח כי חתיו הוא צמקס. ס"ח סקצס ולמד הפעל נסלה (עי' רד"ק דף קכ"ד סוודדה) וסי' לו לצינח לרחים תלת קצת נסיה (יחזקאל מו) ססוח כ"כ תזה סגורה ורחו' וצנה וסחי' צמקס ס"ח, וכן סי' לחו' וצנה וצנה וצנה:

זוד אשר זוד עליהם (שמות י"ח) כי אל יי' ודה (ירמיה כ') במשקל בזה לך (ישעיה ל"ז) בת קמה באמה (מיכה ז') פועל כבד וכי זייד אוש (שמות כ"א) ולא זיידון עוד (דברי י"ו) והמים הזדונים (תהלים קב") כמו זדוניים (דניאל א') [ועי' שרש זרע] והשם פרח הזדון (יחזקאל ז') ונקרא אדם מזייד זדון וכשל זדון (ירמיה ג'):

זרה כאיות מובה זכר' ל' פ' פנינת במשקל ללית וכן מזוינו מפיקים (תלים קמ"ט) והמס מספרת כמומ"ב ונחלו מקדשיהם (יחזקאל ז'):

זור, מזוזה מזוזות פ' סיפי השערים הפתחים ופצימיהם: זול הוליס זהב מכיס (ישעיה מ"ו) פ' מוציא הוצאת כמשקל הקמים, הזוכים, השבים, ואם תוציא יקר מזולל (ירמיה ט"ז) כפול הוא כל מנכדיה היוליה (איכה א') ותגן שער הזול:

זון בר ולחם ומזון (ראשית מ"ה) כמשקל מקום וממנו ויתגן הילד בזונה (יואל ד') פ' מכרו בניחן כמוזנותיהן במשקל קומח, מ"א והזונות רחצו (מ"א כ"ב) פ' כלי ויין וזוה ויתר תחי לך על אויך (דברים כ"ג) ותאלף נוספת כמו אפניו (משלי כ"ה) מי אפסיים (יחזקאל מ"ו) על האבנים (שמו"א): זרע ביום שיווע שמרי הבות (קהלת י"ב) פ' ינוע והרגום וינוע את חספיים (ישעיה ו') ועו ולא קם ולא זע ממנו (אסתר ה') והשם והי' רק זועה (ישעיה כ"ה) ויש אומר כי והיתה לזועה (דברים כ"ח) ממנו אבל הפוכה היא כמו בני עולה (ש"ב ג') בני עולה (הושע ו'):

זור ותשכה כי דגל תזורה (איוב ל"ט) פ' תפצע את הביצה [כי דגל תזורה קאי על פסוק לעיל מניה כי חעזוב ארץ ביצה] והזורה תבקע אפעח (ישעיה ג"ט) כלומר והביצה הזורה תבקע נחש והסגול במקום קמץ כמו ולנה בתוך ביתו (זכריה ה') שמשפטו ולנה נמצאו עכשיו כי חזורה היא ביצה הפצועה, וכן זיור את הגיזה (שופטים ו') כי הסחיטה ותפציעת קרובים זה לזה וכן לא זורו ולא היבשה (ישעיה א') כי הפצע שיהי' לאדם ראווה לסחוט אותו החילה ואחר כך משים הרפואה ותנפס ר' שלמה מנזריש ז"ל 1) שפי' לא זורו מלשון אשר זורה ברכת (ישעיה למ"ד) כי אמר רפואת שחוקין. וזוין על המכה ואינו כך אלא מלשון סחיטה

עד שיצא כל הרם כמו זיור את הגיזה (שופטים ו') מ"א לא זורו מתאותם (תלים ע"א) זורן רשעים מרחם (שם נ"ה) פ' סרוו והרגום ויסורו אליו (ראשית י"ט) זורו לותי' וזוה מזור הייתי לאחי (שם ס"ט) ומלשון תלמוד פלגין ליה קרנא זור כמו קרן נטייה וקדנות נטינית. מ"א והיה לכם לזרא (כמדבר י"א) ולא יגחה מכנס מזור (הושע ח') פ' הלי מ"א אין דן וינד למזייר (ירמיה ל') פ' רפואה ג' ו' כ"ט 1) הוהס"י ז"ל ועי' לעיל במזוזת חיה:

זוח ולא יזה החושן (שמות כ"ח) במשקל ולא יסבו בלכתם (יחזקאל א') מן סבל ולשונו חמק כפיהם (זכרי' י"ד) מן חמק ואמרו חז"ל משרבו זוחתי תלב רבו מחלוקת מישדאל (סוטה מ"ו) ועוד אמרו מכאן תלמיד חכם שאין מוסיחין אותו ואמרו לה אין מוסיחין אותו אמרו לה אין מוסיחין אותו (חולין ז') מלשון כי הוסיחם ויבעם ובגין (דה"י ב' י"א) פ' חרחיקם מכל מקום אילו לשונות קרובים זה לזה:

זחל זחלתי ואירא (איוב ל"ב) נתאחרתי בניבור. מ"א זחלי עפר (דברים ל"ב) הליכה על גחון וזוה אמרו רבותינו רכנו הזוחלנין על הגושפין (מקואות פ"ה) פ' מים שידרו במקום מדרון ויקראו כך: [שרש זין חסר]

זכר ולא זכר שר המשקים (ראשית מ') זכור ימות עולם (דברי ל"ב) זכור תזכור (איכה ג') והשם זכרון והסמוך זכרון חרוונה (ויקרא יג') חוץ מאחד. אין זכרון לראשונים (קהלת א') הוא במשקל סמוך ואינו סמוך כיוצא בו את כסף הפריים (במדבר ג') שהוא במשקל פדיון נפשו (שמות כ"א) ואינו סמוך. והמ"ם היא כמו נר' וגם זכר שם הוא וכן מזכרת

(במדבר ה') והנפעל וזכרם (במדבר י'). והמצרר יען הזכרת (יחזקאל כ"א) ישפט בן אחיזר המזכיר (מ"א ר') פ' מזכיר דברים למלך הצרינין לעשות. מ"א קרוב לו יתן לפני ארון י' מן הלויים (המשוררים) [ששרחים] ולהזכיר ולהודות (רה"א י"ו) כגון לנגן וכן נמי למנצח לדוד להזכיר (תהלים ע') הזכירו כי נשגב שמו (ישעיה י"ז) וכן המזכירים את י' (ישעיה מ"ב). מ"א הזכרים לבר מטף (שמות י"ו) זכר ונקבה (בראשית א) יראה כל זכורהך (שמות ל"ד) כל מקנך תזכר (שם שם) פ' תשים זכריהם קדש ותזכר והזכר שווין. מ"א יזכור כל מנחותיך (תהלים י"ט) פ' ידע וכן זכרו כיין לבנן (הושע י"ד) אזכרתה לי' (ויקרא ו') מ"א קרוב לו כזכור בניהם מזבחותם (ירמיה י"ז) פ' כזכור בניהם במזבחותם:

זלל' וזלל וסובא (דברי כ"א) כזוללי בשד למו (משלי פ"ג) לשון רבוי הוא וכשיהיה דבר מרובה היה בזול. וזמה כי הייה זולה (איכה א') כלומר זולה כמשקל ימין י' רוממה (שמות טו) וזמה כרום זלות לבני אדם (תהלים י"ב) כלומר רשעים מסבבין את האדם כמו שעושיין תולעים שבמים הנקראין עלוקות משמיון אותם בני אדם על בשדם למצוין הים כרום מלשון ורם תולעים (שמות י"ו) רומה (שם שם) וזלות מלשון זוללי בשד. וזמה ומפניך הרים נזלו (ישעיה ס"ד) והנין של נפעל במשקל ונגזרו כספר השמי' (שם ל"ד) מלשא נגללו את האבן (ראשית כ"ב) והוא לכון נפילה וציקה כי פעמים עושין מדת הלח ליבשומדת היבש ללח כמו והגרת' לני אבניה (איכה א') שהוא כמו וכמס הנגרים אצח (ש"ב י"ד) כי הוא יערוף מזבחותם כמו וערוף כמטר לקחי (דברים י) וכ' כורם מים קיר (ישעיה כ"ה) וכ' זורמו מים עבות' (תהלים ע"ו):

זלב' והמזלזל שלש השנים (ש"א ב') שפור ודאשו כפרף ומעלה בו בשד מקדירה ומעריך בו חתיכות על גב המזבח שנא ומזולתי (שמות כ"ז):

זלת' זולתי כלב בן יפונה (דברים א') היו"ד נוספת כלומר אינה כמו י"ד ואלהים זולתי לא תדע (הושע י"ג) או שמא צריכ' שני ינר'ין כל' זולתי ומשו' טורח הפולו אחת והראשונה אינה נוספת: [ע' לעיל שרש בלת']:

זמם' עשת' י' כאשר זמם (איכה ג') זמותי בל יעבר פי (תל' י"ז) פ' חשבתי בלבי ולא הטאתי בשפתי. זממו אל תפק (תהלים קמ) פ' מחשבות, זמות נחקו (איוב יז) ולשון יחיד שלו זמה כמו מדותיו מדה והדגשין במקום אות של כפל ושם אחר מזומה (משלי ב') פ' מהשבת חכמה. מ"א כי זמה עשו (הושע ו') וכן עתותה המזומה (ירמיה י"א) כמו עיפתה ישעתה אימתה וכן כאשר ימרוך למזומה (תהלים קל"ט):

זמן' ואתנה זמן לו (נחמיה ז') לעתים מזומנים (עזרא י') בעתים מזומנור (נחמ' ג') בזמניהם (אסתר ט') פ' עת: זמר' זמרו למלכנו זמרו (תהלים מ"ו) והמצרר כי טוב זמרה אלהינו (שם קמ"ז) במשקל ליסרה אתכם (ויקרא כ"ו)

זמיר' היו לי חקיק' (שם קי"ט) עיו וזמרת' יה (שמו' טו) מזמור לדר

זיו מזיו כבודה (ישעיה ס"ו) פ' דשן מ"א וזיו שדי עמדי (תהלים ג') יש אומר עוף ויש אומר היה וראש הפסוק דאיה לשניהן:

זין שקר מזין (משלי י"ז) אזין עד תבונותיכם (איוב ל"ב) וי"א מלשון האונה הן אבל נפלה מזה האלף:

זיק מאורי זיקות (ישע' ג') ובזיקות בערתם (שם שם) פ' ניוצוי אש. מ"א לאסור מליכהם בזיקים (תלים קמ"ט) ואם אסורים בזיקים (איוב ל"ו) פ' כבלים ונרחק חוירד ונגדשה הקוף כמו ופטריו ציצים (מ"א ו') כמו ויצין ציין (במדבר י"ז כ"ג) כי אצק מים (ישעיה מ"ד) מן יצק:

זית' זית רענן (ירמיה י"א) פ' אלץ של זית וכן וזיתים יהיה לך (דברים כ"ח) נקרא כך על שם פרו וכן ותאונה ורימון (שם ה') מה שלא תמצא כך בענבים פ' לא נקראו אילן כי ישל זיתך (דברים כ"ח) פ' פרי:

זכך לא זכו בעיני (איוב ט"ז) זכו נזירה (איכה ר') זך וישר (איוב ח') פ' לשון נקיות כמו בר לבב (תהלים כ"ד) והזיכות כבוד כפי (איוב ט') כמשקל רכו דבריו משמון (תהלים ג"ה) רך ויחד (משלי ד') מן ולא רכבה בשמן (ישעיה א') מ"א לא יערכנה וזכו וזכותי (איוב כ"ה) יש אומרים אבן טובה ויש אומר מין עששיות הטוב:

זכה ומה יזכה ילוד אשה (איוב כ"ה) זכיתי לבי (משלי כ') רחצו הזכו (ישעיה א') משפטו התזכו כי הוא התפעל אבל [הפילון] התיז' ורגשו הויז' להודיע עליה. ולשון הילוף תיז' בדלית שנא' (חיד מנתון) [הזרמנתון] (דניאל ב') ולשון תלמוד נזכה פלוני. וכן נזמין לו רוק יודקר תגר נזדקק הדן כל אילו הדלת'ין במקום תיז' של התפעל ולדקדק את אותיות המלה כגון ויתחבש האדם (ראשית ג') מתהלה (שם) ויתגודרו (מ"א י"ח) מתרשש ותון רב (משלי י"ג) וכיוצ' בהן. ולמה קדמה הויז' של הזרמתון את הדלית העומדת במקום תיז' היא יודע כי אותיות של זכשיין מכל אלפ"א בית"א הן קודמין לתיז' של חתפעל. ויז'. הא דאמון. הסמך מסתולל בעמי (שמות ט') וזכר מרע מסתולל (ישעיה נ"ט) 1. שיין. ויהי הוא משתחה (מ"ב י"ט) וכן הצריי. נצטרק (ראשית מ"ד) מן צדק. אצטירו (יהשע ט') מן ציר נאמן (משלי כ"ה) הצמידנו (הושע ט') מן צרה לדרך (ראשית מ"ב) כי זו המיית במקום תיז' של התפעל כמו שהתקינו דלית לויז' כך התקינו מית לצרי'. ואילו הניחוחו תיז' כתחילה לא היה נכר את זכשיין כמשפטו כן כל המקור הויז' מומלה אחת שנא' והתשוטטנה (ירמיה מ"ט) ולמח משום כי התיז' קרוב' לטיית ואילו הקדימו השיין' עליה כמו והשתחוו היתה זאת פוגע' בשני טתיז' ונראו כאילו הו טתיזין יחדו כל' והשטוטטני. לפכך הקימו התיז' לשיין (רביבוהן) [נרפוהן] 2) כרי שתפריד השיין בין תיז' לטיית הדומיין זה לזה. ואם תאמר שנא דחצו הזוכו. מעיקר זכך ולא מעיקר זכה. אילו היה כך היה כמו (הגלות) [הגלות] (ישעיה מ"ט) 3: [ני ו' כ"ט 1] וזכורו סימניו

לכחול כסדר הסתך כי הוא כתוב צס"ו ונמית ונצטח החרינה. מסתולל. 2) כי תיז' חצר זכשיין דנים להדגס ונמלת וסוטטטניס היה על מקומם כנשער מלות הסטון ומחחר סהיה על מקומם צחם ג"כ כהנזנתה דסס. 3) נחאש לעין כל תענין כי להצנת הענין הסריס דנכיס סרנס ולדעתי שזסס הדגד כן וזח מעקד זכס חילוי היה כן הים המלס מלעול כמו סכנו כשחי כני ו' (ישעיה נ"ז) [כ"ג מלעול כדון סכפוליס כמו סכרו] וחס החת' סמח הוא נפעל [סכסס זכס] חלוי הוא כן ה' פמו סכלו (ישעיה מ"ט) [ר"ל רסס סקן]:

לדוד (תהלי' ג') כולן שמות והכלי' שיעשו בהן זמר. מוּמְדָת (מ"ב י"ב). מ"א עת הזמיר הגיע (שיר ב) פ' עת קטיפת הפירות שנא' את ספיח קצרד לא תזמור (ו) (ויקרא כ"ה). ויש אומר שהוא מן תראשון כלומר זמיר עופות. מ"א שלוח' את הזמורה אל אפס (יחזקאל מ') פ' סרחות שהוא הוצאת דוח מלמטה בקול והוא כנוי סופרים כל' אל אפי כי כך היו אומרים הן. מ"א זמורת הארץ (ראשי' מג) פ' פירות. מ"א לא תזמור (ויקרא כ"ה) פ' תקטוף. וממנו נכרת הוללים במזמורת (ישעיה י"ח) פ' במגלות. וכן זמיר עריצים יענה (ישעיה כ"ה) פ' הקב"ה קורא ומכריז בהכרחת הרשעים והנפעל לא יזמר ולא יעבר (ישעי' ה) ומוזה נקדחת הזמורה אשר בעצי היער. וזמורת זו תורענו (שם י"ז) וזמריהם שיחתו (נחום יז) פ' פרחים וסעיפות חתוכות: [י' כ"ט 1] מן זמורת הלחן. והנה היה נוסחא חכר לא נמלח לפיני כל ספרי תנ"ך כי נוסחאות זידן כתוב זה ספיח קציר לא תקצר ולא לזד כז"י חכר זידי כתוב הזמור חף גם כני דומחות כ"י חכר צעק די רוספי נמלח כן כחכר העיר נזרקווי חכר עסה תס' ספחון (Parmae 1805) ח"ל (ל' 17) זמיר פ' עת קטיפת הפירות. Cant 11,12 Tempus decerpenti Fructus, Sed in textu, quem subtit Parchon ex Lev, XXV. 5. — זמיר לא תזמור. verbum ex errore vel memoriae defectu pro fructibus obtrudit. Sic et per זמרת הארץ seu fructus explicat quod legitur Gen. XL.III. II.

זנג לראש ולא לזנג (דברים כ"ח) זכות האורים (ישעיה ז) ויוזג בך (דברים כ"ה) פ' הריגת סוף החילות. ותנן המזג בגפנים (שביעית מ"ו) פ' הקציץ קצותיהן: זנה וזנה אחרי אלוהי נכר הארץ (דברים ל"א) הזנו הזנו (חושע ד') מצרד היא ויון את יהודה (דחי"ב כ"א) פ' לכת אחרי ע"ז. מ"א והוא בן אשת זונה (שופטים י"א) פ' אחרת כמו שנאמר בסוף כי בן אשה אחרת אתה. וכן רחב זונה (יהושע ו') והתרגום אמר עליה הפונדקאיה ותונה עליו פלגשו (שם י"ט) לשון (חדידה [מידה]. מ"א בשמים זונים (דה"ב י"ז) פ' מנין סרקחים כמו וכל זני זמר (דניאל ג) ותרגום למינו לזונה. וכן מפיקים מן אל זן (תהלים קמ"ד) כל' הפירו' בביתן משלימין מין זה למין זה: זנה זנה יי' מוכחו (איכה כ') כי לא יזנה (שם ג') ותונה משולם (שם ג') פ' לשון הרחקה ופועל כבוד כי הזונים ירבעם ובניו (דה"ב י"א) וכן והא ניהו נהרות (ישעיה י"ט) פ' נפקו נרחקו והאלף נוספת והתרגום גם הוא יוסף אלף בראשי השמות כנון אשתיו חמרא (דניאל ה') אתרכית דוחי (שם ז') וכיוצא בהן:

זנק יונק מן הבשן (דברים ל"ג) פ' יבעט מרוב טוב הבשן. ותנן דיה אם זנקה (חולין דף ל"ז) פ' קילוח:

זעה והייתה לזעה (דברי' כ"ח) במשקל לראוה בך (יחזקאל כ"ח) והראוה מן ראה ושלוה מן שלה. ושמו הויו' היפוך זועה (ישעי' פ"ח) פ' חרפה: [עיי' לעיל ש' זוע]:

זער ימי נזעכו (איוב י"ז) כמו נזעכו. כמו זהב תרגום רבה. שבתה מדהבה (ישעי' י"ד) פ' גיבוי זהב של מס: [עיי' לעיל ש' רהב]:

זעם ומה אעום לא זעם ה' (דברים כ"ג) זעום יי' (משלי כ"ב) ואיפת ריון זעומה (מיכה ו') מועם שזונם (יחוש' ז') פ' מניבל פיהם. וזעמה ישראל (במדבר פ"ג) משפטו זעמה במשקל זכרה לי אלהים לטובה (נחמי' ה') לפי שהי' זעם

מאותיות אחה"ע כיוצא בו במצאכס אותו (ראשית ל"ב) משפטו במצאכס כתפשכס את העיר (יהושע ה') כשמעכס את הקול (דברי' ה'). מ"א ולא יכילו גוים ועמו (ירמיה י') כי זעם מלאתני (ירמי' ט"ו). אל זעם בכל יום (תהלים ז') ונפעל ופנים נזעמים (משלי כ"ה) פ' לשון חרון: זעק והלל (יחזקאל כ"א) ציווי הוא ולא זעקו אלי בלבם (הורע ז') לשון קריאה זעקת. מ"א הזעק (אלי' ל"ז) את אש והורה (ש"ב כ') וזעק ברק את זבולן (שופטים ד') פ' לשון קיבוץ וזירוז והנפעל מה לך כי נזעקת (שופטי' י"ח) וכן בנזק יצילוך קבוץ (ישעי' ג') כל' וני יוכלו להצילך: זער ונשאר אנוש זער (ישעי' כ"ה) כל' מעט. וכן כי עוד מעט מועד (שם י') זעיר שם (שם כ"ח) כתר לי זעיר (איוב ל"ז) תרגום מעט זעיר:

זפת בחמו וגזפת (שמות ב'): זק לאסור מלכתים בויקים (תהלים קמ"ט) פ' ככלים ותרגום בנחוששים (שופטים) זוקן: [עיי' לעיל ש' זוק]:

זקק וזקק אותם כזהב (מלאכי ג') מווקק שבעתי' (תהלים י"ב) זוקו מטר לאירו (איוב ל"ה) הדגש במקום אות כפל פ' יתיכו כמו לא נתך ארצה (שמות ט') והנחתוך והצירוף עיני אחד הן:

זקן זקנתי ושבתי (ש"א י"ב) כי זקן יצקן (בראשית כ"ז) כי זקנה אמך (משלי כ"ג) והסמך זקן ביהו (ראשי' כ"ד) והשם כי בן זקונים הוא לו (שם ל"ז) וכן עד זקנה ושיבה (תהלים ע"א) וכן כבודו מווקן (בראשית מ"ח) אחרי זקנתה (שם כ"ד) והאשה זקנה () במשקל כבר כבדה

ופועל כבר פועל בעצמו אם מזקין בארץ שרשו (איוב י"ד). מ"א בראש או בוקן (ויקרא י"ג) מ"א והחזקתי בוקנו (ש"א י"ז) פ' מלקוחיו כי אין זקן לבהמה אלא שיער בעלמא הוא וישנו לזכר ולנקבה כיו הדוב והתוש וחגמל:

זקף פ' זוקף כפופים (תהלים קמ"ו) פ' מעמיד ותנן זקפן עליו במלוח (ב"מ דף ע"ב) והתרגום אמר וזקף עונותי וחוא [על פ' וישא עינו]:

זרב בעת יזודבו נצמחו (איוב ו') פ' יצטננו ולשון תלמוד דלמא אתי לאודבוי כלומר שמה ישפך:

זרה תורת לרוח (יחזקאל ה') אשר זורה ברחת וכמורה (ישעיה ל) פ' קורה היא ובראשה כמו כף ואצבעות שמרפין בה את התבואה בגורן בעת דיש והרוח מזליך את השבן זרתי את כל שאריתך (יחזקאל ה') וזר על פני המים (שמן' ל"ב) לשון פיזור וכן לא לזרות ולא להבר (ירמיה ד) ופועל קל הוא אורה בגוים (ויקרא כ"ו) מורה ישראל (ירמיה ל"א) כי חנם מזורה הרשת (משלי א') משפטו מזורה במשקל מאורסה. ויתבן שיחי ממנו וממורים קרה (איוב ל"ז). מ"א ארחי ורבעי זרתי (חלה' ק"ט) פ' נתת זר יגבול. וכן וזרתי חיל (ש"ב כ"ב) כמו ותאזוני חיל אבל הפילו האלף כמו שקר מוין (משלי יז) מאזין. זר זהב (שמות כה) דבר סבוב והוא שאמרו רבותינו (אבות פ"ד מ"ג ומס' יומא דף ע"ב) לענין שלשה כתרין הם כלומר שלשה זרים היו במקדש זר למזבת הזהב. וזר לשלחן ולארון כנגד כהונה. מלכות. ותורה. ונקרא נזר כתר משום שהוא עגול [עי' לקמן ט' כהן]:

זרח ועליך יורה יי' (ישעי' ס) וזרח חשמש (קהלת א) אם זרחת חשמש (שמות כב): מ"א והצרת זרחה במצחי (דה"ב ב' כ') פ' נראתה. מ"א כאורה מכס (ויקרא יט) פ' מי שנולד באותו מקום הוא ואבותיו:

זרם

יט) פ' בגדי פשתים לבנים וי"ד של חורי כו"ד של וקרא לו חלוני (ירמיה כב) כל' חורים חלונים ולא כמו י"ד של ברכת חורי (ראשי מט) ורבינו סעדיה ז"ל אמר חור כרפס פ' משי כל' מבגד משי תלוי בקורות הבית בחפלי פשתן. מ"א שמל"ך בן חורין (קהלת י) חורי יהודה (ירמיה כז) חוריה ואין שם (ישעי' לד) פ' אילי הארץ ונגדיה. מ"א ויקב חור בדלתו (מ"ב יב) על חורי פתן וישעי' יא) ימלא טרף חוריו (נחום ב) חורי עפר וכפיס (איוב ל) הפת בחוריה (ישעיה מב) כולם פ' חלונות ומערות. מ"א סלי חורי (ראשית מז) פ' סלים עשויין מן הערבה ימן הצמחים כמו שאמרו רבותינו אין נוטעין יחור של תאנה (כלאים פא) פ' סעיף וחוטא, והי"ד נוספת כו"ד וביקלוט טן לקוט, ורבינו סעדיה פ' סלים של פת לבן ונקי:

חוש אחש עתידות כמו (דברים לב) כמשקל וקם מן קום וכן אחישה מפלט לי (תהלים נה) פ' לשון מיהור, שנאמר השתי ולא התמזמהתי (תהלים קל"ט) כי גז חיש (תלים צ) ימחר יחושה ישעיה ה). מ"א ומי יחוש (קהלת ב) פ' ישתה ואני ארחיב פירושו:

חזו יי עשה חזיים (זכריה י) לחזיו קולות (איוב כח) פ' עב דק ותרנום אמר יי עביד רוחין, ובגמרא אמרי מאי חזיים אמר רב הונא עיבא קלישא:

חזה כי חזה נקם (תהלים נח) זה הוית' איוב טו) הוית' איש מחזיר במלאכתו (משלי כב) ועם שאול עשינו חוזה (ישעי' כח) תרום ראה. מ"א בית אבנים יחזה (איוב ח) פ' בתוך אבנים ישתרגו כמו קדן חוות (דניאל ח) פ' שיש בה עריגים וכן וחזותה לסוף כל ארעא (שם ד) ומשקל חוות כמשקל אלון בכות. מ"א חזה התנפה, (ויקרא ז) ואת התזות (שם ט) לשון רבים פ' המקום שתחת הצואר להגן על הלב:

חזק ויהי כי חזק ישראל (שופטים א) ותחזק מצרים (שמות י"ב) החזק הוא הרפה (במדבר י"ג) ביד חזקה (ירמיה כ) ופועל וכבד כי חזק בריחי שערך (תהלים קמ"ז) והציווי ולאחזי יאמר חזק (ישעיה מ"א) אבל חזקתני ותוכל (ירמיה כ) פועל קל הוא במקום פועל כבד, וכן ויצר לו ולא חזקהו (דה"ב ב' כח) והמצדר, להבשה ולחזקה (יחזקאל ל"ד) והתפעל והתחזקתם (במדב' יג) ופועל כבד אחר ויחזיקו האנשי (ראשי יט) אשר החזקתך מקצות הארץ (ישעיה מא) כלומר החזקת בך, והשם ארחמך יי חזקי (תהלים יח). מ"א ועל ידו החזיק (נחמיה ג) פ' לשון בנין. וכן החזיקו מלבן (נחום ג) פ' דפוס יל לבנים לחזק בו המבצרים:

חזר ואת החזיר (ויקרא יא) וחזר בלשון משנה שוב:

חטא והחטה והכוסמות (שמות ט) (עני לקמן ט"ז חטא):

חטא מי אשר חטא לי (שמות לב) וחטאתי לאלהים (ראשי לט) חטא חטאה ירושלים (איכה א) והשם חטאה גדולה (שמות לב) אינמי נושא עון ופשע וחטאה (שמות לד) אינמי ונודעה החטאת (ויקרא ד) אבל וחטאת עמך (שמות ח) כל' וחטאת עדתך כמו וקראת אותכס הרעה (דברים לא) ופועל הכבד יחטאו אותך (שמות כג). מ"א וחטאו ביום השביעי (במדבר יט) פ' מיהרו, וכן והייתי אני ובני שלמה חטאים (מ"א א) פ' נקיים וטהורים מעון כמו לפני יי טהרה. מ"א אנכי אחטנה (ראשית לא) הכהן המחטא אותה (ויקרא ו) פ' השוחטה:

חטב מחוטב עציך (דברים כט). מ"א חטובות אטון מצרים (משלי ז) כוונות מחוטבות (תהלים קמ"ד) פ' ארוכות ותרנום ויי האמך היום (דברים כז) חטבך פ' נושאך:

חטם ותהילתי אחטם לך (ישעיה מח) פ' אחסוס לך כי חסימה דבר שמשים אדם על חוטמא שנא' וחטמת היא את העובדים (יחזק' ל"ג) (עני לקמן ט' חסס):

חטף יחטף עני (תהלים י) וחטפתם לכם (שופט כא) פי לקיחה שלא מדע' וכן לשון משנה ותלמוד ההוא דחטף נסכא מחבריא אתא ואמר אין חטפי ורידי חטפי (ב"מ המפקד): חטר ויצא חטר מגזע ישי (ישעיה יא) בפי איל חטר נאזה (משלי יד) ותרנום מטה חוטרא:

חיי חיים כולכם היום (דברים ד) חוטא חיינים במשקל שלמים, דביקים, וכן נפש היה (ראשי ב) משפט חייניה במשקל שלימה, ומשפטו חיייה והפילו י"ד אחת:

חיב והיבתם את ראשי למלך (דניאל א) וכן לשון משנה ותרנום ותלמוד (עני לעיל ט' חייב):

חיה וחיית ורביית (דברים ל) ואילו היה אלף שנים (קהלת ז) והפילו את זו הה"י שנא' כל ימי אדם אשר חי (ראשית ה') כלומר אשר חיה וכן וחי בהם (ויקרא א) פ' וחייה בהם וגם (החסירותיו) [הסמיו י"ז] מלשון נקבה שנא' ואם בת היא וחייה פ' והייתה ומן שם הפועל נמי שם שנא' חי פרעה (ראשי מב) פ' חיי פרעה והשם, חיים וחסד (איוב י) לפיכך אם תרצה לומר חיים כולכם תוסיף י"ד שלישיית של רבים, וכן עשו גבורים חתים (ש"א ב) מן תראו חתת (איוב ו) כי הולידים רכים (ראשי ג) מן ולא רכבה בשמן (ישעיה א) פתים מן פתות אותה (ויקרא ב) ובתותו לחם (יחזקאל יג) קונים תעשה את התבה (ראשי ז) מן שמה קננה קפו (ישעיה מד) עמים, מן אחרך בנימין בעממין (שופטים ל) וידעשו הספים (עמוס ט) מן הסתופף בבית אלהים (תהלים פד) פעמי דלים (ישעי' כז) מן דללו וחרבו (שם יט) חגים ינקופו (ישעיה כט) מן המון הונג (תהלים מב) חמין, מן ומגו כבשים יתחמם (איוב לא) חקים, מן החקקים חקקי און (ישעיה ז) לבות בני אדם (משלי טו) מן איש נבוב ילבב (איוב יא) סר צלם (במדבר יד) מן וגם הצללים (ש"ה ב) על-תלם (יהושע יא) מן הר גבוה ותלול (יחזקא' יז) יהיו תמים (שמות כז) מן תמימים (שם כט) הר, הרים, מן בהררי קדש (תהלים פז) שרים, גם השתרד (במדבר יז) מדים הן (שמות טו) מן וימררו את הייחם (שם א) דום ליי' תלים (ז) מן דממה דקה (מ"א יט) לכן אילו אמרו חייים כולכם היום, חי טוב וחחסירו גם מלשון רבים של נקבות שנאמר כי היית הנה (שמות א) אע"פ שפירושו משונה משקלן שוה ומוזה נאמר ולא ישאירו מחיה (שופטים ו) וערך בגדים ומחיתך (עלי ז) וכן חוה, משפטו חויה אבל הפילו אחת ושמו דגש והעד עליה

כמשקל שלותי (איוב ג') ואחותי באוננים (איוב י"ג). מ"א האחיה מחלי זה (מ"ב ה') פ' אתרפא, וכן חבשוהי (ויקרא יג) וימרחו על השחין וחי (ישעי' לח). מ"א להלך נגד החיים (קהלת ו) פ' עשירים, מ"א כיום חיים (במדבר יט) פ' נובעין. מ"א כה להי (ש"א כה) פ' לומן אחך ולשון נקבה כעת היה (בראשית יח). מ"א חיתך ישבו בה (תהלים ס"ח) וכן והיית פלשתים (ש"ב כג) וסימניך גערת חית קנה (תהלים סח) עדת אבירים (תהלים סח). מ"א ויקבצו פלשתים לחיה (ש"ב כג) פ' לבתים וקרוב הוא לחות יאיד (במדבר לב). מ"א ויהי האדם לנפש חיה (ראשית ב') פ' מדברת ומבינה. מ"א ויהי מתו חית לחם (איוב לג) פ' נפשו, וכן וחיותו באור תראה (שם שם) וחיתם בקדשים (שם לו) מ"א בשד מבושל כי אם חי (ש"א ב) ותרנום אל תאכלו ממנו נא (שמות יב) כד חי, ותנן חיים ומבושלים

מחברת הערוך חיל - הלב לר' שלמה פרחון

ומבושלים, מ"א כי חיות הנה (שמות א) פ' מילרות ותנן מביאין את החיה ממקום רהוק בשבת ונקרית היולדת נמי כך דתנן והחיה תנעול את הסנדל (יומא פ"ח מ"א). מ"א היה רעה אכלתהו (ראשית לו) זאת החיה (ויקרא יא): חיל חילי הגדול (ויאל ב) חיל גדול (יחזקאל לו) והסמוך חיל כשדים (ירמיה נב) וכן וגלות החל הזה (עובדי א) אע"פ שנכתב בלא י"ד כמשקל סמוך הוא ולא סמוך הוא, כי משפטו החיל הזה, פ' צבא. מ"א כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל (דברים ה) וישראל עשה חיל (במדבר כד) ימין יי עושה חיל (תהלים ק"ח) פ' קנינים. מ"א ואת כל הילם (ראשית לד) פ' ממונם, וכן חילך וכל אוצרותיך (ירמיה יז). מ"א תאנה וגפן נתנו חילם (ויאל ב) פ' פרותיהן, וכאילו הוא תרגום אם כחה אכלתי בלי כסף (איוב לא). מ"א ויאבל חיל ותומה (איכה ב) פ' חומה קטנה בנין בצד הגדולה ונקרית כך, וכן ותעמוד בחיל (ש"ב כ) וכן שיתו לבכם לחילה (תהלים סח) יהי שלום בחילך (שם קכ"ב):

ח"ן וחין ערכו (איוב מא) פ' יופי מערכו במלחמה, ופירשתו כל הפסוק במקום אחר בערך בד בערך הרש למטה: ח"ץ והוא בונה ח"ץ (יחזקאל יג) פ' מחיצה ויתכן שיהו עיקרו חצץ כמה שנא' ומספר חדשיו חצצו (איוב כא) בחילוף צדי ביע"ד כמשקל כחקיקו ביר (ירמיה ו):

ח"ק ושחר בחיק (משלי כא) ובחיקו תשכב (ש"ב יב) פ' חצנו. מ"א ומחיק הארץ (יחזקאל מג) פ' מתוכה. מ"א הבא נא ידך בחיקך (שמות ד) פ' בית יד, וכן והחיק לה אמה סביב (יחזקאל מג) פ' מעבר צד ילכו ממנו מן העזרה התחתונה אל העליונה בצורת חיק הבגד:

ח"ת ושוד בהמות יחיתן (חבקק ב) פ' משל הוא אמר אותו הנביא למו"ך בבל שנא' כי חמס לבנון יכסוף (שם ב) כלו מה שחמסמה לאנשי לבנון ישוב לראשך, כמו החיות שיעשו שוד לבני אדם ובני אדם תופסין אותו על השוד שלהן כיוצא בו ושוד רשעים יגורם (משלי כ"א):

חך וחך אוכל יטעם לו (איוב יב) חכו ממתקים (שיר ה) פ' תקרת הפה. מ"א התמושך ליתן בהכה (איוב י) פ' קוצה של ברזל שיצודו בה דגים עם ההוט והקנה: חכה אשרי כל חוכי לו (ישעיה לו) ופועל כבד וחכיתי ליי (ישעיה ח) המחכים למות (איוב ג) אשרי המחכה (דניאל ב) פ' לשון קיווי ותוחלת:

חכל הכלילי עניים (ראשית מט) הו"ד האחרונה נוספת כמו יר"ד חולי ארץ (תהלים ק"ד) היושבי בשמים (שם קכ"ג) למו הכלילי עניים (משלי כג) פ' אודם ומילוי כמה שנא' יצא מחלב ענימו (תהלים עג):

חכם בני אס חכם לבך (משלי כג) ויחכם מכל האדם (מ"א ד) לו חכמו (דברים לב) ופועל כבד נתחכמה לו (שמות א) ופועל כבד אחר מחוכמתו פתי (תהלים יט):

חל הלה תרימו אותה (במדבר טו) על הלוח (ויקרא ז) פ' ככר ככרים:

חלל ולבי חלל בקרבי (תהלים קט) פועל הוא כמו אם חכם לבך (משלי כג) ולפיכך הן פתחין אבל כי ימצא חלל (דברים כא) שם, חללי חרב (איכה ד) ויפלו חלליהם (ש"א לא) ומוה ואומר חליתי היא (תהלים עז) כמשקל השכת חנות (תהלים עז) ומשפטו להיות הטעם מלרע כלומר חליתי היא אילולי שהתבה שאחריה קטנה בטעם. וחנותי לבני בטני (איוב

מט) וכן מחוללי חרב (יחזקאל לב). מ"א כי חלל יהודה (מלאכי ב) וחללו יפעתך (יחזקאל כח) אל תחלל את בתך (ויקרא ט) אשה ונה ותללה לא יקחו (ויקרא כא) חלל יצועי אביו (ר"י א' ה') והנפעל אל מקדשי כי נחל (יחזקאל כח) כלומר נחלל אבל כמשקל נחר גרוני (תהלים סט) מן ושכן חדרים (ירמיה יז) אינמי ומפני שמי נחת הוא (מלאכי ב) מן חרת חת (איוב ו) אי נמי מן נחנת (ירמיה כב) כלומר נחנתו שיהיו עליך מוזה כי חלל לוננת (ויקרא כז) מן לבלתי החל (יחזקאל כ) לא יחל דברו (במדבר לו) ובין החול (ויקרא י) פ' לשון הפקר. מ"א חלילה לך (ראשית יח) פ' חס כלומר אין הדבר הזה כהפקר. מ"א החלותי (דברים ב) אהל תת פחדך (שם שם) החל הנגף (במדבר יז) כאשר בתחלה (ראשי' מא) תחלת הכמה (משלי ט) התייז כתי"ז תרומה תרועה רבותינו בעלי המשנה לפי שדרשו בהן הרבה שמו את התיי עיקר ואומ' מתחילין יתחילו מתרעין יתיעו מן תרועה יתרומו תורמו מן תרומה ואינו כן! אבל כשאוי שפעמים עושה כך המקרא והשתחווית בבית הרמון (מ"ב ה) פ' שְחָתִי שמו

התיי של התפעל עיקר ועשו גם כן בתרועה ותרומה ותחלה מה שלא עשו מן תקופה, תקומה, תפילה, תחילה, והמקרא הפילה אות של כפל פעמים מוגשת במקומו ופעמים אנה מוגשת להקל טורח הדבור. מ"א ובמחילות עפר (ישעיה ב) פ' מערות, ומוזה נאמ'ד נקבים נקבים חללים חללים (בברכת אשר יצר) פ' דקים וכל בני מעים, והתרגום אמר על רחיצתן ירחץ במים (ויקרא א) יחלל במי, וכן נבוב לחות (שמו' כז) חליל לחין, כי רצה הבורא שיהא המזבח חזק מאד מכל כלי המושכן משום שתשמשו מרובה לפיכך צוה שלא יעשה מן הטפילות כמו הארון ומזבח הקטרת אלא מביאין חתיכה גדולה של עץ רבוע וחותרין תוכה עד שתהא כמו חליות ובור אבל מרובעת שנאמר ממנו קרנותיו ותנן אין עושין חלל תחת רשות הרבים אלא עד שתהא עגלה מהלכת נטעונה אבנים. מ"א מחללים בחלילים (מ"א א) תוף וחליל (ש"א י) פ' לוקחין עין כמע ורת ומחצה ככעובי הקנה וחותרין אותו עד שיהא תלול ונוקבין בו נקבים נקבים לחין ונפחין בו ונמצא קולו כמו קול קול האדם הנעים ומוזה נאמר את הלון התבה (בראשית ח) ומשפטו חללים אבל הפילו אות של כפל ודגשו מקומה ותנן חללו של עולם (נ' י' כ"ט. א) זו היא הקוסי' על חכונת לטון צעלי מטנס חסר הניח סכמ"ס צפי' מטמיה לננס' תרומות ספק ח' מטנס ח' ובהם דברי המחבר וידון ידוע נוצעו מ' יונם וד' יסודים ומסקורמים להס, ומנחם למדין מזה סכמ"ס בכל ידועתו וחכמתו הכנולם ציס הכנולם ח"ך קרה ועו"י ככל ספרי הדקדוק ופי' זקי צסס וצנצנ"סס, וצלי ססק עירכ בס דצרי כזי יונם צפירונו ססס חסר הכין להבין צעד חמיפת לחות לטון המטנס, כי זס ר"י הכין ב"כ עליסם כנכסס מדצרי סכמ"ע צפי' (חספ"ט) על סקוק מתיסודים ו"ל מללם זכס ויחמכר כזי יונם המזקק כי מנחת המלם נלמוד כי מלת תורמין כנינס כי יו"ד יסודס חנינס עיקר ובהם סס צמלת מתיסודים סוכס"ע [כ]:

חלב סיר אשר חלאתה בה (יחזקאל כד) פ' והמתה וסרתונה בתוכה. מ"א כמו חלאתי מעשה ידי אמך (שיר ז) פ' חליות משוקדי' מצוירין כמו חליות הבור כך רימה את ענבותיה ועגולים ואמרו רבותינו אין הבור מתמלא מחוליות והו"ד מתחלף עם אלף כגון תלויין לך מנגד (דברים כח) ועמי תלויים למשובתי (הושע יא):

חלב יין וחלב (ישעיה נה) והסמוך בחלב אמו (שמות לד). מ"א קרוב לו את חלב הארץ (ראשי' מה) כל חלב יצהר במדבר

מחברת הערוך חלד - הלש' לר' שלמה פרחון כא

הסכינין בית החילפות ששם גומזין את הסכינין (1) (מדות פ' ד' מב) ומשום כך נקראין כן שהורגין, ודומין לסכינין מחלפות השער ונקראין כך נאמר מחלפות ראשי (שופטים ו' 1) **הימה** סלח לטון הססוק סוח צעורה (ח) וגם על הצנינויה קסס ספי' סססכינייס נקתיים כן צלסון דויני' :

חלץ חלץ מהם (הושע ה) גם תנים חלצו שד (איכה ד) פ' תנים פשטו דדיהן להניק גוריהן משום רחמנות ונתנה אכזריות לישראל לפי שהתנינים מפורסמין באכזריות לשון שליפה ופועל כבד וחלצו את האבנים ויקרא (ד) ויקח את חלצתם (שופטים יד) פ' בגדיהן הנפשטין מהן; וחלצה נעלו (דברים כה) המחלצות והמעטפות (שם ב) פ' בגדי ישי השבוין. מ"א חלצה נפשי (תהלים ו) יחלצני כי הפיץ בי (שם יח) והנפעל וצדיק מצרה נחלץ (משלי יא) יחלצני ידידיך (תלי' ס) ואחלצה צודדי ריקם (שם ז) פ' לשון הצלה כלומר הצלתי אויבי מיד חזק ממנו ולא גמלני טובה אלא ריקם. מ"א ועבר לכס כל חלוץ (במדבר לב) חלוצי צבא (במדבר לא) פ' הנחגרים על החומשי, יכן המושעים (יהושע א) נחגרים על החומשי והחומשי נקרא חלצים שנאמר אזור נא כגבר חלציק (אויב לה) והנפעל נחלץ חושים (במדבר לב). מ"א ועצמותיך יחלץ (ישעיה נח) פ' יזיעם אחר החום שנא' והיית כגן דוה וכמוצא מים וגומר (שם שם) ותגן באותה שעה חלצתה חמה כלומר הזיע מויע מן החמימו' וכן רצה והחלצנו (בנוסח ברכת המזון לשבת) פ' השפיע לנו: **חלק** אשר חלק יי אלקיך (דברים ד) תחלקו את השדה (ש"ב יט) פ' לשון חלוק ופועל כבד אהלק שלל (שמות טו) והנפעל יחלק עליהם לילה (ראשית יד) והתפעל והתחלקו אותה לשבעה חלקים (ישעיה יח) והשם במחלקותם לשפטיה' (יהושע יא) וחלוקת בית אב (דתי' ב' לה) כמשקל פועלת שיש: (תהלים קט) איתמו חלק האנשים (ראשית יד) חלקי יי (איכה ג) כי חלק יי עמו (דברים לב). מ"א חלקה אהת תמוט (עמוס ד) בחלק יזרעאל (מ"ב ט) פ' שדה ודומה הוא לתרגום שדה חקלא אבל בהיפוך כבש כשב. מ"א ואנכי איש חלק (ראשי' כז) חלקו מחמאות פיו (תלי' נה) בחלק שפתיה תדיהו (משלי יז) חלקת ציאריו (ראשית כז) מחלקת לשון נכירה (משלי ו) חלוקי אבני (ש"א יז) לחלק משם בתוך העם (ירמיה לו) משפטו לחלוקי כמו קול יי בעיר יקרא פ' להעיד את לבות בני אדם פ' לשון ריכוך כמה שנאמר ולשון רכה (משלי כה) רכו דבריו משמו (תהלים נה) ויאמר על כל האברים שנאמר כי החלוק אליו בעיני (תהלים לו) פ' ראייה נמוכה וכן לחלק משם פ' הליכה בנחת, גבר מחלוק על רעהו (משלי כט) פ' עושה לו טובות, ומקסם חלק (יחזקאל יז) פ' כישוף מתוק, מחלוק פטיש (ישעיה מוא) כמו חלוקי אבנים פ' שאין להם שנים ופעמים כפולוה שנאמר בחלקקות (דניאל יא) שהוא כמו אך בחלקות תשים למו הפלחם למשוואות (תהלים עג) פ' מי שישופך מים בדרך ההולך שם נדחה רגלו ותגן שהקטנים מחלקת פ' הבקר כשילכו בדיש יכשלו וכן והחלק אחר במוס':

חלש וגבר ימות יחלש (אויב יד) יחלש (הושע יח) (שמות ז) פ' לשון חולי והוא היפוך פ' וגבר הלש וימות, החלש יאמר וגבר אני (ויאל ד) והשם קול ענות חלושה (שמות לב) והנפעל כל הנחשלים אחריו (דברים כה) אבל בהיפוך כמו למען תמוחץ רגלך בדם (פ' לשון כל ביד הוא) (לסח' לנגיד) (תלי' סח) שהוא מן חמוץ בגדים מבצרה (ישעיה סג) (עני' לקמן סגס חמץ) וכבש וכשב פ' העיפים. מ"א חולש על גוים (ישעיה יד) פ' משליך גורלות על איזו אוימה נלחם כמה שנא' קלקל בחצים וגו'

(במדבר יח) בהרימכם את חלבו ממנו (שם יח) פ' מוטב שבו מ"א חלבנה פ' שרף של מיני קטרת וריחו רע: **חלד** וחלדי כאין נגדך (תהלים לט) הי' עולמי ומצהרים יקום חלר (אויב יד) פ' יבא לך זמן יותר טוב מצהרים שהוא מבחר היום וכן האזינו כל יושבי חלד (תלים מט) אנשי העולם ומתהפך לחלר כמו כשב וכבש. מ"א חללך והעכבר (ויקרא יא) עכבד של בר שהוא גדול משל ישוב:

חלה כי חלה יחזוק (ישעיה לט) הנה אביך חולה (בראשית מז) כי חולת אהבה אני ושיד ב) וחשם גם כל חלי (דברי' כח) אכן חליניו הוא נשא (ישעי נג) ופועל כבד אשר חלה יי בה (דברים כט) ופועל כבד אחר החליתי הכותך (מיכה ו) והנפעל נהיתי ונחלתי (דניאל ח) ולא על שב יוסף נחלה מכת' (ירמיה י) ולשון התפעל וצר לאמנון להתחלות (ש"ב יג) שכב על משכבך והחלה (שם שם) וישכב אמנון ויתחל (שם) כושפטן והתחלה ויתחלה, ופועל שלא נאמר שם פועלו כי החליתי (מיכ' ו) ולולי החי' היתה כמשקל אתה הראיתה לדעת (דברים ד) אבל היא עכשיו כמו זהו חמה (תפלת שבת) מה תארו הצור תמים פעלו (דברים לב), וי"א כי חולתי (תהלים עז) הוא מזה העקר כמשקל ביום צוותי (ויקרא ז) יום ענות אדם נפשו (ישעיה נח) כלומר מחלתי היא (עני' לעיל סגס סול). מ"א קרוב לו את הנחלות לא חוקתם (יחזקאל לד) כמו שאמר ואת החולה לא רפאת' (שם) ונון של נפעל היא ותרגום הנחלות לא חוקתם כאביא לא תקפתן. מ"א ופני יי לא חליתי (ש"א יג) כמשקל גם נא את עבדיך (דניאל א) שמשפטן חלה, נסה, ויחל משה (שמות לב) כמשקל ויגל יי את עיני בלעם (במדבר כב) שמשפטן ויחלה ויגלה פ' תפילה ותחינה:

חלט ויחלטו הממוני (מ"א כ) משפטו ויחלטוהו ממנו ולמ' היתה כך להודיעך כי דמיהו כלו חטפו את הדברים מפיו כלו כי אמר הוא אחי הוא, לפיכך אמרו לו אחיך בן הדד וכן אמר התרגום וחטפוהו מניה:

חלך עליך יעזב חלכה (תהלים ט) פ' אבינום מושלכים לך, וכן עיניו לחלכה יצפנו (שם שם) פ' לאבינו, ולשון רבים חלכאי (שם שם) והאל"ף נתחלפה עם ה"פ אבינו' ומדוכאים: **חלם** אשר חלם להם (ראשית מב) או חולם החלום (דברים יג) אשר אתם מחלמים (ירמיה כט) כמשקל מעורים אותם. מ"א לשם שבו ואחלמו (שמות כה) פ' אבן טובה ידקקת מ"א יחלמו בניהם (אויב לט) פ' יהיו בריאים מאין חולי כמו ותחלמו ותחני (ישעיה לח) ותגן פעמים שוטה ופעמים חלים פ' בריא. מ"א בירד חלמות (אויב ו) ריד של חלמון ביצים:

חלף חלף וחלף לו (שיר ב) חלפו עם אניות איבה (אויב ט) פ' הלכו וכן וחלפתה משם (ש"א י) וכן חלפו חק עברו גבול (ישעיה כד) וחלפה רקתו (שופט ה) פ' העבירה היתר במצחו. מ"א בבקר יציץ וחלף (תהלים צ) פ' יהדש פרח ופועל כבד אם יכרת ועוד יחלף יאויב יד) אשר אין חליפות לכו ולא יראו אליהם (תהלים נה) פ' מי שזה מניח בן אחר מותו כאילו לא יראה אליהם יקרוב הוא לוח שנא' והחליפו שמלותיכם (ראשית לה) לא יחליפנו (ויקרא כז) וקשתי בידי תחלוף (אויב כט) ויש בזה פועל כבד שנא' ויגלה ויחלף שמלותיו ובראשית (מא). מ"א קרוב לו חלף עבודתכם (במדבר יח). מ"א עד בא חליפתי (אויב יד) פ' עד בא קיצי ותורי יגיע. מ"א והאלילים כליל יחלוף (ישעיה ב) פ' יכירת. וכן אם יחלף (אויב ד) אל כל בני חלוף (משלי לא) פ' בני כריתה ומיתה ומהו נקרא מיקום

מחברת הערוך חמס - חגן לר' שלמה פרחון

וגו' בימינו היה הקסם ירושלים (יחזקאל כא) ותנו מטולין הלשים
 על הקדשים ב"ט, (שבת פ' כ"ג מ"ב) פ' גורלות:
חמס ומגו כבשי יתחמס (איוב לא) חמותי ראיתי אור (ישעי'
 מז) אף יחוס ויאמר האח (שם שם) וחס להם (קהלת
 ד) וחס השמש ונמס (שמות יז) חס לבי בקרבי (תהלים לט)
 זה פועל, זה לחמנו חס (יהושע ט) בעל חוס, והשם וקור וחס
 (ראשית ה) אשר בגדיך חמים (איוב לו) בחמונו נועבו ממקומם
 (שם ו) והרגש במקום אות של כפל, ופועל כבר ועל עפר תחמס
 (יש לט) והנפעל כולם יחמו כנתור (הושע ז) אין גחלת תלחמס
 (ישעיה מז) ברה כחמה (שיר ו) ואין נסתר מחמתו (תהלים
 יט) החממים באילים (ישעיה נז) במשקל במארה אתם נארים
 (מלאכי ג) ותנו כל החממס עצמו לבטלה מביא מבול לעולם
 חוס במשקל כבוד ידי (ש"ב כ"ב) מן ברך.
חמא חמאת בקר (דברים לב) חמאה רובש יאכל (ישעיה ז)
 חלקו מחמאות (תהלים נח) כלומר מן חמאות וכן
 וכן ברהוץ הליכי בחמה (איוב כט) אבל הפילו האלף. כיצד
 עושיין את החמאה מביאין חלב ועושיין בגוד או בבר"ל ועושיין
 בתוכו מים חמוץ כשעור רובע שלו וסוגרין פי הנור או חבר"לי
 יפה יפה ותולין אותן בחבלים ומנידין אותו כעריסה של תינוק
 כשיעור שתי שעות ואח"כ פותחין אותו ונמצא בתוכו כשיעור
 ככר קרוש ואכל עם לחם חם יומם כמו שמן אם יגיע בו העור
 ואפי' מן השמש אם יתחמס יהיה כשמן וטעמו טוב יותר מכל
 מעדני עולם כל שכן אם יעשה מן החלב של פרות שנא' חמאת
 בקר והשאר שישאר בגוד טעמו יותר טוב מן החלב הראשון כי
 יותר יהיה עבה ומוטעם מבראשונה ושניהם עם הרבש:
חמד חמד רשע מצוד רעים (משלי יב) וחמדו שדות וגזלו
 (מיכה ב) לא תחמד (שמו כ) ואחמדס ואקחם (יהושע
 ז) והנפעל נחמד למראה (ראשית ב) הנחמדים מזהב ומזו רב
 (תהלים יט) פ' תאוה חזקה. מ"א החמודות אשר אתה בבית
 (ראשית כז) פ' החשובים וכן כי (איש) חמודות אתה (דניאל
 ט) לחם חמודות (שם י) פ' דבר חשוב וכן חמד חמד (יחזקאל
 כג) וחמודיהם בל יועילו (ישעיה מז) ולמי כל חמדת ישראל
 (ש"א ט) נתנו מחמודיהם באוכל (איכה א) ופועל כבד בצלו
 חמדתי וישבתי (שיר ב) פ' נתאותי, מ"א ותמס כעש חמודו
 (תהלים לט) פ' צורתו ויופיו:
חמה חמה אין לי (ישעיה כז) וחסמוך חמת מולך מולאכי מות
 (משלי יז) פ' כעס חזק וכן שארית חמות תחגור (תלי'
 עז) כמשקל עצה עצות והסמוך עצת עני תבישו (שם יד).
 מ"א אשר חמתם שותה רוחי (איוב ו) חמת תנינים יינס דבריו
 (לב) חמת למו כדמות חמת נחש (תהלים נח) כמשקל אם
 אתן שנת לעיני (שם קל"ב) בלי סנדק פ' אדם. מ"א וחיא שלחה
 אל חמיה לאמר (ראשית לח) פ' אבי בעלה ותנו חמיו ואם
 חמותו יש או' כי אשר אין להם חומה סביב (ויקרא כה) מזה
 העיקר והיו"ז של מושך היא כמו היו"ז קומה טובה וכדומה לה:
חמט וחמט והתנשמת (ויקרא יא) פ' שרץ שיש לו זנב
 ארוך ימצא בגנות:
חמל וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו ומלאכי ג'
 והשם בחמלת " עליו (בראשית יט) וחמצוד לחמלת
 עליך (יחזקאל יז) כמשקל לטמאה בה (ויקרא טז) ולרבקה
 בו (דברים ז):
חמוץ והכרתי את חמוניכם (ויקרא כז) והחמנים (דחי"ב ל"ד)
 פ' ע"ז כמו צורת הקוף:
חמס חמסו תורת (יחזקאל כב) פ' עשו בה שלא כדון, חמסי

עליך (ראשית יז) חמסו ירד (תהלים ז) ויין חמסים ישתו
 (משלי ד') פ' מין עושק וגול ואונאת דברים. מ"א וחמס כנן
 סוכו (איכה ב) יחמס כגזן בסרו (איוב טז) נחמסו כל עקיביך
 (ישעיה יג) פ' לשון גיפול העלים וגילוי גוף האילן וכן גלוי
 עקבים. מ"א ואת התחמס (דברים יד) פ' עוף קטן שחור עושה
 חצי שנה במורה בימי ההורף וחצי שנה בימי הקיץ במערב
 בונה ביתו בטיט בשמי קורה של בתים והוא ה"ס ש' ותור
 כיס ועגיר שמדו את עת בואנה (ירמיה ח):
חמוץ כי לא חמוץ (שמות יב) פועל עבר הוא ולא שם
 ולא יאכל חמוץ (שם יב) לחם חמוץ (ויקרא ז) פ'
 בעל חומץ שלשה משונים ומשקלם שוח והמצוד מיראש בצק
 עד חומצתו (הושע ז) ופעמים נאמר בחידק שנאמר' לביל חמוץ
 (ישעיה לו) כל מחמצת (שמות י"ב) פ' תערובות חמוץ. מ"א
 חמוץ יין (במדבר ו) וזוה נאמר כי יתחמוץ לבבי (תהלים עג)
 פ' ינעם. מ"א אשרו חמוץ (ישעיה א) פ' ישרו עיקוס ועיקול
 וכן מכף מעיל וחמוץ (תהלים עא) וי"א כמו חומס בחילף צדי
 בסמך כמו ויעלצו בך אהבי שמך (תלים ה) שהוא כמו נתעלסה
 באהבים (משלי ז). מ"א חמוץ בגדים (ישעיה סג) פ' אדום וכן
 סוסים ברודים אמוצים (זכריה ו) כלומר אדומים כפי הרבה תתחלף
 האלף עם החית וכן' למען תחמוץ רגלך בדם לשון כלביד
 (תהלים סח) כלומר תמאץ רגלך פ' תתאדן ותצבע כמו כשב
 וכשב [ע"י ג' ע"י ט' ס' ס']:
חמק ועבר (שיר ה) עד מתי תתחמקין (ירמיו לא) פ' חסובי
 וכן חמוקי יריכך (שיר ז) כמו חלאים פ' גלגלים כמו
 חוליות של בור שהן על שיש עגולין:
חמר ויין חמר (תלים עה) פ' פועל עבר הוא כלומר נתאדם
 וכן כרם חמר ענו לך (ישעיה כז) פ' מפני שהוא אדום.
 מ"א ותחמרה בחמר ובופת (שמות ב) פ' כופר שנא' וכפרת
 אותה מבית ומחוץ בכופר (ראשית ו) מ"א חמרורו מעי
 (איכה א) וכן פני חמרורו (איוב י) פ' נתחלפו. מ"א וחומר
 שעורים (הושע ג) פ' מרה גרולה שלא היה לישראל יותר גדולה
 ממנה. מ"א חומר מים רבים (הבק ג) פ' ציבור חמים נקרא
 כך כמו גדיש וערימה ונא' ערמו מים (שמות טז) נעשו עדימות
 וכן ויצברו אותם חמורים (שמות ח) כמשקל קיש קישים
 חמור חמורתים (שופטים טז) פ' גדישין ויתכן להיות חמור לחם
 (ש"א יז) פ' כרי של לחם יותר טובה פומה שנאמר מושו של
 חמור והכותב לא אמר מושו, וראש חמור (מ"ב ו) היא מרה
 והיא כמו מעשר החומר (יחזקאל מה) ושמה היא דומה לראש
 החמור. מ"א וירכיבם על החמור (שמו ד) ובמשנה שמו אותו
 לשון נקבה דתנו הלכה לה חמורך, טרפון, אי נמי השוכר את
 החמור והבריקה. מ"א בחמר ובלבנים (שמות א) פ' מיט וזמה
 נאמר יהמו וחמרו מימיו (תהלים מז) פ' ישעו עברוין בטיט.
 מ"א איל וצני וחמור (דברים יד) מין צבאין הוא ויותר הוא
 גדול מן התיש כמעט כמשקל ובילקוט מומלת לקט:
חמש וחמשי' עלו בני ישראל (שמות יג) פ' חגורים על החומש
 כלומר חלוצים שלחם והוא לשון יזר וזוה בני המקום לרוז עצמן
 את ארץ מצרים (ראשית מא) פ' זוהר בני המקום לרוז עצמן
 לחכין ולהטמין. מ"א שר החמשים וחמשין (מ"ב א) והמישתי
 יוסף עליו (ויקרא ה) את אדמת מצרים לפדעה לחומש (ראשי'
 מא) מוזות חמשית (מ"א ו) פ' בת חמש אמות כי רוחב הבית
 הי' כ' אמות הן עצמן מוזות חמשית ופתח הבית י' אמות:
חגן אשר חגן אלהים את עברך (ראשית לג) כי חגני אלהים
 (שם שם) מושפטו חגני נינין שנים של עיקר המלת ואת

היא לנו (ראשי לר) ארי חסר היא לנו ומי שקורא חסורא היא לנו טועה. מ"א החסירה והאנפה למינהו (ויקרא יא) פ' עוף שאינו אוכל לבדו לעולם ואמרו רבותינו למה נקראת כך מפני שעושה חסירות עם חברותיה ורבותינו אמרו על הכלה כשתכנס לחופה כך משבחין אותה «כלה נאה וחסודה» (כתובי ר"פ) כלומר ותמצא חן וחסד לפניו וחששו שמה יאמרו חסירה שלא יבא לידי ליעוץ מלשון זה העוף. לפיכך שינויה ואמרו חסודה כי הי"ד תתחלף עם הו"ו. מ"א מדברי רבותינו יד לחסודה תקצץ (שבת דף קה) פ' מקום הוצאת דם מן העורף אסור ליגע בו בידו, שמוא יעשה שחין ויסתכן:

חסה אחסה בסתר כנפיד סלה (תהלים סא) יחסה בו (שם לר) ובה יחסו עניי עמו (ישעיה טו) פ' יסתוך בצילו. ונאמר נמי מלא שנאמר כי כך חסיה נפשי (תהלים ג) אינמי בצל כנפיד יחסין (תהלים לו) צור חסיו בו (דברים לב) אילו היודין חן ה"י של חסה. והזהר שלא יתחלף עם לא חסה עליך (יחזקאל יו) כי אותה מעיקר חוס כמשקל כמה אלומתי (ראשי לו) מעקר קום וכמשקל בזה לך. מעיקר בוח. לא מעיקר בי דבר יי בזה שעקרו כמשקל בנה. עשה. ראה. כי אותן של י"ו תאמר בותי. קמת. חסתי. ומאותן של ה"י תאמר ביותי.

חסיתי, כמשקל בניתי, עשיתי. ראיתי, והשם מחסה מורם (ישעיה כה) ובעלי חסייה נקראו מושיע חוסים (תהלים יו) וישמחו כל חוסי בד' (תהלים ה) ודמו הבורא למחסה שנאמר כי אתה יי מחסי (שם צא) משפטו מחסי אבל הפילו אות אחת שלא לטרוח:

חסל כי יחסלנו הארבע (דברים כח) פ' יכלה ומוזה נקרא חסיל ולשון תרגום ורבא רביא ואתחטיל [על ססיק וינבל סנני וינבל (חאסיט כ)]:

חסס לא תהפסם שור בדישו (דברים כה) פ' סוגרין פי שור, והשם אשמרה לפי מחסוס (תהלים לט) וכן והוסמת היא את העוברים (יחזקאל לט) פ' ריח רעה אם יעבר עליה האדם ישים ידו או בגדו על חוטמו שלא יריח ממנה:

חסן והיה חסן לנעורת (ישעי א) וחסן הוא כאלונים (עמוס ב) פ' חזק, וכן מי כמוך חסין יה (תהלים פ"ט) כמשקל גביר, כי לא לעולם חוסן (משלי כו) והתרגום אמר בתוקף חסני. מ"א לא יאצר ולא יחסן (ישעיה כג) פ' שניהם שות והתרגום אמר לא יתאצר ולא יתננין. ותנן בסדר שחרות (כלים פ"ו ס"ה) חסונה טהורה פ' אשפה שמצניעין בה חצים של קשתות ותרגום נהרסו ממגורות (יואל א) אתפגרו חוסנאי:

חסר לא חסרת דבר (דברי ב) די מחסורו (דברים טו) יי רועי לא אחסר (תלים כג) אולי יחסרן (ראשי יח) והמצוד הלוך וחסור (שם ה) בחוסר כל (דברים כח) בחוסר ובכפן גלמוד (איוב לו) וחסרון לא יוכל להמנית (קהלת א) ולהמצאי שלום, והסמוך ואילים בחסר לב ימותו (משלי י) ופועל כבד ותחסרהו מעט מאלהים (תהלים ה) האדם לא חסרתו מן המלאכים אלא. ענין אחד והיא המיתה כי סם חיים איננו והוא ימות, אבל המשלתו במעשה יודך חכמתו כל חכמת ואם יהיה צדיק יותר הוא חשוב כמלאכי השרת ואם רשע יותר טפש הוא. הוא הבורא י"ש ברא ג' בריות בעולמו משונין זה מזה ואילו חן: מלאך, אדם, בהמה. המלאכים נתן להם דעת בלא יצר הרע ובהמות נתן בהן יצר בלא דעת לפיכך לא החזיקו ואינו נפרע מהן על מה שעשויין. לפיכך אוכלין כמו שרועין ובכל מקום

של מדבר כמשקל נתנני יי (איכה א') אבל הפילו השלישית ודגשו מוקומה פ' תניכה. מ"א אולי יחנן יי צבאות (עמוס ה) ופועל כבד כי יחנן קולו (משלי כו) וכוחונו עניים אשריו (משלי יד) וחנותי את אשר אחן (שמו לג) חלו נא פני ויחננו (מלאכי א') חנן יחנך (ישעיה ל) זה מצוד, והשם, תחנה, ותחנני בתחננו אלינו (ראשית מב) יאר יי פניו אליך ויחנך (במדבר ו) וכן המין הראשון נאמר חנוני חנוני אתם רעי (איוב יט) פ' תנו לי מתנות כי יד אלהים נגעה בי (שם ס"פ) פ' הלהדול ולפיכך אמרו רבותינו גדול כח עניות מעשר מכות שהביא הקב"ה על המצדים שעל כולן נאמר אצבע אלהים הוא ועל העניות אמר איוב כי יד אלקים נגעה בי שהן חמש אצבעות ואמרו לו חבריו כי על זה ברת מעני (שם לו) וכן אמרו רבותינו הסרון כים קשה מכולו, וכן חנוני אותם (שופטים כ) פ' תנו אותן לנו ומוזה נאמר על כל דבר שהיא בלי דמי חנם כלומר מתנה והמ"ם נוספת כמו"ם ריקס ומוזה נא חונן הרעת (בתפלת שמונה עשרה) כמה שנאמר יהיב חכמתא לחכימין (דניאל ב). מ"א ויתן חנו (בראשית ל"ט) מצאתי חן (שם יח) והנפעל מה נחנת (ירמיה כב) כי הנוץ ראשונה של נפעל היא כלומר כמה את מוצאת חן אפילו בעת צרה:

חנה אם תחנה עלי מחנה (תהלים כו) פ' לשון מחנה פעמים לשון זכר ופעמים לשון נקבה כגון זה וכגון אם יבא עשו אל המחנה האחת (בראשית ל"ב) הבחונים (במדבר י"ג) ממוחנות פלשתים (ש"א י"ז) חונה מלאך יי (תהלים ל"ד) פוד עצמות הונך (שם נג) פ' החונה עליך כמו קמין (שמות טו) הקמים עליך (דברים כח). אל מוקום פלוני אלמוני תחנותי (מ"ב ו) פ' הנייתי כמשקלתרבות אנשים חטאים (במדבר לב) ומוזה אל בית הבור ואל החנויות (ירמיה לו) לפי שהונין שם בני אדם. מ"א חנית המלך (ש"א כו) במשקל ובנתיו בשבית (במד"ב כא) מעיקר שבה. ולהבת חניתו (ש"א י"ז) והניתותיהם למוזרות (ישעיה ב) פ' דומח ורמחים:

חנני הנטה פניה (שיר ב) פ' בשלה ותנן אילן שחטנו פירותיו. מ"א ויחננו אותו (בראשית ג') לחנוט את אביו (שם שם) פ' וחללן (הקין ובני עושי מכל נוספת ושוחקין סמים וממלחין אותן בהן כל זה כדי שלא יסריה, וי"א כי חטה וחסים מוזה העיקר הם אבל מין אחר והנוץ לפלה ודגשו מוקומה, ותרגום קח לב חטין שביחזקאל (יחזקאל ד) סב לב חטין ובלשון ישמעאל חטה חנטה: [1] ס' מ' מהיין עי' לעיל ס"ס ח"ג]:

חנך ויך הניכיו (ראשית יד) פ' תלמידיו שנא' חנך לנער על פי דרכו (משלי כב) ותנן מחנכין את התינוקות. מ"א אשר בנה בית חדש ולא חנכו (דברים כ) ויחננו את בית יי (מ"א ה) חנוכת הבית (תהלים ל) פ' אכילה בבית החדש בשמחה ומוזה נקרא ימי חנוכה שאוכלין בהן ושורתי ושמוחין:

חנף כי לא לפני חנף יבא (איוב יג) והארץ חנפה (ישעיה נד) לשון טומאה והמצוד חנף תחנף הארץ היא (ירמי ג) ופועל לבד הוא יחנף את הארץ (במדבר לה) והשם יצאה חנופה (ירמיה כג) לעשות חנוף (ישעי לב) לשון מינוף:

חנק ויצו אל ביתו ויחנק (ש"ב י) ותבחר מתנן נפשי (איוב ז) ולשון פועל כבד ומהנן ללבאותיו (נחום ב) פ' טורף בחמות וחונקן לפני בניו להאכילם:

חסד עם חסיד תחסד (ש"ב כב) והשם חסד ואמת (ראשי מו). מ"א חסד הוא ויחזקא (כ) פן יחסדך שיומע (משלי כח) פ' יגרפך וכן חסדם יעוובו (יונה ב) והתרגום כי חרפה

חפן מלא הפניכם (שמות ט) ומלא הפניו (חוקא י) ולשו יחיד חופן, און :

חפץ אם חפץ בנו יי' (במדבר יד) כי חפץ בבת יעקב (ראשי לד) אם לא חפצת בה (דברים כא) ואם לא יחפץ (שם כה) כמו ילבוש, ילבש, החפצים ליראה את שמוך (נחמ' א) דרושים לכל חפציהם (תהלים קיא) משפטו חפציהם, וחשם החפץ לוי' (ש"א טו) והמצודר החפץ אחפין (יחזקאל יח) פ' לשון רצון. מ"א יחפין ונבו כמו ארו (איוב מ) פ' יחפפו ימהר בגדרו אוותו :

חפר כי חפרתי (ראשית כא) חופר גומץ (קהלת י) מ"א משם חפר אוכל (איוב לט) לחפר את הארץ (יהוש' ב) ויחפרוהו ממטמונים (איוב ב) פ' יחפרוהו. מ"א לחפר פירות ולעטלפים (ישעיה ב) פ' עופות ולשון יחיד אע"פ שנכתבין כמו שתי מלות שם אחד הן, והרבה כיוצא בהן במקרא והוא עוף שנוקד את הפירות באילנות. מ"א וחפרת לבטח תשכב (איוב יא) פ' וישכנת. מ"א וחפרה הלבנה (ישעיה כד) פ' לשון בושת בן מביש ומחפיר (משלי יט) ורשע יבאיש ויחפיר (שם יג) אילו פועלים באחר במשקל עמרתו מרעיד (דניאל י) כלומר רועד וכן בחצרות אלהינו יפריחו כל' יפרחו [שעלים נחחר ועומדים] :

חפש ועבד חפשי מאדנו (איוב ג) וחשם או חפשת לא נתן לה (ויקרא יט) ופועל שלא נאמר שם פועלו כי לא חפשה (שם שם) בבגדי חופש לרכבה (יחזקאל כז) כמו ואורגים חורי (ישעיה יט) חורי יהודה (ירמיה כז) השוביהם, כמו ארץ שמולך בן חורין (קהלת י) פ' חשיב והתרגום אמר בגדי חפש לבוש דיקר :

חפש חופש כל חרדי בטן (משלי כ) ופועל כבד, ויחפש בגדול החל (ראשית מר) והנפעל איך נחפשו עשו (עובדי א) והתפעל ויחפשו מלך ישראל (כב) ברוב כח יחפשו לבושי (איוב ל) פ' גילו נסתרות, אבל ויחפשו מלך עשה עצמו כאיש אחר כדי שלא יתנכר והוא היפך הענין הראשון מפני את עצמו [סס ס"א] :

חציץ מקול מחצצים (שופטים ח) ויצא חוצין כולו (משלי ל) פ' לשון חץ חצים הוא אבל כפול הוא כלומר המורדים בקשת ויש אומר לשון חציצה הוא שנאמר מספר חרשין חוצצו (איוב כא) פ' נשלמו והגיעו למוחיצה שלהן, כמו גבול כדתנן חוצצין מפני הטומאה. מ"א ויגיס בחציץ שיני (איכה ג) פ' אבנים וציריות דקים וכן אחר ימלא פיהו חציץ (משלי כ) וזמה נאמר אף חציץ יתהלכון (תהלים עז) פ' אבני ברד :

חצב וגם יקב חצב בו (ישעיה ה) פועל עבר כמשקל כי חפץ בבת יעקב (ראשית לד) ובורות חצובים (דברי י) חוצב בהר (מ"א ה) אל צור חצובתם (ישעיה נא) לער בצור יחצבון (איוב יט) וכן חתירה וניקור וכן על כן חצבתי בניבאים (הושע ו) פ' גורתי המחצב רחב מחולל תנין (ישעיה נא) פ' הריגה וחתיכה :

חצה אשר חצה משה (במדבר לא) וחצייתה את המלקוח (שם שם) וחצו את כספי (שמות כא) יחצוהו בין כנעני (איוב מ) ויחץ את הילדים (ראשית לג) משפטו ויחצה והיא המחצה (במדבר לא) מחצייתה בבקר (ויקרא ו) חצות לילה אקום (תהלים קי"ט) חצי היריעה (שמו כז) ולשון נפעל ותחץ וארבע רוהות (דניאל יא) משפטו תחצה כמשקל ותראה היבשה (ראשית א) ושניהן דאון להדגש אילולי החיית והריש, כל אילו

מקום שרוצין, ומתריזין בעת שרוצין ובכל מקום, ונוקקין עם נקבותיהם בעת שרוצין ובמקום שרוצין, לפי שאין בהן דעת למונען. ומכל זה ברא את האדם מעורב כלומר נתן בו דעת כמלאכי השרת ויצד הרע כבהמה, וזה הרי הוא חשוב יותר ממלאכי השרת שהרי גבר ביצרו מה שאין כן במלאכי השרת, לא וזה הרי הוא טיפש מן הבהמה כי היא אין אין בת דעת והוא יש לו דעת, ולא נמנע מדעתו. וזוה ציה הבורא את המלאכים לשמרנו שנאמר הנה שולח מלאך לפניך וגו' (שמות כב) פ' כמו העבר או השמש לפני רבו, והכוכבים והמאורות משמשין אותנו תמיד, אבל הוא י"ש נהורא עמו שרי. ואם תאמר למה יאמר הכ' וגם את דמכם לנפשותכם אדרוש מיד כל חי אדרשנו שהרי מצניו כי הבורא יפרע מן הבהמות, הא לא קשיא כי כך אמר בכתוב אל יעלה על דעתך איני נפרע אלא ממי שהורג את חבירו שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך (ראשית ט) אבל ההורג את עצמו אינו נפרע הואיל ונפשו היא יעשה בה כרצונו לפיכך הוצרך לומר וגם את דמכם לנפשותכם אדרוש פ' כל ההורג את עצמו אדרוש דמו ממונו כאלו הרג את אחרים אלא מעתה המוליד את עצמו למקום חיות כלי שיהרגוהו והמסתכן בעצמו לשכות בריות אחרות מנון, ת"ל מיד כל חייה אדרשנו כלומר אדרוש דמו מידו בעולם הבא שסיבן בעצמו בתגרה ובלסטים, אבל החיה אינה נוהרת ולפיכך אינו נפרע ממנה כלל אבל ודאי אם יש בה צד כשרות אין הבורא מקפח שכר בריה, נאמן הוא בעל מלאכתה לתת לה שכרה, וזו היא מחכמת וינת הנקרת גוראמאטיקא סמוכה לרבי תורה, כענין מה שנאמר יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם (ראשית ט) כי החכמה בצל התורה והרעת היא העיקר המעיד על הטוב שהוא טוב והרע שהוא רע והאמת אמת והשקר שקר, ורבותינו קורין אותו סברא כי ההיא לרבה אמר ליה מארי דוראי זיל קטליה לפלגיא ואי לא קטילנא לך א"ל רבא ומה הפרש בינך לבין אותו פלוגי כמו שנפשך חביבה לך כך נפשו חביבה עליו הא למדת שכל בו שיש בו דעת שבתחילתו יראה יותר ממלאך יי' הוא חשב כי אותו יש בו יצר רע וזה אין בו יצר רע ושניהם חכמים :

חפף חופף עליו כל היום (דברים לג) פ' מיסך עליו וכן לחוף אניות (ראשית מט) זה נמל, שמשותכין בו הספינות כזעפו של ים, וכן כי על כל כבוד חופה (ישעיה ד) ותנן אפ"ל חתן מחדרו וכלה מחופתה (סוטה) וכן חף אנכי ולא עון לי (איוב לג) כלומר סתור בסתר שדי אבל זבולן לחוף ימים ישכון (ראשית מט) פ' על שפת הים מקום שיחופו בו גלי הים תמיד ל' לשון גדר כדתנן לא יחוף הנזיר את ראשו באדמה מפני שמשוי את השיער (נזיר) אי נמי לא תחוף אשה בשרה בערב שבת ותטבול במוצאי שבת, וכן כל חוף הים שבמקרא הוא מקום שיד הים חופפת על ידי גלים, אבל חוף אניות בלבד הוא מושגה מהן כמו שאמרנו למעלה ובודאי שני כיינין הן :

חפה וחפו ראשם (דמיה יד) וראש לו חפוי (ש"ב טו) חפה עצי ברושים (דה"ב י) והוא פועל עבר והנפעל נחפה (תהלים סח) במשקל נשכחה ולשון זכר נחפה, כמשקל נספה, נכפה, ומוה ויחפאו בני ישראל (מ"ב יז) בחילוף הי' באל"ף, וכולו לשון כיסוי ותרגום מוכס חופאה :

חפו אני אמרתי בחפוי (תהלים קי"ו) יעשק נהר ולא יחפו (איוב מ) כי לא בחפון תצאו (ישעיה נב) ואל תראו ואל תחפזו (דברים כ) פ' לשון מיהור :

אילו חלוקה לשני חצאין שוה, אבל לא יחצו ימיהם (תהלים נה) עד ציאר יחצה (ישעיה ל) ויהי את הילדים הן חלוקה בלא שוה:

חצן והביאו בניך בחצן (ישעיה מט) גם חצני נעתי (נחמיה ה) וחצנו מעמר (תלים קכ"ט) פ' בין זרועות האדם ולבו נקרא כך:

חצר למחצרי ולמשוררי (דה"י ב' ה') ופועל כבד הוא כמשקל מחללים בחלילים (מ"א א) ויש עוד אחר מחצרים בחצוצרות (דה"י ב' ה') משפטו מחצרים כמו מהבילים המת אתכם (ירמיה כג). מ"א ארץ החצר (שמות כז) מן הבתים ומן החצרות (שמות ח) וכן חציר לבנות יענה (ישעיה לד) פ' מעון, וכן חציר לקנה וגומא (שם לה) ו"א כי מזמנו בן חציר (שם מד) כלומר ופרו ורבו בחצריהם כצומח הערבה על המים (שם ס"א). מ"א בחצריהם ובמיתותם (ראשית כה) פ' עיירות וכפרים. מ"א מצמיה חציר. לבחמה (תהלים קד) כחציר גנות (תלים קכ"ט) פ' עשב. מ"א את החציר ואת הבצלים (במדבר יא) מין בצל קטן וי"א כרשיני:

החקק. הוי החקקים חקקי און (ישעיה י) במחוקק במשענותם (במדבר כא) כלומר ומחוקק במשענותם ועל ספר חקק (ישעיה ל) והקות עליה עיר (יחזקאל ד) פ' כתיבה וציווי. מ"א חק ומשפט שמות טו) חקים ומשפטים (דברים ד) פ' גבול ונבולות. מ"א כי חקך וחק בניך (ויקרא י) מחקה על הקיד (יחזקאל ח) פ' הותר ונקד והו"ד נוספה כמו היושבי בשמים, ומוה נאמר חקקי לב (שופטים ה) פ' עמקי לב ותנן אתרוג ודלעת שחקקום התינוקות למוד בהן את העפר:

חקה לא בא לנו מזה העיקר פועל קל כלל, אלא פועל כבד, כגון מחוקה על הקיד (יחזק' ח) על שרשי גדלי תתחקה (איוב יג) כלומר מקום הילוכי תסתכל אע"פ שזה גם הוא לשון ציור אינו מן העיקר הראשון מפני ה"י שבו:

חקר ודרשת וחקרת (דברים יג) יחקר זאת (תלי' מוד) חקרני אל דעת לבבי (תהלים קל"ט) חקרו את הארץ (שופטים יח) גדולים חקרי לב (שופטים ה) פ' לשון בחינה, והנפעל לא נחקר (מ"א ז) במשקל ויחקרו מוסדי ארץ (ירמיה לא) אשר בידו מחקרי ארץ (תהלים צה) כלומר אדע חקירתה, ופועל כבד אינן וחקר (קהלת יב):

חרר ושכן חררים במדבר (ירמיה יז) פ' מקום חס, והנפעל נחר גרוני כמו ועצמותי כמקד נחרו (תהלים קכ) כלומר נחררו נחר גרוני. והעצמות יחרו (יחזקאל כד) חרו וישבי ארץ (ישעיה כד) וחרה נחשתה (יחזקאל כד) וראוי להדגש אילולי חריש, וכן ובחרתו (דברים כח) אבל כפול הוא וכן לחרחר ריב (משלי כו) פ' מלהיב את המחלוקת, וי"א חורי עפר וכפים (איוב ל) מזה העקר ומביא ראייה מן המשנה דתנן חוררי הנמלים אע"פ שפירושן משונה עקר אחד יש להן:

חרב חרבו פני האדמה ראשית ח' ונהר יחרב ויבש (ישעיה יט) וישם את הים לחרבה (שמות יד) משפטו לחרבה

אבל נמשך האות הראשון כמו אות ראשון של סריסים שליש' טוב פת הרבה (משלי יז) מללה בשמן וחרבה (ויקרא ו) פ' בעלת חורב, והשם חורב אל מומיה ידמיה ג) בחרבני קיץ סלה (תהלים לב) ובחרתך ובחרב (דברים כח) כלומר ובהורב פ' כולן לשון נגוב וחציוני של נקבה האומר לצולה חרבי (ישעיה מד) ולשון רבים ושערו וחרבו מאד (ירמיה ב) יתדים לחים אשר לא חורבו (שופטים יז) ופועל. כבד וכל הנחרות החריב

(תום א) וכן וארחיב בכף פעמי (ישעיה לו). מ"א הרב עורי על רועי (זכרי יג) וחציווי חרוב והחרם אחריהם (ירמיה ג) פ' הרגם בחרב, והנפעל נחרבו המלכים (מ"ב ג). מ"א חרבות צורים (יהושע ה) פ' סכינים חדים, קח לך חרב חרה (יחזקאל ה) פ' מורה. מ"א ומגדלותיך יתן בחרבותיך (יחזקאל כו) כי חרבה הנפת עליה (שמות כ) פ' גרזן. מ"א והעיר הזאת תחרב (ישעיה ס) פ' תעשה חרבה, הערים החרבות (יחזקאל לו) ופועל כבד חרבו מלכי אשר (ישעיה לו) והשם יחדשו ערי חורב (שם סא) אמלאת החרבה (יחזקאל כו) כל' שהחרבה ופועל שלא נאמר שם פועלו הוא:

חרג ויחרגו ממסגרותיהם (תלי' יח) פ' יצלו מוכבד כבליהם [פ"י ט"ז ס"ג חנ"ג]:

חרד ופחד וחרר (ישעיה יט) וחרדו לרגעים (יחזקאל כו) ויחרד יצחק חרדה (ראשית כז) וחרד על דברי פ' בעל חרדה לשון ריבך לב וחסמוך חרדת אדם יתן מוקש (משלי כט) ופועל כבד להחריד את כוש בטח (יחזקאל ל) פ' להרגי: **חרה** וחרה אפי (דברים לא) פן יחרה (שם ז) ויחר עלי אפו (איוב יט) משפט ויחר במשקל וירב בבת יהודה (איכה

ב) ויפן זנב אל זנב, וכולן פועלין באחד ולא כמו ויפן פרעה (שמות ז) וירב העם (שם א) ויחר אפו (במדבר יא) אלא כמו וירבה בבת יהודה ויפנה זנב, ויחרה עלי אפם, ומוה אל תתחר

במרעים (תלים לו) משפטו תתהרה, מתהרה בארו (ירמיה כב) אבל מילות רביעיות הן, וכן הן יבשו ויכלמו הנחרים כך (ישעיה מ"א) כי לשון נפעל הוא פ' הכעים עליך, אל יחר בעיני אדוני (ראשית לא) משפטו אל יחר אף אדני, או אל ירע בעיני אדוני, אבל נהגו לחלף מרת אבר זה לזה, כיוצא בו וכל העם רואים את הקילות (שמו כ) פ' שומעים. וירא בלק (במדבר כב) פ' שמע, וירא יעקב כי יש שבר (ראשית מ"ב):

מ"א ואחריו חחרה החוק (נחמיה ג) פ' לשון בנין ועסקיו: **חרז** ציארך בחרוזים (שיר א) פ' הוטמן ממולאים באבנים כמנין תולין אותן בצוארי הנשים משום תכשיט ורימו את הפיזטים להם משום ששואותיו שוים וניקוד המלכים שבו כמנין, וכן וארוזים במרכתך (יחזקאל כו) כלומר חרוזים בחילוף ה' באלף. ומוה אמרו רבותני מחחרות של דגים פ' דגים קשורין בחבל או בגמי שוה:

חרט ויצר אותו בחרט (שמות לב) פ' דפוס, ויש אר' ציד את הזהב בשק עד עת עשותו ויציאנו, וכתוב עליו בחרט אנוש (ישעיה ח) פ' קולמוס האדם כינוי לתשמיש המיטה כלומר ציור תינוק כמעני אמו. מ"א בשני חריטים (מ"ב ח) פ' שני שקים או כיסים. מ"א והחריטים (ישעיה ג) פ' בגדים שפורסין על השלחן בשעת סעודה:

חרף לא יחרף רמיה צרו (משלי יב) פ' הרמאי לא יתבשל מאכלו יפה עד ששוללו ממנו הבורא כי באיסור יעשהו כלומר לא יחל טובו ולשון תרגום ושער רישיון לא התחרף (דניאל ג). מ"א מצין מן החרמים (שיר ג) פ' הלנות, ות' מן בעד החלון (שופטים ח) מן הרכיב:

חרל תחת חרול יסופחו (איוב ל) פ' יבו אותם קוצי חרולים בבשרם וכשירפאו יהיה סימן מקומם כספחת לפי שהן שוכנים במדבר, ממשק חרול (צפני ב) כסו פניו חרולי (משלי כד) צמחים שיש בהן קוצים והן מלוחין כמעט, שנא הקוטפים מלוח עלי שיה (איוב ל):

חרם ויהרם אתהם (במדבר כא) והמצדר כי ההרם חריתם דברים

מחברת הערוך חרם — חשב — לר' שלמה פרחון

(דברים כ) וזבח לאלהים יחרם (שמות כב) פועל שלא נאמר שם פועלו הוא משום החיות נפתח כמו עומד חי לפני יי (ויקרא טז) ומשפטו אחרם מועמד, אבל עשוהו כמו זהרי חמה מה תארו [עני' נעי' ס' זמנ] וכיוצא בהן פ' לשון הריגה והריסה. מ"א קרוב לו אך כל חרם אשר יחרים איש (ויקרא כז) פ' איבר הנאה שנאמר לא ימכר ולא יגאל (שם כז) וכן כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר יח) אע"פ שנתן ליי הכהני זכים בו, וכן יחרם כל רכושם (עודא י) כמו יגורוהו בהרמו (תבקי א) פ' מצורה עשויה מן החוטין כמו שכבה וצדין בה דגים ועופות. מ"א או חרום או שרוע (ויקרא כא) פ' מי שאין לו אלא די אחת או רגל אחת וזוהו והחרים יי את לשון שם מצרים (ישעיה מ"א) כלומר והחסיר ויש או' כמו והרחיב פ' יגבגב בחילוף מ"ס בגימטרי"א של אל"ב"ס:

חרם האמר לחרם ולא יורה (איוב ט) כלוי המצוה את השמש שלא תורה, בטרם יבא החרסה (שופטים יד) ובהיפוך בתמנת סרת בהר אפרים (יחושע יט) כמו כשב וכבש. מ"א ובגרב ובהרם (דברים כח) מין גרב רק:

חרף עם חרף פנשו (שופטים ה) פ' סיכן עצמו וחיכנה וכן נחרפת לאיש (ויקרא יט) מוכנת לבעל, וכן נחרפים בפלשתים (ש"ב כג) בימי הרפי (איוב כט) כשהייתי עומד נכון בשלותי. מ"א את מי חרפתם (ישעיה לו) קללת, שנא' מקול מחרף ומגדף (תהלים מיד) ואשיבה חורפן דבר (משלי כז) ולא יחרף לבבי מימי (איוב כז). מ"א וקץ עליו העיט וכל בהמת הארץ עליו תחרף (ישעיה יח) פ' יעשו עליו קיץ וחורף, בית החורף (עמוס ג) דירה לימי החרף שלא יגיע שום קור: **חרץ** לא יחרץ כלב לשונו (שמות יא) פ' יגיד לשונו וממנו יד חרוצים ממשלו (משלי יב) פ' זרוינס. מ"א משפטך אתה חרצת (מ"א ב) פ' גורת וקבצת, וכן בהריצי הברזל (ש"ב יב) למונח חרץ חדש (ישעיה מא) כי לא בהרוץ יודש קצח (שם כח) פ' כלי היא שחוטבין עצים מן היער ותרנוס הריצי ברזל מוריגי דפרולא, וזוה נאמר כי כלה ונחרצה (ישעיה י) פ' כליח וגוידה, כמו כליון חרוץ (ישעיה י) כלומר חרוץ כמו מחיתת רוון, שהוא מחיתת רוון, אם חרוצים ימיו (איוב יד) פ' קצובין, או חרוץ או יבלת (ויקרא כב) אמרו רבותינו זה שנפגמה בית עינו, וכן חריצי החלב (ש"א יז) פ' גבינה לחה וזוה אמרו ובלבד שלא יתכון לעשות חרוץ פ' בוקע את הקרקע, בעמק החרוץ (ויאל ד) אמר התרוגס במישר פילוג דינא:

חרק חרק עליו בשנוי (איוב יז) חרוק עליו שנימו (תהלי לה) מצדד הוא פ' כשיכעוס אדם עם חבירו ורוחק שניו שלמעלה עם שניו שלמטה עד שעושיין קול וזוה נקרא אחד מז' מלכים חירק:

חרש כי החרש לה (במדב לו) כי אם החרש תחרישי (אסתר ד) ויהי כמהריש (ש"א י) מחריש לדעת (בראשית כד) פ' שתיקות, וזוה נא' חרש לאמר (יהושע ב) פ' בסוד כשותק וכן לולי חרשתם בעגלתי (שופטים יד) כלומר אילולי שדברתם עם אשתי ששמה עגלה לא הייתם יודעים חרתי. מ"א קרוב לו ואתם תחרשושן (שמות יד) פ' תעמדו מלחלחם כמו דומו עד הגיענו אליכם (ש"א יד) וכן צורי אל תחרש ממוני (תהלים כח) פ' אל תרף וידך ממוני. מ"א לא תקלל חרש (ויקרא יט) ואזניהם תחרשנה (מזכה ז) וי"א ויהי כמהריש מזה הענין, וכן יחריש באהבתו (צפני ג) כלומר משום אהבתי בך לא יאזין לעונך, וכן לא אחריש בדוי (איוב מ"א) פ' לא אשתוק מלהגיד גבורותיו וכן בדרך מתים יחרישו (איוב יא) כל' ענינים שאתה

בורה ישתיקו את הרבים מרוב שיתמחו ויעשו כחרשים. מ"א על גבי הישו חורשים (תהלים קכ"ט) לא תחרוש בשור ובחמור (דברים כב) בחריש ובקציד (שמות לד) אם יחרוש בבקרים (עמוס ו) מחרשתי ואת אתו (ש"א יג) פ' כלי ברזל שחורשין בו, וזוה נאמר רוח קדים חרישית (יונה ד) פ' רוח המשמשת בימי החי'ש שהיא קרה. מ"א אל תחרוש על רעך רעה (משלי ג) פ' אל תחשוב בלבך לעשות לו רע וכן מעשה חרש (שמות כח) פ' בורה מלאכה או ענין מלבו. מ"א וחורש מצל (יחזקאל לא) פ' ענף אילן גבוה, וכן כעוונת החורש והאמיר (ישעיה יז):

חרש ויהי לו חרש להתגור (איוב ב) יבש כחרש כחי (תלי' כב) פ' נתגבב חכי מן הרוק עד שנעשה כחרש [אסר יכ"ג]:

חרת חרות על הלחות (שמות לב) פ' חילוף התור כלומר מפותה פתוהי חותם:

חשש תהר חשש (ישעיה לג) וחשש להבה (שם ה) פ' עשב יבש:

חשב ואתם השבתם עלי (ראשית ג) פ' שערתם ברעתכם, והאינה חשבה להשבר (יונה א) ויחשבה עלי לשכורה (ש"א א') ותרנוס כאשר דמיתי כמה דחשיבתי, ופועל כבד ואחשבה לדעת זאת (תהלים עג) חשבתי ימים מקדם (שם עז) מחשב להרע (משלי כד) וזוה נאמר לחשוב מהשבות (שמות לא) כי אין מעשה וחשבון (קהלת ט) והמה בקשו חשבונות רבים (שם ז) פ' כונה ועצא. מ"א לא יחשב אותם (מ"ב כ"ב) וחשב עם קנהו (ויקרא כח) והתפעל ובגוים לא יתחשב (במדבר כג) פ' מונין. מ"א לא חשב אנוש (ישעיה לג) ונחנהו חשבונותו (ישעיה כג) פ' לשון חשיבות, והנפעל של זה הענין ונחשב לכס חרובתכם (במדבר יח) לא יחשב לו פגול יהיה (ויקרא ז). מ"א וחשב אפודתו (שמות כח) פ' וקשר אפודתו חילף אותיות, ויחשב את חמורו (ראשית כ) שהוא כמו ויאסור יוסף מרכבתו:

חשה החשיתי מעולם (ישעיה מב) למען ציון לא אחשה (שם סס) פן תחשה ממוני (תהלים כח) עת לחשות (קהלת ג) הלא אני מהשה (ישעיה נו) ואתם מחשים (שופטים יח) גם אני ידעתי החשו (מ"ב ב) פ' תרפו או הניחו:

חשך חשך השמש בצאתו (ישעיה יג) חשך בעריפיה (שם ה) יי יגיה השכי (תהלים יח) והיה במהשך (ישעיה כב) מחשכי ארץ (תהלים עד) בל יתצב לפני תשדך (משלי כג) חשכת מים (תהלים יח) ופועל כבד בטרם יתשדך (וימיה יג): **חשך** ולא חשך ממוני (ראשית לט) לא חשכו רוק (איוב לו) פ' לא מנעו וחשך שפתיו משכיל (משלי י) (ובתחפנס) ובתחפנסם חשך היום (יחזקאל לו) זה נאמר במקום חשך [ג"ז נקום חסך נסין ימנית וספנסו כמו חסך ספנסו וסוח סוח דעת נני וינס חסך פניח סרד"ק נזק ספנסו]:

חשל הנחשלים (דברים כח) פ' הנחשלים בחילוף האותיות ויחלש יהושע (שמות יז) לשון דריפה והכאה [נסס חסו חסר]:

חשף חשף יי את זרוע קרשו (ישעיה גב) וחשופי שת (ישעיה כ) חשפי שובל (ישעיה מז) פ' פשטי כי לשון הפשטה הוא, וזוה נאמר מחשוף הלבן (ראשית לו) כי שתי קליפות על העץ והפנימי לבן וי"א כי (מחשפים) מחספס (שמות יז) מזה העקר אבל כפלו חספך שליוגם התרוגס אמר רעוק דמקלף, וקרוב ממונו לחשוף מים. מנבא (ישעיה לו) כי כישבא האדם לנרף

לגוף מים כאילו מקלף הוא הוא וכן לחשף חמושים פורה (חג) (ב) לשון תלישה, כשני חשוּפֵי עוֹים (מ"א כ) פ' עדרים וכולן קרובין זה לזה:

חשק חשק יי' בכס (דברים ז) חשקו נפשו (ראשית לד) ואת כל חשק שלמה (מ"א ט) פ' הפץ שלמה. מ"א וחשוקיה: כסף (שמות לח) פ' וחשוריהם (מ"א ז) (כ"ג חשק כמו חסר) פ' ציפוי:

חשר חשרת מים (ש"ב כב) פ' רוב מים:

חַתַּת תראו חתת (איוב ו) פ' שם הפחד ובזו משפחות יחתיני (איוב לא) ויהי חתת אליהם (ראשית לה) משפטו חתת שני תוֹרֵין של עקר והאחרון ללשון נקבה אבל נבלעה תיזו אחת של עקר בחברתה וכן מחתת דלים רישם (משלי י) כמשקל ולא ימצא במכתחו חרש (ישעיה ל) ומעקר כתית והיוד של משך היא כמו פריץ עריץ סכיב, התאורו וחתו וישעיה ח) ופועל עבר חת מרודך (ירמיה ג) משפטו חתת כן יחת אפרים מעם (ישעיה ז) משפטו יַחַתָּת וכן מפני שמי נחת הוא (מלאכי ב) כלומר נַחַתָּת, וכן לא יחתו (ירמי כג) לא יַתְתָּת, ואל תחת (דברים א) תַּחַתָּת, ההיתות כיום מדין (ישעיה ט) משפטו ההיתות כמשקל חסבות את לבם (מ"א יח) אבל מפני החית נפתחה ההי כמונהג אוהית הגרון, פן אחיתך לפניהם (ירמיה א) והחתתי את עילם (ירמיה מט) וחתתי בחלומות (איוב ז) והחתתים בדרך (קהלת יב) פ' הפחתים אשר בדרכים:

מלה רביעית

הבצלת הבצלת השרון (שיר ב) פ' שושנה:

חנמל חנמל ושקמותם בחנמל (תלים עח) פ' ברד ששמצרים: חספס דק מחספס (שמות יז) פ' מקופל וי"א מגולגל: חרמש וחרמש לא תניף (דברים כג) פ' מגל:

חרצב חרצבות רשע (ישעיה נח) פ' חווק וכן חרצבו למותם (תהלים עג):

חרצן מתרצנים ועד זג (במדבר ו) פ' קליפת הענבים [עני' לצינ] טכס זג:

חשמל כעין החמושל (יחזקאל א) פ' אש ידקרקת: חשמץ יאתיו חשמנים (תהלים מח) פ' אומה: חרמס החרטומים (ראשית מא) פ' חכס של מזלות [טכס חכלל תמצא טכסס חכלל וס' חלמיס חסר]:

נשלים ערך חית

אתחיל ערך טית

טבח טבחה ולא חמלת (איכה ב) טבוח לעניך (דבר' כח) לטבח יובל (ישעיה נג) חינו לבניו מטבח (שם יד) כצאן טבחה (תהלים יד) פ' שחיטה. מ"א ואת טבחתי אשר טבחתו לגוזי (ש"א כה) וטבוח טבח והכן (בראשית מז) טבחה טבחה (משלי ט) וירם הטבח (ש"א ט) לרקחות ולטבחות (ש"א ח) כל זה לשון טבשיל:

טבל וטבל הכהן (ויק' ד) ויטבל אותה ביערת הדבש (ש"א יד) והנפעל נטבלו בקצה המים (יהושע ג) מ"א קרוב לו סרוחים טבולים בראשיה' (יחזקאל כג) פ' מצנפת שקצותיהן סרוח ועורף ומופשל לאהור על ראשיהם והמצנפת גדולים עד שתטבלו בהן ראשיהן וי"א המצנפות עצמן צבועין היו טבולין במיני דמיונות:

טבע טבעו גוים (תהלים ט) טבעתי בין מצולה (שם סט) ופועל כבד טבעו בים סוף (שמות טו) אי נמי הטבעו בבזין (ירמיה לח) על מה אדניה הטבעו (איוב לח) אבל נפתח זה האחרון משום העמדת הדבור והפסקתו, ור' יהודה הלוי דל, "הלנפלים תקומה מבור שבי הטבעו בו ואם יש תרומה ליורדי בור דומה" וכן הדין שיאמר הטבעו בו או יניח ויתפוס חרותה אחרת. מ"א טבעת עגול וכזבו (במדב' לא) ויסר פרעה את

לגוף מים כאילו מקלף הוא הוא וכן לחשף חמושים פורה (חג) (ב) לשון תלישה, כשני חשוּפֵי עוֹים (מ"א כ) פ' עדרים וכולן קרובין זה לזה:

חשק חשק יי' בכס (דברים ז) חשקו נפשו (ראשית לד) ואת כל חשק שלמה (מ"א ט) פ' הפץ שלמה. מ"א וחשוקיה: כסף (שמות לח) פ' וחשוריהם (מ"א ז) (כ"ג חשק כמו חסר) פ' ציפוי:

חשר חשרת מים (ש"ב כב) פ' רוב מים:

חַתַּת תראו חתת (איוב ו) פ' שם הפחד ובזו משפחות יחתיני (איוב לא) ויהי חתת אליהם (ראשית לה) משפטו חתת שני תוֹרֵין של עקר והאחרון ללשון נקבה אבל נבלעה תיזו אחת של עקר בחברתה וכן מחתת דלים רישם (משלי י) כמשקל ולא ימצא במכתחו חרש (ישעיה ל) ומעקר כתית והיוד של משך היא כמו פריץ עריץ סכיב, התאורו וחתו וישעיה ח) ופועל עבר חת מרודך (ירמיה ג) משפטו חתת כן יחת אפרים מעם (ישעיה ז) משפטו יַחַתָּת וכן מפני שמי נחת הוא (מלאכי ב) כלומר נַחַתָּת, וכן לא יחתו (ירמי כג) לא יַתְתָּת, ואל תחת (דברים א) תַּחַתָּת, ההיתות כיום מדין (ישעיה ט) משפטו ההיתות כמשקל חסבות את לבם (מ"א יח) אבל מפני החית נפתחה ההי כמונהג אוהית הגרון, פן אחיתך לפניהם (ירמיה א) והחתתי את עילם (ירמיה מט) וחתתי בחלומות (איוב ז) והחתתים בדרך (קהלת יב) פ' הפחתים אשר בדרכים:

חַתָּה היחתה איש (משלי ו) מלא המחתה (ויקרא יו) יחתך ויסחך מאהל (תלים נב) פ' לשון התיה שנטול האדם שום דבר בחפניו או בכלי ומשליך במקום אחר:

חַתַּךְ נחתך על עמך (דניאל ט) פ' נגוד ובלשון רבותינו חותכין חתיכות חתיכות:

חַתַּל וערפל חתולתו (איוב לח) והחתל לא חתלת (יחזקאל יו) לשום חתול (שם ל) פ' תכריך ושק וארגו שמצניעין בגדים נקרא מלחמה (מ"ב י) בחילף האותיות כלו' מחתלה: חתם וכתוב בספר וחתום (ירמיה לב) חתום בצרוז פשעי (איוב יד) חותם תכנית (יחזק' כב) פ' מסיים את הענין ומסמם אותם, ונחתום בטבעת המלך (אסתר ח) כמו נמול אברהם (ראשית יז) ובעד כוכבים יחתום (איוב ט) פ' יסגור, יומם חתמו למו (שם כד) פ' בעוד יומים נסגרו והשם ושמתוך כחותם (חגי ב) וזמה נאמר או החתים בשרו (ויקרא טו) פ' נסגרה אקתו ורבותינו אמרו זב צריך החימת פי האמה שני' או החתים בשרו (שם שם) וכן מעין חתום (שיר ד) פ' סוגר וכמו גן נעול (שם):

חַתַּן החתן במלך (ש"א יח) והחתנתו אותן (ראשי' לד) וכן המצודר הנקלה בעיניכם החתנת במלך (ש"א יח) וחמוש של אדם נקרא חותנו וגם אהי אשתו נקרא כך שנאמר וחבר הקני נפרד מקין מבני חובב חותן משה (שופט' ד) שהוא בן רעואל שנאמר ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני וכי ותבאן אל רעואל אביהן (ש"ב ב) ביום חתונתו (שיר ג) פ' יום שנעשה בו חתן, קול חתן (ירמיה ז) פ' קול נגוני חתן, חתן רמז (שמות ד) פ' קניתי בעלי בדמי מלת בני כי הקב"ה שיגר את משה בנחץ גדול להוציא את ישראל מצרותם הלך הוא והרכיב את אשתו ואת בניו על החמורים להוליכם במצרים באותו לילה במלון פגשו יי' ויבקש המיתו מושי' העיכוב שנתעכב

מחברת הערוך סבר - טמן לר' שלמה פרהון

את טבעתו (ראשית מא) ועשית שתי טבעות זהב (שמו' כח) פ' מסמר שבראשו טבעת:

טבר טבור הארץ (שופטים ט) פ' גבוה העולם כמו שאם ישכב האדם ופניו למעלה לא תמצא בכל גופו גבוה יותר מטיבורו שהוא השורר שלו לפיכך אמרו רבותינו כי ימצא חלל מהיכן מודדין מטיבורו מפני שהוא גבוה:

טהר וטהר ערב (במדבר יט) וטהרה ממקור דמיה (ויקרא יב) ובהפסקת הדבור וטהרו, מהרתי מתמאתי (משלי כ)

והתפעל האיש המטהר (ויקרא יד) המתקדשים והמטהרים (ישעיה סו) אבל הפילו תיז' של התפעל ורגשו המי' להעיד עליה. מ"א קרוב לו, זהב טהור (שמות כה) פ' נקי וכן ושב מצדף ומטהר (מלאכי ג) ורוח עברה וטהרם (איוב לו) פ' הרוח שתה העבים מן השמים לטהור. מ"א השבתה מטהרו (תלים פט) פ' מלכותו וזו הדגש של מי' שלא כדון היא וכמו שדגשו

מנויך כארבה (נחום ג) שמשפטו מטהרו מנויך, וכן ובא השמש וטהר (ויקרא כב) פ' נתנקה עד מערב מן השמש כי הטמא כבר טבל:

טוב מה טובו אהל'ך (במדבר כד) המיבות (רה"ב' ו) כמו חשיבות מן ישוב אבל הטבת לראות הוא מעיקר יטב:

טרה טוו את העינים בדיה (שמות לה) טוו זהו של רבים (הורד) חוזר על וכל אשה כלומר וכל חכמות נשים בדיהן טוו ומנהג ללשון קש לעשות כך כמו ותהיין מורת

רוח (ראשית כו) משפטו מורות רוח וחשם הוא, מטהר: טוח ואחרי המוח (ויקרא יד) איה המיח אשר טחתם (יהוק' יג) כי טח מראות (ישעיה מד) וטח את הבית (ויקרא יד) פ' שיווי פני הכותל במיט או בסיד. מ"א מי שח בטוחות

חכמה (איוב לח) פ' כליות והבית משמשת וכן הן הצפת בטוחות (תהלים נא):

טור והטור השני (שמות כח) פ' שיטה וכן וטור כרותות ארום (מ"א ז) פ' סדר וערך:

טוש' כנשר ימוש עלי אוכל (איוב ט) פ' יחיש יכן אמר התרגום בפסוק אחר שנאמר כנשר חש לאכל (חבקל א) כנשרא רטאים למיכל:

טחה כמטחוי קשת (ראשית כא) כמו כמתחוי קשת כלומר מחיתת קשת:

טחן וטחנו ברחים (במדבר יא) ויטחן עד אשר דק (שמות לב) ויהי טחון (שופטים יו) וטחני קמח (ישעיה מז) והמצרד ואכות אותו טחון (דברים ט) ושם הרחים טחון שנה'

בחורים טחון נשאו (איכה ד). מ"א קרוב לו ובטלו הטוחנות (קהלת יב) פ' ה'קבים בלשון רבותינו השנים הסנימים, וכן בשפל קול הטחנה (שם שם) כל זה לעת זקנה: מ"א ופני עניים טחננו (ישעיה ג) פ' תבישו. מ"א טחן לאחר אשתי (איוב כא) פ' כינוי לתשמש המיטה:

טחר בשחין מצרים ובטחורים (דברים כח) (ויסחרו) [ויסחון] להם טחורים (ש"א ה) [ני' נקמו סכס סחר] פ' תחתונות (סתורות) לפנים מפי טבעת שהם קשים יות' מן החיצונות:

טטף והיו לטוטפות (דברים יא) ותנן לא בטטפת פ' ציין תכשיט של מצח מקיף מאוין לאוין והתפילין למעלה מן הציין במקום שמוח התנוק רופס נאמר כאן והיו לטוטפות בין עיניכם ונא' להלן ולא תשימו קרחה בין עיניכם מה להלן בגובה של ראש אף כאן בגובה של ראש כותבין ד' פרשיות

קדש לי והיה כי יבאך שמע והיה אם שמוע כל אחת ואחת בבית אחד אבל בשל' יד ארבעתן בבית אחד ה' בתים כנגד ה' הרגשות שברא הקב"ה בבני אדם ד' בראש ואחד ביד בראש מוסתכל הדמיונות ופרצופות בשני עיניו ובאזניו מרגיש קול אביו או קול בנו ומגונן ומגוננת ומפרש ביניהן, והוטמו להריה שינוי כל ריח ומכירו, בלשוננו טועם מר ומתוק וחמוץ הרי ד' ובידו ממשש ומבחיין הבגדים וכל דבר חלק ומברך על כולו לבוראו ואין עוד בגוף האדם הדגשה אחרת:

טיט הצלני מטיט (תהלים סט) רפש ומיט (ישעיה נו): טייל ויי הטיל רוח גדולה (יונה א) ויטילו את הכלים (שם שם) המילוני אל הים (שם שם) הן איים כדוק יטול (ישעיה מז) מדרע הוטלו (ירמיה כב) כי יפול לא יוטל (תהלים לו) פ' לשון הפלה והשלכה ויתכן שיהיה כדק יטול מערך נטל והרגש במקום נון כמו יפול מן נפל וכן הנה' יי מטלטלך טלטלה גבר (ישעיה כב) פ' משללך השלכה גדולה. פ"א מגלה אותך גלות של זכר שאין מי מקבלו בביתו כמו הנקבה מוטלטלך, ועוטף וצנוף יצנפך (ישעיה כב) שלשתן פ' שיה שהן לשון גלילה:

טייר תהי טירתם נשמה (תהלים סט) בחצריהם ובטיירותם (ראשית כה) פ' כמו ודירותם כלומר משכניהן. מ"א ומבשלות עשו מתחת המיירות (יחזקאל מז) פ' שיטות של בנין והתרגום אמר מלרע לנדבכא:

טל טל ומטר (מ"א יז) היוג ז"ל אמר כי בא מן טלל כשראה שנגדש שנאמר כי טל אורות טלך (ישעיה כו) והשמים יתנו טלם (זכריה ח) ולא היא אבל כל שם משני אותיות היו מורגשות, אב, באבי הנחל (שיר א) גג, את גגו ואת קירותי כף, כפי אהרן דר, רדיך ידורך בכל עת גב, על גבי הרשי חודשים:

טלל הוא יבבנו ויטללנו (נחמיה ג) פ' יכבו ויעשה לו תקרה בצל קירותי (ראשית) אמר התרגום בטלל שירותי:

טלה נקוד וטלוא (ראשית ל) במות טלואות (יחזקאל יו) פ' תתיכות שדמיותיהן משונן ורבותינו קורין להתיכת בגד מטלית. מ"א ויפקדם בטלאים (ש"א ט) י"א שם מקום וי"א שמנא בצאן לפי שאסור למנות את ישראל בלא צלוחי הבורא וכן בדרועו יקבין טלאים (ישעיה מז) ולשון יחיד סמוך צלוחי חלב (ש"א ז) אע"פ שנכתב בח"י ובלא סמוך טלה במשקל ע"ה נדף והסמוך ע"ה זית מרף בפפיה (ראשית ח):

טמא כי טמא נזרו (במדבר ו) פועל עבר הוא כמו ירא אלהים יבש הציר או להם שערים (שופטים ה) וטמאה שבועים (ויקרא יב) והנפעל והיתה אם נטמאה (במדבר ה) ופועל כבד כי טמא את דינה בתו (ראשית לד) הנה נפשי לא מטומאה (יחזקאל ד) והתפעל ולא לה טמאה (ויקרא יא) משפטו תטמאה וכן לא יטמא להם במותם (במדבר ו) והשם טומאה. מ"א וטמא את התופת (מ"ב כג) פ' (תכס) [תקס]

וכן שקיין תועבת בני עמון טמא המלך (שם שם) וכן וישרף על המזבח ויטמאהו (שם שם). מ"א אחרי אשר הוטמאה (דברים כד) פ' נבעלה ויתכן לו' כי טמא את דינה בתו. כי בעל את דינה בתו:

טמזה נטמינו בעיניכם (איוב יח) י"א נסתמה דעתנו וי"א נדמינו כמו מרוע נחשבנו כבהמה ונטממתם בם (ויקרא יא) נסתמה דעתכם:

טימן טמן עצל ידו (משלי יט) פחים טמנו (ירמיה יח) ויטמנה בחול

בחול (שמות ב) נתן לכם מטמון (ראשי מג) ומטמנהו שם בנקיקי הסלע (ידימיה יג) לטמנו שם, והנפעל והטמן בעפר (ישעיה ב) ופועל כבד ויטמינו פניהם (מ"ב ז) הבוש בטמון (איוב מז) לטמון בחובי עוני (שם לא) פ' להסתיר ותנן וכולן שאמרו הטמן אסור וכו' אשת איש או קטן שמכר לך דבר ואמר לך הסתירהו אסור לך לקנותו מהן שמה גניבה הוא וכן האומן:

טנא ולקח הכהן הטנא (דברים כז) ברוך טנאך (שם כה) משפטו טנאך כמו שבט שבטך קבר קברך שאינו מאותיות

הגרון כמו עבד עבדך חרב חרבך פ' טנא סל:

טנף איכבה אטנפס (שיר ח) ורבותי אמרו מבואות המטונפות טינפה פירות לחנאחה:

טעה הטעו את עמי (יחזקאל יג) פ' כמו התעו ואמרו רבותי המתפלל וטעה:

טעם ולא טעם כל העם (ש"א יד) טעמו וראו (תהלים לד) אל יטעמו מאומה (יונה ג) וחיד יטעם לאכל (איוב לד) ואמרו רבותי מטעמת אינה צריכה ברכה כל' שום דבר מעט בין שפתי לראות מה הוא אינו צריך לברך ומה נקרא התבשילין מטעמים וגם אל תתאו למטעמותיו (מטלי כז) מ"א וברוך טעמוך (ש"א כה) עצתך והתרגום אמר עיטה טעם, וכן טעמה כי טוב סחרה (משלי לא) וטעם זקנים יקח (איוב יב) מטעם המלך (יונה ג). מ"א בשנתו את טעמו (תהלים לד) יפתו דעתו שעשה שבעון:

טען טענו את בערכם (ראשית מה) ואמרו רבותינו היתה טעונה יין נסך ויתכן לו חמור אחד מהם נשאתי הטענתי חחת משאו תרגומו תחות טועניה. מ"א מטעוני חרב (ישעיה יד) פ' נעוצי חרב בגופן:

טף טף ונשים (אסתר ג) טפכם נשיכם (דברים כט) ואת כל טפם (ראשית לד):

טפח הלוך וטפוח (ישעיה ג) פ' הליוך בנחת ובנדנד גוף כמו מוקדת ותרגום אשר הצף דמיוך וכך היו בנות ציון הולכות כנגד הבורים ביופי למשך דעתם לזויה ואמרו רבותי חפניו של כהן גדול לא גדושות ולא מחוקות אלא טפופות בינונים בדבר שוח:

טפח אשר טפחתי ורביתי (איכה ב) עוללי טפוחים (שם שם) פ' בנים גדולתים בטפחותי, ועשית לו מסגרת טופח סביב (שמות כה) ואמרו רבותי בטופח על מנת להטפוח כלום מי שמכה בידו על מקום נגוב ועושה בו סימן הטפח שלו, וכן וימיני טפחה שמים (ישעיה מה) פ' מדדי שמים בטפח כמו ושמים בורת תכון הנה טפחות נתת ימי (תהלים לט) פ' מדה קטנה וקצרה ובנין בית (שני) נאמר המטפחות (מ"א ז) ומתרגמי' בושכיאי. מ"א הבי המטפחת (רות ג) פ' הצעוף וכן והמטפחות יחדדידים (והחריטים) (ישעיה ג):

טפח טפולי שקר (איוב יג) ותטפול על עוני ישם יד) פ' עושה כל עונותיו זו טפלה לזו כמו שכר עברה עברה. פ"א לשון טפולי נשים שהיא תמוזק כל' תחפה:

טפש טפש כחלב לבס (תהלים קיט) פ' נעשה שמן ועבה ותרגום השמן לב העם הזה טיפוש ליבא דעמא הרין, וכוזה נאמר ליבא כסיל טפש ותרגום בשגעון בטפשותא:

טרד חלף טורד (משלי יט) פ' זה אחר זה כאילו הוא תרגום של והרשעים כים נגרש, ויגרש מומיו כמו תרגום ויבא הרועים ויגרשום וטרדנו:

טרה ומכה טריה (ישעיה א) לחי חמור טריה (שופטים מז) פ' חרשה ולחה:

טרח מרחכם ומשאכם (דברים א) היו עלי לטורח (ישעיה א) פ' סוברם ומעמסם וכן אף ברי יטריח עב (איוב לז) פ' בריוו יכבד העב כן בית של ברי משמשת אבל הפילו מקצת אותיותיו וכן בר ולחם ומזון מן הביאי הבריה וכן זר זהב מן ארחי ורבעי זרית כל' זרתי זהב סביב: [על לקמן ט' רס]

טרם טרם ישכבו (ראשי יט) פ' קודם:

טרף וטרף זרוע (דברים לג) פ' יטרף, בנימין זאב יטרף (ראשי מט) טרף טורף יוסף (שם לו) מטרף בני עליית (שם שם) לשון הרגה כן שמו שפ' בני עליית כאילו מן הטירוף ינקתה כמו והצאן והבקר עלות עלי (ראשי לז) אינמי ותעל אחד מוגריה (יחזקאל יט) פ' ותינק ואמר בעל זה הפי טוב שיחא כל הפסוק הזה ענין אחר כל' הוא אריה ינק טרף יכרע יביץ כאריה ומי יקימנו, ומהו והנה עלה זית טרף בפיה (ראשית ח) פ' יש בו סימן שיבור ששיברתו מן האילין בפיה ואילולי שראה בו סימן זה לא היה יודע כי קלו המים מעל הארץ מפני שהיה לו לומר עלה צף על פני המים מצאה קמ"ל טרף בפיה פ' משובר מן היות ונאמר לא אכל האריה את הנבלה ולא שבר את החמור (מ"א יג) פ' ולא טרף ואמרו רבותינו ועל הספינה המטרפת בים כמו והאניה חשבה להשבר (יונה א) וי"א זה עלה זית חטוף בפיה כמו לשון רבותינו טורף לקוחות שלא כדון, וכן מהררי טרף (תהלים עז) מקום היות שטורפין. מ"א כי הוא טרף וירפאנו (הושע ו) פ' הוא מחלוא ורופא ומהו נקרות בהמה טרפה כלומר חולה. מ"א הטרפני לחם חוקי (משלי ל) פ' תתן לי מהיה, וכן יהי טרף בביתי (מלאכי ג) ותתן טרף לביתה (משלי לא). מ"א על טרפי צמתה תיבש (יחזקאל יז) פ' על עליה ותרגום עלה נרף (ויקרא כז) טרפא דשקיף:

מלה רביעית

טאטא וטאטאטיה במטאטי השמד (ישעיה יד):
טפסר פקדו עליה טפסר (ידימיה כא) וטפסריך כגוב גבי (נחום ג) פ' שלישים ושנים ממונים:

נשלם ערך טית

אתחיל ערך יוד

יאב יאבתי מצותיך (תהלים קיט) פ' התאמת:

יאל הואלתי לדבר אל יי (ראשית יח) פ' הרביתי וכן הואלנו ונשב (הושע ז) במשקל הורדנו הורדתי מעקר יד כי הואיל הלך אחר צו (הושע ה) פ' הרבה הציצו הואיל נא וליו (שופטים יט) ויואל משה לשבת את האיש (שמות ב) עמד עמו הרבה. מ"א אשר נואלנו ואשר הטאנו (במדבר יב) נואלו שרי צוען (ישעיה יט) ולשון נפעל הו פ' נבערו ונכסלנו. מ"א ויואל שאול ללכת (ש"א יד) פ' וישבע כון לשון אלה ויואל ללכת (ש"א יז) פ' וימאן והתרגום אמר ולא אבא לכמיל ותרגום ויואל משה וצני משה נמוצא שני אילו זה תמוזה זה, ויאהל עד סדום (ראשי יג) עם ויאהל אביהם ויבא (שם) שהראשון נטיית אהל והשני עקירת אהל, וכן מזור אחד חולי, ואחר פ"א

רפואה, הראשון כמו וירא אפרים את חלוי יהודה את מזורו (הושע ה) והשני אין דן דינך למוזר (ירמיה ל):

יאר על שפת היאר (שמות ב) על יאריהם (שם ז) פ' נהר גדול ונקרא חדקל יאר כי אמר דניאל אחד מהנה לשפת היאר (דניאל יב) [ודניאל עמד על נהר חדקל (שם י ד)]:
יאש ונואש ממני שאול (ש"א כ) ליאש את לבי (קהלת ב) יש מי שפ' לשון יאוש אבל כמשמצינו ותאמרי נואש (ירמיה ב) ואמרו נואש (שם יח) כלו רב לך או די לך ידענו. מ"א ונואש ממני שאול (ש"א כז) פ' וישתוק מעלי ויחשה אף ע"פ שזה לשון נפול עובר, ותאמרי נואש (ירמיה ב) מצרד, וכן ולרות אמרי נואש (איוב ו) כלומר לאמריכם תאמרו דבר מוסר ולנבואה שהיא רוח אלהים דבר תאמרו נואש כלומר תשתיקה, פ"א ולעצה ישרה תשתיקה וכן ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו (במדבר יד) וכן ורוח לבשה את עמשא (דה"א יב) פ' עצה טובה:

יאת כי לך יאתה (ירמיה י) יאתו לנו האנשים (ראשית לד) במשקל ישמרו אע"פ שאינו בהפסקת דברים כי משפטו יאתו כיצא בו ישפוט הם (שמות יח) לא תעבורו מזה (רות ב) משפטו לא תעבר מזה:

כב נשקפה ותיבב (שופטים ה) כמו תרגום תרועה יבא:
יבל יובל שי (תהלים עז) מי יובלני תהלים ס) פ' מי יביאני ותרגום והמשלה את השעיר ודמוביל. מ"א ועל יובל ישלה שרשיו (ירמיה יז) פ' נהר ולשון רבים יבלי מים (ישעיה ל) וחלפו היוד באלף שנה ואני הייתי על אוכל אולי (דניאל לה) כלל נהר פלוני. מ"א ונתנה הארץ את יבולה (ויקרא כז) ואין יבול בגפנים (תבאק ג) הרי שם תבואת הארמה ותבואת האילן וכן אמר כתבואת גורן וכתבואת יקב (במדבר יח) ונקרית מחית האדם יבול שנה יגל יבול ביתו (איוב כ). מ"א או חרוץ או יבלת (ויקרא כז) פ' שומה בולטת ותנן אין חותכין יבולת במקדש מ"א בקרן היובל (יהושע ו) שופרות היובל (שם שם) פ' איל וכן אמר התרגום שפריא דקרן דוכריא. ותניא אמר ר' עקיבא בעדביא קורין לדכריא יובליא, וזוה אמר התרגום הכתוב לא יצא ביובל בזמן שיעבירו שופר ופעמים יפילון מלת קרן ואומרון במשך היובל (שמות יט) כלומר בקרן של יובל:

יבם בא אל אשת אחיך ויבם אותה (ראשית לח) במשקל ישבר ודבר והשם יבום ואחי בעל יבם ואשת אח יבמתו של יבם ונקרית גם אשת היבם יבמה שנה' הנה שבה יבמתך (רות א) לא אבה יבמי (דברים כה) משפטו יבמני כי לא נוכל לומר מן ישמרני ישמרי ישברני ישברי אבל יד' של יבמי יתרה ומשפטו לא אבה יבם והיוד כמו יוד' היושבי בשמים או אוהבתי לרוש:

יבש כי יבשו אפיקי מים (יזאל א) יבשה הארץ (ראשית ת) ופועל כבד תיבש גרם (משלי יז) גוער בים ויבשהו (נחום א) ויש עוד פועל כבד אחר אשר הוביש י" את מי ים סוף (יהושע ב) והובישו כל מצולות יאר (זכרי ו) ושם הפועל עד יבובת הכמים (ראשית ה) ונתפס חיוג שהכמים בזה הענין הובשת היום את פני כל עברדך (שמות ב) ושמה שגגה היא:
יגב לכורמים וליוגבים (מ"ב כה) פ' עובדי שדות, כרמים ויגבים (ירמיה לט) פ' מין שדות וכן אמר התרגום:
יגה אשר הוגה י" (איכה א) כי הוגה י" ויגה בני איש (איכה ג) והנפעל נוגי ממועד (צפניה ג) ושמותיה ביד

מוגיד (ישעיה נא) במשקל והאכלתי מוגיד את בשרם (ישעיה יט) שהוא מעקר הוגה כמו כן מוגיד מעקר אשר הוגה י" וי"א כי מוגיד מעיקר מוג הוא מלשון נדנוד ונענע אבל הראשון מלשון אבן וממנו תוגת אמו (משלי י) אבל רבותינו אמרו נוגי ממועד מאחרין:

יגע יגעתי בקוראי (תהלים סט) זה פועל בעצמו הוגעתם י" בדבריכם (מלאכי ב) פועל באחד אל תיגע שמה (יהושע ז) ושם הפועל יגיע מצרים (ישעיה מה) והאדם נקרא עוף ויגע (דברים כה) פ' לשון טורח:

יגר יגרתי כל עצבותי (איוב ט) אשר אתה יגור מפניהם (ירמי' כב) והפילו יו"ד ואמרו גורו לכם מפני הרב (איוב יט) כמו צא, מן יצא, רדה מן ידה, ושם הפועל, מורת רשע (משלי י) ויגר מואב (במדבר כב) פ' לשון מורא:

יד ויתן יד (ראשית לח) פ' שלח ידו ואמר הכתוב כן לענין ברית שנאמר מצרים נתנו יד (איכה ה) והיוד' לשון זכר והוא לשון נקבה שנאמר והנה יד י" שלוחה אלי והנה בו מגלת ספר (יהזקאל ב) כמו אל המחנה האחת והכהו (ראשית לב) וזו המלה נחלקת לכמה פעמים ויד תהיה לך מחוץ למחנה (דברים כג) פ' מקום וכן והאתונות רועות על ידיהם (איוב א) ורעו איש את ידי (ירמי ו) רחבת ידים (ישעיה כב) איש על ידו ורגליהם (במדבר ב) וידות מזה ומזה (מ"א י) אהבת משכבם יד חיות (ישעיה נז) כשראית מקום טוב רצית לשכב עמחם בו. מ"א היד יואב אתך (ש"ב יד) פ' עצה. מ"א היתה עלי יד י" (יהזקאל לו) פ' נבואה. מ"א על ידי דוד מלך ישראל (עזרא ג). מ"א ולא היה בהם ידים (יהושע ח) פ' כת, וכן היד י" תקצר (במדבר יא) את היד הגדולה (שמות יד). מ"א הנה יד ה' הוח (שם ט) פ' מכה או חרוץ וכן מפני ידך ביד ישבתי (ירמיה טו) מ"א שתי ידות (שמות כז) פ' דמות שנים מ"א כי יד אלהי (איוב יט) פ' רחמי שמים. מ"א ויקרא לה יד אבשלום (ש"ב יח) פ' סימן. מ"א והנה מצב לו יד (ש"א טו) וישימו לה ידים (דה"ב כג) פ' חלקים וכן (ארבע הידות (ראשית מז) וכן עשר ידות לי במלך (ש"ב יט). מ"א ידי לילה נגרה (תהלים עז) וי"א (עין) וי"א חבורה. מ"א מלאה ידכם (שמות לב) השלימו סרסכם. מ"א יד היוד' (במדבר ג) פ' שפת הנחל. מ"א יד דרך מצפה (ש"א ד) בעד יד השער (ש"ב יח) פ' צד. מ"א ביד משה (שמות ט) פ' את. מ"א אשר הכה ביד גדליהו בן אחיקס (ירמיה מא) פ' עם.

יוד יוד גורל (יזאל ד) וידו אבן בי (איכה ג) פתחות היוד' תוכיח כי היא מזה העקר כמשקל רכו דבריו משמן מעקר ולא רככה בשמן וכמשקל וחרו מואבי ערב (יבאק א) מעקר חרודי חרש סבובי מן סבב: מ"א יוד ה' (דברים לג) את ידיות נפשי (ירמיה יב) פ' לשון אהבה. מ"א כירודי אש (איוב מא) פ' זיקות אש וי"א כי הכיף אינה משמשת אבל עקר כמשקל עתיד לכירוד (איוב טו):

יוד יוד אליה (ירמיה נ) לידות את קרנות המזבח (זכרי ב) פ' ישליכו. מ"א ומורה ועובד ירוחם (משלי כה) והתפעל והתודו את עונם (ויקרא כז) ויזוה נקרות התורה כמשקל תורה מן מורה אתכם וכן את מי יודה דעה (ישעיה כח). מ"א הודינו לך אלהים (תהלים עה) וגם אני אודך (שם עא) יודו ליי' הסרו (תהלים קז) פ' לשון שבח והלל-חמרה, וכן יהורה אתה יודך אחיך (ראשית מט) פ' ישבחוך. מ"א והתורה השנית שתי תודות גדולות (נחמיה יב) פ' חבורה וערה:

חכמים וידועים (דברים א) פ' השובים וכן מה אדם ותדעוהו
בן אנוש ותחשבהו (תהלים כז):

יה כי ביה יי צור עולמים (ישעיה כו) פ' חצי השם שבכינוי
שבו נבראו שני עולמים (נני מ'ס' ממוח):

יהב השלך על יי יהבך (תהלים נח) פ' יהב לך כמו ידעך
ידע לך כלומר פסק לך מתנה והציווי מזה הענין הב הב
(משלי ג) הבה נא אבא אליך (ראשית לח) הבי המטפחת
(רות ג) הבו גודל לאלהינו (דברים לג) פ' השלך על יי יהב
שלך פ' מורח שלך כמו שאמר כי עליך השולכתי מרחם
(תהלים כב) שתעשה לי תפצי:

יהד מתיהדים (אסתר ט) לשון התפעל שלא כדין הוא פ'
נקראים על שם יהודה כי כל ישראל נקראים על שם
יהודה וגם על שם יוסף שנא' נהג כצאן יוסף (תהלים פ) פ'
ישראל וגם על שם אפרים שנאמר הבן יקיד לי אפרים (ירמיה
לא) בני בכורי ישראל (שמות ד) ואפרים בכורי (ירמיה לא)
ונקראו גם בשם יצחק שנאמר ולא תטיף על בית יצחק
(עמוס ז):

יהר זר יהיר (משלי כא) פ' מתעבר ומתחזק במחלוקות יותר
מראי:

יום יום ולילה לא ישבותו (ראשית ח) וכשאומ' לשון רבים
מפילים הני' כלו ימים רבים כיוצא בו נא' בוקך בלשון
רבים בקרים שני לבקרים אצמתי כל רשעי ארץ (תהלים קא)
אמרו יום או יומים כמשקל ראש או ראשים אבל שינוי כשאמרו
ימי טהרה (ויקרא יב) וראשי העם (דברים לג) יש יום בלא
לילו שנא' ויקרא אלהים לאור יום (ראשית א) בלילו שנאמר
ויהי ערב ויהי בקר יום אחד (שם שם) ויש יום שהוא עת זמן
שנא' והיה ביום ההוא שרש ישי (ישעיה יא) וכדומה לו. ויש
יום שהוא שעה שנא' מכרה כיום (ראשית כה) וכן כי ארתו
כהיום תמצאון אותו (ש"א ט) ויש יום שהוא התחלת דבר
שנאמר קטר יקמרון כיום (ש"א ט) ויש יום שהוא פעם שנא'
ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו (ראשית לט):

יין ממיט היין (תהלים מ) פ' ירוקה שתהא על הטיט ימים
רבים, והסמך טבעתי בין מצולה (שם סט):

יזע ולא יתגרו ביזע (יחזקאל יד) פ' במקום זיעה כלומר לא
יקשרו האבנט למעלה מן הטבור על הלב במקום שמוזעין
פ"א לא יתגרו בחזק שמא יבא לידי זיעה, אמר בן גנאה יזע
כמשקל יזע כמו שזע מן זיעה כך ידע מן דעה והשכל (ירמיה
ג) ואינו כך, כי יזע שם הוא והוא מלעיל וסוף פיסוק עשאוהו
קמץ אבל ידע הוא פועל והוא מלרע ואינו קמץ משום סוף
פיסוק אלא כמשקל פעל:

יחד בקהלם אל תחד כבודי (ראשית מט) פ' יעקב אבינו
היה מזוהר את נפשו ואת כבודו כלו' אמר לכבודו פלוני
אל תחד בקהלם כי לא תאמר כך היה לו לומר אל יחד כבוד
כמה שנא' לכן שמח לבני ויגל כבודי (תהלים יט) פ' לא יהיה
ביחד וכן אל יחד בימי שנה (איוב ג) ומוח, ורק היא יחידה
(שופטים יא) וכן התאחדו הימיני (יחזקאל כא) כלומר התיחדו
אע"פ שיתכן להיות מן מלת אחד נקריה הנפש יחידה שנא'
מיד כלב יחידתי (תהלים כב) לפי שאין כמותה בעולם מכל
הנבראים כי כולן יאבדו והיא עומדת לעד:

ידע ידעתי בני (ראשית מו) לא נודע מי הכחו (דברים כא)
לשון נפעל הוא אבל נהפכה היר' לוי' אבל אדע, ידע,

תדע הצדי היא יור' של עקר ויש בו פועל כבד הודיעני יי קצי
(תלים לט) הודע את ירושלים (יחזקאל יז) ואת הנעדרים
יודעתי (ש"א כ) פ' הודעתי אבל יודעתי אה"י מתחלפין
ויש בו פועל כבד אחר שנא' ידעתה שחר מקומו (איוב לח)
פ' הודעת והתפעל בהתורע יוסף (ראשית מו) כמו ותתורה,
מן עיקר ידה. מ"א קרוב לו המעתיק היום ולא ידעו (איוב ט)
תבואהו שואה לא ידע (תהלים לח) פ' פתאום. מ"א יודע
בהם את אנשי סוכות (שופטים ח) ואם לא אדעה (ראשית
יח) פ' לשון נקמה. מ"א וירא אלהים את בני ישראל ידע
אלהים (שמות ב) פ' רהמוס וי"א כי עתה ידעתי כי ירא אלהים
אתה (ראשית כב) כי עתה רחמתי. מ"א בלב נבון תנח
חכמה ובקרב כסילים תודע (משלי יד) פ' תצעק ודבותינו
פירשוהו ואמרו אם אדם חכם בן חכם עליו נא' בלב נבון תנח
חכמה שתהא שותקת לפי שהוא כלי הראוי לה כמו שמצניע
הסלע בכים או בסודר, ואם הוא חכם בן עם הארץ עליו נאמר

בקרב כסילים תודע לפי שהוא כלי שאינו ראוי לה ודבותינו
עשו לו משל אסתירא בלגינא קיש קיש קריא (מוס' ב"מ) ורבי
סעדיה ז"ל אמר ובקרב כסילים תודע, כמו למנות ימינו כן
הודע (תהלים צא) פ' לפי שיעור מספר ימינו שהם מועטים
תיסר אותנו מן יודע בהם אנשי סוכות (שופטים ח) כי כך
אמר מקודם כי כלינו באפך וגו' שתה עוונותינו לנגדך כי כל
ימינו פנו בעברתך ימי שנותרנו בה שבועים שנה. מ"א והאיש
ידע את הוה אשתו (ראשית ג) בתולה ואיש לא ידעה (שם
כד) פ' כינוי לבעילה ולוט פתח פיו לשטן אמר על בנותי
אשר לא ידעו איש (שם) והיה לו לומר אשר לא ידעתן איש
היו סופן שהשקחו בנותיו יין, וירעו אותו כאשר ידע האיש את
אשתו וכן נמי נאמר באנשי מדיו וכל אשר יודעת איש (במדבר
לא) משפטו יודעת איש להודיעך כי גשי עע"ז שטופות בזימה
וקפצין על האנשים מה שאין כן בנשי ישראל. מ"א ולנעמי
מודע לאשה (רות ב) פ' אהוב כמה שנא' תדלו קרובי ומיודעי
שכחתי (איוב יט) וכן ומודע לבניה (משלי ז) וכן הלא בזעו
מודעתינו (רות ג) ותני' מוספת לחיוק, כיוצא בו, ישועתה
לוי (ינה ב) אימתה ופחד (שמות טו) ארץ עיפתה (איוב י)
וכדומה להן. אוב וידעוני (דברים יח) נקרא כך לפי שמודיע
בכישוף את העתיד להיות בלי דעת בעליו. מ"א קרוב לראשון
וישמע שאלו כי נודע דוד (ש"א כב) פ' נתגלה ונראה אחר
שהסתיר עצמו במערות ובמצודות וזוה הענין ושמי יי לא
נודעתי להם (שמות ו) לא נגלתי להם בכבוד הראוי לו לומר
אני יי אלא בכבוד הראוי לו לומר אני אל שדי ואל יקשה לך
מזה שאמר לאברהם אבינו אני יי אשר הוצאתיך מאור כשרים
(ראשית טו) ומה שאמר ליעקב אני יי (ראשית כח) כי אילו
לא נגלה עלוהם באותן שתי פעמים ולא נראה שהם כבודו
אלא קול בעלמא הו' שומעין אבל למשה אמר ונראה אל
אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי בלבד ולא נודעתי ונגלתי
ונראה עליך כבודי הראוי לו לומר אני יי נמצא עכשיו כל יודא
יי תמצא עמו אני אל שדי וכשתמצא אני יי כגון באילו שתי
פעמים לא תמצא עמם וירא כלל, ואילו זה הטעם שהדבר
תלוייה בראיה למת אמר וירא היה לו לומר ואומר לאברהם
ליצחק וליעקב אני אל שדי ולך אמרתי אני יי אלא ודאי ראית
כבוד הגדול הוא העקב שקראו אדם הראשון יי, וזוה הענין
ואדעך בשם (שמות לג) פ' פרסמתי לך שמך. מ"א אנשים

מחברת הערוך יחל - ינה לר' שלמה פרחון

יחל ויחל עוד (ראשי' ח) ויחלו לקיים דבר (יחזקאל יג) ולא יחל לבני אדם (מיכה ה) הן החולתי לדבריכם (איוב לב) והציווי יחל ישראל אל יי' (תהלים קל) והנפעל ותרא כי נוחלה (יחזקאל יט) מועי מועי אוחילה קירות לבי (ירמיה ד) פ' אמתין את קרבי שיהמו אולי אל יחמו והם הומוים שנא' הומה לי לבו (סיפ' מרוב הצער:

יחס ובחטאי יחמוני אמי (תהלים כא) פ' הוה שעברה על ציווי הבורא ולא אמו של דוד ממש, ויחמו הצאן (ראשי' ל) ויחמנה בבואן לשתות (שם שם) ופועל כבד הן ליחמנה במקלות (שם לא) בעת יחס הצאן (שם לא) במשקל טהר את הארץ (יחזקאל לט) ליחמנה במקלות במשקל לטהרנה:

יחף מגעו גרלך מוחף (ירמיה כ) פ' שם של יחופות הוא אבל חולף יחף (ש"ב טו) אדם הולך בלא מנועל:

יחש המתחישים (עזרא ב) ספר היחש (נחמ"ז) ולא להתיחש לבכורה (דה"א ה) ותנן מצאתי מגלת יחסים בירושלם ותנן נמי עבר אין לו חיים בהיפך האותיות יחש ויחשים, במשקל יער, יערים:

יטב ותיטב הנערה בעיניו (אסתר ב) ויטיבו דבריהם (ראשית לד) באר הטב (דברים כז) מ"א ויטיב את ראשה (מ"ב ט) פ' עשתה בו בשמים מ"א קרוב לעניהם בהטיבו את הנרות (שמות ל) פ' בתיקונו או בהתקינו או בתקנו:

יכח והוכיח אברהם (ראשית כא) ומשבותיו תוכיחך (ירמ' ב) ויוכיחו בין שנינו (ראשית לא) והמצדר הוכח תוכיח (ויקרא יט) וכן הלהיכח מלין תחשובו (איוב ו) והנפעל לכו נא ונכוחה (ישעיה א) שם ישר נוכח עמו (איוב כג) ומשום זה טעם שלו מלרע אינו כמו נוכח השלחן (שמות כז) ואת כל נוכחת (ראשית כ) פ' כל הפסוק כולו דברי אבימלך חוץ מן מלת ונוכחת שהוא ערות כתבו כי נתביישה שרה באמרו לה אלה ארץ כסף נתתי לאחיי ובוראי הוא בעלה אבל אמר לה לדבריכם מיד נתביישה כשהזכיר לה דברי הכל, והתפעל ועם ישראל יתוכח (מיכה ו) מ"א אשר חוכיח יי' לבן אדוני (ראשית כד) אותה הוכחתה לעבדך ליצחק (שם שם) פ' לשון הוכמה והעמרת זה לנכח זה וזו הנר"ן כנן איים ונורא (תבסק א) וזון הנועדים על יי' (במדבר יז) וזון נולד, וזער, נועץ, ונושן, ואכלתם יש נושן (ויקרא כז) נושע ביי' (דברים לג) והגותר (שמות יב) אף דרכי אל פניו אויב (איוב יג) פ' אעמיד נכוחו נכחו תחנן על הים (שמות יד) אלא כמו בבגדו בח (שם כא) וכפתחו עמדו כל העם (נחמיה ח):

יכל ולא יכלו לעשות הפסח (במדבר ט) ולא יכול יוסף (ראשי' טח) כי לא נוכל (ראשית מז) אולי יפתה ונוכלה (ירמיה כ) והשם, יכולת יי' (במדבר יד):

יכת ויכוס ויכתום (במדבר יד) לשון כתיב ולא ימצא במכתתו חרם (ישעי' ל) פ' לשון כתישה:

יכלל עד אגלים וילתה (ישעיה טו) והוא סמוך לה"י בלי סמוך יללה, והילל כל יושבי הארץ (ירמיה מז) ומשבר רוח תיילילו (ישעיה מוח) פ' הרימת קול בבכיה ומוה נאמר ילל ישימון (דברים לב) פ' מוקים פניו שומעין בו קיל הברה רוח סערה, זעק והילל בן אדם (יחזקאל כא) פ' קינן:

ילד ולא ילדתי (ישעיה כג) ותקת המולדת (ראשית לח) ותלד בן (ראשי' ד) לנער היולד (שופטים יג) פ' הילד, כיוצא בו אינו אכל (שמות ג) פ' אכול משום אינו כי לא יתכן שיאמר האדם אין אפעל אלא אין פעול או אין פעול על אין

פעול ששלשהן שמות [עיי' לעיל ט"ז חין ונדק ט"ז חין] וכן הנער היולד (שופטים יג) משום הה"י של ידיעה ואלו אמר נער יולד או הולד, אבל האפעל לא יוכל אדם לומר מפני שלא מצינו כך בכל המקרא, וכן הרגל מונחה שתעמוד, לא תעמד (תהלים לו), הולדת את פרעה (ראשית מז) כלו הוליד בעלה של אם פרעה את אס פרעה כי לא אמר הולדת פרעה. מ"א כי לא תרע מה ילד יום (משלי כז) פ' מה יארע. מ"א ובילדי נכרים יספיקו (ישעיה ב) פ' ובעצת אחרים והתרגום אמר ובנימוסי עממיא אזלין. מ"א אלה תולדות השמים והארץ (ראשית ב) פ' סיפור, וכן אלה תולדות יעקב יוסף (ראשי' לו) מ"א בטמם הרים יולדו (תהלים צ) או מי הוליד אגלי טל (איוב לח) וכפור שמים מי ילדו (שם שם) פ' לשון בריאה ויצירה:

ילך לך, לכו, לכו, לכה, כמשקל רה, ררו, ררי, ררה אלי אל תעמוד (ראשי' מ"ה) צא, צאו, צאי, רבה צבאך וצאה (שופטים ט) וכן ילך ילכו לכת, כמו ירד ירדו דדת, ופועל כבד הליכי את הילד הזה (שמות ב) כמשקל והניקהו לי (שם חרי מצינו מזה הענין שני עקרון עקר ילך ועקר הלך ונאמרו ביחד, הלךך אלך עמך (שופטים ד) אינמי ילכו הלךך:

ילף או ילפת (ויקרא כב) פ' חזית: **ילק** ילק פישט ויעוף (נחום ג) אכל הילק (יואל א) פ' מצ ממיני ארבה:

ים ים ודרום (דברים לג) הימים וכל אשר בהם (נחמ"ז ט). מ"א אשר מצא את הימים במדבר (ראשית לו) פ' הבין לעשות פדים שהם מין החמור וסוס ויש אי אשר נצח את האמים, כמו האמים לפנים (דברים ב) וכמו תמצא ירך לכל אויביך ימינך תמצא שונאיך (תהלים כא) פ' תנצח [עיי' לעיל ט"ז ח"ס]:

ימים ימים תהי' גאולתו (ויקרא כה) מימים ימימה (שמות יג) פ' בכל שנה ושנה כי אמר ימים תהיה גאולתו, וחזר ואמר ואם לא יגאל על מלאות לו שנה תמימה, אבל לימים מימים וכעת צאת הקץ לימים שנים (דה"א ב כא) משפטו ימימים כמשקל תמים תמימים:

ימן אם השמאל ואימינה (ראשית יג) להימין מול השמאל (ש"ב יד) התאחדי הימיני (יחזקאל כא):

ימר ובכבודם תתימרו (ישעיה סא) אמר התרגום תתפנקין כמו תתעדנו:

יין ויין לנסך (במדבר טו) והסמוך ויין נסכם (דברים לב) ועמי הארץ אומרים ויין קפרסין לנסך מיטוס הקסיתל:

ינה עני ואביון הונה (יחזקאל יח) ואיש לא יונה (שם שם) לא תונה (שמות כב) והאכלתי את מוניך (ישעי' מט) העיד הונה (צפניה ג) פ' לשון אונאה כלו יונה את בני אדם, כי לשון זכר יונה וכן אמרו בלבם נינם יהוד (תהלים ערד) פ' נונה (אמנם) [אותם] יהוד, במשקל נירם אבר חשבון (במדבר כא) והוא פועל עתיד קל, ונתפס חיוג באומרו ואחריתו יהיה מטן (משלי כט) מזה העיקר, והוא בוראי מוענין וין ונכד (ישעי' יד) מ"א בני יונה (ויקרא ה) עינוי כינוס (שיר ה) פ' עופות ידועות בייתי ומדבריו:

ינה הניה יי' (שופטים ג) הניהו את רוחו וזכרו (ו) פ' מנחה הצר"י במקום יו"ד של עיקר ינה, י"א לא הניה איש לעשקם (דה"א ו) הניה לו (ש"ב ז) בהניה יי' (דברים כח) ויניהרו

בגן עדן (ראשי' ב) ולא הונח לנו (איכה ח) כולן מזה העיקר ואני אומר שמו עיקרן נון בתחילה כמו עיקר הפיל. הציל. פ' יש בהן לשון טוב ולשון מנוחה כל אחד כפי כחו הבין:

ינק ונקת חלב גוים (ישעיה ס) ושוד מלכים תינקי (שם ס) הניקה בניס שרה (בראשית כא) והניקהו לי (שמות ב) אשה מנקה (שם שם) ויניקהו דבש (דברים לב). מ"א ילכו ינקותיו (הושע וד) פ' שרשיו (נ"י) לעיל ס"ס נציעל. צ"ע: [1: יסד יסד ארץ על מכוניה (תהלים קד) מי הוא על ימים יסדה (שם כד) מוסד מוסד (ישעיה כח) זה היוגוש הוא הפעול

של פועל כבד כמשקל והוצב גולתה הועלתה (נחום ב) עם אלון מוצב (שופטים ט) ויו היוד כיוד יצק (ויקרא ח) ונאמר ממנו הוצק הן בשפתותיך (תל"י מוה) לפיכך בלשון עתיד יצב. יסד. בדיגוש ברחיקות חיוו. וכן המופעל מוסד, וכלי דוחק יאמר הוסד כמו ויעש את הים מוצק (מ"א ז) ועם הדוחק אמר היצקים לפני יי (הושע ז) הציבו מחצית (ירמיה ח) למן היום הוסדה עד עתה (שמות ט) פ' בנין היסודות. מ"א ורוגים נסרו יחד (תהלים ב) בהוסרם יחד עלי (שם לא) ואלה הוסד שלמה (דה"ב ג) פ' קיבוי לתפוס עצה אי"כ הוא מהו ואלה (שמות עלת בניית) על התינוט] הבנין קאי:

יסך על בשר אדם לא יסך (שמות ל) פ' ימשה כפי' וסך לא סכתי (דניאל י) אבל עקרו סך ותני יסכים פ' ימשה: יסך ולא יסך עוד (ראשית לח) קול גדול ולא יסך (דברים ה) כלו' ולא יוסף. מין אחד קרוב לו לא תוסיפו על הדבר (דברים ד) לא תאספן (שמות ה) אף ע"פ שנכתב באל"ף אל הוסף על דבריו (משלי ל) משפטו אל תוסף אבל אירע לו מה שאירע למילת קושט מפני קושט סלה (תל"י ס) משפטו קושט

[ע"י לעיל נחק הספוק נסעך הסיוני]

יסר יוסר לץ (משלי ט) והמצרד יסר יסרני יה (תהלים קיט) לשון מוסר, וכן הרב עם שדי יסור (איוב ל"ט) ויסרני סלכת בדרך העם הזה (ישעיה ח) זה פועל עתיד כמשקל ובמקבות יצרהו (שם מד) שהוא מן יצר, והיו"ד של שתייהן נבלעת והדגש מוכיח עליה. מ"א איסרם כבשמע לעדתם (הושע ז) ומוסרות ערוך מו פתח (איוב לט) מוסר מלכים פתח (שם יב) ואני יסרתי חוקתי זרועתם (הושע ז) פ' קשידה וחיוק ותרגום ובאבנט בד יחגור (ויקרא יו) ובהמצאי רבוצא יסר:

יעד ויהוד מן המועד אשר יעדו (ש"ב כ) ונודעתי לך (שמות כה) ויעודו יחדו (איוב ב) ואם למשפט מי יועידני (איוב ט) ואשב בהר מועד (ישעיה יד) בקרב מועדך (תלים עד) פ' בוקוס הועד שנועדים שני בני אדם, וכן אין בודד במועדיו (ישעיה טו) ומוזה נקדית עדה, עדת ישראל (שמות יב) שנא' ונעודו אליך כל העדה (במדבר ז):

יעה יעה בדר (ישעיה כח) פ' גורף כמו להשיף מים יגבא (ישעיה ל) את היעים (שמות לח) פ' מגרפות:

יעט מעיל צדקה יעטני (ישעיה סא) עוטה אור (תהלים קד) ועל שפם יעטה (ויקרא יג) פ' לשון עטיפה ופשיולה:

יעל מה הועיל פסל (חבקק ב) מלמודך הועיל (ישעיה מח) לא יועילו (איוב טו) פ' לשון הגאה הוא והוא פועל כבד. מ"א להותי יועילו (איוב ל) פ' יתכונו לעשות לי דע ואין עוד לי עליהם. מ"א הרים הגבוהים ליעלים (תלים קד) עת לדת יעלי סלע (איוב לט) ויעלת חן (משלי ה) פ' נקבה של רישון [1] היא דכת' ואקי ודישון ותרגום אקו יעלה: [נ' ו']

כ"ט (1) הדבר תגום לעיל נסר' דים הכחיש סה וסערוך לטון נכד נצי' סעדי' נמה ססצר כן וספ יחזק הדבר ויסחו נחקרו [2]:

יען יען וביען (ויקרא כו) פ' כמו בעבור ובגלל ותחת. מ"א בת היענה (דברי יד) כיענים במדבר (איכה ד) פ' נעמויות שהן עופות גדולים כגובה הסוס הולכין על שתי רגלים כתרנגולין ואין פורחין באויר ושיעור צוארן אורך קומה:

יעף לא ייעף (ישעיה מ) עיף ויגע (דברים כה) פ' לשון עלפת ועילוף. מ"א לעות את יעוף דבר (ישעיה נ) פ' את הכסיל. מ"א ותועפות הרים לו (תהלים צה) פ' גובה וכן כתרועפות ראם לו (במדבר כג) וכסף תועפות לך (איוב כב) פ' ממון גדול מ"ס והת"ו שלהם כת"ו של למות תוצאות (תל"י צה) ומוזה נאמר מועף ביעף (דניאל טו) פ' גובה בעליה מועף כמשקל מוצק, מוצאים, ומשקל ביעף, כמו אדם ביקד (תהלים מט):

יעץ יי צבאות יעצה (ישעיה כג) ועצו עצה (שם ו) משפטו יועצו אבל הפילו היירד כיוד ררו ויירד צאו, כיוצא בו גושו הגה (יהושע ג) שמשפטו נגושו מן נגש. יעצו כמשקל עמודו זכורו, גזורו, אבל הוא שרוק כמשקל ישפטו הם (שמות יח) ושפתי חכמים תשמורם (משלי יד) תתום חלאתה (יחזקאל כד) לא תעבורי מזה (רות ג) שמשפטן להיות בחולם והנפעל את מי נועץ ויבינהו (ירמיה מ) והתפעל ויתעצו על צפוניך (תהלים פג):

יער יער וכל עץ בו (ישעיה מד) ויחשוף יערות (תלים כט) קרית יערים (תהלים כט). מ"א ביערת הדבש (ש"א יד) פ' חלת דבש והתרגום אמר קינא דרובשא [ס"ס יס"ס ססר]: יפח ויפח חמס (תהלים כז) ויפח לקץ (חבק' ב) שם הוא כמשקל ירה אבל ויפח חמס (תהלים כז) סמוך הוא כמשקל, וירחק לא יאסף (ישעיה ס) וכן תיפח (ירמיה ד) מזה העיקר וכולן לשון פירוסם תירסום:

יפע וחללו יפעתך (יחזקאל כח) פ' קלסתר פנים והנפעל הופיע מהר פארן (דברים לג) פ' נראה:

יפת תנו לכם מופת (שמות ז) פ' ראהו והי' יהוקאל לכם למופת (יחזקאל כד) כמופת הייתי לרבים (תהלים עא) כל' הוראה אותי מתיסר:

יצא יצאת לישע עמך (חבק' ג) ופועל כבד הוציא יי (שמות יב) ומוזה נאמר הענין וצאצאי מעיך במועותיו (ישעיה מח) אבל הפילו את הו"ד וכפלו את שאר המלה וכת' ומצויא מעי' (דה"ב ב' ל"ב) הפילו בחרב. מ"א ויוציאוהו לחרשי העיץ ולבונים (מ"ב יב) הכינהו ועדתוהו, וכן יוצא מנחם את הנספך שם טו) פ' העמיד עליהם. מ"א קרוב לו יצא אבי ואמי אתכם (ש"א כב) פ' ישב, וכן טוב בתי מי תצאי עם נעויותיו (רות ב) וכן בדברי רבותינו פלוני לא יצא שבתו פ' לא עמד שבע עד שמת, וכן לא תצא כצאת העבדים (שמות כא) כלומר לא תשב עד שתשלים שש שנים כזכר אלא יפודה קרוביה או תביא סומנין, וכן יוצא בן אשה ישראלית (ויקרא כד) פ' וישב לני' לעיל ס"ד [1]:

יצב יצב גבולות (דברים לד) אתה הצבת (תלים עד) פ' לשון הקמה וכן מצב פלשתיים (ש"א יג) אנשי המצבה (שם יד) פ' אנשי המערכה ופני המערכה נקרוין עוד המצבה והמשחית (שם יד) כל' הרודפים להשחית והעומדין אחריהן:

יצג הציגני כלי ריק (ירמיה נא) והצגתיה כיום הולדה (הושע ב) אציגה נא עמך (בראשית לג) צאנכם ובקרכם יוצג (שמות ט) חצג על הארץ (דברים כח) פ' לשון הנחה: יצע

מהבנת הערוך יצע - יך לר' שלמה פרחון

יצע ואצעה שאיל הנך (תהלים קל"ט) יצע לרבים (אסתר ד) כי קצר המצע (ישעי' כח) ותנן המוציע מצעות, ומציעין את הממות פ' פרסין בגדי משכב, מ"א יצע (מ"א ו) פ' מקום בולט מן הבנין לאור רשות הרבים ומפנים יראה כמו חדר כמו ויזין ובצורות ובגמרא דהמוכר את הבית (דף סא) אמרי' מאי יצע ויזא:

יצק ויצק עליהשמן (ויקד' ב) והיא מוקצת (מ"ב ד) פ' שופכת. מ"א קרוב לו לצקת את אדני הקדש (שמות לח) ויעש את הים מוצק (מ"א ז) יצקס המולך (דה"י ב' ד) יצוקים ביצוקתו (מ"א ז) ויצקת לו (שמות כה) פ' התכה זהב וכסף בדפוס לעשות ממנו כלים וכל מה שירצה:

יצר ויצר יי' אלהים (ראשית ב) היוצר יחד לבם (תהלים לו) והנפעל לא ינוצר אל (ישעיה מו) יוצר גובי (עמוס ז) פ' כלו יצורים הרבה מן החגב ומוזה נאמר כי יצר לב האדם וכל יצר מחשבות לבו (בראשית ו) פ' ענינים שבורר אדם מלבו ומחשב בדעתו כמו חורש און, חורשי רע, שהן כמו מעשה חרש אבן, הא למדת כי יוצר או חורש בורא ענינים, וכן יצר סמוך תצור שלום (ישעיה כו) כלי מחשבה הסמוכה אליך ובטוחה בך הנצדנה בשלום, כמו כי אצקמים מעקר יצק, ויוד ובמקבות יצרוהו (ישעיה מ"ד) שהיו"ד הוא של עתיד ויוד העיקר נבלעת:

יצת הנני מציית בך אש (יחזקאל כא) פ' העברה, באש יצתו (ישעיה לג) והדגש של תי"ו שלא מן הדין אבל משום הפסקת הרבו, נוצא בו, חדלו פרזון בישראל חדלו (שופטי' ה) מפניך הרים נולו (ישעיה סג) לשונם בצמא גשתה (ישעיה מ"א) שהוא כמו ונשתו מים מוהים (שם י"ט) והנפעל וצתה חמתי (מ"ב כב) [ע"י לקמן טס י"ט, ולעיל טס הדנ]:

יקב גורן ויקב (הושע ט) מגרנד ומקבדך (דברי טו) יין מיקבים (ירמיה מת), והסמוך עד יקבי המולך (זכרי יד) פ' מקום שדורכים שם ענבים והוא גת:

יקד והיך עד שאלו (דברים לב) יקד יקוד כיקוד אש (ישעיה ו) אש יקודת (שם סח) זה פועל קל אבל תקוד (ויקרא ו) פועל כבד הוא:

יקה לו יקחת עמים (ראשית מט) ותבוז ליקחה אם (משלי לו) והיו"ד נבלעת בו כיו"ד גנות מלכים ביקרותיך (תהלים מה) והתנו במקום ה"א כלו יקחה, וי"א כי דיגוש הק"ף של יקחת שמה תראה כמו כ"ף כמו שעשו בק"ף של אם יקדך עון (ש"א כח) וקוף של מקדש יי' (שמות טו) שאין להם דין דגשות כלל [והוא יק נפסחת סקיח]:

יקם ומחיתי את כל היקום (ראשית ז) משפטו קיום כמשקל שאור אבל עשאוחו שדוק כמו תתום חלאתה (יחזקאל כד) לא תעברו מזה (רות ג) משפטו הם (שמות יח) וכסימו (שם טו):

יקע להקענום ליי' (ש"ב כא) ויוקעום בהר (שם שס) ומתרגמו וצולבונו. מ"א פן תקע נפשי (ירמיה ז) פ' תזו דעתי כמשקל ותרד עיני דמועה מעקר ירד, וכן פ' כאשר נקעה נפשי (יחזקאל כג) כאשר זזה דעתי אבל מעיקר נקע כמשקל הציבו משחית מעקר יצב:

יקף כי הקיפו ימי משה (איוב א) פ' סבבו ימי המושטה וחזרו וכן הקף את העיר (הושע ו) הקיפוני כארי תלים (כב) כי הקיפה העוקה (ישעיה טו) ותקופתו על קצותם (תלי' ט) פ' הורתו וסיבבו ותרגום רב לכס סב את החר הזה

(דברי ב) סגו לכן דאקיפתון, ויתכן שיהא עיקר אילו המלות נקף כמו הפילו מעיקר נפל:

יקץ וייקץ ועקב (ראשית כח) וייקץ נח (שם ט) פ' נתעורר אמר היוג ז"ל אנהנו קורין ויקצו מוועידך. (חבק ב) ופירושו יתעוררו וכן גנאה אמר אנהנו קורין ויקצו מוועידך בחטיפה

ופ' יכירתו קצויתך ושניהם טובים:

יקר מה יקר הסדך (תהלים לו) קמין הוא. אע"פ שהוא פועל אבל ירדת יקר הולך (איוב לא) שם היקר הוא כמו ששון ויקר (אסתר ח) והסמוך ואח יקר תפארה גדולתו (שם א) והוא פתח, תיקר נא נפשי (מ"ב א) כמשקל ותיטב ליי' (תהלים סח) ומוזה הענין גנות מלכים בקרותיך (תהלים מה) פ' תשמש בהן. מ"א יקרות וקפאון (זכריה יד) פ' עבות ועבים קפואים חשכים וכבדים וכן אבנים יקרות (מ"א ה) פ' כבדות במשקל וכל הכבד יותר מחברו יותר הוא חשוב ותרגום כבד יקד וכן נכבד וכן המויקק יותר כבד:

יקש יקושי לך (ירמיה נ) פן תוקש בו (דברים ז) והשם וכצפור מיד יקוש (משלי ז) ולשון רבים כשד יקושים (ירמיה ח) מוקש, כמשקל מופת אשר עיקרו יפת:

ירא ולא ירא אלהים (דברים כה) משפטו ירא במשקל יצא וכדומה לו, אבל תמצא פעל במקום פעל כמשקל יבש

חציר, אז לחם שערים (שופטים ה) ובין כתפיו שכן (דברים לג) ואדם שיש בו יראת ה' נקרה ירא שנא' הירא את דבר יי' (שמות ט) והסמוך כי ירא אלהים אתה (ראשית כב) ומי שאומר לעולם תהי ירא שמים בסתר (בסדר תפלת שחרית) טועה וראוי לומר ירא שמים, והנפעל הגבור והנורא, וכן למען תירא, והדגש במקום נון, מ"א ומעם נורא (ישעיה יח) ומארץ נוראה (ישעיה כא) נוראות בצדק תענני (תהלים מח) פ' דבר רחוק:

ירד ירד ירדנו (ראשית מג) מצרד, ופועל כבד והודרתם את אבי (שם מה). מ"א וירדת על ההרים (שופטים יא) פ' עליתי, יעלו בתורה ויאבדו (איוב ב) פ' לשון ירידה, מ"א בנהמה בבקעה חרד (ישעיה סג) ושלשת חרד מאד פן תתהלך (ש"א כ):

ירה ירה בים (שמות טו) אשר יריתי (ראשית לא) אגידה יירה (שמות ט) לשון נפעל הוא עם המצד ויורה המורים (ש"ב יא) פ' לשון השלכה. מ"א יורה ומלך (דברי יא) את המורה לצדקה (יואל ב) פ' מינוי גשמים וכן לא יכנף עוד מוריד (ישעיה לו) והיו"ד יתירה כמו והיה מחניך קרוש (דברים כג) ידעה מקנך (ישעיה לו) ומ"א אשר יורדך (במדב' יו) רואות את מורידך (ישעיה לו) פ' נביאים הכניחנים בדרך ומוזה נקראת תורה והתיו' כמו תרומה ותואגה ותורה וכדומה:

ירח עשה ירח (תהלים קד) והסמוך וירחך לא יאסף (ישעי' ס) פ' לבנה. מ"א קרוב לו ביהר האחנים (מ"א ח) גרש ירחים (דברים לו) תרגום חיש:

ירט כי ירט הדרך (במדרב' כב) ועל ידי רשעים ירטיני (איוב יז) פ' לשון ירידה והליוך בחילוף ט"ח בדליות כמו כמטחו קשת (בראשית כה) כמדתו כדמחהו [ג"ל ליל טס סח]:

ירך ירך יעקב (ראשית לב) ויצאי ירכו (שם א). מ"א קרוב לו על ירח המוכה (ויקרא א) וירכבו על צירון (ראשי' מט) בירכתים ימה (יחזקאל מג) ירכה וקנה (שמות כה) פ' צדדון:

ירע נפשו ירעה לו (ישעיה טו) ידע שרדך באהלו (איוב כ)
פ' לשון כסילות. מ"א שפת היריעה (שמות כז) פ'
בגד. וכן ירעות עינים (שם שם):

ירק וכי ירק חוב (ויקרא טו) והמצרד ירק ירק בפניה (במדבר
יב) וירקה בפניו ויש או' וכי ירוק חוב מעיקר רסב
והחולם מוכיח שהוא כמשקל חוג מן חוג ויטוב מן סבב
והביא ראיה מן הדגש של בלע רקי (איוב ז) ותנן רקק בפניו
ולא הגיע בו הרוק (בבמות). מ"א ואחר כל ירוק ירדוש
(איוב לט) כגן הירק והסמוך כירק עשב (ראשית ט) וירק
דשא (ישעיה לו) את ירק השדה (במדבר כב) וכשכפלהו
אמרו יורקק ונהפכו כל פנים לירקון (ירמיה לו) מעט שינוי
בין השמות:

ירש וירש ישראל את יורשו (ירמיה מט) והציוני ים ודרום
ירשה (דברים לג) פ' לשון ירושה הה"י יתרה כמו ה"י
י" שמעה, י" סלחה, ושלא בהפסקת דברים שמערה, שלחה
הנער, ויש ציוני אחר בהפלת הו"ד שנא' עלה דש (דברים
א) כמו רד מן ירד וכשתסר הה"י היתירה תאמר בציוני
ירש במשקל ירא את י" בני ומלך (משלי כד) ירד לי בגבורים
(שופטים ה). מ"א והיה ארום ירשה (במדבר כד) הגה י"
ירישנה (זכריה ט) להרויש גוים (דברים ד) והנפעל פן
תורש (ראשית מה) פ' לשון השמדה. מ"א קרוב לו פן אורש
וגבתי (משלי לו) י" מודיש ומעשיר (ש"א ב) פ' לשון רש'
הוא אבל מעיקר ריש הוא. מ"א כאשר ימצא התירוש (ישעיה

ישר לאשר ישר בעיני (ירמיה כז) פתוח הוא לפי שהוא
פועל אבל צדיק וישר הוא (דברים לב) קמוץ מפני
שהוא שם, אולי יישר (במדבר כז) ועפעפך יישירו נגדיך
(משלי ד) כל פקודי כל ישראל (תהלים קי"ט) ביושר לבב
(דה"א א כט) ובישרת לבב (מ"א ג) בשלום ובמישור (מלאכי
ב) פ' לשון יושר וזוה נקדיה ארץ (ירמיה מה) המישור פ'
בקעות:

יתד יתד תשלחנה (שופטים ה) וכל היתדות (שמות
לח) והסמוך יתדות החצר (שם כז) פ' כמו מסמר
הוא גדול יעשה מן העץ או מן הברזל:

יתם כל אלמנה ויתום (שמות כב) יתומים היינו (אי"כ ה):
יתר ויותר לרואי חמשה (קהלת ז) ויותר האדם (שם ג)
מה יתרון לאדם (שם א) יתר שאת (בראשית מט)
יתרה עשה (ישעיה טו) פהז כמים אל תותר (ראשית מט)
פ' אע"פ שהוא לשון נותר יש בו מלשון מוטב משקל אל
תותר כמשקל זכור מלחמה אל חוסף (איוב מ) והשם יתר

הגום (יואל א). מ"א כוננו חצם על יתר (תהי"א) יתרים
לחים (שופטים יז) ואת חמריו (שמות לט) ואת מיתריהם
(שם שם) פ' חומים ופתילים וחבלים בין של קשת בין של
אהלים אבל יתרה עשה אבדו (ישעיה טו) פ' המוטב והריוח
שעשו נאבד להם:

נשלם ערך יוד

אתחיל ערך כף

כאב בהיותכם כואבים (ראשית לד) ואני עני וכואב (תלים
סט) והשם כי גדל הכאב מאד (איוב ב) וגם אם יש
מכאוב (איכה א) ופועל כבד שהוא פועל באחר כי הוא
יכאב ויחבש (איוב ה) וקוץ מכאוב (יחזקאל כח) וכל
החלקה הטובה תכאיבו באבנים (מ"ב ג) משל הוא ואינו
מוצא מידי פשוטו:

כאה ונכאה לבב (תהלים קט) הנג'ן של נפעל היא, יען
הכות לב צדיק (יחזקאל יז) פ' לשון נשבר הוא, וכן,
חלכאים (תהלים י) שתי מלות הן כלומ' חיל של נשברי לב
כאים במשקל כלים כוים ולשון יחיד כאה במשקל דוח רזה:

כבב כוכב אלהיכם (עמוס ה) כלו' שהוא אלהיכם שהיו
עובדין לכוכבים ולמולות. מ"א דרך כוכב מיעקב
(במדבר כד) פ' מלך ונשיא:

כבד והטאתם כי כבדה (ראשית יח) תכבד העבודה (שמו'
ה) כבד לב פרעה (שם ז) ופועל כבד, הכבדתי את
לבו (שם י) הכבדו את עולינו (מ"א י"ב) והמצדר והכבד
אה לבו (שמות ח) פ' לשון חונק הוא. מ"א קרוב לו, כמשא
כבד יכבדו ממני (תלים לח) כובד אבן ונטל החול (משלי כז)
פ' אבוב של משקל. מ"א עמך הכבד הוה (מ"א ג) פ' המרובה,
וכן נכבדי מים (משלי ה) והתפעל שלו התכבדי כארבה (נחום
ג) פ' הרבי חילות, אבל התכבד כילק (שם שם) אינו ציווי
אלא מצדר כי יש מצדר במשקל ציווי ויש במשקל שם ויש
במשקל פעלים כישונים ואני אכתוב לך בכאן מה שאזכור:

שער המצדר

יש מצדר כמשקל פועל קל כגון שמור תשמרון (דברים ז)
זכור תזכור (דברים ז) אכול ושבעו (דברים ל"א) ובחור
בטוב

מחברת הערוך שער המצדד לר' שלמה פרחון

בטוב (ישעיה ז) הגו סיגים מכסף (משלי כה) ופעמים
 יחליפו ה'ה'י בתי'ו שנאמ' ראות רבות (ישעיה כג) אלות
 שוא (הושע י) ושתות יין (ישעיה כב) כל אילו כמשקל
 פעול במשקל ויכלת עמוד (שמות יח) עמד פתח האהל
 (שופטים ד) שבענין יעל ואילו היה ציווי היה עמדי וכן עת
 ספור ועת רקוד (קהלת ג) למען זבוח ליי' אלהיך (ש"א טו)
 עשה צדקה ומשפט (משלי כא) קנה חכמה (משלי יו) ראה
 פניך (ראשית מח) וכן ומה יכלתי עשות (שופטים ח) וקנות
 בינה (משלי יו) בלא דאות (במדבר לה):
ויש מצדד במשקל הציווי שנאמר שלא אצבע (ישעיה נח)
 ודבר און ישעיה נח) כי דבר ידבר הוא (שמות ד) אחרי
 שכב המלך (מ"ב יד) בשפל קול הטחנה (קהלת יב) בנוע
 אחינו (כמדבר כ) ועוד מוסיפין בציווי רגזה בטוחות (ישעיה
 לב) במשקל י"י שמעה י"י סלחה (דניאל ט) ים ודרום ירשה
 (דברים לג):
ויש מדרה מצרימה (ראשית מו) רדה והשכבה את ערלים
 (יחזקאל לב) אשר נתה הודך (תהלים ח) פשוטה ועורה
 וחגורה (ישעיה לב):
ויש כמשקל פעול ופעול ממלה אחת שנא' עשה כיום הזה
 (ראשית ג) עשה אלה לך (יחזקאל כג) הנה שמוע
 מבנה טוב (ש"א טו) שמיע שמע עבדך (שם כג) גם עניש
 לצדיק לא טוב (משלי יו) ענוש יענש (שמות כא) לכלתי
 שתות יין (ירמיה לה) ושתות יין (ישעיה כב) בלא ראות
 (במדבר לה) ראות רבות (ישעיה מב):
ויש כמשקל ציווי הנקבה כל' עשי, רוי, שבי, שנא' חבי
 כמעט רגע (ישעיה כו):
ויש עד יבושת המים (ראשית ח) יכולת י"י (במדבר יד) עד
 חומוצתו (הושע ז) כשמעתו ענך (ישעיה ל) שכעתך
 (יחזקאל יו) בצדקתך אחיתך (שם) ובקרבתם אל המזבח
 (שמות י) למשחה בהם (שם כט) ולדבקה בו (דברים יא)
 למטאה בה (ויקרא טו) לדבקה מעל מקדשי (יחזקאל ח)
 מים לדבחה (שמות מ) לחמלה עליך (יחזקאל יו) חופשה
 לא נתן לה (ויקרא יט) לאשמה בה (ויקרא ה) לשמחה
 בקמיהם (שמות לב) לאהבה את י"י (דברים וא) ולא יוסיפו
 לראבה (ירמיה לא) לרבעה אותה (ויקרא כ) משחת אהרן
 (שם ז) שכבת זרע (שם טו) את עריכם הרבה (שם כו) יש
 מהם במשקל מוכרה כיום (ראשית כה) שלחה הנער (שם
 מו) שכבה עמי (שם לט) ערבה לפני התיצבה (איוב ג)
 שהו ציווי, ויש מהן במשקל זכרה לי אלהי לטובה (נחמ' ה):
ויש במשקל ציווי אחר למען היה לך ברק (יחזקאל כא)
 שהוא כמו היה אהה לעם (שמות יח):
ויש במשקל מפעל שנא' למקרא הערה (במדבר י) למשכב
 זכר (שם לא) ומפתח שפתי מושרים (משלי ח) מקשה
 תעשה אותם (שמות כה) מוצא שפתך (דברים כג):
ויש במשקל פעול באבן מולדתי (אסתר ח) וכמשקל מכת
 י' הרב והרן ואבדן (שם ט):
ויש כמשקל מפעל שנא' ובמסתור פנים (ישעיה נג) כמהפכת
 סדום (דברים כט) לך למסע (שם י) שר המשקים על
 משקהו (ראשית ז) משאת כפי (תהלים קמא) למשאות
 אותה משרשיה (יחזקאל יו):
ויש במשקל מפעל ומשלות מנות (אסתר ט) כמבוא עם

(יחזקאל לג) כמבואי עיר מבוקעה (שם כו) ממותי חלל
 (שם כה):
ויש כמשקל מפעול ומשווא פנים (דה"ב יט) מעצור ש"א
 (ד):
ויש פתח דבריך יאיר (תהלים קיט), וכפתחו יעמדו כל
 העם (נחמיה ח) בבגדו בה (שמות כא):
ויש לכת, שבת, רדת, גשת, עד גשתו (ראשית לג) ודעת
 קדושים אדע (משלי לו) קחת מוסר (ירמיה ח) עת
 למטעת (קהלת ג) לפחת עליו אש (יחזקאל כב) הלא כנעת
 בה (שם יו) בצאת נפשה (ראשית לח):
ויש הנה לא ידעתי דבר (ירמיה א) קטר יקטרון כיום (ש"א
 ב) ולמען ספר שמו (שמות ט) ואחר שלח אורח (ירמיה
 ופעמים מוסיפין ה' שנא' כי טוב זמרה אלהינו (תהלי' קמו)
 ויספתי ליסרה (ויקרא כו):
ויש לבלתי נגעד (רות ב) כנפוך שבכך (דברים סג):
ויש לרכא חתת רגליו (איכה ג) ונקח לא ינקה (שמות לד)
 אם ענה תענה (שמות לב) לבטא בשפתים (ויקרא ה)
 ולמלא (שמות כט) עד כלה (מ"ב יג):
ויש כמשקל פעול ורפא (שמות כא) יסר יסרני יח
 (תהלים קיח) קיה קייתי י"י (שם מ) קנאו קנאתי
 (מ"א יט) ומחליפים ה'י בתי'ו על מחלת לענות (תהלי' פח)
 ענות אדם נאשו (ישעיה נח) ביום צרותו (ויקרא ז) ואומר
 חלונתי היא (תהלים עז) השכח חנות (שם שס) ויברך ברוך
 (יהושע כד) אורו אורו (שופטים ח) ואיורולי שהיא רי"ש
 היה רגוש:
ויש כמשקל פעל הרוב עם שרד יסוד (איוב מ) החלו הערמות
 ליסוד (דב"ה ב לא):
ויש כמשקל תפעול ובהקהיל (במדבר ט) ובהשכיל לחכם
 (משלי כא) גם הכלים לא ידעו (ירמיה ו) להנתיך (יחזקאל
 כב) למה העברת העביר (יהושע ז) בהאריך הענן (במדב' ט)
ויש כמשקל הפעל והשלך על האש אש על האה (ירמ' לו)
 השכם ושלוח (דה"ב לו) מדרך השכל (משלי כא):
ויש כמשקל תפעל שנאמר הרבה ארבה (ראשית ד) ואין
 ותרפים הפצר (ש"א טו):
ויש כמו לעשות אותה והותר (שמות לו) שבו והותר (דב"ה
 ב לא):
ויש כמשקל תפעלות שנא' להשמעות אונים (יחזקאל כד)
 והוא הדין להעלות, ולהרבות, להגלות משפט להעליית
 להרבות להגלויות:
ויש כמשקל פועל שנא' עולל יעוללו כנפן (ירמיה ו) בושכם
 על דל ועמוס (ה):
ויש כמשקל פעול שנא' כי גנוב גנבתי (ראשית מו) את כל
 ענותו (תלים קלב) הוגר הוגר (הושע ט) והמלת לא
 המלחת והחלת לא חותלת (יחזקאל יו) והוסיפו תי'ו על תי'ו
 המשקל שנאמר הולדת את פרעה (ראשית מו):
ויש כמשקל התפעל שנא' התכבד כילק (נחום ג) אחרי הכבם
 את הנגע (ויקרא יג) חתי'ו גבלעה הנה כתבתי לך את
 אילו תוכל למצוא עור, נחזור לדברינו. מ"א וכברתו מעשות
 דרכיך (ישעיה נח) כי יבא דברך וכברנך (שופטים יג) כבר
 אכבדך (במדבר כד) פ' לשון כבוד. מ"א יכברו בניו ולא ידע
 (איוב יד) ופ' יגדלו וכן כי כבדה (ראשית יח). מ"א לכן שמח
 לבי

כחה והנה כחה הנגע (ויקרא יג) ומשפטו כחה אבל לא תרגש הה"י והוא פועל כבר ונתפס חיוג בשומו את זו המילה לשון יחיד של כחות לבנות (שם) מפני שנדמה לו במילה והיא כחה (שם שם) ויתכן שיחא משפטו כחה הנגע במשקל על כל גאה (ישעיה ב) לפי דעתו של חיוג שאמר שם הוא והוא באמת פועל פ' כל דמות שאינו נקי ומצוחצה שמו כחה שנאמר לא כהתה עינו (דברים לד) פ' לובן בשרו וכן וכהתה כל רוח (יהוקאל כא) ובערת ונכסלת בבלבול הדעת. מ"א ולא כחה בס (ש"א ג) פ' ולא מיחה בהם. מ"א אין כחה לשברך ונחום ג) פ' אין רפואה כמו ולא יגעה מכס מזוד (ישעיה ה) כלר ולא יכחה כי הרבה תתחלף גימ'ל עם כ"ף:

כהן ויכהן אלעזר הכהן (דברים י) לכהנו לי (שמות כח) משפטו דגש לולי הה"י כמשקל וידבר יי, דברו לשלום, ויכהנו (דב"ה א כד) וידברו הכשדים (דניאל ב) אבל והוא כהן לאל עליון (ראשית יד) וגם הכהנים (שמות יט) כפועל במשקל קל שרה כובס (מ"ב יח) מן וכבס ביין, ופירושו שמשות. מ"א היה כהן לרוד (ש"ב ב) ובני דוד כהנים (ש"ב ח) פ' פחות וסגנים וכן ומידענו וכחנו (מ"ב י) פ' נשיאו:

כו כה אמר יי (שמות ט) פ' כך אמר אבל הוא כתוב בה"י ופעמים מוספין כ"ף אחרת שנה שכחה השבעתנו (שיר ה). מ"א שים כה (ראשית לא) פ' פה. מ"א נלכה עד כה (שם כב) פ' עד שם. מ"א לא שמעת עד כה (שמות ז) פ' עד עתה וכן איכה תרעה (שיר א) שתי מלות הן כלומר אי כה וכן איפה הם רועים (ראשית לו):

כוח כי תלך במואש לא תכזה (ישעיה מג) מכות אש ויקרא יג) כויה תחת כויה (שמות כא) לא תכוניה (משלי ו) פ' הגעת אש או ברזל חס על בשר האדם ותן כווא בשפוד או במסמר:

כוח כחי וראשית אוני (ראשית מט) אם כח אבינו כחי (איוב ו). מ"א אם כחה אכלתי בלא כסף (איוב א) פ' פירות וכן תאנה וגפן נתנו חילם (ויאל ב) כאלו הוא 'תרגום כחם 'שניהם פירות. מ"א והאנקה והכה (ויקרא יא) פ' שרץ חולך על ארבע וחנבו ארוך ימצא בשדות ובגנות ובחורבה:

כול וכל בשליש (ישעיה מז) פ' ומדר ותרגום וימדו בעומד (שמות יו) (וכלוהו) [וכלו], ופעמים כופלין אותו, פ' לשון מדידה. מ"א קרוב לו אלפים בת יכיל (מ"א ז) פ' אלפים איפה מכיל. ומי מכלכל את יום בואו (מלאכי ג) ונלאתי כלכל (ירמיה כ) כמשקל ערעד תתערערי, ומה נאמר רוח איש יכלכל מחלהו וריח נכאה מי ישאנה (משלי יח) פ' כשיחלה הגוף הרוח יכלה לסובלו אבל אם תחלה הרוח אין הגוף יוכל לסובלו, לתודיעך כי יותר היא הזקנה חכמה ויועצת עצה מן הגוף אע"פ שכת זה תלויה בכח זה. מ"א פן אכלך ברך (שמות לג) פ' לשון כליה וכן להכיל למען ברק (יהוקאל כא) פ' בחידודה תכלה ותשמיד אע"פ שעקר כליה כלה גם זה כך פירושו:

כין ויכוננו ברחם אחד (איוב לא) פ' האחד המיוחד תקננו ברחם, וכן אם כנים אתם (ראשית מב) וכן כן דברת (שמות כ) כן מטה בני יוסף דברים (במדר לז) לא כן ידברו (ירמיה ח) וגבורתם לא כן (שם כב) כולן לשון תיקון. והנפעל היו כנונים (שמות יט) כי נכון הדבר (ראשית מא) ביום הבראך כוננו (יהוקאל כח) ושבתם אלו אל נכון (ש"א כג) פ' לתיקון והתרגום אמר לקשום: מ"א קרוב לו ויכינו את המנחה ראשית

לבי וגל כבדי (תהלים יו) פ' נפשי. מ"א יתרת הכבד (שמות כט) עד יפלה חץ כבדו (משלי ז):

ככה כפשתה כבו (ישעיה מג) וכבו את גחלתי (ש"ב יד) ולא תכבה (מ"ב כב) לכבות את האהבה (שיר ח): ככל ענו בכבל רגליו (תהלים קה) פ' מסגרות ייעשו ברגלים בסוהר:

ככס שרה כובס (מ"ב יח) זה פועל קל, ופועל כבד כבס ביין (ראשית מט) הרב כבסני מעוני (תהלים נא) וכבורית מכבסים (מלאכי ג) וכבס שנית וטחר (ויקרא יג):

ככע וכוונע נחשת (ש"א יז) והתוצבו בכובעים (ירמיה מז) פ' מוגבעות כי הרבה תתחלף הגימ'ל עם כ"ף:

ככר הן אל כביר (איוב לו) ידוע כבירים (איוב לד) מילין יכביר (שם לה) יתן אוכל למכביר (שם לו) פ' יגביר הרבה. מ"א כאשר ינוע בכברה (עמוס ט) ועשית לו מכבד (שמות כז) פ' רשת מפני שנראית ככברה פ' כלי מנוקב שכוברין בו את החיטה. מ"א ויקח את המכבד (מ"ב ה) כביר העינים (ש"א יט) פ' כר או כסת מלא מוכין הנקרא הצמוד שלהן עינים שנה' טו את העינים (שמות לה) מ"א כברת הארץ (ראשית לה) פ' שיעור מיל. מ"א יי כבד רצה האלהים את מועשך (קהלת ט) את אשר כבד עשיתו (שם ב) פ' מילה היא תגודר על פועל שנעשה מקודם לכן:

ככש וכבשו אבני קלע (זכרי ט) פ' ותפשו כמו שתופסים לרגום אותו, וכן יכבש עונותינו (שם ז) הגם לכבשו (אסתר ז) ומלאו את הארץ וכבשוה (ראשית א) כלום לשון הפיסה ותרגום וילכד את קנת ובמדבר לב) וכבש, והנפעל ונכבשה הארץ (שם שם) ויש מבנותינו נכבשות (נחמיה ה). מ"א וכבש בזהב לכסא (דה"ב ב ט) פ' סולם כרתנן עלה ככבש ופנה לסובב (זבחים פ"ה מ"ג). פ"א וחישוק בזהב לכסא' ותרגום וחשוקיהם כסף (שמות כז) וכבושיהון. מ"א פיה כבשו (שמות ט) כקיטור הכבשן (ראשית יט) פ' פודני של יצרין ושל ציירין: [סכני כן נקסס סתור דסי דרפתינו ז"ל (צ"ת דף גב) וכן צעדי עי' דק' ס' תנין]:

ככש כבש אחד (במדבר ז) כבשים בני שנה (שם שם) וכבשה אחת (שם) פ' כך יאמר לזכר ולנקבה:

כד קמח בכד (מ"א יו) וכדה על שכמה (ראשית כד) וכדים ריקים (שופטים ז) פ' כלי חרס גדולים. מ"א קרוב לו ותשבר כד על האמנוע (קהלת יב) פ' תבקע המרה' על הכבד בעת מות, האדם כי הכבד מעין חרס והמרה דבוקה לו ושואבת לחה מרה שהיא פסולת הדם, ומומנה תהיה תארה לאדם לאכול ולשתות, ופעמים תמלא הרבה ותשפך לתוך הכבד ומתערבת בדם ושותה מומנו כל הגוף וידיאהו לובן שבעיניו האדם ירוק והוא מקצת איבריו והוא חולי:

כדר כמלך עתיד לכידור (איוב טו) פ' כלי אומנות הוא גון זה א שמציידין בו האומנין גלגלים, פעמים יהיה עשוי מן העיץ, כגון של חרשים, ופעמים יעשוהו מן הברזל ומן הנחושת, וכשינותחו האומן על הטבלא ומסבב, יקרא מקום שנוטע ראשו האחד, מלך, והשני, עתיד לסבב, עד שמוגיע לראשון, ומהו נאמר יצנפך יי צנפה כדור (ישעיה כב) ותנן בסדר טהרות הכדור והאימום (כלים פ"ג מא) פ' עושין הנערים מן העוד כשני כפות מאונים, ותופרין אותן וממלאים אותן מוכן ומשליכין אותו זה לזה והוא מתגלגל בקרקע, וכ"ף של כדור אינה משמשת אלא עיקר כלל יגלגלך יי גלגל בכלי הנקרא כדור (עי' סטס זוכ):

שער הנפעל, הו' יודע! כי הנר"ן של נפעל הוא נופל מן חכתב ונבלעה בדיבור, וכל אות ראשון של מילת נפעל הוא נח לעולם ולא מנוענע והוא בשב"א, כגון שר"ן של ונשמע פתגם (אסתר א) וכו"ף של נכרת, וגימ"ל של נודע ופ"ה של נפשע מקרית עזו (משלי יח) וכן כיוצא בהן וחוץ מאותיות אחה"ע שהן מנוענעין ולא נהיין כגון הנחמדים מזהב ומפו רב (תהלים יט) וכן הנאהבים והנעשמים (שב"א א) אל נערץ (תהלים פט) אינן כמו הנצמדים לבעל פעור (במדבר כה) וכיוצא בו. עכשיו הנפעל הוא אב ואילו הן תולדותיו: אָפְעַל, יפְעַל, ונְפַעַל תְפַעַל, ומשפטן אנפעל, נפעל, ננפעל, תנפעל, אבל הפילו הנר"ן ושמו דגש במקומה כמנהגם, וכמו שאמר למטה לפיכך אמרו מן נשמע ישמע ומן נכרת יכרת, ומן נגרע יגרע, וכולן דגושין קמוצין, ובאה"הע לא ידגשו. וכל פועל שאות ראשון שלו יר"ד ילקה בעת שיעכס לנפעל כגון יעץ, ידע, יסה, ישע, ירא, ותהפוך הי"ד לוי"ו כי אמרו נודע ביהודה אלהים (תלים עז) את מי נועץ ויבינהו (ישעיה מ) ורונים נוסדו יחד (תהלים ב) וכמעט נורא (ישעיה יח) וישראל נושע ביי (שם מה) וכשירצו לומר אילו המילות יפעל אומרים יועץ, יודע, יסד, בהוסדם עלי יחד תהלים לא) לכן היום הוסדה (שמות ט) למען תורא (תהלים קל) וממנה ישע (ירמיה לו) וכן מן גולד יגלה, ומן נערתו לך שם (שמות כה) אָנְעַד, ומן ישר נוכח עמו (איוב כג) לכן נא ונוכחה (ישעיה א) אבל משפטו ונוכחה מפני אות שלה שהיא נר"ן הפילו נר"ן של נפעל והעמידוהו נר"ן של עיקר המילה, והציווי של זה הדבר, פנו אלי והושעו (ישעיה מזה) חסדי ירושלים (ירמיה ז) שהן כמשקל השומר לך (ראשית כד) הסגר בתוך ביתך (יחזקאל ג), וכשיפגעו באותיות אחה"ע יפילו נר"ן של נפעל ואין מרגשין את מקומו כמו יחלק את הארץ (במדבר כו) יאמר ליעקב (במדבר כג) אם ייהרג (איכה ב) עד יערה עלינו (ישעיה לב) בהר יי' יראה (ראשית כב) וכן אראה על הכפורת (ויקרא יז) משפטו ואנראה ואילולי הרי"ש היו אומרים אָרֶאָה, וכן בעש"ף (איכה ב) משפטו בעש"ף אילולי העיץ, ומן המלות שאותותם כפולות כגון ולא חוככה בשמן (ישעיה א) דללו והדרו, שם יש (שם) שן מפליץ אות הכפל, ומן דל של נפעל שנא' ידל כבוד יעקב (שם פז) משפטו ינדל, או ינדל, וכן לא ימד חול הים (ירמיה לג) משפטו ינמדד, או ינמדד, מאותיות אחה"ע" אמרו, ופן ירך ללבכס (ירמיה נא) משפטו ינרך או ינדך או ינדך אבל הרי"ש לא תרגש, וכן עתה ארומס (שם לג) לפי דברי מי שיאמר אינו לשון תתפעל אלא לשון נפעל: **שער התפעל**. יש אומרים כי ארומס (ישעיה לג) משפטו ארומס או אָרֹמֶס, תבנה ותכונן (במדבר

כא) משפטו תתכונן, וכן תמיד כל היום שמי מנועין (ישעיה נב) משפטו מתנואץ, מדבר אליו (במדבר ז) מתדבר, ונוסרו כל הנשים (יחזקאל כג) ונתוסרו, למה תשומם (קהלת ז) תתשומם, ונכפר להם הדם (דברים כא) ונתכפר, יודף אויב נפשי (תהלים ז) יתדרף לדברי בג גא"ח, וכן האדרש אדרש (יחזקאל יד) אתדרש, הא למדת כי נר"ן תנפעל ותיו תתפעל ופילוהו יודגשו את מקומו לחעיד עלי בין תבין: **שער הבלעת אות**. רוב הבלעת אותיות מבלי עין אות באות שדומה לה, ופעמים מבלי עין באות שאינה דומה לה, כגון נר"ן נטר, ונון נקס, בלא הקס ולא תטר (ויקרא יט) ונר"ן נדר, באיש כי ידור נדר (במדבר לו) ונון

(ראשית מג) ומבוח מבח והכן (שם שם) לאין נכון לו (נחמיה ה) נכוננו ללצים שפטים (משלי יט) אל הכינותי לו (דה"י א טו) פ' לשון זימון, ומזמנו לעשות כונים (ירמיה ז). מ"א וכונן לחקר אבותם (איוב ח) כאשר כונן להשחית (ישעיה נא) לכו נא הכינו (ש"א כג) פ' לשון כונה וחיפוש, וכן אבא עד תכונתו (איוב כג). מ"א ואת כנו (שמות לו) והשיבך על כך (ראשית מ) פ' בטיס, וכן והזניחה שם על מכונתה (זכריה ח) ויעש את המכונות (מ"א ז) וכן, כיון עצמכם (עמוס ה) כל' תשאר על כנו ומי שפי' שהוא כוכב שבתי טועה [נבים סווק נחמך ונסחחח חת סכופ תלכנס]:

כוס וכוס פרעה בידי (ראשית מ) כוסי רויח (תהלים כג) פ' מלאה ומרובה, במשקל אשה חכמה (ש"ב יד) אבל ותוציאנו לרויח (תהלים סו) הוא שם הראוי לעצמו אע"פ שמשקלן שוה, כיוצא בו, ערום ויחף ישעי' כ) פ' איש בלא מנעלים, אבל מנעי רגלך מיחף (ירמיה ב) הוא שם היחפות עצמו. מ"א יי' מנת הלקי וכוסי (תהלים יז) מנת כוסם (שם יא) פ' חלק ותבל. מ"א את הכוס ואת השלך (ויקרא יא) ככוס הרבות (תהלים קב) פ' עוף טמא צועק בלילה ומקוץ, ומעולם לא יצעק בלילה אלא על נחש נחרב ושומם:

כור מכור הברזל (דברים ד) וכור לוחב (משלי יז) כהתוך כסף בתוך כור (יחזקאל כב) פ' פורני קטן שיתכנו בתוכו המתכות, כור הברזל משל הוא כל' בחיזוק גדול. מ"א מכורותיך (יחזקאל כא) פ' חילוף מוגדתיך כמו מוגדי אביו:

כוש עבד מולך הכושי (ירמיה לח) ויגוף יי' את הכושים (דה"ב יד) כבני כושיים (עמוס ט) פ' אומה שנא' ובני כוש (ראשית ו). מ"א על דברי כוש בן ימיני (תהלים ז) על אודות האשה הכושית (במדבר יב) פ' לשון יופי הוא כי כוש בן ימיני הוא שאול שלא היה בישראל כמותו בזמנו:

כזב כל האדם כזב (תהלים קיז) זה פועל קל, לא איש אל יכזב (במדבר כג) פועל כזר, והופעל פן יכזיח בך ונכזבת (משלי לו) הן תוחלתי נכזבה (איוב מא) והשם שוא ודבר כזב (משלי לו) ויתעו כזביהם (עמוס ב) ואמרו משל הוסיפו בו אלה"ף שנאמר בלא אכזב (מיכה א) כלומר מדינת כזב תחרב כדבר שלי היה ולא נבדא, ולשון משנה קרא לה גזיב, רתנן מן גזיב ועד הנוד (מס' שביעית פ"ו מ"א) 1) יש עוד פועל כזד אחר, מן יכזבני (איוב כד). מ"א קרוב לו אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נח) פ' יפסקו שהוא כמו ותירוש יכחש בה (חושע ט) וכן פרי ישוה לו (שם ז) שהוא מן מלת שוא וכולן יפסקו פרי הן: [1] עיי' מוסף העיור ערך נז]:

כזר לא אכזר מי יעורנו (איוב מא) אכזרות חמה (משלי כז) אכזרי חמה ולא ירחמו (ירמיה ג) האלה"ף שלהן יתירה כמו אלה"ף אכזב:

כחד וכל דבר לא יכחד מן המלך (ש"ב יח) לא נכחד עצמי ממך (תהלים קלט) פ' לא נסתר, זו המלה וכל מיניה אין לו במקרא מזה, אלא פועל כבד לפיכך הקדמנו הנפעל שלה קודם פועל כבד מפני שחפועל הקל הוא עיקר הנפעל ומזמנו נלקח ולא מן חפועל הכבד, והו' חפועל הכבד שנאמר לא נכחד מאדוני (ראשית מז). פי' לא נסתיה, וכן לא כחד מומנו (ש"א ג). מ"א ואיפה ישרים נכחדו (איוב ד) פ' נשמדו וכן אם לא נכחד קימונו (שם כב) ותכחד מן הארץ (שמות ט) זו המלה לשון נפעל היא כי כל יפעל ותפעל הנר"ן של נפעל נבלעה בו ואני אבאר את עניני הנפעל עכשיו:

מחברת הערוך כחל - כיר - לר' שלמה פרחון ל

לך (דברים לב) בני נכר יכחשו לי (תהלים יח) והתפעל יכחשו לי (ש"ב כב) כלה כחש פרק מלאה (נחום ג) פ' עונה ושכירת לב. מ"א וברשי כחש משמן (תהלים קט) פ' נעשה כחוש מהיות שמו, ותנן בהמה כחוושה פ' רוח [1] נקט הסברה כי שקיי צב וזוחל מן צ' דמניקין צס וקרוין צס ע"י מ"ס ק וע"י צמח צטל:]

כי דע! כי מילה זו תשתנה לכמה ענינים, כי עם קשה עורף (שמות לד) אינן ראוין לסליחה אעפ"כ סלה להן, כי מתחילה הודיעו הקב"ה כי הם כך שנא' ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא (שם) ומה צורך עוד למשה לומר לו עליהן כי עם קשה עורף, אלא שהם כך סלה להם, וכן, והיותם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות יט) אתם תהיו לי סגולה מכלם, וכן לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעביר האדם כי יצר לב האדם רע (ראשית ח) פ' אע"פ שיצר לב האדם רע לא אוסיף לקלל את האדמה שהיא אמו ויולדתו בשבילו, וכן, כי תוריש את הכנעני כי רב ברול לו (יהושע יז) פ' אע"פ שרכב ברול לו, וכן, כי שבעתים יקם קין (ראשית ג) בנו יקם יותר, וכן לוי' אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו (דניאל ט) אע"פ שמרדנו בו. מ"א יושב להתרפא ביוזעאל כי המכים אשר הכוהו ברמה (ד"ה ב כב) פ' מו המכים. מ"א אל תרחק ממנו כי צרה קרובה לבא (תהלים כב) פ' אם צרה קרובה, כי אמרתי נתחמני ערשי (איוב ז) פ' אם אמרתי. מ"א כי ממנה לקחת (ראשית ג) פ' אשר מומה, וכן הלא תגיד לנו מה אלה לנו כי אתה עושה (יחזקאל כד) פ' אשר אתה עושה, ושמעו מצרים כי הוילית כבחד (במדבר יז) פ' אשר העלית. מ"א כי שמעת לקול אשתך (ראשית ג) פ' יען ששמעת לקול אשתך, וכן ויאמר יי' אלהים אל הנחש כי עשית זאת (שם) וכן למה יגרע שם אבינו מחך משפחתו כי אין לך בן (במדבר כז). מ"א כי חוליד בנים (דברים ד) פ' אם תוליד. מ"א כי לא תשחתהו לאל אחר (שמות לד) פ' לשון אחרת. וכן מי כי שכתתו מאכל לחמי (תהלים קכ) פ' ששכתתו, וכן מי אנכי כי אלק אל פרעה (שמות ג) פ' שאלך, וכן כי נתן לצבאך לחם (יופטים ח). מ"א כי אם תכבסו בנתד (ירמיה ב) פ' אפי', מ"א כי גברו שמים (ישעיה נ) פ' כאשר נבהו, וכן כי יבעל בחור בתולה (שם סב) פ' כאשר כן תלך על כל המקרא ותמצא יותר:

כ"ד יראו עיניו כידו (איוב כא) פ' פירו, שנא' פוד שניהם (משלי כד) וכן כי קרוב יום אידם, הנה אילו נ' פ' אחד לשלשתן, איד, פיר, וכזה פ' שבה, ומה נקרא הרואה כידון (יהושע ח) שהורג בני האדם:

כ"ה וליכילו לא יאמר שוע (ישעיה לב) פ' (צמק) [קמץ] דכתב וכילי כילוי הויא (שם) ונדיב נדיבות יען [פסוק אחד וכילי וכו'] והיא ההתנגדות מומנן:

כ"ו כסיל וכימה (איוב ט) פירוש קבוצת כבבים קטנים וכחוב החקשר מעדנות כימה (שם לח) או מושכות כסיל תפתח (שם) כי מרוב צינתה תעשה האדמה עיבור והריון לצמחים ואילנות, וכסיל יפתח נצניה ומבשל פירותיה בחירה [1] והוא בצפון וכסיל בדרום יראה קטן מאד, החקשר [אכזב] והקשורים יתקב (ראשית ל) [1] הנה דעת חז"ל כיס כיס אחד יתקב לכולנו (משלי א) לא יהיה לך בכינס אבן ואבן (דברים כה) פ' שק של עור ומצמצעין בה בג' אדם מטבע ומשקולות:

כ"ז ובכיפום עלו (ירמיה ד) חורי עפר וכיפום (אום ד) פ' מערות שבסלע, ותרגום סלע כיפא: (שם) פ' כ"ר את הכיור (שמות ל) והכה בכיר או ברוד (ש"א ב) פ' כ"י

ונ' גפ' בכי יפול הנופל ממנו (שם כב) נו' נזיר, בייזר לוי' (במדבר ו) נו' נסע, ויסע מלאך אלהים (שמות יד) ונ' נה, בלא גיה שביב אשו (איוב יח) ונ' נתן, בכי יתן איש אל רעהו (שמות כב) והכליעו למד לקח ביוקח משה (שמות יג) וי' יצק, בכי יצק מים אל צמא (ישעיה יד) וי' יצר, בכטרס אצרך בבטן (ירמיה א) אבל אותיות הדומות זו לזו כגון וירמו הכרכים (יחזקאל י) משפטו ויתרוממו וכן הרומב כחך העדה (במדבר יז) משפטו התרוממו, יש בהן הדמיות אות הדומות ותיו של התפעל ומבלי תיו התפעל כגון ישומו ישרים על זאת (איוב יז) ויסובו (ד"ה ב ב) ויסולו עלי' (איוב יט) קומי רוני (איכה ב) דמו עד הגיענו אליכם (ש"א יד) וכן תלך כל חמקרא: שער חריגוש. הוי יודע! כי לא ידגשו המילות אלא לשום טעם ומאורע, או להקל הרבוב, כגון, אם כחלל באגוש (איוב יג) שהוא מן והחל (מ"א יח) וכן, אבינו חלל בי (ראשית לא) לב החלל (ישעיה מד) איש ברעהו יחלול (ירמיה מט) מפני שאות ה' תצא בכת מן הנרון, ואם הפגע ברגש תרצה כח אחר להוציאו בו ברבוב לפיכך מקילין את הדגש, ופעמים עושין בהיפוך כגון, ומה הארץ השמנה היא אם דוח (במדבר יג) שמשפטו השמנה היא וכיוצא בה שאם תרפת יכבד עליך חריבוה כדי למדת כי מדגישין להקל ומרפין להקל, וגם מרגשין אותיות כדי לחוס עליהן שמה ושהנה שמע שלהן לשמוע, כגון ולא יכלה עוד הצפינו (שמות ב) דגשו לצד' שמה תראה הצבינו, או הספינו, שמשפטו באמת כמשקל ביום הנחילו את בניו (דברים כא) ביום הקריבו את זבתו (ויקרא ז) וכן בעבור הרעימה (ש"א א) משפטו הרעימה אבל חששו שמה תראה הרעימה, לפיכך דגשוה שיתראה המילה לשמוע, וכן אם יקרד עון (ש"א כה) שמשפטו כגון ויקר מקרה (רות ב) אבל חששו שמה תראה אם יכרד עון, כי הקר' תראה ככ"פ, וגם מרגשין אחד ה' של ידעה, כגון הרב, הדלת, יום ידגשו כשיפלו הנו' של מן, כגון מקרה לילה (דברים כג) שמשפטו מן קרה לילה, מ"ס הפר (שמות כט) משפטו טן רס, וכיוצא בהן חוץ מן ג' מולות שנא' ולאום מלאום יאמץ (ראשית כה) משפטו מן לאום, וכן, מ"רדוף (ש"א ג) כמו טוב כעם משהוק (קהלת ז) וכן מ"גבורתם בושים (יחזקאל לב) משפטו מ"גבורתם בדגש, הנה אמרתי לך עכשיו מעט, וככל מקום אכאר יותר ענין כל אילו הענינים אבל יסוד הוא, נהוור דברינו, וישכח ערים נכחרות (איוב ט) כל' ארץ גורה שאין בה ישיב, והנכחרות (ש"א כז) לבו ונכחרים מגוי (תהלים פג) והנכחר הכחד (זכריה יא) ואנחיד את שלשת הרועים (שם שם) פ' אשמיד:

כחל כחלת עיניך (יחזקאל כג) פ' אבן שחור הוא יראה כברול ושוחקים אותו וקורעין עיניהן בכרכר ממנו מייפה את העינים ומעלין להן שנא' ותקרעו בפיך עיניך לשוא תתיפי (ירמיה ד) שנא' והשם בפיך עיניה (מ"ב ט):

כחש וכחש בעמיתו (ויקרא ח) כחש לו (מ"א יג) כחשו ביי' (ירמיה ח) וכחש שרה (ראשית יח) ותמצרה, אלה וכחש (הושע ד) והשם סגבוני בכחש (הושע יא) ולשון רבים, וככחשם שרים (שם ז) אילולי חח"ת היו אומרים כמשקל בשקריהם ובפחזותם (ירמיה כג) פ' לשון כפירה, מ"א קרוב לו כחש מעשה זית (חבקק ג) ותירוש יכחש גם (הושע ט) [1] פ' נמנע לעשות פרי. מ"א ויכחשו אויביך

מחברת הערוך כסל - נרת לר' שלמה פרחון לא

ת:מוד (במדב' כה) לא תכסה שהוא לשון קציעה נתפס, ואילו אמר כסוהה ואחר כך שרופה היה טוב אבל אחר שריפה מה קציעה יש לו, וכן קוצים כסוחים (ישעיה לג) פ' זרויים: כסל יבערו ויכסלו (ירמיה י) זה דרכם כסל למו (תהלי' מט) וכסיל לא יבין את זאת (שם צב) אשת כסילות (משלי טו) ואל ישובו לכסלה (תהלים פה). מ"א כסיל וכימה (איוב ט) פ' כוכב אחד קטן בפאת דרום שנאמר כי ככבי השמים וכסיליהם (ישעיה יג) אע"פ שאין לנו אלא כוכב אחד בלבד, מ"א וישמו באלהים כסלם (תהלים עח) זהב כסלי (איוב לא) כי יי' יהי בכסלך (משלי ג) פ' בטחונך, וכן אשר יקטם כסלו (איוב ה) שהוא כמו ובית עכביש מבטחו (איוב ה) וכן הלא יראתך כסלתך תקותך ותים דרךך (איוב ד). מ"א ויעש פימת עלי כסל (שם טו) פ' קמטים שעל הכסלים שיהו לבעל בשר וכן כי סר כסלי מלאו נקלה (תהלים לח) פ' החלציים:

כסם כסום יכסמו ראשיהם (יהוקאל מר) פ' גילוח בנינו הוא לא בתעד ולא מגודל, תעד שהרי אפור וראשם לא יגלוה ופרע לא ישלחו (שם רפ) הא כיצד כסום יכסמו פ' בנינו. מ"א והחטה והכוסמת (שמות ט) ורוחן וכוסמין (יהוקאל ד) פ' מין תבואה הוא ומתחמין בפסת וחייבין עליו בשביל הימוצו ויוצאין בו ידי חובת מצה (פסחים פ"ב מ"ה):

כסף כסיה יכסף לטרופ (תלי' יז) כי נכסף נכספת (ראשית לא) למועשה ירך הכסף (איוב יד) פ' לשון חמדה ותאוה, שנאמר נכספה וגם כלתה נפשי (תהלים פד). מ"א כסף זהב (ש"ב כמיו). מ"א קרוב לו וענשו אותו מאה כסף (דברים כב) פ' מטבע:

כסת הגני אל כסתית יכניה (יהוקאל יג) פ' שקים מלאים ניצה או צמור או מוכים, כדתנו וחרים וחסכותות אין בהן משום כלאים (כלאים פ"ט מ"ב) והיו רשעי נשים עושין תחת אצילי יריהם בבית השחי להרחיב גופן ומראיהן שהן שמנים לנואפים לצוד אותן כענין כמהר צפור אל פח (משלי ז):

כעס רשע יראה וכעס (תלים קי"ב) ויכעס אסא (דהייב יז) כעסוני בהבליהם (דברים לב) וכעסתה צרתה גם כעס (ש"א א). ופועל כבד, אשר הכעיס את יי' אלהי ישראל (מ"א טו) על כל הכעסים הכעיסו מנשה (מ"ב כג) בגוי נבל אכעיסם (דברים לב) והשם כעס לאביו בן כסיל (משלי יז) וכן כי לאויל יהרג כעש (איוב ה) אע"פ שנכתב בשיין. מ"א כי הכעיסו לנגד הבונים (נחמיה ד) פ' ביות אותו:

כעש לו שקל ישקל כעשי (איוב ו) כי מיוב שיחי וכעסי דברתי עד הנה (ש"א א) פ' כאב ודאיתי: **כף** כי אם מלא כף קמוח בכד (מ"א יז) וימלא כפו ממונה (ויקרא ט). מ"א אשר על כף הירך (בראשית לב) בכף ירך יעקב (שם שם) פ' עצם כמו טבלא, וכן על כפות המנועול (שיר ה). מ"א כף אחת (במדבר ז) כפות זהב (שם שם) פ' קערות קטנות:

כפף כפף נפשי (תהלים נז) זוקף כפופים (שם קמו) הלכוף כאגמון ראשו (ישעיה נח) כמשקל לחג מן חגו. לרום את הסולת (יהוקאל מז) מן רסיסי לילה (שיר ה) וכדומה להן פ' לשון כבישה וירידה, וכן וכפתו לא רעננה (איוב טו) כפה ואגמון (ישעיה ט) פ' צמחין כפופין ראשיהן למטה, ו"א כי כפות המנועול מזה הענין. מ"א ושכותי כפי (שמות לג) פ' ענן כפוף:

כפה מתן בסתר יכפה אף (משלי כא) פ' יהפך ותנן כופין קערה על גבי הנר (שבת פט"ז מז) ומוזה אמרו רבותינו ענן כפוף:

כרת כרת יי' את אברם (ראשית טו) כרתו יערה (ירמי' מז) מיער כרתו (ירמיה י) כורת ברית (שמות לד) וכרות שפכה

כפויה טובה, פ' שהופכין אותה לרעה, ונתפס חיוג בשומו כי אכף לאלהי מדום (מיכה ו) מזה הענין ואמר כי הוא כמו אכפה במשקל ותגלה ערותך (יהוקאל יז) שאומרין ממנו בקיצור ותגל ערותך (ישעיה מז), ואילו הי קמוץ לא הי נתפס אבל הוא פתח. שיורה על שני אותיות כפולין, כלומר אכפף והפילו פ"י אחת ועשו פתחה להעיד, פ"א יכפה אף יכריח אף, כמו ששינו ואילו שכופו: אותן להוציא את נשיתן (כתובת)

פ"י מ"ז פ' מכריחין: **כפל** רבע יהיה כפול (שמו' כח) וכפלת את היריעה הששית (שמות כו) והתפעל ותכפל חרב שלשיתה (יהוקאל כא) בכפל רסנו מי יבא (איוב מא) כפלים בכל חטאותיה (ישעיה מ) ותנן מקפלין את הכלים (שב' פט"ז מ"ג) כי הקרף תתחלף בכ"ף:

כפן כפנה שרשיה עליו (יהוקאל יז) פ' אספה כמו כפנה בחילוף אותיות ככשב וכבש, ובגמרא אמרין כנופיא (שבת דף ס) פ' קיבוץ של בני אדם, ושמעתי כי בני דמשק כנפה קודין ולא כפנה וכל ספריהן המדוקדקין כותבין כך, ומי שקרא לפניהם כפ נה לענין לו והדין עמהם. מ"א לשוד ולכפן תשחק (איוב כ) בחסד וככפן גלמוד (איוב לו) ותרום רעב כפנא:

כפס וכפס מעץ יעננה (חבק' ב) פ' לבנים קטנים עשויין בכבש, ככלי חרס ובונין בהם הבנינים ותנן מקום שנהגו לבנות גויל גזית כפסים לבנין בונין (ב"ב פ"א משנה א) והוא אריה: **כפר** וכפרת אותה מבית ומוהין בכופר (בראשית ז) פ' מין זפת הוא והוא החמור, שנאמר ותחמרה בחמר ובזפת (שמות ב). מ"א וכפר עליה חכה (ויקרא יב) בכפרך עליו (שמות כט) כפר לעמך ישראל (דברי כא) פ' תביעה מחילה וכליחה. מ"א אכפרה פניו (ראשית לב) לנצי חסד מפס עד סדס כסס וכלל צו נס סדס כרפ:

כרה בור כרה ויחפרהו (תהלים ז) כי יכרה איש בור (שמות כא) פ' יחפור, בקברי אשר כריתו לי (בראשית ג) פ' קניתי, כמה שנא' וגם מים תכרו מאתם בכסף (דברים ב). מ"א ויכרה לחם כרה גדולה (מ"ב ו) יכרו עליו חברים (איוב מז) פ' לשון סעודה, כרות רועים (צפנים ב) כמשקל שנות דוח יחור, אע"פ שמשקל זה שנה ומשקל זה כרה, הרי מצינו מן שנה שנות העובר (קהלת ה). כן כרות מן כרה כמו שנות מן שנה, כרות רועים סעודת הרועים, ומלשון קניה עור, ואכרת לי בחמשה עשר כסף (הושע ג) ורחוק מפנינים מכרה (משלי לא) פ' דמיה וקנייתה:

כרך ותכריך בויץ (אסתר א) לשון עטוף, ותנן תכריכי המת ותנן נחש כרוך על עקבו (ברכות ל) פ' דשון סיבוב: **כרם** כרמי שלי (שיר ח) וכרמינו סמדר (שם ב) אכריכס וכרמיכם (ישעיה סא):

כרע כרע רביץ (בראשית מט) וברכים כרעות (איוב ד) מכרע על ברכיו (מ"א ה) מצדר הוא, ופועל כבד, ובהווי ישראל הכריע (תהלים עח) תכרע קמי תחתי (שם יח) אהה בתי הכרע הכרעתי (שופטים יא) פ' לשון נפילה והטעת, ובלשון רבותינו הכרעת המאונים. מ"א והקרב והכרעים (ויקרא א) פ' מן הערקוב ולמטה:

כרש מלא כרשו מעדני (רמיה נא) פ' הבטמן, ותנן הכרס הפנמי:

כרת כרת יי' את אברם (ראשית טו) כרתו יערה (ירמי' מז) מיער כרתו (ירמיה י) כורת ברית (שמות לד) וכרות שפכה

מחברת הערוך כשב - כלכל לר' שלמה פרחון

שפכה (דברים כג) סמוך הוא, אבל ונתוק וכרות (ויקרא כב) בלי סמוך, והמצודר כרות ברית (הושע ו) כמשקל ושתות וין (ישעיה כב), והציוני כרות לנו ברית (שי"א יא) לא כרת שרף (יחזקאל יו) אין ריש מדוגש בכל המקרא אלא זה (1) ואם תמצא אחרים דע כי יש להם טעם ותיקון אבל במשקל אריות אחה"ער הנה, והאשרה אשר עליו כורתה (שופטי ו) בלי דגש שמשפטה במשקל ואם בכלי נחשת בשלה (ויקרא ו) והנפעל ונכרת מעמיו (שמות ל) וכן ולא יכרת כל בשר (בראשית ט) והמצודר, הכרת תכרת (במדבר טו) ספר כריתות (דברי כד) ופועל כבד כי כרית (דברי יב) והכרתי אותו (ויקרא כ) הכרת מנחה ונסך (ויאל א) פ' לשון התיבה וגויזה. מ"א והכרתי והפלתו (מ"א א) פ' המורים בקשת והקולעים באבנים, וי"א שתי אומות של שאר עמים נתגיירו אנשים מהם וישבו במחנה ישראל כמו את הגתי ואנשיו ועליהם אמר הגני נוטה ידי על פלשתים והכרתי את כרתים (יחזקאל כה) ועוד אמר, בכל השלש הגדול אשר לקחו מארץ פלשתים ומארץ יהודה (ש"א ל) ועוד אמר, גוי כרתים (צפני ב) וגם מדמה ישראל לאומות כמה שנא' שמעו דבר יי' קציני סרום וגו' (ישעיה א) הא למדת כי יש בהם גרים וגבורי האומות ונקדוץ בשם אומתם נמזונו במשפחת ישראל (נ' ו' כ"ט 1) כוונתו כי לא נמנה צדיק' דגם למרות על הסרוק כסל כמו סרוי צהר חופיות, חוץ מן מילם זו כי סרטו סרר, חזל חסני טעמים חכמים נמלחים עוד ד' צינן דבוסים, וזהו סהמני, ואם תפלה חכמים דע כי יש להם טעם ותיקון, ועי' לעיל סרט כהר צענר סרינוט טעמים וספיקונים:

כשב אם כשב הוא מקריב (ויקרא ג):

כשה עבית כשית (דברים לב) כלומר גסית מלשון בחמה גסה [כי ניםל צ"ק תתלמין]:

כשל כשל כח הסבל (נחמ"ד) וכשלת היום (הושע ד) וכשלו איש באחיו (ויקרא כו) והשם, מכושול, והמצודר, כשל וכשלו (ראשית מז) ויש ש' אחר, ולפני כשלו (משלי יו) והנפעל וכשלים אזור חיל (שי"א ב) ואם תרוץ לא תכשל (משלי ד) כלומר תכשל והמצודר של נפעל ובכשלו אל יגל לבך (שם כד) כלומר ובהכשלו, ופועל כבד הכשיל כחי (איכ"א) ויכשילום בדרכים (ירמיה יח) והיו מוכשלים לפניך (ירמיה יח) ויש שם אחר והמוכשלה האות (ישעיה ג) והמוכשלות את הרשעים (צפני א) פ' גיפת הרגל ממיעוט הכח, מ"א ואין בשבטיו כושל (ישעיה מז) פ' עני, ותנן ויתנו לכשל שבהן (כתובי פ"ט מ"ב) פ' העני שבכולן, מ"א בכשיל וכלפות (תהלים ע"ד) פ' בקורדם ותרגום ובקדומות באו לה (ירמיה מז) וכמה דעלין ככשלין:

כשה מעונן ומנחש ומכשף (דברים יח) ולמוכשפים (דניאל א) מוכשפה (שמות כב) כולן פועל כבד, אבל ברוב כשפך (ישעיה מז) וכשפיה הרבים (מ"ב ט) פועל קל:

כשר איוה' יכשר (קהלת יא) וכשר הרבר לפני המלך (אסתר ח) ומה כשרון לבעליה (קהלת ה) ופועל כבד, ויתרון הכשר הכמה (שם י) פ' לשון אשור ותיקון, והוא לשון חיפוך פסול שבמונה, מ"א בכושרות (תהלים סח) פ' כבלים ואזיקין, מ"א ידה שלחה בכישור וגו' (משלי לא) פ' כלי מטהו שטוות בו הנשים פשתן או צמר כולך:

כתת וכתותי מפני ציוי (תהלים פט) ומעוך וכתות (ויקרא כב) ושאינה יוכת שער (ישעיה כד) לשון שבור, מ"א קרוב לו כתיית למואר (שמות כו) פ' טחון, ומוזה נאמר הטיס מכות (דה"ב ב) והתייו שלה אינו לשון נקבה אלא של עיקר

כמשקל אם יתגדל המשוור (ישעיה י) מכול, מעוז, שיער כלו עזו, בלל, ואכות אותו טחון (דברי ט) פ' אכות כלל ואטחון אותו טחינה, יוכת שער כלו יוכת שער כמשקל על כמון יסוב (ישעיה כד) כל' יסביב:

כתב וכתב לו (דברים יז) אשר כתבתי (שמו' לב) אכתוב לו (הושע יד) וכתוב ידו ליי' (ישעי מד) ועל לבם אכתבנה (ירמי לא) והמצודר, וכתוב בספר וחתום (ירמי' לב) כי כתב והמכתב פ' כתיבה אבל יובא אליו מכתב מאליהו (דה"ב כא) אי נמי מכתב לחוקיהו (ישעיה לח) פ' ספר או אגרת, ותנן הכתב והמכתב (אבות פ"ה מ"ז) פ' האותיות ודבור הבורא אע"פ שכולן שוין:

כתל אחר כתליו (שיר ב) ותרגום קור כותל:

כתם כתם אופיר (תלים מה) כתם פז (שיר ה) פ' אבן טובה, מ"א נכתם עונך (ירמי' ב) פ' נסתמן כלו' אע"פ שנרחץ לא עבר סימנו, ותנן כדי להעביר על הכתם פ' טיפת דם בבגד, יש אומרים כי מכתם לרוד (תהלים יו) יתכן שיהו משני ענינין אילו, או סימן או דבור חשוב כמרגליות:

כתן וישבלו את הכתנת (ראשית לו) והלבשת אותם כתנות (שמות כז) פשטתי את כתנתי (שיר ה) ויפשטו את יוסף את כתנתו (ראשי לו) וי"א בכתנתם (ויקרא יו) והסמך כתנת יוסף (בראשית לו) כתנות עור (שם ג) במשקל כתובת קעקע (ויקרא יט) ופעמים יקראו כך למעיל שנא' ועליה כתנת פסים כי כן תלבשנה בנות המלכים הבתולות מעילים (ש"ב יג):

כתף בכתף ישאו (במדבר ז) פ' שכם, מ"א קרוב לו ועפו בכתף פלשתים (ישעיה מא) פ' בפאות, ולכתף השנית (שמות כו) פ' פאת, מ"א שתי כתפות חבורות (שמות כח) פ' חתיכת בגד תפודה בבית הצואר של בגד כי כן ארץ ישראל וארץ ישמעאל:

כתר כי יכתירו צדיקים (תהלים קמ"ב) וערומים יכתירו דעת (משלי יד) כתר מלכות (אסתר ב) הכותרת האחת (מ"א ז) פ' זר וגור יעשה על ראשי בני אדם ועל שפתי הכתלים ועל ראשי עמודי השיש, ותנן שלשה כתרים הן (אבות פ"ד מ"ג) כתר תורה, כתר כהונה, וכתר מלכות [עיי' לעיל ס' יז] פ' שלשה זרין מצינו במקדש על הארון זר זהב, זה כתר תורה, ועל המזבח הזהב זה הוא כתר כהונה, ועל השלחן הוא כתר מלכות, מין אחר קרוב לו אבירי בשן כתרני (תהלים כ"ב) פ' סבבני וכן כי רשע מכתיר את הצדיק (חבק' א) פ' מסבב עלי' לתופשו בדין כי מצא דינו עקום, מ"א קרוב לו כתר לי זעיר ואחרך (איוב לו) פ' דינו מעט, וכן כתר בנימין כמעט (שופטי ב'ף) פ' הרדיפותו הלו המתיע את שבת בנימין כמעט כדי שיעלה על דעתו שהוא בורח ונוצח, אחר כך רדפו אחריה בדרך מרמה ותדע הנה הוא אומר ויתן איש ישראל מקום לבנימין לרדפם בנחת כי בטחו אל האורב (שם) ותרגום ואל זרועי ייחילו (ישעיה נ"א) ולתקוף דרע גבורתי יכתרון, פ' יקוו ויסברו וימתנו:

כתש אם תכשוט את האייל במכתש (משלי כו) ותנן תים הנכתשין:

מלה רביעית

כדכד ושמתי כדכד שמשותך (ישעיה נד) פ' אבן טובה: **כלכל** וכלכלם להם (מ"א יח) והוא כלכל את המלך (ש"ב י"ט) וכלכל דבריו במשפט (תלי קי"ב) פ' לשון פרנסה כהונן:

כפתר כפתר ופרח (שמות כה) פ' אבן עשוי תחת העמודים ועל ראשיהן כמו כתר שנאמר הך הכפתור ויעשו הספים (עמוס ט) פ' יעדו המזוות. מ"א בכפתוריה ילינו (צפני ב) פ' בשערה, והתרגום בפיתוח תרעהא; כרכר מכרכר בכל עה (ש"ב ו) פ' מרקד ומוזה נקרא גמלא פרחא. כרכות (ישעיה ס"ו) לפי שמרקדין בהילוכו במיהור, ושמו שלחו כר מושל ארץ (ישעיה יז) ממנו, אבל אינו כפול:

כרכל יודו מכרכל במעיל בויז (דה"ב א' ט"ו) פ' מתעטף כמה שנאמר בכרכלתהון (דניאל ג) פ' ציצותם:

כרכב כרכב המזובח (שמות. כז) פ' וזו יצא מדופן המזבח עשוי לו [לניקטי די וימי סנססה לנין] שנים אחד כרכב שהיו הכהנים עומדין עליו לשמש במזבח, ואחד קטן למעלה קרוב לשפתו לגואי וחד לרגלי הכהנים דלא לסתקרי: כרכם נרד וכרכם (שיר ד) פ' זעפרן, וכן בלשון תלמוד קורין לזעפרן כרכומא דישקא ובלשון משנה נעשה פניו מכרכומות פ' מוריקות:

כרכמל וכרכמל בצקלונו (מ"ב ד) וקלי וכרכמל (ויקרא כ"ג) פ' גרגי הטה או שעורה חדשין לחין מלילות. מ"א ראשך עליך ככרכמיל (שירז) פ' תולעת שני, ונאמר נמי בארגון וכרכמיל ותכלת (דה"ב ב). מ"א וככרכמל בים יבא (ירמי מו) והכרכמל יער יחשב (ישעיה כט) וכבוד יעדו וכרכמילו (שם כט) פ' הר ידוע:

כרפס כרפס ותכלת (אסתר א) פ' משי צבוע, ויש במשנה כרפס, פ' מין ידק נאכל כשהוא חי:

כרסם יכרסמנה חזיר מועד (תלום פ) פ' נקנה בשניו, ותגן שדה זרוע שקרסמנה נמלים (פאה פ"ב מ"ז) בחילוף קו"ף בכ"ף:

כען כענן בידו מאזני מרמה (הושע יב) פ' התגרים גולנים, וכן כענניה נכבדי ארץ (ישעיה כג) וחגור נתנה לכענני (משלי לא) יחצותו בין הכעננים (איוב מ) הכל תגרים, כענן במשקל סמדר, הנמל, ערפל, פירשתיים במקומותם:

גשלים ערך כף

אתחיל ערך למד

לאב בארץ תלאובות (הושע יג) פ' ארץ ציה וצמא ונקרין בני המקום לובים שנא' הכושים והלובים (דה"ב טז) הפילו את האל"ף להקל הדיבור, תלאובות מעיקר לאב כמשקל תהפוכות, מעיקר הפך:

לאה וילאו למצוא הפתח (בראשית יט) הנסה דבר אליך תלאה (איוב ד) משפטו שליו הנשא דבר, אבל נהנו לעשות כך במילה זו כגון נסה עלינו אור פניך יי' (תל' ד) כל' נשא כמו שנא' אל נשא ידך (שם י) ותרגום עוף ויגע (דברים כח) משלהי ולא, ותרגום אשר לא יגעת בה (הושע כד) ארי דלא לאיחד:

לאט לאט את פניו (ש"ב יט) ותבא אליו בלאט (רות ג) אע"פ שהאל"ף נחה ולא מנועגת, ופעמים מפילין אותה לגמרי שנאמר דברו אל דוד בלמ' (ש"א יח) ויעשו כן החרטומים (בלאטיהם) בלטיהם (שירי' ח), ופעמים מחליפין את האל"ף של לאט את פניו בהי', שנא בלטיהם (שמו"ו) וכוח לוטה בשמלה (ש"ב כא) פ' מכוסה ומסותרת.

מ"א ויהלך אט (מ"א כא) לאט לי לנער לאבשלום (ש"ב יח) אתגלה לאטי (ראשית לג) פ' בנחת, ומי שאמר כי לאט לי לנער פירושו כסה לי לנער הרי זה [טועה] כי אבשלום פירסם מעשיו הרעים בשכבו עם פלגשי אביו לעיני הכל וקיבץ הילותיו ויצא אחרי אביו להורגו מה יכסה יואב עליו, אלא והאי כך צמד לו חוס עליו ועשה לו בנחת ואל תפחדוהו מפני רחמנותו של דוד:

לאך וישלח מלאך (במדבר ב) וישבו המלאכים (בראשית לב) והשם במלאכות יי' (תגי א) פ' בשליחות, הוי יודע כי ראוי לרון כל מלה רביעית שהאות הראשונה שלה מאותיות המשמשין דין מלה שלישית, אלא אם יחלה לך דבורה יפה פיה שהיא רביעית, כי הרבה כך כגון הלא מצער היא (ראשית מט) כי עתליהו המרשת (דה"ב כז) מנודך כארבע (עמוס ג) במשנה רוון (ישעי' י) עדי מסכנות (שמו"א) מן בא אל הסוכן הלו (ישעיה כז) המסכן תרומה (שם מ) וכן ארץ אשר לא במסכנות (דברים ח) המי"ם משמשת בכלן. מ"א כל מלאכה (שמות י"ב) פ' פעולה ולשון רבים מלאכות ותבנית (דה"א כח) פ' מלאכה עשוי בדוגמא וכן לספר כל מלאכותיך (תהלים עג) וכן למלאכת השמים (ירמיה ז) פ' בריאות, ומשפט מלאכה שתהא האל"ף שלה מנועגת. מ"א והמלאכה לא ליום אחד (עזרא י) פ' העצה ותרגום איעצך אמלי כנך, מלכי ישפר עלך (דניאל ד) פ' עצתי יצא לך. מ"א לרגל המלאכה אשר לפני (בראשית לג) פ' צאן ובקר ומיני בהמות, וכן המלאכה נמבוא ומס (ש"א טז) ונקרין עוד מעשה, שנאמר ואיש במעון ומעשהו בכרכמל (ש"א כח) פ' צאנו והתרגום ונכסתי בכרכמלא. מ"א והמלאכה היתה דים (שמות לו) פ' והממון וכן אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (שמות כב) פ' בממון הברו:

לאם ולאם מלאום יאמך (ראשית כה) ושני לאומים (שם שם) פ' אומות:

לבב ותלבב לעיני שתי לבבות (שם י"ג) פ' שתי הלוות עשויות מן בצק רך מאד אפיו בטניגן לתוך שמן רותח ולכשיתבשלו יפה מטבלין אותו בדבש ומעלין אותו על שלחן מלכים, ומי שמפרש כי הלבבות הוא בצק טוי אינו אלא מועה ומה שחיס או שלשה יש בו אינו זה בר מנין. מ"א לבברני אחותי כלה (שיר ד) פ' חצוד לבי כמה שנא' ונפש יקרה חצוד (משלי ו) כל' לקחה לבי ביופיה כמו ואל תקחך בעפעפיה (שם שם) ותנו עורות לבובין (חולין פ' הוי"ח) פ' עורות צאן ובקר שהוציאו העכו"ם את לבם כשהן חייני אסור לישראל לסחור בהן, וכן איש נבוב ילבב (איוב יא) פ' האיש שאין (אכלין חרב) [אוכל הרבה] יחי' לו לבבות הרבה (לחכמה א) ואת' והא' ד' יחנן דבעל בשר הוה והיה האבר שלו שהוא זרועו העליון כמו שק מלא כך וכך קיבץ, והיה לו לב נבון מאד שהלכה כמותו בכל מקום? הוי ידע! כי יותר היה חכם ונבון אם היה אוכל מעט, ונא' נמי לב חכם לימינו (קהלת י) וכל אדם שבעולם לבותם במקום אחד הו? אלא כך פירושו לב חכם מורוז כיד ימינו ולב כסיל רפי (איטרדז [כאטר יר] שמאל. מ"א ואל לב שיקוציהם ותועבותיהם לבם הולך (יחזקאל יא) פ' ואל שיקוף עצמו וכן ויאמר יי' אל לבו (בראשית ה) פ' אל עצמו, וכן עד לב השמים (דברים ז) בלב האלה (ש"ב יח) בלב ים (שמו"ט) כל' עצמו וגופו של דבר, וכן בלבת אש (שמות ג) פ' באש ממש, וי"א כי עיקר בלבת אש לבה ולא לבב והיא כמשקל רק בכל אות נפשך (דברים יב) ואו' מזה אזה למושב לו (תהלים קל"ב) ותגן מזה אם לבתו הרוח לני קי"ט א"כ

עני

מחברת הערוך לנא - לו - לר' שלמה פרהון

לעיל פקדס ז' כ"ג י"ח סחינו חזקל פדנס יוכל להצין ולספסל לו יופר
מן הסג' א' :

לכא כלביא שכן (דברים ל"ג) פ' אריה, ומחנק ללכאותיו
(נחום ב) פ' האריה מחנק גדיים לגורותיו, מזה אמר
לביה (יחזקאל יט) משפטו לביא ח כמו נביא נביאה אבל
אמרוהו כמשקל עניה (ישעיה י) שביה בת ציון (שם נב)
והאל"ף במקום ה"י כמנהגם שמחליפין אותן שנאמר כן יתן
לידידי ש נא (תהלים קכ"ז) וכן קראנה לי מ"א (רות
א') ונאמר נמי נפשי בתוך לבאים (תהלים נ"ז) משפטו
לביאים :

לכט ואויל שפתים ילבט (משלי י) ועם לא יבין ילבט (הושע
ד) פ' יתכלכל דיבורו :

לכז נלכנה לבנים (ראשית יא) פ' התיכות של טיש עשויות
ברפוס מרובע מושיבין בנין בהן במקום האבנים שנא'
ותהי להם הלבנה לאבן, ופוסין נקרא מלבן שנאמר החזיקי
מלבן (נחום ג) ונקרא פצימי הפתחים והמוזות מלבנות
משום שהן דומות לזה הרפוס, וכן קורין במשנה לעינות
של תבואה מלבנות של תבואה מפני שהן מרובעות. מ"א
והקנר אורחן במלבן (ש"ב י"ב) פ' ככשן האש כמו מעביר
בנו ובהו באש (דברים י"ח). מ"א הלבני שריגיה (יואל א)
ומשלג אלבין (תהלים נ"א) כשלג ילבינו (ישעיה א') אילו
פעלין בעצמן והן כמשקל פועל שפועל באחר, והתפעל
יתלבנו ויצדפו רבים (דניאל יב) לברד וללכין (שם יא) משפטו
ולהלכן שהוא מצדד מעיקר הפועל שפועל באחר, והשם
לובן, אינמי כל אשר לבן בו (ראשית ל) בורע גד לבן (שמו'
י) וכן נמי לבנת הספיר (שם כד) לובן הספיר. מ"א קרוב
לו והחפרה הלבנה (ישעיה כד) פ' השחורה בהפוך בערוץ
לסומא סגי נהור, תדע הסתכל בראשי חדשים בערוץ
ובסופי חדשים בבקר תראה לך כי היא גלגל שחור וזר לבן
טמאיר מונה בלובן מפני שהוא כנגד החמה וכל זמן שהחמה
קרובה מן הלבנה שתראה כאילו עומדת בצידה תראה הלבנה
שחורה כברייתה חוץ מאותו המעט שכנגד החמה וכל זמן
שהן מתרחקין זו מזו כדי שתראה כנגדה תתלבן גוף הלבנה
השחור כולו וזה בחצי החודש שתהיה זו במזרח וזו במערב,
ואנן עומדים ביניהם ואילו יתכן שנעמוד אנו ביניהם אפילו
בראשי חדשים היינו רואין את חלבנה מלאה לעולם כי כל
שני גופות הרואות זה את זה רואין כל פניהם ומשום דביקס
קראש חרש ובסופו ויהיו לנו אנהנו מן הצד לפיכך לא נוכל
לראות מן הלבנה אלא פנימחה בלבד בין מעט בין הרבה
עד שממזעין אותנו. מ"א לבונה וזה (שמות ל) פ' נמפי
שרף כמו דמעות נוטפין מן האילן יקמיהו בני אדם ויכניסוהו
ברפואות ומין אחר הוא אע"פ שאמר הכתוב עם כל עצי
לבונה (שיר ד) מפני שמקטירין מהן הוא שנקראוהו כך (א'
מ"א מקל לבנה (בראשית ל) תחת אלון ולבנה (הושע ד) פ'
אילן גבוה ונוסף גם ממנו שרף צבוב לרפואות (ז' י"ט א'
העולם היוצאים ממנו הלכנה קרה בכ' לצונה חף ע"ס ססדף סח
Lobus :

לבש אשר לבש בו המלך (אסתר ו) פתוח, לבש יי' (תהלים
צג) לפיכך אימרים ילבשם הכהן (שמו' כט) וילבישם,

וחמצדד לבוש ואין לחוס לו (חגי א) והשם נחון הלבוש
וחסום (אסתר ו) אינמי מלבוש נכדי (צפני א) אינמי בגדי
נקם תלבושת (ישעיה כט) כמשקל תדעו מ"ת שבמשנה,
וכן או בתשומת יד (ויקרא ה) ופועל כבד הלבשה על ידיו
(בראשית כז) :

לגס עצי האלגומים (דהי"ב ט) האל"ף יתירה כמו אפדוחים

ואשמורה בלילה, צמחים צומחים כים אדומים, ייבשו
ויתלום בצוארי תינוקות, ו"א אינו אלא עץ מין אדום דהא
כתב עצי אדום ברושים ואלגמים מהלבנון (דהי"ב ב) וכל
אדם מכיר כי הלבנון לא יצמיח אותם שאמרנו למעלה וזה
הפירוש נכון :

ללת הרה ללת (ש"א ד) ו"א הרה ללדת, ואינו כך וכי כל
ההרות אינן עומדות ללדת ומה בא ללמד? וי"א הרה
מקוננות כי חק למעוברת לקונן מלשון יללה, ובודאי מלשון
תליה הוא כי כל מי שיש לו כאב בגופו יתפוש הכל לתלות
ידיו ועליו ובקירות הבית והמעוברות המקשיין לילד עושין כן.
הנה הדעת מעידה על זה הפי' אף ע"פ שאין האותיות שוין
בערך, או תהי' מלה יתירה פיורשה כך, ולא נהגו להפיל
דלית של מילת לרה כדי לומר מן ללדת ללת.

להה ותלה ארץ מצרים (ראשית מו) פ' יתעלפו ברעב ותרננס
עוף ויגע (דברים כ"ח) משלהי ולא, והח"י תתחלף
באל"ף כמנהג אה"ו נמצא עכשיו כי ותלה כמו כי עתה תבא
אליך ותלא (איוב ד) ונכפלו איתיות מילה זו שנא' כמתלהלה
היורה זיקים (משלי כו) כל מי שמשיש עצמו כחולה וכמתעלף
והוא הורג אחרים כדי שלא יכירו בני אדם ויתכן שתהיה
כמתלהלה מלה רבעית כמו מתגלגל מן גלגל :

להב והי כעלות הלהב מעל המזבח (שופטים י"ג) להבה
מקרית. סיוחן (במדבר כא) להבת שלהבת (יחזקאל כא)
השיץ כשיץ שחרור, ושעבור, ושחמותית (ע"י לקמן סדס סנע
ילעל סוף חמיפת הסיוחין) פני להבים פניהם (ישעיה יג) פני
אדומים, להבות אש (תלים כט). מ"א יבא פני הנצב אחר
הלהב (שופטים ד) פ' נכנס בית יד הסכין עם הברזל בבטנו,
וכן להבת חניתו (ש"א יז) פ' ברזל :

להג ולהג הרבה יגיעת בשר (קהלת י"ב) במשקל להב פ'
דיבור והגיון :

להט ולהט אותם היום הבא (מלאכי ג) ותלהט מוסדי הרים
(דברים לב) משרתיו אש לוחט (תהלים קד) פ' שודף
וכן אשכבה לוחטים (שם נז) פ' בתוך הגהלים. מ"א ואת להט
החרב (בראשית ג) כמו ולהבת חניתו (ש"א י"ז) בלהטיהם
(שמות ז) הח"י במקום אל"ף בלאטיהם כלו בסתרי כשפים
[ע"י לעיל סדס טלט] :

להם דברי נרגן כמתלהמים (משלי י"ח) פ' ברמויות משים
עצמו כמשחק והוא קורע לב חדרו באונאת דברים
והורפין :

להק להקת הנבואים (ש"א יט) פ' קהילות כמו כשב וכבש :
לו לא אכלתי (דברים כו) אף ע"פ שהוא כתוב באל"ף הכל
הולך אחר הדיבור פ' לשון כפירה כמו לא פעלתי און
(משלי ל) מ"א לא תשא (שמות כ) פי' לשון אזהרה. מ"א
הלא דעתך רבה (איוב כ"ב) פ' הנה וכן הלא אחיך רעים
בשכם (בראשית לו) הלא היא ברבת בני עמון (דברי ג) הלא
יראתך כסלתך (איוב ד) הלא כי משחק יי' (ש"א י) וכן כל
הלא שבמגלת רות כל' אילו במקום הנה הם. מ"א לו יהי
כדברך (ראשית ל) פ' לא יהיה אע"פ שהוא ביו"ז כמו לא
באות ולא יהיה (יחזק' יז) כל לא תראה בואת והרבה תמצא
לו ביו"ז במקום לא באל"ף כגון ואמר לו כי עתה נתן (ש"א
ב) פ' לא, וכן לו יעשה אבי דבר גורל (ש"א יז) פ' לא. מ"א
ויהי לו מקנה צאן (ראשית כו) פ' לפלוני הנוכר שמו מקודם.
מ"א לו תקשבת למצותי (ישעיה מו) לו יהי כדברך (ראשית
ל) מ"א לא חת רעה אעביר בארץ (יחזקאל יד) פ' אא. מ"א
לו

לחן, ואילו הלולאות נראין כמו חלונות וארובות, ויש מי שיעשה מן החבלים סולם שיהא כולו לולאות ונשים רגלו באהת ורגלו השנית בשניה ומוציא מן השניה ומכניסה בשלישית כמו מעלות נמצא עכשיו כי ובלולים יעלו יתכן שיהא סולם של חבלים או ארובות בבנין משים רגלו בהן ועולה בלי מעלות: לרן מקום לנו לחן (ראשית כד) וילינו בהד (ראשית לא) וילן שם (ראשית לב) פ' שכב. מ"א וילן העם על משה (שמות יז) וילינו כל עדת בני ישראל (שם יז) זה פועל בעצמו אבל וילינו עליו את כל העדה (במדבר יד) פועל באחר, אשר אתם מלנים עליו (שמות יז) את חלונות (שם שם) פ' תעומות: לרע ושתו ולעו (עובדי א) פ' בלעו וכן ושמתי סכין בלועך (משלי כג) הושט במקום שיבלע האדם כי הגרגרת לא יכנס בה אלא רוח להעשות, וכפלו את זו המלה שנה' ואפרוחי' יעלעלו דם (איוב לט) ילע קדש (משלי כ) כולן לשון בליעה: לרין אם ללצים הוא יליץ (משלי ג) ונכפל נמו ועתה אל תתלוצצו (ישעיה כה) פ' היבור רע. מ"א אילים יליץ אשם (משלי יד) פ' רשעים יאשימו זה את זה, ותשלום הפסוק וכן ישרים רצין כלו' מרצין זה את זה, וכן עד בליעל יליץ משפט שם (יט) פ' מורה עצמו כמוליך לאמר אין לי עוד און בעדות שקר, ומוה לחבין משל מוליצה (משלי א) ומליצה חדות לו (הבקק ב) פ' ביארד ופידוש, ומוה נא' כי המוליץ בינותם (ראשית מב) פ' תורגמן, אבל מה נמלצה לחכי (תהלי קיט) כמו מה נמרצו, אני אפרשנו במקומו (עי' ס' מלן):

לוש ותקח קמח ותלש (ש"א כח) לושי ועשוי עגוזה (ראשי' יח) פ' לשון עיסה כמו ועסותם רשעים (מלאכי ג): לז כך יאמר למי שיעמיד ברחוק כמועט בין זכר בין נקבה שנה' את הפלשתי הלו (ש"א יז) את השנומית הלו (מ"ב ד) אבל אמרו הארץ הלו (יהוקאל לו) מי האיש הלוה (ראשית כד):

לזה ולזות שפתים (משלי ד) כבר פרשנוהו בערך לו: לחה בשכט יכו על הלחי (מכיה ה) נאון ולחך (שיר א) על לחיי עמים (ישעיה ל) ולחיי למורטים (שם ג) ידוע היא:

לחך כלחך השור (במדבר כב) ואת המים אשר בתעלה לחכה (מ"א יח) פ' אכילה במיהור:

לחם כי לחמו לחם רשע (משלי ד) פ' אכלו, וכן אל לחם לחם רע עין (משלי כג) כי תשב ללחום את מושל (שם שם) לכו לחמו בלחמי (שם ט) והפעל לחומי השף (דברים לב) אל תאמר כי על אכילה לבד יאמר כך אלא על כל מאכל, רהא כ' ובל לחם במענמהם (תהלים קמא) כלומ' בטעמיהם והנ"ן במקום ט"ת בנימ' של אלף תי"ן ונקראו כל המאכלות לחם שנה' נתון לחם לכל בשר כלו' שרן מאכל לכל הבריות שנה' ויגוע כל בשר (ראשית ז) מ"א נשחיה עין בלחמו (ירמיה יא) פ' נהרוג את הנביא ונפסיק ממנו את דבריו וזה לחמו פרינו הוא שנה' מפרי פי איש (מ"י יב). מ"א מאשר שמנה לחמו (ראשית מט) פ' ארצו. מ"א לחם אשה (ויקרא ג) קרבני לחמי (במדבר כה) פ' בשר הקדקנות, וכן המה כרוי לחמי (איוב ו) פ' בשרי וגופי, וכן ולחומם כנללים (צפני' א) וכן וימטר עליו מ בלחמו (איוב כ) פ' גופו של אדם ובשרו. מ"א לחם את לוחמי (תהלים כה) לוחם ילחצני (שם ג) אם נלחם נלחם במ (שופטים יא) אז לחם שערים (שם ת) פ' עשה מלחמה עד שער המדינה פועל עבר הוא כמשקל יבש חציר (ישע' טו) ומשום זה היה קמוץ ואילו היה מצדר היה פתח כנוץ

לו ישטמונו יוסף (ראשי' ג) פ' שמה או פן. מ"א לו קרעת שמים (ישעיה סג) פ' לא ירדת להושיענו: לוי ולוג אחד שמו (ויקרא יד) פ' מידה של לח משקלה ק' זווים שהן י' אונקיות:

לוה אם כסף תלוה את עמי (שמות כב) והלוית גוים רבים (דברים כה) הוא ילך (שם שם) כולן פועל שפועל באהר, אבל במשנה תנן לוח אחר כך מנה, כולן לשון הלוואה. מ"א ובלוה הגר עליהם (ישעיה יד) וילוו עליך וישרתוך (במדבר כ) פ' לשון טפילה שיטפל זה לזה, וכן לוח אשי אלי (ראשי' ט) ו כולן לשון נפעל והרגש במקום נו"ן. מ"א כי לוות חן (משלי א) פ' ציץ וכן לויות מעשה מורד (מ"א ז) פ' ציצין כרקועי פחים מקשה עליהן ורידה, וכן הרודד עמים תחתי (תהלי קמד) פ' המפיל והמוריד והיו"ו של מעשה מורד כמו וי"ו של והבאתי מורך בלבבם (ויקרא כו) זה מן הרודד וזה מן לא רוככה בשמן (ישעיה א) משפטן ירד ירכך. נחורד לדברינו הוא ילונו בעמלו וקלהת ח' פ' לשון ראוי הוא ותרגום הולך עם לשלחם (ראשי' יח) לאלוהיו, אמרו רבותינו הוואה את המת ולא לוהו ד' אמות עובר, ונתפס חיוג ששם אורח' לשון הלוואה. מ"א התמשך לויתן בחכה איוב כו) פ' תנן ומשום שיתפעל כפתול נקרא כך ועל דרך משל נאמר אתה רצצתה ראשי לויתן (תהלים עד) פ' ראשי אויביו החזקים כתנינן. מ"א ועל לויתן נהש בריח (ישעיה כז) פ' ככבים שמחברין שני גלגלים נקדין כך מפני שנראין כמו נחשים. מ"א העתידים עורר לויתן פ' בני אדם הבורים ומספידים על צערם כשנינו לא יעורר [אדם] על מתו ולא יספדנו קוד' לרגל למו"ד יום (מ"ק פ"ד דף ה) ובתוספתא אמרין לא תעורר האשה את לויתן במועד (א) פ' צערה ודאגתה: [ג' י' כ"ט - א] לפיכך צתוספתא ליתא חך הית ירוסמתי צס' פסקי, ודו"ס ודמויות הכמו וסכו וחיוביים יסימו עין צקורה על זה ויצברו וילגנו הדבר על נכון):

לרז אל יליו מעניך (משלי ג) וחמצרד ולוזה שפתים הרחק מנך (משלי ד) והנפעל כי תועבת יי' נלח (שם ג) ולשון רבים ונלזים, במעגלותם (שם ב) ופועל כבד אל יליו מעניך (שם ד) פ' לשון עיקום והזחה כמו ולא יזה החשן. מ"א ולו וערמון (ראשית ל) פ' אילו סרק הוא שאינו עושה פרי, ואין להן פירות כשסבורין אחרים שאין לפירות של אילנות אחרים ערמונים ולזים, אבל יש לחם שמות אחרים לא נכיר אותם, אבל לח וערמון של תורה כל אדם רואה אותם באדם נהדים ובארץ ישראל ומגידים כי אין לחם פירות כלל:

לרוח על לוח לבם (ירמיה ז) פ' מושל הוא אבל כמו והלוחות מעשה אלהים (שמות לב) פ' טבלות. מ"א כל עין לח (יהוקאל כא) לחים ויבשים (במדבר ו) משפטו לוח לוחים ומשום שהחיה כואותיות הגרון לפיכך נפתחו, תדע הוי נאמר ולא נס' לחה כמשקל את קול העם ברעה (שמות לב) שנה' ממוני למה תרועו רע (מכיה ד) כלו' למה תרועי תרועה: לרז לושט כשמלה (ש"ב כא) וילט פניו (מ"א יט) פ' לשון כיסוי והכרף. מ"א נכאת ולוט (ראשית מג) י"א כי הוא קשטניא"ה בלע"ז:

לול ובלולים יעלו (מ"א י) פ' ובארובות יעלו והבי"ת של ובלולים משמשת ורבותיהו אמרו לולין היו פתוחין לבית קרשי הקרשים, ותנן נמי בודקין לול של תרנגולין מפני החמץ שהוא ארובה וטפ"ה, וכן ועשית לולאות (שמות כו) האלף יהייה כמשקל דודאי תאנים (ירמיה כד) שהן קערות וכדומה

מחברת הערוך לחין - לקח לר' שלמה פרחון

רחם ארחמו (ירמיה לא) ברונו רחם תזכור (ירמיה לא)
ברונו רחם תזכור (חבק' ג) והנפעל יי' ילחם לכם (שמות יד):
לחץ והוא לחץ את בני ישראל (שופטים ד) וגר לא תלהץ
(שמות כג) והנפעל ותלחץ אל הקיר (במדבר כב)
והשם ומים לחץ (ישעיה ל) פ' לשון דוחק:

לחש אם ישך הנחש בלא לחש (קהלת י) ונבון לחש
(ישעי' ג) פ' יודע ללחוש ומבין מה שילחש חברו
והתפעל, יחר עלי יתלחשו (תהלים מא) כי עבדיו מתלהשים
(ש"ב יב) פ' מדברים בסוד וכן צקן לחש (ישעיה נ) פ' ידעו דברי יתירה.
כז' פ' ידעו דברי מוסרך זה לזה בלחש וגו' של צקן יתירה.
מ"א ובחי הנפש והלחשים (ישעיה ג) פ' אצורה שתחיה
על הירוע במקום הנחת תפילין לאנשים ויש אומ' כלי זהב
יהא תלוי על לחיי הנשים ויש לו זונים קטנים נוחנין קול
באזני האשה בלחש:

למא והלמאה (ויקרא יא) פ' שרש שיש לו רגלים חנבו
אריך מהלך על הכתלים ועל הגנות והורבה וגדול מן
התנשמת כמעט:

ליח ולא נס ליחה (דברים לז) כמשקל כי אפס המין (ישעי'
יו) נר לרגלי דבריך, כלי' מין ונר אבל משום החי'ת
יהיה זה לח' [לפינו כפזו להא' נלי יוד ועי' ס' להא']:

למש לוטש כל הרש נחשת (ראשית ד) פ' מחדר ללמשו,
את מחרשתו (ש"א יג):

ליל בליל התקור הג' (ישעיה ל) ליל שמונים הוא ליי'
(שמות יב) אילו כולו סמוכין, אבל בלי סמוך שיתי
כליל (ישעיה יז) שומר מה מלילה שומר מה מליל (שם
כא) פ' כמה עבר מן הלילה; ולילות עמל מנו לי (איוב ו).
מ"א הרגיעה לילית (ישעיה לד) פ' צורה תגדל מן הרוח
כמו שיגדל סלמנרדא מן האש והיא תדור במקומות יוממין
שאינן שם ישוב:

ליש אובד מבלי טרף (איוב ד) פ' שם של אריה כי ז' שמות
יש לו:

לכד ושאל לכד את המלוכה (ש"א יד) פ' תפס, ולכוד
לא ילכוד (עמוס ג) מצרד הוא, והנפעל נלכד
בשהיתותם (איכה ב) והתפעל יתלכדו ולא יחפרו (איוב
מא) והשם ומלכותו עלי נתיב (שם יח) אינמי ושמוד רגליך
מלכד (משלי ג):

למג עצי אלמוגים (כ"א י) חלוף רגומים שפירשו למעלה
[שרש לגם] כמו ויחרגו ויחרגו:

למד בל למד צדק (ישעיה כז) צדק למדו יושבי תבל (ישעיה
כז) ולמדתם אותם (דברים ה) למען ילמדו (שם יז)
אם למד ילמדו (ירמיה יב) למדו היטב (ישעיה א) בלמדי
משפטי צדקך (תהלים קיט) מולמדו מלחמה (שיר ג) כמשקל
השכוני בבהלים (שופטים ה) פרא למוד מדבר (ירמיה ב)
לשון למודים (ישעיה ג) למודי הרע (ירמיה יג) כעגל לא
למוד (ירמיה לא) ופועל כבד ולמדתם אותם (דברים יז)
ולמדה את בני ישראל (שם לא) אילו המילות יש בהן לשון
ניהוג כגון אלהים למדתני מנעורי (תהלים עא) ואת למדת
אותם עליך (ירמיה ב) וכיצא בהן, ותנן אם היה עני או כהן
לימודין לבא אצלו, פ' נהגין ומוה נקרא מלמד הבקר (שופטים
ד) פ' מוקל בראשו מסמור מבישין בו את הבקר ללמדם לחרוש
ולמשוך:

לעב ויהיו מלעבים במלאכי האלהים (דה"י לו) פ' מתעתעים
וכן תרוגם והייתי בעיניו כמתעתע (ראשית כז):

לעג בזה לך לענה לך (ישעיה לז) יי' ילעג למו (תהלים ב)
ותלעג ואין מכלים (איוב יא) לועג לרש (משלי יז) לעג

וקלם (תהלים עט) ופועל כבד וילעגו לנו (נחמיה ב) ומלעינים
בם (דה"י ל) ידוע הוא. מ"א כי בלעני שפה (ישעיה נח) נלעג
לשון אין בינה (שם לג) פ' מי שאינו יודע להשיב ולדבר בין
שהוא יודע לדבר לשון אחרת בין שאינו יכול לדבר אפי' בלשון
עצמו (מנחות) [צחות] נקרא כך:

לעז מעם לועז (תהלים קיד) פ' מדבר בלשון נכרי, ותנן אבל
קודין אותן ללעזות בלעז. להוציא לעז על בניה פ' שהן
בני אחרים:

לעט הלעיטני נא (ראשית כח) פ' ספוט לי כמו ששינו סופת
באבטיח, כלי' אכילת דבר רק שאין אוכלין אותו בידים
יקרא כך, ותנן נמי אין מלעיטין את הגמל:

לען לענה וראש (דברים כט) פ' עשב מד הוא (ומכניסין אותו
לאפס נתתיך) [ומכנין אותו אפסנתין] וכן בלשון יין נמי,
ומשום מדירותו אומרים ממנו משלים כגון, לב צדיק יגהג לענות
ופי רשעים יביע רעות (משלי טו) כמה שנא' לב חכמים בבית
אבל (קהלת ז) וכן נמי ההופכים ללענה משפט (עמוס ה):

לפד כלפיד יבער (ישעיה סב) פ' פתילה כבה שאינה דולקת
שנא' ויבער אש בלפידים (שופטים טו) אבל רואים את
הקולות ואת הלפידים (שמות כ) דמות גהלים נפוצים:

לפת וילפת שמשון (שופטים יז) ויחרד האיש וילפת (דו' ג)
פ' נתהפך לצד אחר, וכן ילפתו ארחות דרכם (איוב ז)
פ' יתעקמו:

לצר ויהי המלצר (דניאל א) פ' הסוכן, ותמ"ס יתירה כמו
מיו"ס משפט, ומצער:

לקק המלקקים בידם (שופטים ז) פ' שתיה מבלי כלי, אשר
ילק בלשונו מן המים (שם שם) זה כמשקל. וכי ידוק
הזב, מן רקק:

לקח לקח יי' (דברים ד) אשר לקחני (ראשית כד) והציוני לקח
פ' אהר (שמות כט) והתפעל לקוחים למות (משלי כד)

והמצרד לקוח את ספר ההגדה הזה (דברי לא) ופעמים מבליעין
הלמ"ד ואומרים ויקח כמו שיעשו במילה שניקרה נון, יתן
מן נתן, ויפל מן נפל, ובציוני אומרים קח, קחו לכם (ראשית
מות) קחי רחמים (ישעיה מז) ופתלת למ"ד של לקח פר בן
בקר, כמו שמפילין יו"ד של ציווי של מילת הירד כגון יצא,
ירד, שאומרים בציווי צא, צאו, צאי, רד, רדו, רדי, וכן מן
נתן, תן, תנו, תני, כי יקח איש אשה (דברים כד) משפטו
כי יקח איש את אשה, אבל משום שפעמים תמצא שהאשה
קונה את בעלה ופעמים הבעל קונה את אשתו, לפיכך לא
אמר חכ' מילת את, כיצא בו ורב יעבוד צעיר (ראשית כח)

אילו אמר את צעיר היו העובדים כוכבים ומזלות לעולם משמשיין
את ישראל ומשלא אמר מלת את, הרי מתחלפין אם זכינו
שימשו אותנו ואם לא זכינו נשמש אותם (עי' לעיל ש' את),
ופעמים מודגשין קר"ף קיחה ופעמים אין מודגשין כגון והם יקחו
את הזהב (שמות כח) ואקחה פת לחם (ראשית יח), ויש
או' שני עיקרין הן אחד בלמ"ד ואחד בלי למ"ד, ואני אומר כי

הם עיקר אחד, אבל כך מנהג לשון הקודש אם ידע האדם מה
שידבר לו חבירו ויבין את דעתו אין חוששין מן המילות אם
הולכין באמת או שלא כמשפט כי לא אומרים סברת הדיבור
כדי שיבין כל אדם דברי חבירו בין לענין לימוד חכמות בין
להקשות ולפרק בין למעון בביד בין להודות בין לכפור ומשעה
שנבין כל זה אין אנו חוששין אם הדיבור כהוגן ואם לאו,
והציוני לרבים קחם נא אלי (ראשית מה) קחם על זדונותיך
(הושע יא) מצרד הוא כלי' קחתם כמו קחתך את אישי
ראשית

תחת שלחנו (שופטים א) ואתם תלקטו (ישעיה כו) והתפעל ויתלקטו אל יפתח (שופטים יא) ויבילקוטו (ש"א יז) כלי עוד שמישים הרועה מאכלו בו:

לקש יורה ומלקוש (דברים יא) סוף החורף ו"א הגשם המאוחר וכן אמר התרגום והיה העטופים ללבן (ראשית ל) לקשיא. מ"א והנה לקש (עמוס ז) פ' עשב צומח מוגשם של מלקוש וזו הראיה כי אמר והיה אם כלה לאכל את עשב הארץ (שם שם) כלו את לקש הארץ ומה נאמר וכרס רשע ילקשו (איוב כד) פ' יאכלו לקשו:

[סרט נסד ע"י לקמן סרט סדד]

לשך ולשכה ופתחה (יחזקאל ז) פ' בית שער ולשון רבים לשכות:

לשם לשם שבו (שמות כח) אבן ירוק:

לשן לשוני עט סופר (תהלים מה) ומה אל תלשן עבד (משלי ל) מלשני סופר רעהו (תהלים קא) כמשקל למשופטי אתהנו, וקמץ חתף יתחלף בחולם, כגון וימץ,

וימז, והיוד של מלשני יורה כיו"ד חוקקי בסלע ונשאר מלושין, במשקל מוקושש. מ"א קרוב לו לשון המלה (יהושע יח) פ' ים שנכנס ביבשה ויראה כמו נהר, מן הלשון הפונה נגבה (שם טז) לשון ים מצרים (ישעיה יא) פ' חוטם של נהר שנכנס ביבשה. מ"א איש ללשונו (ראשית ז) פ' דיבור. מ"א לשון הוהב (יהושע ז) פ' חתיבה נסכא: מ"א לשון אש (ישעיה ה) פ' להב:

לתח לאשר על המלתחה (מ"ב י) פ' כסות היפוך של וערפל חתולתו. אינמי והחתל לא חותלת (יחזקאל יז) פ"א כלי עור שמצניעין בו הבגדים, וכן אמר התרגום קמטרא: להך ולתך שעורים (יהושע ג) פ' חצי החומר שמסקלו ג' אלפים ושש מאות אונקיות:

לתע מלעות כפידים (תהלים נח) פ' שיניהם הארוכים היוצאין מכאן ומכאן, ומה נאמר ושיני כפידים נתעו (איוב ד) משפטו נלחעו נפלה הלמ"ד שלו כמו למ"ד ויקח ופירושו ילחעום יאכלום במלעותהם:

מלה רביעית

מתלהלה, כמתלהלה היורה זיקים (משלי כו) פ' כאדם שמתעלפה והוא הירג אחרים כי מראה עצמו הלש והוא גבור ושמה הוא מן יתלת ארץ מצרים, אבל נכפלו אותיותיו וכבר פשטנוה למעלת [בשרש להח]:

נשלם ערך למד

אתחיל ערך מים

מאד והנה טוב מאד (ראשית א) בכל מאדך (דברים ו) פ' ביותר:

מאה מאה שנה (ראשית כא) למאות ולאליפים (ש"א נט) משפטו למאות אבל נפלה יו"ד של מאה וכן ה"י שנות וימין עליון (תהלים עז) וה"י של מעט שנות (משלי ו) ויש במקרא שרי המאות (מ"ב יא) אבל נכתב הוא ולא קרי: **מאם** דבר מאומה (במדרב כב) משאת מאומה (דברים כד) פ' כלום ואין הה"י שבה של נקבה אלא כמו ה"י של נחלה עבר על נפשנו (תהלי קכד) נגדה נא לכל עמו (תהלי קיו):

9*

מאן

(ראשית ל) לבלתי קחת מוסר (ירמיה ה) אבל ולקחת גם את דודאי בני (ראשית ל) הלמ"ד עיקר כלו קחתך את אישי וקחת עוד דודאי בני, אבל הפילו הלמ"ד מאחת ולא הפילו מן השנית ואינו לקחת את בת אחי אדוני לבנו (ראשי כד) כי זו הלמ"ד משמשת כמו לעשות, לשמור, להבדיל, והשם ומקח שוחד (דה"י יט) כי הפילו הלמ"ד של מלקחיה ומחתותיה (שמות כה) במלקחים לקח מעל המזבח (ישעיה ו) והנפעל וארוך האלהים נלקחה (ש"א ד) הוא בעונו נלקח (יחזקאל לג) במרם אלקח מעמד (מ"ב ב) משפטו אנלקח, והמצרד של נפעל אל הלקח ארון אלהים (ש"א ד) ביום הלקחו (שם כא) והתפעל ואש מתלקחת (שמות ט) כי לקח עמי חנם (ישעיה נב) כי מאיש לוקחה זאת (ראשית ב) כי ממנה לוקחת (ראשי ג) ורפיפי הקרף שלא כדון הוא, אם תראה אותי לוקח מאתך (מ"ב ב) אונו כמו כי לוקח עמי חנם, אלא כלו אם תראה לקוח מאתך, כיוצא בו והסנה איננו אוכל (שמות ג) כלו איננו אוכל, ואילו אמר והסנה לא אוכל היה משפטו כמו ואהריך לא

זונה (יחזקאל יז) [ע"י ח"י] וכן ורגל מוערת (משלי כה) פ' מוערת, יוקשים בני האדם (קהלת ט) יוקשים, וכן מה נעשה לנער היולד (שופטים יז) כלומר היולד, והשם מזה הענין מלקוח אבל לא נהגו לקרות זה השם אלא לענין שבי ושלל, המביאים את המקחות (נחמיה ז) כלו את העניני הניקנין כדתן מקח וממכר, אבל יוקח נא מעט מים (ראשית יח) הוא מעיקר הפעול אע"פ שאין בכל המקרא הלקוח כי הוא כמו ויגד למלך מצרים (שמות יד) כי המשקל הזה אם יהיה מן המלות שאין בהן אות מאותיות אהרי כמו נתן אומר וכו' יתן מים (ויקרא יא) ואם יהיה מן המלות אין בהן שראשון יו"ד אומר ויבל שי (ע"י יח) אשר יצק על ראשו (ויקרא כא) ואם יהיה מן המילות שאמצען ו"ו אומרים יודש קצה (ישעיה כח) ואם יהיה מן המלות של כפל, אומר על כמון יוסב (ישעיה כח) מסובות יש"ם (במדבר לב) וכן כל כיוצא בהן, ויקח קרח (במדבר יז) כלו נשא עצה כמו נשא ונתן בדברים ובתלמוד אומר שקלו וטרו פ' לקחו והניה, כיוצא בו ויקח ויתן את העדות (שמות ט) וכן ואבשלום לקח ויצב לו ויש"ב יח) וכן הלוקחים לשונם ונאמו נאום (ירמיה כג) וכן ולקח על מים רבים (יחזקאל יז) פ' התפשט בקרקע אע"פ שפירושוו אחרים נטע הרי הוא לא יצא מדי פשוטו והוא קמוץ להודיע כי נפל הלמ"ד ממנו כמו היום רד מאד משפטו [ירד] הפילו היוד ועשאוהו קמוץ להוכיח עליו ומה נקראו מלקוחים מפני שתופס בשינוי ובפיו. מ"א ואיננו כי לקח אותו אלהים (ראשית ה) פ' המית אותו ולפי ששינח מעשיו לטובה שינה הכ' סיפר מורה בשינוי מומתת בני דורו וכן אף אלהים יפרה כפי מור שאול (תהלים מט) כלו אל ימית את נפשי במות גופי אלא יפדנה כשייר הגוף לשאול, וכן הנני לוקח (מאתך) [נמך] את מחמד עיניך במגפה (יחזקאל כד) פ' הנני מומית את אשתך. מ"א כי לקח טוב נתתי לכם (משלי ד) יערף כמטר לקחי (דברים לב) ומתק שפתים יוסיף לקח (משלי יז) פ' ראה וחכמה, ומה נאמר ויקחו האנשים מצרים (יהושע ט) פ' הבינו העם כשראו את צירם, וכן מה יקח לבך (איוב טז) פ' יחכימך, הטתו ברוב לקחה (משלי ז) פ' דברי חכמתה:

לקט לקטו לחם משנה (שמות יז) תלקטו (שם שם) לקטו אבנים (ראשית לא) ולקט קצירך (ויקרא יט) ופועל כבד את אשר לקטו (רות ב) וילקט יוסף (ראשית מז) מלקטים

מחברת הערוך מאן - מוג לר' שלמה פרחון

מאן מאן בלעם (במדבר כ"ב) מאנו קחת מוסר (ירמיה ה) מאנת הכלם (ירמיה ג) מאנה הנחם נפשי (תהלים עז) המאנים לשמוע את דברי (ירמיה יג) והמצדד אם מאן ימאן (שמות כב) כי אם מאן אתה (שם ז) פ' בעל מיאון, כמשקל קרוב ומהר מאד (צפני א) ומשפט מאן ומהר שאמנו שיהו דגושין כמו ושבח אני את המתים (קהלת ד) אבל הה"י אינה בת דיגוש ולא האל"ף:

מאס כי מאס יי' (ירמיה ב) כי אותי מאסו (ש"א ח) לא מאסתם (ויקרא כ"ז) ימאס באהל יוסף (תהלים ע"ח) והמצדד המאס מאסת את יהודה (ירמיה יד) וכן נמי על מאסם את תורת יי' (עמוס ב) והנפעל כסף נמאס (ירמיה ז) ואשת נעורים כי תמאס (ישעיה נד) פ' לשון מיאוס כמו שנאה. מ"א ימאסו כמו מים (תהלים נח) פ' ימסו ויגרו והאל"ף יתירה, וכן ירוי רגע וימאס (איוב ז) ושוא האל"ף במקום אות של נפעל כלו' וימאס הנה הוסיפו האל"ף בכאן והפילוהו ממילה שהיא בודאי צריכה לה שנה' נמבוה ונמס (ש"א טו) ומשפטו ונמאס: **מאר** צדעת מומארת (ויקרא יג) סלון ממואר (יהזקאל כ"ח) את המוארה (מלאכי ב) פ' כליון וחסרון:

מגר מוגד שמים (דברים ל"ג) עם פרי מגדים (שיר ד) פ' פירות, ויש מי שפ' כי מוגדנות (ראשית כד) מזה הענין ולא יתכן לפי שא' הכתוב וכל סביבותיהם יחזקו בידיהם בכלי כסף בזהב ברכוש ובבהמה ובמגדנות (עזרא א) וכן רבים מביאים מנחה ליי' בירושלים ומגדנות לחוקיהו מלך יהודה (דח"ב ל"ב) פ' מתנות מענינים חשובים מפני שאין חשיבות כל כך לפירות שיובאו במתנה עם כסף וזהב ליי' ולמלך: **מגל** שלחו מוגל (יואל ד') כמשקל ופגג ודבש (יהזקאל כ"ז) ואחד וכלנה, פון ארס, ושוא אל"ף כמשקל ופגג ודבש (יהזקאל כ"ז) כלל' מנגל כמשקל מתן, ומפל בר' מעיקר נתן ונפל: **מגן** אשה מגן צדק בידך (בראשית יד) אמגנך ישראל (הושע י"א) פ' מסירת האויב ביה אויבו, וכן עמרת תפארת תמגנך (משלי ד) פ' תמסור לך:

מגר וכסאו לארץ מגרת (תהלים פט) והתרגום אמר ימגר כל מלך ועם (עזרא ו) כמו ירוס, ומזה הענין מוגרי אל הרב היו את עמי (יהזקאל כא) כלל' נפולי בהרב היו עמי, אל הרב כמו ואל הארון נתן את העדות (שמות כה) כלו' ובארון וכן ואל אשת עמייתך (ויקרא י"ח) פ' ובאשת עמייתך, וכן ויאמר יי' אל לבו (בראשית ח) פ' בלבו, את עמי, האת יתירה כמו ואת הברול נפל אל המים (מ"ב ו) אינמי ובה האר' ואת הרוב (ש"א י"ז) שלשתן אין ציכין מלת את. מגורי הוא פועל קל ומגרת הוא פועל כבד:

מגד תגור מדו (שם כ) פ' לבושו, ומדיו קרועים (שם א ד) על פי מדותיו (תהלים קלג) קללה במדו (שם קט) פ' בבגדו כמו שכ' תחיי לו כבגד יעטה (שם קט) אבל ויכרת את מדויהם (ש"ב ו) אע"פ שפירושו בגדיהם אינה מזה העיקר ויתכן נכני שיהו' כמו מנדח בלו (עזרא ד) והנני נפלה:

מגד ומדרם בחבל (ש"ב ח) ומדוית פועלתם (ישעיה סה) ומדויתם מחוץ לעיר (במדבר ל"ה) מי מדור בשעלו מים (ישעיה מ) וימדו בעומר (שמות י"ז) ומים תכן במדה (איוב כ"ח) פ' מירדה ומשיחה. מ"א מי שם מומיה (שם ל"ח) פ' קצותיה ואפסיה ואצילה כמשקל ומצרי שאלו מצאני יתהלים קי"ז) שמשפטו ומצרי אבל הפילו אות של כפל ולא יכלו לרדש את הדי"ש שאינה בת דיגוש, אנשי מדות (במדבר יג) פ' אורך וגובה, וכן בית מדות (ישעיה י"ב) והי אש מדה (דה"י י"א)

וכן ויתמודד על הילד (מ"א י"ז) פ' נמשך עליו והארץ אבריו על כל אבריו, עמד וימודד ארץ (חבק' ג) פ' משך חסדו על העולם כמו כסח שמים הודו וכמו כן ראוי לפרש הילכות עולם לו (שם) פ' אפסי ארץ מלאים כחו ויתכן שיהו אנשי מדה ממקום רחוק כמו עם ממושך:

מגן מדינה ומדינה (אסטר ט):

מדע מדוע תתנשאו על קהל יי' (במדבר יו) פ' למה:

מה זו המילה תתהפך לכמה ענינים מה תארו (ש"א כח) ומח דמות תערכו לו (ישעיה מ) מה בצע (בראשית לז) מה ארצך (יזנה א) ומה העדים (במדבר יג) פ' לשון שאלה. מ"א עד מה יי' (תהלים עט) פ' עד מתי, ועוד מוסיפין עליה למד ושואלין לידע הטעם כמו למה אמרת אחותי היא (בראשית יב) למה הציתי עברך (ש"ב יד) למה זה אתה נופל על פניך (הושע ז) ופעמים עושין כך אפילו בלא למד כגון מה תצעק אלי (שמות י"ד) ומה שדים כי אינך (איוב ג) מה זה מחרת אלציא בני (בראשית כב) מה זה רוחך סרה (מ"א כ"א) אבל מה שואלין כך על אמיתת הדבר ועל טעמו כמו מה עשית לנו (ראשי ל) ומה חמאתי לך (שם כ) למה תבכי וש"א א). מ"א למה אשכל (ראשית כב) למה תשבח המלאכה (נחמיה ו) פ' פן וכן למה נמות לענין (בראשית מ"ז) ומוסיפין כף כשואלין על המזון שנה' כמה ימי שני חייד (שם מ) עד כמה פעמים אני משיבעך (מ"ב כב). מ"א מה עשית קול דמי אחיך (ראשית ד) פ' עזרה היא. מ"א ויעבר עלי מה (איוב כ"ג) פ' כל, מה רב טובך (תהלים ל"א) מה רבו מעשיך יי' (שם לו) ולי מה יקרו רעד (שם קל"ט) פ' לשון תימה. מין אחר ומה אתבונן על בתולה (איוב לא) מה תעירו ומה תעוררו (שיר ח) מה לנו חלק בדוד (מ"א יב) פ' לא. מין אחר אם תמצאו את דודי מה תגידו לו (שיר ה) פ' כך. מ"א מה בדי ומה בר בטני (משלי לא) פ' קריאה. מ"א מה נעבד את יי' (שמות י) ואנחנו לא נדע מה נעשה (דה"ב כ) פ' איך:

מחל סבאך מהול במים (ישעיה א) פ' מווג ומעורב:

מחר מהר צועה (ישעיה נא) וימחר אברהם (בראשית כד) ומחרתם והודרתם (ראשי' מה) מהרי שלש סאון (שם י"ח) מהר עני (תהלים ק"ב) וממחר אלהים (בראשית מ"א) והמצדד כי אבד תאבדון מחר (דברי' ד) למהר לשלחם (שמות יב) משפטן שיהו דגושין אילולי הה"י, אבל קרוב ומהר מאד (צפני א) אינו מצדד ולא ציוני אלא אותו הדבר בעל מיהור, מהרו ועלו (ראשית מה) משפטו להיות דגש כמשקל דברו, זמרו ליי', קדשו צום, ומשפטו שח"י וכל אותיות אההעיר לא יתדגשו לפיכך נשתנו כגון רחצו והזכו, שאלו מ"י קרבו רבכם, ברכו יי', מ"א איש מהיר במלאכתו (משלי כ"ב) עמ סופר מהיר (תהלים מה) פ' אומן חכם. מ"א מהר ימחרנה לי (שמות כב) כמחרת הבתולות מוחר ומתן (ראשית לד) פ' קידושין. מ"א גוי המר והמחרת יחבק' א' ולב נמחרים (ישעיה לב) נמחרתי לב (שם לח) ועצת נפתלים נמחרת (איוב ה) פ' לשון אולת וכסילות:

מזג הנוגע בארץ ותמוג (עמוס ט) למוג לב (יהזקאל כ"ח) ותמוגנו ביד עונינו (ישעיה ס"ד) פ' נדנדו ונענועו לרע. והנפעל וההיכל מגוד (נחמיה ב) נמוגו כל יושבי כענו (שמות ט) והתפעל והגבנות תתמוגנה (עמוס ט). מ"א ותמוגני תשוה (איוב ל) פ' העבירה ממני, וכן ברביבים תתמוגנה (תהלים סה):

מחברת הערוך מוח - מחץ לר שלמה פרחון לה

מוח ומוח עצמותה ישוקה (איוב כ"א) פי השומן שבתוך העצמות. ונהגו רבותינו לקרות לראש מוח מושו שבתוכו: מוצט תמוט רגלם (דברים לב) כי ימוטו עלי או (תהלים נה) פ' ישעמו, והשם אם תסיר מתוכך מוטה (ישעיה נח). מ"א וישאמו במוט (במדבר יג) מוטרות עץ כשסובליו עליו דבר כבד יכניסו הסובלים שנכנס תחת כל ראשי מראשי הקירות ולענין עול ישו אחד קטן ומכניסין ראש האדם בדוחק, ופעמים מרגשין שנא' והי' מוטרות כנפיו (ישעיה ח):

מוך וכי ימוך אחיך (ויקרא כה) ומך אחיך עמו (ויקרא כה) כמשקל וקס פ' לשון עני ומשום שהוא קמוץ ידענו כי הוא מוזה העיקר אבל יומוכו בעונם (תהלים קו) משום הרגש שלו ידענו כי עיקרו מוכך כמשקל יסובו עליו רביו מן סבב ישומו ישרים על זאת מן שמוס אבל פ' מ כך ו מוך שוה:

מול יומל אברהם (ראשית כא) קמץ חטף במקום וי' כמו וקס, וישב אברהם אל נערוי, ויגר אברהם בארץ פלשתין, וכן יגר מואב, ויקץ מואב, וימת איוב, כי תאמר מהם גוד בארץ הזאת, גורו לכס מפני הרב, שובו לכס, ומות בהר ההוא, הא למדת כי חטף קמץ במקום וי' והקורא כל אילו המילות בלא חטף קמץ אלא כמו פתח הדי זה טועה, כי לא יקרא כך אלא מילות של פתח כמוש כגון וינח בכל גבול מצרים, ויעש משה, ויחץ את הילדים, שהן מן נחה, עוש חוץ, היו בקמץ חטף, ואם תאמר למה אינן קורין בקמץ ושביא כמנהג כל קמץ חטף? הו ידע כי ספרים המדוקדקין בשביא עם קמץ הן נקודין ולפי שרצו מצאת סופרים להקל הסודות מעליהם הפילו השב"א לומר כי דבר ידוע הוא, נחזור לדברינו, ומל וי' אחיך (דברים ל) פ' משל הוא אבל לשון כדיתה וקציצה הוא משום שאמר ערלת לבבכם (שם י) אמר נמי לשון מילה, ומל כמשקל וקס, וכן בשם וי' כי אמילם (תלים קיח) ונכפלה זה הפועל שנא' ולערב ימולל ויבש (שם צ). מ"א מול סוף (דברים א) בתולם, אל מול ההר שהוא (שמות לד) בשורק וכן רום יהו נשא, שמים לרום, טובם כחקק, אעביר כל טובי, ומולי (במדבר כ"ב) פ' ננחי ונגדי וכן נמי והתורה השנית ההולכת למואל הוא (נחמיה יב) כמו ימין ושמאל, והאלף יתירה, ומוח ואת מול עמי לאיוב יקומם (מזכה ב) אבל הוא כתוב ואתמול [ר"ל מלה אחת] פ' נגד עמי תקימו אויבים:

מום, מום בו (ויקרא כא) בניו מומם (דברים לב): מוץ כי לא ראיתם כל תמונה (דברים ד) התיזו כתיזו של תקימה, פ' דמות:

מוץ כמוץ יסוער מגורן (הושע יג) כי אם כמוץ (תהלים א) א' פ' תבן רק:

מור מד דרור (שמות ל) בשמו המר (אסתר ב) פ' מושך. מ"א אריתי מורי (שיר ח) פ' שרף שריחו יפה אורני אותו מן האילנות, וכן פירשו רבינו היי זל בפירוש במסכת שבת אבל המור שאמרנו למעלה כמו דדים ודלרולים יהיו בצוארי העוים של בר שבמדבר ארץ נוש לפרקים נובלן וצומחין אחרים תהתיקן ולא יתכן שיאמר עליו אריתי מורי כי לא יארה האדם אלא עניני צמחין ואילנות, וידי נטפו מור (שם) פ' שמן המור: מוש לא מושו (במדבר יד) כמשקל לא קמו, לא ימוש (הושע א) ומשתי את עון הארץ ההיא (זכריה ג) פ' לשון הסרה, ונתפס הו"ג בשומווהמשני את העמודי (שופטי י"ז) מוזה העיקר ואינו כן אבל הוא מן גשה נא ואמושך בני

(ראשית כ"ז) וימש חשך (שמות י) משום שהי' שמשון סומא אמר לו הולכני עד שאמשש בירי את העמודים:

מות וכי ימות (ויקרא יא) כימת הילד (ש"ב יב) פן תדביקני הרעה ומתי (ראשי יט) משפטו מתתי, וי' ממות ומותיה (ש"א ב) אנכי מותתי (ש"ב א) ואמותתהו (שם א):

מוג אל יחסר המונ (שיר ו) ופעמים יחלופוהו בסמך שנא' מסכה ממנה (משלי ט) פ' מויגה: מוזה מוי רעב (דברים ל"ב) כמשקל מתי מספר ופירושו כמוה, ויש מי שפי' (קמים) [חמים] מן התענית מן למוזה לאתונה (דניאל ג) וחשיב כי המי"ם של למוזה עיקר והיא ובאמת משמשת תדע שהרי אמר אזא יתירה (שם) למיזא כלו' למפעל:

מוזח אין מוח עוד (ישעיה כג) ולמוח תמיד יחגרה (תלים קט) ומיזה אפיקים רפה (איוב יב) פ' חגור:

מוזר לא יבא ממזר (דברי כג) פ' זרע שאינו של קיימא כמו בצים מזולות שבמשנה, וכן אמרו רבותינו מעולם לא ראינו גין ונכד לממוזין דאמרי' (ביבמות) ידיע ולא ידיע עד תלחא דרי חיי טפי לא חי אבל לא ידיע כלל לא חי כלל אבל הידוע חיים נתונים לו ולורעו והמקרא מוכיח שמנה בו דורות עשרה, ופי' לא יבא ממזר ממין וישב ממזר (דברי ט) וממין מוזר כלו' שנחרק מלבא בקהל אף כי יולדיו היו קרובין על ידי שהולידוהו בעבירה נתאכזר ונעשה מוזר עד יבא מטרה ומצדף, לפרקים עושה דור שני אבל לא דור שלישי לפיכך שנינו א"ר אלעזר תגורו לי ואני אטהרנו כדי לבא בקהל וי' משום שנחברד להם שאינו של קיימא, ואינו ממזר אלא מאשת איש או מן עדה בין שוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון, אבל בן הפנויה הבא מן הזנות אינו ממזר, כמשקל בצים מוזרות כמשקל אבן דומם, לב הוחל. מ"א וישב ממזר באשרד (זכריה ט) פ' גר וכן אמר התרגום ויחבון בני ישראל באשרד דהוין בה כנכראין, ולשון יחיד מוזר, אבל מוזה היתי לאחי (תהלים ס"ט) מלשון וכל זר, והמי"ם כמו מי"ם של קמץ מנור כולתם (ש"ב כ"ג). מ"א וציצא מזרות בעתו (איוב לג) פ' מזלות:

מחח עולות מחים (תהלים סג) וחברות מחים גרים יאכלו (ישעיה ה) פ' שמן כלו' וחברת מלאים אילים מחים כמו מפוטמין וכן עולות מחים פ' אילים שמנים הגרים בחברות יאכלום, וכן נמי חגים ינקופו, פ' אילים של חג יערופו, וכן אסיו חג בעבותים, פ' איל של חג אבל רצו לקצר הפילו העיקר והניחו הטפילה, וכן והביא את אשמו לי, פ' איל אשמו:

מחא ימחאו כף (ישעיה נ"ח) יען מחאך יד (יחזקאל כ"ח) פ' חוקע כפיו, ותדגום ויך ומחא:

מחה ומחיתי כעב פשעיד (ישעיה מד) ומחה אל מי המרים (במדבר ח) פ' ימחוק. מ"א קרוב לו אכליה ומחיתה פיה (משלי ל) ומחיתי את ירושלים כאשר ימחה את הצלחת (מ"ב כא) מחה והפך את פניה (מ"ב כא) פ' קינחה, ומוזה נקרות קערה חמהיה. מ"א ומחה אל כתף ים כנרת (במדבר לב) ומחי קבלו (יחזקאל כ"א) לשון נגיעה חמה כמה שנא' כי יגיע הרים אל הצל' (זכריה יד) ומוזה למחות מלכין (משלי ל) פ' אל תגיע לסוף דעתו בענין שמחות וחספוקין. מ"א שמנים ממחים (ישעיה כ"ח) פ' מומחין לרפואה ותנן ומומחה לרבים, ובלשון תלמוד איתמחי קמיעה:

מחץ מחץ ביום אפן מלכים (ההלים ק"ו) מחצתי ואני ארפא (דברים ל"ב) פ' הכיתי וחציווי מחץ מתנים קמיו (דברים ל"ג) משפטו מחץ קמיו מתנים, והשם מחץ מכתו

מחברת הערוך מחק - מלא לר' שלמה פרחון

מכתו ידפא (ישעיה ל). מ"א למען מחיץ גולך (תהלי' סח) פ' ה'יפוך המוץ בגדים, כל' תצבע גולך ברם כחיפוך כבש וכבש:

מחק ומחקת ראשו (שופטים ה) פ' העבירה והסירה, ותנן אין מוחקין במקום שגודשין (ב"ב דף פח) פ' מחסרין מה שיעלה על פי המדה בהתיכה של עץ במדירת החטה והשעורה והמלה וכיצא בהן להסיר מרמת המודרין את היבש (נ"י געניל סגס בגס):

מחר למחר יהיה (שמות ח) ממחרת הפסח (במדבר לג) פ' מחר של פסח והוא סמוך, אבל יהיה ממחרת החדש השני (ש"א כ) אינו סמוך אלא כל' יהי ממחרת שהוא יום שלישי לחדש נמצאו שלא היו אוכלין על שולחן המלך אלא שני ימים ראשי חדשים בלבד. מ"א ומחיר כלב (דברים כג) ולא רבית במחירם (תהלים מד) פ' דמיהם וכסף שווייהם: **ממט** בל נמוטו פעמי (תהלים יב) לדברי חיוג הקורא אותו בדגש אמרת אבל אנו קורין נמוטו כמו לעת תמוט דגלם [גס מוט] פ' תמועד:

ממיל, כממיל ברזל (איוב מ) פ' קורה: **ממטר** ומטר וגשם (זכריה י) ממטר עזוי (איוב לו) ממטר ארצך (דברים יא) זה סמוך ולא מצינו במקרא ממוטו פועל קל אלא פועל כבד שנא' כי לא המטיר (ראשית ב) והמטרתני על עיר אחת (עמוס ד) והנפעל חלקה אחת המטר (שם שם):

מז זו המלה שואלין בה על בני אדם בלבד שנאמר מז את ותראי (ישעיה נא) מז לך כל המנהגה (ראשית לג) מז ומי ההולכים (שמות י) מז הוא זה (אסתר ז) ורות אמרה לה חמותה מי את בתי (רות ג) כל' מקודשת את או בעולה או לא זה ולא זה כיהמירה אותה. מ"א מי הירדן יכתתון (הושע ג) ולשון רבים הוא ונכפל עוד שנא' מימי הירדן (שופטים ד). מ"א ומזמי יהודה יצאו (ישעיה מח) פ' זרעו ויש או' בת מז' זהב (ראשית לו) ממינו כל' מיוחסין לזהב:

מין עושה פרי למינו (ראשית א) זהו אתה הטעם מרתיק [כ"ז] סקירה זחיק ולכן דגס צ"ס סחתינו: חית הארץ למינה (שם שם) למינה היתה דגתם (יחזקאל מז) פ' מינין רבים, יש או' כי מן הוא (שמות טז) מזה הענין כל' מין יחידו שאין לו דומה ואם תאמר אנה עוד' הרי מצינו סוד, ומצינו ותשם בס' ד איננו בבקד יאכל עד אפס כי עיקר עוירוני (תהלים קיט) פ' שללוני בהנם ומצינו כי אפס הכיץ, ומיין אף, ומצינו רש ועושר, ומצינו ישבע ריש, ושתה ושכח רישו ומצינו פרסות סוסיו כצד נחשבו, הנני עומד לפניך שם על הצור, יש לאל ידי, כגבר אין איל:

מייץ כי מייץ חלב (משלי ל) פ' נדנוד החמת, אבל מייץ אף (שם שם) פ' לשון מציצה כגון למען תמוצו, וכן כי אפס המיץ (ישעיה יו) כל' נפסקה המהיה מובני אדם שלא יכלו: ולא מצאו מה לשתות חזרו למיציין ועוד נפסקה המציצה כלל **מיק** ומיקו וירברו ברע עושק (תהלים עג) פ' ירקבו עצמי האדם ברעותם וימיסוהו, מיק יהיה (ישעיה ג) כמו מן מן למינו שאמרנו למעלה [ש' מין] פ' רקב וסס ועש ותנן מפני שהיא ממוקתו פ' מוכח שחין אם תהיה לו לאשה לשכב עמה ימק וימס כל בשרו:

מיר ולא ימיר אותו (ויקרא כז) המיר כבודו (ירמיה ב) והמוצד ואם המיר ימיר (ויקרא כז) פ' יחלוף והשם תמורה כמשקל תקימה תקיפה:

מכר וימוכו בעונם (תהלים קו) הדגש במקום אות של כפל, וכן בעצלתים ימך המקרה (קהלת י) כלו ימוכך, כמשקל ידל כבוד יעקב מן דללו וחרבו וכן לא ימד ולא יספר כלו ימורד ונפעל הן כולן כלו ינמך, ינדלל, ינמדה:

מכר לאיש אשר מכר לו (ויקרא כה) כי מכרו מצרים (ראשית מז) וגונב איש ומכרו (שמות כב) והמוצד ומכור לא תמכרנה (שם שם) מכרו את השמן (מ"ב ד) מכרה כיום (ראשית כה) משפטיו מכרה כמשקל זכרה לי אלקים לטובה (חמיה יג) והנפעל לא ימכד ולא ינאל והתפעל והתמכרתם (שם דברים כה). מ"א כי צורם מכרם (שם לב) ומכר אותם ביד סיסרא (ש"א יב) פ' וימסר אותם. מ"א אשר התמכך לעשות רע (מ"א נא). מ"א איש מאת מכרו (מ"ב יב) מרכיבם ואוהביכם (שם שם) פ' בעלי בריתו של אדם, וקדוב להיות כמוהו לבר ממכרו על האבות (דברים יח) דבר שמחלו בו הראשונים שהיו חברים, דתנן מה מכרו אבות זה לזה אתה שבתך ואני שבתך. מ"א כלי חמס מכורותיהם (ראשית מט) פ' כלי זינם ובלשון יון קורין לסכן מכירי. מ"א מכורותיך ומולדותיך (יחזקאל יו) פ' חילוף מגורותיך כמו ויסכרו מעינות תהום רבה (ראשית ח) ויסגר יי' בעדו (שם ז):

מלל כיו מלל לאברהם (ראשית כא) לדעת שתי ברוי מללו (איוב לג) מו ימלל גבורות יי' (תהלים קף) תרגום דיבור מלול שנא' לא איש דברים אנכי (שמות ד) לא גבר דמולל אנה. מ"א וקטפת מלילות (דברים כג) פ' אביב שמולל האדם מן השבלים בין שתי ידיו ואמר דבותינו ההרם מולל בשבת ומריה בן. מ"א יודך חציו כמו יתמוללו (תהלים נח) פ' ישתבדו וראש הפסוק יעור לזה הפי' וכן ולערב ימולל ויבש (תהלי' צ) וזוה הענין בלא יזמו תמלא (איוב טו) אבל האליף יתירה פ' תמלל כמה שנא' כציין יצא וימול (שם יד) כל' בלא עתו:

מלא וכבוד יי' מלא את המשכן (שמות מ) כי מלאתי מלים ויאוב לב) [חסר אלף בהג'ן] כל' תמלאתי וכן כי מלאה הארץ חמס (ראשית ו) והציווי ומלא חפניך גחלי אש (יחזקאל י"ד) מלאו ארבע כרים (מ"א יח) והשם מלאה המתחת (ויקרא יו) תמלאמו נפשי שמות טו) פ' תמלא מלה, והנפעל שראשי נמלא טל (שיר ה) ומלאו במזוק בוויית מזבח וזכריה ט) פ' ייראח עליהם חדם כמו שייראח על המזרק שמקבל הכהן דם השחיטה וכמויות המזבח כששופכין עליהן חדם, אילו הפעלים הן פועלין בעצמן, אבל הפועל באחר מלא ציון משפט (ישעיה לג) וימלאו את כליהם בר (ראשית מז) ותמלא כדה ותעל (ראשית כד) והציווי ומלאו את התצרות חללים צאו (יחזקאל ט) משפטו מלאו כמו שאמר בקשו ברחובותיה, שהוא כמו בקשו צדק בקשו עוזה. מ"א וימלאו מימה (האשי' כה) ובמלאות הים האלה (אסתר א) כי מלאו ימי (שם שם) מלא שבעו זאת (שם שם) את מספר ימך אמלא (שמות כג) וימלאתי את דבריך (מ"א א) פ' השלמה, וזוה נאמר המלאה הזוע (דברי כב) פ' הזוע והקציר שכלל ונשלם, וכן וכמלאה מן היקב (במדבר יח) פ' תירוש שנשלמה מלאכתו, וכן בפס' מלא (ראשית כג) פ' שלם, קראו אחריו מלא (ירמיה יב) פ' כלום, ומזי מלא ימצא למו (תהלים עג) יי' מים רבים, מלא רועים (ישעיה לא) פ' חבורה, וזרעו יהיה מלא הגנים (ראשית כח) פ' ובניו ירבו. יהודה וישראל נקראו בג' יום וגם נקראו עמי'ם שנא' עמי'ם הר יקרא, ירעם הים ומלאו ותלים (צ' וכן ליי' הארץ ומלאוה (שם כד) קראו מלאו (ירמ' ד) פ' הרבו, מלא הגוזה (יחזקאל יו) פ' כנפיו שלמין ארוכין, כי

מחברת הערוך מלה - מסס לר' שלמה פרחון לו

בו הזמן שנא' והי' מימים בימי קציר חטים ופקד שמשון את את אשתו (שופטים טו) פ' לאהר ימים וכן ומרוב ימים יפקדו (ישעיה כד) פ' ובסוף הזמן וכן חדשים מקרוב (דברים לב) פ' אחר זמן קרוב כמו דרנות רשעים מקרוב (איוב כ) וחנן נמלטה מ"א ברוך מבנים אשר (דברים לג) מנשים באהל תבורך (שופטים ה) ומשלג אלבין (תהלים נא) שמן ששון מתברך (תהלי מד) פ"א ברוך בין בנים. בין נשים תבורך, שמן ששון בין חברך. מ"א מכל צורדי הייתי חרפה (תהלים לא) פ' לכל צורדי כמו שאומר למטה לשכני מאד וגו'. מ"א וביס זבחכם יאכל וממחרת (ויקרא יט) פ' ובמחרת וכן וממחרת השבת יניפו הכהן (ויקרא כג) פ' במחרת. מ"א ומשנאין מן יקומון (דברים לג) פ' לא יקומון. מ"א מבנים ועוגב (תהלים קכ) פ' מין זמר הוא, ולשון רבים הוא ולשון יחיד שלו מין:

מנה ואתה תמנה לך חיל (מ"א כ) מנה מספר לכובעים (תהלי קמב) מי מנה (במדבר כג) פ' לשון מנין, וכן למנות ימינו כן הורע (תהלים צ) פ' בשיעור ימינו הקצרים כן תיסרנו כמו שכי' יסרני יי' אף במשפט, וכן למני ממשך (ישעיה סח) פ' מנץ גדול ותנן נמנו ורבנו. מ"א אשר מנה את מאכלכם (דניאל א) ומן יי' דג גדול (יונה ב) ומה ממיס על הכלים (דרי' א ט) פ' לשון מיניו ותרגום הפקד את הלוים (במדבר א) מני ית לואי, יפקד יי' אלהי הרוחות (במדבר כז) ימיני יי' וכן חסד ואמת מן ינצורוהו (תהלים סא) פ' הפקד אותם לשמרו כל י מנה כמשקל גם נא את עבדך (דניאל א) כתר נסה. מ"א למשת היה למנה (שמות ח) ומשלוח מנות (ספר ט) מנה אחת אפים (ש"א א) מנת חלקי וכוכי (תהלים יו) פ' חלק של מתנות, ומה נאמר מניות המשוררים (נהמיה יב) וגם מנאות התורה (שם שם). מ"א המנח יהיה לכם (יחזקאל מו) פ' לישראל שמשקלו מאח זויים ומה אמרו רבותינו מאתים ומנה: **מנח** ויכינו את המנחה (ראשית מג) אל תפן אל מנחתם (במדבר יו) כמשקל מנחת כון משה, פ' דבר שמקריבין לגדולים, מנחת ערב (תהלים קמא) פ' עולת הערב וכן כעלות המנחה ויגש אליהו (מ"א יח) פ' ממש שעות ומחצה והלאה והוא שעת תפלה לכל ישראל שנא' ערב ובקר וצהרים אשיחא ואהמה (תהלים נח) ומאותה שעה אסור לאדם ליכנס למרחץ ולא להתחיל מלאכה ולא לאכל ולא לדין עד שיתפלל מנחה, וכן מנהג כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם הוין מארץ אדום מפני שהיו מתחילה עניים הולכים בכפרים עד הערב חזרין לבתיהם ומתפללין מנחה ומעריב בשעת אחת ואמרו רבותינו כל העושה כך נקרא פושע אע"פ שנתעשרו אין מתפללין אותה בעתה ואע"פ שהוא מפורש בברכות עד חצות הרי הן עוברין ועושין כל דבר שיעור קודם תפלת המנחה והוא רחום יכפר עונותיהם ועונותינו ועי' לקמן ס' ע"ז ודיס מס' נכרות רפס' סס

וסחר מסרטי סס"ס:

מנע אשר מנע מוכך (ראשי' ל) מנע בר (משלי יא) מנעי רגלך (ירמיה כ) וגם אני מנעתי מכם (עמוס ד):

[פנור חורניס חסר ועי' לקמן ססס נוד]

מס היתה למס (איכה א) שרי מסים (שמות א) פ' דבר קצוב שנתנן היהודים בכל שנה. מ"א מסת נדבת ירך (דברים יו) פ' שיעור ותרגום די מחסורו (דברים טו) כמיסת חסרוניה: **מסס** כמסוס נוסס (ישעיה י) אחינו המסו את לבבינו (דברים א) ולא ימס לבב אחיו (דברים כ) והדגש במקום סמך של כפל כמשקל ופן ירך לבבכם, מושל הוא כי כאשר יפחד האדם וימעט כח שבלבו יראה שנימס שנא' והי' למים (יהושע

מלאו אחרי יי' (במדבר כב) פ' השלימו אהבתו. מ"א ומלאת בו מלוואת אבן (שמות כח) פירוש תסדר הדומיות, וכן ימי מלוואים (ויקרא ח) פ' סידור עבודה כגן מלאו השליטים (ירמיה נא) שהוא כמו ערכו מגן עונה וצנה הכולחמה. מ"א אשר מלאו לבו (אסתר ז) פ' יעצו וכן יחד עלי יתמלאן (איוב ב) כמה שנא וימלך לבי עלי (נהמיה ה). מ"א מלא ידו בקשת (כז"ב ט) פ' מושך את ידו. מלאו תוכך (יחזקאל כח) פ' מלאו אבל הוא במשקל בנו, עשו, ראו:

מלח במלה תמלח (ויקרא ב) והמלח לא המלחת (יחזקאל יו) הקוטפים מלוח עלי שיה (איוב ל) פ' צמחים מלוחים כי הקב"ה ברא צמח מר וצמח מתוק וצמח חמוץ וצמח מליה וצמח מעופץ, עלי שיה פ' בתוך הצמחין ועמחן כמו ולא שתם על צאן לבן. מ"א כשש נמלחו (ישעיה נא) פ' בלו כדם ובלו מלחים (ירמיה לח) פ' בגדים שחוקים דתגן נתון אדם לאשתו בגדים חדשים בימי החורף והשחוקים שלה פ' והבלים של אשתקד אינה מחודת, וכן ממולח טהור קדש (שמות ל) פ' שחוק וכן ארץ מלחה (ירמיה יו) פ' ארץ גורה נפסק ממנה היושב, וכן ברית מלח עולם היא (במדבר יח) פ' ברית כרותה ותרגום כורת ברית (שמות לד) גור קיים. מ"א כל אמות (תרגיש) להים ומלחיהם (יחזקאל כז) פירוש רבי' החובלים, ורבותינו אמרו ממולח טהור קדש שעושין בקטרת מלח סדומית רובע הקב 1) [ג' י' כ"ט 1] נח נמנה זשה נס' כהמור רק ספסרסס סמנו דנייהס נחס סחמרו ססיה נז מלה סדומית למי סחמרו פעולה ססור קדס כמ"ס סחמ"ן סיהס מלוח נמלה סדומית כנו סחמרו מלה סדומית רובע ועי' נמנ"ס ונח"ל:

מלט המלט שמה (ראשית יט) והיה הנמלט (מ"א יט) זה שם, ואמלטה רק אני (איוב א) נפשו מלט (יחזקאל לג) והוא מלטנו (ש"ב יט) פ' לשון מילוט ופילוט אחד הן כי הן לשון הצלה, והתפעל ואתמלטה בעור שיני, איוב יט) פ' מושל הוא כלו יצאתי מן הכל. מ"א שמה קננה קפו ותמלט (ישעיה לד) והמליטה זכר (שם סו) פ' ילדה. מ"א קרוב לו כדורי אש יתמלטו (איוב מו) פ' יקפצון כיוקים. מ"א וטמנתם במלט

במלבן (ירמיה מג) פ' בטיט שעושין ממנו לבנים: **מלך** הן לצדק ימלך מלך (ישעיה לב) והציווי מלכה עלינו (שופטים ט) ועתליה מולכת (מ"ב יא) לך יי' הממלכה (דרי' א כט) מלכות פרס (שם ב לו) המולך מהורו (אסתר א) והמצדר המלך תמלך עלינו (ראשית מא) ממלך אדם חנף (איוב לד) ארבע מלכויות (דניאל ח) משפטו מלכויות, כמו בשחרותו הוא יפל (משלי כח) ונאמר וימלט משחיתותם (תהלים קו) והפועל באהר המלך את שאול (ש"א טו) המליכו ולא ממני (הושע ח) הבימלך אותו (יחזקאל יו) אשר המלך (דניאל ט) מ"א וימלך לבי עלי (נהמיה ה) פ' יעצני ותרגום אייעצך אמלכותי, וכי מלכי ישפר עלך (דניאל ג) פ' עצתי תיטב לך, ומה למחרת מלכין (משלי לו) פ' סוף העצות והעומק שלהן, וכן התמלך כי אתה מתחרה בארז (ירמיה כב) פ' יעלה על דעתך שתתגר בגבורים. מ"א אחרי המולך (ויקרא כ)

פ' צלם: **מליץ** מה נמלצו לחכי אמרתך (תהלים קיט) פ' נמרצו כלו' מה יפו ומה נעמו, כי המליץ בינותם (ראשית מב) ומליצה חדות לו נתבקב (ב) פ' מבאר וביאור (עי' ססס נון): **מלק** ומלק את ראשו (ויקרא א) פ' יפקד ביד: **מן** זאת המלה יתחילו בה הזמנים כגון מן היום החוה (יחזקאל לט) וגם המקומות, מן המקור' (ראשי' ג) ולפרקים. מושלימין

מחברת הערוך מסה - מקן לר' שלמה פרחן

ו) חס השמש ונמס (שמות י) וכוזה הענין נאמר כמו שבלול
תמס יהלך (תהלים נח) פ' אותו השרץ שמהלך ועל גבו ביתו
עשויה מן העצם והוא מהלך והליחה כמו הרוק נוטפת ונימצת
ממנו, תמס משפטו תמסס וזוהו למס מרעהו חסד (איוב ו)
פ' למוסס מן רעהו חסד כל' אינו רואה כל מה שיעשו לו
אחרים מן החסד, למס כמשקל לרד לפניו גוים שהוא מן
הרודד עמים חתי. מ"א נמבוה ונמס (ש"א טו) פ' ונמאס
אבל הפילו האל"ף אינו מלשון וחס השמש ונמס שאמרנו
למעלה, והנן בשבניהם משמשת כי היא של נפעל:
מסה ערסי אמסה (תהלים ו) ותמס כעש חמודו (יהושע יד)
וכן המסין את לב העם (יהושע יד) משפטו המסו אבל
אמרורו משקל התרגום כתבי אשתי חמרא (דניאל ה)
ופ' כפי' מסס:

מסך י" מסך בקרבה (ישעיה יט) מסכה יינה (משלי ט) מלא
מסך (תהלים עה) לחקר ממסך (משלי כג) פ' לשון
מזינה בחילוף כ"ף בגימ'ל כמו ויסכרו, ויסכרו, אין כהה לשברך.
שהוא מן ולא יגהה מכס מזור, וזוהו נא' כל אבן יקרה מוסכתך
(יחזקאל כח) משל הוא כל' כל מידות שבעולם נתחברו בך,
ו"א שהוא כמשמעו כלומר גדר סביבך ממיני מרגליות כמו
שמסבבין אחרים בעצמן את הקוצים שנא' כמשוכת חדק שהוא
כמו הלא אתה שכת בערו ובעד ביתו (איוב א):
מסר למסר מעל ב"י (במדבר לא) והנפעל וימסרו מאלפי
ישראל (שם שם) ותרגום ויתן י" אלקינו בידינו (דברים
ג) ומסר ותנן מסרוהו זקני ב"ד לזקני כהונה, משה קבל תורה
מסיני ומסרה ליהושע:

מע מעי מעי אוחילה (ירמיה ד) קמועי הדגה (יונה ב) וצאצאי
מעיד כמעותיו (ישעיה מח) פ' הקרבים אבל במעותיו הוא
כאבנים ובחול שבתוכן כענין ושמתיו כחול זרעוך, ו"א מזה
נקרית מעה כסף, כושם קטנותו ותנן זכר לו מעותיו ואמר'
נמי גותן אדם מעותיו להוננו או לנחמות כדי שיזכה לו בעירוב:
מעד ולא מעדו קרסולי (ש"ב כב) פ' זהו, ומתניהם תמיד
המעד (תהלים סט) נכון למעדי ר' (איוב יב) פ' הלפיד
מוכן למי שמערה רגלו:

מעט הון מהבל ימעט (משלי יג) לפי מעט השנים (ויקרא כח)
ופועל כבד תמעט מוקנתו (שם כח):
מער ומעוך וכתות (ויקרא כב) מעכו שדיחן (יחזקאל כג)
פ' לשון עיסוי הוא כלו כובש ברגלו או בידו שום דבר
בכת ובחזק כמו ועסותם רשעים, וכן וחניתו מעוכה בארץ
(ש"א כו) פ' נעוצה:

מעל ומעלה מעל (ויקרא ה) פ' לשון פושע, כמו מעול חומוץ
[ע"י לקמן טס ע"ג] מעל בחרם (יהושע כב) הראשון
פועל והשני מצדר. מ"א מעיל פ' כמו כתונת רחבה והוי"ו
שבו כו"ד גביר:

מען למען שתי (שמות טו) פ' בשביל בגלל, למעני ולמען
דוד (ישעיה לו):

מער והמערה אשר בו (ראשית כג) מערת המכפלה (שם)
פ' חדרים בסלע או בהר. מ"א כמער איש וליותו סביב
(מ"א ז) פ' במצודות איש, ו"א בצד איש שמוש שנא' במקום
אחר מערב איש ליות (מ"א ז) הרי מער ועבר מענין אחר,
והמצייר מעור לא יוכל לצייר אלא צד אחד, וכן נמי ואורב
ישראל מנה ממקומו ומערה גבע (שופטים כ) פ' מצד גבע
כמו כתובים משני עבריהם כל' משני צדיהן והה"י של מערה
גבע ויתירה כה"י של עליו עלפה (יחזקאל לא) ותניא בתוספתא

השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאכלן
בחלב ר' עקיבא או' אם מעורות בגידן אסורות פי' מצויירות
ומדוקמות כל' אם עלו הגידים עליהן מכל צד:

מין מצה תהיה (ויקרא ב) זו הה"י של נקבה, מין כמשקל
כף וכמו שתוכל לו' כפות תוכל לו' מצות, גב גבות:

מציץ למען תמוצו (ישעיה סו) פ' תמוצו כי הרגש במקום
אות של כפל וכן ומי מלא ימצו למו (תהלים עג) פ'
משל הוא כמו וינקת חלב גוים:

מצא מצא חן (ירמיה לא) ולא מצאה חיונה מנחה (ראשית)
ומוצא אני מר ממות (קהלת ז) והציוו ומוצא חן ושכל
טוב (משלי ג) וחיה כל מוצאי (ראשית ד) והנפעל ולא נמצא
נשים יפות (איוב יב) אם המצא תמצא (שמות כב) הנמצאות
(ראשית יט) במוצאכם אותו (שם לב) משפטו במוצאכם
אותו כמשקל כתפשכם את העוה מ"א ומצאוהו רעות רבות
(דברים לא) אשר מוצאתם בדרך (שמות יח) אשר ימצא את
אבי (ראשית מב) פ' לשון השנה והגעה כמו שאמר ואם לא
תמצא ידה די שח (ויקרא יב) וכי ואם לא תגיע ידו וכי או
השיגה ידו ונגאל וכן והצרותי לכם למען ימצאו (ירמיה י)
כל' ששיגם האויב, וכן ותמצא קני ידי (ישעיה י) ופועל כבד
הנני אנכי ממציא את האדם איש ביד רעהו (זכרי' יא) פ' מוסר.
מ"א המוציא אליו (ויקרא ט) הכינו, וכן על כן מצא עבדך את
לבו (דה"א יז) פ' הכין, מ"א יאסף להם ומצא להם במדבר
יא) פ' יספיק להם:

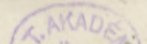
מצד ויוד אז במצודה (דה"א יא) מצודת ציון (שם יא) פ'
מגדל כמו שנאמר הוא מרומים ישכן מצודת סלעים
ומשגבו (ישעיה לג) ונתפס מו שפי' מצודה מערה שמוש שמצא
וישמע דוד וידד אל המצודה (ש"ב ה) ובאמת וידד זה ועל
הוא כמה שנא' אלכה וידרתי על ההרים, אינמי ולא ידד עמנו
למלחמת וכתב מו יעלה לנו למלחמת וכי אך שרי פד שלימים
אמרנו לא יעלה עמנו במלחמה, ונאמר נמי ואשר במצודות
ובמערות בדבר ימוחו (יחזקאל לג) כל' מקום עלין ומקום
תחתון ולפי שדימו הנביאים את הקב"ה למצודה תדע שאינה
מערה שנא' סלעי ומצודתי (תהלים יח) צורי ומשגבי, שכולן
גבוהין שהיא עלין גורא עלילה יתברך שמו, מ"א הבאתנו
במצודה (תהלים סו) מצודים וחמנים לבח (קהלת ז) פ' מומרות
ורשת. מ"א קרוב לו ולא יהיו עוד בידך למצודה (יחזקאל יג)
פי' לציד:

מצה שתית מצות (ישעיה נא) ימצו ישתו (תהלים עה) פ'
ימצצו. מ"א המציתך ביד שאול (ש"ב ג) פ' מסרתך
כמו ממציא את האדם איש ביד רעהו וזכריה יא) אבל זה
בה"י ואותו באל"ף:

מצח על מצח אהרן (שמות כח) זרחה במצחו (דה"ב כו)
מצחך חוק לעומת מצח' (יחזקאל ג) על מצחות האנשים
(שם ט) פ' פדחת, מ"א ומצחת נהשת על רגליו (ש"א יז) פ'
מגינים צורת מנעלים בלא קרקעות ישע' על רגליהם הנכנסים
במלחמה מפני החצים והאבנים שמשליכין עליהם אויביהם:
מצץ כי לוי' מצוקי ארץ (ש"א ב) פ' יסודי עולם וכן השן
האחד מצוק מפצע (ש"א יד) כל' מוצק הוא פעול
במקום פועל כמו ייכונני באהלים:

מצר בין המצרים (איכה א) פ' גבולות ותנן אילן הסמוך למצר
פ' כותל שבין שדות או גדר בלשון תלמוד בר מצרא
פ' שכנו של אדם שמשתתף עמו בכתליו:

מקק ימקו בעונם (ויקרא כו) המק בשרו (זכריה יד) פ' לשון
נימים

מחברת הערוך מקל - משך לר' שלמה פרחון לו

שני פירושו זה שנמרחו אשכיו פ' נעשו כאחת וכן ננס או' זה שרוח באשכיו פ' נתנפחו בצינו:

רט ואמרטה משער ראשי (עורא ט) פ' אתלוש, והנפעל כי ימרט ראשו (ויקרא יג) ולחיי למורטים (ישעיה ג) וכן גוי ממושך וממורט (שם יח) פ' תלוש ממקומו גולה ממקומו שנא' מן הוא והלאה. מ"א למען טבוט טבח הוחרה למען היה לה ברק מרוטה (יחזקאל כאל) ויתן אותה למרטה (שם כא) פ' לשון חידוד וצחצחות ופועל כבר נחש ממורט (מ"א ז) פ' מנוהץ ומצוחצח:

מריץ מה נמרצו אמרי' וישד (איוב לט) וחבל נמרץ (איוב לו) קללה נמרצת (מ"א ב) פ' לשון חשיבות בין לטוב בין לרע וחבל נמרץ (מיכה ב) כמו מכות גדולות ונאמנות, ופועל כבד או מה ימריצך כי. תענה (איוב יז) פ' יפרך לך פירוק חשוב לקושיא שלך:

מרק מרוקו הרמחים (ירמי מו) ומרוק ושוטף (ויקרא ו) משפטו בריגוש אילולי הרי"ש. נחשת מרוק (ד"ב ד) פ' לשון צחצוח. מ"א קרוב לו ימי מרוקיהו (אסתר ב) ובתמרוקי הנשים (שם ב) פ' משיחות מעשה הנשים על בשרם לעדנו ולרככו וללבנו וכן חבורות פצע תמרוק ברע (משלי כ) פ' שמבטח את חבירו בשקר ולא ימלא לו דבריו כאילו פצעו. מ"א ואת המרק שפוך (שופטים ו) פ' מימי התבשיל:

משש כי מששת את כל כלי (ראשית לא) וימשש לבן (שם שם) והיית ממש בצהרים (דברים כב) אולי ימושני אבי (ראשית כז) הרגש במקום אות של כפול, ופעמים עושין בלא כפל שנאמר גשא נא ואמושך בני (שם כז) וימש חשך (ש"א י) פ' היה החשך עבה שיכול האדם למשש בו כשיעור טובי הדיני:

מזשה כי מן המים משיתיהו (שמות ב) לשון המשכה מן המים והעלאה וראוי לקרות את שם משה, משוי, שהוא פעול ומי שמשה אותו ראוי לקרותו משה כי הוא פועל, וכן ימושני ממים רבים (תהלים יח) כמשקל יעשני. מ"א ואכסך משי (יחזקאל יז) פ' מין ממיני החור והתרגום אמר לבושי צבעוני:

משח יען משה יי אותי (ישעיה סא) אשר משחת שם מצבה (ראשית לא) הכהן המשיח (ויקרא ד) משוחים בשמן (שמות כט) ומשוח בששר (ירמיה כב) כמשקל קרוב ורחוק כי איננו מצר:

משך משך בקשת (מ"א כב) אשר לא משכה בעול (דברים כא) וימשכו את ירמיהו (ירמיה לח) ומשך הכמה מפנינים (איוב כז) פ' רוב מה שיקנה האדם במשיכה הוא קונה. משוך חסדך (תהלים לו) תמשוך. לויתן בתכה (איוב מ) אל תמשכני עם דשעים (תהלים כח) תרב נתנה משכנו אותה (יחזקאל לב) משפטו משכנו אבל הוא כמשקל מלכה עלינו. מושכים בשבט סופר (שופטים ה) פ' מושך הקולמס מנרתיקו לכתוב בו, תחלת ממושכה מחלת לב (משלי יג) פ' לזמן ארוך, והנפעל וימיה לא ימשכו (ישעיה יד) פ' יאריכו. מ"א ומשכת בחי תבור (שופטים ד) כמו אל פשטתם היום, (ש"א כז) וכן וימשך האורב ויך (שופטים ב). מ"א למשוך ביין את בשורי (קהלת ב) פ' לגזל ולהרבות. מ"א במשוך היובל (שמות יט) פ' בתקוע בשופר בשנת היובל וחכמים או יש מקום שקודין לצאן יובלא. מ"א נושא משך הזרע (תהלי קכו) פ' כפיפה שמוליך בה את החיטים לשדה לזרעה,

נימוס וכן אמר התרגום יתמוסן, והנפעל ונמוק צבא השמים (ישעיה לד) פ' ונמוס, וכן והיה תחת בשם מוק יהיה (ישעיה ג) פ' עש ועיפוש, וכן שרשם כמוק (שם ה) כמשקל יהי לבו מן בזוני, ותנן מוקק ספרים שהן מעופשין ואכל אותו עש:

מוקל מוקל שקד (ירמי א) מוקל לבנה (ראשית ל) ומקלו יגיד לו (הושע ד) כי במקלי (ראשית לב) פ' מטה, יש בדגש ויש בלא דגש והסמוך פתח:

מר כמר מדלי (ישעיה מ) פ' סיפה:

מורר וימררו את חייהם (שמות א) אמרד בכבי (ישעיה כב) בשברון מתנים ובמורירות (יחזקאל כא) בכי תמורדים (ירמיה לא) והמר עליו כהמר על הבכור (זכרי יב) ושדי המר לנפשי (איוב כז) ימר שכר לשותיו (ישעיה כד) כלו ימרד יש בו כפול ושאינו כפול. מ"א כי תכתב עלי מדורות (איוב יג) פ' לשון מזי כמו אל תמרד בו (שמות כג) ותהיין מורת רוח (ראשית כז) משפטו מורות רוח, אבל כל אחת מהן מורת רוח, והנפעל וריחו לא נמר (ירמיה מח). מ"א שימי לך תמורים (ירמיה לא) פ' מצבות גבוהין וכן ויתמרמו אליי (דניאל ה) פ' גבה עליו ונתנשא. מ"א ישפך לארץ מרתי (איוב כ) פ' כים של מרה וכן מדורת פתנים בקרבו (שם שם) וברק ממדורתו יהלך (שם שם) פ' ליחה כעין ברק יוצאה מן המורה שלו על כל גופו:

מרא שור ומריא (ש"ב ו) וחלב מריאים (ישעיה א) מריאי בשן (דברים לב) ושלם מריאכם (עמוס ה) פ' זבח שלמים של מריאים, המריאים הן מין בקר גם וראוי הוא לקרבן וכל האומר כי הוא שור של בר או יחמוד הרי זה טועה כי אותן אינן ראויין לקרבן וזה היו מקריבין אותו על גבי המזבח, והמכסה את דמו מספק הרי זה עם הארץ. מ"א עתת במרום תמדיא (איוב לט) פ' תנאה ותגבה:

מרג למורג חרוץ (ישעיה מא) ולשון רבים והמורדיגים וכלי חבקה (ש"ב כד) פ' כלי עץ מוקל כמו בדמות סייף וחובטין בו את השבלים ואת הקצה שנא' כי לא בהרוץ יודש קצה. ומתרגמי ארי לא במורדיג:

מרד ושלש עשרה שנה מרדו (ראשית יד) המורדים אשר מרדו בי (יחזקאל ב) אך ביי אל תמורדו (במדבר יד) במרד ואם במעל (ישעיה כב) בן נעות המרדות (ש"א ב) פ' לשון קשה ומוריה ופשיעה, כמו אז תפסע לבנה (מ"ב ה) פ' מרדה במלך ומוזה המה היו במורדי אורוג' (ישעיה כב). מ"א ועניים מרודים תביא בית (ישעיה נח) זכר עניי ומרודי (איכה ג) ימי עניה ומרודיה (שם א) פ' מין עניות כמשקל מרוקיהו:

מרה כי מרו מריתי (איכה א) אשר מרה את פי יי (מ"א יג) גם היום מרי שיחי (איוב כג) כי ראה יי את עני ישראל מורה מאד (מ"ב יד) פ' משונה מכל עני כמו נכריה עבודתה. כי המרו את דוחו (תהלים קז) פ' מרו עצתו ויתכן שיהי ושדי המר לנפשי (איוב כז) מזה העקר, אבל הוא לשון מרירות, ומזה אנשים מרי נפש (שופטים יח). מ"א ומורה לא יעלה על ראשו (שופטים יג) פ' תער. מ"א שיתה יי מורה להם ידעו גוים אנוש (תהלים ט) פ' הורה אותם ולמדם כדי שידעו כי הם הבל ולא יתגסו לפניו, וי"א שים להם מורה ופחד עד שיתיסרו אע"פ שנכתב בה"י:

מרח וימרחו על השתן ויחי (ישעיה לח) פ' ימושחו ותנן עד שימרח הגזר פ' עד שימורה בעל התבואה את הערימה שלא יבא הכהן הממונה על הגרנות וימרה פני הערימה לטל את המעשרות. מ"א מרות אשר (ויקרא כא) פירשוהו רבותינן

משל ומשלת בגוים רבים (דברים טו) ונשים משלו בו (ישעיה ג) "ימשול בכס (שופטים ח) ומשלו מיס ועד ים (זכרי ט) ימשל רב מזמשלתו (דניאל יא) מושל בגבורתו עולם (תהלים סו) המזמשלת הראשונה (מיכה ד) לממשלת בלילה (תהלים קלו) ופועל כבד המושל (פחד עמו (איוב כד). מ"א להבין משל מלציה (משלי א) הנה כל המושל עליך ימשל (יחזקאל יו) ממשל משלים הוא (שם כא) והסמוך מושל הקדמוני (ש"א כד) י"א אדם הראשון הוא אמר מן הנחש יצאה מיתה לעולם, וישא משלו (במדבר כג) פ' דומיות וענינין של לימוד חכמה לאהיים. מ"א קרוב לו משלי אפר (איוב יג) אלינו נמשלת (ישעיה יד) נמשל כבהמות נדמו (תהלים מט) ופועל כבד ותמשילוני ונדמה (ישעיה מו):

משע ובמים לא רוחצת למשעי (יחזקאל יו) פ' לנקות והתדרגים אמר להתנקרא ואמרו רבנן לנקר חצירו הוא צדיק כל' לרחוץ אותה בנקיות ואמרו נמו ניקר הבהר, פ' להסיר ממנו את החלב ואת הגידים, וממנו נאמר ביהזקאל (והושעתים מטומאתם) [והושעתני אתכם מכל טמאותים] (שם לו) פ' אטהרם כענין וזרתי עליכם מיס טהורים, ויש מי שפי' למשעי מלשון שעועות צאריה (פ' חקפ נתייב) ואין זה כלום כי אהר הוא החלק ואהר הוא הריחוי והשיטוף:

משק וכן משק ביתי (ראשית טו) פ' השוקד, וכן השוקד על מטתו, נא ממנו ובדמשק ערש (עמוס ג) וכן ממשק הרול (צפניה ב) פ' מקום שצומחין בו קוצים לעולם והדלית של ובדמשק ערש היא תרגו' אשר כל' וכאשר משק ערש: **מתג** במתג ורסן עדין לבלום (תהלי' לב) פ' מין רסן ובלשון משנה ובפרומיא. מ"א שוט לסוס ומתג לחמור (משלי כו) פ' מקל ומלמד:

מתה בדין מתים יחרשו (איוב יא) פ' כובד שאתה בודה מלבך ישתקו את העמים, מתי מספר (ישעיה לד) פ' עם מנין, ויהי מתיו מספר (דברים לג) אלא הרבה בו כח ואל עושה בשניה' (1) כגון וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסלים, פ' אותו לא אתן עושה בשניה' כל' ולא אתן תהלתי לפסילים, מתיך בחרב יפלו (ישעיה ג) פ' עמד [ני' כ"ט] (1) ר"ל מלת חל כ"ס יתי רחוקו וכל ימות מוסך עמנו וחסר עמו]: **מתח** וימתחם כאהל (ישעיה י) פ' וימשכם ומוזה נאמר אמרתה אמתהות, לא יוכל אדם להכניס בה ולהוציא ממנה אלא עד שמושך, והאל"ף יתירה כמו אל"ף אזכרה ואשמורה:

מתי מתי אעשה גם אנכי לביתי (ראשית לו) למתי אעתיך לך (שמו' ח) פ' לשון שאלה על הזמן העובר והעתיד כל' מתי יהיה, מתי עשית, ודבותינו ז"ל מוסיפין עליו אל"ף ואומרים אימתי בזמן שכך וכך, ותנן מאימתי קורין את שמע בערבין:

מתן מזמתנים ועד ירכים (שמות כח) ור'שון יהיד מותן כמשקל אוון פ' החומש והן חלצוים:

מתק וימתקו המים (שמות טו) שמים מר למתוק והשם ומתק שפתים (משלי יו) התדלתי את מתקי (שופטים ט) חכו ממתקים (שיר ח) ופועל כבד אם תמתיק בפיו רעה (איוב כ) זו פועל בעצמו, אבל נמתיק סוד (תהלים נח) פועל באחי, מתקו רמה (איוב כד) פ' מתקה לו הרמה כמו שא' מתיקו לו רגבי נחל (שם כא) וכעין משל הוא לומר לך המתים אוהבי מה שניתן להם בקבר, פ"א נמתיק בשרו לרימה ותלתועי:

מלה רביעית

מהמה חשתי ולא התמהמהתי (תהלים קיט) אם יתמהמה חכה לו (תבקר ב) והצויו לרבים התמהמהו ותמהו (ישעיה נט) פ' התעכבו כדי שתבינו לתמוה, והמצודר ולא יכלו להתמהמה (שמות יב):

נשלים ערך מים

אתחיל ערך נוו

נא לשון בקשה וכן אנא שא נא (ראשית נ) וכן אנא בה"מ"א אל תאכלו ממנו נא (שמות יב) פ' שלא בשל הדבה: **נאם** וינאמו נאום (ירמיה כג) מצדר הוא, אבל נאם י" שם (ב) פ' זה דיבור, וכן נאם בלעם (במדבר כד) נאם פשע לרשע (תהלים לו) פ' זה דבר הפשע לרשע:

נאף נואף אשה (משלי ו) לא תנאף (שמות כ) והמצודר הגנוב רצוח ונאוף (הושע ד) ופועל כבד אשר נאפה (ירמיה ג) לבלה נאופים (יחזקאל כג) אשה שבלוה הניאופים ונכפל שנא' ונאפופיה מבין שדיה (הושע ב):

נאיץ ותוכחת נאיץ לבי (משלי ח) אויל נאיץ מוסר אביו (משלי טו) ועצת עליון נאיץ (תהלים קו) פ' לשון תיעוב כמה שנאמר נאצות גדולות, (נחמיה ט) אינמי שמעתי את קול נאצותיך (יחזקאל לה) פ' תעבותיך ופועל כבד כי נאצו האנשים את מנחת י" (ש"א ב) וכן ותמיד כל היום שמי מנאץ (ישעיה נב) הפילו תי"ו של התפעל ודגשו הנו"ן להוכיח עליה. מ"א ונאצוני והפר (דברים לא) עד אנה ינאצוני (במדבר יד) וכל מנאצי (שם שם) פ' וכל מנעוסי:

נאק ונאק נאקות חלל (יחזקאל לו) וישמע אלהים את נאקתם (שמות ב) פ' אנחתם שיאנחו:

נאר נאר מקדשו (איכה ב) נארת ברית עברך (תהלים פט) אתם נארים (מלאכי ג) פ' לשון מאוס וזניחה, פ' נארים נפעל הוא של ארירה ומשפטו נארים כמשקל נמקיס אילולי שלא תדגש הרי"ש והדגש היה לה לעמוד במקום רי"ש של כפל, ונתפס חיוג בוו המילה ששגג בה הרבה וזה ייראה מן הספר שלו:

[גבב געיל סגס ב'ב]

נבא והנביאים נבאו בבעל (ירמיה ב) ולא קם נביא עוד (דברים לד) נבאים (ש"א יט) משפטו נבאים וכן נבאים (יחזקאל כ) נבאים במערה (הושע י) לר"ל היה משפטם נבאים נבאים, הנו"ן של נבאים הוא כמו ויהיו נקראים (אסתר ו) אבל הפילו פ"י פעל ודגשו את תבנית להוכיח עליה, וכבר אמרוהו כהלכתו שנא' בן אדם הנבא אל נביאי ישראל הנבאים (יחזקאל יג) ולשון יהיד על ידו אסף הנבא (רה"י א כה) ולעתים רחוקה הוא נבא (יחזקאל יב), והמצודר אשר שלחו י" שם להנבא (ירמיה יט) אינמי אביהו ואמו יולדיו בהנבאו (זכריה יג) אינמי איש מחזיונו בהנבאותו (שם יג) ופועל כבד יקם י" את דברך אשר נבאת (ירמיה כח) ונבאתי כאשר צוני (יחזקאל לו) כמשקל אשר לא נקראתי, ופועל עתיד ינבאו השלום (ירמיה כח) והתפעל מתנבאים (ירמיה יד) ונתבאו

עד עלות המנחה (מ"א י"ח) המתנבאות מלבהו (יחזקאל א'):
נכה ולא יכלו לנבוח (ישעיה נה) כמשקל לשלוח יד, לנגוע אליה:
נכט ונבט לארץ (ישעיה ה) זה פועל כבד כמשקל נכר אותו אלהים בידי (ש"א כג). אינמי עצמי נקר מעלי (איוב ל) ויש עוד פעל כבד אחר, לא הביט און בעקב (במדבר כג) והביטו אחרי משה (שמות לג) והבטת צד מעון (ש"א ב) ותבט אשהו מאחריו (ראשית יט) והמצדר והבט אל עמל לא תוכל (חבק' א) והביט אל אלהים (שמות ג) והשם הנה כה מוכטנו (ישעיה כ) כמשקל ומפל בר, מתן אדם:

נבל נבל ציץ (ישעיה ט) פ' פועל עבר, אבלה הארץ (ישם כד) ועלהו לא יבול (תהלים א) פ' לא ינבל, והמצדר נבל תבל (שמות י"ח) כמשקל כי נפל תפל, נובלת עליה (ישעיה א') וציץ נובל (שם כ"ח) והעלה נבל (ירמיה ח') והנפעל ונבל כעלה כלנו (ישעיה ס"ד) משפטו ונבל אבל הפילו נו"ן של עיקר כי טורח הוא לדבר בשני נונין דגושין פ' כמו נפולה. מ"א קרוב לו כי נבל נבלה ידבר (ישע' לב) כאהר הנבלים (ש"ב יג) נאחת הנבלות (איוב ב) ומוזה הענין אם נבלת בתנשא (משלי ל) פ' אדם שאינו הנון ויאונו ריא מו"ל ומישראל נקרא כך, וי"א הקצינים נקראו כך, ופועל אל תנבל כסא כבודך (ירמיה יד) ומוזה נקריה הנבלה משום שחיא נפילה, תדע הרי הוא או' ויסר לראות את מפלת הארית (שופטים י"ד) ומוזה הענין כי נבלה עשה ישראל (בראשית לד') פ' הרפה וכן אגלה את נבלותה (הושע ב') כמו היום גלותי את חרפת מלכותי (יהושע ה). מ"א כל נבל ימלא יין (ירמיה י"ג) פ' נאד, ודימו רוב הגשמים לו שנא' ונבלי שמים מי ישכב (איוב לח). מין אחר קרוב לו ושברה כשבר נבל יצרים (ישעיה ל) פ' כד החרס. מ"א הללוהו בנבל וכנור (תהלים קג), ובכנורות ובנבלים (ש"ב ט) פ' כלי זמר כולן:

נבע נחל נובע (משלי יח) ותשבר כד על המבוע (קהלת יב) פ' משל הוא כלו' בשעה שמימות האדם תבקע כים המרה שלו לחוך הכבד שהוא מבוע של דם והוא מפרה כל הגוף כי משגר הדם בגידין לכל האברין והדגש של מבוע במקום נון כי משפטו מנובע. מ"א קרוב לו יום ליום יביע אומר (תהלי יט) פ' יספר וכן הנה יביעון בפייהם (שם נט) אביעה חדות מיני קדם (שם עח). מ"א קרוב לשניהם זבובי מות יבאיש בניע עמן רוקה (קהלת י) פ' הזבובין המהים יפלו לתוך השמן הרוקח יבאישוהו ולכולם מכריו רוע לריתו עליו ומספר סרהונו, וזה משל לומר לך כמו שזכר אחד מסרית כד ש"ן כך חטא אחד יאבד טובה הרבה וגם מעט סכלות ישפיל את החכם ממועלת חכמה מה שאין כן בכסיל, כי החכם הטוב גבוה מן הסכלות הרבה לפיכך אם יפול כמעט דבר ייראה כי נפל ממקום גבוה ויהיה לו חרפה, והכסיל מושפל אינו גבוה מן הסכלות כל כך לפיכך אם יפול אפ"י בדבר גדול של סכלות לא יראה לו חרפה כל כך מפני שנפל ממקום קרוב:

נכב מלך הנגב (דניאל יא) צפונה ונגבה (בראשית י"ג) פ' תיכון שהוא חדרום ניכח הצפון שבו הולכת ההמה יניי החורף לתהיחק מפאח צפון שהישוב בצפון לצננו כך מחמת בתחתיתו כי לגדל צמחים ואילנות לחיותנו כהיום הזה, ובימי הקיץ החמה עולה באמצע הרקיע שעל ראשינו לבשל אותן צמחין ואילנות שגדלו בימי החורף וביני ביני חדע שחרי בימי החורף יהי צל החמה ארוך וכימי הקיץ

קצר כלומר אם תעמוד אתה בחצי היום בימי החורף כנגד השמש יהיה השמש בצדך מן הדרום ולא על ראשך לפיכך יהי צלך בארץ ארוך בפאת צפון מפני רוחקה ומשום זה ימיה קור, אבל אם תעמוד בחצי היום בימי הקיץ שהיה השמש על ראשך לפיכך יהי צלך קצר מפני קירוב השמש לפאח צפון ולפיכך מחמתם העולם, ואם תאמר למה תמצא השמש לעולם בפאת צפון ולא יהיה צל בפאת דיום לעולם? מפני שהישוב שהוא מקום שגולה מעליה המים כפאת צפון הוא. שנא' יקון המים ותראה היבשה, כי צילו היה הישוב באמצע העולם היה חקור והחום והלילה שיון ולא היה העולם מגדל צמחין בקיץ ומבדול בקיץ לעשות לנו מחיה משום שאין חורף ואין קיץ כי י" בחכמה יסד ארץ זה יסוד העפר שהוא כבד וקר ויבש והעולה עליו לגלג המים וגלגל הרוח שהוא רך כמים והוא קל וחם, ועוד העולה על גלגל הרוח גלגל של אש הוא השמים וככבים הרי הוא חם כגלגל וקל כמותו, אבל הוא יבש כיסוד העפר וגולה מן הארץ ומעט בפאת צפון ובראנו ע"ס, ועל זה הסוד אמר שלמה בחכמתו י" בחכמה יסד ארץ זה העפר, כונן שמים כחבונה, זה האש, בדעתו תחומות נבקעו, זה המים, ושחקים ירעפו על, זה הרוח, שנא' ואד יעלה מן הארץ. מ"א כי ארץ הנגב נתתני (יהושע טו) פ' ארץ נגובה, וכן נאפיקים נגוב (תהלים קנו) פ' כבריכות מלאות מים בארץ נגובה, ותרגום חרבו המים (בראשית ח) נגובו מים, וכן יודו קם מאצל הנגב (ש"ב כ) פ' ארץ ציה וגם חום:

נגד מי הגיד לך (בראשית ג) פ' סיפר. מ"א הגדתי היום לוי' אלהיך (דברים כ"ג) פ' הודיתי, וכן ואחם הלא תגידו (ישעיה מח) וכן נגד י" משיחו (ש"א יג) נגדה נא לכל עמו (תהלים קי"ו) ההי' יתירה פ' נוכח ומול, ומוזה הענין נקרא הנגיד מפני שעין כל ישראל אליה, ומוזה נקראו החכמות נגידים שנאמר שמעו כי נגידים אדבר (משלי ח) שהאז כמו כולם נכונים למבין (שם שם) כי נוכח ונגד אהרן:

נגה ועל דרכיך נגה אור (איוב יח) אור נגה עליהם (ישעיה ט) ולא יגה שכיב אשו (איוב יח) משפטו יגה אבל הפילו הנו"ן, ונוגה כאור חיהו (חבק' ג) לנגהות באפלות נהלך (ישעיה נט) כמשקל בארץ נכחות יעול (ישעיה כו) ופועל באחר, י" יגיה חשכי (ש"ב כב) פ' יאיר:

נגח וכי יגח שור (שמות כ"א) שור נגח הוא (שם שם) ופועל כבד יגחה יהו (דברים לג) צרינו נגחה (תהלים מד) והתפעל יתנגח עמו מלך הנגב (דניאל יד) ודרך משל הוא:
נגל שלחו מגל (יואל ד) משפטו מנגל משום שהוא כמשקל מתן ארס, מפל בר, והנה כה מבטנו, מצב פלשתיים שכולו יש בהן נו"ן ונפל, פ' חרמש, וחרמש לא הניף על קמת רעך, ומחרמתי ומגלא, והמי"ם בכלו יתירה כי היא מיים כמפעל בין בנין:
נגן קדמו שרים אחר נוגנים (תהלים סח) ופועל כבד כנגן המנגן (מ"ב ג) ונגונתי ננגן (ישעיה לח) אני מנגינתם (איכה ד) פ' ישמחו על שבדי כשמחת השייר:
נגע כי נגע אל השמים (ירמיה נ"א) משפטו ונגעה כמו ונגעה חרב (שם ד) לא נגענך (ראשית כו) הנוגע באיש חזה (שם כו) לא חגע בי ד (שמות י"ט) הפילו הנו"ן ורגשו מקומו, והציווי וגע אל עצמו (איוב ג) בהפלת הנו"ן כמו גש נגע בו, כמנהגם להפיל פ"י הפועל מן הציווי כגון תן, דד, דע, צא, וכיוצא בהן, והמצדר לנגוע אליה (בראשית כ) ונגוע בקצהו (שמות י"ט) לבלתי נגעך (רות ב) הלא כגעת בח (יחזק' י"י) ופועל כבד שפועל בעצמו, ועת הזמיר הניע

הגיע (שיר ב) כלו' נגע אבל והגעתם אל המשקוף (שמות
יב) הוא פועל באחר וכן והגעתיהו לארץ (יחזק' יג). מ"א
נגע צרעת (ויקרא יג) וזאה נגוע כל היום (תלים עג) ופועל
כבר וינגע יי' את פרעה (בראשית יב) ועם אדם לא ינגעו
(תהלים עג). מ"א וינגעו את יהושע וכל ישראל (יהושע
ח) פ' נרדפו ונחטו עורף, וכן מאנה לנגוע נפשי (איוב ו)
פ' מאנה שהה' עלובה אלא כל מה שיעבר עליה מן הצרות
אומרת אוכל לסבול ולא להנגף המה כדמי לחמי (ס"פ)
הכ"ף יתירה כלו' המה דוי לחמי פ' חלישת בשרי וכן וזאת
קרבני לחמי, פ' כשר הקרבנות:

נגף ונגפו אשה הרה (שמות כא) נגף את ירבעם (דה"ב
יג) ורגלך לא תנוף (משלי ג) וכי יגוף (שמות כ"א)
כי אם יי' יצפנו (ש"א כו) והמצדר נגוף ורפא' (ישעיה י"ט)
וכן לנגף את מצרים (שמות יב) נגוף את כל גבולך (שמות
ז) והשם ולא והיה בכס נגף (שם י"ב) וכן מגפה, את כל
מגפותי (שם ט) והנפעל וירא אדם כי נגף לפני ישראל (ש"ב
י) פועל עבר הוא, יתנך יי' נגף (דברים כ"ח) פ' מנוגף
ולשון רבים נגפים לפניך (דברים כח) והמצדר בהנגף עמד
ישראל (מ"א ח) והתפעל ובטרם יתנגפו רגליכם (ירמיה יג)
פ' לשון רחיה ומכה:

נגר עיני נגרה- (איכה ג) פועל עבר, נגרות כיום אפו (איוב
כ) נגרים כמורד (איכה א) ופועל כד פועל באחר, והגרתו
לגיא אבניה (מיכה א) יגירוהו על ידי חרב (תהלים
סג) והגירם על ידי חרב כמים מוגרים כמורד פ' לשון מרוצה
וגלגול, והגוף נבלע בכולן:

נגש ויגש אליו (ראשי' מד) משפטו וינגש, ותגשן השפחות
הנה וילדיהן ותשתחווין (שם לג) יש להקשות וכי אם
ידבר הכ' על זכר ונקבה הלא ישים אותם כזכרים א' כגון
ויבאו האנשים על הנשים ולא אמר לשון נקבה ואם תאמר
יחידה היא ובניה רבים הנה אמר ואחר נגש יוסף ורחל
וישתחו (שם) ואם כן למה אמר בענין השפחות הנה וילדיהן
ותשתחוין ולא אמר וישתחו? אלא וראי לא השתחו בני
השפחות כלל, כי אמרו אמותינו שפחות מנהגן להשתחות
לכל אדם ואנו חשובים לא נשתחוה לזה הרשע וכשבאו בני
לאה ואנו לאיך השתחו אמרו זאת נגירה ועשת כך כל
שכן ראו לפיכך השתחו עמה וכן יוסף עם אמו, וכשסיפר
לנו הכתוב סיפר לנו ככל מה שעשו. והציווי גש הלאה
(ראשית יג) גש פגע בו (ש"ב א) גשה נא ואמושך (ראשי'
כ"א) גשו נא אלי (שם מ"ח) והמצדר עד גשתו עד אחיו
(שם לג) לגשת אלי (ירמיה ג) והנפעל נגש יוסף ורחל
(ראשית יג), וכן יען כי נגש העם הזה הזה בפיו ובשפתיו
כבדוני ולבו רחק ממני ותחי יראתם אותי מצות אנשים
מלומדה (ישעיה כ"ט) פ' אמר הקב"ה עמי קרבוני דברים
ורחקוני מלבבם, כיצד? ידמו כי יש צורה ורמיון ולא
יוכלו להביא דאיות של דעת שיקבלם הלב כדי אותי וזו
שאינן חכמים אע"פ ועל מי הדמינוי ואשורה, ואל מי תדמיין
אל, ומה דמות תערכו לו, ואם ישאל אדם אותם לומר מי
הוא אלקיכם אומרים בפיהם כבודי ולבם לא למד דעת להודיע
אותי לאחרים אלא אומרים בצבור- יי' אל רחום וחנו וגו'
מעלה נשאים וגו' מעריב ערבים ויוצר אור וכיוצא בו כמו
שציונם אחרים ולמרום יראתי בפה בלבד, ובוראי אם ידאנו
ולא ידענו אין זו עבודתי שנה' כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת
אלהים מעולות, כלו' יותר מעולות, ועוד מציעו כי דוד צוה
את שלמה בנו על זה הענין שנה' דע את אלהי אביך ועברתו
ועוד אמר הקב"ה אל יתהלל החכם בחכמתו ואל יתהלל
הגבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל

המתהלל השכל יודע אותי (ירמיה ט) ואילו שיו מרה
גדולה לא היה משבתה יותר מלמוד תורה שהיא החכמה
ויותר מן הקרבנות של נעלה, לפיכך ראוי לאדם לדע ברייתו
של עולם ומה יעמוד לדע את בוראו ומי שאין דעתו משנת
לדעת את כל זה ראוי לסבור כי הקב"ה אין לו צורה ולא
דמות ולא ערך ואינו נראה כלל כי כל הנראה ברוא מכלל
שחבורא אינו כך שלא יהו שניהן שוין זה כמו לחם עצלות,
וכל מה שראו הנביאים אינו אלא לאות ולמופת, ויש
משיניהן טעם, החלה נראה לאדם הראשון מ"ת הלך בן
לבשרו ש"ת גרש, גם נראה לאברהם עולה שנאמר ועל
מעליו אלקים, להבינו ש"צ מארצו ומארץ מולדתו שנה'
לך לך וגו' ויעתק משם, וירד אברהם מצרימה, ויאהל
אברם, ויבא ליעקב נראה בדמות סולם ועלו לין וירדו לין
להבינו כי פעמים יהיה מושב ופעמים מוטול, כי ברת
מפני עשו וחור, ולמשה נראה בלהב בתוך קוצים ולא
נשרפו, להבינו אף ע"פ שישאל בין המצדדים ומשה יכנס
לביט פרעה על כרחו של פרעה לא יחששו מהם, ולאצילי
ב"י שהי' אותו הרוח בלא עון וראוי לשרות עליהם השכינה
נראה כעין לובן ותרשיש, שנאמר ותחת רגליו כמעשה
לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר, שהן שני דומיות
ואין זה לזה כך אותם רואין לי ואני ראוי לכם, וגם בשון
שידור ביניהן ומנית את השמים, כי הספיר הוא אבן
ונתחבר לעצם השמים, וגם ליהושע שהי' שר הצבא
נראה שר צבא יי' (יהושע ה') ובזמן שהיו לישראל
מלכים יושבים על כסא היה נראה לנביאים כדמות
מלך יושב על כסא, כגון ישעיה ויחזקאל וכיוצא בהן,
ובימי דניאל שהי' סוף הנביאים נראה כזקן שנאמר ועתיק
יומין יתיב ושערי רישיה כעמר נקי (דניאל ז'), ועל זה נאמר
ובידי הנביאים אדמה, הנה משה שלא היה כמותו בישראל
תחילה וסוף אמר עליו ותמונת יי' ביט, והתמונה היא
חבנית שנאמר תמונת כל פסל, והקב"ה הוהיד את ישראל
מקודם שלא ידמהו בכל צורה שנה' כי לא ראייתם כל תמונה,
שמה חאמרו כמו זה ראינו, וכל מה שכ' במקרא יש לו
פ' כגון ד' יי' הא מחא מן קדם יי' (שמו' ט) פני ה' שכינת
יי' (בראשית י"ט) אם נא מצאתי חן בעיניך ארוני אם כען
אשכחתי רחמי קדמך יי' (שמות לד) וירד יי', ואתגלי
יי' (בראשית י"א) ועל מעלוי אלהים, ואסתלק מעלותי
יקרא ריי' (שם ל"ו) וילע אלהים ואמר במימריה למפרקהן
(שמות ב) ואם לא אדעה, לא אתפרע (ראשית יח) כי יודע
אלהים, ארו גלי קדם יי' (שם ג) ויבא אלהים, ואתא מימר
מן קדם יי' (שם כ) וינחם יי', וחב יי' במימריה (בראשית
ז) ומיזים זה שכל התרגום כדי לשנות מילות הספקות מלב
עמי הארץ, וכל מה שכתבו בדמותו בתלמוד שראה רבי
שמעאל את אכתריאל יח' יי' צבאות ואל' ישמעאל בני
ברכני (כרכו' דף) מלאך הוא שמו כלו' מלאך יי' צבאות
אמר לו כך התפלל לפני ואמור ב"א יי' ללמד לבני ישראל
בדכות, והקב"ה נתן רשות למלאכים לומר מפיו כל מה
שהוא רוצה שנה' גבורי כח עושי דברו, והלא אמר משה
הנני מומטר לכם כעת מחר, הנני מביא מחר ארבת, הנני
משליח בך, וכן הבין פרעה ממני, אפילו בלעם אמר הנה
ברך לקחתי ונגמר כי מנהג העולם לומר כך ואומרים חלה
ממלך את פלוני, עיור המלך את עיני פלוני והמלך לא
עשה אלא את ציוויו, וכ' נמי ואל משה אמר עלה אל יי'
ופעמים אמר עלה אלי החרה. ואם חמצא דרש שאין הדעת
מקבלת אותו ואין דבריו נסכרין לא נשמעוין, הנה אפילו
איסור והתר נדחין דבריו כל שכן דברים שאין הדעת מקבלתן.

והנהג את בנותי (בראשית ל"א). מ"א קרוב לו ולבי נהג
 בחכמה (קהלת ב) ותנן נהגון היו בית אבא, פ' לשון מנהג:
 נהל נהלת בעודך (שמות טו) וינהלם בלחם (בראשית מז)
 אין מנהל, לה (ישעי' נא) פ' החוקק יד והולכה בנחת,
 והתפעל אתנהלה לאמי (ראשי' לג). מ"א ובכל הנהגולים
 (ישעי' ז) פ' אילן סרק:

נהם ונהמת באחריתך (משלי ה) ונהמתם איש אל אחיו
 (יחזק' כד) וינהום עליו ביום ההוא כנהמות ים (ישעי'
 ה) נהם ככפיר ועף מלך (משלי י"ט) שאנתי מנהמת לבי
 (תהלים לח) פ' לשון עף, והגיון, ושאגה, ועיפה פ' כנהם
 כפיר כן ועף המלך:

נהק הינהק פרא עלי דשא (איוב ו) בין שיחים ינהקו (איוב
 ל) פ' צהלת פרדים:

נהר ונהרו אליו כל מגוים (ישעי' ב) ונהרו אל טוב יי
 (ירמיו' לא) פ' יסככלו ובלשון תלמוד נהירא לר' פלוני,
 פ' הסתכלתי בו. מ"א הביטו אליו ונהרו (תהלים לד) ואל
 תופע עליו נהרה (איוב א) כמו תרגום אור נהירא. מ"א נהר
 פלגיו (תהלים מו) ועל נהרות יכוננה (שם כד) פ' נהלים.
 מ"א את המנהרות אשר כהרים (שופטים ו) אשר התרגום
 מטמוריהא, וי"א מגדלים שמסתכלים מהן השומרים את
 העיירות:

נוא כי הניא אביה אותה (במדבר ל) הניא מחשבות עמים
 (תהלים לג) פ' הפיר והח' של הפעיל, ומוה וידעתם
 את תנואתי (במדבר יד) פ' הפרתם את עצתי בתלוותיכם:
נוב חיל כי ינוב (תלים סב) פ' כי ירבה, וכן ינובון בשיבה
 (שם צב). מ"א ינוב חכמה (משלי י) ויניבו נבזה אכלו
 (מלאכי א) ינוב שפתים (ישעי' ג"ז) פ' דבור, ומוה ינובב
 בתולות (זכריה ט). מ"א קרוב לו מתנובות שדי (איכה ד)
 פ' פירות והרבוד פרי הלשון, ואוהביה יאכל פריה (משלי
 י"ח) אינמי מפרי פי איש (שם יב):

נוד נע ונד (בראשית ד) ויד רשעים אל תינדו (תלים לו)
 מנוד ראש בלאומים (שם מד) וישב בארץ נוד גראשית
 (ד) נודי ספרת אתה (תהלים נג) פ' הליכותי כמה שנאמ' כי
 אתה צעדי הספר. מ"א נודו לו כל סביבו (ירמיה מח) לבוא
 לנוד לו (איוב ב) פ' קינות, וכן אפרים מתנודד (ירמיו' לא).
 מ"א אף ע"פ שנכתב באל"ף נוד החלב (שופטים ד) נארות
 היין (יהושע ט) פ' המת:

נוה ולא נוה בהם (יחזקאל ז) ונחאו אליך בניהם (שם כז)
 הה"י של נוה בהם איננה הה"י של ניהם כי הה"י של
 בניהם בסגול כלו' שם רבים היא כגון ידיהם, פניהם, בניהם,
 והה"י של נוה בהם נפלה כמו אף ברי יטריח עב (איוב)
 מן רוח כך גי של ניהם מן נוה פ' קול:

נוה גבר יהיר ולא ינוה (במק' ב) פ' לא ישב בנהו, אל
 נוה קדשך (ישעי' לב) ומוה נאמר זה אליו אנהו (שמות
 טו) פ' אעשה לו נוה, הנוה הנמננה (ירמיו' א) והושבת
 בבית כמשקל לבלה נאופים, והסמוך ונות בית (תהלים סח)
 ושלוש נות צדק (איוב ח) כלו' יעשה שלום, ואהל הירועה
 נקרא נוה שנא' לקחתך מן הנוה מאחורי הצאן (דה"א יז)
 נוה כרות רועים (צפני' ב) לשון רבים של נוה, ופעמים
 מוסיפין אל"ף ואומדין נאות מדבר (ויאל ב):

נוח לא שקטתי ולא נחתי (איוב ג) ינחו על משכבותם
 (ישעי' נ"ו) בהניה יי' אליך (ירמיה כ"ה) לא הונח
 לנו (איכה ד) כמשקל והוסג אחר, משפטן שיה' בלא דגש
 כמו הושב כספי, והשם מנוחה, אינמי בנחת נשמעים
 (קהלת ט) ורגו ושחק ואין נחת (משלי כט) וחתיו' במקום
 ה"י כמו תי"ן, אשר זורה רחח, מן מלת רוח. מ"א קרוב
 לו

נחזור לדברינו והתפעל התגשו יחרו (ישעי' מד) ופועל
 כבר שפועל באחר והגישו אדוניו (שמות כא) ויגש לו ויאכל
 (בראשית כז) לא לנחשתים הונשו (ש"ב ג) מוגש מוקטר
 (מלאכי א) ויש פועל כבד פועל בעצמו שנאמר תגשו
 ותקלים (עמוס ט) ג' י' כ"ט (א) פ' הלצן חינו מדיקו וכונתו
 על סכלל דכ"ו סלמון דהיינו כשהנחם סחי מלות נסיוני המין יצא הסעל
 מחורו המין חזר סוח דרוק צו סן מלפניו וסן מלחורו כמו סמניח
 סרלויות וס"פ ס"ר וס"ו ליהויה צמין וכר לפי סחוח דרוק לנדיהס,
 וי צחי הסכיס על הכיס צח הפעל על כיון צמין וכר לפי סחוח נסמן
 למסוס, ועי' לעול צחלק הדקוק נסער וכר וקנה כי סס כ' כדכיס
 סחלם ממס חנל נצאון עור יופר ספוס ונלתי סכנס ועס"י צחורי סס
 פצין דכרי גס ססס:

נגש וכל עצביהם הנגשו (ישעי' נח) והנוגשים אנשים
 לאמר (שמות ה') איך שבת נגש (ישעי' י"ד) עמי
 נגשו מעולל (שם ג) ונוגשיך צדקה (שם ס) וממנו את
 הנכרי תגש (דברים ט"ו) משום עבד לוח לאיש מלוח פ'
 לשון לוחץ ורוחק לקח דבר באמת ולא בגזל:

נגד כי נגדו ממנו (הושע ז) והיה כל רואיך יודו ממך
 (נחום ג) משפטו ינודו, וכן ותרד שנתי (ראשי' לא)
 נגדה שנת המלך (אסתר ו) ושבעתי נדודים עדי נשף (איוב
 ז) פ' מיעוט שינה ויחוקק מזה נקדית הנדה שהיא מרהוקה,
 והתרגום אמר כך, וכן ומי נדה לא זרק עליו (במדבר יט)
 שמדחיק את הטומאה מן האדם:

נדב אשר נדב לבן (שמות לח) אשר נדבה רוחו (שם שם)
 אשר ידבנו לבו (שם כ"ה) ונדב נדיבות יעץ (ישעי'
 לב) גשם נדבות (תהלים כח) והתפעל על כל חתנדב (עזרא
 א) המתנדבים (שופטים ה). מ"א תרדף כרוח נדיבתי (איוב
 ו) פ' נפשו:

נדה המתנדבים ליום רע (עמוס ו) אחיכם שנאכים מנדיכם
 (ישעי' ס"ו) פ' גם זה לשון יחוקק. מ"א לכל זונות
 יתנו נדה (יחזקאל י') ואת נחת את נדניך (שם שם) משפטו
 יתנו נדן פ' אחת:

נדה לבלתי ידח ממנו נדה (ש"ב י"ד) כמשקל וידר ישראל
 נדר, והמצדד לנדרו עליו (דברים כ) והנפעל ותושיה
 נדחה ממני (איוב ו) או את שני נדחים (דברים כ"א) אם
 יהיה נדחך (דברים ל) אילו כולן גפעליו ונ"ן הנפעל היא
 חכתובה בהן, ונ"ן העיקר נפל, אבל נדחי ישראל יכוס
 (תהלים קמ"ז) כמשקל שמחי לב, והנ"ן עיקר ופועל בבר
 אשר חיהיך יי' אלהיך (דברים ל) בחלק שפתיה תדוחני
 (משלי ז) פ' לביטה וידיתו את יושבי עירם (דברים י"ג) פ'
 ויגריחו והיו כצני מורה (ישעי' ג):

נדה כהנדוף עשן תנרף (תהלים ס"ח) אשר ידפנו הרוח
 (שם א) והנפעל הבל נדף (משלי כ"א) העלה נדף
 (איוב יג) משפטן ננדף כולן קמוצין שחן שמוה, אבל יש
 נדף (ישעי' נט) פתח משום שהוא פועל עבר:

נדר נדר עבדך (ש"ב טו) וידרו נדרים (יונה א) והמצדד וכי
 תחרל לנדר (דברים כג):

נהה ונהה נהי נהיה (מזכה ב) פ' קינות. מ"א וינהו כל
 בית ישראל אחרי יי' (ש"א ז) פי' ויאספו, ותרגום
 ונקוו אליה כל הגוים (ירמיה ג) ויתנהו למפלה בה כל
 עממיה כמשקל תרגום ונבהר'מות מחיים (שם ח) ויתרען
 במותא וכמשקל תרגום יפלו בנופילין (שם ו) יתרמון קטילין
 משפטן ויתרון, ויתרעהון, ויתרמוהו:

נהג אותי נהג (איכה ג) וינהג את הצאן (שמוה ג) והציווי
 נהג ולך (מ"ב ד) נהג כצאן יוסף (תהלים פ) ומלכיהם
 נהוגים (ישעי' ס) ופועל כבד נהג רוח קדים (שמות י')

מחברת הערוך נוט — נור לר' שלמה פרחון

לוי עוף השמים ינוח עליהם (יחזקאל לב) ונחנו עליו (ש"ב י) כמשקל קמנו מן קום פ' לשון הנייה וירידה וכן כאשר יניח ירו (שמות יז). מ"א יי' תניהנו (ישעיה סג) פ' הנחלנו כמו לך נחה את העם:

נוט תנוט הארץ (תהלים צט) פ' תמוט כמה שנאמר רפה שבריה כי מטה (תהלים ס) והנכונות תמוטנה (ישעיה נד) כמו תמוט:

נום הנה לא ינום (תהלים קכא) נמו רעך (נחום ג) והשם נום ותנומה:

נום כי אם נום ננום (ש"ב יח) ונסנו לפניהם (יהושע ח) פ' בריחה. מ"א על סוס ננום (ישעיה ל) פ' נעלה על הסוס כנס, על כן תנוסון (שם שם) זו המלה לא יתכן לשומה

מלשון בריחה משום שיקשה לו סוף שנא' ועל קל נרכב על כן יקלו ורופיכם מכס ולא יעלה בידכם לברוח ג"כ נמי נרצה לומר בראש הפסוק, אם תגביהו ועצמיכם כנס על הסוסים לא יעלה בידכם אבל תכבאו ליד ינסה ובריחה, ואם תאמר חשבתם לנוס על כן תנוסון הנה עלה בידם מה שרצו לעשות. מ"א ולא נס לחה (דברים לד) פ' נתגנב:

נוע נוע ארץ (ישעיה כד) וינע לבבו (שם ז) והניעות' בכל הגוים כאשר ינוע בכברה (עמוס ט) פ' לשון נע ונד, ופועל כבד פועל בעצמו, קמה יניעין לאכל (תהלים מ"ט) ומוזה ובמנענעים ובמצולצלים (ש"ב ו) כי הוא נדגוד נפתח הכינור, והכן כיצד מנענעין את הלולב:

נוף נפתי משכבי (משלי ז) במשקל קמתי מן קום ופועל כבר פועל באחר גשם נדבות תניף אלקים (תהלים סח) ויניפהו חנופה (ויקרא ח) ינופה ידו (ישעיה י) ובמלחמות תנופה נלחם בס (שם יג) פ' מלחמה מפורסמת לכל העול', כי המניף דבר יניענעו להראות לעולם, וכן נפתי משכבי עישון כינור, ומוזה נקריה הנפה והכברה משום שמנענעין אותה. מ"א יפה נוף משוש כל הארץ (תהלי' מח) פ' יפה צד ופאה כמו ובנפות דוד (יהושע יא) ומתרגמי' ובפלי דוד, וכן שלשת הנפות (שם יז) תלתא פלכינ. וי"א סעיק כדתנן אילן העומד בארץ ונופו נוטה הוצה לארץ פ' פארותיו וסעפותיו, גם כן משלו משל יפה זה החלק של ארץ ישראל מחלקי כל הארץ.

נוץ הנצו הרמונים (שיר ו) פועל שפועל בעצמו הוא כמשקל פועל שפועל באחר פ' הניץ שיניעו באילנות שנופל וצומחין במקומן הפירות שנא' הנצנים נראו בארץ (שיר ב) עלתה נצה (בראשית מ) והדגש שבה תוכיה על היו"ד שבין הנו"ן לצד"י כמו ופטורי צצים, פ' ציורין דמות גפנים ופרחים ובראשיהו דמות הניץ וכמו פטריות מצויירין כך האומנין בעין ובשיש לפיפת הבנין, ומוזה הענין וינאץ השקד (קהלת יב) פ' כינוי הוא לאברו של אדם, וכן נמי ויסחבל הגנב פ' ותפחון הביצים ויתרדללו מן הזקן כלל' יתלבן שער הרגלים פ' בית העררה עד שיראה כנין מן היטה. מ"א ונוצצים כעין נחשת קלל (יחזקאל א) פ' מברקין וכן ופעלו לנצוץ (ישעיה א) פ' לפידיו הנותנין מן הכרזל תחת הפטיש כברק והצד"י שלו כפולה כמו ימין יי' רוממה, מן רום וכמו משך ידו את לוצצים, ועחה אל תתלוצצו, מן לויץ ניצוץ במשקל נחוח ותכפל ככ"ף של מומש הסוכך, וכן וסוך לא סכתו, וטכ"ף של ולשומט בצדיכם, מן שוט לסוס:

נור נירו לכם ניר (הושע י) פ' הפיכת השדה במחרשה קודם חרישה ווריעה שהוא יפה לשדה שלא יצמחו קוצים עם השבלים, ותנן נרה שנה וורעה שנה פ' השדה יחדגום לחרוש חרישו (ש"א ח) ניריה. מ"א למען היותי

ניר לדוד עבדי (מ"א יא) פ' נר כמו רש ועושר, ונאמר ישבע ריש, וניר משל למלכות, פ' אחר ניר תרגום של עול כל' למען היות עול מלכות של דוד עבדי על ציארי ישראל, וי"א כמנור אורגים (ש"א יז) קורה דומה לעול במשקל מושש. ומ"א נר לרגלי דבריך (תהלים קי"ט) ומנורה ונרותיה: נוש חרפה שברה לבו ואנוסה (תהלים סט) פ' ונכאבתי כמשקל ואקומה מן וכאב אנוש:

נוד ויוד יעקב נזיר (ראשית כה) משפט ויוד כמשקל ויפול עליו וימות, מן נפל כי פעמים יפילו הנז' ומשימין במקומה מלך מן שבעה מלכים זה הקמ"ץ של ויוד במקום נז' של נזיר היא, והצד"י של יודך תשי (דברי לב) במקום נז' כי נשני אלקים, ואל הלחם ואל הנזיר (חגי ב) פ' תבשיל:

נזה והיות על ארתו משפטו והנזית והדגש במקום נו"ג, וכן יזה מדמה (ויקרא ו) פ' ינוה פ' לשון זיקקה הוא וקצרו בעלי חמשה זו המלה ועשוה תהפעל דהנן נזו מירטבו על הסולות מקלופ את מקומו כל' נתזה נתמו ואין בלשון המקרא נזו, וכן נמי נהזא צינורא על בגדיו פ' כשרדר נטפה טפה קטנה מן הרוק, ותנן חתי את הראש בבת אהת פ' לשחוט השליך את הראש מיד כל' הנתי אתו כאדם שזורק שום דבר, והנז' נבלעה:

נזח ולא יזה החשן (שמות כח) נבלע הנז' ורגשו את הז'ן להוכיח עליה פ' יחדגוד כמשקל לבלתי ידה ממנו נדח וכבר פירשנוהו למעלה [שרש שח] פ"א ויתכן גם זה:

נזף הרים נולו (שופטים ה) יולו מים (תהלים קמז) פ' נול וכן ועפעפינו יולו מים (ירמי' ט) פ' יורידו דמעות שנא' והרר עיני דמעה והשם ויוציא נזלים מסלע (תהלים ע"ח) ופועל כבד מצור הזיל למו (ישעיה מ"ח) מפניך הרים. נולו (שם ס"ד) משום הפסקת הדבור דגשוה, וכן חדלו פרוץ בישראל הדלו (שופטים ה) וברגע שאול יחתו, באש יצתה משפט כולן שיהו רפוי, ונתפס חיוג ששם נולו מן זולל בראותו שהיא דגושה ושקלה עם ונגולו כספר, מן גלל וכן נגווו ועבר מן גזו ולא בטוכ. מ"א לשמש ולירח ולמזלות (מ"ב כ"ג) משפטו מנולות כמשפט ובמקבות יצרהו, מן נקבת במטי, וראוי לומר כי התוציא מזרות בעתו (אזוב לח) מזה הענין בחילוף למ"ד בריש ובשניהו הנז' נבלעת ופירושן צורות עשויות ובניות מן הככבים (אמות) [דומות] לחיות ובהמות שהן מ"א ק אש פ' טלה, אריה, קשת, שב ג ע פר פ' שור בתולה גדי, תמ"ד רוח פ' תאומים, מאני', דלי, ס ע"ד מים פ' סרטון, ערקב, דגים, ח' כוכבים שהן ח נכ"ל ש צ"ס מושל בהן לפי השעות [ג' ק"כ"ט הוא סודי ס"ג חלולת נד' יסודות ע"מי חכמי חספסקטוס ע"ד חספס ס' יגידם ס"ק ס' ת"ב ע"ט נזח"ה סדרים סח"ס צפי' רס"ב על ס' יגידם צס"ט]: נזם נזם זהב (ראשי' כד) נזמי זהוב (שם לה) ואת הנזמים אשר באוניהם (שם לה) ועושין גם בחוטם שנא' ואשיס הנזם על אפה (שם כ"ד) כי כן הי' מנהג חטבעות, כמו ונזמי האף (ישעיה ג):

נזק בנזק המלך (אסתר ז) פ' ההיזק שיבא בעביל המלך אין שות להריגה:

נזר אשר נזורו מעלי (יחזקאל יד) כמשקל קטונתי ולא יכולו פ' לשון הפרשה, והנפעל וינזר מאחיו (יחזקאל י"ד) וינזרו לבושת (הושע ט) פ' ויבדלו לע"ז, וכן וינזרו מקרשי בני ישראל (ויקרא כ"ב) ומוזה הענין נקרא הנזיר, וכן ענבי נזירך (שם כה) כי הן אשכולות קטנים נבדלו מחבריהן אחר הבצירה, ופועל כבד והזחרתם את בני ישראל מטומואתם (שם מו) פ' שיבדלו מנשותיהם לילה אחר קודם בא הוסת, והמצר

והמצרר להזיר לוי (במדבר ו) כל ימי הזירו (שם שם) והנזיר נבלעת ככולן. מ"א ואת הנזר ואת העדות (מ"ב יא) פ' כתר, וכן גזי נזיר והשליכי (ירמיה ז) פ' תלשי שעריך שעומד על הראש ככתר וכן כי נזר שמן שבת אלקוי (ויקרא כא) וי"א כי נזיר אחוי (בראשית מט) מחת אחוי, וכן מנזיר כארבה (נחום ג) משפחו מנזיר בלא דגוש פ' שריך כמו זכי נזירה משלג, ודגושהו כמו דגש של השבתה מטהרו, שמשפטו בלא דגש, וכן מקדש יי' כונונו ירך, משפטו בלא דגש, וי"א מנזיר בני אדם המכותרין בכתר כמשקל יהי המלצר, עתליהו המרשעת, במשמניו דוון. מ"א מורות בעתו (איוב לה) י"א שרי הכוכבים:

נה בני איש אחר נחמו (ראשית מב) כנים אנחנו (שם שם) האלף יתירה והנזיר היא של רבים כמו בוינו לני:

נחה נחית בהסדך (שמות טו) לנחותם הדרך (שם יג) פ' הילוך לאט. וי"א כי מנחה מזה הענין במנחה ההולכת לפני (בראשית לב) כלו' מנחה נחיתה לפני, וי"א המי"ם מעיקר המלה והח"י של נקבה כמשקל שבעה, שמלה, משתת אהרן, ולשון משנה יזנר לפ' זה דתנן. כל המנחות הנה עשו המי"ם עיקר שאילו היתה משמשת היו אומר מנחה

מנחות כמשקל מחתה מחתות, מצוה, מצות, שהמ"ם משמשת בהן. מ"א וינחם את פני מלך מואב (ש"א כב) פ' וינחם, אבל עיקרו נוח ועיקר זה נחה, וכן ולפנו גדולים ינחנו (משלי יח) וינחם בחלה ונחור (מ"ב יח) וינחם בעיני הרעב (מ"א י) שוטת לגוים וינחם (איוב יב) פ' כולו לשון הנחה, נחה ארם על אפרים (ישעיה ז) כמשקל עשה פ' נחה:

נחל ונחלו לעולם (שמות לב) ונחלת את הארץ (שמות כג) ולקטאתינו ונחלתנו (שם לד) פ' ולקחנו לך לנחלה. כי לא נחל אחם (במדבר לב), נחלת את הארץ (שם לד) אילו כולו פועל שפועל באחר, אבל ונחל יי' את יהודה (חלקו זכריה ב) הוא פועל בשנים ואילו ה' יהודה והחלק, והתפעל והתנחלתם אוהם (ויקרא כ"ח) למטה אבותיכם תנחלו (במדב' לג) עד התנחל בני ישראל (שם לב) והשם נחלה, ופועל כבד אשר נחלו אלעזר הכהן (יהושע יט) והוא ינחיל אותם (דברים ג) והמצרר ביום הנחילו את בניו (שם כא) במשקל הקריבו את זבחי, בהתלה עליון (שם לב) הנחילתי לי ירחי שוא (איוב ז). מ"א פרץ נחל (שם כ"ח) נחלה מצרים (במדבר לב) פ' אל נחל מצרים, נחלה עבר על נפשינו (תהלים קכ"ד) התי' יתירה כמו ה' בוערת מאפה, ולפיכך הן מלעיל, כנחלים נטוי (במדבר כ"ד) אילו כולו יש בהן מי"ם, אבל ויחפרו עבדי יצחק בנחל (בראשית כ"ו) פ' בגוי, וכן בחלקי נחל חלקך (ישעיה נו) אין בהם מיס ואמרו רבותינו כי נחל איתן (דברים כח) יש בו מיס:

נחם כי נחם על אמנון כי מת (ש"ב י"ד) זה נפעל מפועל עבר וכן ונחמתם על הרעה אשר הבאתי על ירושלים (יהזקאל י"ד) משפטו נחם על אמנון, ונחמתם. וינחם יצחק אחרי אמו (ראשית כד) והמצרר נלאתי הנחם (ירמי טו) מאנה הנחם נפשי (תלים עז) והציווי נחמו נחמו עמי (ישעיה מ) כמשקל רחצו חוכו, שאלו מיי' מטר, קרבו רבכם, ומשום אותיות אחתה"ע עשו כפועל עבר אבל משפטו כמשקל אכלו, קראו, שמעו, והשם נוהם יסתר מעיני (הושע י"ג) אינמי משור הנחומיה (ישעיה ס"ו) אינמי זאת נחמתי בעניי (תלים קי"ט) אינמי דברים נחומים (זכריה א) כמשקל נאופים, כי נחם יי' מציון (ישעיה נא) זה נפעל מפועל כבד כמשקל אבר ושבר, אבל החי"ת לא תדגש, ונחמו כמשקל

נחת ונחתה קשת נחושה (ש"ב כב) פ' לשון רפיון וכן ונחת ידו יראה כלו' הכנעת אויבים בירוע נטייה וכן ומפני שמי נחת הוא (מלאכי ב) משפטו נחתת כלו' נכנע וכן שמה הנחת יי' גבורך (ויאל ד) אבל ציווי הוא כמשקל מתנינך אמיר המעד והתרגום אמר תמון יתבר יי' תקוף בגדיהן, וי"א כיה הוא כמו

נחץ כי ה' דבר המלך נחוי (ש"א כא) פ' כמו לחוץ דחוק, ונחפו, הנז"ל של נחוי של נפעל היא ואינה עיקר, ומה נאמר ואמר ומוי יחוש חויז כמוני (קהלת ב) ומלשון נחויז הוא כלו' מי ימחר מיהור כמוני כמשקל וכל שה חוס, אינמי מדרכיו ישבע סוג לב, שכולו פועל בעצמו. וי"א כי חויז ויהוש ענין אחד הן כלו' ומי יחוש חויז כמוני אע"פ שפ' למעלה (שרש חוש) פ"א יתכנו זה וזה [ועי' ט"ס סוף]:

נחר נחר מפוח (ירמיה ו) מן נשמע נחרת סוסיו (שם ח) הוד נחרו אימה (איוב לט) מנחיריו יצא עשן (שם מא) פ' הרוח שיוצא מן הגרון או מן החוטם ויש לו קול נקרא כך. מ"א את שני קצותיו אכלה אש ותוכו נחר (יהזקאל כ"ו) זה הנז"ל של נפעל היא ואינה מעיקר זה אלא מן ושכן חדרים במדבר (ירמיה י"ז) פ' נעשן ונשרף וממנו גם והעצמות יחרו (יהזקאל כד) וכן נחר נרוני (תהלים סט) נשרף נחתמם, הנז"ל שלהן כמו נזן של מקדש כי נחל (יהזקאל כ"ב) שהוא מן המחולל בגוים, וכן כמוקד נחרו (תהלים קב):

נחש נחשתי ויברכני יי' בגללך (ראשי' ל) מעונן ומנחש (דברי יח) כי לא נחש ביעקב (במדב' כג) לקראת נחשים (שם כד) אמרו רבותינו ז"ל אוהו נחושה האו' נפלה פתי מידי נפלה מקלו מידי עבר שועל מימיני נחש משמאלי פסקה האונבת לפני, אל תתחיל עסק זה במוצאי שבת, אבל כי נחש ינחש איש אשר כמוני (בראשית מז) פ' בחכמות והמלות והכוכבים נחשתי וידעתי כי הגביע בכליכם. מ"א והנחש היה ערום (בראשית ג) והסמוך נחש נחשת (במדב' כ"א) יש לתקשות מצניו שאמר הקביה למושה עשה לך שרף ולא ידענו או נחשת או זהב או כל מיני מתכות והלך משה ועשאו נחשת? אמר משה מלת נחש דומה לנחשת, כמה שנא' תן לחכם ויחכם עוד. נחשים צפעונים (ירמיה ח) ולטה נקרא שרף שנופת באדם ושורפו מיד. מ"א ויאסרוהו בנחשתים (שם לט) הכביד נחשתי (איכה ג) פ' כבלים, מ"א נחשת מרוק (דה"ב ד) אם בשרי נחוש (איוב ו) ואת ארצכם נחשושה (ויקרא כו) מצחך נחושה (ישעיה מ"ח) זו הה"י במקום תי"ו. מ"א יש הפך נחושתך (יהזק' פ) תחתך והתרגום אמר חלף ראתגליאת בהתחך כמו תרגום והחזיקה במבושיו. ותנן הבית שהיא מלאה משקין טהורין ונתנוה למטה מנחשתו של תנור פירשוהו הגאונים תחתיתו:

נחת ונחתה קשת נחושה (ש"ב כב) פ' לשון רפיון וכן ונחת ידו יראה כלו' הכנעת אויבים בירוע נטייה וכן ומפני שמי נחת הוא (מלאכי ב) משפטו נחתת כלו' נכנע וכן שמה הנחת יי' גבורך (ויאל ד) אבל ציווי הוא כמשקל מתנינך אמיר המעד והתרגום אמר תמון יתבר יי' תקוף בגדיהן, וי"א כיה הוא כמו

מחברת הערוך נטה - נכר לר' שלמה פרחון

בחדר המטרה (ירמיה לב) בית הסוהר ונשמרין בו הנתפס כמה שנה וינהייה במשמור:

נטש לא נמשתי (ראשית לא) נטש אביך (ש"א י) תשמטנה ונטשתה (שמות כג) ונטש אלהי עשהו (דברים לב) הדגש במקום נו"ן, והציווי הילב נטוש (משלי יז) כי ארמון נוטש (ישעיה לב) פ' לשון השלכה. מ"א ויטש על המנחה (במדבר יא) פועל בעצמו כל' וכן ותטש המלחמה (ש"א ד) פ' ותנטש כמו וינטשו בלחי (שופטים טו) ומוה נקראו סעפי האילן נטישות שנה ואת הנטישות הסיד התו (ישעיה יא) הסירו נטישותיה (ירמיה ה) וכן ודמיו עליו יטוש (הושע יב) פ' מושלך על כל גופו:

נין נין ונכד (ישעיה יד) לניני ולנכדי (ראשית כא) פ' בן, מזה הענין ינין שמו (תהלים עב) פ' יוציא פרחים וכן ואחריתו יהיה מנון (משלי כט) פ' בעל בניס או שאין לו בניס: **ניק** את הילד ותניקוהו (שמות ב) כמשקל ותביאנהו, והוא היפוך ותניק לך כל' זה עיקרו ניק וזה עיקרו ניק: **נכא** אך נכאים (ישעיה יז) נכאו מן הארץ (איוב ל) כשפטו נככאו הפילו נו"ן של עיקר ודגשו הכף להוכיח עליה, נכה רגלים (ש"ב ד) פ' מוכה ולקוי וכן פ' כולן:

נכד לניני ולנכדי (ראשית כא) פ' בן הבן: **נכה** והכה בים הילה (זכריה ט) נבלעת הנו"ן פ' הריגה, והשעורה נכתה (שמות ט) פ' נלקית וכן הכה הברד. מ"א ויכו את צקלג (ש"א ל) פ' החריבו כי הנה הוא אומד למטה לא המיתו איש, מ"א איך שרשיו כלבנון (הושע יד) פ' ימשוך כמו ומחה אל כתף ים כנרת שהוא תרגום וזכה. מ"א חכו בסנורים (ראשית יב) פ' נסמו עיניהם ויש הכאה תקיעה כדתנן והחליל מכה לפניהם פ' וחצוצרות תוקעות: **נכח** נכהו תחנו (שמות יד) נכה השלהן (שם כו) נכוחים למבין (משלי ח) פ' מיושרים כנגד הדעת:

נכל בנכליהם אשר נכלו לכם (במדבר כה) ואורו נוכל (מלאכי א) ויתנכלו אותו (ראשית לו) להתנכל בעבריו (תהלים קה) פ' חישוב להרע, ו"א כי נוכל אדם שבידו לעשות טובה ואינו עושה וזה קרוב לראשון כי מי שאינו עושה טובה כמי שעושה רע דמי:

נכס בנכסים רבים (יהושע כב) פ' רכוש וקנינין, ובלשון משנה כל נכסים קרקעות הן, ובלשון תרגום ממון הוא שנאמר לענש נכסין:

נכר ולא נכר שוע לפני דל (איוב לד) לא נכרו בחוצות (איבת ד) נו"ן העיקר נפלה ונו"ן של נפעל נכתבה פ' לשון הכרת שנה' הכרת פניהם ענתה בס (ישעיה ג) כלי סימן פרצופו של אדם יעיד עליו, ופועל באחר לא תכירו פנים (דברים א) לא תכירו (ראשית מב) ויכר יהודה (ראשית לא) והציווי הכר נא (ראשית לו) והמצודר הכר פנים במשפט לא טוב (משלי כד). מ"א בשפתיו ינכר שונא (משלי כו) ויתנכר אליהם (ראשית מב) וחיא מתנכרה (מ"א ד) פ' מתחפש ולשום עצמו כאילו הוא הוא איש אחר נכדי כדי שלא יכירוהו. מ"א קרוב לו כי נכרו צרימין (דברים לב) ואותותם לא תנכרו (איוב כא) פירוש הכהשה וכפירה. מ"א בן נכר (שמות יב) אל נכר (דברי לב) איש נכרי (דברים יז) הלא נכריות (ראשית לא) ונכרים באו שעיריו (עובדיה א) פ' זרים, לעם נכרי (שמות כב) לאיש אחר מ"א קרוב לו מלבוש נכרי (צפניה א) פ' משונה. מ"א נכר אותו אלקים בידו (ש"א כג) ונכר לפועלי און (איוב לא) אל תרא את אחיך ביום נכרו (עובדי א) פ' ביום שנמסר בו לאויב: **נכת**

כמו תרגום יודר ונחת, הנחת י' גבוריך שהם המלאכים להושיענו, שם ארם נחתים (מ"ב ו) פ' הונים משפטו נחתים אבל דחקו היר' ד בתי' ודגשוהו, וזוהו כי הציץ נחתו בי (תהלים לח) ותנחת עלי ידך (שם שם) פ' ירדה, נחתו משפטו נחתו כי הוא נפעל ואילולי החיית היה דגוש כמשקל ונשתומם מהים, וכן מי יחת עלינו (ירמיה כא) פ' מי ירד כנגדנו ומשפטו ינחת, נחת גדודיה (תהלים מה) פ' הוריד הגשם על בקיעיה כמו נחת תגודיה, ונחת שלחך מלא דשן (איוב לו) פ' המונה עליה יהיה דשן או המורד עליה וכן מקום המונה דבר שהניהוהו בלי עשייה, משקל נחת כמשקל דעת מן ידע וכן נחת מן יחת:

נטה נטה ללון (ירמיה יד) והציוו נטה את ירך (שמות ח) ועלי הטח הסד (עזרא ז) נו"ן נבלעת במי"ת, ויש ציווי קצד הט אויך (תהלים יז) צין המטה (יחזקאל ז) פ' שם הנמיה לא שם המקל, וכן והעיד מלאה מוטה (יחזקאל ט) פ' מונטה וכן ועל בגדים חבולים ימו (עמוס ב) פ' יעשו סבה ומוה נקרת המטה שנטוין עליה לישן. מ"א ולא תהיה, למטה, הנו"ן בכלול נבלעת פ' תחת, מ"א למטה ראובן (במדבר יג) פ' מקל (א) בשברי לכם מטה לחם (ויקרא כו) פ' משען לחם (א) כ"ג ט"ט כמ"ס סד"ק:

נטל אנכי נוטל עליך (ש"ב כד) נטל החול (משלי כז) וינטלם וינשאם (ישעיה סג) כל נטילי כסף (צפניה א) פ' נשיאים עשירים ותרגום נושאי מושא נטילי נטל, והתרגום של נטילי כסף, עתירי כספא:

נטע נטעת לי כרמים (קהלת ב) ונטעתם כל עץ מאכל (ויקרא יט) ויטע י' אלקים (ראשית ב) הנו"ן נבלעת והמצודר עת לטעת (קהלת ג) בלי נו"ן כמו לפחת עליו איש, מן נפח, והשם בוטע לשם (יחזקאל לד) קמוץ, מיטע י' (ישעיה סא) סמוך פתח, נטעי נעמונים (ישעיה יז) נטע שעשועים (ישעיה ה) אשר בנינו כנטיעים (תהלים קמד) והנפעל אף בל נטעו (ישעיה מ) כמשפטו ננטעו פ' לשון שתילה:

נטף וידי נטפו מרד (שיר ה) אף שמים נטפו (שופטים ח) תטפנה שפתך (משלי ה) תטוף מלתי (איוב כט) כמו תול כטל אמרתי (דברים לג) כי הדבור שיוצא מן הפה כמו טיפין, כי יגרע נטפי מים (איוב לו) ופועל כבד והטיפו ההרים עטים (עמוס ט) וזוהו נטף ושהלת (שמות ל) פ' טיפות של שרף נטפות מן האילן אע"פ שכל שרף כך בריתו אבל לא יקראו כך אלא לזה שלועסין בני אדם אותו לשום ריחו, ולא תטיף על בית ישחק (עמוס ז) פ' תתנבא וכן אל תטיפו יטיפון (מזכה ב) פ' היו מונעין את הנביאים מלהגיד להם דברי י' ומשתקין אותן והנביאים אין שומעין להם אלא עוד יטיפון וכן לו איש הולך רוח ושקר כוב אטיף לך י' ולשכר (שם שם) פ' נביא השקר אילו אמר אני שולחתי אליכם לשתו יין ולהשתכר יותר היו מואזינין. ממה שיאמרו להם עובדת הבורא. מ"א הנטיפות והשרות (ישעיה ג) פ' כלי כסף וזהב ממולאים בחוט תלוין בצוארי נשים וקטנים:

נטר הינטור לעולם (ירמיה ג) לא תקום ולא תטור (ויקרא יט) הדגש במקום נו"ן ונטר הוא לאויביו (נחום א) נוטרה את הכרמים (שיר א) פ' לשון שמירה וכן תרגום ואביו שמר את הדבר מלשון נטירה, וזוהו נקירת כמטרה לחץ (איוב ג) כשפטו מנטרה כי המורה בקשת שמד התורף לירות בו, וכן

נכת נכאת וצדי ולוט (ראשית לו) פ' חרונין. מ"א ויראם את כל בית נכותו (ישעיה לט) פ' אוצרותיו ואמר התרגום בית גנוזה, ו"א כי ויכוס ויכתוש (במדבר יד) מזה העיקר ומשפטו ויכתוש אבל נבלעה הנו"ן כלו' וינשכו אותם כאשר תעשה הדבורים ות' וינשכו ונכיתו:

כלה כנלותך לבגוד ויבגדו בך (ישעיה לג) פ' כנלותך לבגוד בהם הם ויבגדו בך כמו כהתמך שודר תושב, שהוא מן ולהתם הטאת שהוא לשון השלמה, כמשפטו כהנלותך אבל נפלה הה"י כמו ה"י של לרבה, למקום, וכיוצא בהן, שהוכמו למזבח, להמזבח לגדור להגדור, או כמו לנתותם להנתותם לראותכם להראותכם, ואם תרצה בלא הפלגת הה"י כמו יבהרותם תלן עיני, ומזה נ"א לא יטה לארץ מנלם (איוב טו) פ' לא יאריך זמן כלותם:

נמל ונמלתם את עולת לבבכם (ישעיה יז) כי כחציר מהרה ימלו (תהלים לו) בושפטו וימלו ויול קצירו (איוב יח) הנו"ן נבלעה ודגשו מקומה פ' חתיכה וקציצה. מ"א לך אל הנמלה עצל (משלי ו) הנמלים עם לא עו (שם ל) פ' שרצים: נסס ונתת ליריאתך נס להתנוסס (תלים ס) פ' להשתמש בנס ובפילת הסמך כמו ונוצצים, את לוצצים, מומשת הסוכך, ימן יי רוממה, נודר כנף, רות יי נוססה בי (ישעיה נט) מלשון ניסה ומזה הענין על סוס נוסס פ' נעלה על הסוסים כנס שלא יבא לנו דבר רע לפיכך יפולס הבורא ויניסם, ונתפס היוג בשומו כנוסס נוסס (ישעיה י) מזה הענין והם ודאי מלשון ניסם כן אמר התרגום יתו תביר ועריק:

נסג לא יסג כלומות (מזכה ב) הנו"ן נבלעת כמשקל כי ישל זיתך, מן ונשל הברזל, לא נסגו אחר לבנו (תהלים מד) כמשקל ולא יכול יוסף, היר"ד והנו"ן עיקר ופועל שפועל באחר לא תסיו גבול רעך (דברים יט) גבולות ישינו (איוב כד) אע"פ שנכתב בש"ן פ' עיקוס והמעשה (ע"י לקוח ס' סג):

נסה והאלהים נסה את אברהם (ראשית כב) פ' זה הדבור בלשון בני אדם כי הבורא אינו צריך לנסות כי הוא יודע בלי נסיון, אבל הוא זה הדבור כמו ויחהם יי, וידר יי, ויעל אלקים, ומשום לשקע בלבנו הסיפור המושל לנו משולם בדבר שאינו מכירום, ואין בני כה לדע אותו ומשום שנדע בני אדם ומנהגם ועניניהם לפיכך דברה לנו התורה בלשון בני אדם וסומכת על הדעת שהוא יעיד על אמתת הדבר, וזה פ' זה הענין הקב"ה רצה לתת לאברהם אבינו שכר טוב על אהבו הבורא יתברך כמו, שהיו קראו אברהם אוהבי ואינו מן הדון שיטול אדם שכר על המעשה ועל הטובה שמטריח עצמו בעבודתו ומשום זה הטעם נברא העולם הזה כי הקב"ה חסיד וטוב ומועיל לבריות, ואילו ברצו בעולם הבא בתחילה שאין בו לא דאגה ולא מיתה ולא רעב ולא עוני ולא יצר הרע ולא איבה ולא קנאה ולא חולי היה טוב וגם היה יכול הבורא לידע בלי נסיון כי שיהא צדיק ומו שיהיה דשע וזן את כולם לפי מעשיהם ולבנות בעולם הבא ולא צריך לבראות העולם הזה לנסותו כי הוא יודע כי שיהיה וגם יודע דבר שלא נהיה ואילו נהיה יוכל לידע הייך יהיה אבל נתכוון לעשות לנו דבר אחר יותר טוב ויש בו תוספת על כל הטובה ואזיה זה שיתן שלא בדרך גמילות חסדים אלא בדרך שכר טהרה כי יותר טוב לאדם שימלו לעשול בלב חוק מזה שיטול מישל אהדים מלב יפה כמו לב העניים שעושים להם חסד לפיכך הוצרך העולם הזה להבראות תחלה כדי שנקבל לעשות מוצות ונטריח עצמנו בעשייתן כדי שנקבל שכרנו משלם בעין יפה כי השכר

ממש לא ינתן אלא על המעשה וכמה שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך ואם תאמר שמה השכר וטובת העולם הבא גמילות חסדים הוא, היו יודע כי אינו בדרך גמילות חסדים היה נותן גם לרשעים כי כך דרך החסידות על חנם נתנה, ואם תאמר לא על חנם נתנת הנה תוד הדון ובאנו לשכר ובודאי שכרן של צדיקים מנמילות חסדים כללי ואם תאמר ושמה ירחם הבורא על הרשעים ונותן להם מטובת העולם הבא כמו שכרן של צדיקים, אם כן מה הרוח הצדיק ומה הפסיד הרשע ועוד ראייה אחרת הלא כי החסידות ישעשה האדם ראוי לשכרו ואם לא יעשה גמלת חסדים לא נחייב אותו על אשר לא נתן את שלו לאהרים, ואל תאמר כי על העניים אני אומר לך אלא אפי' לשרים ולעשירים תעשה גמילות חסדים ומעשה שהוא כך האיד' סמוך לב צדיק למעלה לעולם הבא משום שידע שאם לא נתתן לו לא עשו לו רעה כי לכך נוצר אלא ודאי שכר טהרה נוטל ממש, ואם נחזיק טובה לבורא יתברך שמו לא על השכר נחזיק לו טובה אלא המצות שנתן לנו תחלה שהוא הקרן ואנחנו הרווחנו והריות מעצמנו הוא הנה הרשעים שלא הרווחו אין זה מן הבורא גם הוא רחם ושלוס ובוה חלקו חבירי איוב עליו כי היה צדיק כמו שהעיד הכ' עליו וכשראה שבאו עליו צרות אמר דברי תרעומות לפי שיאבד שכרו אמרו חבירי חלילה לך מרשע ברו' יעשה מה שירצה ואין למחות אפי' שלא כהלך עושה והטובה אינו חייב לעשות והוא אמר להם לא אכלתי פתי לבדי והאכלתי יתם ממנה והעני מצמר לבושי נתחמם לא התבוננתי על בתולות וכי הרגנתי לב אלמנה וכל הענינים שמנה בזאת הפסקה, ונתרעם ואמר למה לא נתן בודאי שכרי ונסוף הדבר אמר לו הבורא יפה אמרת ולא אמרו חביריך בטוב ואני אכפיל שכרך בעולם הזה ובעולם הבא שני' כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב, ואמר איוב עבדי יתפלל עליכם כי אם פניו אשא, לפי שאמרו לו בדרך גמילות חסדים יעשה הבורא הטובה ולא נחייב אותו אם לא יתן שכר לא למדת כי השכר נחזיק טובה לעצמנו כי על המעשה נמלוגהו ולפיכך העולם הזה ממכשירי העולם הבא, כי ארהה תשלם לאיש כמעשהו, איזה חסד שנתן לו הקרן שהן המצות אבל משלם לו כמעשהו כלו' נתן לו שכר מעשיו, וכן אברהם אבינו היה צדיק וחסיד ידע הקב"ה שיעמר בנסיניו קודם שבדוא, אבל האיך יעשה לו טובה בלי מורה אלא על המחשבה אבל צוהו שיקריב את בנו ועשה הכל, ואילו הניחו לשוחטו והיה שוחטו יצער גדול עבר על נפשו באותו המעשה לפיכך פסק לו שכר גדול על העשיה, ואם תאמר כי הקב"ה היה יודע כי יעשה אברהם מה שעשה בלי נסיון, אבל רצה להודיע לאהרים חסדי של אברהם, ואנה היה אחרים? לא היה בזה המעשה אלא אברהם ויצחק, הנה עכשו יבא אחד ובנו ייאמר כך וכך טובה עשינו אין מי שמאמין להם, הנה בעדות קידוש החדש שאין בו ממש אין מקבלין עדות מזה כל שכן ענין כמו זה ואילו שדבר הקב"ה עם משה בפני כל ישראל שנאמר בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם זכ' משה ידבר וגו' זכ' ועש האצות לעיני העם, אחר כ' לנו משה את התורה ומעשה אברהם ויצחק ואילו כל זה המעשה היה אומר להם משה היים לא תמצאוהו בשדה, וזה הארץ יצאו מן העם ללקיט, אמר לחן אל תתחזו מן הזמן ויתירו אנשים ממנו כי עשר פעמים נסוהו שני' ונסו ארתי וגו' וכמו שאמרנו לענין והאלקים נסה את אברהם דברה תורה כלשון בני אדם הוא הדון לענין כי

עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. שדברה תורה כבני אדם אבל דאוי לאדם שיעמוד את הבורא ולעשות מצותיו שלא על מנת לקבל שכר אלא מאהבה וחשכך יבא מאילוי דתגן אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. וי"א זה שא' והאלהים נסה את אברהם הוא כמה שנא' נסה עלינו אור פניך יי' אע"פ שכתובין בה"ז וסמוך משפטן בשין ואלף כלומר נִסָּא עלינו אור פניך יי' וכן והאלקים נסה את אברהם כל' נִסָּא שם אותו נשיא והגביר מעלתו בזו המצוה.

וכן נמי הנסה דבר אלקי תלמה (איוב ד) אמרו לו חבירי ל'איוב הנשא דבר אלקי תלמה להשיבנו ועצור במלין מי יוכל. אע"פ שלא תשיבנו אנהנו לא ניכל לשתוק. וכן כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה פ' רחמתי עליך כי אתה ירא אלקים כמו ירא אלקי את בני ישראל וידע אלקים. פ' ורחמים ויתכן להיות מן ידעתך בשם פ' גולתי שמך. ומה שאמר התרגום או גיסין עבד יי' [על פסוק או הנסה אלהים דברים ד'] לפי שהנסין אינו מומדת הבורא אלא מודת ב"ו ויש עוד בבני אדם מה שהוא חכם ואינו צריך לנסות חברו לפי שהבין מודתו מקודם. ואם תאמר התורה היא חכמה ומחכימת פתי והיאך נכתב לנו כך בתוכה ענינן מוספקין שאין תיכין מבורר ולא היתה מוברת לנו כלשון בני אדם כל דבר על בריו? הוי יודע כי אילולי שדברה כלשון בני אדם לא היינו מבינים דבריה כראוי מפני שאנו בני אדם ולא נהגנו אלא בעניני בני אדם לפיכך תמשיל לנו מושלים בדבר שנהגנו כדו שבנין סיפור דברים כאדם חכם שילמד חכמות לבני אדם מושונים. אם יתקשה עליהם שום דבר מכל דבריו הרי זה מומשל משל לכל אחד ואחד מהן לפי מלאכתו כל' אם ה' צורך ממשל לו. מענין מלאכתו. ואם ה' חרש מביא לו מענין מלאכתו כדי שיכניס הדברים בלבו ופה יפה ואנו לא נדע אלא מלכים ודומיות זושבין על כסא אוכלין ושותין ישנים ושוחקים ומתנחמין ומנסין את עבדיהם יושבין באהל ולפניהם שלחן ומנורה ומוגמר להקטיר בשמים וצאן לשחוט ולצללות ולבשל ולהלדיק גדות וכיורות לרחיצת ידים ורגלים ותכשיטין ובגדים להשתמש בהן לפניהם והן יושבין ועומדין עולין ויורדין רואין ונראין כועסין ומריקין. והקב"ה אינו כך. ואם כן במה נעבוד אותו אע"פ שאין לו בעבודתנו הנאה ואין לו צורך בעולם? מכל מקו' חייבין אנו לכבדו כפי הניכולת אפיו כמו שנעשה למלכינו כמו שאמר הכ' הקריבהו נא לפתחך הירצך ואמר רבך ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים דיה שתעשה אכה למלך מלכי המלכים ומשמים זה ציונו לעשות לו משכן וכליו וקרבתו ומזבתו ונרות ובגדי כהונה. ומשום זה דברה תורה ועל אלקים. וירד יי' וינחם יי' ילעג למו. והאלקים נסה את אברהם. ויחד אף יי' ישמח יי' במעשיו. על כן המו מעי לו. ויקין כישן יי'. עורה למה תישן המשמח אלהים ואנשים. ויראו את אלקי ישראל. ואראה את יי' יושב על כסא שרפים עומדים ממעל לו. ויאמר יי' אל משה כחוב זאת זכרון בספר. ושכנתי בתוכם. וראית את אחורי. ושלחתי את ידי. הכעיסני בתבליהם. ותסיסני בו לבלעו. כל זה לצורך דעתו אבל הוא השמים ושמי השמים לא יכלהו. כי לי כל היותו יער. ומנחה לא שאל. לי הכסף והזהב. לו הארץ ומלוואת. כי לי בני ישראל עבדים. והוא עושה להם מאורות ומכין מוזן ומכין צעדיהן ושימר פתיות שלהן. אין דמות כמותו אל מי תדמוני ואשוח. מלא כל הארץ כבודו. שומר הברית והחסד.

ביד כל אדם יתתים להודיע מעשיו בשעת מותו. יתברך שמו (1) נחזור לדברנו. אשר נסונו אבותיכם (תהלי צה) וזוה לנסות נקיים תלעג (איוב ט) פ' כשניסה הבורא את הצדיקים תצחק על צערם והנ"ן נבלעה ונדגש מקומה. מ"א כי לא נסיתי (שי"א י"ז) או הנסה אלקים (דברי ד) אשר לא נסתה כף רגלה. (שם כה) אנסכה בשמחה (קהל ב) פ' לשון ניהוג ומנהג. מ"א המוסות הגדולות (דברי ז) הנ"ן נבלעה ונדגש מקומה פ' אותות. [ג' ד' כ"ט 1] ענין זה תמלח ערובו רחין סודים ומחמרים הינם נלתי הננס. ועם כל זה הנחיה כחשר ה' לפני ככ"י. כי נסכיות החוקות והחוקות כלה חצר נכנס צו המחבר ונוסף לו כוונת לסונו צעניני פלגלו וסגפח לחיות וסתירות קסם לבנים מלך הסגרת ועני' לעול בתרזה

[ע"ל:]

נסח בית גאים יסח יי' (משלי טו) ובוגדיהם יסחו ממנה (משלי ב) הראשון פועל באחר והשני פועל בעצמו. וכן יחתך ייסחך מאהל (תהלי נב) והנפעל ונסחתם מעל האדמה (דברי כח) הפילו נו"ן של עיקר ורגשו סמך במקומה ופ' כולן לשון הרס וזוה הענין ושמדתם את משמרת הבית מסח (מ"ב יא) כמשקל מטע יי' ומפל בר. הנה כה מבטנו. כל' שסרו הריסת אותו המנהג והסירו אותו כלל כמו פן יהרסו אל יי'. פן יפרצו הגבול שהגבל אותו: [ג' ד' כ"ט סוף דברי חלה הינם מונסים. ומנוחלים נחזר היטב צדקס לדר"ק ח"ל פ' משמרת הנית תסתרת מסח כל' טלח יסח חחד מסח ויפיר מסדר המסתרת לנסת חל מקום חחד וזה כענין פן יחרסו לעלות חל יי' כי מסדר המסדר והחסידים כחילו הרס המעמד ונתנו עכ"ל:]

נסך כי נסך עליכם יי' רוח תרמה (ישעי כט) והמסכה צרה כהתכנס (שם כח) ואת קשות הנסך (במדבר ד) פ' לשון מסך ומסכה וכן אשר יוסך בהן (שמות לו) כי לחם הפנים היו עורכין אותו שמים מערכות ונשאר ביניהן חלל היו מקרין אותו כאילו הכלים וכן ואת המסכת (שופטים יז) פ' הבגד שביד האורג והרוקס. מ"א מי יצר אל ופסל נסך (ישעי מד) פ' יצק וכן ופסלי ונסכי ישם (מח) כי שקר נסכו (ירמי מ) פסל ומסכה (נחום א) נבלעה הנ"ן ורגשו של סמך יוכיה. ובלשון רבותינו ההיא נסכא פ' זהב עשות. מ"א ולנסך מסכה (ישעי ל) פ' ולהתייעץ עצח. וכן רוח ותוהו נסכיהם (ישעי מ"א). מ"א יין נסכם (דברי לב) ופועל כבד נסכתי מלכי (תהלי ב) מעולם נסכתי מראש (משלי ח) נסכתי סחון (יהושע יג) פ' לשון מלכות:

נסע נסע מלכיש. (ישעי לו) בנסוע הארון (במדבר י) ויסע אברם (ראשי יב) לך למסע (דברי יז) בכל מסעיהם (שמות מ) אבל יולך למסעיו (ראשי יג) ואלה מסעי בני ישראל (במדבר לג) מקומיות הן ואותן לשון נסיעה. נסעה ונלכה (ראשי לג) פועל קל נסע אחריהם (שמות יד) זה פועל בעצמו. והמלא תסיע (מ"ב ד) פועל באחר והנפעל רודי נסע ונגלה (ישעי לח) משפטו נסע נבלע אחת. ויסע משה (שמו טו) פ' הנסיע מסיע אבנים (קהל י) ומי שאמר כי הנית מסע ושירה (איוב מא) כלי זיין ואינו אלא מזה הענין כמו אבן שלימה מסע (מ"א ו) פ' מטוען חנית. מ"א ורוח נסע מאת יי' (במדב יא) פ' נשבה:

נסק אם אסק שמים (תלים קלט) הנ"ן נבלעת ורגשו מקומה. פ' תרגום עליה:

נעל דלתות העליה נעולות (שופטים ד) פ' סגירות. על כפות המנעול (שיר ה') מסגר וזוה נקראו הכבלים נעלים. על

הנפל (קהלת ו) והתפעל ואתנפל לפני יי' (דברי ט) אשר חתנפתי (שם שם). מ' א ולהתנפל עלינו (ראשי מוג) פ' להתעולל עלינו התרגום להסתקףא בנא. ואמר התרגום עלילות דברים תסקופי מילין, וככלל הלמד שנא' ונפלל חלל בתוכה (יחזקאל כח) וחיוג נתפס כי שם אותו מן בפלילים. מ'א על פני כל אחיו נפל (ראשי כה) פ' שכן, וכן נופלים בעמק (שופט' ז) ובעד השלח יפלו (יואל ב) פ' יחנו, וכן יפל אברהם על פניו (ראשי יז) ותפול מועל הגמול (ראשי כד) ויפל על ציארי בנימין אחיו (שם מוח) פ' נטתה. מ'א ולמה נפלו פניך (ראשי ד) ויפלו פניו (שם שם) נטבייש פניו. מ'א 'את הנופלים אשר נפלו על המלך (מ"ב כה) פ' המדינים עמו. מ'א וממנשה נפלו על דוד (דה"א יב) אני הואג את היהודים אשר נפלו אל הכשדים (ירמי' לח) מיום נפלו עד היום הזה (ש"א כ"ט) פ' בריחה והוא מצרד כלו ברחו. מ'א ויפלו בהם וילכדו אותם (יהושע יא) ותפל שבא (איוב א) פ' אדבו להם. מ'א הנפלים (ראשי ו) פ' הנבורים, וכן הר נופל יכול (איוב יד) כי לא נופל אנכי מכס (שם יב) פ' גדול וגבוה. מ'א ומפל בד נשביד (עמוס ח) פ' חופן כלו ובמעט בר נמכור את האדם כמה שנא לקנית בכסף דלים וכן מפלי בשרו דבקי (איוב מא) פ' אברי גופי דחוקין זה לזה מרוב כחו כאילו הוא מוצק שנא' ציק עליו בל ימוט, כלו כדו שלא ימוט:

נפץ כי נפץ העם מעלי (ש"א יג) נפצו גוים (ישעי' לג) נפצה כל הארץ (ראשי טו) פ' לשון וירוי, וכן העצב נכזה נפץ (ירמי' כב) ונפץ הכדים (שופט' ז) ופועל ככד, ונפצתים שם (מ"א ח) וככלי יוצר תנפצם (תלים ב) ואיש כלי מפצו בידו (ירמי' נא) פ' כלי שמשברין בו כל דבר:

נפש נפש תחת נפש (שמות כא). מ'א מאשר חטא על הנפש (במדבר ז) פ' המת ונטמא בשבילו, וכן ושרט לנפש (ויקרא ט) וכן טמא לנפש (במדבר ט) ומתרגם מסאב לטמי נפשא דאינשא פ' לעצם המת, ואינו מלשון טומאה אלא מלשון שחיק טמאי כלו' שחיק עצמות, כך אמרו רבותינו אספספוס שחיק טמאי. מ'א כשי תמעל מעל (ויקרא ה) פ' אדם. מ'א לאסוד צרו נפשו (תהלי קה) פ' בעצתו וכן ואל תתנהו בנפש איביו (שם מא) אל תמסרהו בעצתם ודומה לו עקב היתה רוח אחרת עמו, פ' עצה כי נפש ורוח שוין, מ'א נפשו גחלים תלהט (איוב מא) פ' נפשותיו זמזה וינפש בן אמתך (שמות כג) שבת וינפש (שם לא) כי נשיגוח האדם יוציא נפשות:

נפת נפת תטפנה שפתותיך (שיר ד) פ' חלות דבש היוצאים מן הכבודת קודם דיסקו:

ניץ ואת הניץ למינהו (ויקרא יא) פ' עוף דורס צדון בו בני אדם את העופות דורס וחורר ויורד על יד בעליו:

נצב נצב לרוב יי' (ישעי' ג) נצבו כמו נה (שמות טו) הדגש במקום נו"ן של נפעל כי לשון נפעל הוא, וכן נצב מלח (ראשי יט) כמשקל נשיא אלקים, וכן פסל ומסכה, כמשקל מסכה וינה, מן נסך, וכן וישם דוד נציבים (ש"ב ח) פ' נגידים נציבים נגד העם. מ'א ויבא גם הנצב אחרי הלהב (שופט' ד) פ' בית יד הסבין, ופועל שלו ולחציב הדרבן (ש"א יג) פ' לעשות עץ מחובר לברזל להיות מלמד. מ'א הנצבה לא יכלל (זכרי' יא) פ' השח הסומא:

נצג ויצג את המקלות (ראשי ל) והציגני למשל עמים (איוב יז) אציגה נא עמך (ראשי לג) הצג על הארץ (דברי כח) פ'

על אדם אשליך נעלי (תהלי ס). מ'א ואנעלך תחש יחזקאל ט) פ' ואנעלך מנעל של עור תחש ופיעל ככד וילבישים וינעילום (דה"ב כח) חלוצי הנעל (דברי כה) נעלות בלות (יהושע ט) ברזל ונחשת מנעליך (דברי לג). מ'א גן נעול (שיר ד) פ' מלא סתום:

נעם ממי נעמת (יחזקאל לב) ושמעו אמרי כי נעמו (תהלי קמא) ודעת לנפשך ינעם (משלי ב) והשם כי נעים (משלי כב) ולשון רבים נעימים ושניהם בנעימים (איוב לו) ונעימות בנימך נצה (תהלים יז) אבל הון יקר ונעים (משלי כד) אינו שם הנעימות כמו כי נעים כי תשמרם בבטנך (משלי כב) כי זה כמו נועם, וכן הנאהבים והנעימים יש"ב א) אינו כמו ושניהם בנעימים, כלו בנועם. מ'א ובל אלחם במונעמיהם (תהלי קמא) פ' מטעמיהם בחלוף ט"ת בנויץ בגימטריא של אלף תי"ו [עי' לעיל בפרק ס"א]:

נעץ תחת הנעצוץ (ישעי' נה) בכל הנעצוצים (ש"ז) פ' אילן שיש בו קוצים עושה פרי דומה לשדרין אבל פחות ממנו מעט:

נער נערו כגורי אריות (ירמי' נא) נעור ממועין קדשו (זכרי' ב) פ' שואג זמזה אמרו המור נעור. מ'א גם חצני נערת (נחמו' ה) פ' נפצתי וכן נעור כפוי (ישעי' לג) נעור וריק (נחמו' ח) והנפעל ננערתו כארבה (תהלים קט) וינערו רשעים ממנה (איוב לח) וזמזה נאמר והנער נער (ש"א א) וזמזה נקדית נעורת של פשתן, ופועל ככד פועל באחר וינער יי' (שמות יד) ונער פרעה וחילו (תהלי קלו) והנפעל התנערו מעפר (ישעי' נב) ותער כדה (ראשי כד). מ'א והנער לא ידע מאומה (ש"ב כ) יברך את הנערים (ראשי מוח) והנערה יפת תואר (אסתר ב) דבות צרדוני מנעורוי (תהלי קכט) תמות בנער נפשמ (איוב לו) ופעמים אף לאיש כסיל נער שנא' ורחבעם היה נער ורך לבב (דה"ב יג) וכן ארבעים ושתיים שנה היה. (ואל נערי) [וישלח את] בני ישראל (שמות כ"ד) פ' בכורים, וכל נערה שלא בגרה כותבין אותו נער ונקדית נערה בחומש:

נפח ונפחתי בו (הגוי א) נופח באש פהם (ישעי' נד) ויפת באפיו (ראשי ב) הגוף נבלעה, כדור נפות (איוב מא) פעול והצינוי בלשון נקבה ופתי בהרגום האלה ויהיו (יחזקאל לו) כמשקל שאי, ותנו, מועיקר נשא, ונתן, חר מפוח וירמי' ו) פ' מנפוח כמשקל מונבוע מועיקר נבע, לפחת עליו איש (יחזקאל כב) כמשקל למעת, לגשת, מן נטע, ונגש, אי הפילו הנו"ן אבל לא הנשו כמשפטן, תאכלהו איש לא נפה (איוב כ). מ'א קרוב לו נפחה נפשה (ירמי טו) מפה נפש (איוב יא) ונפש בעליה הפחתי (שם לא) פ' לשון יאוש הוא וכן והפחתם אותו (מלאכי א) פ' גולתם אותו עד ששמעתם אותו יאוש לבעליו, וקרוב הוא מעט לפיחה כי כשיתאיש האדם יעשה אנהו יוציא נשימה מתוך לבו:

נפך נפך ספיר (שמות כה) אבן טובה בעין תרשיש חזק כעין הפוך:

נפל לא נפל דבר (יהושע כג) אל תפל (אסתר ו) נבלעה הגוף ודגשו מקומה והימים הראשונים יפלו (במדבר ו) פ' לשון הסיון. מ'א נפלה אימתכם עלינו (יהושע ב) תבלים נפלו לי (תהלים יז). מ'א כי יפל לא יוטל (תהלי לו) פ' אם יכשל לא אשליך בארץ, כמו והטילוני אל הים, והצינוי ונפלו ולא יקומו (עמוס ח) והמזרד כי לא יהיה אחרי נפלו (ש"ב א) כמשקל וכפתחו ועמדו כל העם, אינמי בבגדו בה, קריה בצורה למפלה (ישעי' כה) נפל אשת (תהלי נה) טוב ממנו

וחקף את העור (יהושע ו) ותרגום רב לכם סב (דברי ב) סיני
למן האקיפתו. לסב את ארץ אדום (במדב כא) לאקפא, כי
הקיפו ימי המשתה (איוב א) זה פועל בעצמו והוא כמשקל
פועל שפועל באחר וכן תקופת השנה (שמות לד) לתקיפת
הימים (ש"א א) פ' כשיסוב ראש הזמן לסופו. וכן ותקיפתו
על קצותם (תהלים יט) אבל אינו מעיקר זה אלא מעיקר קוף
אבל הפ' שוה:

נקר בנקור לכם כל עין (ש"א יא) וקרה ערבי נחל (משלי ל)
בנקרת הצור (שמות לג) ופועל כבד בעצמו. לילה עצמי
נקר מעלי (איוב ל) העיני האנשים בהם תנקר (במדבר יו)
וינקרו את עיניו (שופטי יו) ואל מעקבת בוד נוקרתם (ישעי נא)
ותנן נקרוי תאנים וענבים אסורים פ' העופות נוקבין את הפירות
אהר שנוקבין את הנבלות או שמיא נחשים ושרצים נוקבין אותן
כנל מקום שניהן אסורין:

נקש נוקש רשע (תהלים ט) פ' מסכן בעצמו וכן פן תנקש
אחרים (דברים יב) פ' תסתכן בעצמם, נקש נושה לכל
אשר לו (תהלים קט) ויש בו פועל קל שנה וינקשו מבקשי
נפשי (שם לח) כמישקל ונקשו למלך. והתפעל מתנקש לגפשו
(ש"א כח) אבל נוקשת באמרי פיך (משלי ו) הנרץ משמשת
והוא מן עיקר יקושת לך (דמו' נ) והנרץ כנרץ נוסף, נולד,
ונורע, ותנן המקיש בקדושתיו פ' כמו שא' התרגום וארככותיה
דא לרא נקשין (דניאל ה) פ' לשון הכאה:

נרד נרד וברכוס (שיר ד) נרד נרד רבו (שם א) פ' מין בושם
אשפיקא בלע"ו, וכן כפרים עם נרדים (שיר ד):
נשש כי נשני אלהים (ראשי מא) כמשקל כי חנני אלקים
(שם לג) מעיקר חנן, ואינו מעיקר נשיתי טובה,
אע"פ שפרושן שוה:

נשא ולא נשא אותם (ראשי יג) ונשאתם את אביכם (שם
מח) ואשר יוכלו שאת (שם מד) לא תשא שמוע שאי
(שמות כג) לא חמוד אחד מהם נשאתי (במדבר יו) פ' המענת'
וכן נשואותיכם עמומות (ישעי מו) פ' משאוי, והנפעל ונשא
בס את השלחן (שמות כה) משפטו וננשא, כל איש אשר
נשאו לבו (שמות לה) פ' המעינו נשא פרוי (יואל ב) ופועל
כבד והשיאו אותם (יקרא כב) משא בני קהת (במדבר ד) כולן
ענין אחד, מ"א משא דבר יי' (זכרי ט) פ' נבואה ומשום שהוא
שקול כמלת משא בני קהת היו בני דודו של ירמי הנביא
מלעיגים בדברי יי', עליהם נאמר כתשו ביי כי היו אומ' לו
מה משא יי' והיו מתכוונין ללשון המענה, תדע כי צוה
הקב"ה להשיב להם כדבריהם, שנה (ירמי כג) וכי ישאלך
העם הזה או הנביא או חכם לאמר מה משא יי' ואמרת
אליהם הוה אמו נשאתי אותם כי לא יטעו ונעשיו ישלך
יטעו אמ' לו אמור להם את כס הוא יטעו ונעשיו ישלך
אתכם, ועוד ציווהו להזהירם שלא יאמרו עוד כך, שנה כה
האמרו איש אל רעהו ואיש אל אחיו מה ענה יי' ומה דבר יי'
פ' הניחו זה המלה שיש לה שני פנים, שנה משא יי' לא
תוכרו עוד כי המשא יהיה לאיש דברו והפכתם את דברי
אלקים חיים, מ"א אליך נשאתי את עיני (תהלים קכג) וישא
לוט את עיניו (ראשי יג) וישא יעקב רגליו (שם כט) וישא את
קולו (שם כ) ונשאת הכרובים את כנפיהם (יחזקאל י) לשון
חרומה והגבהה, והנפעל הנשא שופט הארץ יתלי צד רם
נשא (ישעי ו) וגבעה נשאה (שם ל) והשם משאת כפי מנחת
ערב (תלים קמא) משפטו מנשאת, ופועל כבד וינטלם ונשאת
(ישעי סג) והתפעל וכארי ינשאה (במדבר כג) תתנשאו על

קהל יי' (שם טז) גשיא אלקים (ראשי כג) ישא פרעה את
ראשך (שם מ) נשאתי את ידי (שמות ו) כמו הרמותי וישא
אחרון את ידיו (יקרא ט) משאת משה עבד יי' (דהיב-כד)
פ' תרומה שהיא מחצית השקל וכן ומשאת בר תקחו ממנו
(עמ"ס ה') תרומות גודן, וזוה נקראו העבים נשיאים, ועוד
נקראו הנשיאים גאונים לגובה מעלתם, וכן ישא יי' פניו
אלך (במדב ו) כמו ופניתו אליכם וכן הלא שאתו תבעת
אתכם (איוב יג) ומשאתו לו אוכל (איוב לא) וכן משתו יגורו
אליס (איוב מא) אע"פ שלא נכתב באלף פ' גאותו, מ"א
קרוב לו ונשאת תפילה (מ"ב יט) כל' עשה תפלה חיובה,
מ"א אשר נשא ידו במלך דוד (ש"ב כ), מ"א קרוב לעני ראשון
כמעט ישאני עשני (איוב לב) ונשא אתכם אלוי (מלאכי ב)
כמו ואינוני כי לקח אותו אלהים, למשאות אותו משרשה
(יחזקאל יז) התיו כמו תיו של להעלות והמים כמו מ"ס
של מקח שחר פ' עקירת חפץ ממקומו וכן כי נשא אשא להם
(יהושע א) וכי נשאתי ותשליכני (תהלים קיב) ישא פרעה
את ראשך מעליך (ראשי מ) מ"א מנשאים את היהודים
(אסתר ט) אשר גדלו המלך ואשר נשאו (שם ה) פ' לשון
כבד, מ"א וישא משאות (ראשי מג) פ' לשון מתנה וכן
ראשית משאותיכם (יחזקאל כ) וכן אם נשאת נשא לכו (ש"ב
יט) משפטו נשאת כמשקל אגודת, מ"א ונשאתי לכל המוס
(ראשי יח) אם תשוב שאת (ש"ד) שנה נא תמאתי (שמות
י) ונשא עון (שמות לד) פ' כפרה, מ"א קרוב לו הנה נשאתי
פניך (ראשי יט) אולי ישא פני (שם לב) מנשוא פנים (דה"י
ב' ט) פ' רצון, מ"א ואם תשא מבנותיהם לבניכם (נחמי יג)
ותנן בתורה נשאת (כתובות א) פ' זיווג, מ"א לא תשא את
שם יי' אלקיך לשוא (שמות כ) ושא ביום ההוא לאמר (ישעי
ג) כי אשא אל שמים ידו (דברים לב) פ' שבועה, מ"א כי
שאת את ראש בני ישראל (שמות ל) נשא את ראש (במדבר
ד) פ' מונן, מ"א וישאם דוד ואנשיו (ש"ב ה) פ' ושרפים,
וכן והמשאות החלה לעלות מן העיר (שופטים כ) בדתנן
כעז היו משיאין משואות (ר"ה) פ' עושין מעשני על ראשי
החרים להודיע זה לזה מהרה, מ"א שאת או ספחת (נקרא יג):
נשא ונשא בו אלה (מ"א ה) משאת מאומה (דברי כד)
בעורבים משאות (משלי כב) הנרץ נבלעה והרג' ש במקומה
כמשקל כיתנות מעיקר נתן פ' הלוואה, ופועל כבד לא נשאו
איוב בו (תהלים פט) ישא מות עלימו (שם נ"ה) פ' ימתנם
כנשא, והשם משא איש באהיו (נחמי ה) אבל משה ידו
מעיקר לא נשיתי ולא כי הוא שיעקרו נשאו אע"פ שפרושן
שוה, מ"א כי הנחש השיאני (ראשי ג) והמזדה אכן השאת
והשבר (איכה ג) פתוי והיסת, מ"א הרימה פעמך למשואות
נצח (תהלים עד) פ' הרימה ירך בפעם בשבול הרבות שנחרבו
לנצח נצחים כלו הכה מי שהחריב ביתך לעולם שאם ירים
ידו המכה בפטיש ויתר תהיה המכה חזקה, שנה ידע כמביא
למעלה בסבך עין קדרומות (שם), ולמד' של למשואות במקום
ל מען כמו לנביאים נשבר לבי בקרבי (ירמי כג) וזוה נאמר
להשאות גלים נצים (ישעי לו) פ' להחריב, וכן תכסה שנאה
במשאן (משלי כ"ז) פ' מי שעושה לחברו רע במקום הרב
ופניו מבני אדם לפיכך תגלה דעתו בקהל כי אמר מקודם
כורה שחת בה יפול וזוה השאת והשבר אע"פ שאין אלף
שלו מנוענות מיוצא בו משתו יגורו אליס (איוב מא) שמשפט
שניהם בניענוע אלף:

נשב כי רוח יי' נשבה בו (ישעי מ) ישב רוחו יולו מים
(תהלים)

משמשת. מ"א נושקי רומי קשת (תלי עה) פ' כלי זיין וכן על פד ישק כל עמי (ראשי מא) פ' בציוויך יטלו כלי זיין, וכן אמר התרגום יתן כל עמי מלשון זיין, וכן סכות לראשי ביום נשק (תהלים קמ) פ' יום מלחמה כמו שאמר הכי על הרי נשף כלי יחשיך היום ואתם במלחמה:

נשק ואש נשקה בעקב (תהלים עה) פ' נדלקה ומשפטו נשקה כי נפעל הוא, ופועל כבד ובערו והשקו (יחזקאל לט) אף משיק ואפה לחם (ישעי' מד) ותנן לא יסיק תנור וכירים:

נשר את הנשר (ויקרא יא) על כנפי נשרים (שמות יט) פ' עופות גדולים לא יהא בישוב:

נשת נשתה גבורתם (ירמי' נא) והנפעל ונשתו מים מהים (ישעי' יט) פ' לשון ניונו, נשתה גבורתם כענין ולא נס לחה ומשום הפסקת הדבור נא' לשונם בצמא נשתה (ישעי' מא) לפיכך נדגשת וכן באש יצתו (ירמי' נא):

נשב יפלט נתיב לאפנו (תהלים עח) מנע רגלך מנתיבתם (משלי א) ללכת נתיבות (ירמי' זח) פ' מסולה ודרך ומעגל, וכן ודרך נתיבה אל מות (משלי יב) כלי הדרך הסלולה אינה מסוכנת:

נתח ונתח אותו לנתחיו (ויקרא א) והציווי נתח נתחיה פ' עושה אותה אברים אברים:

נתך ותתך עלינו (דניאל ט) ויתכו כמים שאגותי (איוב ג) הנו"ן נבלעת והדגש במקומה והנפעל ומטר לא נתך ארצה (שמות ט) והמצדר כהתוך כסף בתוך כור (יחזקאל כב) ויש עוד פועל באחר שנא' הלא כחלב תתיכני (איוב י) ועוד מצדר אחר לפתח עליו אש להנתך (יחזקאל כב) פ' לשון מריקה ויציקה וזוה אמרו רבותינו כלי מתכות פ' זהב וכסף ונחשת וברזל ועופרת וברזל וכן חמותי נתכת (ירמי' ז):

נתן נתן אברהם מתנות (ראשי כה) משפטו מתנות וכן מחר ומתן (ראשי לד) ומתן את בנותינו לכם (שם) משפטו ונתנו את בנותינו במשקל ואמרו, וכן הליועץ למלך נתנך (דה"ב ב' כ"ה) כמתנת ידו (דברים ט"ז) מתת אלקים הוא (קהלת ג) והמצדר נתנו אותו (ראשי מא) פ' לשון מינוי לתת שם את ארון ברית (מ"א ר) ומשפטו לתת שיהי לתנת כמשקל לרדת לגשת לשבת ללכת שלקה פ"י הפועל שכולו, עוד הפילו הנו"ן של עיקר והוסיפו נו"ן בלי צורך כמו נו"ן א ת קנך, כי הפילו הנו"ן שבין האל"ף ותי"ו והוסיפו נו"ן בלי צורך אחר הקו"ף, וכן עשו במלת יצרחו כאישון עינו, הפילו הנו"ן של עיקר נצר והוסיפו נו"ן בלי צורך כי כל האר' אצרהו אתקך אינו צריך נו"ן והנו"ן של עיקר כבר נפלה מראשי המלות, ויתנונו י"י אלהינו (דברים ב') פ' מסר אותו, נתנה ראש (במדב' י"ד) פ' נמדרו, ויתן יד (ראשי' לח) פ' פשט, נתן יד לוי (דה"ב ב' ל') פ' כרתו ברית והשבעו, ונתתים והרבתי אותם (יחזקאל ל"ז) פ' והפריתים, ולקחתי אני מצמדת הארץ הרמה ונתתי (שם ז) פ' ונשעתי, שאו זמרה ותנו תוף (תהלי' פ"ד) פ' הכו:

נתם נתמו נתיבתי (איוב ל) כמו נתצו וכמו נתשו פ' הרסו: **נתין** כי נתין את מוהבו (שופט' ו) יתצני סביב (איוב יט) הדגש במקום הנו"ן גם אל יתצד לצנח (תהלי' נב) תתוצן (שמות לד) והציווי נתין י"י (תהלי' נח) והנפעל והצורים נתצו ממונו (נחום א) ופועל כבד ונתצתם את מוהבותם (דברים יב):

(תהלים קמו) הדגש במקום נו"ן, וכן וישב אותם אברם (ראשי טו) כלי' כאשר ביתר אברהם אבינו את הבתרים היה ממתין את השכינה שתבא ותעבר בניהם לכרות עמו ברית עד בא השמש, והנה אמר דמות תנוד עשן ולפיד אש עבר בין הבתרים האלה וביני וביני היו עופות שמשמים וציון לרד לחטוף מבשר הבתרים ואברם היה זורק אבנים ומנשב בהן ומפריחו עד לבא השמש, והי חק בישראל בכרות ברית יכרתו העגל לשנים ויעברו בין בתריו, נשב כמו וגם נשף בהן, נשפת ברוחך, כמו כי רוח יי נשבה בו:

נשבג או השיגה ידו (ויקרא כה) והשיגו כי ירבה הדרך (דברי יט) כי השג תשיג (ש"א ל) פ' לשון הגעה והדבקה ושייגם וירבר אליהם (ראשי' מו) וזוה ותסג ולא תפליט (מיכה ו) אע"פ שנכתב בסמ"ך פ' תשיג ההריון ולא תלד:

נשב נשיתי טובה (איוב ג) ישראל לא תנשני (ישעי' מד) לשון הנפעל הוא כלי' לא תנשה ממני אבל קצר כמו בני יצאוני פ' יצאו ממני, כי השגה אלקים חכמה (איוב לט) פועל באחר הוא משפטו והשגה והמצדר ונשיתי אתכם נשוא (ירמי' כג) להשות גלים נצים (ישעי' לו) פ' להשכיח וזוה נאמר ארץ נשיה פ' שנוחה, מ"א גיד הנשה (ראשי' לב) פ' גיד עבה יש בידך מסוכן עליו:

נשך אם ישך הנחש (קהלת י) ונשכו הנחש (עמוס ה) ופועל כבד ונשכו את העם (במדב' כא) אם ישך הנחש (קהלת י) הדגש במקום נו"ן ונשכו אתכם (ירמי' ח) פ' לשון עקיצה, מ"א קרוב לו לא תשיך לאחריך נשך (דברים יג) פ' לשון רבית והוא אזהרה לנותן לא ללוקח כלי' אתנשך לו (י). מ"א לעשות לו נשכה (חמוי' יג) פ' לשון לשכה בחילוף למ"ד עם נו"ן: [ג' י' כ"ט א] ר"נ נח פסק חזקה לנחם סלח יתן רצית למנה ע"י מס' ג"א דף ע"ו והחזית יס"ר ונחזית ח' (החזית ח'):

נשל ונשל יי (דברים ז) כי ישל אלוה נפשו (איוב מז) פ' ישלחו והציווי של נעלך (שמות ג) ונשל הברזל מן העץ (דברים יט) כי ישל חזק (שם כח) זה כי ישל אלוה נפשו אע"פ שהפילו הנו"ן לא דגשו כוקומו כמו שעשו למלת תשי מעיקר נשה, אינמי וזר יעקב נודר בלי דגש כי משפטו תשי דגוש בשו"ן כי ישל אלוה וזר יעקב נודר שתוכיח הדגש על הנו"ן:

נשם ואת כל הנשמה החיים (יהושע י) פ' כל אשר הוא חי מן הבריות. מ"א מנשמת אלהים יאבדו (איוב ד) מנשמת אל יתן קרה (איוב לו) פ' רוח, מ"א ואת הנשמת ואת הקאת (ויקרא יא) פ' עוף גדול, מ"א והחמט והתנשמת (שם יא) פ' שרץ וכן איה עוף, ופנשו ציום את איים (ישעי' לד) חיות קטנות:

נשף וגם נשף בהם (ישעי' מז) נשפת ברוחך (שמות טו) פ' לשון נישוב, כי חפ"י כמו הבי"ת, מ"א בנשף ערב יום (משלי ז) פ' תחילת הלילה, ויקומו בנשף (מ"ב ז) תחולת היום, הא כיצד מפני שהוא עירוב אור וחשך שיהיו ערב ובקר וכן אמרו רבותינו תרי נשפי חווי, מ"א וינשוף ועורב (ישעי' לד) פ' עוף:

נשק ונשקה לו (משלי ז) ישקני מנשיקות פיהו (שיר א) הדגש במקום נו"ן שפתים ישק (משלי כד) ופועל כבד ונשק לכל אחויו (ראשי' מח) והציווי גשה נא ושקה לי (ראשי' כז) כי הפילו הנו"ן מן שניהם ומשפטן נגש נא, ונשקה לי כמשקל מכרה כיום, שלחה הגער, שמעה יי, מ"א צדק ושלוש נשקו, (תהלי' פה) ותשק ידי לפי (איוב לא) נשקו בד (תלים ב) פ' לשון שקידה על הדבר וכן וכן משק ביתי (ראשי' טו) כי המי"ם

נתק ננוסה ונתקנהו (שופטי כ) דגשו הקורף שלא בדין כי משפטו ונתקנהו דפה כמו ושמרנהו, כי משם אתקנך (ירמי' כב) פ' לשון נתיקה, ונתק וכו' (ויקרא כב) והנפעל ולא נתק שרוך נעליו (ישעי' ה) לא במהרה ינתק (קהלת ד) ויש עוד פועל כבד אחר עד התיקם אותם (יהושע ח) התיקם כצאן לשבתה (ירמי' יב) הדגש במקום נו"ן הנתקו מן העיר (שופטי' כ) כולן לשון פסיקה וכרימה. מ"א אתיק אל פני אתיק (יהוואל מב) פ' החיל לפני החומה כמה שנה' ותעמד בחיל (ש"ב כ') ות' אתיקה, כי וכלו אתיקים מהנה (יהוואל מב) פ' נבלעה מקצתה במקום בנין האתיקים. מ"א את נגע הנתק (ויקרא יג) פ' מין צדעת:

נתר לנתר בהן על הארץ (ויקרא יא) לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו (איוב לו) הדגש היא הנו"ן פ' לשון קפיצה, דאה ויתר גוים (חבק' ג') ויער אותם והפיעם. מ"א שלח מלך ויתירו (תהלי' קה) י' מתיר אסורים (שם קמו) פותח קשרים, והמצוד הטר אגודות מוטב (ישעי' נח) כמו ופתח הנמלים פ' התיר קשירתו והדגש במקום הנו"ן. מ"א כי אם תכבסי בנתר (ירמי' ב') פ' יש גאון שפירשו ואמר זה נתר של צביעה, ויש גאון אחר שאמר כי היא צואה של זכוכית היא לבנה ומלוחה ויש גאון שאמר כי היא אדמה שרוחצין בה בני ארץ ישמעאל שער הראש במרחץ: [וכי' חסר לפני מלחתי על הגליון Nitrum quid]

נתש לנתוש ולנתוש (ירמי' א) והנפעל לא ינתש ולא ירס (שם לא) ואת בית יהודה אתיש (שם יב) הדגש במקום נו"ן פ' לשון הירסות. מ"א ויתשם (דברי' כט) ויטוש על המחנה, וכן ונתש י' את ישראל (מ"א יד) הגני נטוש מעל אדמתם (ירמי' יב) כי הט"ר תתחלף עם הח"י כמו כמטתיו קשת שהוא כמו וימתחם כאהל לשבת (ישעי' מ') תבין:

מלה חמישית

נשתן וכתב הנשתן (עזרא ד) כמשקל ארגמן, תחפנס, הגבירה, והתרגום אמר נשתונא די שלחתן (עזרא ג) [ג' כ"ט סוף לשון ענני לדעהו, ועי' בינונים סוף נפתח]:

נשלם ערך נו

אתחיל ערך סמך

סס וכצמד יאכלם סס (ישעי' נא) פ' רקב שיהיה בבגד צמר: סאה סאה סולת (מ"ב ז') כמשקל שלש סאים הה"א של לשון נקבה היא וסאתים שעורים (מ"ב ז') פ' מדת שיעור מאתים וארבעים אונקיות, בסאסאה בשלחה תריבנה (ישעי' כ"ז) כל' סאה בסאה כמו שאמרו רבותינו ז"ל במדה שאדם מודד מודדין לו והרג בשלה:

סאן כי כל סאן סואן ברעש (ישעי' ט') זה כמשקל טחון נשאו. ויהי טחון בבית האסורים, להודיעך כי הנו"ן עיקר כי אחרים פ' בלשון סאה ובודאי הוא לשון גאות כל' כל מי שהי' מתנאה בחזק ומחרף את ישראל ומלכלך אותם יהי' למאכלת אש משעת ילד לנו בן נתן לנו ונ': סבב סבב הגלגל ובית אל (ש"א ז') סבוני גם סבוני (תהלי' קמ"ז) הדגש במקום ב"ת של כפל, וכן סבו ציון (שם מ"ח) יסבו עליו רביו (איוב יז) והנה תסובנה (ראשי' לו) ונסב את הר שעי' (דברים ב') מיסב קלע (מ"א ו). מ"א קרוב

לו יוסב מעליהם (ראשי' מב) סב דמה לך הודי (שיר ב') נסבה אלי (יהוואל כו) וסבותי אני (קהלת ב) הסיבות את לבס אחרונת (מ"א יח) כי היתה סבה (שם יב) מוסבות שם (במדבר לב) ותסב המלוכה (מ"א ב) ופועל כבד ויסיב אלהים את העם (שמות יג) לבעבוד סבב את פני הדבר (ש"ב מד) פי' לשון הפוך, וכן נקבה הסובב גבר (ירמי' לא) כלומר כשיחזורו ישראל לקדמתן יצליח מזלו ויהפכו הנשים לאנשים ולשבח הוא. מ"א עד שהמלך במסיבו (שיר א) ראש מסיבו (תהלים קמ) פ' אילו בני אדם שאוכלין בהסובה כדתגן אפי' עני שבשדאל לא יאכל עד שייסב פ' יטה ויסקוד על שמאל כדי שילך המאכל דרך הישר: הסבות את לבס אחרונת (מ"א יח) אמר רבינו סעדיה ז"ל בספר אמונות שלו (מאמר ד' פרק ד' בסופו) ה"א יך נוכל לומר כי יסב הבורא לב בני אדם לא הורד ל"ע ז"חם ושלום, אבל כך פירושו הסיבות את לבס האחרונת⁽¹⁾ ואינו פ', כי הלב ל' זכר ואחרונת לשון נקבה, אלא ודאי כך פ', דע לך דורו של אליהו הרבה נהגו בע"ז ודשו בה עד ששכחו את יי' והיו חושבין שיש בה גומש, תדע משום שאמר להם אליו קדאו את אלהיכם בחזקה שמה יש לו עסק ושמה ישן הוא ויקץ, עשה עמהם תנאי אמר להם באו ננסה אם הוא אלהים חיים או יי' אלהינו אלהים חיים, ועשו כן לפי שהיו מסופקין בדבר לפי שהתעושו רועיהם ונביאי השקר עד ששכחו את יי' שנה' מהרו שכחו מעשיהם וכ' להשכיח את עמי שמי, וכשבגין היו אבל יש להם עין שכחה שנה' השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכה את הדברים, ואילו היו מזדיין לגמדי לא היו עושין תנאי ומנסין וצועקין לאלהיהם כמו שילעג עליהם אליהו אלא ודאי נתנו עבודת שמים אחריהו ככת' יען שכחת אותי והשלכת אותי אחרי גיך, לפיכך התפלל אליהו ואמר ענני יי' בהורדת אש עד שידעו ויכירו כי אתה אלהים חיים ולא אלהיהם חיים שנתנו פניהם לעבודתו ונתנו עבודתך אחריהם ועכשיו בזה המעשה פניהם לאחור לעבודתך, וישמע הקב"ה תפלתו והוריד האש והורו ואמרו יי' הוא האלהים, שנה' וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו יי' הוא אלהים יי' הוא אלהים, [ג' כ"ט] חין זה לטונו תתם כחצר הים לפנינו נדסם וכלי ססק סה לעינינו נוסח לחסון העדניו וסוח העפיקו זלסגור זכרנו ולסזין ציחורו סיעב חעתיק סכס לטונו עפ"י סעפקת ג' תצו, ויסלטיסי חות מלסס יי'חדססם סבורה ותיסס סכס להחיתין עס סג, ויסחמענה סותע סוחסז כי סעל סעס סוכיח, כחסר חסר חליסו ענני ס' ענני וידעו סעס סזס (מ"ח יח) כ"ל כי ססס כסספור וססרוף סעולס, ססס צה לז סעס סזס חסר סיס חסרונית וחינ כססמר סססר, וזלס סס"ח סססמר סססרונית" (כ"ל נסס סלריך לסססיף לסעיע זס סס" ס"ח כסל"ת חסרונית): סכא כי סובא וזולל יורש (משלי כג) אל תהי בסכאי יין (שם שם) ונסכאה שכר (ישעי' נו) מובאים סכאים (יהוואל כג) זה מצודר, סבאך מהול במים (ישעי' א) פ' יין מעורב במים, משל הוא השותה יותר מדאי תקרא שתינו סביאה:

סבך כי עד סירים סבוכים (נחום א) פ' קוצין מסובכין, נאהו בסבך בקרניו (ראשי' כב) בסבך עץ קדרומות (תלים עד) עלה אריה מסבכו (ירמי' ד) פ' מן היער, ומה נאמר שבכים מעשה שבכה (מ"א ד) אע"פ שנכתב בשי"ן פ' כל צמחים או חומיין שנכנסין זה בתוך זה יהיה סיבך כמו רשת: סבל ענותיהם סבלנו (איכה ד) ומכאוובי סבלים (ישעי' נג) אני אסכול (ישעי' מז) ויש שכמו לסכול (ראשי' מט) נשא סבל (מ"א ח) הסירותי מסבל שכמו (תהלי' פא) סבלת מצרים

נהגו הכהנים סלסול בעצמן פ' לשון כבוד וגדולה. מ"א מסתולל
בעמי (שמות ט) פ' מתכבד כלו' תראה לבריות כי תוכל לעמוד
כנגד אלקים של עמי, אבל כל התפעל מאותיות וש"ש
יקדימו אותן לתי"ו של התפעל כגון מסתולל. וסר מרע
מסתולל, ויסתבל החגב, וישתמר הוקת עמיר, מה
צטרק, ויצטידו, הצטידנו, הזדמנתון למומר
קמי, ובדברי רבותינו נזדכה פלוני נזדמן לו צפרדע, כי
הדלי"ת והתי"ו במקום תי"ו של התפעל [ספ הסכים דברים סגס
ועי' יזחור לעיל סגס] ויעש המלך את עצי האלמוגים מסילות
לבית יי' ולבית המלך (דה"י ב ט) פ' חיוק, תדע שהרי אמר
בספר מלכים ויעש המלך את עצי האלמוגים מסעד לבית יי'
ולבית המלך, וכן אשרי אדם עוו לו בך מסלות בלבבם (תלים
פר) פ' מסעד כמו ראש הפסוק [ר"ל עיו לו זך] כפלו פ'
הפועל של סלסלה כמו שכפלו פ' של הפועל של התגלגלו.
סלא המסולאים בפ' (איכה ד) האל"ף חילוף ה"י של לא
תסולה בכתם אופיר (איוב כח) פ' כמו לא יערכנה
זהב:

סלד ואסלרה בחילה (איוב ו) פ' נכויתי בצער נפשי ותנן
מים חמין שהיד סולרת בהן, אינני ביצה הסלורה
באור:

סלה סלית כל שוגים מחקיך (תהלים קיט) פ' לשון נקיון
וברידה והוא פועל קל. סלה כל איברי (איכה א)
פועל כבד כמו הנוטל דבר מותך דבר ומניח השאר. מ"א לא
תסולה בכתם אופיר (איוב כח) פ' לא יערכנה:

סלח סלחתי כדברך (במדבר יד) והציווי סלח נא (שם)
והמצוד סלוח לו (דברים כט) והפועל טוב וסלח
(תהלים פו) והנפעל ונסלח לו (ויקרא ד) לשון מחילה:

סלם והנה סלם מוצב ארצה (ראשית כח):

סלן סלון ממואר (יחזקאל כד) סרבים וסלונים (שם ב) פ'
קוצין דקין שנשכין את האדם ומשחיתים מקום הנשיכה:

סלע ושם בסלע קנך (במדבר כד) ולענין משל יי' סלעי
ומצודתי (ש"ב כב) פירוש כמו הר גדול של צונמא
שנשגבין בו מפני האויב. מ"א וסלעי ממגור יעבור (ישעיה
לא) פירוש מלכי וכן אמר התרגום ושלטנוהי מן קדם הלא
יערו:

סלף ויסלף דברי צדיקים (שמות כג) והשם וסלף בוגדים
ישדם (משלי יא) לשון זויף:

סלת ועשרון סלת (שמות כט) מסלתה ומשמנה (ויקרא ב)
פ' קטח נקי מנופה הרבה, והתי"ו לשון נקבה שנא'
בלולה בשמן, ו"א כי קרוב הוא ללשון סלית כל שוגים מחקיך
(תהלים קי"ט) ולקחת סלת ואפית אותה (ויקרא כד) כי רוב
המלות שסיפן תי"ו לשון נקבה כגון אמת, שנא' ותהי אמת
נעדרת, וכגון נחשת שנא' ועש בה את אדני הקדש, וכן
ברית שנא' בריתי היתה אתו, וכן קשת שנא' והאיתיה לוכר,
וכן דעת שנאמר ישטמו רבים ותהבה הדעת, וכן גפרית
וכדומה להן חוץ מן מעט:

סס קח לך סמים (שמות ל) אמר הגאון ז"ל זה שרף, והנה
יש בהן שחלת שאינו שרף כי הוא הציפורן ועמי הארץ
אומרי הציפורן והוא ודאי עשב רומח לצפרנים, ואין סמים
אלא מיני בשמים ורפואות ורבותינו אמרו סס המות וסס
חיים שאין שרף:

סמך זו מלה יש בה מינין הרבה קרובין זה לזה, סמך מלך
בבל (יחזקאל כד) פ' החיוק ותפש דרך וכן עלי סמכה
חמתך (תהלים פח). מ"א וסמכת את ידך עליו (במדבר כז)
וסמך אהרן (שמות כט) פ' נתנת היד על הראש ומרצה
עליו דברים בין לשבת בענין משה ליהושע ובין לגנאי כגון את
כל עונות בני ישראל וכו' ונתן אותם על ראש השעיר (ויקרא
יז) ודגן ותידוש סמכתיו (ראשית כז) פ' סעדתי ושענתיו בר,
ורוח נדיבה תסמכני (תהלים נא). מ"א סומך יי' לכל הנופלים
(שם קמה) בסומכי נפשי ושם נד' פ' חיוק. מ"א עליך נסמכתי
מבטן (שם עא) ויסמכו העם על דברי ארוניהו (דה"ב לב)
פ' בטחון:

סמל סמל הקנאה (יחזקאל ה) תמונת כל סמל (דברים ד)
פ' פסל:

סמן ושעורה נסמן (ישעיה כח) פ' מסומנת בסמן:

סמר סמר מפהך בשרי (תהלים קיט) כילק סמר (ירמיה
נא) ופועל כבד תסמר שערך בשרי (איוב ד) פירוש
העמדת שער הגוף מפני הפחד. מ"א ובמשמרות נטועים
(קהלת יב) אע"פ שנכתב בשי"ן, ולשון יחיד מסמר, כרתנן
כווא בשפור או במסמר במשקל ויקח את המכבר, מלבן.
מדבק. מרצע:

סנה והנה הסנה בוער באש (שמות ג) פירוש אילן קוצים
שמשכבין בו את הכרמים:

סעד וסעד בחסד כסאו (משלי כ) ולחס לבב אנוש יסעד
(תהלים קד) וסעדו לבכם (ראשית יח) להכין אותה
ולסעדה (ישעיה ט) זה המלה משפטה שתהא כמשקל
לרבעה ומשום העיץ נפתחה:

סעה מרות סועה מסעד (תהלים נח) פ' נושבת:

סעף מסעף פורה במערה (ישעיה י) פירוש מקצץ קצות
הסעפים, והשם בסעפיותו קננו (יחזקאל לא) בסעפיה
פוריה (ישעיה יב) על שתי הסעפים (מ"א יח) כשירחקי הייך
תדגש הפ"י פ' פירות ופרחים. מ"א קרוב לו תחת סעפי
הסלעים (ישעיה נז) בסעף סלע עטם (שופטים טו) פ' חוטם
ההר היוצא, מ"א סעפים שנאתי (תהלים קיט) פ' חושבי
רע שנאמר לכן שעפי ישיבוני (איוב כ) אע"פ שנכתב בשי"ן:

סער יסערו להפיצני (חבקק ג) פ' צערו וכן ומלכיהם יסערו
שער (יחזקאל כז) אע"פ שנכתב בשי"ן, והנפעל וישער
לב מלך ארם (מ"ב ו) וכן וסביביו נשערה מאד (תהלים נ)
כולן לקוחין מוסופה וסערה, כמוין יסעד מגורן (הושע יא) הוא
פועל כבד יפעל בעצמו כלו' יפעל ויסעיר את עצמו ולא את
אחר, ובהפוך יש פועל קל יסעיר באחר שנאמר כמו חי כמו
חרון ישערגו, וישערהו ממקומו (איוב כז) כמו לשון נפעל
הוא והוא פועל באחר הוא, ואסערים על כל הגוים (זכריה ז)
אבל הקילו הסמך כמנהג אותיות אהה ער, והתפעל וישתער
עליו מלך הצפון (דניאל יא) פ' יתנער ויתנשא ומוה ושערו
וחרבו מאד כמשקל בחרו לכם, רחצו חזכו, שאלו מיי' מטר
שהוא ציווי:

סף מן הדם אשר בסף (שמות יב) סף רעל (זכריה יב) הספות
והמזמרות (מ"א ז) פ' כלי כמו מזרק:

ספף הסתפף בבית אלהי (תהלים פד) פ' ישכים ויעריב על
מזוחת המקדש, סף השער (יחזקאל מ) פ' משקף
וממנו בעלי אספות (קהלת יב) והאל"ף יתירה וכן בית
האספים

האספס (רה"י א נו) מלא ספס שנים שנים (שם שם) שערים משמר באספי שערים (תנ"כ יב) ופעמים קורין למפתח הפתח שדורסין עליה הנכנסין והיוצאין סף וידיה על הסף (שופטים יט):

ספא גם תבן גם מספא (ראשית כד) הגאון פירשו עשבים זומש, ובודאי כל דבר שינתן לבהמות כן יקרא אפי' שעורים שנא' ויפתח את שקו לתת מספוא לחמורו (שם שב) ואין מנהג להניח עשבים בשק ומשים כספו בשק עם העשבים ואמרו רבותינו אמר להם ספו לי באליה (פסחים) פירוש האכילוני מן האליה הא למדת כי הספיתא אכילה והאל"ף נהפך ל"ו"ד בדברי רבותינו כמו שאמרו מעיקר יצא מצינו ומעיקר קרא קרינו את שמע:

ספד וספרו כל ישראל (מ"א יד) וספרה הארץ (זכריה יב) עת ספוד (קהלת ג) כי צמתם וספוד (זכריה ז) כמספד על היחיד (שם יב):

ספה ספתה בהמות ועוף (ירמיה יב) ויש נספה בלא משפט (משלי יג) וכל הנספה יפל בהרב (ישעיה יג) פ' לשון מיתה, אילו פועלן בעצמן, האף תספה (ראשית יח) פועל באחר, מבקש אנשי לספחה (תהלים מז) אספה עלימו רעות (דברים לב) פ' אשלים ואתמים מ"א עלותיכם ספו על זבחיכם (ירמיה ז) לספות עור (במדבר לב) ספות הטאת על הטאת (ישעיה ל) ספות הרוה את הצמאה (דברי כט) פ' כמו ולשון ונלוה הגד עליהם, וילוו עליך וישרתוך כמו הטפלת דבר לדבר אחר, יש לפדש למען ספות הרוה את הצמאה כך: הבין משה רבינו כי מקצת אורו הרוד שמה יעלה על דעתו מחשבה רעה ואומרים אם ימות הצדיק יומות הרשע ומה הנעיל צדק וזה דברי מי שאומר אין עולם אלא אחד והוא שרש פורה ראש ולענה לפיכך קללו והוזיירו וזה פשטיה דקרא (נ"י) כ"ט ק"ר ויגונס הסוף וחון מען וגם קרנ"ב מנחם ז"ל ספו ר"י וסס כתוב ב"ר סיטנ ז"ל וסתכס ב"ר סיטנ למען ספיה סרוב וסענין סרסרון (ספס כמז לרשע וסכור כמז לנדיק כלומר למען סויהם סרסע כליות הניזק עם סרסע וחין וסרון הניזק עם סרסע צמית חומר כי חין גבול וחין עונס וחומר סלס יחיה לו וזו היא דעת בעלי הקדמות חסר חונס מחמינים צמול ונעונס וקלל סכנוה צלל סרסע סרסע כמו סרסע לח יחיה י"י סלס לר ע"ל):

ספח ספחני נא (ש"א ב) ונספחו על בית יעקב (ישעיה יד) ופועל כבד מספח חמתך (חבק ב) והתפעל מרספתח בנחלת י"י (ש"א כו) גם זה כמו ונלוה הגד כלומר לשון טפלה מ"א או ספחת (ויקרא יג) מספחת היא (שם ש) פ' מין צרעת וממנו ויפח י"י קרקד בנות ציון (ישעיה ז) א"ע"פ שנכתב בשי"ן, ויקו למשפט והנה משפט (שם ד) וימה תחת הרול יסופחו (איוב ל) פ' שוכני היער עושה להן פצעים גראין כמספחת. מ"א את ספיה קצירך (ויקרא כה) תשטף ספיתיה עפר ארץ (איוב יד) פ' כשיקצרו הקוצרים יפלו הגרגרים מן השבלים תחת המגול ולמי החרף צמחון בעצמן, ותנן במסכת שקלים שמרי ספחים נוטלין שכון מתרומת השלכה פ' שנת השמיטה שאסור לזרוע והן חייבין בהבאת העומר מה יעשו ישכרוה אנשים להפש בשדות ספחים שעלו מעצמן ושומדין אותן מן העופות ומן החיות עד שמקימין בהן מנות העומר נוטלין שכון משל ציבור. מ"א ועופות המספחות על ראש כל קומה לצוד נפשות (יחזקאל יג) פ' דמות שחין עושין במצותיהן כדי שיאמרו בני אדם מרוב השתחוויות וקידות נפצעו לצוד נפשות בני אדם

שמפקדין להן ממונם שסומכין על רוב יראתם והם בודאי רשעים גמורים, וי"א מספחות מטפחות הן שהיו משימין סודרין טפלה לשער ראשיהם כדי שיתראו כי הם בעלי שער הרבה לופות עצמם כדי שיקצו עליהם הנזאפים לפיכך אמר הנביא וקרעתי את מספחותיכם (שם) כלומר מטפחותיכם, ורבותינו אמרו למה נקרא שמה מספחת משום שהיא טפלה לבהרת עזה בעיני לובן:

ספל בספל אדירים (שופטים ה) מלא ספל מים (שם ז) פ' דלי פעמים שיהא נחשת וגם מן העץ ומן העור, ותרגום אמר לקנא ורבינו שירא גאון פירשו במסכת שבת לקנא דלי של עור הוא עשוי לשנות בו מים:

ספן חלקת מוחקק ספון (דברים לג) פ' טמון וכן ושפוני טמוני חול (שם ש) א"ע"פ שנכתב בשי"ן וזוה ויספן את הבית גבים (מ"א ו) פ' קירה את הבית ציון מרובעות. מ"א קרוב לו ירכתי הספניה (יונה א) פ' ספניה מקורה קורין לה כך זשאנה מקודה נקדית דגית ובלשון תלמוד ארבא:

ספק ספקתי על ירך (ירמיה לא) שפקו עליך כפים (איכה ב) ויספק את כפיו (במדבר כו) פ' המכה בכפיו זה לוח קורין לו כך משום שנותנין קול, פעמים יחיה מן הצעד כמו של בלק בן צפור ופעמים עושין האויבים כשיבאו אויביהם בצעד לועגים עליהם ומטפחין כנגדו וכן יספוק עלימו כפימו (איוב כו) תחת רשעים שפקס במקום ראים (שם לד) א"ע"פ שנכתבו בשי"ן ופ' הרשעים במקומן יכה אותם כדי שיראו אחרים, פן יסיתך בספק (שם לו) לפנינו כפוד צי"ן וסל"ק כ' כי יסנו צ"ס סינינו נוסחתי"ן פ' רע הוא אם יסירך מן העולם בקול לפרסם עונך, וספק מואב בקיאו (ירמיה מח) פ' מתהפך בקול בינינו יספוק (איוב לד) יכה הקושיא לפרק אותה פ' יכרע דברי זה ושובר דברי אחר:

ספר אחר כן ספר את העם (ש"ב כד) וספרה לה (ויקרא טו) וספרת לך (שם כה) אחרי הספר אשר ספרם דוד אבנו (רח"י ב) אספרם מחול ידבינו (תהלי קלט) לא ידעתי ספורות (תהלים עא) פ' לא אכיר חמנין, ספרו מגדליה (שם מח) וספור הכיכבים (ראשית טו) והנפעל ולא יספר מדוב (שם יו) ולתבניתו אין מספר (תהלים קמז). מ"א בשפתי ספרתי (שם קיט) ויספר ללבן ראשית (כט) ספר אתה למען תצדק וישעיה (מג) והמזדר ולמען ספר שמו (שמות ט) פ' הגדת מעשים, והשם את מספר החלום ואת שברו (שופטים ז) כי את אשר לא סופר להם ראו (ישעיה נב) לא תאמינו כי יספר (חבקק א). מ"א ואכתוב בספר (ירמיה לב) מספרך אשר כתבת (שמות לב) הלא בספרתך (תהלים נו) פ' כתיבתך ויקראו סופרי המלך (אסתר ג) וזוה נורי ספרת (תהלים נו) פ' כמו ארחי ורבעי זרית פ' שמת ז"ר, אינמי על שרשי רגלי תתחקה, כל כי אתה צעדי תספר, וכן מי יספר שהקים בחכמה (איוב לח) פ' חקקת. מ"א ואמר לא ידעתי ספר (ישעיה כט) פ' כתיבה וכן וללמדם ספר (דניאל א) פ' כתב וינתן, וכן י"י יספור בכתוב עמים (תהלים פ) בהנחל עליון גיים גבולותם בכתבים כן יספור ויכתב את ציון לישראל. מ"א נפך ספיד (שמות כח) ויסרתוך בספרים (ישעיה נד) פ' אבנים טובות לבנות:

סקל עוד מעט וסקלוני (שמות יז) וסקלתו באבנים (דברים יג) ולא יסקלוני (שמות ח) סקל יסקל (שם כא) סוקל

מלה רביעית

סכסך וסכסכתו את מצרים (ישעי' יט) ואת אויביו יסכסך (שם ט) פ' יחרור ריב:

סלסל כנוצר על סלסלו (ירמי' ו) פ' ענפי האילן וחלפו האותיות בדומין להן שנא' זכרת הולולים במומרות הן הן סלסלות:

סלעס ואת הסלעס לכינהו (ויקרא יא) פ' מין חגב: **סמדר** והגפנים סמדר (שיר ב) נץ גפנים וחרגים ביסר גומל יהיה נצה ובצרא מיניה יהא סמדר יהא סמדר ר' יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהיא פרי: ערלה ר' יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהיא פרי:

סנס אוחזה בסנסניו (שיר ז) פ' ענפי התמר שהוקינו:

סנפר סנפר וקניקשת (ויקרא יא) פ' כנפים של דגים:

ספרד אשר בספרד (עונדי א) אמר החרגוס די באספמא:

ספור הכו בספרים (ראשי' יט) פ' חולי עינים יארע בלילה כלבר:

סרעף ותרננה סרעפתייו (יחזקאל לא) פ' ענפיו: **סרפד** ותחת הסרפד (ישעי' נה) פ' עץ נמאס:

נשלם ערך סמך

אתחיל ערך עין

עב ועב עין (יחזקאל מא) וצלעות הבית והעבים (שם שם) ועמורים ו ב (מ"א ז) פ' משקוף של פתחים והחרגוס אמר ועמודיו וסקופרא וכן ררגוס מפתן הבית:

עבר אחאב עבר את הנעל (מ"ב י) פ' עשאו אלהים וכן ועברתם את יי אלהיכם (שמות כג) תעברון את האלהים על ההר הזה ושמהו ג' את מי העבדון (יהושע כד).

מ"א ועברוס וענו אותם (בראשית טו) ועבר הלוי הוא (במדבר יח) וזכרו את כדלעומר (ראשי' יד) ועברת את העברה הזאת (שמות יג) והמציר עובר את מצרים (שם יד) לעברה ולשמרה (ראשי' ב) ועבורה רבה (שם כו) עובר אדמה (שם ד) ורנפעל ונעברתם ונורעתם (יחזקאל לו) לא יעבר בו (דברים כד) אירולי העין היה דגוש במקום נו"ן נפעל, איך לא עבר בה (שם שם) ופועל כבר ויעבידו מצרים (שמות א) לא העבדתך במנחה (ישעי' מג) מעבידים אותם (שמות ו) אבל והעבדתך את אויביך (ירמי' טו) פועל בשנים - כלו' אכרחם להשחמש בך ואת בניך למ"ר כמה שנא' ועשה את דמו, פ' לרמו. מ"א ועברו זבח ומנחת (ישעי' יט) פ' ועשו כי הוא לשון חרגוס וכן לכן יכיר מעבדיהם (איוב לד) פ' מעשיהם וכן עיכדי פשתים שריקית (ישעי' מט):

עבה עבית כשית. (דברים לב) קטני עבה (מ"א יב) במעבת האדמה (שם ז) פ' כלים כמו קערות קטנות עשויות מן טיט חשוב שיש בו ריבוק מוקקין בו מחכות, וי"א דפוס עשוי מטיט שמן ומתיכין מחכות ושפכין לחוכו ונעשין צורות ומזה אמר הכ' מן הארץ. השמנה היא (במדבר ג) אינמי וילכדו ערים בצורות וארמה שמנה (נחמ' ט) מע עב ה שם רוא:

עבט לעבט עביטו (דברים כד) את העבוט (שם שם) פ' משכון, ומזה נא' לא יעבטון אורחותם וואל ב) כלל' לא יתעבבו בדרכים במשכין, וכו אמר החרגים לא מעבבין ארחתם מ"א קרוב לו והעבט תעביטנו (דברי' טו) והעבטת גוים רבים ואיחה לא חבטוס (שם שם) פ' תחן משכון, וי"א מכביד עליו עב טיט (חבק' ב) מזה הענן ואינו כן אלא שתי מלות הן:

נבות (מ"א כא) אילו השלכת אבנים. מ"א סקלו מאכן (ישעי' כב) ויעקרהו ויסקלהו (שם ה) פ' סילוק וליקוט אבנים:

סרב כי סרבים וסלונים (יחזקאל ב) פ' מניאנים לשמוע ותדרגום וימאן ויסרב, ותנן ולא יהיה ס-בן באותו שעה פ' כשיתעלפה החון או ישכח התפילה לגמרי או ישחוק מעמיון אחר החתיו מיד ע"מ שלא ימאן והני מילי בשמנה עשרה:

סרה לבשו חשריונות (ירמי' מז) פ' בנדים עשוין מן הכרזל לכנס במלחמה וינצל מן החצים וכן ושריון קשקשים, לונש צדקה כשריון אע"פ שנכתב ונקרא בש"ץ במשקל פדיון מן פדה והגיון מן הגה:

סרח הסרח על אחורי המשכן (שמות כו) לנפן סורחה (יחזקאל יז) יהיה סרוח (שמות כו) פ' כמו שדוע וקלוט כלו' יתר ומוזשל, וכן וסרוחים על ערשומם (עמוס ז) פ' ישנים על מטותם מרוב תענוג יומם ולילה, וכן סרוחי טבולים בראשיהם (יחזקאל כג) פ' הפשלת מצינפת שעל ראשיהם לאחור כדרך שרי מצרים וארץ ישראל. מ"א נסרחה חמכתם (ירמי' מט) פ' נמאסה כרתן טיפה סרוחה:

סרן סרני פלשתיים (יהושע יג) ויפל הבית על הסרנים (שופטים יז) פ' שרים. מ"א וסרני נחשת (מ"א ז) פ' יתדות קטנים ועליהן הוא אל' יודות האופנים, אבל החרגוס או' ונסרין דנחשא כלו' לוחות:

סרס ואל יאמר הסיים (ישעי' נ) סרסים פרעה (ראשי' מ) פ' כדתי בצים ושזכה, יש סרסין נקרוין כך ואין מסורסין שנא' ושרי כל רכוש ומוקנה למלך ולבניו עם הסרסים והגבונים (דה"א כ"ח) ואמר ירמי' שרי יהודה ושרי ירושלים הסרסים והכהנים (ירמי' לר):

סרף ונשאו דודו ומסרפו (עמוס ו) פ' קרובו אהובו:

סרר כי כפרה סוררה (הישע' ד) סורר ומורה (דברי' כא) פ' עוות. מ"א דרכי סורר (איכה ג) פ' שופך סרסים וקוצים בררך:

סתי כי הנה הסתיו עבר (שיר ב) פ' ימי החירף תרגום קיץ וחורף קיטא וסחוא:

סתם סתם את מוצא מימי גיחון (דהי"ב ל"ב) כי סתומים וחתומים (דנאל יב) כל סתום לא עממך (יחזקאל כח) סתום הרבויים (דניאל יב) פ' הטמן, והנפעל כי החלו הפרוצים להסתם (נחמ' ד) וזועל כבר סתמום פלשתים (ראשי' כו):

סתר אהר סתר (תהלי' לב) ולמחסה ולמסתור (ישעי' ד) בסתר המדרגה (שיר ב) ובשקר נסתרו (ישעי' כח) נסתרה דרכי כיי' (שם מ) כי נסתר איש מדעהו (ראשי' לא) ואין נסתר מחמתו (תהלי' יט) ידוע הוא, ולשון רבים והנסתרים מפניך (דברי' ז) הנסתרות לוי' (שם כט) יארב במסתור (תהלי' י) פ' במחא, אענך בסתר רעם (שם פא) פ' בתוך כוסי חצרות רעצומות. יהי עליכם סתרה (דברים לב) והמציר וכמסתר פנים ממני (ישעי' נג) ופועל כבר אחר הסתרו (ישעי' נט) מאחבה מסותרת (מעולי כז):

והתפעל מסתתר עמנו (ש"א כג) וגינת נבוגיו הסתהר (ישעי' כט) ופועל אחר כבד הסתירו פנים מכס (שם נט) אסתירה פני מהם (דברים לב) לסתיר עצה (ישעי' כט) כלומר להסתיר כמש"ל לגמיר מעוניה ומזה וישתרו להם סתורים (ש"א ה) אע"פ שנכתב בש"ץ פ' חתרוניות, חילי הוא שיצמחו בפי טבעת של אבן כמו רדי החחולה ויש שהוא לו מבפנים הם הנסתרים קשים מאד:

עבר והוא עבר לפניהם (ראשי' לג) ועברתי בארץ מצרים (שמות יב) ועברתם את הירדן (דברים יב) כל אשר יעבר (ויקרא כז) עבר לפני העם, קומי עברי (ישעי' כג) מעבר יבק (ראשי' לב) לעברך בבית (דברי' כט) ויעברו בין בהרו (ירמי' לר) עברו מעברה (ישעי' ז) והמעברות נתפשו (ירמי' נא) והנפעל נחל אשר לא יעבר (יחזקאל מו) והתפעל עובר מתעבר (משלי כז) וכסיל מתעבר ובוטח (משלי יד) מתעברו חוטא נפשו (שם כ) ופועל ככר העביר אותו לערים (ראשי' מא) ויעבדים את הנחל (שם לב) העבירונו בי (דברים ב) והעברת שופר תרועה (ויקרא כה) תעבירו באש (במדבר לא) מעביר בנו ובתו (דברים יח) והעביר אותם במלבו (ש"ב יב) פ' עשאן בכשן ששורפין בו לבנים וכפטים, יעברו מעברה (ישעי' ז) אחס עובדים את פי יי (במדבר כז) ועברתי ממצותיך (דברי' כז) ובשר קדש יעברו מעליך (ירמי' יא) וכגבר עברו יין (ירמי' כג) כל אלו קרובים זה לזה. מ"א לא אוסיף עוד עבור לו (עמוס ז) ועבר על פשע (מיכה ז) פ' סולח. מ"א עבר הנדר (מ"א ד) פ' פאת הנדר, ו"א מזה נקרא אברהם העברי (ראשי' יד) איש אל עבר פניו (יחזקאל א) משני עבריהם (שמות לב) מכל עבריו מסובים (מ"א ד) פ' רוחותיו וצדדיו. מ"א והעברת כל פטר רחם. (שמות יג) פ' הפישת. מ"א ויעבר ברחוקות אהב (מ"א ו) כמו תרגום מברית בריחס. מעבר כאילו אמר ויברית ברחוקות אהב. מ"א ויעבר יי בי (דברים ג) והתעברת עם משיחך (תהלה' טט) עברה וזעם (שם עח) פ' חרון אף, וכן את דור עבריו (ירמי' ז) ועברתו שמרה נצה (עמוס א) ליום עברתי ויבולו (איוב כא) ויתכן שיחא מתעברו חוטא נפשו (משלי כ) פ' מכעיסו. מ"א ויחפלו מעבר הארץ (יהושע ה) פ' דן הארץ, מ"א יטב לי בעבורך (ראשי' י"ב) לבעבור פ' בשביל. מ"א קרוב לו בעבור הילך צמת וחבך (ש"ב יב) פ' בעוד. מ"א קרוב לו ואביך בעבוד נעלים (עמוס ב) פ' אפי' כנעלים מחליפין, וכל העם העביר אותו לערים (ראשי' מז) חילף. מ"א שריו עבר (איוב כא) פרתו מעוברת (עי' עינל סטס גענל) כמו עיבור שנים:

עבש עבשו פדורות חתח מגדפותיהם (ויאל א) פ' נתעבשו החטים המפוזרים בחישה בניו גרופות המחרישה לפי שאין גשמים ותנו הפת שעפשה (עי' סטס סיד):

עבת דובר הות נפשו הוא ויעבחה (מיכה ז) פ' מרוב מחשבות הנפש היו כמו עבויות, וענף עץ עבות (ויקרא כג) במשקל גדול, ולשון רבים אל בין עבותים (יחזקאל לא) ולשון נקבה כל אלה עבותה (שם ו) פ' סעפים מדובות לחוקות נראין כמעשה גדול ואמרו רבותינו לענין צצית שלוש גדיל שלש ענף (עי' ידקן):

עגב וכל אשר עגבה (יחזקאל כג) ושחחת עגבתה (שם כג) כי עגבים בפייהם (שם לג) המה עושים כשיר עגבים (יחזק' לג) ותעגב על מאהביה (שם נג) מאסו בך עוגבים (ירמי' ד) פ' לשון אהבה חזקה חימוד וחאווה. מ"א במינים ועוגב (חלים קג) ועוגבי לקל בוכים (איוב ל) מין זמר והוא קתרום שבו' דניאל פ' עץ קטן ועל בטנו יתרים מוליך האדם דמות קשת עליהם ומביא והוא גוחן קול:

עגה הלחן עגגה (רות א) כלו' תמתינו להם ורחיו עגגות רחן מוכר את חספיה מוכר את העונין פ' כלי ברזל דמות קרדומות משליכין אותו בים בקרקעיתו לא תוכל הספינה ללכת משם שהיא קשורה להם בחבלים, ותנן נמי ואין עושין עוניות לפנים פ' חפירות בעיקר הגפן לערב בהן המים להשקותן ובמועד אסור לעשות כן:

עגל עגול סביב (מ"א ז) פ' דמות גלגל מרובעות לא עגולות • ויבא המעגלה (ש"א יז) ושאל שכב במעגל (שם כו) פ' מנהג החיילות שיחנו במחנה כמו גלגלים. מ"א מעגל ציך תפלס (ישעי' כז) פלס מעגל רגליך (משלי ד) ומעגליך ירעפן דשן (תהלה' סה) במעגלי יושר (משלי ד) פ' דרך ונתני. מ"א עגיל וכומז (במדבר לא) ועגילים על אוניך (יחזקאל יו) פ' נומים עגולים. מ"א עגל בן בקר (ויקרא ט) בעגלים בני שנה (מיכה ז) עגלת בקר (דברי' כא) ועגלות בית און (הושע י) פרים ופדות הן. מ"א שש עגלות צב (במדבר ז) וירא את העגלות (ראשי' מה) פ' קרנות של מעמס מושכין אוחן בקר או חמורים או אדם:

עגם עגמה נפשי לאבין (איוב ל) פ' נתאבלה ותנן עליו עשבים בבית הכנסת שחבר אסור לתלוש מפני עגמת נפש פ' כל הרואה מתאבל נפשו שזוכר ובוכה והיו כבודם: **עגר** ותור וסיס ועגור שמרו את עת באנה (ירמי' ה) פ' עוף גדול יתר מן האווו לבן וכנפץ שחורין וחוטמו אדים וארך כמו זית וככל שנה בחדש אדר יבא מזמרה למערב לקנן על הבתים ומולך כיצים ומוציא אפרוחים והן זוגות בכל קן ואין הזכר הולך אחר נקבה אחרת לעולם ואין מהנקבה הולכת אחר זכר אחר לעולם, והם נוחרים ומצפצים הרבה פעמים יומם ולילה למעלה כנגד השמים ור"ח אלו חזרין למזרח, ואין עושין שם קנים, והלקח את אפרוחיהן מן הקן כענין שלח תשלח את האם וגו' אינו רואה סימן ברכה וזה דבר מנוסה:

עד עד כי יבא שלה (ראשי' מט) זה וכדומה לו כמו גבול לומר לך מכאן ועד כאן. מ"א עוד זה מדבר (איוב א) פ' עוד כמו עורם מדברים עמו (אסתר י) וכמו ויהי עד דבר שאלו אל הכהן (ש"א יד) ועד הם עומדים יגיפו הדלתות (נחמי' ז) עד היותי על אדמתי (יונה ד) פ' בעודי בארצתי מ"א עד באי אליך מצרימה (ראשי' מת) פ' טרם וכן עד שיפוח היום (שיר ב). מ"א אם יכופר העון היה לכם עד תמותו (ש"א כ) פ' אחד שתמותו לא יכופר לכם, ואם תאמר המיתה מכפרת, אם כן היו בכלל כל אדם ומה היעיל זה הדיבור שאמר להם בלבד, ורבותינו אמרו מיתה ויום כפורים מכפרין שנא' אם יכופר העון הזה לכם עד המתות אילו לא תכפר להם המיתה ויום כפורים מכלל דאחרים שלא נאמר להם כך מיתה ויום כפור מכפרין, ואם לא תסבור זה הפסוק כך נמצאו אילו אין נתנין דין לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, כי בעולם הזה אמר לא יכופר עד תמותו פרשנותו אחר שתמותו על כרחיו שלא יהיו הן כאחרים שמכפרת להן המיתה, כ"א תאמר כי הגבול עצמו הוא זמן כפרה א"כ החמיר להן אלא וראי אין אדם מח אלא בעונו כמה שנא' כי בחטאו מת, שהוא סתם חוץ מאותן שאמרו רבותינו שמתו בעטיו של נחש כלו' מחמת עצתו של נחש שהשיא עצתו לחוה שנא' התיב עטה וטעם לפיכך כל אדם מת בעונו סתם ומדבר חוץ מאילו שגזר עליהם הכ' מה שלא גזר לאחרים מפני כובד עונם ואינו שווים לכל אדם הא למדת שהמיתה אינה מכפרת להם עד שיתנו לעולם הבא וסברא מעליא היא. מ"א אשר עד מידבא (במדבר כא) פ' על מדבא וכן עד לדבר הזה (עזרא י) והלמ"ד במקום ה"י כמה שנא' אשר למלך נשען על ידו (מ"ב ז) פ' המלך. איגמא, עד לשמים הגיע (דחי"ב כ"ח) פ' עד השמים וכן עד דברת דינדעון (דניאל ד) פ' על הברת. מ"א בבקר יאכל עד (ראשי' מט) פ' שלל, וקרוב הוא ללשון תרגום שנא' ואכלת את שלל אויביך (דברי' כ) ומתרגמין ית עדאי שנאך. מ"א וכבכד עדים כל צדקותינו (ישעי' מ"ו) פ' כחמי נרות, וגם זה קרוב

ועוד תווד אליה כשהודר הסוס והעבד האויל והכסיל לכבל פעמים הרבה:
עבר עבר אבי את הארץ (ש' יד) עברתם אותי (ראשי' לד) מה עברתו ועברך ו' (יהושע ז) פ' כשיחקו הארס את ענינו ורוצה לשמה ויבוא לו קלקול שמונע מן השמחה נקרא זה הדבר עבר זה, האהה זה עובר ישראל (מ' א' ח) והנפעל וכאבי נעבר (חליל' לט) וכתבו את רשע נעברת (משלי טו) פירשנוהו בערך נו"ו:
עלה עלולים שאלו לחם (איכה ד) עמי ננשיו מעולל (ישעי' ג) כלו נערים שריהם ועוללים, שפך על עולל בחוץ (ירמי' ו) ויש כהן כשב' א' כגון עלותף עולל (איכה ב) מפי עוללים ויונקים (ההלים ח). מ'א עלול יעוללו כגפן (ירמי' ו) פ' ילקטו המובים ממנו מזמן לזמן. וכרמך לא תעולל (דברי' כד) פ' אל תלקט ממנו העוללות פ' אשכולות קטנים יתחבאו בעלין בשעת הבצירה אסור לחזור אחרים ולקחם. מ'א ושם לה עלילות דברים (דברי' כב) ועולל למו (איכה א) אבחד בתעליהם (ישעי' סו) ורב העוללה (ירמי' לב) התעבינו עלילה (ההלים יד) להתעולל עלילות ברשע (שם קמא) פ' לשון עלילה וסבה. מ'א אשר התעללתי במצרים (שמות י) כי התעללתי בי (במדב' כב) ויהעללו בה כל היליה (שופטים יט) פ' לשון בעיטה ועינוי ורמס בדרך אכזריות. מ'א אוכיר מעללי יה (תהלי' עז) ורוע מעלליכם (ירמי' ד) ובעללותיך אישה (תהלים עז) ונוקם על עלילותם (תהלים צט) פ' מעשים ומפעלים בין טובים ובין רעים. מ'א גורא עלילה (שם סו) כמו עליון גורא וכן ועוללתי בעפר קרני (איוב יו) פ' העליתי עפר על ראשי וה' של גורא עלילה יתירה כמו ה' של מכשפה לא תחיה, בעד נכרית חבלה' מ'א ופרקת עולו (ראשי' כז) עול ברזל (דברי' כד) פ' כובר יעשה על הצואר לכוף את הארס בין של ברזל בין של עץ כמו מוטף כמה שנא' עשה לך כוסרות ומוטות ואוסרין בו בסוהר לפדקים וכן לבקר לחרוש ולהנהיג שנא' אשר לא עשה עליה עול (במדב' יט) משכה בעול (דברים כא). מ'א בעליל לארץ (תהלים יב) י'א כי הבילת עיקר במשקל סגיר ומשום העין גפתח פ' עפר חשוב עושונו ממנו זהב כמה שנא' ועפרות זהב לו. וי'א הבי'ת משמשת פ' אשבוהן קטן עשו המוקקים את הזהב והכסף עשויה מאדמה הטובה שבולע את הסעים ומצויא את הזהב נקי: מ'א הנקם על (ש' ב כג) ישב לו על (הושע ו) וגל על יקראהו (הושע יא) פ' לשון מעלה ולשון נורא עלילה הוא:

עלב ולשון עלנים תמחר לדבר צחות (ישעי' לב) י'א דבור מעוק וי'א מי שאינו יודע לשונות הרבה ונהפך עם גלעג לשון אין בינה כמו כבש וכשב שלמה ושמהל:
עלה ומשה עלה (שמות יט) עלים יורדים בו (ראשי' כח) מי זאת עלה (שירג) ופועל כבד אשר העלה (ירמי' כג) כי העלית כנחך (במדב' יד) כולו ברובה העולה (חבק' א) מולים את ארון ו' (ד' א' ט') ויעל עלוה (ראשי' ח) זה פועל בדרך אבל ויעל משה (שמות יט) זה פועל בעצמו ומשפטו ויעל כמשקל וחר אף. אינמו ויעל כמשקל וירב בבת והורה וכמו יפן וזב אל זנב שהן מקום וירבה וי' פניה וכן ושב אלהים למלדות, וקשה את ערפו ואילו היו פועלין בעצמן היו כמו ירב העם, ויפן פרעה, ושב הדבד, והנפעל ונעלה הינן (במדב' ט) ובחעלותו ישעו (שם ט) העלו מסובב (שם ט') והחפעל ואל יתעל בשונו (ירמי' ג) משפטו והעלה אבל הוא עכשיו כמשקל ויתגל בחוף אחר. מ'א בהעלותך את הנרות (במדב' ט) העלה נרותיה (שם ט) והעלות וכפות (ד' י' ב' כד) פ' נרות. מ'א ושבעה

עלול יעלל שדו ופל אשר בו (תהלים א) פו תעלוהה בנוס הערולים (ש' ב א) אעלה את חלקך כסם (ההלים ס) ועלוזי לפמו (שם סח) שמה ועלוי (צפני' ג) פ' לשון שזחה. מ'א קרוב שאון עולום (ישעי' כד) עליו גאורתך (צפני' ג) העיר העלויה (שם א) פ' לשון לצנים, וכן שאונה ועליו בה (ישעי' ה). מ'א והשכרתים למען יעלו (ירמי' נא) פ' ונבהלו כמו נוע תנוע ארץ כשמיד (ישעי' כד) וכן כי דעתכי

(חבוקק א) וכן ויהי ערב ויהי בקר יום אחד (ראשי א) לבדו שלא היה לפניו אור כדי שתאמר הערב שמשו אלא אותו שנא' בפסוק היה תחלת לילות העולם וזוה נקרא ערב. מ"א וערבה לוי מנחת יהודה (מלאכי ג) פ' מתקה וכן ושכבת וערבה שנתך (משלי ג) כדכ' מתוקה שנת העובד (קהלת ה) וכן וזכוכים לא ערבו לי (ירמי ו) יערב עליו שיחי (תהלי קר) ערב לאיש לחם שקר (משלי כ) כי קולך ערב (שיר ב) עשקה לי ערבני (ישעי' לח) פ' מחלתי שעשקתני תהא עריבה לך וכן ערב עבדך לטוב (תהלי קט). מ"א כי עבדך ערב את הנער (ראשי מד) עורב ערובה (משלי י) שימה נא ערבני עמך (איוב י) בערבים משאות (משלי כב). מ"א ואת ערבותם תקח (ש"א ה) פ' גט שלחו שהוא כמשכך כדי שלא יבואו לידי חליצה שמה לא יהיו לחם בנים עדין, והתפעל ועתה התערב נא את אדני המלך אשור (ישעי' לו) אם תתן ערבון (ראשי לח) פ' משכך נתנו מערבך (יחזקאל כו) לערוב מערבך (שם שם) פ' המשכך שנתנן ולקחין במכירת הסחורות. מ"א והתערבו זרע הקרש (יערא ט) ויתערבו בגוים (תהלים ק) ולפתח שפתיו לא תתערב (משלי כ) פ' אל תתחבר ובלשון תרגום מתערבין לחן (דניאל ב) וגם ערב רב (שמות יב) ועירובי שבת ועירובי תחומין ועירובי תבשילין מזה הענין. מ"א אשר שמתי ערובה ביתו (איוב לט) פ' לשון יחיד של ערבות מואב, וכן זאב ערבות ישרים (ירמי ה) פ' מדבר. מ"א ואת כל עורב למיני (ויקרא יא) יקרוה ערבי נחל (משלי לו) פ' עוף שחור כולן אוכל נבלות. מ"א או בשרו או בערב (ויקרא יג) פ' חומי אורך הבגד הוא השתי ושל יוחבו הוא הערב. מ"א סולו לרובב בערבות (תהלים סח) פ' שמים נקראו כך משום חשיבותם וכן בני התערבות (מ"ב יד) פ' נשיאים כמו שנא' על השמים לחם אבירים אכל איש והתרגום אמר על בני התערבות דבדיא, ו"א כי ואת העורבים צייתי לבלכלך (מ"א יז) אילו זקני אותו מוקם וחשוביהם צייתי פ' שתי בלבותם. מ"א ויבוא ערוב כבד (שמות ה) פ' היה רעה שגדלה בערבות פ' מדברות. מ"א כערבים על יבלי מים (ישעי' סד) וערבי נחל (ויקרא כג) פ' אילן סרק. מ"א ואת כל מלכי ערב (מ"א כ) פ' נשיאי קר, וכן ואת כל הערב (ירמי כד) פ' אומה אחרת כמותן והן אחי עבר לפיכך לשון הקדש דומה ללשון ערבי:

ערג כאל תערג על אפיקי מים (תהלים מב) פ' תצעק. מ"א כערוגת הבושם (שיר ה) מערוגת מטעה (יחזקאל יז) פ' בקעה קטנה מרובעת זורעין לתוכה מיני עשבי בשמים: **ערד** ומסרותו ערוד מי פתח (איוב לט) הוא תרג' פרא למוד מדבר, ובס' גינאל ועם ערדיא מדוריה (דניאל ח) ורבותנו אמרו מאומתי זמן קריאת שמו בשחית משיכר בין חמור לערוד פ' חמור הבר:

ערה וחתר כרה (ראשי כד) אל תער נפשי (תהלי קמא) פ' לשון שפיכה והרקק ופועל כבד אשר הערה למוח נפשו. מ"א ואת מקורת הערה (ויקרא כ) ויי פתחן יערה (ישעי' ג) תשכרי ותתעני (איכה ד) פ' גלוי כמו וישכר ויתגלו וכן ערות יסוד עד צואר (חבק' ג) והציווי ערו ערו עד היסוד (תהלים קלו) ואילולי הריש שאימת בת דיגוש היה במשקל כלו מעשיכם וציווי ליתוד ערה כמשקל צוה כלה. מ"א וקור ערה מן (ישעי' צח) פ' הכתלים מכוסין ומלאים מגינין התלוין בהן וכן ערות על יאוד (ישעי' יט) מצדד הוא כמשקל ראות רבות כלומר נתמלא, ולשון התפעל ומתערה כאורה דענן (תהלים לו) פ'

מתכסה ברוב עליו וענפיו ופירשנוהו בערך מ"ס מה שיתכן לומר שם. מ"א בשר ערוה (שמות כח): **ערך** וערך עליה (ויקרא ו) וערכת את ערכו (שמות מ) ערך לחם (שם) וערך בנדים (שופטים יז) מערכה לקראת מערכה (ש"א יז) ולא ערך אלי מלים (איוב לב) והציווי ערכת לפני התציבה (שם לג) פ' לשון סידור ואילולי הענין היה משקל מכרה כיום ושלא כדון הוא כי משפטו ערך מכור כי תאמר ימכור פירשנוהו בערך בית. מ"א לא יערכנה זהב (איוב כח) פ' לא ישוה כנגדה וכן אין עורך אליך (תהלים מ) כי מי בשחק יערך לוי (שם פט) תדע הרי אמר דימה לוי, וכן אתה אנש כערכי (שם נה). מ"א קרוב לו והעריך הכהן (ויקרא כז) פ' ישווים אותו כערכך הכהן (שם שם) כלו כערך הכהן כי הכ"ף יתירה:

ערל וערלתם ערלתו (ויקרא יט) יהיה לכם ערלים (שם שם) כלו תמאסו את פרוי מאוסה. מ"א וערל זכר (ראשי יז) פ' נשמצינו ערל שפתים (שמות ו) ערל לב (יחזקאל מד) הנה ערלה אונם (ירמי ו) הוצרך לפרש מילה האבר שהוא זכרותו של איש ואילולי זה היינו אוי' כי יש ערל נקבה, ועל כל האברים הוא משל כלו לשון סתומה. מ"א שתה גם אתה (וערל חבק' ב) פ' היפקר תרעלה מלוי והתגלע, ו"א שתה וגלה ערלתך, ומשפטו שיהא במשקל השמר לך אילולי הריש: **ערום** ערום יערים (ש"א כג) לוכד חכמים יערום (איוב ה) והגחש היה ערום (ראשי ג) מפר מחשבות ערומים (איוב ה) ויעשו גם המה בערמה (יהושע ט) ופועל כבד על עמך יערימוסוד (תהלים פג) לץ תכה ופתי יערים (משלי יט) פ' לשון חכמה. מ"א וערום כסה בגד (יחזקאל יח) כי ערומים הם (ראשי ג) ושינו ואמרו ערום וחף (ישעי' כ) בגדי ערומים תפשית (איוב כב) כלומר אילו העירומים אתה תפשית בגדיהם כי הערומים מה בגד יש עליהם, כיוצא בו ולעות מאזני ברמה, ושינו עוד ואמרו וכל מערומייהם הליבשו דברי הימים ב' (כ"ח) והשם בערום ובחוסר כל (דברים כ"ח). מ"א בקצה הערמה (רות ג) עומת חמים (שיר ז) ולשון רבים סלוח כמו ערומים (ירמי נ). אינמי ויתנו ערמות (דה"ב לא) פ' גדישים, וזוה נערמו מים (שמו טו) פ' נצבו כמו נד והתרג' עשאו מלשון ערמה ותכמה דאמר תכימו מ"א הוי יודע כי התרגום יניח דבר יודע וסומך שהוא גלוי ותופס ענין אחר נסתר כדי שיגדל תורה ויאדיר, והתפשין תופסין אותו על כך אומרים לא הבין לומר כך, ולואי שיוכלו להכיר דבריו אבל עניות דעתם ישים לחם נאות לתפוס את החכמים כי נאות חבר לעניות ואין פירדון לעולם בין ב ד ע ת בין בממון: **ערס** ראשית עריסותיכם (מלביד טו) ואת ראשית עריסותיני (נחמי י) פ' עיסה:

ערף וערפו שם את העגלה (דברי כ"א) ואם לא תפרה וערפתי (שמות יג) פ' הכאה בעורף ובסימף. עורף כלב (ישעי' סו) כלו' משום שהן רשעים אשנא אותם וקרבנותיהם לפיכך זובח השור כמכה איש חובח השנה כעורף כלב, ומעלה מנחת כדס חזיר. מ"א ערף מנחתם (הושע י) פ' הרום, וזוה נאמר צד ואוד חשך בערפייה (ישעי' ח) פ' חרבותיה ומהירסותיה. מ"א יערף כמטר לקחי (דברי לב) יערפו מל (שם לג) פ' ישפכו ושינו ואמרו ייעפרו נאות מדבר (תהלי סה)

ערץ בקומו לערוץ הארץ (ישעי' ב) לערוץ אנש מן הארץ (תהלי י) העלה נדף תערץ (איוב יג) כי ערוץ המון רבה

מחברת הערוך עק-עתד לר' שלמה פרחון

דבה (שם לא) פ' לשון קטיטה ושבירה, ושם הכלי מסעף פורה במערצה (ישעי' י) פ' גרון, אילו פעלים באחד אבל אל תערוץ (יהושע א) לא תערוצו (דברים א) פועליו בעצמו וממנו בערוץ נחלים לשכון (איוב ל) כלר' בנימוכות נהרים יהיו על שפתיהן מדורין. מ"א אל נעריץ (תהלי' פט) פ' גורא ואיוס ואת מוראו לא תיראו ולא תעריצו (ישעי' ה) והוא מוראכם והוא מעריצכם (שם) והוא קרוב לראשון כמשלך מעריץ כמשלך יתן אוכל למכבד. מ"א עריצו גויס (יחזקאל כח) כגבור עריץ (ירמי' כ) פ' חוק, וכן נמי אולי תערוצי (ישעי' מז) ויתכן שיהא מסעף פארה במערצה פ' בחזקה ובקושי:

ערק העורקים ציה (איוב ל) פ' הבורחים למדבר כמו ותרגי וינס משה וערק. מ"א ועורקי לא ישכבון (שם שם) פ' גידי גופן לא יעוהו מרוב חולי:

ערש הנה ערשו ערש ברזל (דברים ג) אף ערשנו רעננה (שיר א) כמו תרגום מטה ערשא:

עשש עששה מכעס עיני (תהלי' ו) מלשון עש יאכלם (ישעי' נ) אבל כפול הוא פ' עיפוש וכיהוי:

עשב ונתתי עשב (דברי' יא) עשבות הרים (משלי כז) משפטו עשבות אבל דגשוהו שמה יראה כאומר עובות וכן ומחבש לעצבותם (תהלי' קמו) דגושה הצד:

עשה מי פעל ועשה (ישעי' מא) זה ועשה פעל לשון עבר כמו וישראל אהב את יוסף ועשה לו כתנת פסים (ראשי' לו) לפי שאמר לפנים אהב פ' על שהן לשון עבר ונעשו גם הם עבר והוא כמו וי' דן ונפתלי גד ואשר אבל כל ועשה שלא קדמו מלת עבר הרי הוא עתיד כמו ועשו לי מקדש (שמות כח) ועשה בצלאל (שם לו) כי וי' שתחתיה שב' תשים את המעשה בעבר עתיד כמו הוי' שתחתיה פתח תשים את הפועל העתיד עבר כגון ויעש, ויתן, ויאמר אשר נסתר שם ביום המעשה (ש"א כ) יהיה סגור ששת ימי המעשה (יחזקאל מז) פ' מה שיעשה, מ"א הנני בעשות מצרים דרך (יחזקאל כג) ושם עשו דדי בתוליהן (שם שם) פ' כמו לשון עיסה, אבל אשר עשיתי בסתר (תהלי' קלט) הוא מהענין הראשון, ובוה נתפס חיוג, מ"א ואת הנפש אשר עשו בחרן (ראשי' יב) עשה לי את החיל הזה (דברים ה) ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד (ראשי' לא) פ' הנה, וכן ואיש במעון ומעשהו כדכרמל (ש"א כ"ה) פ' וקנינו ודומה לו לדגל המלאכה אשר לפני (ראשי' ל"ג) אנמי וכל המלאכה נמבזה ונמס (ש"א טו). מ"א ותעש הארץ (ראשי' מא) פ' הצמיחה וכן ועץ עושה פרי (שם א) ועשתה את צפרניה (דברי' כא). מ"א ותעש והב וכסף באוצרותיך (יחזקאל כח) פ' ותאצור, וכן יען בטחך במעשיך (ירמי' מח) התרגו אמר דאתרחצת באוצריך ובית גנזך. מ"א ולא עשה רגלי (ש"ב יד) ולא עשה שפמו (שם יט) פ' גילח בית הערוה וקציץ שפמו. מ"א כי כל מעשני פעלת לנו (ישעי' כ"ז) פ' תאותנו. מ"א כמעשה לבנת הספיד (שמות כ"ד) פ' כמראהו ונתת מעשה מקשה קדחה (ישעי' ג) ואל תאמר כי מעשה סמוך למקשה אלא ודאי מקשה סמוך למעשה ולפיכך הוא סגל ואילו הי' סמוך הי' צדי כגון מעשה חשב, וכן נמי ומראה האופנים ומעשיהם (יחזקאל א) פ' ודמותם ועינם:

עשן והר סיני עשן (שמות ט) פ' נתעשן ולפיכך הוא פתח גע בהרים ויעשנו (תהלי' קמד) האודים העשנים (ישעי' ג) והנה עלה עשן העיר (יהושע ח) ויעל עשנו כעשן הכבשן (שמות יט) ראה כמה שיגיון יש בשמותן. מ"א עד מתי עשנת

בתפלת עמך (תלים פ) פ' מאסת. מ"א יעשן אף י' (דברים כט) יעשן אפך (תהלים עד) עלה עשן באפו (ש"ב כ"ב) פ' חרוץ:

עשק בני עשק עשק (יחזקאל יח) עשקה לי (ישעי' לח) את מי עשקתי (ש"א יב) אל יעשקוני זדים (תהלים קיט) הן יעשק נהר (איוב מ) והצילו גזול מיד עשוק (ירמי' כב) כל' עושק כמו השכוני באהלים, מואס בבצע מעשקות (ישעי' לג) שם ופועל כבד המעושקה (שם שם) פ' עשק כמו גזול שגא' לא תעשק את רעך ולא תגזול (ויקרא יט) וי"א גזול עוקר את הכל והעושה המבריה למכור ונותן דמים:

עשק ויקרא שם הבאר עשק (ראשי' כז) כי התעשקו עמו (שם שם) פ' במדיבה ותנן העוסק במצוה, ומתעסקין עם התינוקות כדי שלמדו:

עשר אך עשרתי (הושע יב) לא יעשר ולא יקום חילו (איוב טו) ופועל כבד כי יעשיר איש (תהלים פט) על כן גדלו ויעשירו (ירמי' ה) והעשיר לא ירבה (שמות ל) כי כל העושר (ראשי' לא) והתפעל יש מתעשר (משלי יג) והפועל באחד העשירתי את אברם (ראשי' יד) יעשרנו המלך (ש"א יז) רבת תעשרנה (תהלים סה) ברכת י' היא תעשיר (משלי י). מ"א ואת עשיר במותיו (ישעי' נג) פ' רשע. מ"א ועשירים בשפל ישבו (קהלת י) פ' חכמים:

עשר כי תכלה לעשר (דברים כז) דריגוש השי"ן כמו צאנכם יעשר (ש"א ח) המעשר והתרומה (מלאכי ג) איש מומעשרו (ויקד' כז) ועשרון סלת (שמו' כט) ימים או עשור עשרה חדשים, עשר אעשרנו לך (ראשי' כ"ח) והם הלויים המעשרים (נחמי' י) פ' נטלי מעשר כמו צאנכם יעשר פ' נטול מעשר אבל אעשרנו לך הוא גותן המעשר, עלי עשור ועלי נבל תלוי (צב) בנבל עשור (שם לג) פ' בעל עשרה יתרים, בעשר לחדש (שמות יב) העשירי יהיה קודש (ויקרא כז):

עשת שמנו עשתו (ירמי' ה) פ' נגהץ פניהם וכן ברזל עשות (יחזקאל כז) מצוחצח, מעו עשת ען (שיר ה) גרוץ כמו ען, וכן לפי' בוז לעשתות שאנן (איוב יב) כמשלך עבדות ומדרות פ' האבוקה בויהה היא כנגד גיהוץ השוקט בשלותו והוא מוכן למועד רגליו כנגד איוב אמר שהי' עומד ככבודו ונזדמן לך רע, מ"א אולי יתעשת אלהים לנו (יונה א) פ' וישם דעתו עלינו וכן אברו עשתונותינו (תהלי' קמו) בטלו מחשבות לבו ולשון תרגו ומלאך עשית להקמותיה על כל מלכותיה (דניאל ו) פ' מחשב ותרג' כי אחרי מחשבותינו נלך ארי בתר עשתוננא נהלך. מ"א עשתי עשר (במדבר ז) פ' אחד עשר, וזוה אמרו רבותינו היתר כנטול דמי כי שתי עשר הם י"ב והוסף עי"ן יהיו י"א הבין:

ערת ונתתי גשמכם בעתם (ויקרא כז) לעתים מזומנים (נחמי' י) בידך עתותי (תהלים לא) יהי עתם לעולם (שם פא) פ' יעמיד זמנם לעולם, פ"א ימצא להם בכל עת. מ"א קרוב לו עתה אקום (תהלי' יב) פ' עכשיו:

ערת יודעי העתים (אסתר א) בחר איש עתי (ויקרא יז) הרגש במקום אות של כפול ויתכן שיהא לעות את יעף לעות כמו שגא' ולבור את כל זה מן ברד שמשפטו ולברור וכבר הרחבנו פירושו בערך עות:

ערת להיות היהודים עתידים (אסתר ג) וחש עתירות למו (דברי' לב) כמלך עתיד לכדור (איוב טו) ועתירותיהם עושתו (ישעי' י) פ' ממונות שזמנו לסוף הזמנין, ופועל כבד ועתרה בשרה לך (משלי כד). והתפעל אשר התעתדו לגלים (איוב

עשתר ועשתרות צאנך (דברי' ז) ויש אומה עובדת דמותו שנא' עשתרות אלהי צידון פ' דמות צאנך:

נשלם ערך עיני

אתחיל ערך פ"י

פאה אמרתי אפאיהם (דברים לב) פ' אשליכם בפאיות העולם, ואת כל קצוצי פאה (ירמי' ט) פ' אורחין שנכרתו ממקום מולדתם והם נעים ונדים בפאות אחרים, וכן ומחץ פאתי מואב (במדבר כד) פ' דוח ארצם, ושלא כדן הוא כי משקל פאה פאות והסמוך פִּאֹת פִּאֹתִים כמשקל בשנת מות ואין פאה כמשקל שָׁנָה נאמר מזה שנות דוד ודוד ונאמר מזה פִּאֹתִי מואב, יש במשקל זה מָאָה אין בָּקָה לשברך, גָּאָה וגאון פָּקָה, בָּקָה גדולה, נאמר מזה מָאָת אדנים, פִּתַּח יהודה, ומן כרה פְּרוֹת רועים, וי"א פאה התיכה מן העולם ואפאיהם

אפסקם ואשביתה זכרם בר מינין לולי כעם אויב וגו':
פאר היתפאר הגרון על החוצב בו (ישעי' מט) התפאר עלי (שמות ח) פ' פיסוק מעשה או זמן 1). מ"א ישראל אשר בך אתפאר (ישעי' מט) פן יתפאר עלי (שופטים ז) כתפארת אדם (ישעי' מ"ד) ומוזה נקרא הכובע פאר שנאמר פארך חבוש עליך (יהוואל כד) ואת פארי המגבעות (שמות לט) הפארים והצדודות (ישעי' ג) כל אילו לכבוד ולתפארת ומוזה נאמר וכל פנים קבצו פארור (יואל ב) פ' אספו נגהם ותפארתם ויפיע, וכן לקדוש ישראל כי פארך (ישעי' נה) פ' שם אותך יפה, פארור כמשקל שערור אבל האליף נחה ולא מנוענת אלא כמו פארן והאספסוף 2) מצינו פארור מן פאר ושערור מן שער שנאמר כמתנים השערים. מ"א מסעף פארה (ישעי' ז) ותארננה פארותיו (יהוואל לא) פ' ענפים והפועל שלהם לא תפאר אחרך (דברים כד) פ' אל תלקט מזה שישאר בפארות הגפנים אחר חביטת הזיתים במקל להפיל הגרגרין מן האילן, ויש מהן שלא נכתב באל"ף פורה דרכתי לבדי (ישעי' סג) בן פורת יוסף (ראשי' ט): אָן י' כ"ט 1) י"ג סגנלת סזמן חו גזנה כמו ופבור חומר (חזק 33) וחססכו בינויים כ' יום חלשען חזיצעונועטלעך פחססענדער: געשטימעט געזעטע מיר **באר**, **פאר**: 2) עי' געזל סכסס חזק:

פג התאנה חנטה פניה (שיר ב) פ' פרי שלא בישל עדיין, ותנן סכין את הפגין ומנקבין אותן:

פגל פגול הוא (ויקרא יט) פ' מאום הוא ותנן התורה מפגלת את הלחם והלחם אינו מפגלת את התורה:

פגע ואל תפגע בי (ירמי' ז) פ' אל תפייסני ומה גועיל כי נפגע (אויב כא) ופגעו לי בעפרון (ראשי' כג) ופגעו נא ביי צבאות (ירמי' כו) ופועל כבד הפגיעו במלך (ירמי' לו) אין מפגיע (ישעי' נט) ולא אפגע אדם (שם מ) פ' לא אקבל תפלת ופיוטים. מ"א ויפגע במקום (ראשי' כח) ופגעו הרוב (עמוס ח) ופגעת חבל נביאים (ש"א י) למה שמחני למפגע לך (אויב ז) ויפגעו בו מלאכי אלהים (ראשי' לב) כי תפגע שור אויבך (שמות כג) בפגעו בו (במדבר לה) כמו בבגרו בה, ופגע הגבול (ויהושע יט) פי' לשון פגישה. מ"א אשר פגע בשני אנשים (מ"א ב) פן יפגענו (שמות ה) פגעת את שש (ישעי' סד) ויפגע הוא בכהנים (ש"א כב) גש פגע בו (שם לב) לשון הריגה: (ב) לשון הריגה: חזקיהו חזקיהו חזקיהו

(אויב טו) פ' המזומנים לשחת כלו. מ"א עתודים המשה (במדבר ז) כל עתודי ארץ (ישעי' יד) פ' שרי העולם כמו עקרו שור פ' נשיא, וכן אילי מואב, נשיאי ים, ומי שאמר עקרו חומה לא אמר כלום כי שור אינו שור [י"ג] נסמן פתנס חומה טו]:

עתם נתם ארץ (ישעי' ט) פ' השך והיא מלה יחידה שאין לה דומה:

עתק עתקו גם גברו חיל (אויב כא) פ' גברו, וכן יצא עתק מפיכם (ש"א ב) פ' תדברו גדולה וגבוהה, לשון המדברת גדולות, וכן הדבורות על צדיק עתק (תהלים לא) הן עתק וצדקה (משלי ח) פ' גדול, וכן למכסה עתיק (ישעי' כג) פ' כבד, הדיבורים עתק (דה"א ד) כענין והעתרתם עלי דברכם. מ"א ויעתק משם (ראשי' יב) יש לומר העתיק אהלו ויש לומר פועל בעצמו, עתקה בכל צוררי (ישעי' כה) פ' מוסלקים מן דדי אמותם, ופועל באחר משלי שלמה אשר העתיקו (משלי כח) כמו שיקראו לספר שיכתבו ממנו ה העתק ויתכן להיות ממנו והדברים עתיקין כלל זה מפני זה כי אין בלשון קדש עתיק אלא לשון תרגום הוא, המעתיק היום (אויב ט) העתקו מהם מלים (שם לב) פ' חילוף מקומות ודברים בספרים:

עתר יעתר אל אלוה (אויב לג) פ' יתפלל והנפעל ונעתר להם (ישעי' יט) ורפאם ונעתור (דה"א ח) ויעתר לו יי' (ראשי' כה) והמצדד ותפלתו והעתר לו (דה"ב לג) ופועל כבד והעתרתי אל יי' (שמות ח) העתירו בעדי (שם שס) והשם עתרת שלום ואמת (ירמי' לג) ומוזה בינו עתה בתפוצי (צפני ג). מ"א והעתרתם עלי דברכם (יהוואל לה) פ' העביתם כמו ונעתרות נשיקות שונא (משלי כז) פ' עבות וגסות זיווקו יותר ממה שיועילו וכן ועתר ענן הקטרת עולה (יהוואל ח) פ' תמורת עבה:

מלה רביעית

עכביש ככר כפוז סכסס טיט]:

ענטלף ואת העטלף (ויקרא יא) פ' עוף יעוף עת צאת הכוכבים בחשך כי לא יוכל לראות אור העולם כדמות עכבר והשער על בשרו בלי נוצה וכנפיו כמו נידים ואזניו גבוהים ואינו נקבין כשל עופות וביציו נראין מבחוץ ולפיכך יוליד אפרוחים בלא ביצה אלא כעכברים, ומי ששחטו ומושח מדמו בית השתי ובית העורה של תעוקת כשילודו לא יצמת שם שער לעולם:

עכבר החולד והעכבר (ויקרא יא):
עכביש וקווי עכביש יארגו (ישעי' נט) ובית עכביש מבטחו (אויב ח) פ' שרץ כמו ענב ויש לו רגלים הרבה וטוה בית לדוד בו:

עכשוב חמת עכשוב תחת שפתיו מלה (תהלים קיז) שרץ כמו עכביש וימצא בכל מקום אבל יש מקום שיש לו ארס יפול על בריה בעלמא ימות בשעתו לפיכך נקרא חמת עכשוב כמו עכשיו שמשעתו ממות:

עקרב שרץ ועקרב (דברי' ח) גם זה שרץ של מקום ששמו הדיבב נשכין וממיתין דתנן ועקיצתן עקיצת עקרב:

ערער כערער בערבה (ירמי' יז) פ' עץ הגדל במדבר, וי"א שהוא צמח קל ויש לו קוצים כחרול כשיתחמס הזמן ייבש מייד וכשתבא הרוח מייד שוברתו:
ערפל פ' ענן לבן לא חשוד: חזקיהו חזקיהו חזקיהו

מחברת הערוך פגו - פת לר' שלמה פרחון

פגו אשר פגרו מלכת אחרי דוד (ש"א ל) פי' נתרשלו רב הפגו (עמוס ה) פגרים מתים (מ"ב יט) ולשון תלמוד אמינא לא אפגו כלומר לא אתבטל:

פגשו כי יפגשך (ראשי' לב) ויפגשוהו יי' (שמות ד) והמצדר פגוש דוב שכול (משלי יז) והפעל עשיר ורש נפגשו (שם כב) פועל כבר יום יפגשו השך (איוב ה) כלו' ימששו לפגוש:

פדה פדה בשלום נפשי (תהלים נה) פדית אותי יי' (שם לא) ופועל כבד אשר לא יעדה והפדה (שמות כא) והמצדר והפדה לא גפרתה (ויקרא יט) והשם והפוך מבית עבדים (דברי יג) פריון נפשו (שמות כא) ונאמר נמי במי"ס שנא' את כסף הפדיוס (במדב' ג) משפטו הפדיוס ועכשיו נאמר במשקל הסמוך כמו אין זכרון לראשונים, משפטו אין זכרון כי אינו סמוך, וי"א כי אל ימשלו בי או איתם, אל ימשול בי א יש איתן וקשה. והמי"ס כמו נז"ן, ולשון יחיד מחובר ללשון רבים הרבה תמצא שנא' וצדיקים ככפיר יבטח, וכיוצא בו, ושם הפועל ושמתו פדות (שמות ח) [עיי' געיל ס"ס זכרן]:

פדן ויטע אהלי אפדנו (דניאל יא) פי' חצר עשויה מן הקלעים והעמודים יעשו אותו המלכים הצרים על העיירות, ובלשון תלמוד קרוין לאויר של חצר תורביצא דאפדני:

פדע פדעו מורת שחת (איוב לב) כלומר פראהו כי ציווי הוא במשקל קראהו כי העי"ן והאל"ף מתחלפין [נסחף פתח ס"ח ס"ס]:

פדר ואת הפדר (ויקרא א) ואת פדרו (שם שם) י"א גוף של צאן מבלי ראש, וי"א הקנה והלב הכבד והריאה תלויין זה בזה נקרין פדר:

פה מי שם פה לאדם (שמות ד) והסמוך על פי משה (שם לח). מ"א קרוב לו פה אל פה (במדבר יב) פי' מלה במלת, וכן ופיהו את פיך ידבר (ירמי' לד) וישם פי חרב חדת (ישעי' מט) משפטו פיי ומשום מורה הפילו יו"ד אחת ולשון רבים והיתה הפצירה פים (ש"א יג) פי' שופינא בלשון הרגום דמות סכין גדול עשוי כל גופו תיודין תיודין וגוררין את הכלי מתכות מקלף ומצחצח ומשפטו פיים ולפי שהותך את הגדול נקרא כך כמו לפי חרב, וכן חרב אהוד שנא' בה ולה שני פיות (שופטים ד) והרב פיפיות בידם (תהלי' קמט) ומה נקדית מא כלת כלו' חותכת בשתי רוחותיה. מ"א לתת לו פי שנים (דברי יז) ויהי נא פי שנים ברוחך אלי (מ"ב ב) פי שנים בה יכרתו ויגעו (זכרי' יג) פי' שני הלקים. מ"א אשר ימרה את פיך (יהושע א) פי' את ציוויך. מ"א נלחם עם יהושע וישראל פה אחד (שם ט) פי' יחדו. מ"א על פי מרותי (תהלי' קלג) כפי תחרא (שמות כה) פי' בית הציואר. מ"א לפי נחלתם (יהושע יח) לפי הטף (ראשי' מ"ז) על פי הדברים האלה (שמות לד) כפי אכלו (שמות ט"ז) ולפי העלות הענן (במדבר ט) הן אני כפיך לאל (איוב לג) אילו כולן קרובים זה לזה וכן ואחריתם בפייהם ידעו סלה (תהלים מט) פי' כמותם:

פו שבו לכם פה (ראשי' כב) פי' הנה, אופה הית, מי אפוא, פי' מעון בא שעשה, אע"פ שכתובתו משינה פירושן שורה, מ"א אופה האנשים אשר הרגתם בתבור (שופטי' ח) פי' היאך היו לפיכך ענו אותי ואמרו כמון כמוןם:

פוג על כן תפוג תודה (חבק' א) ויפג לבו (ראשי' מ"ח) אל תתני פוגת לך (איוב כב) לילה נגחה ולא תפוג (תהלי' עו) פי' לשון כיתוי וניהה, וי"א ויפג לבו כמו יצא לבס ויהדרו

ותרג' בצאת היין מנבל כד פג חמרא מנבל, לפי הפירוש הראשון תגן כדי שתפוג צינת' פי' תנוח ותמעט, וכן יין קשה שינה מפגיתו:

פוח עד שיפוח היום (שיר ב) יפיה עליך (יהוקאל כא) הפתי גני (שיר ד) פי' נישוב רוח ונידנדו ומוה נאמר פיה כבשן (שמות ט) פי' אבק של הסקת אש ונישוב העשן. מ"א כל צורריו יפיה בהם (תהלים י) יפיתו קריה (משלי כט) פי' יגרשו בעליה וכן הפה בחורים כולם (ישעי' מב) פי' יגרשו יזבריה בני אדם להכניסם תוך עפר וכיפים כמו ובבתי כלאים החבאו, ומוה נאמר ויפוח כובים (משלי יד) פי' שקר שלו כנישוב רוח וכן ויפת המום (תהלים כז):

פוך כי תקרעי בפקך עיניך (ירמי' ד) ותשם בפקך עיניה (מ"ב ט) משפטו ותשם פוך בעיניה פי' כחל. מ"א קרוב לו מרביץ בפקך אבניך (ישעי' נד) אבני פוך ורקמה (ד"חא כט) פי' נופך שהוא אבן טובה כעין תרשיש:

פול ופול ועדשים (ש"ב יז):

פון אימך אפונה (תהלים פח) פירוש במקום שאלך ואפנה אימתך עלי אפונה במשקל אקומה, אשובח, וקרוב הוא ללשון פנים:

פויץ פוצו בעם (ש"א יד) ויפיץ יי' (ראשי' יא) פן נפויץ (שם שם) ותפוצינה מבלי רועה (יהוקאל לד) פי' פיזור וכפלוהו ואמרו יפוצץ סלע (ירמי' כג) ויתפוצצו הרדי עד (חבק' ג), ומוה נאמר מפיוץ וחרב (משלי כה) שיפוצץ הגופות במלחמה וכן מאבדים ומפיצים (ירמי' כג) הפיץ עבודת אפך (איוב מ) ותפוצותיכם ונפלתם ככלי חמדה (ירמי' כה) כלר והפיצותיכם. מ"א קרוב לו יפוצו מעיינתך חוצה (משלי ה) יפיץ ענן אורו (איוב לו) לשון זירור:

פוק פקו פלילה (ישעי' כה) פי' נעו ופועל כבד יהוקום ולא יפיק (ירמי' י) מפיקים מון אל זן (תהלים קמד) פי' מתנדבין ומתפקיין וכן ופיק ברכים (נח"י ב) וכן לפוקה ולכושל (ש"א כה) ותגן או מפקפק או נוטל אחת מבינתיים פי' מנדנד ראשי הקירות. מ"א אל תפק (תהלים קמ) פי' דבר שיחא מכוון כנגד הנפש ומצויאה לו נחת רוח נקרא כך:

פור פור התפוררה ארץ (ישעי' כד) אתה פוררתה בעוק ים (תהלים עד) פי' פוור כרתן מפור וזורה לרוח וממנו שלו הייתי ויפרדני (איוב יז), מ"א יי' הפיד עצת גוים (תהלי' לג) גם בריתי תופר (ירמי' נג) מפר אותות בדים (ישעי' מז) וקרוב הוא לראשון פי' לשון קלקל הוא, ותפר האביזנה (קהל' יב) הוא פועל בעצמו פי' בתטל התארה של בעולה. מ"א הפול פור (אסתר ג) פי' גודל, פורים על שם הפור (שם ט) מ"א פורה דרכתי לבדי (ישעי' סג) פי' גת, לחשוף החמישים פורה (תנ"י ב) אמרו (ישעי' סג) תמישין גרביך דחמד:

פוש כי תפוש כעגלה דשה (ירמי' ג) וצאתם ופשתם כעגלי מרבק (מלאכי ג) פי' לשון גדול וגידול נוף, ומוה ולא ודע בפש מאד (איוב לה) פי' ולא יסרך חקב"ה על עין גדול כמו ואם לא אדעת ומתרגמי ואם לא תיביץ לא א את פרע: פורת והפחות להלתות (מ"א ז) פי' חתיכת עין אי של ברגל חוקקין לתובה שיכנס בה הזכות של הלת לעמוד עליה והוא תציר ברכי הדלת תסוב על צירה ומוה נאמר ויי' פתהן וערה (ישעי' ג) פי' כמו לערה ומשפטו שהיא פורתה אבל הפילו הוי"ו כמנהגם בהרבה מלות כמו בשנה אפרים יקח כי משפטו בושח והגוף יתירה כגון גוף של מעוניה ונרץ לא יטח

ולפני התגלע הריב נמוש וכן פטר רחם (שמות יג) פטרת כל רחם (במדבר ח) כמו שגר אלפיך הכל שלוח הוא, וכן פטורי צצים כמו פתח הסמדר, ופתיחת הרחם, כמו ופתח את רחמה:

פטש וכפטיש יפציץ סלע וירמי' כג) קורנוס גדול גרון של קטיעת אבנים:

פיד ופיד שניהם מי יודע (משלי כד) אם בפירו להן שוע (איוב ל) פ' כמו איד וכמו כיד שנא' ידאו עיניו כידו כי קרוב יום אידם פ' לשון עבר:

פיים ויעש פימה עלי כסל' (איוב טו) פ' קמט כלו' מי שהוא שמן בין איש בין אשה יהיו לו על כסליו מכאן ומכאן פימות וגם יהיה לנשים בצוארן, ובלשון משנה קמטיס דתנ הקמט שתחת הדר ולענין טבילה אמרו צריכה אשה לפתח קמטיה במקוה כדי שיכנס ביניהם המים:

פך פך השמן (ש"א י) פ' קיתון:

פכה המים מפכין (יחזקאל מז) פ' נורקים למעלה ויורדין: **פלל** ראה פניך לא פלליה (ראשי' מח) ויעמד פנחס ויפלל (תהלים קו) ונתן בפלילים (שמות יא) ופלל אליהם (ש"א ב) פ' עשיית דין ויש בו להפעל שנא' מי יתפלל לו (ש"א ב) כלו' מי יעשה לו הדין וכן אשר פללת לאחותך (יחזקאל יו) כלומר עשייתן שתוכן דין נמצאת היא צדקת משום שהרשעת מאד כמה שנא' בצדקתך אחיותך (שם ס"פ) וכן הביאי עצה עשו פלילה (ישעי' יו) מ"א ויתפלל משה (במדבר יא) ובא והתפלל אל הבית הזה (מ"א ח) והציוו התפלל בעד עבדיך (ש"א יב) מ"א ונפלל הלל (יחזקאל כח) פ' ונפל הלל אבל כפול הוא:

פלא נפלאו ממוני (משלי ה) הפלא ופלא (ישעי' כט) כי יפלא ממך דבר (דברים יז) לא נפלאה היא ממך (שם ל) על כי נוראות נפליתי (תהלים קלט) כמו אשר עשיתי בסתר כולן לשון סתר ונסתר וכן קץ הפלאות (דניאל יב) פליאה דעת ממוני (תהלים קלט) היפלא מני' דבר (ראשי' יח) והתרג. אמר היתכסה מן קדם יי' מ"א היפוך הראשון והפלא יי' את מכותך (דברי' כח) פ' יבחין כמו אשר פלה ה' בין מצרים (שמות יא) פ' יפרסם מ"א נפלאים מעשיך (תהלים קלט) בכל נפלאתי (שמות ג) ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני (תהלים קלא) הפליא עצה (ישעי' כח) כמו הגדיל תושיה כי הפליא חסדו לי (תהי' לא) גדול והפלה (דח"ב ב') אשר עשה עמכם להפליא (וואל ב) וכן ותרד פלאים (איכה א) פ' ירידה עצומה כמו נסים ונפלאות (דניאל ח) מ"א לפלא נדר (ויקרא כב) כי יפליא לנדר (במדבר ו) פ' כי ירצה וכן וחשוב ותתפלא בי (איוב י) פ' תרצני כלו' תחיבני ותרצה להחיותי:

פלג כי ימימי נפלגה הארץ (ראשי' י) בפלגות ראובן (שופטי' ה) לפלגות בית האבות (דה"ב לה) למפלגות לבית האבות לבני העם (שם שם) פ' לשון מחלוקת, והתרגום אמר כהניא בפלוגתהון וליואי במחלקתהון ותרגום ויחלק עליהם לילה ואתפליג, ופועל כבד מי פלג לשטף תעלה (איוב לח) בלע יי' פלג לשונם (תהלים נה) מ"א פלג אלהים מלא מים (תהלים סח) פלגים יבלי מים (ישעי' ל) אל ירא בפלגות נהרי נחלי דבש וחמאה (איוב כ) פ' תעלות וברכות ומוזה אמרו רבותינו אין מפלגינן בספינת כלו' אין הולכין במים בספינה:

פלד באש פלדות הרכב (נחום ב) כמו לפידים:

פלה והפליתי ביום ההוא (שמות ח) אשר יפלה יי' (שם יא) פ' יפרסם וכן למה זה תשאל לשמי וחוא פלאי (שופטי' ג)

יטה לארץ מנלם, פות ופותחה במשקל טוב טובה, ותנן נמי אפותה שתחת הסיר:

פוז ויפוז זדוני ידיו (ראשי' מט) הדגש במקום אות של כפל פ' נתחזקה, וכן מפוז ומכרכר (ש"ב ו) פ"א חגור וי"א זהב מופז (מ"א י) חוק הוא, בספר אחד אמר מופז (מלכים) ובספר השני (דה"י) אמר זהב טהור להוכיח כי הן שוין: **פז** מזהב ומופז רב (תהלים סט) ראשו כתם פז (שיר ה) פ' הוזהב הטוב המזוקק, כתם פז (שיר ה) כלו' כמו שמש ירח עמד וזולה כלו' שמש וירח, זהב מופז (מ"א י) פ' מוטב וכן אמר התרגום דהבא טבא:

פוזר שה פוזרה ישראל (ירמי' נ) ופועל כבד פוזר נתן לאבינוים (תהלים קיב) אשר פוזרו בגוים (יואל ד) כפוזר כאפר יפוז (תהלים קמו) יש מפוז (משלי יא) מפוזר ומפורד (אסתר ג): **פח** פח יקוש (הושע ט) צנים פחים (משלי כב) פ' מיני מצודות ורשת, ונתפס חיוג כי עשאו עם יפיה לו ואינו כן מ"א ויקועי פחים (במדבר יז) את פחי הוזהב (שמות לט) פ' נסכא שהוא כמו שיצא מן הכור ועדיין לא רדדהו ורקעהו. מ"א ימטר על רשעים פחים (תהלים יא) פ' גחלים לפרקים ישליכו העבים והעננים לפידים שלא בישוב פעמים בים ופעמים בקרקע ונכנסין בה מרוב חזק שלחן:

פחד ופחד ורחב (ישעי' ט) שם פחדו פחד (תהלים יד) קול פחדים באזני (איוב טו) ולא פחדתי אליך (ירמי' ב) ופועל כבד ותפחד תמיד כל היום (ישעי' נא) אשרי אדם מפחד תמיד (משלי כח) ומשפטן שיהוא דגושין לולי החיות, ויש פועל כבד אחר ורוב עצמותי הפחיד (איוב ד) מ"א גידו פחדיו ישורגו (שם ז) פ' ירכותיו. מ"א וישבע יעקב בפחד אביו יצחק (ראשי' לא) פ' כינוי לבורא יתברך שמו ובדברי דברותיו הוציא יראתו מחיקו והשתחוה לה ונשקף פ' ע"ז, הנה פח ד ויראה כנויין לאלקות ומוזה ופחדו אל יי' ואל טובו (הושע ג) פ' קבלו מלכותו:

פחה לחם הפחה (נחמי' ה) פחת יהודה (חגי' א) פחות וסגנים (ירמי' נא) הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א) משפטן פחות כמה שנא' על פחות עבר הנהר (נחמי' ב) פ' שר שרים ומוזה נאמר להיות פחם (נחמי' ה) ומשפטו פחתם כלו' נגידים:

פחז פחו כמים (ראשי' מט) פ' ריקם וכן אנשים ריקם ופוחים (שופטים ט) בשקריהם ובפחותם (ירמי' כג) פ' אנשים ריקים ואנשים בוגדים: **פחם** ופועל בפחם (ישעי' מד) ופחם לגחלים (משלי כו) פ' גחלים מכובים:

פחת אל הפחת הגדול (ש"ב יח) באחת הפחתים (ש"ב יז) פ' הפירה והפירות. מ"א פחתת היא (ויקרא יג) פ' חסרון כדתנן לא פחות ולא יותר:

פטד פטרה וברקת (שמות כח) פטרת כוש (איוב כח) פ' אבן טובה ירוקה:

פטור כי לא פטר יהודיע הכהן את המחלוקת (דה"ב כג) פ' באי שבת ויוצאי השבת ציוה עליהם לעבד כולו' ולא שלח מחם כלום. מ"א קרוב לו ויפטר מפני שאול (ש"א יט) פ' ויברח ואלה המשוודים ראשי אבות הלויים פטורים כיומם ולילה וגו' כלו' מחובת העבודה ותרגו' האנשים שלחו וגבריא אתפטרו, ופטרו בשפה (תהי' כב) כמו ולשונם תהלך בארץ וכן פוטר מים ראשית מדון (משלי י) פ' המתחיל מדון כמשל מדון שלא יוכל להחזירן ולפיכך נצטוו לנמוש אותו מקדם שנא'

מחברת הערוך בלח-פס לר' שלמה פרחון

יג) האלף יתירה, ונתפס מי שפי' לשון מכוסה כי אין והוא פלא דברי המלאך אלא דבר הספר ההוא לומר לך וזה פלא גדול נעשה לו למנות, וזה שאמר לו למה זה תשאול לשמי, אמר לו אין לך צורך בזמני כבר עשיתי שליחותי ואלך לי ומנוח דמה כי הוא אדם ורוצה לידע שמו להפש' אחריו בזמן אחר לעשות לו כבוד, כיוצא בו ולשרה אמר הנה נתתי אליך כסף לאחיך (ראשי' כ') כל הפסוק כלו דברי אבימלך היו במלת ונוכחת היא אמר הסופר להגיד לנו כי כשאמר לה לאחיך נראה לה כלועג לה ששקרה לו ואמרה אחי ובדאי גמצא שהוא בעלה מיד ונוכחת כלו' נתיישה מחמת תוכחה ויתכן שיהא פ' וני אל מוני מזה העיקר והנ"ן יתירה פ' נקרא כך כדי שיפלה בין ראובן לשמעון:

פ'לח כמו פולח ובוקע בארץ (תהלים קמא) כך הוא פ'לח כמו בוקע כמו מי פעל ועשה, ומוזה נאמר פ'לח דכב (שופטים ט) שהוא כמו בקע, הצי שקל כאילו נבקע השקל לשנים ופ'לח הרחיים לשנים וכן פ'לח הרמון רקתך (שיר ד) כמו שבקע הרמון לשנים ופ'לח הצי על שני לחיים וכן יפ'לח כליוני (איוב י) נד יפ'לח הין כבדו (משלי ז):

פ'לט ופלטו פליטיהם (יהזקאל ז) ויבוא הפליט (ראשי' יד) יפלטם מרשעים (תהלים לו) ומפלטני לי (ש"ב כב) פ' מפלט לי פ' לשון הצלה, מ"א קרוב לו ותסנו ולא תפלט (מיכה ג) ואשר תפלט לחרב אתן (שם שם) וכן תפלט כמו והמליטה זכר (ישעי' סו) שניהו לשון הצלה ועשאוה לענין לידה כיוצא בו כי את כל העושה אשר הציל אלהים מאבניו הוא (ראשי' לא) וינצלו את מצרים (שמות יב) לשון הצלה ולשון שלל ומוזה על און פלט למו (תהלים נו) כלו' על הרשעים השליכם ות' ויקא את יונה אל היבשה (יונה ב) ופלט יונה, ומוזה אמרו רבותי' נדה שפלטת שכבת זרע (ברכות כו) ושמו הקיא את יונה מלמטה כמו שאמרו רבותי' פול שבלעת כפיפה מצרית והקיא אתו דרך בית הרעי הא למדת כי הקיא יהיה מלמטה ולמעלה כמה שנא' קיא צואה:

פ'לך ומהזיק בפלך (ש"ב ג) פ' משענת, מ"א וכפיה תמכו פלך (משלי לא) פ' שכורכן על ראשו צמר או פשתן או בלך לטוות אותו, מ"א תצי פלך עילה לפלכו (נחמיו ג) פ' אחות העור ומגרשתה תרגו' חבל ארוג פלך הרבונא העור ובגשתה דור ובפלכו דור:

פ'לם ופ'לם נתיב לאפו (תהלים עח) מעגל צדק תפ'לם (ישעי' כו) חמוס ידיכם תפ'לסון (תהלים נח) פ'לם מעגל רגליך (משלי ד) פ' לשון אישור ותיקון, וכן פ'לם ומאוני משפט לוי (משלי יו):

פ'ליץ ועמודיה ותפ'לצון (איוב ט) וכסתה אותם פ'לצות (יחזק' מז) פ'לצות בעתחני (ישעי' כא) פ' לשון עררה מרוב מורא ומוזה נאמן תפ'לצתך השיא אותך (ירמיו מט) כלו' אימתך שתשים על בני אדם, וכן נמי אשר עשתה מפלצת לאשריה (דה"ב טו) כלו' קשמה את האשריה לשום אימה לעבודיה כמה שנא' ויכרת אסא את מפלצתה וידק וישרף בנחל קדרון (מ"א טו):

פ'לש והתפ'לשו אדרי הצאן (ירמיו כה) התפ'לשו באפר (שם ו) פ' ה'פוך בקרקע על כל צד ומתלכלך בעפר:

פ'לש התדע על מפ'לשי עב (איוב לו) כמו אף אם יבן מפרשי עב ואני אפרש אותו בעדך פרש:

פ'ן פ'ן בחרב (במדבר ב) פ'ן אמות עליה (ראשי' כו) פ' שמא ודבותונו אמרו פ'ן לשון לאו הוא פ'ן יפקר עליה

לילה (ישעי' כז) כלו' לא יפקוד, מ"א ואצל כל פנה תארב (משלי ז) פ' צד ופאה, על ארבע פנותיו (שמות כז) או מי ירה אבן פנתה (איוב לח) ואמרו בלא ה"א עובר בשוק פנה (משלי ז) כאילו השם פ'ן כמשקל ק"ן, כי אילו היה השם פנה היה לו לומר אצל פנתה אבל עכשיו הוא כמשקל צירה שהשם צד או ציד, מ"א ויתיצבו פנות העם (שופטים כ) גושן הלוים כל פנות העם (ש"א יד) פ' פני העם כמו עיני העדה, ראשי' העם:

פ'נן אדמו עצם מפנינים (איכה ד) פ' הוא אודם של פטדה והוא אדום שנא' אדמו עצם יותר מפנינים, ונתפס ד' שלמה הקטן וצ"ל שהי' סובר כי הפנינים לבנים כשנא' לשבת חשינים אמר' ¹ ואתמה על שלמה המדמה בחכמתו פנינים לעדרים, כאילו אבדה בהם עצתו והיחית לבבו בפקדים, פ' שלמה הקטן אמר אזני תמיה משלמה מלך ישראל שאמר שינוך כעדר הרחלים והם נדאי פנינים היו בא לשבחם ונמצא שגנה אותן כי יותר יפה עין הפנינים מן הרחלים, אמר אבדה עצתו בזה הענין והיה לדמותן לאור הבוקר שנאמר לבקרים אצמית כל רשעי ארץ, הרי זה בא לתפוס דברי שלמה מתחמתו ונתפס הוא בדבורו: [ג' י' כ"ט] לה ידעתי מקומו וסחפתי חת מי חכמים העוסקים בעניינים כאלה וגם הם לא ידעו לניין לי מקומו בחינם סוד זה סיניט וסוד חזק על דרכי קדמוניהו יסרונו לטום עינם על דר:

פ'נג ופ'נגו רובש (יהזקאל כו) פ' חלות רובש כשיצאו מן הכוורת: **פ'נה** ופ'נה אל אלהים (דברים לא) ופ'ניתה אליכם (ויקרא כו) והמצוד מאין עוד פנות אל המנוחה (מלאכי ב) אבלי פנות קדים (יהזקאל מג) שם ולא מצודר כלו' קודם ונוכח כי פנה היים (ירמיו ז) פ' התחילה השמש לערוב ומוזה העיקר פנים אל פנים (שמות לו) ומוזה דבר דבור על אופניו (משלי כ"ה) והאלף יתירה כמו את מול אזורע, מ"א מפני מי המבול (ראשי' ז) מפני שרי גברתי (שם טז) כלו' מולפני כמו מולפני ארון חולי ארץ, (תהלים קיד) וכן ויצגים לפני פרעה (ראשי' מז) ועל פני כל אחיו ישכון (שם טז) אם לא על פניך יברךך (איוב א) פ'ני נוכח, ונגד שות, לא הפני אבות על בניים (ירמיו מז) פ' לא הפכו פניהם אליהם, מ"א התיכל לפני (מ"א ו) פ' פנימי, מולפנים ולחיצון (מ"א ז) המי'ם יתירה וכן בפנימה ופנימית המי'ם יתירה, מ"א וזאת לפנים בישראל (רות ד) לפנים הארץ יסדת (תהלים ק"ב) לשון קודם וכן לפני בא יום יי (מלאכי ג') מ"א לפני שמש ינון שמו (תלי' ע"ב) פ' כמו שמש וכן לפני בת בלעל (ש"א א') כלו' כמו בת בלעל, מ"א מפני אשר ירד עליו (שמות יט) פ' בעבוד, מ"א ופניה לא היה לה עוד (ש"א א') פ' כעסה ותרונה וכן ושמותי אני את פני באיש ההוא (ויקרא כ') פ'ני יי' בעושי רע (תהלים ל"ד) פ'ני יי' חלקם (איכה ד') מ"א ואנכי פנותי הבית (ראשי' כד) פ'ני דרך העם (ישעי' מ'):

פ'נק מפנק מנועד עברו (משלי כט) פ' הנהיגו במענדנים הרג' מענדי מלך תפנוקי מלכא:

פ'סס כי פסו אמונים (תהלים יב) פ' פסקו כמה שנא' ותהי אמת נעדרת (ישעי' נט):

פ'ס כנתת פסים (ראשי' לו) פ' בעל דומיות וצירוף שיעור פיסת היד מכל מין, וי"א פסים כמו פוים כי היוין

תתחלף עם סמוך תרגו' וכפות הידים (מ"ב ט) וכפיסת ידיא ומוזה מי אפסיים (יהזקאל מ"ז) פ' שמכסה את פני הרגל בלבו והאלף

שנתעכל, על פרשה ישרף (במדבר יט). מ"א מקול פרש (ידמו)
ד. רכבו ופרשיו (שמות י"ד) צמד פרשים (ישעי' כג) פ' רכב
רכבים, משפטן בדיגוש כמשקל חמה. גמל ספי, שר הטבחים,
ויראו המלחים:

פרש פרשי כנפים (שמות כה) פרש עלומו אורו (איוב לו)
ואפרש כנפי (יחזקאל י) רשת פורש על פעמיו (משלי
כט) כשהר פרוש על ההרים (יואל ב) ופועל כבד כאשר יפרש
(ישעי' כה) תפרש כפיה (ירמי' ב) פרשה ציון (איכה א)
ובפרישכם כפיכם (ישעי' א) משפטו ובפרשכם וכן כקרבכם
אל המלחמה (דברים כ) בקרבכם, במוצאכם אותו (בראשית
לב) במצאכם כמשקל תפשכם את העיר, ומוזה נאמר מפרשי
עב (איוב לו) מפני שנמשכן כקלעים:

[פרת חסר:]

פשה פשה יפשה (ויקרא כג) פ' יתפשט ויתרחב כדיו בנייר
הבלול:

פשח ויפשחני (איכה ג) פ' כתשני ותרגום וישקף שמואל
ופשח ותנן אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית:

פשט ופשט את בגדיו (ויקרא ו) ויפשט גם הוא (ש"א יט)
ואת בגדי רקמתם יפשטו (יחזקאל כו) והמצרד פשטה
ועודה (ישעי' לב) ואילו היה ציווי היה פשטה כמו זכרה לר'
אלהים לטובה, ופועל כבד לפשט את החללים (ש"א לא)
והתפעל ויתפשט יהונתן (שם יח) ועוד פועל כבד אחר כבודו
מעלי הפשיט (איוב יט) בגדי ערומים תפשיט (שם כב) וקרב
לו והפשט את העולה (ויקרא א) וערם מעליהם הפשיטו
(מיכה ג). מ"א אל פשטתם היום (ש"א כו) כלו' אן פשטתם
היום, ופשטת על העיר (שופטים ט) ועמקי פשטו (ש"א ל)
ויפשטו על הגמלים (איוב א) פ' לשון חטיפת שלל:

פשע מלך מואב פשע בי (מ"ב ג) והם פשעו בי (ישעי' א)
פשעתם בי (ירמי' ב) או תפשע לבנה (מ"ב ה) פ' לשון
מרידה ויפשעו ישראל (מ"א יב) פשוע וכחש (ישעי' נט) על
כל דבר פשע (שמות כב) מה פשעי (ראשי' לא) ופשעו מבטן
(ישעי' מח) ולפשעים יפגיע (ישעי' נג) אילו בני אדם, אבל
כהתם הפושעים (דניאל ה) כמו ועל כל פשעים תכסה אהבת
(משלי י) אין בשמות של עונות קשה יותר מן הפשע לפיכך
דאיו להניחו בודיו לסוף כלו' חטאתי עייתי פשעתי שאם אינו
מתודה על החמורות ואחר כך על הקלות שהוא טפשות
גדול ומה שא' משה נושא עון וחטאה כבד פירשוהו רבותינו
ואמרו לכך נתכוון משה שימחול הודונות כשגגות:

פשע אפשעה בה (ישעי' כז) כי כפשע בניו ובין המות (ש"א
כ) ותנן ג' פשיעות אינמי אל יפסע אדם פסיעה גסה
בשבת פ' היות שבין רגלי המהלך וכן עד המפשעת (דהיי"א
יט) פ' אבר שפוסע בו:

פשק פשק שפתיו (משלי כג) פ' פתוח ופועל כבד ותפשקי
את רגליך (יחזקאל יו) פ' כינוי הוא לערה כמו ולא
עשה רגליו, והיוצאת מבין רגליה, אינמי את הראש ושער
הרגלים, ואמרו רבותינו צעד של פיסוק רגלים:

פשר ומי יודע פשר דבר (קהלת ז) פ' זה דומה ללשון תרגו'
שנא' ולית דפשר יתהו לפרעה, פ' לשון פישור הלום:
פשת צמד ופשטים (דברי' כ"ב) והפשטה והשעורה (שמות
ט):

פתת והפתית בשפתיד (משלי כד) פ' אם תהי' עד הגס ברעך
תהרוג אותו ותחתוך את בשרו מלשון פתות אותו
פתים:

וד' מוקדן ומפרים (תהלי' טט) פ' זה פרו של אדם הראשון
אשר נקרא בקרנו ובפרסותיו יחד אבל כל הבקר יפריטו תהילה
ואחד כן יקרינו אף רגלי הכוסים נקראו פרסה אע"פ שאינן
סדוקות שנא' פרסות סוסיו כצר נחשבו (ישעי' ה) אינמי פרסות
אביריו (ירמי' מז). מ"א ואת הפרס (ויקרא יא) פ' עוף גדול
ולא יתראה בישוב:

פרע ותפרעו כל עצתי (משלי א) פרע מוסר (משלי יג)
פרעהו אל תעבור בו (שם ד) יפרע עם (שם כט) פ'
כל החודר בו מעשיית מלאכה יקרא כך ומוזה נא' לא אפרע
ולא אחוס ולא אנהם (יחזקאל כד) כלו' לא אחזור בני מלשון
למפרע. מ"א קרוב לו תפריעו את העם ממעשיו (שמות ה).
מ"א מראש פרעת אויב (דברי' לב) פ' לשון נקיה ותנן מי שפרע
מדור המבול. מ"א גדל פרע (במדב' ז) ראשיכם אל תפרעו
(ויקרא י) ופרע לא ישלחו (יחזק' מד) פ' לשון אריכות שער
שנא' ופרע את ראש האשה (במדבר ה) פ' הפשיל אותו
ונעשה כמארץ וכל פריעה של לשון משנה גילוי הוא. מ"א
כי פרע הוא (שמות לב) בפרע פרעות (שופטים ה):

פריץ פריץ יי פריץ (ש"ב ו) פן יפריץ בני (שמות יט) פרצו
ויעברו (מיכה ב) פ' הריגה. מ"א עלה הפריץ (שם שם)
החומה הפרוצה (דח"ב לב) והמצרד פרוץ גדרו (ישעי' ה) פ'
נתיצה, ופועל כבד וחומת ירושלים מפורצת (נחמי' א). מ"א
פרצו דמים בדמים נגעו (הושע ד) פ' נעשו פריצים, והוליד
בן פריץ (יחזקאל יח) המערת פריצים (ירמי' ז) פ' רשעים.
מ"א פריץ נחל, מעם גר יפרצני, פריץ יי את אויבי לפני כפרץ
מים ונחתנו פרצתנו, ותירוש יקיבך יפרוצו, עבדים המתפרצים
(ש"א כה) פ' בריחה ממוצא פפור ושילוח וכן ועל מפרציו
ישכון (שופטים ה) פ' מקום מדרן. מ"א ויפריץ האיש (ראשי'
ל) ומקנהו פריץ בארץ (איוב א) ובית אבותיהם פרצו (דח"א
ד) מה פרצת (ראשי' לח) ופרצת ימה וקדמה (שם כח) כן
ירבה וכן יפריץ (שמות א) הזנו ולא יפרצו (הושע ד) והנפעל
אין חזון נפרץ (ש"א ג) כולו' לשון ריבוי ועוצם. מ"א ויפרצו
בו עבדיו (ש"א כה) ויפריץ בו אבשלום (ש"ב יג) ויפריץ בו ויצר
ככרים כסף (מ"ב ה) ויפצר ולא אבא ללכת (ש"ב יג) פ' לשון
הפצרה כולן כמו ויפצר בס מאד (ראשי' יט) כמו כשב וכשב:
פרק ואל תעמד על הפרק (עובדי' א) כחש פרק מלאה (נחום
ג) פירשנוהו בערך כף ופועל כבד פרקו נומי הזהב (שמות
לב) משפטו שיהא דגוש לולי הריש כמשקל דברו אל כל
עדת, וכן קדבו רבכם, ציווי ומשום הריש' לא נדגש כי הוא
כמו הגישו עצמותיכם ופרסיהו יפרק (זכרי' יא) מפרק הרים
(מ"א יט) והתפעל ויתפרקו כל העם (שמות לב) והוא פועל
באחר אבל התפרקו ויתנו לי (שמות לב) התפרקו ויבשו
(יחזקאל יט) פועל'ן בעצמן פ' לשון שבר ופריכה. מ"א ויפרקנו
מצרינו (תהלי' קלו) פורק אין מידם (איכה ה) פ' מושיע ותרגום
ויושע יי ופרק יי:

פרש לפרש להם (ויקרא כד) מפורש (נחמי' ה) פ' מבוואר,
ואת פרשת הכסף (אסתר ד) כי לא פורש (במדבר
טו) ופרשת גדולת מרדכי (אסתר י) ביאור. מ"א קרוב לו
בתוך צאנו נפשות (יחזקאל לד) פ' מפורות וכצפונני פריש
(משלי כג) פ' יפריד אבריו ואמרו רבותינו מה הפרש בין זה
לזה, ומוזה לכל רוח יפרשו (יחזקאל יו) אע"פ שנקרא בלשון
סמ"ך פ' יתפרדו, וכן ופרשו כאשר בסיר (מיכה ג) פ' יתלקוהו
כבשר התבשיל, וכן ופרשתי אתכם (זכרי' ב) מ"א וזריתי פרש
על פניכם (מלאכי ב) פרש חגיכם (שם שם) פי האוכל

מחברת הערוך פתח-פתשגן לר' שלמה פרחון

פתח בפתע פתאום (במדבר ו) פ' שוין הן כמו מגלת ספה;
פתח פתח (אויב ה) אני יי פתחי (יחזקאל יד) כיונה פתח (הושע
ז) פתי יאמין לכל דבר (משלי יד) פתיות ובל ידעה מות (משלי
ט) פתיתני יי ואפת (ירמיו ב) כלו ואפתה כמשקל תגלה
ערוך עליו, ויקר יי, אולי יקרה יי, והוא כבד, וכן יפתח
את אחאב (מ"א כב) פתי אותו (שופטים יו) הנה אני
מפתיה (הושע ב) ולשון נפעל אם נפתח לבי (אויב לא) והנביא
כי יפתח (יחזקאל יד) כולן לשון פתי ולענין נבואה כמו
שאינך ליונה. מ"א יפת אלהים לפת (ראשי ט) משפטו
יפתח כמשקל ישקה וישק את הצאן ותרגו כי ירחיב יי (דברים
י"ב) ארי יפת יי. מ"א קרוב לראשון ויאמר יי פתאום (במדבר
י"ב) משפטו פתחים והמ"ם יתירה כמ"ם חנם, ריקס, כנס,
ונתחלה האלף בירד, שגיאות מי יבין. משפטו שגיאה, ופעמים
נכתב פתיים במקום פתאים, וכן שגיאות מן שגה כמו פתאים
ופתאום מן פתח, נקראו פתיים שעושים בלי כונה כמו פתאום
בין תבין:

מלה רביעית

פלגש פלגש אביו (ראשי לה) פ' אמה עבריה או אמה
גזירת ומעשה של גבעון ראה שנא' ופלגשו אשר
בשכם (שופטים ה) שוב אמר אבימלך בן אמתו, וכן ושכב
את בלהה פלגש אביו (ראשי לה) וזה שאמר הכתוב ויקח לו
אשה פלגש (שופטים יט) הרי זו אמה עבריה, זה הכלל אמה
ששוכב עמה קרואה פלגש ושאין שוכב עמה אינה קרואה
פלגש:

פענח (ראשי מא) פועל עבר הוא כמשקל פרשו עליו עננו
(אויב) אבל החיית מנהגה לפתחה וכן החי' והעיני'
כמו משקל משגוח מן החלונות, המשביע בטוב עדיך, אם
תגביה כנשר, כמשקל הוא המשביר, מלץ יכביר, הוא יחניף
את הארץ, אלו שסופן יראה ברבור ואלו של גרון לא יראה
סופן עד אשר יפתחו ואם לא יפתחו יהיו כאדם שאמר משני
מן החלונות, המשובי בטוב, עדיך, המגבי כנשר, לפיכך
צריך פתוחה, מה שאין כן במשקלן מפרים, משביר, ופרשו,
אבל פענח מושים החיית נפתח שלא יאמר כאומר **פעע**;
פרדס גנות ופרדסים (קהלת ב) גן עצים:

פרור אשר בפרונים (מ"ב כג) פ' מגרשים מקומות הקרובים
לעיר כדאמר בגמרא וכל פרודא ותרגו ידעשו מגרשות
(יחזקאל כ"ז) יועון פרודיא ותנן הקונת בסודיא כקונה בפרור
בירושלים:

פרבר לפרבר למערב (דה"א כו) כי הבית במקום וזו;
פרעוש (ש"א כד) הוי"ו כמו וי' גבור וכמו וי' שופר;
פרשד הפרשדונה (שופטים ד) י"א ויצא הפרשדנה לא פרש
של ענלון אלא מקום הוא כמו המסדרונה אבל התרגו
אמר ונפץ אובלא ושפץ:

פרשו פרשו עליו עננו (אויב כו) האהלה עליו עננו;
פרתם הפרתמים (אסתר א) פ' השרים;
פרתגל פ' מעיל שנא' ותחת פתיגל מחגורת שק (ישעי ג);
פרתגם פתגם המלך (אסתר א) פ' דיבור;
מלה חמישית

פתשגן פתשגן הכתב (אסתר ג) פ' המעתיק שנא' וכתב ל'
את משנת התורה ומתרגומין יכתב פתשגן אריתא:

נשלם ערך פ' מלה חמישית

פתח פן יפתח לבבכם (דברים יא) ופותח תמית קנאה
(אויב ה) אני יי פתחי (יחזקאל יד) כיונה פתח (הושע
ז) פתי יאמין לכל דבר (משלי יד) פתיות ובל ידעה מות (משלי
ט) פתיתני יי ואפת (ירמיו ב) כלו ואפתה כמשקל תגלה
ערוך עליו, ויקר יי, אולי יקרה יי, והוא כבד, וכן יפתח
את אחאב (מ"א כב) פתי אותו (שופטים יו) הנה אני
מפתיה (הושע ב) ולשון נפעל אם נפתח לבי (אויב לא) והנביא
כי יפתח (יחזקאל יד) כולן לשון פתי ולענין נבואה כמו
שאינך ליונה. מ"א יפת אלהים לפת (ראשי ט) משפטו
יפתח כמשקל ישקה וישק את הצאן ותרגו כי ירחיב יי (דברים
י"ב) ארי יפת יי. מ"א קרוב לראשון ויאמר יי פתאום (במדבר
י"ב) משפטו פתחים והמ"ם יתירה כמ"ם חנם, ריקס, כנס,
ונתחלה האלף בירד, שגיאות מי יבין. משפטו שגיאה, ופעמים
נכתב פתיים במקום פתאים, וכן שגיאות מן שגה כמו פתאים
ופתאום מן פתח, נקראו פתיים שעושים בלי כונה כמו פתאום
בין תבין:

פתח ופתחה לך (דברי' כ) יפתח יי לך (שם כח) והציונו
פתח לבנון דלתך (זכרי' יא) פתחי לי (שיר ה) פתחו
שערים (ישעי כו) עיניך פתוחות (מ"א ח) והמצדד פתח
תפתח (דברים טו) והנפעל יהיה מקור נפתח (זכרי' יג) סגור
יהיה לא יפתח (יחזקאל מ"ד) ושם פתח הבית (ראשי יט)
אבל פתח דבריך (תהלים קיט) מצדד ולפיכך מושגה נקודו
מכל פתח וכן מפתח שפתי מישרים (משלי ח) מצדד כמשקל
מקטר קטרת ופתחו פת (יחזקאל יו) שם פתח הסמדר (שיר
ז) הוא פועל בעצמו כמשקל הפועל באחר וכן לא פתחה
אונך (ישעי מח) וכן ופתחו שערך תמיד (ישעי ס). מ"א
כי יתדי פתח (אויב לו) מוסר מלכים פתח (שם יב) הנה
פתחתך היום (ירמיו מו) מושל עמים ופתחתהו (תהלים קה)
ויפתח את הגמלים (ראשי כד) חוגר כמפתח (מ"א כ) פתח
הרצונות רשע (ישעי נה) לפתח בני תמונתה (תהלו קב) פ'
לשון התרה וכולן פועל כבד וזהו פועל קל שלהן. אמריו לא
פתח ביתה (ישעי יד) לא נפתח אזור הלציו (ישעי ה) והתפעל
התפתחו מוסרי צוארך (שם נב). מ"א וכל כלי פתוח (במדב"ט)
פ' מגולה, ואגרת פתוחה בירו (נחמיו ו) פ' לא כפולה אלא
פשוטה. מ"א ופתח על הלוחות (מ"א יו) ופתח עליו (שמו"ב כ)
ועתה פתוחה יהו (תהלו עד) פ' לשון ופתח. מ"א הרב פתחו
רשעים (תהלים לו) הרב פתחהו (יחזקאל כ"א) פ' חדה, וכן
כבו דבריו משמן והמה פתוחות (תהלים נה) ואת ארץ
נמרד בפתחיה (מיכה ה) פ' בפות הרב חדה, ויבא פתחי
נדיבים (ישעי ג) פ' הרבות הגבורים שאינן פוגעין הרבם מרס
ויפעול הוא:

פתח ופתחני אלהים נפתחתי (ראשי לו) נפתח ועקש (משלי
ח) ועצת נפתלים נמהדה (אויב ה') והתפעל ועם עקש
תפתח (תלים יח) אבל ועם עקש תפתל (ש"ב כב) משפטו
תפתח, דוד עקש ופתלתל (דברים לב) צמיד פתול (במדבר
יט) משפטו פתול צמידו. מ"א פתול תכלת (במדבר יט)
וקצין פתילים (שם לט). מ"א קרובו חותמך ופתילך (ראשי
ח) חתמך חתמך חתמך (פ' אכנס):

פתח על חור פתן (ישעי יג) על שחל ופתן (תהלים צא)
מזרחות פתנים במקבו (אויב ב) פ' נחשים. מ"א כרותות
על חתמך (שי"א ה) פ' המשקוף התחתון והתרגום אמר על
אסקופתא:

צב שש עגלות צב (במדבר ז) פ' של נועם וכן בצבים ובפרדים (ישעי סו) כמשקל גב גבים, כל קבול הוא עשוי מן העצים כמו עליה על צבי גלגלים לפיכך אמר התרגום כד מחפין פ' מכוסות:

צבא אשר צבאו על ירושלים (זכרי יד) ויצבאו על מדין (במדבר לא) הצבאים על אריאל (ישעי כט) לצבא צבא (במדבר ד) כי נתן לצבאך לחם (שופטים ה) לצבאותם (שמות ו) ופועל כבד המצבוא את עם הארץ (ירמי נב) פ' חיל חילות. מ"א במראות הצבאות (שמות לח) פ' הנשים החוננות לפתח אהל מועד מפני שאין הנשים בני צבא. מ"א הלא צבא לאנש עליו ארץ (איוב ז) כל ימי צבאי איהל (שם יד) כי מלאה צבאה (ישעי מ) פ' קץ חמון, וכן וצבא גדול (דניאל ט) ו"א חפץ ותארה כמו ולמן די יצבא יתננא (דניאל ד):

צבה וצבתה בטנה (במדב' ה) לצבות בטן (שם ה) משפטו להצבות כמו למרות עיני כבודו, ואת במטך צבה (שם ה) כמשקל קשה ויאמר לזכר צבה כמשקל קשה פ' נפיתה. מ"א וכל צבניה (ישעי כט) משפטו צובאה פ' הצביים על ציד, אול וצבי (דברי יד) תאמי צביה (שיר ז) בנות ירושלים בצבאות (שיר ב) פ' צביים, כאחד הצבים (ש"ב ב) בהלוקף אל"ף בי"ד, וכן צבי צבאות גום (ירמי ג) משפטו צביות פ' דקוף ופאר וכן צבי לצדיק (ישעי נד) וצבי עריו (וחזקאל ז) הבין:

צבא יסכהו צאלים צללו (איוב מ) פ' עץ גדל ביערים שמו כן, ונתפס מי שפי' צללים משום שנה' צללו אלא ודאי כמו סוף הפסוק שנה' יסכהו ערבי נתל כי כן מנהג ציווג המילות יערף כמטר לקחי תול כמל אמרתי כשערים עליו דשא וכרביבים עלי עשב (דברי לב) כך הן רוב שירות המקרא ורוב ספר משלי ואיוב, ועוד אמר תחת צאלים יושב בסתם קנה וצבה (איוב מ) שאין זה צל אלא צמחים:

צב שש עגלות צב (במדבר ז) פ' של נועם וכן בצבים ובפרדים (ישעי סו) כמשקל גב גבים, כל קבול הוא עשוי מן העצים כמו עליה על צבי גלגלים לפיכך אמר התרגום כד מחפין פ' מכוסות:

צדה ואשר לא צדה (שמות כא) צודה את נפשי (ש"א כד) בלא צדיה (במדבר לה) פ' לשון כוונה, ונתפס מי שפי' מלשון ציד כי עיקר אחר יש לו לאותו ואני אפרשנו למטה. מ"א נצרו עריהם (צפני ג) פ' שממו ותרגום והשמותי אני (ויקרא כז) ואצרי אנה:

צדק צדקו יחדיו (תהלים יט) צדקה ממני (ראשי לה) זמח צדיק אנוש עם אל (איוב ט) יתנו עדיהם ויצדקו (ישעי מז) למען הצדק בדבריך (תהלים נא) ו"י הצדיק (שמות ט) ויחשבה לו צדקה (ראשי טו) ונתת בי צדקתי (שם ל) והנפעל וצדק קודש (דניאל ח) ותתפעל זמח נצטדק (ראשי מד) ופועל כבד והצדיקו את הצדיק (דברים כה) כי לא אצדיק רשע (שמות כג) ומצדיקי הרבים (דניאל יב) ופועל כבד צדקה נפשי (ירמי ג) ותצדיקי את אחותך (חזקאל יז) חפצתי צדקך (איוב לג) בצדקתך אחותך (שם שם) התינו יתירה כי אין במצד נקבה:

צחק ושער צהוב (ויקרא יט) נחשת מוצהב (עזרא ח) כלו' אדם גהוי:

צחל איש אל רעהו וצחלו (ירמי ה) וצחלו בראש הגוים (ירמי ל"א) צחלי רוגני (ישעי יב) משפטן צחלו צחלו אבל

הח' ציכה טרחה להוציאה מן הגרון להשמיע בדבור ולא יחכן זה אלא עם הפתחה וכן שאלו מ"י מטר, רחצו הזכו שנראו כולן לשון עבר, והן ציווי מפני שהן פתוחין, מצהלות אביריו (ירמי ה) כמשקל מופעלות, פ' כולן לשון נשיאות קול בשמחה, נואפוך ומצהלותך (ירמי יג) פ' דרך הזונות לתרים קול נגד הנואפים שנה' סוסים מזוונים משכים היו איש אל אשת רעהו וצחלו (שם ה). מ"א להצחיל פנים משמן (תהלי קד) פ' לגהון ו"א לשמחת פנים כמו והעיד שושן צחלה ושמחה (אסתר ח):

צדק צדקו יחדיו (תהלים יט) צדקה ממני (ראשי לה) זמח צדיק אנוש עם אל (איוב ט) יתנו עדיהם ויצדקו (ישעי מז) למען הצדק בדבריך (תהלים נא) ו"י הצדיק (שמות ט) ויחשבה לו צדקה (ראשי טו) ונתת בי צדקתי (שם ל) והנפעל וצדק קודש (דניאל ח) ותתפעל זמח נצטדק (ראשי מד) ופועל כבד והצדיקו את הצדיק (דברים כה) כי לא אצדיק רשע (שמות כג) ומצדיקי הרבים (דניאל יב) ופועל כבד צדקה נפשי (ירמי ג) ותצדיקי את אחותך (חזקאל יז) חפצתי צדקך (איוב לג) בצדקתך אחותך (שם שם) התינו יתירה כי אין במצד נקבה:

צבט ויצבט לה קלי (רות ב) אין לו דומה ויתכן שיחה מלשון צבתים כדתן מצאו צבתים או כרוכות פ' אגודות וכן אף הצבת בצבת עשויה שהיא מלקחים, והרבה תחלהף התי' עם טית כגון כמטחוי קשת כמו וימתחם כאהל, וכן ומה נצטדק המי'ת במקום תי'ו של התפעל כלו' אגד לה עומדים של שבלים מהובהבין באש:

צדק צדקו יחדיו (תהלים יט) צדקה ממני (ראשי לה) זמח צדיק אנוש עם אל (איוב ט) יתנו עדיהם ויצדקו (ישעי מז) למען הצדק בדבריך (תהלים נא) ו"י הצדיק (שמות ט) ויחשבה לו צדקה (ראשי טו) ונתת בי צדקתי (שם ל) והנפעל וצדק קודש (דניאל ח) ותתפעל זמח נצטדק (ראשי מד) ופועל כבד והצדיקו את הצדיק (דברים כה) כי לא אצדיק רשע (שמות כג) ומצדיקי הרבים (דניאל יב) ופועל כבד צדקה נפשי (ירמי ג) ותצדיקי את אחותך (חזקאל יז) חפצתי צדקך (איוב לג) בצדקתך אחותך (שם שם) התינו יתירה כי אין במצד נקבה:

צבע העיט צבוע (ירמי יב) צבע רקמתים (שופטים ה) שלל צבעים רקמה (שם שם). מ"א על גוא הצבעים (ש"א יג) פ' חיה כמין שועל ואמרו דברתינו צבוע זכר פ' חיה. מ"א באצבע הימנית האל"ף יתירה דתן אמר להם הצביעו כלו' עשו גדול באצבעות ותנן אחרים יתוך ובית הצביעה פ' מקום שמוכניסין בני אדם אצבעותם באוון הכלים, אצבע אלהים היא פ' מכה:

צדק צדקו יחדיו (תהלים יט) צדקה ממני (ראשי לה) זמח צדיק אנוש עם אל (איוב ט) יתנו עדיהם ויצדקו (ישעי מז) למען הצדק בדבריך (תהלים נא) ו"י הצדיק (שמות ט) ויחשבה לו צדקה (ראשי טו) ונתת בי צדקתי (שם ל) והנפעל וצדק קודש (דניאל ח) ותתפעל זמח נצטדק (ראשי מד) ופועל כבד והצדיקו את הצדיק (דברים כה) כי לא אצדיק רשע (שמות כג) ומצדיקי הרבים (דניאל יב) ופועל כבד צדקה נפשי (ירמי ג) ותצדיקי את אחותך (חזקאל יז) חפצתי צדקך (איוב לג) בצדקתך אחותך (שם שם) התינו יתירה כי אין במצד נקבה:

צבר יצבר כספ (איוב כז) ויצבר יוסף בר (ראשית מא) ומהו יתן צבר של קירות, ומה נקרא הציבור:

צבת מן הצבתים (רות ב) פ' האגודות, צבת בצבת עשו' פ' כלי גדול מותקן כמו מספרים לתפוס בו גחלים או ברזל מתוך האש בשעת מלאכה והוא מלקחים בלשון מקרא ולא יתכן לעולם לאומן לעשות בכלי מתכות בלא הוא כי הקורנם מתחלה לא תיעשה בלא הוא והוא נמי לא תיעשה אלא בקורנם לפיכך הוצרכו דברתינו לומר כי הברא בראו בששת

צדק צדקו יחדיו (תהלים יט) צדקה ממני (ראשי לה) זמח צדיק אנוש עם אל (איוב ט) יתנו עדיהם ויצדקו (ישעי מז) למען הצדק בדבריך (תהלים נא) ו"י הצדיק (שמות ט) ויחשבה לו צדקה (ראשי טו) ונתת בי צדקתי (שם ל) והנפעל וצדק קודש (דניאל ח) ותתפעל זמח נצטדק (ראשי מד) ופועל כבד והצדיקו את הצדיק (דברים כה) כי לא אצדיק רשע (שמות כג) ומצדיקי הרבים (דניאל יב) ופועל כבד צדקה נפשי (ירמי ג) ותצדיקי את אחותך (חזקאל יז) חפצתי צדקך (איוב לג) בצדקתך אחותך (שם שם) התינו יתירה כי אין במצד נקבה:

צדק צדקו יחדיו (תהלים יט) צדקה ממני (ראשי לה) זמח צדיק אנוש עם אל (איוב ט) יתנו עדיהם ויצדקו (ישעי מז) למען הצדק בדבריך (תהלים נא) ו"י הצדיק (שמות ט) ויחשבה לו צדקה (ראשי טו) ונתת בי צדקתי (שם ל) והנפעל וצדק קודש (דניאל ח) ותתפעל זמח נצטדק (ראשי מד) ופועל כבד והצדיקו את הצדיק (דברים כה) כי לא אצדיק רשע (שמות כג) ומצדיקי הרבים (דניאל יב) ופועל כבד צדקה נפשי (ירמי ג) ותצדיקי את אחותך (חזקאל יז) חפצתי צדקך (איוב לג) בצדקתך אחותך (שם שם) התינו יתירה כי אין במצד נקבה:

צוא קיא צואה (ישעי כח) ומצואתו לא רוחץ (משלי ל) פ' טנופת הארס ומה נאמר מלוכלכן כלו' אינן נקיים צאת

מחברת הערוך צוד—צחה לר' שלמה פרחון

צאת האדם (יחזקאל ד') וכפית את צאתך (דברים כ"ג) וי"א אילו מעיקר יצאהו כמשקל דעה מן ידע ושנה מן ישן: **צוד צוד צדוני** (איכה ג) אשר יצוד צוד חיה (ויקרא יז) אשלו רבנים צידים וצדום (ירמי' יז) וצודה לי ציד (ראשית כ"ג) מצודים וחמרים לבה (קהלת ז) והשם מצודה שנה"י למוצרה (יחזקאל יז) אבל נחפש במצודתו (שם יב) שם המכמורת ונכפל זה הפועל שנה"י לצודר נפשות (יחזקאל יג) מצודדות את נפשים (שם שם) ונא' נמי והיו לכם לצדים (שופטים ב) כלל' מצודים והרגש במקום וי"ו צוד שהוא ע"ו הפועל נבלע בדל"ת כמו משקל ופטריו צצים, לשכים בצדיכם, אינני כי יצק מים על צמא, ונתפס חיוג ששם צידה נתן להם, הצמינו אותה, כי הוא בערך י"ד: **צצה** וצוית צזה י"י (דברי ד) וצויתו את ברכתי (ויקרא כה) ויצו פרעה, כלל' ויצוה, וכן צו צזה הוא שם הפועל מצוה כי נר מצוה (משלי ו). מ"א כי מצות המלך עליהם (נחמ"י יא) כלל' החוק שפסק להם כמו חק לכתנים וכמו כן מצות הלויים והמשורדים (שם יג):

צוחה על היין (ישעי' כד) מראש הרים יצוהו (שם מב) וצוחת ירושלים (ירמי' יד) וחרגו: **צוחה צוחתא:** **צול**—האומר לצולה הרבי (ישעי' מד) ותשליכני מצולה (יונה ב) קרקעית הים והנהר מתחת למים:

צון צאן אוברית היו (ירמי' ג) נכתבת אל"ף, צאנכם ובקדשם (שמות י) צאננו מאלפיות (תהלים קמד) ונאמר ממנו בני אחר צונה ואלפים בולם (שם ח) כמשקל שונא ונאמר מנה וגדרות לצאנכם (במדבר לב) ונאמר מזה חמור שצאן (שמות כג) והה"י והאל"ף יתחלפו כמו נסה עלינו אור פניך י"י, במקום נשא, וצאן מצטרף לעוים שנאמר מן הבקר ומן הצאן תקיבו את קרבנכם, אינמי ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העוים (ויקרא א') וצאן לשון רבים הוא [כ"ל סס יחיד כולל נעים] וזה שאמר הכ' שתי הצאן, ארבע הצאן, מאה צאן, ועשויות מרקה קצר משפטו שתיים מן הצאן מאה מן הצאן וכן נמי המשך בקר שנים עשר בקר כלומר מהבקר וכן כף אחת עשרה זהב פ' מזהב, ונאמר כן תעשה לשורך פ' יחיד לצאנך רבים אבל חזר ואמר יהיה עם אמן הוכיח כי לצאנך יחיד:

צוף צפו מים על ראשי (איכה ב) אשר הציף את מי ים סוף (דברים יא) זה פועל כבד ויצף הכדול (מ"ב ו) פ' עליה על פני המים כרהנן ראה גלגלת אחת צפה על פני המים וחרגומו דאמץ מי ימיא דסוף והוא כמו הלך וטלף צוף הלכנה כלל' נחת ויופי כספינה בים. מ"א צוף דבש (משלי יז) ונפת צופים (תהלים יט) פ' הלוח דבש כשיוצאין מן הכוורת נקרא כך:

צוק והצקותי לאדניאל (ישעי' נט) במצור וכמצוק (דברים יז) הציקתני רוח בטני (איוב לב) ויזיה חמת המציק (ישעי' נא) אשר יציק לך בארץ צרה וצוקה (דברים כח). מ"א וצור וצוק עמדי (איוב כט) פלגי מים וצוק נחושה (שם כח) פ' יחיק וישפוך ומוזה צקון לחש (ישעי' כו) הנין' כמו חשמעון תעשון נשאר צקון לחש מוסרך פ' שפכו בלחש את מוסר י"י ומעלליו לאתרים:

צור כי תצור אל עיר (דברים ב) וצרת עליה (שם שם) ויצר עליה (מ"ב יז) בפתח כמו ויסר אליה, ויזר את הנהר ויצר ככרם, אינו כמשקל יקם, ירץ, ויגר מואב, עליו עולם צורי מדי (ישעי' נא) כמו קוטי, והנס צדים את העיר (מ"ב ו) אל תצר את מואב (דברים ב) אל תצורם (שם שם) כלל' אל תצר עליהם ופועל כבד והצרותי לאדם (צפני' א) וכהצר לו (דהי"ב לג) אבל והצר לך (דברים כח) משפטו

הציר או הצר וי"א כי הוא מעיקר צדר כמשקל ושדי המר לי מן וימררוהו ורבו, וכן הרק לעפר, הקל ארצה וכולן שהלמ"ד שלהן כפול וכן לא יצר צערך (משלי ד') משפטו כמשקל לא יטיב אלקים, אבל עשוהו כמו והצר לך, ימר שכר לשותיו ויחכן נמי שיהא זה מעיקר כמו שימר שכר לשותיו מן וימררו וכן ואקל בעיניה, ידל כבוד יעקב, ימד המקרה, כי כולן כפולי למ"ד של פועל, ופועל עתיד לא ירע לך וי"א כי הפתחה כע"ו של הרע לעם הזה ושל לא ארע לך משום העי"ן כמו ירח מנחה בשביל החי"ת ויש לומר כי אז איחס מעיקר תמוס כלל' או אתמס לו' אם ימשלו בי אדע כי אתמס מן העולם, והיו"ד יתורה כמו וי"ד של והיה מחניך קדוש, כיצא בו הקל שהוא מן הן קלותי שהלמ"ד שלו במקום למד כפולה. מ"א וצרת הכסף בידך (דברים יד) ויצורו ממנו (מ"ב יב) ויצר ככרים כסף (מ"ב ה) צור תעודה (ישעי' ח) זה צווי כולן לשון צריה, וכן ויצר אותי בחרט (שמות לד) פ' צור את הנזמים בשק קטן, וי"א לשון ציור הוא בדפוס. מ"א וציר בגוים שלה (עובדי א') ציר נאמן לשולחיו (משלי כח) פ' שליח, והתפעל ויצטירו (הושע ט) משפטו ויצטירו אבל חששו שמא תיראה הצד"י ופה כמו סמך בריבור לפיכך חלפו החי"ו של התפעל בטי"ת כדי שתראה הצד"י ופה וכן הצטירנו אותו מן צרה וכן נצטרק מן צדק. מ"א צירים וחבלים (ישעי' מג) פ' מכאובים. מ"א הדלת תיסוב על צירה (משלי כו) פ' הפותח שחחת הדלת כמו שפ"י בערך פות. מ"א וצורם לבלות שאול (תהלים מט) פ' צורתם צורת הבית (יחזקאל מג). מ"א הנני עומד לפניך שם על הצור (שמות יז) מצור החלמיש (דברים ה) והצורים נתצו ממנו (נחום א) פ' אבן וממנו פרסות סוסיו כצר נחשבו (ישעי' ה) פ' כאבן. מ"א אף כי חשיב צור חרבו (תהלים פט) עשה לך חרבות צורים (יהושע ה) פ' חדים שחווים. מ"א הצור תמים (דברים לב) ואין צור כאלהינו (ש"א ב) וי"א ויצר וי"א מציור וי"א לשון גבור שנה"י חלקת הצורים (ש"ב ב) פיש הגבורים וי"א כי בכל צרתם לו צר מזה הענין כלל' כשתבא עליהם צרה יחדש להם הקב"ה גבורה לסכול אותה ולנצחה וכן וישבת במצור (ירמי' י) פ' במשגב. מ"א עד צואר יחצה (ישעי' ל) האל"ף יתירה דהא כ"ל לא הביאו צורם (צפני' ג) בלי אל"ף, על צוראיו (ראשית לג) פ' מכאן ומכאן מצוארונך (שיר ד) הנון יתירה אשר לא תמישו משם צוארותיכם (מיכה ב) הנה ג' לשונות,

צחה צחיה סלע (יחזקאל כד) שכנו צחיה (תהלים סח) פ' אבן חזק ביותר וכן והשביע בצחצחות נפשך (ישעי' נח) כלומר בעת יבושת העולם יודך כמו שאו למטה והיית כנן דיה ומוה נאמר צחה צמא (ישעי' ה) פ' נויב הצמא או מנוגב וחרג' כי צמאתי (שופטים ד) ארי צחי אגא. מ"א צחו מחלב (איכה ד) פ' נקיים כחלב, וכן דודי צח ודודים (שיר ה) לדבר צחות (ישעי' לג) כמשקל השכה חנות אל אבל החי"ת לאי הדגש וחרג' מרקו הדמתיים צחצחו מוריגיא וכן רוח צח פליים (ירמי' ד) פ' נקיה וי"א רוח הזקה תיבש ההרים:

צחן ותעל צחנתו (יואל ב) פ' תלך סריחותיו בעולם: **צחק צחקה** שרה (ראשית י"ח) לא צחקתי (שם שם) פ' לשון שמחה ופועל כבד והנה יצחק מצחק (שם כ"ג) פ' כינוי הוא ויצחק לפניהם (שופטים יז) ויקומו לצחק שמות (לב) פ' לשון שחקות, לצחק ב"י (ראשית לג) אשר ידלת לאברהם מצחק (ראשית כא) פ' לשון קלון ולעג ורבר עניוה: **צחר** אחונות צחורות (שופטים י) פ' לבנות וצמח צחר (יחזקאל כז) פ' לבן וחרג' שלו ועמר מילת:

צ"י וצ"י אריר לא יעברנו (ישעי' לג') מלפני בציים (יחזקאל ל') פ' בספינות וצ"י מיד כתיב (כמדבר כד) י"ד שבו לשון רבום אבל הו"ד של עיקר נפלה נאמר לנו השרה ויאמר ושמתו את ירושלים לעינים וראוי להיות צ"י כמותו: **צ"י** צ"ה גם חס (איוב קד) כמשקל גוה ובוה ולשון רבים בצ"ה נהר (תהלים קה) פ' לשון נוגב ויבושת ומה בחורב בצ"הן משפטו צ"י"ן כמשקל אדמיון אבל כשהפילו י"ד הכפולה נפחה השנייה ואילולי שפתחוהו היה כמשקל חלון. מ"א ופגשו צ"י"ם את א"י (ישעי' לר) פ' מ"ן עוף וי"א שני מיני חיות לא ימצאו בישוב. מ"א לפני יכרעו צ"י"ם (תהלים עב) פ' עם שרדיו בארץ גזרה כ"י שלא יהא עליהם עול ואף עפ"כ הם כורעים לזה. מ"א מה הצ"י"ן הלו (מ"ב כב) הצי"י לך צ"י"נים (ירמ"ו לא) כמשקל חלון חלונים פ' צבר של אבנים או בן עשוי על הקברות שבשרה כמו סימן: **צ"ד** הכינו להם צ"דה (יהושע א) והתפעל הצמדינו אותו (שם ט') פ' אוכל שמוליכין הולכי דרכים בכליהן. מ"א קרוב לו צ"דה בוך אברך (תהלים קלב) פ' מחיתם ומאכלם שאוכלין בני המדינה:

צ"י צ"ן המטה (יחזקאל ז) ויצ"ו כל פועלי א"ן (תהלים צב) צ"צת נובל (ישעי' כח) ויצ"ן צ"י"ן (במדבר יז) פ' הג"ן של צמחים ואילנות. מ"א קרוב מן מצ"ן מן החרכים (שיר ב) פ' מביט. מ"א ועליו צ"י"ן נורו (תהלים קלב) כל' יעשה צ"י"ן נור כמו ועשית צ"י"ן (שמות כח) פ' פח זהב מרוקע כשיעור רוחב המצה מגנה מאוזן לאוזן ולשון משנה שמה טטפת. מ"א חנו צ"י"ן למוצא (ירמ"ו מח) פ' כנף ותנן אילו הן סנפירי הפורח בהן הדג, ומתרגמין צ"י"ן וקלפין. מ"א ויקחני בצ"צית ראשי (יחזקאל ח) פ' דלת שער, ותנו א"ן צ"צית אלא ענף שנאמר ויקחני בצ"צית ראשי ומה א"מון צ"צ"ן המעכבין את המילה פ' חתיכת בשר קטנות תלויות בראש העטרה:

צ"יר צ"יר נאמן (משלי כה) והתפעל כבד ויצטירו (יהושע ט) פ' עשו שליחות. מ"א הדלת תסוב על צ"ירה (משלי כז) פ' פירשנים בערך צור, אשה מזירה (ירמ"ו מט) פ' בעלת צ"י"ם וחבלים מ: פטו מצירה כמשקל רחם משכיל ורקב בעצמותיו מבישה (משלי יב). מ"א חרשי צ"י"ם (ישעי' מה) פ' ע"ז קרויה כך כמו שקראה בש"ת שנאמר והבשת אכלה את יגיעת אבותינו, אינמי גלולים הועבות שקוצים: **צ"ית** אציתנה יחד (ישעי' כז) הצ"יתו עבדיך (ש"ב י"ד) הנני מצ"ית בך אש (יחזקאל כז) ותצת בסככי היער (ישעי' ט) באש יצ"הו (שם לה) פ' לשון הבהרה וכל צד'י שלהן דגושה חוץ מן אציתנה יחד (ישעי' כז) מ"שום שקשה עליהן דיגוש שתי אותיות במלה אחת, גם דגוש הו"ד של יחד הסמוך לה והרבה עשו כך כמו גאה גאה דיגוש גימ"ל של מלה שניה שלא יבואו שתי מלות דמויות זו אחר זו דאו לדגש שתיים החיצונות ולרפות את האמצעות ל"פוח הדיבור וכן הלא ככרמיש משפטו שיחא כמו ככלות משה, וכשרא וכן פגוע עוד בכ"ף אחרת ד"פן את האמצעות ודגשו את החצונות וכן ואכברה בפרעה, בהכבדי בפרעה, דגשו הכ"ת משום הפ"י וכן הלא כנעת בה הנה הנתו מנהג אה"י ובו"ד כפ"ת כשכילו ל"פוח הדבר כאדם שיבוא לחבר גדולתים ואבנים טובות בחוט או חשן ואפר שראוי לתת דמות מזה ב"ן שני דומיות מזה (עיי' נעיל טעם נקוד ספעלים):

צ"ל צ"ל ערב (איוב כ) ונסח הצללים (שיר ב) סר צלם מעלתיכם. (במדבר יד) וישבו בצלו (יהושע יד) הדגש במקום אות של כפול, כצל עובר (תהלים קמ"ד) ומה נא' כאשר צללו שעתי וירושלים (נחמ"י יז) פ' בהעריב שמש מעל

השערים צ"יתו לסגור הדלתות ומה כי בצל החכמה בצל הכסף (קהלת ז) כמו שאמר רבותינו אם אין קמח אין תורה אע"פ שהחכמה חשובה יותר ה"י חשובה בהיות עמה עושר י" צלך על יד ימך (תהלים קכ"א) לשמרך ולעורך, וכן כי על כן באו בצל קורת"י (ראשי' יט) אני חיב לשמר פ' הצל ע"ו ה"ו, ע"ו ומרת י"ה חוקי ותושבת"י ותד' ס"ר צלם (במדב' יד) ע"ה חוקפה"ן. ה"ו ארץ צלצל כנפים (ישעי' יח) כפול הוא כמו סככים בכנפיהם כי ה"ו לה הרים גבוהים להציל עליה ולהגן. מ"א לקול צללו שפתי (חבקוק ג) תצלנה שתי אוניו (מ"ב כ"א) פ' יעשו קולות כמו בצלצלי ש"מע בצלצלי תרועה (תהלים קנ) במצלתים (דה"א טו) פ' שני כפים של נחשת סופק זה בזה כמו וספק את כפ"ו כדתנן הניף הסון בסודרין והקיש בן ארזא בצלצל כמו בקדמיה בקדסוליו. אינמי ואיכרובה דא לרא נקשן (דניאל ה') ומה נאמר והנה צללו שעורים (שופטים ז) פ' דבור חלום כענן להם שעורים להשימע קול ב"ו וי"א צללו כמו סל הוא שעושי"ן בו לחם שנא' מסל המצות (שמות כט) וכן ובצלצל דגים ראשו (איוב מא) פ' מ"י ויכל להביא ראשו של לויתן ככל שמביאין בו דגים לשוק: **צ"ל** צ"ל אצלה בשר (ישעי' מד) צ"ל אש ומצת (שמות יב) לצלות לכהן (ש"א ב) פ' בישול בשר על הגהלים בלי מים:

צ"ל צ"ל רך רשעים צלחה (ירמ"י יב) לא יצלה לכל (שם יג) וחצילתי למלוכה (יחזקאל י"ו) והיא לא חצלה (במדבר יד) צ"ל רכב (תהלים מ"א) ופועל כבד עלה והצ"ל (מ"א כב) ולא תצליחי להם (ירמ"י ב') אילו פועל"ן בעצמן והצ"לית דרך. (ראשי' כד) מצליח בידו (ראשי' לט) אילו פועל"ן באחר. מ"א וצלו הירדן (ש"ב יט) פ' עברו כלומר קצנו אותו ורגליהם ותרג' ויבקע עצי העולה וצלה אע"א דעלתא פ"ן יצ"ח כאש (עמוס ה) ותצלה עליו רוח יי' (שופטים יד) פ' קרעה אונו ברב"ד כמה שנא' אונום כה"ת לי פ' אחת חפרת לי אוון שומעת ומעולם עולה וחטאת שאלה ממני ולא שמעה אוני דבר זה. מ"א קחו לי צלוות (מ"ב כ) פ' צנצנת וכן תרגום צנצנת אחת צלוותי חדא, טמן עצל ידו בצלחת (משלי יט) כאשר ימחה הצלחת (מ"ב כ"א) פ' קערה וכיוצא בו ולשון רבים ב"דורים ובצלחות (דה"ב לה) כולו שוים:

צ"ל בצלמנו (ראשי' א) צלמם תבזה (תהלים עג) פ' צורה ותהרגום אמר וצלם אנפיהו אשתנו. מ"א אך בצלם יתהלך איש (תהלים לט) פ' כמו בחשיכה יתהלכו ואינו כמו צלמות כמו שפ"י אחרים שנתפסו כי צלמות עמדת משתי מלות כלל' צל המות אע"פ שצל מות חשך, אבל אינו דבר אחד עם בצלם יתהלך איש כי זה ודאי חשך וצלמות כינוי כלל' המות קשה ויש לומר צל דומה לו ומה הוא החשך ונאמר הנגלו לך שערי מות (איוב לח) וכ' ושערי צלמות (שם):

צ"ל ויהא צולע (ראשי' לב) אוספה הצולעת (מיכה ד) וצ"ל נכון (תהלים לח) ובצ"לעי שמתו ואספ"ו (שם לח) פ' מכאוב. מ"א וינן יי' אלהים את הצ"לע (ראשי' ב) פ' צד. מ"א ויעש צלעות סביב פ' מקום הילוך וכן פתח הצ"לע התיכונה (מ"א י) וכן ורוחב הצ"לע (יחזקאל מא) פ' דרך. מ"א שני צלעים הדלת האחת (מ"א י) פ' שני טבלות וכן ויצ"ף את הבית בצלעות (שם) והצלעות צ"ל אל צ"לע (יחזק' יצ"ף ס"ח מא) פ' טבלה בצד טבלה:

צ"ם גלי צמחך (ישעי' יז) מבעד לצמחך (שיר ד) פ' מנהג ארץ ישראל ובבל ואספמיא כל הנשים מכסין פניהן בסדין וכשכורכין אותו על פניהם מניחין דרך שפת הסדין חר

מחברת הערוך צמם-צער לר' שלמה פרחוף

חור אחד כנגד עין אחת להסתכל בו כי אסור להסתכל בנשים ורבותינו אמרו מהו להסתכל בכלה עד שלא נכנסה לחופה מכלל שמשכנסה לחופה אסור להסתכל בה ומניין הוא בתורה שנא' ולא תתרו אחרי לבבכם ואתיו עיניכם לב ועין שנה סרטורין של עפירה , ובארץ אדום בלבד הנשים מגולות פנים, וכ' ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל מה תלמוד לומר אלא להניד כי האשה תהיה בבית אהר ולא יראה אדם פניה כי הראיה מביא לידו חמירה וחמירה לידו לקיחה שנאמר וחמור שרות וגו' :

צמם ושאר צמים חילם (אינה) פ' הו'ר' זו והמ' אינו של רבים אלא כמשקל פשוט והוא לשון ניגוב ושירוף כי על הזרעים והצמחים דבר שנאמר האנה וגפן נתנו חילם וכן ושאר צמים הניגוב והשירוף את זרעם ופירותיהם ואילו אמרו ושאר צמים חילם היינו אומרים כי לשון רבים הוא כמו שוללים ובוזים וכיוצא בהן וכן יחוק עלין צמים (איוב יח) אילו אמר יחוקו עליו צמים היינו אר' לשון רבים הוא ויש שפ' צמחך שערך (ישעי סו) הם עמים בעלי שער כמו ארם שנא' כחם קרקד שער מתהלך באשמו , אבל כל ישראל מגולחי ראש הן חוץ מן האבלים והשבוים והמגורים והאסורין התנן אילו מגולחין במועד הבא מבית השבי והיוצא מבית האסורין ומגולה שהתירו לו חכמים ואילו שלא יכלו לגלח קודם המועד לא היו מגולחין לפי שכל ישראל מגולחין בכבוד המועד , וכזה גדול והמלך בכל יום שב' מלך ביופיו תהייה ענין ואמרו רבותינו על כל המתים כולן מגלה ללמד' יום על אביו ועל אמו עד שיוערו בו חבירו הא למדת כי ישראל מגולחי ראש בכל פנות העולם 1) חוץ מארץ אדום 2) כי 1) ר"ל צחק וסחל ונצל חסרו והספיק מנכב וסחל נגלה הסחל חוץ מן סדנים צלזלות חסו נסבו ילן צערות חכוכות כמו כל העמים סדנים סס ועי' נעיל צכס בלל

צמא כי צמאתי (שופטים ד) ויצמא שם העם (שמות יו) ויצמאי ישקוני חומץ (תהלים סט) תנו השותה מים לצמאו ועמי הארץ גורסין לצמאו , וגרונך מצמאה (ירמי ב)

וצמאון אשר אין מים (דברים ח) ישברו פראים צמאם (תהלים קד) :

צמד לשון לכעל פעול (במדבר כה) ויצמד ישראל (שם) פ' הצמד חיבור וטיפול וכן אשר אין צמד פתיל עליו (שם יט) פ' זר מחובר לשפת הכלי, ופועל כבד מצומדת על מחניו (ש"ב ב) לשונך תצמיד מרמה (תהלים ג) ומה נקראו שני שורים צמד פ' חברים צמד בקר (ש"א יא) צמד חמורים (ש"ב יו) צמד פרשים (ישעי כא) והוא אמר את רכבים צמדים (מ"ב ט) כלומר היינו רוכבין יחד ומהלכין אחד אהיו ומה נקראי הצמידים כות שמום חיבורין לזרוע ; **צמה** וצמית והלכת אל הכלים (רות ב) פ' לשון צמא הוא בחילוף אלף בה"י :

צמח צמח בו (ויקרא יג) וצמחו בן חציר (ישעי מד) טרם יצמח (ראשי' ב) וצמחו בצמחנה (ישעי מב) הצומח לכם (שמות י) צומחות אחריהן (ראשי' מ) ושערך צמח (יחזקאל יו) וצמח האדמה (בראשית יט) צמח פועל כבד פועל בעצמו כמשקל הפועל באחר כמו פתח הסמדר (שיר ז) אבל פתח שלא בהפסקת דברים ויצמח יי' אלהים (ראשי' ב) פועל באחר עד יצמח וקנס (ש"ב י) פועל בעצמו והוליות והצמיתה (ישעי נה) הצמיתה לך :

צמק ושדים צומקים (הושע ט) פ' יבשים כמושים מלשון צמוקים ובלשון רבותינו לשון התפעל מצמק ויפה לו כמו שעשו במלת ומה נצטרק ; **צמר** צמר ופשתים (דברים כב) פ' גיזה שלוקחין מעל גבי

הצאן מ"א מצמרת הארז (יחזקאל יו) וכן עבותים היתה צמרתו (שם לא) פ' גוף האילן האמצעי שסביבותיו ענפים ורבותינו קראו שם צמר גפן שמום שפוא דומה לגזה ; **צמז** צמזו צמור כבור היי (איכה ג) פ' מסקו מלשון צמיתות הוא כמשקל כריתות ופועל כבד צמיתות קנאתי (תהלים קיט) בעותיד צמיתותי (שם פח) אילו שני תוין של צמיתות וכן הצמיתה כל זונה (תהלים עג) משפטן הצמיתתה אותו אצמית (שם קא) ומשנאי אצמיתם (תהלי' יח) פ' כמו אכרית. מ"א בעת יזורבו נצמיתו (איוב ו) פ' נקבצו ומה אמרו רבותינו צומית הגויין פ' מקום קיבוץ גדיי שיק העונף שהוא למעלה מעט מפסת הרגל :

צץ ונושא הצנה לפניו (ש"א יו) פ' המונן , צנה וסוחרת אמתי (תהלים צא) . מ"א צנים ופחים (משלי כב) פ' הקור כפת הוא בדרך עקושה מי שמתוהק עצמו ונצל ואמרו רבותינו הקור הרבה והחוס הרבה הם המעקשים ליוצא בדרך והכל בידי שמים חרו מצנים ופחים אם ישמר אדם עצמו לא יבאו לו . מ"א ונשא אחזם בצנות (עמוס ד) פ' מלום וכלים וכפליהו ואמרו צנצנת אחת (שמות טז) פ' כלי :

צץ כצנת שלג ביום קציר (משלי כה) פ' כקרירות השלג ואמרו רבותי' הלוקח פת מן הנתחום מעשר מן החמה על הצוננת ותנן מים קדים מים חמים מים צונן . מ"א ולצנינים בצדכם (מ"ב לג) פ' קוצים ומה ואל מצנים יקחהו (איוב ה) כי הו'ר' הפליו והבלעו נו' בנ' . ו"א כי צנים פחים קוצים :

צנח ותצנח בארץ (שופטים ד) כלומר נצבה וכן חרונם מוצב וכן ותצנח מעל החמור :

צנח צנמות דקות (ראשי' מא) פ' לקויות מיכות ואמרו רבותינו פת הצנמות בקערה פ' פתוחה מאד .

צנע ואת צנועים חכמה (משלי יא) והצנע לכת עם אלהיך (מ"ב ו) פ' יראת שמים כבוד ואמרו רבותינו הצנעני לזרע פ' מאסף ורעונים להכניסם לביתו לחיות שמורים עד שיורעם מכל מקום לשון סתר הוא :

צנף צנף יצנפך (ישעי כב) פ' יגלגלך כמו דרך המצנפת העגולה צנף טהור (זכרי' ג) :

צנף אל המהפכת ואל הציוני (ירמי' כט) פ' בית הסוחר : **צנר** ויגע בצנור (ש"ב ה) לקול צנורך (תהלי' מב) פ' מוחללת ששופכן מים למטה :

צער בנות צערה (ראשי' מט) ודרך ביתה יצער (משלי יב) בצערך בישמוך (תהלי' סח) פ' הילוך ברוחב צעדים, ופועל כבד ותצערדהו למלך בלחות (איוב יח) מיי' מצעדי גבר כוננו (תהלים) פ' העתקת דגלים בהלוך ממקום הצלחתם מן הברא יתבך שמו אבל ההילוך עצמו ויצאת הדרכים מן האדם וכן לך היה שיוכל האדם לעשותו אף היווג מן האדם הוא , ואילו היה מן הברא לא חתב בתורה לא תחתן בס , כי דבר שלא נמסר לאדם האיד יצטור עליו , ולא היה להם לחכמים נמי לוגר חות דרגא ונסבא אתתא , ומה שאמרו לבן ובתואל מיי' יצא הדבר , אינו ראיה כי אילו היה אש אחר לא היו נותנין לראת האשה בשביל שאמרה אני אשקה אותך וגם גמולך אשקה ומשעת שראו קרוביה בן נשיא אלקים שיצא שמו בעולם בנצחו את המלכים ובחזרת הממון לבעליו וכל הלכתי הדכים שמתארחין אצלו מגדין טובותיו ועשיר לפיכך רצו להח לו בחם אפי' בלא השקאת אליעזר והגמלים , אלא עזר הוא לאדם על עצמו כשיראה שגודמן לו דבר כנגד רעהו , ואפילו לענין מיתה שנים שעלו לגג להפיל עצמן אחד מהן חזר בן ולא הפילו ותייה ואתו שהפיל מת , וכן וציאת דרך' הרוצת לצאת והרוצת

והרוצה לעמוד והרוצה להרחיק והרוצה לקרב והרוצה למהר
 והרוצה לאחור הכל ביום חוץ מדרך הים בשביל הרוח שאינו
 מסור להם ומה שאמרו רבותינו הכל בידו שמים חוץ מיראת
 שמים בענין הצלחת מעשים אמרו כי תמצא זה טורח ומצליח
 וזה טורח ואינו מצליח הכל בידו שמים נאמר ובחירת בחיים
 למען תחיה אתה חוץ עך אם תרצה או תניח ומי שחבר בחיים
 ולא חיה הבורא הית יודע כי זה הדבר מצליח לו שמה שהא
 מעמיה בניס רעים בעולם וימות מיתה משונה ואו שמא
 יחליש רעותו וישתטה יתהא על הראשונות ולא תזכרנה לו
 כל צדקותיו אשר עשה וכן נמי רשע וטוב לו שמה בשביל
 שידע הבורא כי יעשה רוע טוב או שמא יקבץ ממון לצדיק
 או בשביל שלא יוכה לעולם הבא משום רשעו לפיכך נוטל
 בעולמו חלקו בהבורא עמקו מחשבותיו ממהשבותיו כי לא
 דרכו כדרכו לפיכך ראוי לאדם שטרות יאית שמים וישמור
 עצמו מהסכנות ואל יסמך שיעשו לו נס ול יחזיק טובה לעצמו
 ואל יתרעם על מה שיבא עליו מן הרע שמה לטובתו הוא.
 מ"א אצטרה וצמיד (כמדבר לא) פ' גלגלים עשויים מזהב או
 כסף תכשיט של זרוע העליונה במקום תפלין שנה' ואצטרה
 אשר על זרוע ותאל"ף יתירה ולשון הבים הפארים והצערות

ע"ל (צעה) (צעה) (ישע' ג)
צעה צועה ברוב כחו (ישע' כג) פ' פועה ופועה וכן צועה
 זונה (ירמ' ב) פתוחה לזנות. וכן מחר צועה להפתיח
 (ישע' נא) פ' מי שהוא אסור ויצו להתירו ממהר לצאת
 ורבותיו אמרו החולה שנשתלשל לא ימות לשחת ובלבד
 שנאכל ולא יחסר לחמו או אם יראה קרי סימן טוב לו שנא'
 יראה רוע יארוך ימים או אם ישן הרבה שנאמר ישנתי אז
 ינות לי. מ"א צועה צוהו קרוב לו (ירמ' מח) פ' מדיקון
 אהו שנא' וכליו יריקו שא' בסוף הפסוק ויחן להיות פרחון
 יפתחהו וכליו יריקו:

צען אהל בל יצען (ישע' לג) פ' בלי יסע:
צעף ותכס בצעף (ראש' לח) ותסר צעיפה (שם שם)

פ' סודר:
צעק צעק לבס (איכה ב) צעקו ויי שמע (תהל' לד)
 צעקה אל אלישע לאמר (מ"ב ד') פ' קריאה וקבילה
 והנפעל ויצעקו (מ"ב ג) ויצעק איש ישראל (שופט' ז) וכן
 ענין מה לך כי נועקה. ופועל כבד מצעק אבי אבי (מ"ב ב):
צער ויצעור ולא יבין (איוב יד) והיה ראשיתך מצער (שם ח)
 הלא מצער הוא (ראש' ט) והצעירה גם היא (שם פ')
 לשון עזר שם פ' קטן וכן למצער נשמו עם צדק (ישע' סג)
 כלל כמעטו היו יורדים כמו כמעט נשמו בגלגל. וכן כי במצער
 אנשים (דה"ב כ"ד). מ"א והשיבתי ידו על הצערים (זכרי' ג)
 פ' השרים וכן השמינו ועקה צעירה (ירמ' מ"ח) פ' שרית:
צפד צפד עורם על עצמם (איכה ד) פ' דבק:

צפה צופה נחתיך (יחזקאל ג) עיניו בגוים הצפנה (תהלים
 סו) וצף יי' (ראש' לא) צופין עורים כולם (ישע' נג)
 וצפי הוא אלי חרה (איוב טו) צפה הצפית (ישע' כא) ופועל
 כבד בצפייתו צפינו (איכה ד) העמד המצפה (ישע' כא)
 פ' ראה ומה נפרות מצפה שהוא גבוהה. מ"א ויצף אותו
 זחב (שמות ל"ז) וצפה זהב (מ"א ו') פ' ריקע וכן כסף סגים
 מצופה על חים (משלי נו). מ"א והשקתי ארץ צפתך
 (יחזקאל לב) פ' ארץ מישור שלך. כמו שאמרו רבותינו
 מהבית צפה ומעשיה שוים קשים. והארץ השוה יצוף המים
 על פניה כדתנן גלגלת צפה:

צפח צפחה המים (ש"א כז) ומעט שמן בצפחת (מ"ב י"ז)
 פ' קיתון וכיצא בו. מ"א כצפחית בדבש (שמות יז)
 פ' ספגנו ואסקריטון פ' בצק רך הרבה ועשין ממנו חלות

קטנות על המחבת ויעשה כל גופן נקבים ויפנס בתוכן
 הרבש:

צפן צופניה צפן רוח ושמן ימינו יקרא (משלי כז) פ' אשה
 דעה כל שמכסה עליה הארס ומעשיה יכרויו עליה
 כשמן שיהיה ביד הארס שנודף רוחו כל זמן שמנוף ירו כאוסף
 רוח בחפניו. דודי צפנתי לך (שיר ז) יצפון לישירים תושיה
 (משלי ב) כל חשך טמון לצפוני (איוב כ') ותקח האשה
 את שני האנשים ותצפנו (יהושע ב) כלו' ותצפון בי הוי"ו
 יתירה ויש לו' כי מנהגם לדבר ליתור בלשון רבים ולרבים
 לשון יחיד כמו ויעלו בנגב ויבא עד חברון. ויש לו' ותצפנו
 על המעשה חוזר ולא על אחר מהם. ויש לו' פנחס לא
 הוצרכה להצפין כי מלאך יי' צבאות הוא ותצפנו לשני. מ"א
 צפון יומין (תהלים פט) פ' צפון ודרום על המשים פניו למזרח
 יה' נגב על ימינו וצפון על שמאלו:

צפע כי משרש נחש יצא צפע (ישע' טו) וכצפעוני יפרוש
 (משלי כג) פ' נחש שרף. מ"א צפועי הבקר (יחזקאל
 ד) פ' צואת הבקר וממנו הצאצאים והצפיעות (ישע' כב)
 אכל כינוי הוא לבנים בשביל שיצאו מן הכטן והתרגום אמר
 בנאי ובני בנאי:

צפר ישוב ויצפור (שופט' ז) פ' יסובב וכן באה הצפירה
 (יחזקאל ז) פ' חזות הלגלג כמו תקופה ומה נקרא
 הכתר צפירה שנא' לצפירת תפארה מפני שמסבב את הראש.
 מ"א צפור כל כנף. מ"א וצפיר העינים (דניאל ח) פ' תרגום
 שיער. מ"א ועשתה את צפריה (דברים כא) ולשון יחיד
 צפורן שמי' (ירמ' יז) פ' קשה כאבן:

צפת והצפת אשר על ראשו (דה"ג ג) פ' כותרת וכובע:
צקל וכרמיל בצקלנו (מ"ב ד) פ' אביב בקליפותיו והתרגו'
 אמר פירוכא בלבוש:

צרר וצררו אתכם (במדבר לג) והמצדר צרור את המדינים
 (שם כה) וי"א כי אל תצורם מזה העקר אבל הפילו
 הרי"ש הכפולה כמו יגורו מלחמות. אינמי שוד רשעים יגורם
 מלשון גרירה. מ"א צר ואור חשך בערפיה (ישע' ה') פ'
 כענין לחמה וללבנת. מ"א מי צרר מים בשמלה (משלי)
 אלו צרור נקוב (שם א') צרורות נספיהם (ראשית מ"ב) פ'
 בנר קשור וכל שני דבר. מ"א כצורו אבן במרגמה (משלי
 כ"ו) ולא יפול צרור. ארץ (עמוס ט) פ' אבן טובה קטנה:
צרב כאש צרבת (משלי יז) פ' בוערה. וצרבנו בה כל פנים
 (יחזקאל כא) פ' נחרבו. צרבת השחין (ויקרא י"ג)
 פ' סימן השחין אחר שיבריא יראה כמכה כמשקל קשבת
 אבל הרי"ש לא חדוש:

צרה הצרי אין בגלעד (ירמ' ח) פ' רפואה ותרופה ובהעמדת
 הריבור צ"י (יחזקאל כז) כמו חולו ופרו הצ"י כלי שתי

שנא' או השתי או הערב (ויקרא יג) וכל הקורא במשנה
 שתו וערב הרי זה טועה עד שיאמר שתי וערב או ערב ושתי
 וכן כולן:
צרח מר צורח (צפני' א) פ' צועק ופועל כבד יריע אף יצרח
 (ישע' מב). מ"א ויבאו אל צריה (שופט' ט) וכצרחים
 ילינו (ישע' ס"ה) פ' מגדלים וסלעים [לסנינו כ' ונלנו ונלנו]:
צרך ככל צרכך (דה"ב ב) פ' ענין שאתה צריך לו כלל' צורך
 צורך כמו דרך דרכך:

צרע איש צרוע הוא (ויקרא יג) פעול מצרע מפועל וחסם
 צרעת. מ"א את הצרעה (שמות כ"ג) פ' יהושין כמך
 זבובין גדולין נושכין את האדם בחיטמו. וי"א נגף ולשון משנה
 צרעין וחושין וזבובים [צרעין וחושין וזבובים]:
צרך לשוא צרך צורך (ירמ' ו) פ' לשון ייקוק וזב, צורך
 פיזול

פעול ושם מקום שצורפין בו מצרף שנה' מצרף לכסף (משולי יו) והנפעל ויתלבנו ויצרפו (דניאל יב):

מלה רביעית

צאצא וצאצאי מעיד (ישעי' מ"ח) הצאצאים (שם כב) פ' בנים בכיניו. מ"א רוקע הארץ וצאצאיה (שם מ"ב) אמר הגאון יסודותיה ואני אומר בני העולם כמו בני ציון: **צנצן** צנצנת אחת (שמות יו) פ' כלי חרס: **צלחת** פ' קערה, צלוחית פ' קיתון: **צנתר** צנתרות הויב (זכרי' ד) פ' מקלות: **צעצע** מעשה צעצועים (ד"ה ב) פ' מעשה חרש מן העץ אברים אברים קטנים ויחברם זה עם זה כזכר בנקהב עד שיהא כמו טבלות נקובות עושין בה מעקה ופתחי החלונות בשביל היופי: **צפצפה** המצפצפים (ישעי' ח) ופוצה פה ומצפצפה (שם ז) פ' נגון הצפרים יקראו כך, צפצפה שמו (יחזקאל יז) פ' מין ערבה:

מלה חמישית

צפרדע ורעל הצפרדע (שמות ח): **צלפחד** שם איש ושם אשה אשת מכיר שנה' ומכיר (נשא [לקח] אשה לשופים ולחופים ושם אחותו מעכה ושם השני צפלהד (דחי"א ז)) פ' מכיר נשא נשים ומנין ש א ש ה נ ש ים 1) שנאמר כי נשמדה במנימין אשה (שופטים כא) וכי אשה אחת נשמדה מהם, לשופים ולחופים פ' ממשפחת שופים האחת וממשפחת חופים השנית, והלמד' במקום מ"ם כמה שנה' אלף למטה פ' קמטה, ושם אחותו מעכה פ' האחה שלו ושם השני צפלהד פ' ושם השנית כמה שנאמר אל בית הנשים שני כלו' שנית ולבסוף מודש ותלד פלונית בן:

[נ' י' כ"ט 1] כ"ל סלסון יתיר חסם הטובה נכוח דהיינו נסוים ומצויל לחו' מן ס' צסופטיס, ועפ"י ציחור הדניום החלה תצין מ"ם געיל צסרס חולי דף צ' י"צ וסס צסורה לת"ד לרין לתחוק תלת לקח חסר נסכר צסני חלו חרופטיס, ומ"ס וצסורה מסרס: כ"ל סס"י נסור סנחתר ותלני מעכס חסת תצור צן [ס"ס]: [צלצל עי' צלל וצרפת חסר]:

נשלם ערך צדי

אתהיל ערך קוף

קאה והקאת (ויקרא יא) פ' עוף של מים ארוך ויש כמותו כיבשה מעט שנאמר דמיחיל לקאת מודר (תהלים קב): **קב** הקב רביונים (מ"ב ו) פ' מדת היבש שיעור מ' אונקיות: **קבב** וקבוהו לי מוש (במדבר כג) הרגש במקום אות של כפול וכן מזה אקב לא קבה אל (שם שם) משפשו קבבוהו אקבב פ' לשון קילול אבל גם קב לא תקבנו הוא מלשון ונוקב שם יי' אנמי אשר פי יי' יקבנו שהוא מן נקובי ראשית הגנים פירשתיו במקומו. מ"א ויבא אחר איש ישראל אל הקובה (במדבר כה) והרגש במקום בית של כפול פ' חדר: **קבה** הורוע ותלהים והקבה (דברים יח) ואת האשה אל קובחת (במדבר כה) **קבל** וקבלו הכהנים (עזרא ח) ויקבלם דוד (דחי"א יב) מעליו ולא קבל (אסתר ד) קימו וקבלו (שם ט) שמע עצה

וקבל מוסר (משלי יט) מקבילות הלולאות (שמות כו) כלו' דבר הדבוק לחבירו כמקבלו ולהיות כנגדו ומוה ומחי קבלו (יחזקאל כו) פ' הכאה כנגדו קבלו כמשקל קטנו עבה ובדברי רבותינו להקביל פני שכניה: **קבע** וקבע את קובעיהם נפש (משלי כב) פ' לשון גולגה, וכן היקבע ארס אלהים (מלאכי ג) כמה קבעונך (שם) והשיב להם הנביא ואמר המעשר והתרומה. מ"א קובע נחשת (ש"א יז). מ"א קובעת כווס התרעלה (ישעי' נא) פ' שולי הכוס ושמויו:

קבץ וקובץ על יד ירבה (משלי יג) ויקבץ את כל אוכל (ראשי' מא) קבוצת כסף (יחזקאל כב) קבוצים לקבצי ממלכות (צפני' ג) והנפעל קבצו דיות (ישעי' לד) יקבצו לך (ישעי' ס) אקבץ עליו לנקבצו (ישעי' נ"ו) הקבצו ושמעו (ראשי' מט) יצולוך קבוציך (ישעי' נ"ה) פ' חילותיך והנפעל ויתקבצו יתרו (יהושע ט) פ' לשון אוסף: **קבר** קבר אברהם (ראשי' כג) שמה קברו (שם מט) וקברתני בקבורתם (ראשי' מ"ז) המבלי און קברום (שמות י"ד) והוא לקברות יובל (איוב כא) והציווי עלה וקבור (ראשי' ג) והמצדד אחרי קברו את אביו והנפעל הקבר בשיבה טובה (שם טו) ופועל כבד ומצרים מקברים (במדב' לג):

קדר ויקרו וישתחוו (בראשית מא) ויקד האיש (שם כד) כמשקל ויתם הכסף ויתמו ימי בני שהם מן תמם ורבותינו אמרו בקירת הרום פ' נמיכה:

קד וקרה (שמות ל) פ' קושט עץ בושם: **קדח** קדחה באפי (דברי' לב) פ' בערה והוא פועל בעצמו אבל קדחתם באפי (ירמיו יז) פועל באחר, קודחי אש (ישעי' ג) והמצדד קדחו אש חמוסים (ישעי' סד) ומה נקרת הקדחת, לאבני אקדח (ישעי' נד) שמאירין כנחלים והאל"ף יתירה:

קדם שקדמת שלף יבש (תהלי' קנט) בימים קדמונים (יחזקאל לח) וקדמוניות אל תחבוננו (ישעי' מג) מימי קדם קדמתה (שם כג) ופועל כבד קדמו שיום (תהלים סח) קדמתי לברוח (יונה ד) קדמיני בימים (איוב ג) כמה אקדם יי' (מיכה ו) נקדמה פניו בתודה (תהלים צ"ה) מי הקדמני ואשלים (איוב מא) נחל קדומים (שופטים ה) שקדמו החיילות זה לזה עליו כמו חלקת הצורים, ואמרו רבותינו הבא מן הדרך מקדמינן לו שלום. מ"א גן בעדן מקדם (ראשי' ב) קדמת אשור (שם שם) קדמה מורחה (שמות כו) חצים אל הים הקדמוני (זכרי' י"ד) פ' מורחי:

קדר וקדר עליהם היום (מיכה ג) וקדרו השמים ממעל (ירמיו ד) וקודר הלכתי (איוב ל) והשם אלביש שמים קדרות (ישעי' נ) ופועל כבד והקדרתי את ככביהם (יחזקאל לב) ואקדיר עליו לבנון (שם לא) והתפעל התקדרו בעבים (מ"ב י"ח) פ' לשון שחרות. מ"א קדרתי שמה החוקתני (ירמיו ח) קדרו לארץ (שם יד) וקדרום שגבו ישע (איוב ה) פ' לשון נמיכה שנה' כאכל אם קידר שחוחי (תהלי' לח) וכי הלכנו קדרונתי (מלאכי ג) פ' שחוח:

קדש כי קדשו (במדבר יז) אל תגע בו כי קדשתוך (ישעי' סח) פ' יותר אני קדוש ממך כמו בני יצאוני פ' יצאו ממני, ואף כי היום יקדש בכלי (ש"א כא) פ' הכלי כמו אם עוד רבות בשנים פ' השנים אינמי כשמתח בקציר פ' הקציר, קדוש הוא (ויקרא כא) ועשו לי מקדש (שמות כה) ונפעל ונקדשתי (ויקרא כב) ונקדש ככבדי (שמות כט) פ' ונקדש המשכן בקרובי אקב (ויקרא י) ויקדש בס (במדבר כ) בתקדשי בכס (יחזקאל ל"ו) פ' כשיורא מזה שעשיתי בהם יאמרו צדיק יי' ככל דרכיו ופועל כבד קדש המלך (מ"א ח) ויקדש

ויקדש אותו (ראשי ב') והציוו קדש לי כל בכור (שמות י"ג)
 אני יי מקדשכם (שם לא) והתפעל התקדשו למחר (במדבר
 יא) והתקדשתם (ויקרא יא) והיא מותקדשת מטומאתה (ש"ב
 יא) המתקדשים (ישעי סו) הקדשתי לי כל בכור (במדבר ג')
 להקדשני (שם כ') אשר הם מקדישים (ויקרא כב). מ"א
 ומקדישים ללוים והלוים מקדישים (נחמ"י יב) פ' מעשרים מעשר
 מן המעשר ונותנים לכהנים. את מקדשו ממנו (במדבר י"ח)
 פ' מעשרד וכן פן תקדש המלאה הודע (דברים כב) כל' שמה
 תתעשר הבכירה והפילה תבואת הכרם וימנעו הבעלים מלעשר,
 וי"א פן תאסר כקודש והייב לשורפו שנה' פן תקדש פן תוקד
 באש. מ"א קדשו עליה מלחמת (ירמ"י ו) קדשו צום (יואל א')
 ויקדש את העם (שמות יט) ציויתי למקודשי (ישעי יג)
 והקדישם ליום הויבה (ירמ"י יב) הקדיש קרואיו (צפנ"א א)
 והקדישו את קדש (ישעי כט) התקדשו למחר (במדב"י י"א)
 התקדשו ובאתם (ש"א טז) כליל התקדש חג (ישעי ו') פ'
 זימון ותזמנה. מ"א וגם קדש היה בארץ (מ"א יד) ועבר
 הקדשים (שם טו) לא תהיה קדשה (דברים כ"ג) פ' קדשה
 נשואין קצובין עד זמן פלוני א"פ שכתב כתובה וכוונס אסור
 לפי ששמו קצובין לדבר, וגם קדש (דברי נב) זה משכב זכר.
 מ"א מקדש מולך הוא (עמוס ד') פ' ארמון:

קחה תקנהה שנינו (ירמ"י לא) אם קחה הברזל (קהלת ז)
 פועל באחר הוא משפטר יגוש אילולי הה"י פ' יכה
 כח השנים:

קחל ויקחל עליהם קרה (במדבר טו) פועל באחד ונפעל ויקחל
 העם (שמות לב) נקהלו היהודים (אסתר ט') והמצוד
 ובהקהיל (דברים י) אינמי בהקהל העדה (במדבר יז) הקהילו
 אלי (דברים לא) במקהלים אבדך יי (תלים כ"ז) במקהלות
 ברכו (שם ס"ח) קהלת יעקב (דברים לג):

קאה כאשר קאה את הגוי (ויקרא יח) ולא תקיא הארץ
 (ויקרא כ) פן תשבענו והקאתו (משלי כח) משפטו
 והקאותו כמשקל והשביתו לו אבל הוא עכשיו כמשקל והבאת
 אל תוך ביתך וכן והטלתי אותך ויקא את יונה (יונה ב) והשם
 קיא צואה (ישעי כח) ככלב שב על קיא (משלי כו) והציוו
 לדברים שתו ושכרו וקוי (ירמ"י כ"ה) משפטו וקאו ועכשיו כמשקל
 קיה כמו היה היו לפני יי כיצא בו יראו את יי קדושו שהפילו
 נענע האל"ף:

קיה ויקו לעשות ענבים (ישעי ה) יקו לאור ואין (איוב ג)
 פועל כבד שניהם כלו ויקוה יקוה לאור כמשקל יצו יי
 אתך ויצו המלך, והציוו קיה אל יי (תהלים כ"ז) והמצוד
 קוה קיחתי יי (שם מ) ופועל קל וקוי יי המה ירשו ארץ (שם
 ל"ז) אשר לא יבושו קוי (ישעי מט) כמשקל איה אלה עשוי וכן
 עושי המלחמה, והשם מקוה ישראל (ירמ"י יד) אבל חילפו וי"ז
 של עיקר בני"ד במלת וקוי יי חילפו כה (ישעי מו) פ' לשון
 תקוה כולן. מ"א קרוב לו אם אקוה שאול ביתי (איוב יז)
 ותקותי מי ישורני (שם שם) פ' תאוותי אם אתאוה שאול
 ביתי וכן תקות רשעים אבדה כוזה שנה' תאות צדקים א"ל
 טוב שבראש הפסוק מנהגו לזוג המלות. מ"א ונקו אליה
 (ירמ"י ג) יקוי הכוים (ראשי א) ומקוה עשיתם (ישעי כב) מקוה
 מים (ויקרא יא) פ' קיבין. מ"א קו המדה (ירמ"י לא) קו קו
 ומבוסה (ישעי יח) יצא קום (תהלים יט) פ' זר והוט של בנאי
 וכוזה ומקוה סחרי המלך (מ"א י) פ' המנהג המוגבל שימול
 המלך מרווח הסוחרים וכוזה את תקות חוט השני (יהושע ב')

פ' סימן וגבול וקו שלשים באמה יסוב אותו (דה"ב ד) זהו
 זר שאמרנו למעלה:
 קיטש אשר יקוט כסלו (איוב ח) אקוט בדור (תהלי צה) פ'
 כמו אקוץ, ויקץ מואב, והנפעל נקטה נפשי בחיי (איוב
 י) והתפעל ראיתי בוגדים ואתקוטטה (תל' קיט) אבל כפול
 הוא ובתקומיך אתקוטט (שם קלט) ונקוטו בפניהם
 (יחזקאל ו) מן הכפל לפי ספרים שהוא מודגש ויש ספרים
 שאינו מודגש לפיכך יהיה ונקוטותם בפניכם (שם כ) שהוא
 נפעל שלא מהכפל:

קול הקול קול יעקב (ראשי כז) קולות וברקים (שמות יט).
 מ"א קרוב לו ועיבדו. קול (שמות ל"ז) פ' קורא בנרון:

קום עתה אקום (ישעי לג) מו יקום לי (תהלים צ"ד) קום ברק
 (שופט"י ה') קמתני אני (שיר ה') קמים עלי (תהלים ג)
 שאון קמיד (שם ע"ד) וקאם שאון בעמיד (הושעי ז) זו האל"ף
 היא הקמ"ץ שמוכחת על עי"ן של פועל. מ"א קרוב לו ויקם
 שדה עפרון (ראשי כג) הקימותי את דבר יי (ש"א טו) והמצוד
 הקם תקים עמו (דברים כב) והמצוד של ראשון בידי לא איכל
 קום (איכה א') ויקומני לו למטרה (איוב ט"ז) יקם סערה לדממה
 (תלים ק"ז) ויקם עדות ביעקב (שם ע"ח) הוקם על (ש"ב כב)
 והכפול והרבותיה אקומם (ישעי מ"ד) והתפעל ממתקוממים
 בימיניך (תהלים י"ז) כמשקל תחוללכם ויש פועל כבד אחר
 קיימו וקבלו (אסתר ט) ומאמר אסתר קיים (שם שם) לקיים
 כל דבר (רות ד) ואכרות קומת ארזיו (מ"ב י"ט) כל' כל
 העומד כמו לשון יחיד של קמים עלי ואינו כמו זאת קומתך
 שהתי"ו של לשון נקבה והראשונה יתירה כל העומד מארזי
 כמו מבחר ברושיו, אינמי קומת ארזיו כמשקל טובת חן,
 מורת רוח ואינה לשון קומה כלל. קמו בי עדי שקר (תלים
 כז) יקום עד אחד (דברים יט) מן קמים עלי, ימוה נקרא מקום
 מפני שעומדין בו הענינים, ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום
 אחר (אסתר ד') פ' כיני לבורא וכוזה אמרו דבתינו המקום
 יעזור ויברך, מעונה אלהי קדם, מעון אתה, וכן במקום אשר
 יאמר להם (הושעי ב') פ' תחת או הלה, מנדיש ועד קמה
 (שופטים טו) ושלח בקמות פלשתים לפי שהתבואה עומדת.
 מ"א ועינו קמה (ש"א ד') פ' אע"פ שהאבד של עין עומד
 כמוה שהוא אורה כהה ותרג' כלו עיניהם קמה עיניהן, וקמה
 בידך (ש"א כד) לא תקום ולא תהיה (ישעי ז') כמו לשון
 המשנה יתקיים הדבר בידך, ואת כל היקים (ראשי ז) משפטו

הקיים פ' העולם העומד, וקם הבית אשר בעיר (ויקרא כה)
 ויקם שדה עפרון (ראשי כג) וחגן בנים של קיימא:

קין קינה היא וקוננה (יחזקאל לב) והפועל הכבד נכפל שנה'
 ויקונו ירמ"י (דה"ב לח) תקוננה אותה (יחזקאל לב) משפטו
 תקננה שתי נוג"ן של עיקר ואחת של רבים של נקבות כגון
 תשמענה תשלחנה, ותראין המילדות וכן תרונה שפתי הבליעו
 אחת בשניה ורגושה כדי שיעמדו שתים במקום שליש:
 קרף שנהבים וקופים (מ"א י) היה דומה לבן אדם אילולי
 השער שעל גבי ורבותינו אמרו כל הולך על כפיו זה
 הקרף מפני שיש לו כפות ידים ורגלים וצפרנים כאדם. מ"א
 תקופות השנה (ש"א לד) לתקופות הימים (שמואל א' א')
 ותקופתו על קצותם (תהלי יט) פ' החזרת זמן למקומן כמה
 שנאמר כי הקיפו ימי המשחה (איוב א) כמה שנאמר והי
 לתקופת השנה (דה"ב כד) כמשקל הסיתוך, והרגש שבשניהם
 מגיד על הצר"י של השיב הקים וירא' כי הם מעיקר נקף:
 קוץ וקץ עליו העיט (ישעי יח) וקוץ וחורף (ראשי ח) כלוב
 קיץ

מחברת הערוד קור-קלש לר שלמה פרחון

הדבר על האש מעט מעט, ואיש מקטרתו בידו (יחזקאל ח)
ולשון רבים ואת כל המקטרות הסירו (דתי"ב ל). קיטור הארץ
(ראשי"ט) שלג וקיטור (תהלים קמ"ח) פ' עשן. מ"א הצרות
קטורות (יחזקאל מז) פ' קטורות בבנין ורבותינו אמרו מאי
קטורות אילו שאינן מקורות ותרגו' ותקשור על ידו שני מקטרת
על ידה. איננו קטרי הצריה (דניאל ה) פ' קטרי מתנו ומשרי
קטרוין (שם שם) פ' מתיר קשר בלר' מפענת סתומות: שן
ק"ק קקיון (וינה ד) פ' אילן יש לו פרי שעושין ממנו שמן
דתנן ולא בשמן קיק ואמרו' בגמור' מאי קיק קקיון דיונה:

קיר קירות הבית:

קלל' הן קלותי (איוב לט) ובוני יקלו (ש"א ב) כי קלות נחום
א) והנפעל ונקלותי עור (ש"ב ו) והרגש במקום אות
כפולה, הקל ארצה וזולין (ישעי' ט) כמשקל מסב קלע מן
סבב, והמצדר להקל כל נכבדי ארץ (ישעי' כג) ונקל זאת
(מ"ב ג) על נקלה (ירמיו ו) ואקל בעיניה (ראשי"ט מז) ותקל
גביתה (ראשי"ט יו) ומשפט כל הקופין הללו להרגיש משום
הבלעת נז' של נפעל בהן. מ"א קלים היו רודפינו (איכה ד)
ועל קל נרכב (ישעי' ל) בכרה קלה (ירמיו ב). מ"א כפול
קלקל בחצים (יחזקאל) וכל הגבעות התקלקלו (ירמיה ד)
בלחם הקלוקל (במדבר כא) פ' קל משום קלות מתנודד. מ"א
והוא לא פנים קלקל (קהלת י) פ' לשון צחצוח וגיחון פנים
כמו נחשת קלל (יחזקאל א) ומקלל אביו (שמות כא). בן מאה
קלה קלוי באש (ויקרא ב) אשר קלם מלך בבל באש (ירמיה
כט) פ' שדפה. מ"א מקלה אביו (דברים כז) פ' לשון
הפעלה היא כל' מהקלה והנפעל ונקלה אחיך לעיניך (דברים
כה) ונקלה כבוד מואב (ישעי' יו) איש דש ונקלה (ש"א יח)
ומדוע הקילוחני (ש"ב יט) פ' לשון זלוזל ובוזין:

קלח או בקלחת (איכה ג) כבשר בתוך קלחת (ש"א ב)
פ' קריחה וסיר:

קלט' שרוע וקלוט (ויקרא כב) פ' רגלו כמושה וקצרה ומוח
נאמר ערי מקלט (במדבר לה) שקולטין את הרוצח
ותנן כדו שיקלוט את העין פ' יתפוס הרמות כצביעה. איננו
וקולטת את השמרים:

קלם לעג וקלם (תהלים מד) וקלמה לכל המדינות והוא
במלכים יתקלם (חבקוק א) פ' מלעגו. מ"א היפוכו
לקלם אתנן (יחזקאל יו) פ' לשבח לקיחת אתנן ושדברים שזה
היפוך והן שוין במבטא כגון ותשקט הארץ פ' נחה שקטת
בהשקט ארץ מרום, פ' בהרגו רוח הרומית ונישובה כיצא
בו ושרשך מארץ חיים סלה פ' עקירת שרשו, ונקעתם גם
שרשו פ' עשו שרש כיצא בו ויאהל אברם ויבא פ' הסיעו
אהלו, ויאהל עד סדום תקע אהלו, וכל קילום בדברו רבותי
לשבח:

קלע מסב קלע (מ"א ו) פ' פועל עבר הוא פ' צייר וכן קלע
עליהם (שם שם) ומקולעות פקעים (שם שם) פ' צורות
כמהין ופטריות בציון. מ"א חנני קולע את יושבי הארץ
(ירמיו ו) קולע באבן (שופטים כ) פ' משליך, בקלע (ש"א
יז) פ' כלי שמשליכין בו אבנים ביד שגא' וקלעו בידו (ש"א
יז) ויסבו הקלעים (מ"ב ג). מ"א קלעים לחצר (שמות כז)
פ' בגדים תלויין ומוה נקרא קלע של ספינה ודיומו טבלות הדלתות
לקלעים שנאמר ושני קלעים הדלת (מ"א ו):
קלש ולשלש קלשון (ש"א יג) פ' כלי זיון ולו ג' שינים
יקרא

קין (עמוס ח) פי תאנים לחים, ומאה קין (שמואל ב' טז)
פ' תאנים יבשים וקראו כן שהן פרי הקין, וכן כי על קיצר ועל
קצירך (ישעי' מז) והלחם והקין (ש"ב מז). מ"א קצתי בחיי
(ראשי"ט כז) פ' מאסתי בחיי כמו מוסר יי' בני אל המאס ואל
תקין בתוכחתו, הגה אילו שתי הלשונות שוין ותרגום ואם
בחוקתי תמאסו ואם בקייני תקוצון. מ"א ויקצו מפני בני
ישראל (שמות א) ויקץ מואב פ' צטטער ולא יכול לסבול. מ"א
אשר אתה צד עליה כולשון במצור ובמצוק אבל הפוך הוא
וכן נעלה ביהודה ונקיצנה (ישעי' ז) פ' ונקיצנה ו"א בלא
הפוך תוכל לפרשה כל' נמנה עליה קצין. מ"א הקין הנער
(מ"ב ד) הקיצותי ואראה (ירמיו לא) העירה והקיצה (תהלים
לה) אילו פועלין בעצמן וכן והקין וקת נפשו (ישעי' כ"ט)
פ' ינעור משנתו ועמי הארץ אימרים המקיין רדומים לצפית נסמך
נל ה"ל והוא טעות מפני שלא תמצא במקרא הקין מוקין אחר
אלא מוקיין עצמו כמה שנאמר הקיצו ודגנו (ישעי' כ"ח) אינו
כמו השיבו הקימו. מ"א ויקץ בישראל (כ"א יא) פ' וימרוד
בישראל וכן אמר התרגו' ומירד בישראל:

קור אני קרתי (מ"ב יט) פ' פנעתי מפני שהמשיל חילול
לנהרות והמשיל חילוליו לרגליו לפיכך אמר אני קרתי
ושתיתי מים, ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצור כמו וקרהו
אסון, את כל הקורות אותם. מ"א כהקיר ביד מימיה כן
הקרה רעתה (ירמיו ו) מקור מים חיים (שם ז) לשון ניבוע.
מ"א בצל קורת (ראשי"ט) קורות בתינו (שיר א) מפיל הקורה
(מ"ב ו) פ' עזי תקרה, וקורי עכביש יארוגו (ישעי' נט)
קוריהם לא יחיו לבגד (שם) פ' משל הוא המשיל עצתם
ומעשיהם לאריגת כלבי"ת שהוא שיץ אורג ברוקו על פני
החור כמו בגד לתפוס בו הזוב לאכלו והוא בגד שלא יכול
לעמוד ונתפס הי"ג ז"ל שחיבר עם זה קור וחום, ולפני קורתו
מי יעמוד, והוא מעיקר קרר אפרשנו למטה:

קוש ולמוכית בשער יקושו (ישעי' כט) פ' יעשו קושיא, וכן
התקושו וקושו (צפני ב) מעיקר התבוננו מן בון
אבל נכפלו אבל וקושו לא נכפל:

קטט פירשנוהו בערך קוט וממנו נקוטו בפניהם (יחזקאל ו)
ונקוטותם בפניכם (שם כ) נקטה נפשי (איוב י) פ' כמו
לשון יאוש הוא שתלאה הנפש מלסבול ותתיאש:

קטב וקטב מירי (דברים לב) מקטב ישוד צהדים (תהלים
צא) שער קטב (ישעי' כח) פ' נגף ומשחית ומות:
קטל אם תקטול אלוה שרע (תהלים קלט) פ' אל התרגוהו
מפני שינוה מן הצרות, הן יקטלני (איוב יג) מהר עשו
מקטל (עובדי א) פ' תרגו' מיתה:

קטן קטנתי מכל החסדים (ראשי"ט לב) ותקטן עור זאת (ש"ב
ז) בי קטן הוא (עמוס ז) הקטנים עם הגדולים (תהלי'
קטו) ליום קטנות (זכריה ד) קטני עבה ממתני אבי (מ"א יב)
משפטו קטוני כמשקל קרובי מן קרוב ופועל כבד להקטין איפה
(עמוס ח):

קטף ראש ונקותיו קטף (יחזקאל יז) וקטפת מלילות (דברי'
כג) רך אקטוף (יחזקאל יז) הקוטפים מלוח עליו שיה
(איוב ל) והנפעל לא יקטף (שם ח) פ' כריתה ושבידה:

קטר אשר קטרו שמה (מ"ב כג) מקטר קטרת (שמות ל)
קטר יקטרון (ש"א ב) מצדר הוא הקטר (ירמיו מז)
כמשקל והדבר אין בהם, כליל תקטר (ויקרא ו) מקטר מוגש
(מלאכי א) ושימו קטרה באפך (דברים לג) פ' עישון ושום

יקרא כך וכן שלמה הקטן דל אמר בפיוט הכי קל שוני
ל שוני כלל דבורי והוא כלל ויני ויני

קמה ותקח קמה ותלש (ש"א כח) קתי ריחים וטחני קמה
(ישעי' מז) קמה שערים (במדבר ד) צמח בלי עשה
קמה (חושע ה) זהו ומרא קצר בלוי עשה פירות ותבואה
הנמחנת להיות קמה וכן המוציא לחם מן הארץ דילג ההיטה
והטחינה והלישה והאפיה :

קמט ותקמטני לעד היה (איוב י) אשר קמטני בלא עת (איוב
כב) פ' לשון קשירה ואסירה ותנן כשיעלה הקמט תחת
הדד , פ' יתקשר הבשר והעמוד , אינמי נתפתחו הקמטים
פ' בשר נתקשר ותפשמם הם הפימות שיהיו בצדי השמנים
שנא' ועש פימה עלי ככל (איוב טו) :

קמל החפיר לבנון קמול (ישעי' לג) קנה וסוף קמלו (ישעי'
יט) פ' נכרת ונשבר כמו אמל :

קמץ וקמץ מושם מלא קומצו (ויקרא ב) ומוזה נאמר לקמצים
(ראשי מא) לפי שכל המקמץ והמאסף בכפותיו עושה
ו"א לקמצים פ' לחלקים חלק לאכול וחלק להצניע ותנן מקמצין
ביניהן פ' מחלקין :

קמש והנה עלה כולו קמשונים (ישעי' לד) כגון ודעונים פ'
מין קוצים :

קן ומשקלו קני (ש"ב כא) פ' להב של הנית ו"א משפטו
בי"ד כלו' קין ואילולי זה היה משקל קנו כמו שתאמר
בן בנו :

קנא המקנא אתה לי (במדבר יא) קנא קנאתי (מ"א י"ט)
רוח קנאה (במדבר ה) ונא' בדיפוי נמי שנא בקנאו את
קנאתי (שם כד) כמו ובקשתם ולא תמצאו , בקנאתו לבני
ישראל (ש"ב כא) כמשקל ביום צוותו שהוא בה"י אף על פי
שנכתב באל"ף , וכך סמול הקנאה המקנא (יחזקאל ה'
ומשפטו מקנא כמשקל משינא לגוים מפני שיתכן להיות כזה
וכוח כמה שנא' מוצא רוח מאוצרותיו , המוציא לחם , פירוש
לשון המקנא לאשתו , מ"א הם קנאוני בלא אל (דברים לב)
יקנאוהו בודים (שם שס) פ' וכעיסוהו , מ"א ויקנאו בו אחיו
(ראשי לו) ותקנא רחל באחותה (שם ל) ויקנאו אותו פלשתים
(שם כו) פ' חמדוהו :

קנע פן תקע נפשי מעליה (ירמי ו) כמשקל ותקל גבירתה
מעיקר קלל שנאמר ממנו הן קלותי , ובווי קלו , שהדגש
במקום ל"מ"ד של כפול וכן כאשר נקעה נפשי (יחזקאל כג)
כמשקל ונבלה שם שפתם , ורחבה ונסבה מעיקר בלל וסבב ,
אינמי ונקבה רוח מצדים מן גפן בוקף פ' לשון הוחה והסרה
וכן ותקע כף ירך יעקב (ראשי לב) פ' זה ממקומו ואם פירשנהו
על ירך אחר בערך יקע יתכן גם הוא הבין :

קער הקערה האחת (במדבר ז) והסמוך קערת כסף (שם)
קערתו כסף :

קפא קפאו תהומות (שמות טו) הפקאים על שמדיהם (צפני'
א) פ' כיום שנקרש נקרא כך כמו וכנבניה תקפאיני
(איוב י) והשם יקרות וקפאון (זכריה יד) פ' השלג הנקש כמשקל
צמאון מעיקר צמא :

קפד קפדתי כאורג חיי (ישעי' לח) פ', לשון מיהור , קפדה
בא (יחזקאל ז) ו"א לשון קישור כי האורג אינו משלים
המסכת עד סופה אלא מניח מן חשתי מעט לחבר בנר אחר
כך הליו לא השלים שנותיו לגמדי עד שעזרו הבוחר ותרגום
הקצר קצרה ידי מפרות (ישעי' ז) האתקפודא איתקפידת
גבורתי , מ"א למודש קיפור (ישעי' ד) פ' שרץ שכל גופו קוצים
וכשיגיע בו האדם יכפול עצמו ויכניס ידיו ורגליו לבטנו ויעשה
ככדור והקוצים מכל צד :

קפו שמה קנתה קפו (ישעי' לה) י"א העטלף שהוא עוף
הפורח עם צאת הכוכבים כי השרצים והחיות אין להם
קן [ע' געני' סגס עטלף] :

קפיץ אם קפיץ באף רחמיו סלה (תהלים עו) ועולתה קפצה
פיה (איוב ה) ולא תקפיץ את ירך (דברים טו) פ' לא
תסגר ירך ותסתם כי פתח תפתח , והנפעל בכל יקפצון (איוב
כד) , מ"א מקפיץ על הגבעות (שיר ב) פ' מתהר וכן תרגום
לנחר בהם לקפצא בהון ואמרו , וברתינו מכאן שהדיוט קיפיץ
בראש פ' משיב דבר בטרם ישמע בטוב :

קציץ קציץ עבות דשעים (תהלים קכט) פ' קוטע וכן קצותה
את כפה (דברים כה) הדגש במקום הכפל פ' אם תחזיק
האשה בזכות האיש בביצו או בהוטמו או בברונו צריכין אותם
שעומדין שם להסיר ידה ועושה לו דין נוק וצער ורופי ושבת
ובושת אבל אינה חויבת קציעת יד ומחו וקצותה , כל זמן שאי
אתה יכול להסיר ידה מאבריו ולא תקציץ ידה הרי זה
קוטע , מ"א קרוב לו הודיעני י"י קצי' פ' מה שקצצת לי להחיות
מן השנים וכן קץ כל בשר כמשקל קן מעיקר שמה קננה
קפח , ומוזה על אנה תשימון קנצין למילין (איוב יח) ושמה הניצן
יתירה פ' זמן וגבול :

קנה קנתי איש (ראשי ד) קונה שמים וארץ (שם יד) קנית
מקדם (תהלים עד) פ' לשון בריאה ויצירה וכן הלא הוא
אביך קנד (דברים לב) פועל הוא ואינו כמו קונד שהוא שם
אלא כמו עֶשְׂךְ קנד כשום הפסקת דברים (מינה מסקפה) נא'
קנד שניה פועל עבר , מ"א אשר קנה אברהם (ראשי כ"ג)
מכסף מקנתו (ויקרא כה) פ' לקיחה בדמים , מ"א קנתי
מועורי (זכרי' יג) פ' לשון ומקנה רב (דברים לב) ומקניהם
וקנינם , מ"א כאשר ינוד הקנה במים (מ"א יד) ושעה קניס
(שמות כ"ה) והסמוך קנה חמדה (יחזקאל ג) כפתוריהם
וקנותם (שמות כ"ה) ומוזה נאמר ואזורעי מקנה תשבר (איוב
לא) אבל משפטו מקנה כמו ירבה וקנה כמשקל על ביתה ועל
שדה , מ"א לא קנית לי בכסף קנה (ישעי' מג) פ' מקנה ,
מ"א וקנה בושם (שמות ל) פ' קליפת עץ של בושם נקרא כך ,
מ"א וכסף בקנה ישקלו (ישעי' מז) פ' מאונים וכן אמר הטר'
ובדבוי רבותי קנה ומותנה שלה פ' העמוד של מאונים והחוטין
הנפשלין משיני ראשין מוכאן ומוכאן :

קנים קנמון (שיר ד) פ' עץ בושם שמעשנין בו במוגמר לפני
המלכים והגדולים וקנמון בשם מחציתו (שמות ל)

קנה קנתי איש (ראשי ד) קונה שמים וארץ (שם יד) קנית
מקדם (תהלים עד) פ' לשון בריאה ויצירה וכן הלא הוא
אביך קנד (דברים לב) פועל הוא ואינו כמו קונד שהוא שם
אלא כמו עֶשְׂךְ קנד כשום הפסקת דברים (מינה מסקפה) נא'
קנד שניה פועל עבר , מ"א אשר קנה אברהם (ראשי כ"ג)
מכסף מקנתו (ויקרא כה) פ' לקיחה בדמים , מ"א קנתי
מועורי (זכרי' יג) פ' לשון ומקנה רב (דברים לב) ומקניהם
וקנינם , מ"א כאשר ינוד הקנה במים (מ"א יד) ושעה קניס
(שמות כ"ה) והסמוך קנה חמדה (יחזקאל ג) כפתוריהם
וקנותם (שמות כ"ה) ומוזה נאמר ואזורעי מקנה תשבר (איוב
לא) אבל משפטו מקנה כמו ירבה וקנה כמשקל על ביתה ועל
שדה , מ"א לא קנית לי בכסף קנה (ישעי' מג) פ' מקנה ,
מ"א וקנה בושם (שמות ל) פ' קליפת עץ של בושם נקרא כך ,
מ"א וכסף בקנה ישקלו (ישעי' מז) פ' מאונים וכן אמר הטר'
ובדבוי רבותי קנה ומותנה שלה פ' העמוד של מאונים והחוטין
הנפשלין משיני ראשין מוכאן ומוכאן :

קנים קנמון (שיר ד) פ' עץ בושם שמעשנין בו במוגמר לפני
המלכים והגדולים וקנמון בשם מחציתו (שמות ל)

קנה קנתי איש (ראשי ד) קונה שמים וארץ (שם יד) קנית
מקדם (תהלים עד) פ' לשון בריאה ויצירה וכן הלא הוא
אביך קנד (דברים לב) פועל הוא ואינו כמו קונד שהוא שם
אלא כמו עֶשְׂךְ קנד כשום הפסקת דברים (מינה מסקפה) נא'
קנד שניה פועל עבר , מ"א אשר קנה אברהם (ראשי כ"ג)
מכסף מקנתו (ויקרא כה) פ' לקיחה בדמים , מ"א קנתי
מועורי (זכרי' יג) פ' לשון ומקנה רב (דברים לב) ומקניהם
וקנינם , מ"א כאשר ינוד הקנה במים (מ"א יד) ושעה קניס
(שמות כ"ה) והסמוך קנה חמדה (יחזקאל ג) כפתוריהם
וקנותם (שמות כ"ה) ומוזה נאמר ואזורעי מקנה תשבר (איוב
לא) אבל משפטו מקנה כמו ירבה וקנה כמשקל על ביתה ועל
שדה , מ"א לא קנית לי בכסף קנה (ישעי' מג) פ' מקנה ,
מ"א וקנה בושם (שמות ל) פ' קליפת עץ של בושם נקרא כך ,
מ"א וכסף בקנה ישקלו (ישעי' מז) פ' מאונים וכן אמר הטר'
ובדבוי רבותי קנה ומותנה שלה פ' העמוד של מאונים והחוטין
הנפשלין משיני ראשין מוכאן ומוכאן :

קנים קנמון (שיר ד) פ' עץ בושם שמעשנין בו במוגמר לפני
המלכים והגדולים וקנמון בשם מחציתו (שמות ל)

קנה קנתי איש (ראשי ד) קונה שמים וארץ (שם יד) קנית
מקדם (תהלים עד) פ' לשון בריאה ויצירה וכן הלא הוא
אביך קנד (דברים לב) פועל הוא ואינו כמו קונד שהוא שם
אלא כמו עֶשְׂךְ קנד כשום הפסקת דברים (מינה מסקפה) נא'
קנד שניה פועל עבר , מ"א אשר קנה אברהם (ראשי כ"ג)
מכסף מקנתו (ויקרא כה) פ' לקיחה בדמים , מ"א קנתי
מועורי (זכרי' יג) פ' לשון ומקנה רב (דברים לב) ומקניהם
וקנינם , מ"א כאשר ינוד הקנה במים (מ"א יד) ושעה קניס
(שמות כ"ה) והסמוך קנה חמדה (יחזקאל ג) כפתוריהם
וקנותם (שמות כ"ה) ומוזה נאמר ואזורעי מקנה תשבר (איוב
לא) אבל משפטו מקנה כמו ירבה וקנה כמשקל על ביתה ועל
שדה , מ"א לא קנית לי בכסף קנה (ישעי' מג) פ' מקנה ,
מ"א וקנה בושם (שמות ל) פ' קליפת עץ של בושם נקרא כך ,
מ"א וכסף בקנה ישקלו (ישעי' מז) פ' מאונים וכן אמר הטר'
ובדבוי רבותי קנה ומותנה שלה פ' העמוד של מאונים והחוטין
הנפשלין משיני ראשין מוכאן ומוכאן :

קנים קנמון (שיר ד) פ' עץ בושם שמעשנין בו במוגמר לפני
המלכים והגדולים וקנמון בשם מחציתו (שמות ל)

קנה קנתי איש (ראשי ד) קונה שמים וארץ (שם יד) קנית
מקדם (תהלים עד) פ' לשון בריאה ויצירה וכן הלא הוא
אביך קנד (דברים לב) פועל הוא ואינו כמו קונד שהוא שם
אלא כמו עֶשְׂךְ קנד כשום הפסקת דברים (מינה מסקפה) נא'
קנד שניה פועל עבר , מ"א אשר קנה אברהם (ראשי כ"ג)
מכסף מקנתו (ויקרא כה) פ' לקיחה בדמים , מ"א קנתי
מועורי (זכרי' יג) פ' לשון ומקנה רב (דברים לב) ומקניהם
וקנינם , מ"א כאשר ינוד הקנה במים (מ"א יד) ושעה קניס
(שמות כ"ה) והסמוך קנה חמדה (יחזקאל ג) כפתוריהם
וקנותם (שמות כ"ה) ומוזה נאמר ואזורעי מקנה תשבר (איוב
לא) אבל משפטו מקנה כמו ירבה וקנה כמשקל על ביתה ועל
שדה , מ"א לא קנית לי בכסף קנה (ישעי' מג) פ' מקנה ,
מ"א וקנה בושם (שמות ל) פ' קליפת עץ של בושם נקרא כך ,
מ"א וכסף בקנה ישקלו (ישעי' מז) פ' מאונים וכן אמר הטר'
ובדבוי רבותי קנה ומותנה שלה פ' העמוד של מאונים והחוטין
הנפשלין משיני ראשין מוכאן ומוכאן :

קנים קנמון (שיר ד) פ' עץ בושם שמעשנין בו במוגמר לפני
המלכים והגדולים וקנמון בשם מחציתו (שמות ל)

קנה קנתי איש (ראשי ד) קונה שמים וארץ (שם יד) קנית
מקדם (תהלים עד) פ' לשון בריאה ויצירה וכן הלא הוא
אביך קנד (דברים לב) פועל הוא ואינו כמו קונד שהוא שם
אלא כמו עֶשְׂךְ קנד כשום הפסקת דברים (מינה מסקפה) נא'
קנד שניה פועל עבר , מ"א אשר קנה אברהם (ראשי כ"ג)
מכסף מקנתו (ויקרא כה) פ' לקיחה בדמים , מ"א קנתי
מועורי (זכרי' יג) פ' לשון ומקנה רב (דברים לב) ומקניהם
וקנינם , מ"א כאשר ינוד הקנה במים (מ"א יד) ושעה קניס
(שמות כ"ה) והסמוך קנה חמדה (יחזקאל ג) כפתוריהם
וקנותם (שמות כ"ה) ומוזה נאמר ואזורעי מקנה תשבר (איוב
לא) אבל משפטו מקנה כמו ירבה וקנה כמשקל על ביתה ועל
שדה , מ"א לא קנית לי בכסף קנה (ישעי' מג) פ' מקנה ,
מ"א וקנה בושם (שמות ל) פ' קליפת עץ של בושם נקרא כך ,
מ"א וכסף בקנה ישקלו (ישעי' מז) פ' מאונים וכן אמר הטר'
ובדבוי רבותי קנה ומותנה שלה פ' העמוד של מאונים והחוטין
הנפשלין משיני ראשין מוכאן ומוכאן :

קנים קנמון (שיר ד) פ' עץ בושם שמעשנין בו במוגמר לפני
המלכים והגדולים וקנמון בשם מחציתו (שמות ל)

מחברת הערוך קצב-קרב לר' שלמה פרחון

קרב וקור וחום (ראשי ה) כמו חום מן חום ומנו כשב
יתחמו כך קור מן קרד וכן ולפני קרתו מי יעמוד (תלים
קמו) משפטו להיות דגוש וכמו ואין נסתר מחמתו אבל הדיש
לא תדגש כך ראוי להיות, ביום קרה (נהום ג) כמשקל קורר
הלכתי בלא חמת שהוא מן חום, ושמה שפרויה מן שום
ומן מים קרים על נפש עיפה (משלי כיה) משפטו להיות דגש
כמו מים חמים, יהיו תמים מן תמם, וזוה נאמר בעליית
המקרה (שופטים ד) פ' המוקדת מושם הקדירות שיש לה
היו יושבין בה בימי הקיץ והתרגי אמר בעליית בית קייטא
משפטו להיות דגוש אילולי הדיש ועכשיו הוא כמשקל מגוררת
במגרה מן גור אנמי במארה אתם נארים מן ארז:

קרא קרא לילה (ראשי א) קורא חדרות (ישעי מא) לראות
מה יקרא לו (ראשי ב) ותקראן לו השכנות שם (רות
ד) והמצדר קראו מקרא (ישעי א) לקרא כולם בשם יי' צפני
ג' וקורא לך שם חדש (ישעי ס"ב) וישראל מקוראי (ישעי
מ"ח) והשם מקרא קרש (שמות יב) ועל מקראיה (ישעי ד')
פ' נקיבת שם. מ"א קרא בגרון (ישעי נח) יהיו נקראים
לפני המלך (אסתר ו) ואני לא נקראתי (שם ד) פי' דיבור
וספור בקול שניא וקרא לך את הקריאה. מ"א וקראהו אסון
(ראשי נוב) פן יקראנו אסון (שם שם) מדוע קראוני (ירמי ג)
וקראת אתכם הרעה (דברים לג) משפטו וקראה כי לא היה
מדבר פנים בפנים עם הנקבה כמו וקראת שמו ישמעאל
אבל הוא כמו ושבת לנשיא (יחזקאל מ) שהוא ושבה כלי
חזרה וכן הנה העלמה הרה גם הוא שאל כתיב, ששים הנה
קוראותיך (ישעי ג"א) נקרא נקראתי (ש"ב א) וקרא אבשלום
(ש"ב י"ח) כולן לשון היקדר דברי אשר קרד, וקראהו אסון
(ראשי מ"ב) בחילוף אל"ף בה"י. מ"א קרא דגד ולא ילד
(ירמי יז) כאשר ידרף הקורא בהרים (ש"א כו) פ' עוף מן הרים
גדלים וגונב ביצי עופות אחרים ודוגר אותם כאדם העושה עושר
ולא במשפט לא ישמח עליהם (למחור דגים סה"ס ע"י נעיל סה"ס דג"ל):

קרב ולא קרב זה אל זה (שמות יד) קרבה שנת השבע (דברי
טו) וקרב מול בני עמון (דברים ב) ואז יקרב לעשותו
והמצדר לקרבה אל המלאכה (שמות לו) ובקרבתם אל המזבח
(שמות מ) וקרבת אליהם יחפצון (ישעי נ"ח) והציווי קרבו
לפני יי' (שמות ט"ז) קרב אל המזבח (ויקרא ט) קרבה אל
נפשי גאלה (תהלים סב) בקרבו אקדש (ויקרא י) ואיש את
קרבו (שמות לב) כל הקרב הקרב (במדבר י"ז) פ' הראשון
שם והשני פועל, והנפעל וקרב בעל הבית (שמות כב) ופועל
כבד והקריב הכהן (ויקרא א) תקריבוני אלי (דברים א) אבל
כאשר הקריב לבא מצרימה (ראשי יב) ופרעה הקריב (שמות
י"ד) משפטו כמו והיו כאשר קרב, והמצדר ביום הקריבו את
זבחו (ויקרא ז) והציווי הקרב אליך את אהרן אחיך
(שמות כח) ומפועל וקרב אותם (יחזקאל לו) אבל משפטו
בדיגוש כמשקל בלע פלג לשונם וכן קרבו רבכם יאמר יי'
(ישעי מ"א) כמשקל דברו אל כל ערת בני ישראל אילולי
הדיש וסימנך הנישו עצמותיכם (ישעי מא) וזוה נקרא
הקרבן ויש בו ג' שינוי הראשון קרבן ורובן כך, והשני ולקרבן
העצים (נחמי יג) והשלישי ואל השלחנות בשר הקרבן (יחזקאל
מ). מ"א קרבו לו ואבימלך לא קרב אליה (ראשי כ) ואקרב
אל הנביאה (ישעי ח) ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים
(דברים יט) פ' בעילה. מ"א כי יקום בקרבך נביא מקרב אחיך
(דברי יג) ובערת הרע מקרבך (שם שם) מקרב עמם (ויקרא יח)

קצב ויקצב עץ (מ"ב ו) פ' ויכרת וכן לקצבי הרים ידרתי (יונה
ב) פ' קציו ארץ וכן קצב אחד (מ"א ז) פ' שיעור אברין
וכן כעדר הקצבות (שיר ד) פ' התיכות שוות:

קצה מקצה רגלים (משלי כו) לקצות בישראל (מ"ב י) פ'
לכרות קצותם וכן פ' קצה ארץ (תהלים כה) פ' סופם
שנפסק ונשלם. מ"א קרוב לו קצה בחוברת (שמות כו) שתי
קצותיו ואין קצה למרכבותיו (ישעי ב) כמשקל הרבה בכה
והנה מפני יצא. מ"א קרוב לו ומקצה אחיו (בראשית מז)
ומקצתם יעמדו לפני המלך, והמצדר קצות עמם רבים
(חבקים ב) ותמא נפשך אמר התרגום ברתא עמין סגיאי
ועל נפשך חסרתא וכן ויקצו מזועזיך (שם שם) פ' יכרתו
קצותך המזועזעים שלו ונתפס חיוג שהיה סובר שהוא כמו
ויקצו אבל הוא כמו ויוגב שהוא כחיתת זנב. מ"א אשר הקצו
(ויקרא יד) אחתי הקצות את הבית (שם) פ' קלוף הכתלני:
קצה יודש קצה (ישעי כח) והפנין קצה (שם שם) פ' כמון
שחור עושין ממנו על פני הככר של לחם מפני שדחיו
טוב וכל אשה שאוכלת ממנו אונקיא עם הדבש תהי נדה
בלא עת:

קצן והיית לנו לקצין (שופטים יא) קציני אנשי המלחמה
(יהושע ז) קצינד נדרו יחד (ישעי כב) פ' שרי הצבא,
וי"א כי נעלה ביהודה ונקיצנה (ישעי ז) פ' נמנה עליה קצין
ופירש ואמר ונמליך מלך בתוכה:

קצע קציעו מבית (ויקרא יד) פ' ויקלף וכן יעשהו במקצעות
(ישעי מד) פ' כלי חרש שמקלף בו העצים והתרגו אמר
באוזמליא. מ"א למקצעות המשכן (שמות כו) פ' צד ופינה.
מ"א מר ואהלות קציעות (תהלים מה) תרג' וקרה וקציעתא
ובפרק פטום הקטרת קציעה פ' ענברע ורבי סעדיה ז"ל פ'
קשט ונתפס לפני שנאמר לפטום הקטרת קציעה וקשט לשני
סמוי"ס ורבינו הפין אלוף סגי נהור ראש ישיבה אמר ענברא
והדין עמו:

קצה קצה יי' (זכרי ז) אל תקצוף יי' (ישעי ס"ד) מקצפו
תרעש הארץ (ירמי י) והתפעל והיה כי ירעב והתקצף
(ישעי ה) ופועל כבד את אשה הקצפת (דברי ט) ובחורב
הקצפתם (שם שם) מקציפים הייתם (שם שם) פ' מוכעיסים
שנא' ויקצוף משה (במדבר ל"א) וזוה אמרו רבותינו לועף
ובעם רתחה הלא כשיעף הים יראה כסיר נפוח. מ"א ותאנתי
לקצפה (יואל א) פ' לשרפה:

קצר קצר חמצע (ישעי כח) הקצר קצרה ידי (ישעי ג) ותקצר
נפש העם (במדבר כא) פ' לא האריכו אפם, קצר ימים
(איוב יד) קצרי יד (מ"ב יט) מקצר רוח (שמות ז) ופועל כבד
שפועל באחר הקצרת ימי עלומינו (תהלים פט) ותגן השופר
מארץ והחצוצרות מקצרות. מ"א ועשה כמו נטע וממלך ימל
קצירו (איוב יח) ושל ילון בקצירי (שם כט) תשלח קציריה
(תהלים פ) פ' צמחין וסעיפים ופירות. מ"א שת קציר (הושע
ו) פ' מלך על דרך משל כמו וצד מורשיו יפרה, לא יסור
שבת מהיורה, מראש יונקותיך אקטוף. שכולן מלכים. מ"א
כי לפני קציר כתם פרח (ישעי יח) פ' קציצת פרי האילן כלי'
שיחשב האויב להכותך יתום פרחו מיד ולא תמלא מהשבתו,
וכן קציר כי אמר תחלה יהיו עד מעוון כעוונת החורש והאמיר
כלו כולן ימעט כחו ועונו כעוללת הנשאים בגפנים כאשר
השאיירו האמוריים בהכנס ישראל בגבולם ולמה כי שכחת וגו'
ומשום העין הזה ביום נטעך תשגשו כלל אע"פ שתרבי פירות
תהיה צרה וכאב אנוש ע"ה שלא תשמחו בהם וכל זה משל:

פ' תוך, וכן בקרבה לאמר (ראשי' יח) פ' בלבה. מ"א והקרב והברעים (ויקרא א) פ' בני מעים. ומשום שלא יעלה על לב תלמי המלך המלועג על דברי התורה ששרה אמנו שמחה על בני מעיה ורחמה שיוכלין הן לעשות בנים משום הכי חפנוהו ואמרו **בקרובה** שהוא אברהם שלא יאמר זו נביאה שלהם שמחה על רחמה ועל ערותה כי לשון ספק הוא לנגד הרשעים (ע"י) מס' מנינס דף ט' וס"י רמ"י וס"י מחבר דין סוף פירס חסר לה סמענו ורהוי לנס לז ענינו וכל קרבי את שם קדשו (תלים קג). מ"א הפכו ביום קרב (תלים עח) מכלי קרב (קהלת ט) מקרב לי כי ברבים היו עמדי (תהלים נ"ח) ופניך חולכים בקרב (ש"ב יז) וקרב לבו (תהלים נ"ח) קרבות יחפצו (שם סח) פ' תרגום מלחמה:

קרה המה קרוהו (נחמ"ג) ולקרות את הבית (דה"ב לד) לקרות את שושן שערי הבירה (נחמ"ב) פ' לשון תקרה שנה' המקרה במים עליותיו (תהלים קד). מ"א והקדיתם לכם ערים (במדבר לה) פ' לשון קריה קריה הנה דוד (ישעי' כט) תעלוץ קריה (משלי יא) ולשון רבים נלכדה הקריות (ירמ"י סח) ומשפטו קריות מרומי קרת (משלי ט) תרום קרת (משלי יא) הה"י והתי"ו שוין. מ"א וקרחה אסון (ראשי' מד) אשר קרך בדרך (דברים כח) היקרד דברי (שם יא) פ' לשון פנישה. ס"א ויקר מקרה (רות ב) מקרה לילה (דברים כג) כלו מן קרה לילה משפטו בלא דיגוש אבל הששו שמה יראה הקרף כמו כ"ף דגשוהו ויראה כהוגן וכן קרף מקדש י"י כוננו ידך כמשקל ואכרה לי מן עיקר כרה שמשפטו ואכרה לי כמו תכרו מאתם פ' אם יקרד עון וכולן אם יארע לך שם מאורע. מ"א והלכתם עמי בקרי (ויקרא כ"ז) פ' במרי:

קרח לא יקרוה קרחה (ויקרא כא) הרחיבי קרחתך (מיכה א) עלה קרח (מ"ב ב) בקרחתו או בגבחתו (ויקרא כג) והציווי לנקבה קרחי וגוי (מיכה א) והנפעל ולא יקרח להם (ירמ"י יז) כל ראש מקרה (יחזקאל כט) פ' מי שאין לו שיער באמצע ראשו יקרא קרח לפי שנמרט ואפי' בגד שנשחק ונקדו לפניו קראש כך שנה' צרעת מומרת היא בקרחתו או בגבחתו ומתרגמי בשחיקותיה או בחדתותיה ובלשון משנה קורין לבגדים בלויים שחוקים. מ"א וקרח בלילה (ראשי' לא) משליך קרחו כפתים (תהלים קמו) משפטו קרחו כמו פתח פתחו עד ירכה ועד פרחא אבל עכשיו באילו עשוהו מן מין הקמ"ץ נאמר מנשמת אל יתן קרח משום אתנה ונעשית כמו עיקר לומר ממונו משליך קרחו פ' שלג כעין הקרח הנורא:

קרום וקרמתי עליכם (יחזקאל לו) ויקרם עליהם (שם) פ' העלה עליהם קרום פ' קליפה ותנן קרום של ביצה, ניקב קרום של מוח, אנמי כדי שיקרמו פניה פ' כשתשים את המצות בתנור מיד יקרמו פניהם ויקרום תחתן שלה:

קרו כי קרו עור פני משה (שמות לד) פ' נגהץ ונצחצה בוותר, וכן וקרנים מידו לו (חבק' ב) פ' גיהוץ כפול. מ"א מקרין מפרים (תהלים סט) פ' בעל קרנים ופרסות, והקרנים גבוהות נאהו בסבך בקרניו (ראשי' כב) ולענין משל אמר לקחנו לנו קרנים (עמוס ו) פ' עוו וגבורה ושם לשון תרגו' וקרנין עשר לה (דניאל ז). מ"א על קרנות המזבח (שמות כט) ועשית קרנותיו (שם כז) פ' זויות. מ"א מוגיני וקרן ישעי' (ש"א ב) אצמיה קרן לדוד (יחזקאל כט) פ' מלכות:

קרום קרום נבו (ישעי' מז) קרום כרעו (שם שם) פ' אילו שתן Parchon's Machbereth.

מילות פירושן שוה ולשון לצנות הוא וגילוי ערות והקדסים בתוך הלולאות (שמות כז) קרוב להראות כמוהו:

קרע קרע י"י (ש"א טו) קרועי בגדים (ישעי' לו) וקרעים תלביש נומה (משלי כג) פ' האורב שינה ועצלות לא ילבש בגד חדש אלא סמרטוטין ובלוית, והנפעל והמזבח נקרע (מ"א יג). מ"א קרוב לו וקרע לו חלוני (ירמ"י כב) פ' פתח בו החלונים כי המ"ם חסרה וכן על כל אצילי ידי פ' ויהי. מ"א קרעו ולא דמו (תהלי' לה) פ' פצעונו בלשון הרע ולא יצא דם. מ"א כי תקרע בפקד ענינד (ירמ"י ד) פ' תכחלי בכוחל המשחיד ליפות העינים:

קריץ קריץ מצפון (ירמ"י מז) פ' הרג ופסיקת ראש כרתני הביאולו את התמיד קרצו, ומוה נאמר מוחמר קורצתי גם אני ואיוב לג) פ' נחצבת. מ"א יקרצו עין (תהלי' לה) קורץ בעיניו (משלי ל) קורץ שפתיו (שם יז) פ' רומז באבריו וילעוג:

קריש ששה קרשים (שמות כ"ז) קרשך עשו שן (יחזקאל כז) פ' לוחות ושבלות:

קשיש התקוששו וקושו (צפני' ב) פ' התחכמו חזונים ובלשון דבותינו קודין לוקן קשישא, אבל התרגום אמר התכנשא מלשון מקושש עצים (במדבר טו) לקושש קש (שמות ה):

קשא את הקישואים (במדבר יא) כמלוכה במקשה (ישעי' א) פ' מקום שצמחתי בו קישואין אבל האל"ף נתחלף בה"י זו מקשה כמשקל יקרא כמו שאמר גזר ממכלה צאן, ואמר ממכלאות צאן:

קשב ואין קשב (מ"ב ד) תהינה אונך קשובות (נחמ"א א) ופועל כבד והקשיב קשב (ישעי' כא) הקשיבה (תהלים ה) פ' לשון האזנה והטה און:

קשה לא יקשה בענינד (דברי' טו) ותקש בלדתה (ראשי' לה) ויקש דבר איש יהודה (ש"ב יט) משפטו ויקשה אל קשי העם הזה (דברים ט) סמוך הוא ובלא סמוך נא' אדונים קשה (ישעי' יט) ופועל כבד כי הקשה פרעה (שמות יג) ויקש את ערפו (דה"ב לו) זה פועל באחר וסימניו ג' נקודות תחת הוי"ד אבל ויקש דבר איש יהודה הוא פועל בעצמו וסימניו נקודה אחת תחת היוד, וכן ויפן פרעה פועל בעצמו ויפן זנב אל זנב פועל באחר כל' הפנה וכן וירב העם רבו מעצמן, וירב בבת יהודה פ' הרבה, ותקש משפטו ותקשה. מ"א מקשה תעשה המנורה (שמות כח) פ' הזקה אבל מקשה תעשה אותם (שם שם) כתימר מקשה המה (ירמ"י י) פ' בשויו וחוק ויופי שנה' ותחת מעשה מקשה קרחה (ישעי' ג) כל' שיוי שער הראש לוקן יחזור קרחה ולפיכך מעשה בני נקודות מפני שאינו סמוך למקשה:

קשה וקשותיו ומנקיותיו (שמות כח) קשות הנסך (במדבר ד) כמשקל כפתוריהם וקנותם כולן חסרון, והמלא נאמר בו והקשות (שמות לו) פ' קערות, וכן וקשת הסופר במתניו כלי של דיו שכותב ממנה וכן הנוגב את הקסוה ביארנהו למעלה (נסים קס"א):

קשח הקשית בניה (איוב לו) תקשית לבנו מיראתך (ישעי' סג) פ' לשון יבשות:

קשט מפני קושט (תהלים ס) ותרגו' כי בתם לבי בקשטות לבי פ' אמת שנה' קושט אמרי אמת וכתוב די כל מעבדותי קשט:

קשט במאה קשומה (ראשי' לג) איש קשיטה אחת (איוב מב). מ"א כבשה אחת וי"א מעה כסף: יצא

מחברת הערוך קשר-ראש לר' שלמה פרחון

קשר וקשרתם לאות (דברי ז) פ' לשון קשירה וענינה, ותקשר על ידו שני (ראשי לח) קשרם על גגרותך (משלי ג) והנפעל נקשרה בנפש דוד (ש"א יח) ותקשור כל החומה (נחמ' ד) הדגש במקום נו"ן של נפעל פ' נתדבק בנינה בלי פרצה. ופועל כבד ותקשרים ככלה קשוריה (ירמי' ב) והקישורים ובתי הנפש (ישעי' ג) פ' תכשיט הצואר והלב. וקשר עליון עמוס (עמוס ז) קשרתם כלכם עלי (ש"א כב) אחיתופל בקשרים (ש"ב טו) ותקרא קשר קשר (מ"ב יא) פ' מדר, והתפעל ויתקשר יהוא (מ"ב ט). מ"א והקישורים ליעקב (ראשי ל) הצאן המקושרות (שם) פ' בכירים :

קשת רובה קשת (ראשי כא) כלומר נער מתעסק בקשת ותרגו' וימצאנו המורים ואשכחוחו קשתאי, קשת לשון נקבה ולשון רבים קשתות וקשתותם תשברנה (תהלי' לו) :

מלה רביעית

קדקד ועד קדקרו (ש"ב י"ד) פ' גיד באמצע הראש במקום שמוח התינוק רופס ונקרא כל הגלגולת כך על שם הניגוד ההוא :

קעקע וכתובת קעקע (ויקרא יט) פ' מנקרין במחט בזרעותיהן ונותנין בחול ומעמיזין ויתראה כתיבה שחורה, ותנן מקעקע את כל הבירה עד שמהויר מריש הגוול לבעליו פ' מנקר את הכתלים לחפש אחריו והתרגו' אמר ורושמיזן הריתין וכת' חרות על הלוחות :

קדקד וקדקד כל בני שת (במדבר כד) פ' לשון חרס כמה שנאמר תחרס קמיון, וכן מקדקד קיר (ישעי' כב) : **קדרם** את הקדרומות (שופט' ט). ואת קדרומו (ש"א יג) פ' גרוז :

קרסל ולא מעדו קרסוליו (ש"ב כב) פ' ארכבותיו : **קרקע** בקרקע המשכן (במדבר ה) בקרקע חים (עמוס ט) : **קשקש** סנפיר וקשקשת (ויקרא יא) פ' קליפת דגים מזה נא' ושריון קשקשים (ש"א יז) מפני שהוא דומה לו :

שלים ערך קו"ף

אתחיל ערך רי"ש

ראה כי ראה יי' בעיני (ראשי כט) ראה ראיתי (שמות ג) ופועל כבד אשר הראה יי' (במדבר ח) והראה אל הכהן (ויקרא יג) ושם הפועל לכל מראה עיני הכהן (שם שם) אינמי המראה אשר ראיתי (יחזקאל יא). אינמי אל ראי (ראשי טז) כמשקל ואל תתנו דמי לו והחסר ותרוא האשה (ראשי' ג) וראא בעיני חשמו' (יחזקאל א) וירא יי' (ראשי' ז) אין רואני (ישעי' מז) אתה מראה כהר (שמות כה) במשקל אשר מפנה צפונה, והנפעל לא נהיתה ולא נראתה (שופט' יט) כי בענין אראח (ויקרא טז) משפטו להדגש אילולי הרי"ש כי הדגש במקום נו"ן של נפעל יאמר בלשון זכר ליי' חנראה אליו (מ"א יא) ובלשון נקבה נראה כמשקל ורוח נשברה נאמר ושפו עצמותיו לא ראו (איוב לג) ונקרא הנבואה והנביא רואה, שגו בראה (ישעי' כח) ומוזה נאמר במראות הצבאות (שמות לח) פ' כלי שרואין בו בני אדם פניהם כדתנן אין רואין במראה בשבת, וכדאי מוצק (איוב לו) מזה פ' כלי של מראה מעשה יציקה

המשיל בו את עין השחק בשביל צחצוחו אעי"פ שהשחק יותר נאה ממונו ויש ראייה שנא' ולמי ראה הכמה הרבה (קהלת א) ראה וחכם (משלי י) וירא יעקב כי יש שבר (ראשי' מ"ב) וירא ישראל את בני יוסף (שם מוח) והוא לא היה יכול לראות וכן וירא יוסף וילך אל נפשו (מ"א יט). מ"א הראיות לתת לה (אסתר ג) כלו' זכתה בהן לצרכיה ובדברי רבותינו ראוי שתשרה עליו שכונה, וכן אמר התרגו' לך הוה חיו למסות תלתא חולקין ותרג' כמשפט כרחוי. מ"א וירא בלק בן צפור (במדב' כב) פ' שמיעה וכן כל העם הואים את הקולות (שמות יט) ראו דבר יי' (ירמי' ב). מ"א ראה ריה בני (ראשי' כ"ז) פ' הריה :

מ"א המותי ראיתי אור (ישעי' מד) פ' נחנתי. מ"א המה יביטו וראו בי (תהלים כ"ב) פ' ישמחו בי וכן עיני תראינה (מיקה ז) ואל תרא אחיך ביום נכרו (עובדי' א) שהוא כמו אל תשמח לבני יהודה. מ"א והסיר את מראתו (ויקרא א) פירוש כים של רעי וכן הוי מראה ונאלה (צפני' ג) ושמתוך כראי (נחום ג). מ"א וימיתוהו במגדו כראתו אותו (מ"ב כג) פ' בהלחמו עמו וכן למה תתרא (ראשי' מב) פ' תתקוטטו. מ"א קרוב לו ואת הראה ואת האיה (דברים יד) פ' עוף טמא שמו ראה ומשום שהוא רואה נבלות מרחוק מקום, והוא רואה עליהן ומשום זה נקדית ראה ודאה שרואה ורואה. ונתפס רבינו סעדיה גאון ז"ל באומרו כי הראה היא הדיה והאיך יתכן זה והן בפסוק אחד שני שמות למין אחד אלא ודאי ראה ודאה אחת הן והדיק זולת שניהן וכן אמרו רבותינו ז"ל :

ראל והאראיל (יחזקאל מג) משפטו בחילף אל"ף בה"י כי הרבה פעמים קראוהו אראיל שנאמר חוי אראיל אראיל (ישעי' כט) והאראיל שתיים עשרה (יחזקאל מג) ומהאראיל ולמעלה (שם שם) והיתה לי כאראיל (ישעי' כט) פ' מוזב וכן אמר התרגום מרבחא, הוי"ד של אראיל יתירה כמו וי"ד של אמינון, וכן לדרוש הדבר וגם אל"ף של אראיל ראשונה יתירה אבל הוא עכשיו כמשקל אשכל אבנט. מ"א הן אדאלס (ישעי' לג) פ' מלאך של כל אחת ואחת, ומוזה אמרו רבותינו נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש כיוצא בו רעה צאן עבדיך פ' כל אחד מעבדיך רעה צאן, כי מעלה גרה המה כלו' כל אחד מהם מעלה גרה :

ראם וראמה וישבה תחתיה (זכרי' יד) פ' כמו יי' רמה ירך (ישעי' כו) כי הפתחה של רמה ירך היא אל"ף של וראמה כמו וקאם שאון בעמיד, וקם העם הזה לעיני אל"ף יתירה, וי"א כי וקרני ראם קרניו (דברים לג) משום גובה צוארו נקרא כך, וכן מקרני ראמים עניתי (תלים כב) ופעמים מפילים את זו האל"ף שנה' התקשור רים בתלם עבותו (איוב לט) היאבה רים עבדך (שם שם) ותרג' עין גבה לבבך חלף דראים לבך, וכן יוגבה לבך וראים לבך :

ראש את הראש (ויקרא א). מ"א קרוב לו נתנה ראש ונשובה מצרימה (במדבר י"ד) כמו ליהיידע הראש (דהי"ב כג) פ' קצין, וכן והאבן הראשה (זכרי' ד) פ' החשובה והאל"ף של ראש כמו וי"ד דיבור אבל בלשון רבים היא פתחה שנ' אתן אותם ראשים עליכם (דברים א) ראשיכם את תפרעו וכבר בארנוהו בערך יו"ד בענין יום או יומים, ויש מלה שמנענעין בה את זו האל"ף שנאמר כי ירד מראשותיכם (ישעי' יג) פ' חשיבותיכם ושררה שלכם, אשר שם מראשותיו (ראשי' כח) פ' לראשו, וכן מרגלותיו (רות ד') פ' לרגליו, מראשותי שאול (ש"א כו) פ' מתחת ראשו ולפי שלא תתרגש הרי"ש עשו חיים בציר"י כי אילולי זה היה כמשקל מבטנו יורשנו אל, אינמי משכמו

משכמו ומעלה גבוה מכל העם, והמיוס של מראשותיו כמו מ"ס של מרגלותיו והיה לארבעה ראשים (ראשי' ב) פ' נהדים חשובים. מ"א וטמא ראש נזרו (במדבר ו) פ' שער נזרו וכן הורידו לארץ ראש (איכה ב) ויגו את ראשו (איוב א) ראשך עליך ככרמל (שיר ז) פ' שער. מ"א קרוב לו ראש דברך דאש (תהלים קט) פ' תחלתו וכן מראש פרעת אויב (דברים לב) פ' מתחלת נקמת אויב. מ"א כי תשא את ראש בני ישראל (שמו' ל) פ' את כלל בני ישראל וכן ושלם אותו בראשו (ויקרא ה) פ' כולו. מ"א ראשית גוים עמלק (במדבר כד) פ' גבור הגוים עמלק וכן וראשית שמנים ימשהו (עמוס ו) פ' חשוב שלהן, וכן בשמים ראש (שמות ל) עם כל ראשי בשמים (שיר ד) וכן ראשית החרס (שמואל א' טו) נקובי ראשית גוים (עמוס ו) פ' חשוביהם:

רכב רבו משערות ראשי (תהלים סט) ורבה עליך הית השדה (שמות כג) על ארץ רבה (תהלים קי) רבים יהלו את פני נדיב (משלי יט) אכתוב לו רבי תורתי (הושע ח) הדגש במקום אות של כפול פ' לשון ריבוי וגודל, ו"א כי רבבה מזה העיקר ונאמר צאננו מאלופות מדובבות (תהלי' קמד) פ' אלפים ורבבות הרבבה היא " אלפים שנאמר ולקחנו עשרה אנשים למאה לכל מטות ישראל ומאה לאלף ואלף לרבבה. מ"א קרוב לו רב לכם, רב לך, פ' דוך וכן רב מהיות קילות (שמות ט) פ' ודיי' להיות. מ"א רב יעבוד צעיר (ראשי' כה) תרגום גדול רב, וכן רב בניו (אסתר ה) פ' גדולתם, וכן לא רבים יחכמו (איוב לב) וכן וספו בתים רבים. מ"א יסובו עליו רבוי (איוב טו) פ' רומי קשת, וכן השמינו אל בבל רבים (ירמי' נ) פ' רובים וכן וימדדוהו ורבו (ראשי' מט) ו"א רובה קשת (ראשי' כג) כמו רומה. מ"א כרביבים עלי עשב (דברים לג) פ' גשם דק: **רבד** ורביד על גונך (יחזקאל יז) והסמוך רביד הזהב (ראשי' מא) פ' כמו צמיד. מ"א מרבדים רברתי ערסי (משלי ז) פ' לשון מסך וכילה והפכה:

רבץ כרע רבץ (ראשי' מט) ורבצו שם ציים (ישעי' יג) עם גדי ירבץ (שם יא) רבצים עליה (ראשי' כט) ופועל כבר בנאות דשא ירביצני (תהלי' כג) איכה תרביץ בצהרים (שיר א) מרביץ בפרץ אבניך (ישעי' נד) פ' מישב: **רבק** עגל מרבק (ש"ב כח) ועגלים מתוך מרבק (עמוס ז) פ' מיקום שקשוני בקר לפטם, ומהו נקריה רבקה ורחל לדמותן למפושמין וכן עגלה וצביה, ויעל כולן שמות נשים ובנות:

רבה וחייית ורביית (דברים ל) ירבו עצבותם (תהלים יז) ופועל כבר והרבייתו אותו (ראשי' יז). אינמי רבה צבאך וצאה (שופטים ט). מ"א קרוב לו ולא רביית במחיריהם (תהלי' מד) מרביית ביתך (ש"א ב) נשך ותרביית (במדבר לב) והצוי של רבים רבבות הטובה רבו אוכליה (קהלת ה) וליחיד רבה צבאך (שופטים ט) רבבות מצור, וכן הרבות נגותיכם וכרמיכם (עמוס ד) אוכל דבש רבבות לא טוב (משלי כה) וכן הרבה ארבה (ראשי' ג) כמשקל ואון ותרפים הפצר. מ"א אשר טפחתי ורבייתי (איכה ב) דבתה גוריה (יחזקאל יט) ירבו בבר (איוב לט) תרבות אנשים חטאים (במדבר לב) פ' גדול בנים. מ"א רובה קשת (ראשי' כא) פ' נער ותנן הרובים שומרים שם, פ' פרחי כהונה. מ"א ושתים עשרה ריבוא (וינה ד) כמשקל קימוש והווי היא ה"ה של רבה ופעמים יוסיפו אל"ף כגון שתי רבוא ובלשון רבים רבואות (עזרא ב) משפטו רבואות אבל שאתי על פי החסר שתי רבות, כיוצא בו משלוח מנות, וכן נמאות התורה כמו שגיאות מי יבין, פ' מויות רבותים אלפי שנאן (תהלים סח) פ' זו המלה של רבים, וכן לוחות ים כי רבות ולוחות לשון רבים ועוד נכפלו [ג"ל מסקל יוגי יס]:

רגב רגבי נחל (איוב כא) ורגבים ירובקו (שם לח) פ' אבנים וטיט שבקרקעות הנהדרים והגאות:

רבה וחייית ורביית (דברים ל) ירבו עצבותם (תהלים יז) ופועל כבר והרבייתו אותו (ראשי' יז). אינמי רבה צבאך וצאה (שופטים ט). מ"א קרוב לו ולא רביית במחיריהם (תהלי' מד) מרביית ביתך (ש"א ב) נשך ותרביית (במדבר לב) והצוי של רבים רבבות הטובה רבו אוכליה (קהלת ה) וליחיד רבה צבאך (שופטים ט) רבבות מצור, וכן הרבות נגותיכם וכרמיכם (עמוס ד) אוכל דבש רבבות לא טוב (משלי כה) וכן הרבה ארבה (ראשי' ג) כמשקל ואון ותרפים הפצר. מ"א אשר טפחתי ורבייתי (איכה ב) דבתה גוריה (יחזקאל יט) ירבו בבר (איוב לט) תרבות אנשים חטאים (במדבר לב) פ' גדול בנים. מ"א רובה קשת (ראשי' כא) פ' נער ותנן הרובים שומרים שם, פ' פרחי כהונה. מ"א ושתים עשרה ריבוא (וינה ד) כמשקל קימוש והווי היא ה"ה של רבה ופעמים יוסיפו אל"ף כגון שתי רבוא ובלשון רבים רבואות (עזרא ב) משפטו רבואות אבל שאתי על פי החסר שתי רבות, כיוצא בו משלוח מנות, וכן נמאות התורה כמו שגיאות מי יבין, פ' מויות רבותים אלפי שנאן (תהלים סח) פ' זו המלה של רבים, וכן לוחות ים כי רבות ולוחות לשון רבים ועוד נכפלו [ג"ל מסקל יוגי יס]:

רגו ורגו ושחק (משלי כט) פ' ורוקך, וכן ורגו וחלו מפניך (דברים ב) פ' נרעדו כרוקך ולא ירגו עוד (ש"ב ז) לא יהיה ענני, ותרגו הארץ (ש"א יד) לב רגו (דברים כ"ח) חרלו רגו (איוב ג) מעצבך ומרגוך (ישעי' יד) ברגוה ובראגה פועל כבר, הרגיו ליושבי חבל (ירמי' נ) למה הרגותני עלות (ש"א כח) ברוגו רחם תזכור (חבקוק ג) פ' בעת כעס וקצף זכור רחמך והתפעל ואת התרגוך עלי (ישעי' לז) ותרגו לי (מ"ב יט) כמו תרגום מקציפים הייתם מרגוין הויתון אילו קרובין זה לזה, כי השמח או הפוחד או הכועס יאדע לו קלקול כמו רעד: **רגל** לא רגל על לשונו (תהלים טו) פ' לשון רכיל בחילוף גימ"ל בכ"ף כמו ויסכרו מעינות תהום, ויסגר י"י בעדו מגורי אביו, מכורותיך ומולדותיך, וכן וירגלו בעבדיך (ש"ב יט) מ"א לרגל את יעזר (במדבר כא) וירגלו אותה (דברים א) כמרגלים את הארץ (ראשי' מ"ב). מ"א רגליו, ותשכב מרגלותיו (רות ג) פ' לרגליו, אלף לרגלי (במדבר יא) פ' מהלך על רגליו, שולח ברגליו (שופטים ה) פ' בחייליו. מ"א צא אתה וכל העם אשר ברגליך (שמות יא) פ' עמך ההולכת לרגלה וכל העם ברגליו (ש"א טו) לרגל המלאכה אשר לפני (ראשי' לג) פ' בגלל כמו ויברך יי' אותך לרגלי (ראשי' ל) מ"א לא עשה רגליו (ש"ב יט) פ' לא גילח שער של בית העדה כי כנהג ישראל בארצם היה כך ואין בו משום תכשיט נשים, וכן ישער הרגלים (ישעי' ז) וכן ובשליחה היוצאת מבין רגליה (דברי' כח) פ' ורתחה, וכן ותפשקי את רגליך (יחזקאל טו) כמו פו שך שפתיו, וכן להסך את רגליו (ש"א כד) פ' לרחץ תחתונו אחר שעשה צרכיו שמנהגו ישראל כך בכל מיקום מארץ אדום שלמדו מהם ומותר לישראל לקנח בצדור או בבגד או בקיסם במקום שאין מים דאמרי רבנן פלוני לויט מאן דמהדר אמיה בעין צלותא ושמא יעבור זמן קיש והקב"ה אמר בשכבך ובקומך הא לאו הכי מהדר אמיה, ומה שאמרו בענין אבנים מקודלות במקום שאין מים הוא, מ"א שלש רגלים (שמות כג) פ' פעמים ופעמים נמי קרוין רגלים כמו רגלי עני פעמי דלים, וכמו ואנכי תרגלתי לאפרים (הושע יא) פ' הרגלתי לקחנו על זרועותי, ותנן תהי רגלי לבוא אצלו פ' נהגים מים ב' אצלו

רבך מרבכת תביאנה (ויקרא ו) פורש יש בצק כשיאפה בתוכו כספוג: **רבע** רבוע יהיה (שמות כז) אל ארבע רבועיו (יחזקאל מג) ההוכל מזות רבעה (שם מא) רבע ההין (שמות כמ)

רגם ורגמו אותו (ויקרא כג) רגם ירגמו בו (שם שם) לחגום אותם באבנים (במדבר יד) כצורר אבן במרגמה (משלי כו). מ"א רגמתם (תהלים סח) פ' סיעתם וכן רגם מולך ואנשיו (זכרי' ז) פ' סיעת מולך:
רגן ורגונים (ישעי' כט) וחרגו באהליכם (דברים א) פ' לשון תרעומות וביאין נרגן ישתוק מרון (משלי כ"ו) ונרגן מפריד אלוף (משלי טו) ורגנים ילמדו לקח (ישעי' כט) פ' צדיקין ללמוד דעת:

רגע בכחו רגע הים (איוב כו) פ' כעם הים וועף רגע הים (ישעי' נא) הוא עצמו כועם בים ויבשהו אבל הפוך הוא ומוזה אמר כי רגע באפו (תהלים לו) וכן ברגע קטן עזבתיו (ישעי' נד) פ' קצף וכעס. מ"א ומצא מרגוע לבפשם (ירמ' י) פ' במונתה, וכן רבגים הוים לא תרגיע (דברים כח) הלוך להרגיעו (ירמ' לא) הרגיעה לילית (ישעי' לד) וזאת המרגועה (שם כח) והנפעל הרגעני ודומי (ירמ' מז) אילולי הרי"ש היה דגש וכהגע שאול יחתני (איוב כא) פ' אפי' במנוחת הקבר יש להן מורא וכן ועל רגעני ארץ (תהלים לח) פ' נחתי אדם אנשי שלום וכן עורני רגע וימאס (איוב ז) פ' נח גופי כמות. מ"א רגע אדבר (ירמ' יח) וחרדו לרגעים (יחזקאל כג) פ' בכל שעה וכן שפת אמת תכון לעד, ועד ארגיע לשון שקר (משלי יב) פ' האמת עומד לעולם והשקר יבטל בשעתו, וכן כי ארגיעה ארצם (ירמ' ג) פ' מור ארשם ופן לאור גוים [עמים] ארגיע (ישעי' נא) פ' מור אאיר לכס, י"א כי האל"ף של ארגיע כמשקל אכזיבה אכזיב לאכזיב שהאל"ף יתירה שנאמר והיה בכזיב: רגש למה רגשו גוים (תהלים ב) מרגשת פועלי און (שם סד) פ' תבורה, בית אלהים נהלך ברגש (שם נה) בחיבור ביתד ותרגום הכזים מוצרים רגשת מצראי ונאמור נמי הרגשו על מלאכא כלו נקבצו:

רדד הרודד עמים תחתיו (תהלים קמד) פ' מפיל כמה שנא' וירקעם שהוא כמו וירקעו את פחי הזהב שתרגמו ורדידו וכן וירד על הכרובים (על התחמורות את הזהב ומ"א) וי"א לרד לפניו גוים (ישעי' נה) מזה הענין והוא מצד כמשקל כשך יוקשים בון וחמת המולך שככה, ואני עתיד לפרשו ערך ש"י בענין שור. מ"א נשאו את רדידי מעלי (שיר ה) וחרדידים (ישעי' לג) פ' סהיגום וטלתות:

רדה לא ויהנו בפרך (ויקרא כח) ורדו בכס (שם כו) לא תרדה (שם כה) ובחוקה רדיתם אותם (יחזקאל ל"ד) או ירד שריד (שופטים ה) משפטי יגדה כמשקל יצו י' יצוה יקו לאור ואין יקוה, וירד מיעקב, וירד מים ועד ים כמשקל יעשי, והציווי ורדו ברגת הים (ראשי"א) פ' לשון שלטנות ושעבוד. מ"א ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה (איכה א) פ' לשון שיבור וכן ומלכים ירד (ישעי' מא) משפטו ירדה כמשקל וישק את בני ישראל שהוא וישקה וכן אמר התרגום ומלכין יתבר ותרגום לא תוסרו לי. שם בנימין צעוד רודם (תהלים סח) פ' רודה אותם כמו איה המעלם מים, כי יאמר פעמים בצר"י ופעמים בקמ"ץ כמו מאכילם מרחמם ואין מביאין ראהו מן בודם כי הוא מעיקר ברא מלבו וחיוג נתפס שעשאו בה"י, וי"א כי לרד לפניו גוים מזה פ' לשבור לפניו גוים משפטו לרדה כמשקל אס ענה תענה, לא ירעתי דבר ובוראי אילו היה רדא באל"ף כמו אשר ברא מלבו היה שם צעוד רודם כמו אתה בגדס אבל היא מומילת הה"י רדה לפיכך נאמר הודם כמו המעלם מים מן עלה. מ"א רדה הדבש (שופטים יד) וירדהו

אל כפוי (שם) וכן והכהנים ירדו על ידיהם (ירמ' ה) ירדו השחד אל ידיהם כדבש:

רדם ורדמתי על פני (דניאל ח) והוא נרדם (שופטים ד) וישכב וירדם (יונה א) ותדרמה נפלה (ראשי' טו) פ' שינה:

רדף רדף אחיו הרב (שופטים ד) אשר רדפך (דברים ל) ורדפתם את איביכם (ויקרא כו) שכר ירדפו (ישעי' ה) והציווי קום רדף (ראשי' מ"ד) בקש שלום ורדפהו (תהלים לד) רדפו מהר (יהושע ב') איוב ירדפו (חושע ה') והמצדד על רדפו בחרב אחיו (עמוס א') ויקם אדם לרדפך (ש"א כ"ה) ורדף כמוץ הרים (ישעי' י"ז) מורדף בלי חשך (שם יד) והנפעל על צואריו נרדפנו (איכה ד) והאלהים יבקש את נרדף (קהלת ג') והנפעל ירדף איוב נפשי (תהלים ז) כי החתי' נבלעה ופועל כבד ורדפה את מאהביה (חושע ב') ואיוב ירדף חשך (נחום א') ומרדף ריקים (משלי כ"ח) אינמי הרדיפהו (שופטים כ): רהה ואל תרהו (ישעי' מד) פ' לא תיראו ותפחדו:

רהב ירהבו הנער בוקן (ישעי' ג) פ' ישלמו וכן אמר התרגום המחצבת רהב (שם נא) פ' פרעה השליט וכן אזכיר רהב ובבל (תהלים פו) רהב הם שבת (ישעי' ל) תרחיבני בנפשי עוז (תהלים קלח) שהם הרחיבוני (שיר ז) פ' משלו בי: רהט רהיטנו ברותים (שיר א) פ' מוהילות, אסור ברהיטם (שם ז) פ' האורב נאסר ונקשר בתלתלי שערה הדומין למוהלות מים:

רוב רבת יי ריבי נפשי (איכה ג) עתיד הוא כלו ריבה יי ריבי נפשי תגאל חיי, וכן כל פסוקי איכה של תפלה תרע הנה אמר ראתי יי עותתי שהוא בלשון עבר חוזר לומר שפטה משפטי שהוא בקשה לעתיד, ריבה ושפטה פ' אחר, וכן ויריבו רועי גרר (ראשי' כו) הוי רב את יוצרו (ישעי' מה) ותמצד הרוב רוב עם ישראל (שופטים יא) מדוע אליו ריבות (איוב לג) משפטו הריבות, כיוצא בו בינותי בפסרים (דניאל) כלו הבינותי, ואת יריבך (ישעי' סט) פ' הקרימו חירד וכן יריבי (תהלים לח) הפוכי אותיות הן:

רוד עוד רד עם אל (חושע יא) כמשקל קם אמרו עמי רדנו (ירמ' ב) והיה כאשר תריד (ראשי' כו) פירוש מלשון ורדו ברגת הים אבל זה מעיקר רדה כמו עלו מן עלה. מ"א ארוד בשיתו ואהימה (תהלים נה) פ' לשון קינה: רוח ריוח מרשן ביתך (תהלים לו) כמשקל ובקרך וצאנך ירביזן, על פי המלא אבל חסר ריוח, ירבו, וכן ספת הרוה (דברים כט) חסר וכוס' רויה (תהלים כג) מלא כמשקל אשה חכמה, ופועל כבד כי אם הרוה את הארץ (ישעי' נה) הרויתי נפש עיפה, וזמורה גם הוא יורה כמשקל ומרבה לסלוח, ופועל כבד אחר ורויתי נפש הכהנים (ירמ' לא) דשן תלמיה רוח (תהלים סח) פ' השותה יתד מצרכו יקרא רוח וכן ארויך דמעתי (ישעי') משפטו ארויך והפוך הוא כמו כשב כשב ולפי המלא ועל פי החסר ארויך כמשקל א צו"ך א קו"ך ופועל כבד פועל בעצמו ורותה ארצם מודם (ישעי' לד) כי רותה בשמים (שם שם) משפטן ריתה וממנו אף בדי יטריה עב (איוב לו) פ' הבית משמשת כלו בריווי יטריה העב, ותוציאנו לרויח כמו לרוחה ושם הריווי גם הוא אינו כמו כוסי רויח כי הכוס לשון נקבה הוא אע"פ שנא' גם בלשון זכר שנא' כי כוס ביד יי מלא מסך:

רוח רוח לשאול (ש"א יו) אדברה וירוח לי (איוב לב) רוח והצלח

והצלה (אסתר ד) כי היתה הרוחה (שמות ח) ורעה תשימו
 (ראשי לב) עליות מוהחים (ירמי כב) פ' לשון רוחב וכן
 לרוח היום פ' מתחלת שבע שעות עד הערב יקרא כך.
 מ"א והיהו ביראת יי' (ישעי יא) פ' ישים בפיו רוח ודבור כמו
 וברוח שפתי ימית רשע וכן לרוחתי לשועתי (איכה ג) פ' דבור
 ותפילת. מ"א קרוב לו כנחה עליוסם הרוח (במדבר יא) פ' נבואה.
 מ"א ורוח לבשה את עמשי (דח"א יב) עקב היתה רוח אחרת
 עמו (במדבר יד) פ' עצה, וכן אל אשר יהיה שמה הרוח
 ללכת ילכו (יחזקאל א) פ' לשון רצון הבורא יתברך שמו וכן
 אמר התרגום. מ"א ורוח כל בשר איש (איוב יב) פ' נפש ונשמה
 וכן ויצא הרוח (מ"א כ"ב). מ"א ורוח לא יבא ביניהן (איוב
 מא) פ' אור. מ"א ורוח גדולה וחזק (מ"א יט) פ' סופה וסערה
 ומוזה נאמר אשר זורה ברחת (ישעי ל) פ' מלשון רוח הוא.
 מ"א כי תשיב אל אל רוחך (איוב טו) פ' כעסך וקצפך. מ"א
 תשעים וששה רוחה (ירמי נב) פ' פאה, וכן לארבע רוחות
 (יחזקאל מב) סובב סובב הולך הרוח (קהלת א) פ' תסובב
 החמה והולכת א צפון וסובבת אל דרום כל' תקופת ניסן
 תתחיל במול טלה וסובבת כל פאת צפון כל ימי קציר עד
 תקופת תמוז תתחיל נמי במול סרטן כל ימי הקיץ להשלים
 כל פאת צפון. ובתקופת תשרי תתחיל במול מאזנים בתחלת
 פאת דרום כל ימי חריש עד תקופת טבת ותתחיל במול גדי
 תשלים כל פאת דרום כל ימי החורף והחזרת הלילה שנה'
 ועל סביבותיו שב הרוח (שם) שתחזרת לטלה:
 רום ידנו רמה (דברים לב) רמה ירך (ישעי כו) וירם כבוד
 יי' (יחזקאל י) כמשקל ויקם מן קום, רומה על השמים
 (תהלים נו) ארום בגוים (תהלים מז), ופועל כבוד הרימות
 ידי (ראשי יד) וירם הטבר (ש"א ט) הורם התמיד (דניאל ח)
 שנה' גדלתי ורוממתי (ישעי א) ארומך אלהי (תהלים קמה)
 עתה ארומם (ישעי לג) לשון התפעל הוא ונבלע התיז' של
 התפעל ולא יכלו לדגש הרי"ש כמו ותכונן עיר סיחון פ'
 תתכונן וכן שמי מנואיך מתנואיך, מדבר פ' מתדבר ונוסרו
 הנשים פ' ונתוסרו, למה תשומם פ' תתשומם, ונכפר להם
 הדם פ' ונתכפר, ידוף איוב נפשי פ' יתדוף, האדרש אדרש
 פ' אתדרש, כי מבליעין תיזו התפעל באות שבצדה אע"פ
 שאינה דומה לה וכן יבליעו גויז הנפעל או גויז של עיקר המילה
 כגון גויז נטר ביטור וגויז נקם ביקום וגויז נדר בידור וגויז נפל
 בפול, וגויז נוד בייזר ליי' וגויז נסע ביסע וגויז ננה בינה שביב
 אשו וגויז נתן ביתו, וכן למד לקח ביקח, וי"ד יצק באצוק
 מים, וי"ד יצר באצדך בבטן, ושאר אותיות אינן נבלעין אלא
 באות של כפל כגון וירמו ויתרוממו הרומו התרוממו ומשום
 הרי"ש לא נדגשו ואילו הן שנדגשו משום הבלעה ויסוב מן סבב,
 ושמו מן שמם יסולו מן סלל רני בלילה מן רון רומו מן רום.
 מ"א קרוב לו מרים קלון (משלי ג) מרים אולת (שם יד) פ'
 מעורר. מ"א וארמון על משפטו ישב (ירמי ל) פ' בירה גדולה
 ושמה מיוסם גובה בנינו נקרא כך והאל"ף יתירה. מ"א וראמות
 וכדכוד (יחזקאל כז) ראמות וגביש (איוב כח) פ' צמח צומח
 בתוך הים והוא אדום רומה לעצם יתלווה בצוארי התניקת.
 רוע רועה עינך (דברים טז) זה פועל אבל רועה לא תמנע
 בך (ש"ב כה) שם הוא וכן מפני רוע מעלליכם (ירמי כז)
 וכן רועים לא נתקו (ירמי ז) ופועל כבוד הרעו ממעלליכם (מיכה
 ג) הרע לעם הזוח (שמות ה') ואשר הרעותי (מיכה ד) לא
 ייטב יי' ולא ירע (צפני א) ונרע לעשות (מ"א יד) אף תיטיבו
 ותרעו (ישעי מ"א) כי מרעים יכרתן (תהלים לו) ולשון יחיד

מרע מקשיב על שפת און (משלי יז) ופועל קל פועל באחר
 עתה ירע לנו שבע בן בכרי אבל ולא ירע לבבך הוא פועל
 בעצמו ויש אומו ירע לנו שבע בן בכרי פועל בעצמו כמשקל
 ימר שכר לשותנו כל' ימצא לנו רע ולא ירע לנו. מ"א רבות
 רעות זדוק (תהלים לד) רעות רבות וצרות (דברים ל"א) פ'
 צוקות וכן להציל לו מרעתו (וינה ד) והנך ברעתך (ש"ב ט"ז)
 מ"א והרעותם בהצוצרות תתקעו ולא תרועו (במדבר ז') למה
 תרועי רוע (מיכה ד) פ' לשון תרוע ומצדר הוא, וכן ירוע אף
 יצדיה (ישעי מב) וכן יגיד עליו ריעו (איוב לו) לענין הרעם
 כי הברק והרעם יוצאין בבת אחת אבל הברק יקדים למראית
 העין ואחר כך יבוא שמע הרעם, את קול העם ברעה (שמות
 לב) ירע שריד באהלו (איוב כ) פ' יצעק בקול הצרה או
 פועל של רעות רבות וצרות כל' יצר, ונתפס חיוג באמרו כי
 למה תרועו רע מלשון רעך רוע אביך (משלי כז) ואינו אלא
 מלשון וירע העם (חשעי ז) וגם נכפל זה הפועל שנה' ותרעו
 אף ישירו (תהלים סה) עלי פלשת התרועעי (שם ס) ובלשון
 משנה מתרועעו. מ"א תרועם בשבט ברזל (תהלים ב) ירוע
 כבידים לא חקר (איוב לד) הירוע ברזל (ירמי טו) שן רועה
 (משלי כה) והציווי רועו עמים (ישעי ח) רע ירוע (משלי יא)
 ורוע כסלים ירוע (שם יג) פ' לשון קלקול, התפעל התרועעה
 (ישעי כד) וי"א לשון רצץ ושבור וכן תרגום רצץ רעע ותנן
 הבית שנתרועעה כמו משענת הקנה רצץ. מ"א איש רעים
 להתרועעה (שם יח) שלשים מרעים (שופטים יד) ומשפטו
 מרעים של אף כי מרעהו (משלי יט) והראשון כבוד ואחרות
 מרעהו (ראשי כז) ומשפטו אף מרעה להיות כתוב כבוד כל'
 מרעיהו כי הוא לשון רבים שנאמר רחוקו ממנו וכן מי שכתב
 רב ינו פלוני, טעה וכן זקנינו ינו אדונינו כל' כי הם לשון רבים
 ואם לא נכתב ביו"ד הרי זה לשון יחיד למרעהו אשר דעה ליי':
 רוף בתוך הריפות (משלי כז) פ' חטים כתושות במכתש
 ונכפל שנה' עמודי שמים ירופפו (איוב כו). וי"א ירופפו
 עיקר אחר הוא כל' ירערו וירועעו ומה נקראו המניפות
 שבינדין בהן הרוח על פני אדם רפפות ובלשון רבותינו הניפי
 עלי במנפיד, ומה נקרא ספר רפפות (1) שיש בו סימני אברי
 גוף האדם שאם נתגנדר שום אבר הרי זה יורה עליו כך וכך
 בין טוב בין רע. מ"א ועליהו לתרופה (יחזקאל מז) פ' רפואה
 ושמה לפי שמועצת את החלי נקרא כך כמשקל תקומה תרומה
 [י' כ"א] גלסון ערני הנוע וננוע וסח עור' ס' חלפת היר וסכרועין
 והי' כסומים כסו חזני החדם והיו סחלגים כז סחלת פקמים ע"ס סחלת
 סדסים והנזירים סנה וסנה כמו סעוסים עוד היום הסחורים לסידי
 עמידות צעד חבורה כסף כסוד קלפים סחקים קחזעען חוסלנעגל:
 רויץ והנער ריץ (ש"א ב) אם רצתי אחרתי (מ"ב ה) ופועל כבוד
 וירצוהו מן הבור (ראשי מא) ונכפל כבדקים ירצצו
 (נחום ב) והציווי רויץ, והשם כי לא לקלים המרוץ (קהלת ט)
 כמרוצת אחימעץ בן צדוק (ש"ב יח). מ"א ותרץ את גלגלתו
 (שופטים ט) על העשק ועל המרוצה (ירמי כב) את מי עשקתי
 ואת מי רצתי (ש"א יב) פ' לשון לקיחת דבר בוקר ונכפל
 וירצצו ירצצו (שופטים ז) וקרוב לו ויתרצצו הבנים קרבה
 (ראשי כה) כל' מרוב זק חק כאלו נשברו וי"א התפעל הוא
 של כבדקים ירצצו פ' זה ירוץ אחר זה וכן לא יכהה ולא ירוץ
 (ישעי מב) והנפעל ונרוץ הגלגל (קהלת יב) פ' נשבור על
 הבור וכן כי בך ארוץ גדול (ש"ב כב) כמו ואשחקם כעפר על
 פני רוח:

רר ורר בשרו (ויקרא טו) ויודר רירי על זקנו (ש"א כא) אם

מחברת הערוך וושי-ריק לר' שלמה פרחון

יש טעם ברוד חלמות (איוב ו) פ' אין טעם ללובן של ביצים כשהוא חי שהוא דומה לרוק או ליחה עבה:
רוש פורה רוש ולענה (דברים כט) ענבי ראש (שם לב) ראש ותלאה (איכה ג) ופרח בראש משפט (הושע י) ויתנו בברותי ראש (תהלים סט) פ' אדם ממיך את גופו, וי"א צמח מר מאוד. מ"א כפידים רשו ועבנו (תהלים לד) ישתה וישכח יישו (משלי לא) ישבע רוש (משלי כח) ונאמר נמי בצדי שניא רוש ועושר (שם ל) ונכפל מתרושש והון רב (משלי יג) כי תאמר אדם רוששנו (מלאכי א) ירושש עדי מבצריך (ירמי' ה) כמו יקומם מן קס ויתכן שיהא מעיקר רושש:

רוז רוי (ישעי' כד) פ' הנביא צוחק אני לבדי אדע סוד נבואה זו אוי לי כי בוגדים בגדו ואין צדיק בעולם וי"א רוי לי הראשון בודאי סוד כמו וכל רו לא אנס לך אבל רוי לי השני לשון רוזן השמנה היא אם רזה (במדבר יג) לשון גוף חסר: **רוה** כי ירוה פועל עבר הוא ומשמין בשרו ירוה (ישעיה י"ג) ואיפת רוזן זעומה (מיכה ו) במושמוני רוזן (ישעי' י) השמנה היא אם רזה וישלה רוזן בנפשם (תהלים קו) פ' לשון כחש כרתנן בהמה כחושה ובשר כחוש. מ"א ובאפס לאום מחתת רוזן (משלי יד) פ' ובאין עם יחרת הרוזן כמו ורוזנים ניסדו יחד כלו שליש היוצא במתי מעט למלחמה תבוא לו מחתה: **רוח** בית מרות (ירמי יז) פ' מוקום השמחה וכן וסר מרוח סרוחים (עמוס ו) פ' תסור שמחת הבטלים הישנים על מטרותם משום תענוג כל היום ושמוחים ואינן הוששין שמוא תבא עליהם צרה לפיכך עתה יגלו בראש גולים סרוחים פ' מלשון תסרח על אחורי המשכן וכן הישן:

רום ומה ידומון עיניך (איוב טו) פ' ידמוון כמו רוזן ורוזן כשב וכבש:

רוזן האזינו רוזנים (שופטים ה) ורוזנים לאין (ישעי' מ) פירוש נגידים ושלישים:

רחב רחב פי על אויבי (שי"א ב) רחבה ונסבה (יחזקאל מא) והנפעל כר נרחב (ישעי' לד) והסמוך ורחב לב (משלי כא) חמש אמות רוחב (שמות כז) ואתהלכה ברחבה (תלים קיט) פ' מוקום רחב. ברחוב נלזן (ראשי' ט) ברחיבותינו (תלים קמד) רחב לא מוצק תחתיה (איוב לו) ולשון נקבה ארץ טובה ורחבה, רחבת ידים ופועל כבד הפועל בעצמו צרות לבבי הרחיבו (תהלים כה) אבל הרחיב יי לנו (ראשית כו) מרחיב גד (דברים לג) בצר הרחיב לי (תהלים ד) תרחיב צעדי תחתי (שם יח) הרחיב שאל נפשה (ישעי' ה) הרחיב פיך מוקום אהלך (ישעי' נד) כולן פועלין באחר והצווי הרחב פיך ואמלאהו (תהלים פא):

רחל וכרחל לפני גוזייה נאלמה (ישעי' נג) רחלים מאתים (ראשי' לב) פ' כבשות:

רחם רחם יי על יריאיו (תהלים קג) ורחמך והרבך (דברים יג) לא ארחם (ירמי יג) משפטן שיהו דגושין אבל החי'ת לא תדגש והמצדר רחם ארחמנו (שם לא) והשם נתן לך רחמים (דברים יג) ומוודה ועוב ירוחם (משלי כח) חנון ורחום יי (דחי' ב) אילולי החי'ת היה כמשקל חנון ל"ג דגש צע"ן סע"ל נשים רחמניות (איכה ד) והוכר רחמן. מ"א ארחמך יי חוקי (תהלים יח) פ' אאכה כמו לשון התרגום. מ"א פטר רחם (שמות יג) ורחמה הרת עולם (ירמי' כ) מרחם אמו (במדבר יב) ולענין משל נאמר מרחם משחר לך (תהלים קי) פ' מקרב החשך כי הרבה ימושילו בך כגון אישון לילה, בגדי ישע, בני אשפתו, גיד ברזל, דלת פניו, חלב הארץ,

כנפי שחר, לחם עצלות, נבלי שמים, שפת היריעה, עפעפי שחר, עבותות אהבה, וזה פ' הפסוק כשנולדות מתוך הרחם נתן לך מול טוב כמל. מ"א רחמים לראש גבר (שופטי ה) פ' פלגש או פלגשים לכל אחד ואחד, פ"א חמור חמרים שלל לכל אחד ואחד כמו כשב וכבש. מ"א ואת הרחמה ואת השלך (דברי' יד) פ' עוף לבן הוא וכנפיו שחורים גדול כשיעור גוף העורב ולא יצפצף ואין לו קול כלל חיסמו ידקק וכן דגליו ואין בראשו נוצה ומי שלוקח נוצה מכנפיו ומשליכו בין רגלי האשה המקשה לילד יולדת מיד:

רחף רחפו כל עצמותי (ירמי' כג) פ' נתנגדו ופועל כבד על גזוליו ירחף (דברים לב) מרחפת על פני המים (ראשי' א) ואילולי החי'ת היה דגש כמשקל ידבר מדברת:

רחץ אם רחץ יי (ישעי' ד) ורחצו ממנו (שמות ל) לרחוץ על היאור (שמות ב) והמצדר לרחצה כמשקל ולדבקה בו והצווי רחץ וטהר (מ"ב ה) רחצו הזכו (ישעי' יא) ומשום אחה"ע נפתח, וכן שאלו מטר, טעמו וראו, אהבו הבו, כי משפטן כמשקל זכרו שמרו, ומצואתו לא רוחץ (משלי ל) ובמים לא רוחצת (יחזקאל טז) והתפעל אם התרחצתי במי שלג (איוב ט) ירחצו מים (שמות ל) פ' במים:

רחק רחק משפט (ישעי' נט) כי רחקו מעלי (ירמי' ב) ירחק חק (מיכה ז) והצווי רחקו מעל יי (יחזקאל יא) כמו רחצו הזכו, והשם מרחק תביא לחמה (משלי לא) מארץ מרחקים (ישעי' יג) מרחקי ארץ (שם ח) ופועל כבד ולבו רחק ממני (ישעי' כט) הנה רחקך יאברו (תהלי' עג) ויש פועל כבד אחר הם יצאו את העיר לא הרחיקו (ראשי' מד) זה פועל בעצמו אבל הרחיק ממנו את פשעינו (תהלים קג) פועל באחר והמצדר למען הרחק אתכם:

רחש רחש לבי דבר טוב (תהלים מה) פ' הרגש דבר והבין ודבר בסוד כמו שאמרו רבותינו לחושי מרחשן שפתיה, ומה נקריה מרחשת שהרתה כמו דבור בסוד. וי"א רחש לבי כמו חורש רע בהיפוך האותיות כמו כשב וכבש פ' בודה דבר בין טוב ובין רע:

רטט רטט החזיקה (ירמי' מט) פ' רעד ותרגום יאחזמו רעד אחותון רתיתא שהוא כמו כדבר אפרים רתת כלל! רטט כי התייז תתחלף במי'ת כמטחוי קשת, וימתחם כאהל: **רטב** מורם הרים ירטבו (איוב כד) רטוב הוא לפני השמש (שם ח) פ' לשוב ריכוז ונימוס:

רטש נערים טרמשה (ישעי' יג) ועולליהם ירטשו (שם שם) ועולליהם טרמש (מ"ב ה) אם על בניס דומשה (הוש' ז) פירוש לשון ניפוז והשלכה, ותרגום תשמטנה ונטשתה טרמשינא:

רוח וירח יי (ראשי' ח) ולא ירחון (תהלים קטז) ולא ארוח (ויקרא כו) מריה מים יפוח (איוב יד) ראה רוח בני ראשי' כו) נרדי נתן ריחו (שיר א') מ"א קחי רחים (ישעי' מז) פ' טחון:

ריק מריקים שקיהם (ראשי' מב) נעור וריק (נחמו' ה) ורקין ורקת נפשו (ישעי' כט) ותם לריק כחכם (ויקרא כו) המי'ם יתירה כמי'ם הינם. אינמי ותהי הכנס, ומה נאמר והרקיותי אחריכם חרב (ויקרא כו) וירק את הנכחו (ראשית יד) והרקיותי לכם ברכה כולן קרובין זה לזה כי החולין בגדו כמו שמריק כלי הוא וכן ורק וסגור (תהלים לג) על הארץ וריקו (קהלת יא) ולא הורק מכלי אל כלי (ירמי' מח) המריקים מעליהם הוחב (זכרי' ד) שמן תרוק שמך (שיר א) כלי ורק כמו

שנאמר ואת כל האדם אשר לקחה ואת כל הרכוש, וכן תן לי הנפש והרכוש קח לך (ראשי' יד) והרכוש הכת' בדרך (דהיא' כו) יש בו הכל:

רמס ורמה תכסה עליהם (איוב כא) וירס תולעים (שמות יז) וראוי לומר לרבים וירדמו כמו וירא כל העם וירדו מן רגנה. מ"א וראה ראש כוכבים כי רמו (איוב כב) כמשקל ראה איובי כי רבו מן רבבה, ופועל כבד ורומס תחת לשוני (תהלים סו) כמשקל אשר עולל לי (פועל עתיד יחד לא ירומס (הושע יא) על כן לא תרומס (איוב יז) וכולן פועלין בעצמן והזהר שמה יתחלפו לך עם וירוממוהו בקהל, ארוממך אלוהי המלך כי אילו פועלין באחר ועיקר רום ולא רמס אבל נכפלו אותיותם לרבות וכן פי' הפסוק ועמי תלואים למשובתי (הושע יא) כי הנביאים קוראין אותן למעלה גדולה ורמה ובעונות לא יעלה בידם ולא יתרוממו יתרוכזן רומו מעט ואיננו (איוב כד) פועל עבר כלו' עפו ועברו מן העולם כמשקל וימרוהו ורבו מן רב והנפעל וירדמו הכרוכים (יהוקאל י) וירמו והציווי הרדמו מתוך העדה הזאת (במדבר יז) ומשפטן שיהו דרושין הרישין שלהן ונתפס חיוג שעשאן מן התפעל והן מן נפעל, והוי יודע כי כל מלה שיש בה כפולה אם ישימו ממנה התפעל כלו' וסיפוי בתוכה תי"ו של התפעל לא יפילו אות כפל ממנה לעולם וסימני גדול זה ותבתין בו בין הנפעל והתפעל. נאמר התהללו בשם קדשו מן הלל, בעמים הוא יתבולל מן בלל, וכליתי אשתונן מן שונן אשתוללו איבתי לב מן שלל, ויתגודדו מן גודד ופעמים יפילו תי"ו התפעל מן המלה ומדגשין מקומו ופעמים שיחא באותה מלה עצמה אות מאותיות אההע"ל לא יתכן שתתדגש לפיכך נסמך על אות כפל אם נמצאת שנפלה בידע שהוא מן הנפעל לא מן התפעל וכן עתה ארומס (ישעי' לג) מלשון נפעל הוא:

רמה רמה בים (שמות טו) רומי קשת (תהלים עח) ומלאתי הגיאיות רמותיך (יהוקאל לב) פ' המושלכים על הארץ בהרב. מ"א כן איש רמה את דעהו (משלי כו) למה רמותי (ש"א כח) החזיקהו בתרמיית (ירמיה ה) בתרמה לאמר (שופטי ט) תדברו רמיה (איוב כו) שמות הן, רמיה כמשקל צדיה ויש רמיה שאינו שם כיון לשון רמיה (תהלים קיב) כלו' רמאית עני' שהיא אשה עניה שביה בת ציון שאינו שם, וראית בשביה שם הוא ומצא עכשיו ולא תדברו רמיה (איוב יג) רמאות דבר שאין לו גוף ולשון רמיה דבר שיש לו גוף כיצא בו אולת אדם תסלף דרכו, שאין לו גוף הוא ואולת בדיה תהרסנו אשה שהיא גוף: ג' ל' כ' ט' נחלפת סוף סס סקקס מססס מכל גוף ורמס כחילו עומד סני עלמו ורמס סוף פולח לנסן, וכן חולפת חסס מקקס, וחולת סוף סס פולח לחסס ויוצן נמלת חולפת סס סס סס סס סס סס חולפת ויהי בגוף:

רמח ויקח רומח בידו (במדבר כה) מדקי הרמחים (ירמיה יז) פ' הוא חנית הוא כידון:

רמך בני הרמכים (אסתר ה) פ' סוסיות:
רמון רמון גם תמר (יואל א) רמונים, מעסים רמוני (שיר ח) פ' כעין רמון כמו אדמוני, שמעוני, זבולוני, אבל אינו עסים של רמון, וי"א יתכן שיחא עסים רמונים והפילו המים כמה שנאמר חלוני שמשפטו חלונים:

רמס תרמס כפיר ותנין (תהלים צא) וירמס לארץ חיי (שם ז) והמצדד רמס חצירי (ישעי' א) והשם והיה למרמס (שם ה) והנפעל ברגלים תרמסנה (שם כח) משפטו דיגוש הרי"ש כמשקל תפקחנה עני' עורים שהדגש במקום גון של נפעל. רמס

כמו לתת ריחו. מ"א כטיט חוצות אריקס (תהלים יח) פ' אשימם כמו רקק מים פ' דבר דק כמו שאמר בספר שמואל אדקס וכן לענין שבלים אמר הרקות ואמר הרקות:

ריר כבר פירשתי לעיל [ס"ג יד]:
רכך ולא רככה בשמן (ישעי' יא) רכו דבריו משמן (תהלים נה) הדגש במקום אות כפל, יען דך לבבך (מ"ב כב) פועל עבר רכך אבל דך וטוב (ראשי' יח) שם הוא ולשון רבים כי הילדים רכים (ראשי' לג) הרכה בך והענוגה (דברים כח) ועני' לאה רכות (ראשי' כט) ופועל כבד ואל הרך לבי (איוב כג) כלו' הרכיך או ריכיך, ופן ירך לבבכם משפטו בדיגוש כמשקל ידל כבוד יעקב, ימך צמא השמים, אשר לא ימד, שכולן לשון נפעל של מולת כפולים אותיותם האחרונים כלו' צרכך יגדלל. נימקך, ינמדר, אבל הפילו הנו"ן של נפעל אות של כפל וחיוג זל אמר כי והבאתי מורך (ויקרא כו) אינו מזה העיקר ובאמת ממנו הוא, פ' נפעל כלו' מורך אבל משונה הוא וכן מכס לוי, שמהדגש על השם. שהדגש במקום אות כפל כלו' מכס לוי והחולם של מורך והצירי של מכס שוין לענין אות של כפל, וי"א כי וממר לילולתו משפטו ממדר מן-תכתוב עלי מדורות שהוא לשון מוי והצירי של וממר לילולתו במקום אות של כפל:

רכב רכבו על הגמלים (ש"א ל) ותרכבנה על הגמלים (ראשי' כד) רוכב שמים בעורך (דברים לג) והציווי צלח ורכב (תהלים מה) השם המרכבה, ויאסור יוסף מרכבתו (ראשית מז) ורכבו ארגמן ושיד ג) פ' כלי עץ שעשוין על הסוס במקום המדעת לישב הרוכב עליו, אבל במרכבה הראשונה (זכריה ו) פ' עדר של רוכבים, ברכבו ובפרשיו (שמות יד) פ' עושיין בארץ המישור ד' סוסין שוין במקומה ובמרוצה יחד וקושרין אותן כמו צמדי בקר ועל גביהן כמו משכב שיש לה מעקה סביב ורוכבין בה ששה שבעה בני אדם רומי קשת ומלומדי מלחמה ירוצו בכונה אחת אחרי הגדוד, ופועל כבד והרכבתך על במתי ארץ (ישעי' נח) ארכיב אפרים (הושע י) אבל וירכיבוהו אורו ברכבו (מ"ב י) פ' במרכבתו וכן איש ברכבו (שם ט) ויכרע ברכבו (שם שס) רכב גמל (ישעי' כא) רכב צמד פרשים (שם שס) כולן לשון יחיד כלו' אינו כמו רכבו ופרשיו. מ"א קרוב לו לא יחבל רחים ורכב (דברים כד) פלח רכב (ש"ב יא) פ' אבן עליינה:

רכל לא תלך רכיל (ויקרא יט) הולכי רכיל (ירמיה ו) פ' שם המרכיל. וי"א כי לא רגל לשונו, מרגל עבדך, לרגל את יעור, מזה הענין בהיפוך כ"ף בגימל כמו ויסכרו ויסגרו מכורותיך ומולדותיך, מגורי אביו. מ"א קרוב לו בעיר רוכלים שמו (יהוקאל יז) וילוני הרוכלים (נחמי' יג) המה רוכליך (שם כז) רוכלת העמים (יהוקאל כז) ובוזו רכולתך (שם כו) וארזים במרכולתך (שם כז) פ' סוחרים וסחורות, וכן אבקת רוכל (שיר ג) אפר של בשמים לפי שמסתבין כרוכלים וכמרגלים הולכי רכיל, וי"א מפני שמשבחים סחורות ומגנים סחורות אחרים נקראו כך. וי"א משום הבשמים שנותנין ריח שיביאו בידיהם נראה הדיח כאיש רכיל שמרגל מה יש ביד בעליו מן הבשמים: **רכס** וירכסו את החשן (שמות כח) פ' ויחזקו וכן מרוכסי איש (תהלים לא) אנשי חזק וכן והרכסים לבקעה (ישעי' מ) פ' מקום עולה ויורד שילך בו האדם בטורח:

רכש רוכבי רכש (אסתר ח) לסוסים ולרכש (מ"א ה) פירוש חשובי הסוס והפרדים. מ"א אשר רכש (ראשי' לא) פ' עבדים ובהמות ומומן נקדין כך אבל של קרה אין בו עבדים

מחברת הערוך רמשי-רפד לר' שלמה פרחון

רמש אשר תרמש האדמה (ראשי' ט) תבנית כל רומש (דברים ד) ובכל הרמש הרומש (ראשי' א) פ' שרץ השוריץ:

רנן בואו לפניו כרננה (תהלים ק) כי רננת רשעים מקרוב (איוב כ) כנף רננים נעלסה (שם למ) פצחיה רנה (ישעי' יד) ולשונו זכר ברוך יחד כוכבי בקר (איוב לח) רני פלמ (תלים לב) והתפעל מחרונ מוין (שם עח) וחרון לשון אלם (ישעי' לה) בתולם הוא להעיך על הגוץ הנפולה שנפלה כמשקל חנוג לוי' מן חגג תבולך מן בזונו לנו אף יחוס מן ומגז כשבי יתחמם. את אשר תחון מן אשר חנן אלהים, שאילולי הכפל היו שרוקין כמו תשוב תקום ירוץ אגור אקוץ בס, כן דרך המקרא חוץ ממלה אחת וצדיק ידון ושמה שהוא שרוק, ופועל כבד הרנינו אלהים (תהלים פא) והוא פועל באחר אבל ולב אלמנה ארנין (איוב כט) פועל בשנים, וכן הרנינו גוים עמו (דברים לב) ופירושו משונה, ארנין אשמה כמו יהוה ושמה הרנינו לשון הוריה ושבח, וירא כל העם וידנו (ויקרא יט) פ' ויצעקו וכן ויעבד הרנה (מ"א כב) פ' כרו. מ"א וכשדים באניות רנתם (ישעי' מג) פ' ככיתים וכן קומי רני בילה (איכה ב) בשמעו את רנתם (תלי' ק): **רנב** ואת הארנבת (ויקרא יא) פ' היה אוניה ארוכין והצמד של עורה אם יערבנו האדם עם הלוזן של ביצה ומשים על החבורה מיד נסתמח:

רנה עליו תרנה אשפה (איוב למ) זה המלה יחידה שאין לה דומה לפיכך צדיק לפרשה ככה הפסוק:

רסס רפיסי לילה (שיר ה) פ' טיפון קטנים של גשם ושל טל ותרגום רביבים וכרמיס מלוקשא, לרום את הסלת (יחזקאל מ"ו) הוא בחולם להגיד על הסמך כפולה כמו לחנו ושלל לבו, פ' זילוף מים. מ"א והכה את הבית הגדול רסיסים (עמוס ו) פ' שיביר כרחנן היה עבה או מרוסם פי' כמו מרוצץ:

רסן ורסן מתעה (ישעי' ל) בכבל רסנו (איוב מא) פירוש פדומביא שמושכין בה חסוסים והפדריס והגמלים:

רעב לא ירעבו (ישעי' מט) רעבו ורעבו (תהלים לד) ויהי רעב (ראשי' יב) ובימי רעבוני ישבעו (שם לו) אבל את רעבוני ברויכס (שם מב) פ' לחס שמסיר רעבוני ברויכס ופועל כבד לא ירעבו יי' (משלי י) ויענך ויערבך (דברים ח):

רעד הפביט לארץ ותרעד (תהלים קד) אוצרות הרוח תן בקרב הארץ ומשם יצאו לכל העולם וכשתהיה הארץ רכה יצאו בנחת אד שעילה מן הארץ להעשות עבים ונחפץ למים ופעמים תהיה האדמה חוקה יבשה לפיכך יצא הרוח בחוק ומניד את הארץ ומרעייה והוא סימן רע לבני אותו מקום גולים ממקומם ומתחלף המלכות וענין קשה הוא הרעש, יאחזמו רעד (שמות טו) רעה אחוזם (תלי' מח) שם ופועל כבד פועל בעצמו עמרתו מרועי (דניאל י) מרעידו על הדבר (עזרא ו):

רעה ורעה הכרמל והבגן (ירמי' נ) ארעה צאני (יחזקאל לד) והציוני רעה את צאן הרחגה (זכריה יא) לרעות בגנים (שיר ו) משפטו לרעות הצאן, ורעות על ידיה (איוב א) זה פועל בעצמו אבל כי רועה היה (ש"א יז) ומשה היה רועה (שמות ג) אילו פועלין באחר והשם מרעה, בקר רעי (מ"א ד). מ"א למרעהו אשר רעה לו (שופטים יד) ורועה כסילים (משלי ג) פ' לשון רעות אל תרעה את בעל אף (משלי כב) כלו' אל תחבר לו לשומו דיעי. מ"א ורעות דוח (קהלת א) אפדים ורעה רוח (הושעי' יב) וברעוין לבו (קהלת ב) פ' מחשבה ואמר הרחגום ריעונך על משכבך סליקן רענאל (ב) וי"א בנת לרעי (תתלים קלט) מזה כולמ'

רעו שלי פ' מחשבהי כמשקל שמענו גאון מואב, גאה מאד ומשפט שניהן גאה רעה אבל הפילו מהו למ"ד של פועל ומי שאמר כי הוא מן וירע העם מועה מאד:

רעל סף רעל יין (זכרי' יב) תרעלה (תהלים ס) פ' אסורה וחלי רע שמתם את הגרון וכן והברושים הרעלו (נחום ב) וי"א כי שחה גם אתה והערל הענין בהיפוך האותיות כמו כשב וכשב כלו' והרעל. מ"א והשרות והרעלות (ישעי' ג) פ' כלו' זהב וכסף זה על צוארי הנשים כמו הזוגין ומצלצלים קולם:

רעס רעמו פניו (יחזקאל כז) פ' לשון הקנטה וזעף וכן בעבוד הרעימה (ש"א א) אבל משפטו הרעימה (ג'ל ג'ל ריכוס גר"ס) אבל חששו שמא השמע העין' דביבור כמו אל"ף כלו' הרמי"א לפיכך דגשו הר"ש כרי שתשמע העין' בטוב מיוצא בו ויהי יכלה עוד הצפינו משפטו הצפינו כמשקל הקריבו את זבחו, ונתילו את בניו, אבל חששו שמא תדאה הספינו או הצבינו לפיכך דגשו הצד"י ורפו את הפ"י. מ"א קרוב לו אל הכבוד הרעים (תהלים כ"ט) וירעם בשמים יי' (תהלים יח) והשם רעם שרום (איוב למ) פ' לשון יתגבר כמה שנא' התתן לסוס גבורה התליש צוארו רעמה (איוב למ) אינמי ורעם גבורותיו (איוב כז):

רענן וכפרו לא רעננה (איוב טז) פועל עבר ולפיכך הוא מלעיל אבל אף ערשנו רעננה (שיר א) הוא שם ולפיכך הטעם מלרע ואני כוית רענן (תהלים נב) פ' דך לא חדש דשנים ורעננים (שם צב) בשמן רענן (ירמי' יב) פ' חדש: **רעה** ירעפו דשן (תהלים סה) ירעפו נאות מדבר (שם סה) ירעפו לי אדם רב (איוב לו) ושחקים ירעפו של (משלי ג) ופועל כבד הרעיפו שמים (ישעי' מו) פ' לשון נישוף ויחול כמה שנאמר יערף כמו טר לקחי חול כמל אמרתי בהיפוך האותיות דעף וערף כמו כשב וכבש:

רעץ תרעץ אויב (שמות טז) וירעצו וירוצצו (שופטים י) פ' שיביר:

רעש ארץ רעשה (שופטים ה) ורעשו מפני דגי חים (יחזק' לח) והגעש ותרעש הארץ (תהלים יח) ירעשו האיים (יחזקאל קז) והגם רועשים (ירמי' ד) והשם רעש גדול (יחזק' ג) והנפעל רעשה הארץ (ירמי' ג) ופועל כבד הרעשתי גוים (יחזק' לח) הרעשהה ארץ פצמתה (תהלי' ס) התרעישנו כארבה (איוב לט) מרעיש ממלכות (ישעי' יד) פ' מרעיד ומרגיש. מ"א ירעש כלבנן פרוץ (תהלים עב) פ' יפרה וירבה וי"א כי הוא יערש בהפוך האותיות כמו כשב וכבש כי הרבה יפרה הלבנן שנא' ולבנן אין די בעד:

רפא ורפאני יי' ורפאו (ירמי' יז) אל נא רפא נא לה (במדב' יב) ורפאו שבר בת עמי (ירמי' ו) וירפא אלהים את אבימוך (ראשי' כ) והתפעל להתרפא בירעאל (דלי' כב) והשם רפאות תעלה (ירמי' ל) רפאות תהי לשרך (משלי ג) ימחץ וידיו תרפנה (איוב ה) אע"פ שכתוב בלא אל"ף. מ"א ארץ רפאים תחשב (דברים ב') פ' אומה אבל מילתי הרפאים הם בני הרפא והרפא אשה חוקה בהפך כמו סגני נהר אבל לגנאי כנינו אותה. מ"א ולא ידע כירפאים שם (משלי ט) אם רפאים יקומו (תהלים פח) בקהל רפאים ינוח (משלי כא) הרפאים יהוללו (איוב כ"ו) פ' מתים כלו' מתים יבראון ורח"ל שלה קמוצה כי הוא של ידיעה אינה של תימיה ולא של שאילה בין תבין:

רפד ירפד הרצץ עלי טייט (איוב מא) רפדתי יצועי (שם יז) רפדתו זחב (שיר ג) רפדוני בתפוחים (שם ב') פ' דבר שישים האדם תחת מראשותיו או חסיבה יקרא כך כמה שנאמר סמכוני באשישות כך רפדוני:

כבר ירצחו שכמה (הושע ו) תרצחו כולכם (תהלים סב) בן המרצה הזה (מ"ב ו):

רצע ורצע אדוניו את אונו (שמות כא) פ' נוקב אונו כדלת לומר לו זה מקום העבדים:

רצף עוגת רצפים (מ"א יט) ובידו רצפה (ישעי' ו) פ' גחלת. מ"א רצפת בהט ושש (אסתר א) מרצפת אבנים (מ"ב י) ורצף עשוי לחצר (יהוואל מ) פ' הצעת טבלות של שיש או של אבנים טובות זו דבוקה לזו בדוחק וכן תוכו רצוף אהבת (שיר ג):

רק כי רק עוג (דברי' ג) רק אם שמוע תשמע (שם טו) רק את דמו (שם שם) רק לאנשים האל (ראשי' יט) פ' כמו לבד או חייץ מזה וזה. מ"א רק יהיה יי' אלהיך עמך (יהושע א) פ' אבל. מ"א רק אין יראת אלקים (שם) פ' שמה או פן. מ"א והיתר ברכתו (שופטים ד) כפלה הרמון רקתך (שיר ג) פ' קצות המצח מכאן ומכאן:

רקק ורקיק מצות (שמות כט) הרקות והרעות (ראשי' מא) הדגש במקום אות של כפל פ' דבר רק. מ"א עד בלעי רקי (איוב ז) כדתנן רקק ולא הגיע בו הרוק והדגש במקום אות של כפל, וכי ירוק הזב (ויקרא טו) נאמר בחולם להעיד כי הוא מן עיקר רקק כמשקל תרוון לשון אלם מן רגנה תבון לך מן בזונו לנו. תתנו ליי' אלהיך מן המון חוננו:

רקב עץ לא ירקב יבחר (ישעי' מ) יבא רקב בעצמי (חבק' ג) פ' עש וסס ועיפוש וכן לעץ רקבון נחושה (איוב מא) וכן והוא כרקב יבלה (שם יג) כלי מעץ רקב כמו כבגד יאכלם עש:

רקד רקדו כאילים (תהלים קי"ד) ועת רקוד (קהלת ג) ופועל כבר ושעירים ירקדו שם (ישעי' י) על ראשי ההרים ירקדו (יואל ב) מרקד ומשחקי. ומרכבה מרקדה (נחום ג) אילו פועלין בעצמן אבל ירקידם כמו עגל (תהלים כט) פועל באחד הוא רקח אשר ירקח כמותו (שמות ל) רוקח מרקחת מעשה רוקח (שם שם) פ' פיטום סמים ובשמים וכן מגדלות מרקחים (שיר ה) עשבי בשמים ותרבי רקוחיך (ישעי' נז) ומוזה נקרא הנמה בין הרקחים ופועל כבר מרקחים במרקחות (דה"ב י) וכן מין הרקח (שיר ח) פ' יין מבושם. מ"א לרקחות ולטבחות (ש"א ח) פ' מבושלות. פ"א רחצות בגדים כמה שנא' ים ישים כמרקחה (איוב מא) פ' עריבה של כובשים וכן והרקח המרקחה (יהוואל כד):

רקס מעשה דוקס (שמות כז) צבע דקמתיים (שופטים ה) אשר לו הרקמה (יהוואל י) פ' מצוייד, דוקמתי בתחתיות ארץ (תל' קלט) פ' ציירני הבויה בבטן אמי בחשך:

רקע רוקע הארץ על המים (תהלים קל"ג) פ' מותח ומודד ומה נקראו שמים רקיע, רקועי פחים (במדב' י) ויש עוד פועל כבד אחר הרקיע עמו לשחקים (איוב לו) ופועל כבד וירקעו את פחי הזהב (שמות לט) כסף מרוקע (ירמי' י) תרקיע עמו לשחקים (איוב לו) הלמד יתירה כמו שנא' הרגו לאבנר, כדבש למתוק, וכן רקע ברגלך (יהוואל י) ורקע ברגל (שם כח) כי המוכה ברגלו על פני אדמה ורקענה:

רשיש כי תאמר אדום רשישו (מלאכי א) פ' לשון ריש. מ"א כמולאים בתרשיש (שיר ה) וגייתו כתרשיש (דניאל י) פ' אבן טובה כעין שמים וכעין הים שנקרא גם הוא תרשיש, ומוצא אנית באה תרשישה (נחמה א) הלילו אמית תרשיש (ישעי' כג) מ"א אלושה ותרשיש (ראשי' י) פ' אומה שנאמר לברוח תרשישה (נחמה א) פ' מדינות של אותה אומה:

רפה אז רפתה רוחם (שופטים ח) חזקו ידים רפות (ישעי' לח) ופועל כבד מוזה אפיקים רפה (איוב יב) והשם מרפיון ידים (ירמי' מז) והנפעל נרפים אתם (שמות ה) והתפעל התרפית ביום צרה (משלי כד) גם מתרפא במלאכתו (שם יח). מ"א קרוב לו הרפו והרו (תהלים מ"ו) הרפה ממנה שנים חדשים (שופטים י"א) הרף ממינו (דברי' ט) וירף ממנו (שמות ד) פ' לשון הנחה וכן כי מרפא יניח חטאים גדולים (קהלת י) אע"פ שנכתב באל"ף. מ"א וירפאו את שבר בת עמי (ירמי' ו) רפינו את בכל ולא נרפתה (שם נא) פ' לשון רפואה ולענין משל אמר לא יוכל להרפא איננו וירפא את מזבח יי' (מ"א יח) איננו וירפו המים (מ"ב ב) כמשקל ויעלו משכן קרה,

ויראו אפיקו מים:

רפס ותרפס נהרותם (יהוואל לב) מרפס רגליכם (יהוואל לד) פ' לשון מרמס והנפעל מעין נרפש (משלי כה) אע"פ שנכתב בשי"ן והתרגום אמר שארא ברגלא רפסא (דניאל ז). מ"א קרוב לו אבל מלה עשויה משתי מלות לך והתרפס ורחב דעך (משלי ו) כלי התר לו פיסת יד וכן מתרפס בריצי כסף (תהלים סח):

רפק מתרפקת על דורה (שיר ה) פ' מדברת על לבו וי"א מתנפקת ואינו כלום אלא מדברת בנחת עם דורה ומתחננת:

רפש הפש וטיט (ישעי' נז) פ' ביצה:

רפת ואין בקר ברפתים (חבק' ג) פ' בית מלון של בקר כדתנן רפת בקר:

רציץ לשון ורציץ (דברי' כח) והסמוך רציץ משפט (הושע ה) את מי עשקתי ואת מי רצותי (ש"א יב) הדגש במקום אות של כפול, משענת קנה רציץ (ישעי' כז) פירוש לשון שבור והשם ועל העושק ועל המרוצה (ירמי' כב) ומה נאמר ברצי כסף (תהלים סח) פ' מעות שהן חתיכות קטנות כמה שנאמר בצע כסף לא לקחו שהוא כמו ובעד השלח יפלו ולא יבצעו ובצעם בראש כולם:

רצד למה תרצדון (תהלי' סח) מלה יחידה היא ואין לה דומה לפיכך ראוי לפרשה ככה הפסוק שלה כל' לא תבחרו הרים גבוננים והנה הר שחמד אלהים לעצמו:

רצה כי רצו עבדיך את אבניה (תהלים קב) וארצה בו ואכבדה (נחמו' א) יי' לא רצם (ירמי' יד) יהי רצוי אחו (דברים לג) סמוך הוא ובלא סמוך רצונו לרוב אחיו (אסתר ז) והמוצד ולא יסוף לרצות עוד (תהלים עז) והנפעל ורצה לו (ויקרא א) לא ירצה (שם ז) ורציכם ודברת אליהם (דה"ב י) כדתנן מרצה את חבירו ומוזה נא' לרצונכם (ויקרא יט) כמשקל רון מומלת רוח. מ"א אז תרצה (שם כ"ז) ואז ירצו את עונם (שם שם) והנפעל כי נרצה עונה (ישעי' מ) ופועל כבד והרצת את שבתותיה (ויקרא כ"ז) משפטו והרצתה את שבתותיה פ' לשון פריעת טוב ורבותינו אמרו המרצה מעות מידו ליד האשה בשביל להסתכל בה. מ"א אם ראתי גנב ותרץ עמו (תהלים ג) משפטו ותרצה עמו פ' ותרץ כמו וירץ הנער והמוצד והחיות רצוא ושוב (יהוואל א) אע"פ שנכתב באל"ף וכן ברצות בית אלהי (דה"א כט) פ' בלכתו, וכן ואחריהם בפייה ירצו סלה (תהלים מט) פ' במנהגם ולכו עמם לשון מרוצה ומרוץ:

רצה ורצה גואל הדם (במדב' לה) והמוצד הגנוב ורצה (ירמי' ז) לפתוח פה ברצה (יהוואל כא) והנפעל האשה הנרצחה (שופטים כ) בתוך רחובות ארצה (משלי כב) ופועל

כמו דוגית ועליהם נאמר אשימם דוברות בים ובתלמוד ארץ ישראל אמרי' היא אסדה היא אסכריה היא רפסוד דכתב רפסודות על ים יפו (דה"ב ב)

נשלם ערך ר"ש

אתחיל ערך שי"ן

שש שש ומושי (יחזקאל מז) פ' פשתן אבל וילבש אותו בגדי שש (ראשי' מא) פ' משי:

ששא וששאתיך (יחזקאל למ) פ' לשון פניו בוו המלה נתפס חיוג בשומו אותה מעיקר ההי' והנה אל"ף ראה כי אין בה ה"י ופירושה ככה הפסוק מפני שהיא יחידה:

ששה וששיתם האופה (יחזקאל מה) פ' תחלקו לששה וזוה ששת ימים (שמות יז) שש עגלות צב (במדבר ז):

ששן שפתותיו שושנים (שיר ה) פ' ורדים אדומים וכן שושנת העמקים (שם ב). מ"א שושן הבירה (אסתר א) פ' מזינה: [ע"י רבנ"ע (אסתר ה) דומיל (ה' ז)]:

ששר חקוקים בששר (יחזקאל כג) פ' מצויירין במיני דומיות כמו המגינים כמה שנאמר ומושו בששר (ירמי' כב):

שאב ושאתם מים בששון (ישעי' יב) גם לגמליך אשאב (ראשי' כד) עת צאת השואבות (שם שם) בין השאים (שופטים ה) והציווי שאב:

שאה עד אם שאו ערים (ישעי' ו) והאדמה תשאה שממה (שם) והשם ושאה יכת שער (שם כד) פ' לשון ריקנות ופניות ושוממות ובתים שלא ידור בהם אדם, ופועל כבד להשאות גלים נצים (שם לו) והתפעל והאיש משתאה לה (ראשית כד) פ' מפני דעתו להסתכל ענינה והקדימו השי"ן לתי"ו התפעל כמו אשתולל מתרונן, מתגורר, להשאות כמשקל יען הכאות לב צדיק. מ"א בבא כשואה פחדכם (משלי א) פ' הברת רוח בסופה ובסערה וכן תשואות מלאה (ישעי' כב) כמשקל תבואות וכן ושאון לאומים (ישעי' יז) ושאון גללים (שם שם) ונכפל ושאנך עלה באזני (ישעי' לו):

שאט בשאט בנפש (יחזקאל כה) ותשמח בכל שאטך (שם שם) השאטים אותם (יחזקאל כח) פ' לשון ליעוג וביוון ותרגום יבז עשו ושט עשו. מ"א במים רבים הביאוך השאטים אותך (שם יז) פ' לשון תופסי משט כדתנן אין שטין על פני המים מושט כמשקל מבוא השאטים כמשקל הבאים, וחיוג שחכ מלה זו:

שאל שאל שאל האיש (ראשי' מג) כי ישאלך בנך (שמות ג) ימלא יי כל משאלותך (תהלים כ) ו"א משאל משאלותיך הן מתנותיך כמה שנאמר תחת השאלה אשר שאל לוי' (ש"א ב) וכן הוא שאל לוי'. (שם א) נתן, ופועל כבד השאלתיהו לוי' (שם שם) וכן וישאלום (שמות יב) ושאלה אשר (שם ג) וישאלו איש מאת דעהו (שם יא) פ' בקשו מהם מתנות. מ"א שאלו ואבדון (משלי טו) פ' איבוד של קבר ושל מיתה:

שאן שאן מואב (ירמי' מח) שקט ושאן (ירמי' לז) ושאן מפחד רעה (משלי א) פ' פועל עבר וכפול הלמיד שלו פ' בטח, לעשתות שאן (איוב יב) השאננים בציון (עמסו ר) נשים שאננות (ישעי' לב) הן בני אדם השוקטים והוסיפו למד שנא' שלאן ושלו (איוב כא):

רשה רשעין כודש מולך פרס (עזרא ג) פ' כרצונו וזוה נקדית המלכות רשות דתנן אל תתודע לרשות, הוא זהירין ברשות, ויש רשות רצון כמו רשות נתן לעין לראות, ויש רשות ש. ויא רשות האדם ומקומו כמו רשות היחיד, ו"א כי וארשת שפתיו (תהלים כא) מזוה העיקר ובארנוהו בעיקר ארש:

רשם את הרשום בכתב (דניאל ז) ואמר התרגום ותרשום כתבא (שם ו) והנא כתבא די רשים (שם ה) הלא אסר רשמת (שם ו) פ' הקתה:

רשע אס רשעתי (איוב י) אל תרשע הרבה (קהלת ב) אל רשעו ואל חטאתו (דברים ט) זאת הרשעה (זכריה ה) וברשעת הגוים האלה (דברים ט) זה שם הרשע וכן מורכי הרשעה (יחזקאל ג) שם בעלת הרשע, עתליהו המרשעת

(דה"ב כד) ופועל כבד והוא הרשיע לעשות (שם כ) הרשענו ומדרנו (נחמי' ט) לא ירשיע (איוב לד) אילו פועלין בעצמן אבל והרשיעו את הרשע (דברים כה) אשר ירשיעון אלהים פועלין באחר. מ"א והוא ישקיט ומו ירשיע (איוב לד) ובכל אשר יפנה ירשיע (ש"א יד) פ' ירגיז ויניע:

רשף יוצא רשף לרגליו (חבקוק ג) רשפיה רשפי אש (שיר ה) ומקניהם לרשפים (תהלים עז) פ' תבערות וחצי הברד וכן חצי הקשת שנא' שמה שבר רשפי קשת (תהלים עז) המשולים לגדלים, ובני רשף יגביהו עוף (איוב ה) ולחומי רשף (דברי' לב) פ' עוף זורם (1) [נ' י' כ"ס (1) מלסון זרס מוס כחטר העמיקו סחכס די נכסי זלקיטוי Avis inundans ונקנן ססני חסר לו פ' 1038 סניסס דורס]:

רשת רשת הכינו לפעמי (תהלים נו) במשכו ברשתו (שם ז) פ' מצודה עשויה כשכבה:

ררת כרבר אפרים ררת (הושע יג) פ' תרגום יאחזמו רעד אחרינון רתיאת ואמרו רבותינו הוותת בידי שמים:

רתח רתח רתחיה (יחזקאל כד) פ' ציווי הוא מעי רותחו ולא דמו (איוב ל) ירתיה כסיר מצולה (שם מא) ותנן מים דותחין:

רתם גחלי רתמים (תהלים קכ) אילן ידוע כמה שנא' תחת רותם (מ"א יט) . מ"א רתום המרכבה (מיכה א) פ' קשור כמו יאסר יוסף מרכבתו, ויאסר את רכבו כולן שוין: רתק ורתקות כסף צורך (ישעי' מ) עשה הרתוק (יחזקאל ז) ויעבור ברתקות זהב (מ"א ו) פ' שלשלאות וכן אמר התרגום, ונאמר בספר מלכים רתוקות וברברי הימים נא' שרשרות והפעל של אילו השמות רותקי בוקים (נחום ג) כלו' קשרים בשלשלאות כמה שנאמר לאסור מלכיהם בוקים. מ"א עד אשר לא ירתק חבל הכסף (קהלת יב) פ' ינתק חוט השדרה וכן גולת זהב ישם (שם) הוא הגיד המקבל הדם מן הכבד ומחלקו ומשגרו לכל אברי הגוף, ותשבר כד על הכובע (שם שם) פ' תבקע המרה על פני הכבד שתוא מעון של דם וכולן משלים לעת זקנה וקידוב יום המיתה:

מלה רביעית

רטפש רטפש בשרו (איוב לג) פ' זו המלה יחידה ויתכן שתהא לשון התפעל של רפש וטיט והטיית במקום תיזו כמו טיית של צטדק וצטיירו ו"א אינה התפעל:

רען [ע"י לניל סרס רען]: רפסוד רפסודות (דה"ב ב) פ' קורות רבוקות זו לזו במסמרים משליכים אותן בים או בנהר לעבור עליהן ממוקים למקום

פ' מחיצה היתה עשויה מן הקורות שתי וערב כרשת, ומוזה נאמר שובך האלה הגדולה (ש"ב יא) פ' מרוב סעיפי האילן יראה כשבכה, נאחו בסבך (ראשית כט) סבכי היער (ישעי' י) כמו כן אע"פ שנכתב בסמ"ך:

שביל שבילי עולם (ירמי' יח) ושבילך במים רבים (תהלים עז) פ' דרך. מ"א שבילים יקצור (ישעי' יז) ובראש שבלת ימלו (איוב כד) ולענין משל נאמר שתי שבילי הזותים (זכריה ד) וכן השפי שובל (ישעי' כג) כלל גלי שער. מ"א משבלת הנחר (ישעי' כז) אל תשטפני שבלת מים (תהלים סט) פ' ראש הנחר ההולך בחזק כחו. מ"א אבל כפול שבלול תמוס יהלוק (תהלים נח) רמש לח בתוך בית העצם מהלך והבית על גביו ומושכת ממנו לחה על הקרקע כמו הרוק הולך על גחון ויש לו שני קרנים של בשר ומי שכותשו ומשים אותו על הנתק מיד יבקע, ואמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הק"ב על בעולמו לא ברא דבר לבטלה ברא שבלול לכתות רפואה לשחין: **שבס** השבוסים (ישעי' ג) פירוש גלגלי זהב וכסף יתקשטו בהן הנשים:

שבע שבעה כבשים (במדבר כח) שבע כבשות הצאן (ראשי' כא) יום השביעי (שם ב) שבעתים יקם קין (ראשית ד) ויפלו שבעתם יחד (ש"ב כא) מלא שבוע זאת (שם כד) וממאה שבועים (ויקרא יב) בשבועותיכם (במדבר כח) משום תרגום זו המלה בעצרתיתכן נקרא שבועות עצרת, שבועות הקות קציר (ירמי' ה) אבל מה שאמר חג שבועות ימים מצות יאכל (יחזק' מה) נאמר מלה זו מן שבע. מ"א השבעה לי (ראשי' כא) אנכי אשבע (שם שם) בי נשבעתי (שם כב) נשבע לדוד (תהלים פט) שבועת יי' תהיה (שמות כא) והמצדד והשבע לשקר (ירמי' ז) וכולן פועלין בעצמן ובשמו תשבע (דברים ו) שדגש של שי"ן במקום נו"ן של נפעל, ויש פועל קל שבעי שבועות להם (יחזקאל כא) כלומר נשבעו השבועות אבל כמשקל השכונני באהליהם שהוא השכונים, ופועל כבד שפועל באחד והשביעי הכהן (במדבר ה) ואשביעך ביי' (ראשי' כד) וישבעני אדני (שם):

שבע ואכל ושבע ודשן (דברים לא) ואכלת ושבעת (דברים ו) תשבענה (משלי כז) לשובע נפש (משלי לא) אכול ואין לשבועה (הג' א) כנפשך שבעך (דברי' כג) מבלתי שבועת (יחזקאל יז) ונשכה כל השבע (ראשי' מא) שבעים בלהם נשכרו (ש"א ב) ושבע ילין בל יפקד (משלי יט) זקן ושבע ימים (איוב מב) כי סמוך הוא ופועל כבד פועל באחד ואשביע אותם וינאפו (ירמי' ה) ונפש נענה תשביע (ישעי' נח) ומשביע לכל חי רצון (תהלים קמח) ויש פועל כבד אחר נפשם לא ישבעו (יחזקאל ז) מ"א והשבע לעשירי (קהלת ה) וימלאו אסמך שבע (משלי ג) פ' עושר. מ"א ושבע שמחות (תהלים מז) פ' רביי שמחות: **שבץ** ושבעת הכתנת שש (שמות כח) מושבצים זהב (שם) והמצדד וכתנת רוצין (ירמי' כ) ישייור על פניהם גלגלים מן הדומיות ורוצין האומנים לייפותן יציירו על פניהם גלגלים קטנים זהב נראין לעינים ומוזה נאמר כי אחוני השבץ (ש"ב א) פ' כל הגבורים אשר במלחמה עיניו בי ועיניהן להורגי משום שהסתיר עצמו כדי שלא יכירוהו והוא הכיר כי הכירוהו:

שבר שבר יי' מטה רשעים (ישעי' יד) ושברה כשבר נבל (ישעי' ל) שברך (ירמי' ל) בשברי לכם (ויקרא כז) והשם על שבר יוסף (עמוס ו) אילו פועלין קלין ופועל כבד אבד ושבר ברוחיה (איכה ב) כל עץ השדה שבר (שמות ט) והמצדד ושבר תשבר מצבותיהם (יחזקאל כז) פ' נשברו, אחת מהנה לא

שאף שאפה רוח (ירמי' ב) שאפו רוח (ירמי' יד) פ' הדחה משיבת אור לגוף כמה שנאמר פי פערתי ואשאפה (תלי' קיט). מ"א קרוב לו כעבד ישאף צל (איוב ז) כי שאפני אנוש (תלים נו) יען בעין שמות ושאפו (יחזק' לו) ושאף צמים חילם (איוב ה) אל תשאף הלילה (איוב לו) פ' לשון קיווי והמתנת דבר:

שאר שאר הקטן (שי"א יז) פועל עבר הוא פ' נותר והנפעל נשאר בשנים (ויקרא כה) וישארו שני אנשים (במדבר יא) הדגש של שי"ן במקום נו"ן של נפעל והשם שאר ושארית וחפילו הא' ואמרו וגם כל שרית ישראל (דחי"א יב). וי"א כי אם לא שארתך לטוב (ירמי' טו) כמה שנאמר והותירך יי' לטובה. מ"א ובמשארותיך (שמות ח) פ' כיניו לעריסה שמעסין בה את העיסה. מ"א שארה וכסותה (שמות כט) פ' פרינסתה וכן אם יכין שאר לעמו (תהלים עח). מ"א וימטר עליהם כעפר שאר (שם) פ' בשר וכן ואשר אכל שאר עמי (מיכה ג) ככלות בשרך ושארך (משלי ה) ושארם מעל עצמותם (מיכה ג) וכן המסי ושאריו על בבל (ירמי' נא) פ' מה שעבד עלי בשבילי ומוזה נקראו הקרובים שאר שנא' את כל שאר בשרו (ויקרא יח) שארה זהו ומה היא (שם שם) שהוא כמו ומבשרך אל תתעלם, והנפעל של זה ותשובותיכם נשאר מעל (איוב כא) ותשובותיכם קרובים למעלה:

שאר שאור לא ימצא (שמות יב) פ' שמוחמיצין בו את העיסה ואינו ראוי לאכול וכן אמרו רבותינו מאימתי נקרא שאור מושפסל לאכילה:

שאת שאת או ספחת (ויקרא יג) פ' שומא כמשקל שכס אהד:

שבב כי שבבים יהיה עגל שמרון (הושע ח) פ' שברים וחיתוך וכן אמר התרגום לנסרי לוחין ואמרו רבותינו וישב משה את דברי העם אל יי' אילו דברים שמשבבין לב האדם פירוש רבינו האי גאון שזיבורין לב האדם מן כי שבבים יהיה (הושע ח) וי"א יחי ילך בשביה כמה שנאמר לשוב שדינו יחלק (מיכה ב) וכן ושובכתך וששאתך (יחזקאל לט). מ"א ולא נה שבבי אשן (איוב יח) פ' תגלת כמו שנאמר כורסיה שביצין דנור (דניאל ז). מ"א וילך שויב (ישעי' נו) פ' מרוצין כברקים ירוצו. מ"א לשובב יעקב (שם נט) פ' למשיב:

שבה אשר שבה ישמעאל (ירמי' מא) וישב ממנו שבי (במדבר כא) והיו שובים לשבועים (ישעי' מד) כשביות הרב (ראשית לא) כי נשבה אחיו (שם יד) ובנותיו בשבית (במדבר כא):

שבו לשם שבו ואהלמה (שמות כח) אבן טובה שחורה: **שבח** ישבח מעשיך (תהלים קמח) שפתי ישבחונך (שם סג) שבח ירושלים (שם קמז) להשתבח בתהלתך (שם קו). מ"א בשוא גלוי אתה תשבחם (שם פט) משיבה שאון ימים (תהלים סה) חנם באחור ישבחנה (משלי כט) פ' ישקטנה: **שבט** או מושפחה או שבט (דברים כט) ששם עלו שבטים (תהלים קכב). מ"א קרוב לו או את אמתו בשבט (שמות כא) וכן והוכחתיו בשבט אנשים (ש"ב ז) ופקרתו בשבט פשעם (תהלים פט) אם לשבט אם לארצו (איוב לו) פ' שבט מוסר. מ"א לא יסור שבט (ראשית מט) שבט מושלים (ישעי' יד) שבט מישור שבט מלכותך (תהלים מה) הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל (ש"ב ז) פ' מלך ונגיד:

שבך שבכים מעשה שבכה (מ"א ז) ועל שבכה יתהלך (איוב יח) פ' רשת וכן ופל אחזיהו בעד השבכה (מ"ב א)

מחברת הערוך שכר—שגר לר' שלמה פרחון

לא נשברה (תהלים לד) מעמו לעיל כי פועל עבר הוא כמו שקל נלכרת אבל זכתי אלהים רוח נשברה (שם נא) אינו פועל אלא שם כל' רוח נשברה ויש לנו פועל כבר אחר על שבר בת עמי השברתי (ידמ' ח) נשברתי את לבם הזונה (יחזקאל ו) הנוץ יתירה כי משפטו שברתי, כל משברין וגליך עלי עברו (וינה ב) משברים (תהלים צג) פ' שיבור גליהם נראין כשיבור הרים כמה שנה' מפרק הרים ומשבר סלעים ולענין משל אמר משברימות יש"ב כ"ב) וכן אנוש לשברך (ומ' ל) פ' הנדרפים והנחלשים במלחמה כמו נשברו לפניי (דהייב יד) פ' נחלשו ונפלו וכן לפני השער עד השברים (יהושע ז) פ' מקום שנוצחים במלחמה ונפלו וזמה ונאמר משברים יתחטאו (איוב כוא) פ' מרוב פחדם שלא ישברו ואמרו משברני . מ"א לשבור אל יספ (ראש' מ"א) לכו שברו (שם מז) כי יש שבר במצרים (שם מ"ב) וישאו את שברם (שם שס) פ' אוכל שנקנה וכן ישברו פראים צמאם (תהלים קד) ופועל כבר אוכל בכסף תשבריני (דברים ב) ונשברה שבר (עמוס ח) ונאמר וישבור למצרים (ראש' מ"א) פ' וישביד נמצא כי יתכן לומר משביר לשבור כי על הקונה ועל המוכר לענין לחם ומים שנה' ישברו פראים צמאם (תהלים ק"ד). מ"א ואשבור עליך חקי (איוב לח) פ' הגבלתי כמה שנה' אשר שמתיו חול גבול לים. מ"א האני אשביד ולא אוליד (ישע' סו) פ' אשב על המשבר כמה שנה' כי באו בניס עד משבר פ' האשבורן שעושין מן עפר לקבל עליו הילד (עי' געיל ס' חזק) והמצרר לא יעמוד במשבר בניס (הושע יג). מ"א את מספר החלום ואת שברו (שופטים ב) פ' ספור החלום ואת פשרו בחילוף אותיות של שבר בפשר שהן דומות זו לזו:

שבר ואהי שובר בחימות ירושלים (נחמ' ב) כמו לשון תלמוד סבד הייתי, אינמי סבדי רבנו. סבר מו, פ' שים דעת. מ"א שברתי לישועתך (תהלים קיט) עניו כל אליך ושברו (שם קמה) חלחל תשברנה (רות א) והשם שברו על יי אלהיו (תהלי קמו) פ' קיווי ובטחון ותוחלת:

שבת שבת ננש (ישעיה י"ד) שבתה מדהנה (שם שם) למה שבתה המלאכה ונחמ' ו) ויום ולילה לא ישכחו (בראשית ח) פ' לשון ביטול ונאמר ממנו ישכות, והשם רק שברו יחן (שמות כא) והנפעל ושבת גאין עזה (יחזקאל ל"ג) ותגשוני שבת חמס (עמוס ו') ופועל כנד אשר לא השבית לך (רות ד') והשבתי חיה רעה (ויקרא כ"ג) על משבתיה (איכה א') אשבתה מאנוש זכרים (דברים ל"ב) חשביתו שאור (שמות יב) ושבתה הארץ (ויקרא כה) אשר לא שבתה בשבתו יכיס (ויקרא כו). מ"א שרף ישראל בשבת (ש"א כג) פ' לשון כליה, וי"א במקומם כלומר לא יילכס למקום אחר להשרף שם. מ"א ממחרת השבת (ויקרא כג) פ' החלת השבוע וכן שבע שבתות שנים. מ"א זה שבתה הבית מעט (רות ב) ממכון שבתו השניה (תלים לג) שבתי בבית יי (תהלים כ"ז) יאילו המלות מעיקר ישב הז אבל הפילו הי"ד כמו שהשילו י"ד של יד ואמר בדרתו מן ההר, עד דרתה ועקרון שיבה ירידה:

(תהלים כ) אשגבהו כי ידע שמי (שם צא) ובטח ביי' ישגב (משלי כט) פ' יגדיל עו, ופועל כבר אחר הז אל ישגיב בכחו (איוב לו):

שגרה ומה שגיתי הבינו לי (איוב ו) ואם כל עדת ישראל ישגו (ויקרא ד) משנה ישרים בדרך רע (משלי כח) פ' טעות ושכחה, וכן שגיאנות מי יכין (תהלים יט) משפטו בלא א"ף ופעמים יסיפו א"ף במלות בלי צורך כגון ימאסו כמו מים וכגון יבאיש ויחפיר וכיוצא בהן. מ"א כל שונה בו לא יחכם (משלי כ) באהבה תשנה תמיד (שם ח) ולמה תשנה בני בורה (שם) פ' תתעסק, והשם שגיון לדוד (תהלים ז) על שגינות (תבק' ב) פ' עסקי ניגון ומינין:

שגרה ישגה אחו (איוב ח) ופועל כבר שפועל כאחר השגו חיל (תהלים עג) פ' חיבה נכסים:

שגח ממכון שבתו השנית (תהלים לג) משגיח מן החלונות (שיר ב) רואיך אליך ישגיחו (ישעיה יד) פ' יסקיפו וליא מצאתי מפועל זה פועל קל, ותנן אין מוסיחין בבית קול פ' שים דעת:

שגל נצבה שגל לימין (תהלים מה) והשגל יושבת אצל (נחמ' ב) פ' פלגש. מ"א ישגלה (דברי כח) והנשים תשגלנה (ירמיה ג) פ' תשמיש המטה על ידי פרך ואונס והמקרא הפכו ללשון נקי:

שגע והיית משגע (דברים כ"ח) חסר משוגעים אנו (ש"א כ"א) להשתגע עה' (שם) בשגוען ובעורני (דברים כ"ח) פ' שמות ויתכן שיה' השי"ן שלו כשי"ן של משהורר מן בן הורין ומשועבד מן עבד שחמהות מן חמה ואמר **רב האי גאון כי משומד משפטו משועמר מלשון עמד** והשי"ן יתירה ומשום שיעמידוהו לטבול במים המקורשים נקרא כך א) אבל העי"ן היא רכה בדיבור וכן התי"ת ולפיכך כשתהיה בסוף המלות יפתחו אותה כדי שתראה ולא תאבד בדיבור כגון יגיע, תוריע, יברית,

ומשפטו כמשקל יקשיב, וי"א כי אשר הקצו משפטו אשר הקצעו כמה שנאמר יקציע מביית. ג' י' כ"ט 1) עמידה וש"ל מס' ויזן צמלת עמד זלשון סורי כמ"ס חכס קהסי' עגלני כססור חולר טכסי לזון סורי (בעשטינגען 1788 חזן 4) טכס ע"ד

ablatus est, baptizatus est, Mat. 3, 16. Luc. 7, 19.

11, 38. ובעל הסכסוה סס כתב זנה הלסן (In hac baptizandi עמר significatione conferunt haud pauci cum Hebraico STATIT, ita ut stare sit stare in flumina כהוז צחנגלניון זלסון סורי (דיתיקא חדתא, חפחס זלנני מדינה) סס' מתי ב' ח' חפה ירחטן עמד כח' סס' ו' ועמדין סור מ"ס ציורכדן סכרז, סס' י"ח, עמד חזא זכור ז"ב. מ"ס סס' י"ג, לית ויחטן דנעמד כמ"ס, סס' י"ד, חתא יסוע מן בלילא ליוריקן לות ויחטן דנעמד מ"ס. עוד סס' י"ז, כד עמד דין יס"ע. ונס' לוקוס ז' דלז חתעמד מ"ס. וכיוצא סכסו סעמיס, ועי' געיל סוף חזיות ססוטיסן מ"ס בידן זס כסס חכסס סכדל ליין, והעי"ן סכסו זמלת טעועמד (טסוטר) טסוס טורה סכדור כ"ס סס כסס ר' חזי ועי' טחזוח הלסון להכסס יסודיס ויסלם דף י"ד ויזח סכס מעלניו פלגות כותבי טכסס כסוכח מ"ס זי, ומס סכלו חכמיס מחזיוני ז"י להפחלל זענין כמו ר"ח כחור כסס סכסני כסס סמד וכדומה ססס דכרים זחוקיס בס מ"ס סכסו"ן על ספוק וכל זן נכר לא יוכל כז' סוכחפת ספת מסודת סוה זכר כחוק מחסר ססוורו זלסון סורי על סכסילס ועל ססוונילס:

שגר שגר אלפיך (דברים ז') פטר שגר (שם) פ' לשון שילוח

שגב אשר שגבה ממנו (ירמ' ב) וקוררים שנבי ישע (איוב ה) והנפעל כי נשגב שמו (תהלים קמח) נשגבה ולא אוכל לה (שם קלט) והשם נשגב פ' מעוז ומבצר ופועל כבר וישגב יי' צדי רצין עליו (ישעיה ט) משגבך שם אלהי יעקב ויגדיל מגדיל:

שגב אשר שגבה ממנו (ירמ' ב) וקוררים שנבי ישע (איוב ה) והנפעל כי נשגב שמו (תהלים קמח) נשגבה ולא אוכל לה (שם קלט) והשם נשגב פ' מעוז ומבצר ופועל כבר וישגב יי' צדי רצין עליו (ישעיה ט) משגבך שם אלהי יעקב ויגדיל מגדיל:

זהב או של כסף כמו חצי לבנה וחרגום היתה סהרא ותלו אותה בצוארי נשים ותנוקות ובהמה:

שׁו שׁו או לשוא הכיתי (ירמיה ב) פ' לשקר אבל שבועות שׁו שׁו שיבע על היום שהוא יום על האיש שהוא איש. ושבועת שקר על האיש שהוא אישה ועל שעשה נשבע שלא עשה, ויש לו פועל שנא' פרי ישרה לו (הושע י) כמו שקר

וכמו כחש מעשה זית ולא יתכן שיהא מן לשון שיויו כי אמר מקודם גפן בוקץ פ' ריקס:

שׁו שׁו בכיא כשואת פחיסם (משלי א) פ' הכרה כמו סופה וסערה, וכן תשואות מלאה (ישע' כב) תשואות נוש (איוב ל"ט) וכן משואת רשעים (משלי ג) אבל להשביע שואה (איוב לד) עיקר שאה:

שׁו שׁו בשוא גלוי (תהלים פ"ט) אם יעלה לשמים שיוא (איוב כ) פ' שאתו אבל עיקר אחר הוא זה:

שׁו שׁו ישובו לא על (יהושע ז) שבתיו וראה (קהלת ט) השיבונו אלך (בראשית מד) ושובו בנים (ירמיה ל"א) ולתשובת השנה (דה"ב לו) פ' לשון חזרה, וכן ושב יי' אלהיך (דברים ל) בשׁו יי' את שיבת ציון (תהלים קכ"ז) ופועל כפול ישובכ לשובב עקב אליו (ישעיה מ"ט) משובב נתיבות (ישעיה נח) וכן בשׁובני והנה אל שפת הנחל (יהוה"כ מן) פ' אמר בתחילה ויוליכני וישבני אל שפת הנחל אבל

אלו תשוב (ירמיה ג) פ' אם תעשה תשובה תחישב ולא תנור, וכן בשׁובה ונחח (ישעיה ל) כמו השקט' וכן פ' ישובב וכן אם ישוב לא ישוב (ירמיה ח) פ' אם יחזור לא יתישב. מ"א וילך שׁו שׁו (ישעיה נו) פ' דך וכן כי משׁובת פחיסם תהרגם (משלי א) משׁובה נצחת (ירמיה ח) ישובו על עונות אביהם כלומר שב במרוצתם כולם לשון מרוץ

וכן כי אחרי שׁובי נחמתי (ירמיה ל"א) וכן חכמתך ודעתך היא שׁובתך (ישעיה מ"ז) וכן אם ישוב עשר מעלות (מ"ב כ) פ' אם ילך ואינו לשון חזרה כלל. מ"א קרוב לו כסף ישיב לבעליו (שמות כא) מנחה ישיבו (תהלים עב) השיבו אשכרך והשיבו למלך ישראל אשר ישיבו לו כולן לשון הבאה וכן השבה הכתוב בענין פלשתים וטוריהם הולכה הוא ואינה חזרה כלל, אבל אם שב תשובו בארץ הזאת היפך הוא מלשון ישוב ולא לשון שׁו שׁו, וכן אם ישוב ישיבני והן לשון חזרה הראשון מצרר:

שׁו שׁו גם שב גם ישיש (איוב מ"ז) זקנתי ושבתי (ש"א י"ב) בשיבה טובה (בראשית טו) כי קמו עיניו משבו (מ"א יד) פ' לשון זקנה:

שׁו שׁו פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה אל מות ביתה (משלי ב) לשון נקבה ולשון זכר ושח גבהות האדם (ישעיה ב) שוחה עמוקה (משלי כב)

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שילוח ופטר ושׁו שׁו כי פטר ושׁו כמו אדמת עפר, מגלת ספר וכיצא בהו, רתני אם שגורה תפלתו בפיו:

שׁו גס תנין חלצו שד (איכה ד) פ' שׁו שׁו רדיון להניק גוריהו ולשון רבים ברכת שרים ורחס (בראשית מ"ט) ושׁו שׁו שדקו (יהוה"כ כג) פ' מרוב חצער מסרמות הנשים רדיון, שמנו מעכו שרדיון (יהוה"כ כג) כמו שמה עשו דרי בתוליהו (שם). מ"א יובתו לשדים (דברים ל"ב) ואת במתייהם לשדים (תהלים קז) פ' ע"ז וחרגום לשעירים לשרו, כי היו עוברין דמות עגלים ותישים ועשטרות כמה שנאמר ועשטרות צאנך פ' כבשים סוברין שירבו מקניהו ותבואתו

שנאמר ורב תבואות בכח שור (דברים לג): שׁו שׁו שדור ואתה לא שדור (ישע' לג) ישודר מצבותם (הושע י) שדור נשדונו (מיכה ב) לשון נפעל הוא כלו' נשדדנו ואילולי שהוא שדור היה כמשקל ונקלותי עוד, אינמי ונמקרחם בעוניתיכם מן קלל מקץ, נשדונו מקרא קצר כמו בני יצאוני יצאו ממני, יושם מדרב פ' שישו בהם, אינמי בשלם הפשר פ' בשל להם, תמלאמו נפשי פ' תמלא מהם וי"א כמו שדרגום, והשם שוד ושבר (ישעיה ג"ט)

מפני רשעים זו שדוני (תהלים י"ז) הדגש במקום אות של כפל, שודר מואב (ירמיה מח) כהתימד שודר תושד (ישע' לג) משפטו הושד או תשד כמשקל בן מאה שנה יקולל ויתכן שיהי' ממנו זאב עדבות ישדום (ירמיה ה) וסלף בגודים ישדם (משלי יא) והוא פועל קל וי"א כן קמוץ חטף שלחם במקום וי"ז ישודר מצבותם והוא פועל כבד. מ"א כמעט לשד השמן והלמ"ד יתירה כמו דבש למתוק ולא יעבור עליו לכל דבר וכן נהפך לשדי בחבונני קיץ (תהלים ל"ב) ג' נהפך לחלוותי נופך לחורב של קיץ, ולשון חיד חרבון וכן לשד השמן פ' לחלוותי, וממנו נאמר ושוד מלכים הנקי (ישעיה ס') משוד תחנומיה (שם ס"ה) כי אפס המיץ כלה שור (ישעיה יז) פ' נפסקו מליצוק משום שנגמר הדשן כמו וחטענן בדשן נפשכם, ואכל ושבעו ושדן, נמצא כי שוד ושוד דבר אחד כמו נשקו בר, כבר ידי, ומי שפירשו שוד כמו דר תועה הוא, או שמה על ידי מדרש, וי"א נהפך לשדי כמו לצדי כמו חרגום ירך המשכן צידא דמשכנא. מ"א אני אל שדי (בראשית יז) פ' מונע ונותן וי"ד שלו כיו"ד לבי דוי, אינמי כמו וי"ד עיני ידי, וי"א כי שדה מזה הענין בין תבין. על פני השדה (ויקרא י"ד) והסמוך שדה ארם (הושע יב) שדות בכסף יקנו (ירמיה לב) שדי אשר בענתות (שם שם) ועל שדה (מ"ב ח) כמשקל וריכה וקנה, ועובר בשוק אצל פנה, כי הפילו תה"ש של עיקר המלה, מתניבות שדי (איכה ד) פ' עמוקים וכן עמוק השדים (בראשית יד):

שדום ושדמות לא עשה אוכל (חבק' ג) והסמוך משדמות עמורה (דברים ל"ב) פ' מן גפנים, מ"א בשדמות קדרון (מ"ב כ"ג) פ' נחל. מ"א ושרמה לפני קמה (ישעיה לו) פ' ושרפה כמו שנא' ושרופות קים פ' תבואה לקיחה קודם שתניע להיות קמה:

שדף הוא שאמרו למעלה הוא חשדפון: שדר ושרדות בארום (מ"א ו) כבר פדשחיו בערך סמך אע"פ שנכתב בשיו':

שׁו שׁו כבשים ושה עזים (דברים יז) פ' מלה, ואיש שיהו (ש"א יד) כמו ביהודי אחיהו (ירמיה לד) או את שיו נדחים (דברים כ"ב) חו"ד ויהי' מחתלפין [על' לענין חק סדקיתן]:

שׁו שׁו ישהדי במרומים (איוב י) כמו יגר שהדותא: שהם אבני שהם (שמות כח) פ' אבן טובה לבנה: שהר הביטוסים והשהרונים (ישעיה ג) פ' כלי תכשיט של

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

שׁו שׁו שחה פן תשוב לו גם אחת (משלי כו) לא ישׁו לה שם ג) לשון דמיון והתפעל ואשת מדינים נשתה (שם כז) פ' שׁוה הוא ללך טרור ביום סגוד, וכן כי אין הצר שׁוה בנזק המלך (אסתר ז) כלו' אין זה שׁוה עם זה אבל הלא אם שׁוה פניה (ישעיה כח) הוא כמו שאמר רבוהינו לאשׁו גומות ותיקן פני הקרקע הוא. מ"א אם לא שׁוהי ורוממתי (חזקיה כ"א) שׁוהי יי' לגנדי תמיד (שם י"ג) שׁוהי עזר על גבור (שם כט) והרר תשובה עליו (שם כ"א) פ' תשים וחרגום וישם ושׁו. מ"א ולמלך אין שׁוה להניחם (אסתר ה) ולא שׁוה לי (איוב לג) וכל זה איננו שׁוה לי (אסתר ז) פ' ראוי לי. מ"א גפן בוקץ ישראל פרי ישרה לו (הושע י) פ' גפן דקנות תכחש ושקר בפירותיה מן לשון שׁוה וא' יתירה כמו א' של חיא והוא, וי"א לשון חימה הוא כלו' ישגפן ויקס האץ ישים פירות:

מחברת הערוך שוח - שור לר' שלמה פרחון

(תלים יח) ישועו ואין מושיע (שם יט) והשם הנרות תשועה
למלכים (שם קמר) מפני שאינה מעיקר ישע, וזוה נאמר
השתעשעו ושעו (ישעיה כ"ט) כלומר השתועו ושועי כמו
ותחלחל המלכה, שהוא מן אם מפני לא תחילו, מפני
יחילו עמים, וכן ערער תהערער מן לא אכור כי יעורנו,
וכן מטלמלך טלמלה גבר מן הטיל רוח גודלה, ויטילו את
הכלים, אילו כולו נפל מהן ע"ן של פועל לטל הלמ"ך
וחפ"י שלהן. י"א השע ממני ואבליגה (תהלים גכ) כמשקל
השב אל הערה מן שוב פ' הרף ממני וכן ועיניו השע
(ישעיה ו) פ' העלים וי"א ועיניו כסה כמו תרגום וטח את
הבית ושע ית ביתא וכת' כי טח מראות עיניהם, אבל שעו
ממני אמרר בככי, כמו השע ממני ואבליגה פ' הרפה. מ"א
ולכלי לא יאמר שוע (שם לב) פ' איש חסוב, וכן לא נכר
שוע לפני דל (איוב ל"ד). מ"א קרוב לו שוע אל החר
(ישעיה כב) פ' עלות אל החר:

שוף הוא יוּפֶךְ ראש- (בראשית ג) אשר בשערה ישופני
(איוב ט) פ' יכני ברוח, כמו ותך השמש שאינה
מכה בנגיעה. מ"א השך ישופני (תהלים קל"ט) פ' יראני
כמו כי שאפני אנוש:

שוק ואל אישך השוקך (בראשית ג) כמשקל תקומתך מן
קום וכן ועלי ושוקתי (שיר ז) כלו האותי לו וחמדתי
אליו. מ"א והשיקו היקבים תירוש ויצהר (יואל ב) פ' יזיל.
מ"א בשוקים וברחובות (שיר ג) וסבבו בשוק הסופדים (קהלת
יב). מ"א על הברכים ועל השוקים (דברים כח) ולא בשוקי
האיש ירצה (תהלים קמ"ז) וך אותם שוק על ירך (שופטים
טז) אמר התרגום פטרן עם רגליו:

שור אשר שר ל"ו (תלים ז) אז ישיר משה (שמו"ד) ותשר
דבורה (שופטים ה) שירו ל"ו שיר חדש (תהלים לג)
שיר השירים (שיר א) ונכפל משורדים ומשוררות, ישורר
בחלון (צפני ב). מ"א ומנגעות אשורנו (במדבר כג) ישור
כשך יקושים (ירמיה ה) פ' המענינים לי מאיבני כמו עוין
את דוד, אלהים יראני בשוררי (תהלים ג"ט) פ' האויבים
המענינים אותי והוא כפול. מ"א שור ושה (שמות כ"א)
שורים זבחו (הושע ו) עקרו שור בראשית (מט) פ' תחכו
רגלי השור משל הוא על חמור, כמה שנאמר ואת סוסייהם
תעקר, ותתרגום אמר ינקד כוסתהון ורתיוכן ויומגי רוכביהון
כשירוי אחד הרוכב ויכה בסוף את פרסותיו מיד יפול הרוכב.
מ"א השורי מראש אמנה (שיר ז) והשורו למלך (ישעי"ג)
פ' לשון הילוך וכן שרותיך מערביך (יחזקאל כז) פ' המוליכין
לך סהורות מעורבות, וזוה תנן שיירה שחנתה בקעה,
וכן ישור על אנשים (איוב לג) פ' יחזר על מי שהיה לו
דברים עמו ויאמר הטאתי כדי לרצותו וזוה נקריה השורה
מנחה שמוליכין אותה וי"א מן אעורנו הוא כמו ולא יראו
פני ריקם. וחנן הראיה שתי כסף פ' השורה כמשקל חנופה
חרומה וכן השורי למלך (ישעיה ג"ז) מנחה. מ"א בנות
צערה עלי שור (בראשית מט) עלו בשרתותי (ירמיה ה) פ'
הימותיה ותרגום ושוריא ישחכללון (עזרא ד) ותרגום אשר
לו חומה דליה שורא. וי"א כי ישור על אנשים (איוב לג)
יסבב ויחזור וכן ישור כשך יקושים יסבב עדי שילכד בפח
סביב כמו יסבב בית אל כמו סחרו אל ארץ מן סחרו סחרו'
וניזה נקריה החומה שור שמשבב את העיר, כיוצא בו יסובו
ויצפור פ' יסבב, מן באה הצפירה פ' החורת הגלגל ותנן
משיעשה שתי צפירות לרחב שלה פ' עני סבוכין מן הקופה,
ורבותינו אמרו ישור על אנשים יביא שירות שורות של בני אדם
לרצות אותם בפניהם ואין שורה פחוחה מו' בני אדם במנין
ויאמר הטאתי:

כב) כרו לי זדים שיחות (תלים נז) וזוה נאמר לבאר שחת
(שם נה) ולא ימות לשחת (ישעיה נא) יכרה לרשע שחת
(תהלים צד) כמו שנא' מן רוח אשר זורה ברחת כך נאמר
שחת מן שוח:

שוח לשוח בשרה (בראשית כד) פ' פועל קל כלום מדבר
הפילה, וי"א ללקט אורות כמה שנאמר וכל שיה
השדה, ופועל כבד אני אשוח בפקדיך (תלים קי"ט) וישוח
בי וישבי שער (שם סט) אריז כשיחי (שם נה) פ' בדיבורי
והציווי או שוח לארץ ויורד (איוב י"ב) ולרבים והולכי על
דרך שיחו ונכפל במעשה יריך אשוחה (תהלים קמו):

שוט שמו העם ולקטו (במדבר י"א) וישוטו בכל הארץ
(ש"ב כד) שוטנא (שם שם) מישוט בארץ (איוב א) פ'
מתהלך להפש שום דבר, ונכפל שנאמר שוטטו בחוצות
ירושלים (ירמיה ה) עיני יי' המה מישוטטים (זכריה ד) פ'
צופים, והשם שוט שוּטף כי יעבור (ישעיה כב) בשוט לשון
תחבא (איוב ה) פ' בחפשי מישוט (שם כז) פ' בלי עין שמוליכין
שנא' ולשינם תהלך בארץ וכן קול שוט וקול רעש אוּפן (נחום
ג) פ' שמע ההילוך כי יש קול להילוך וישמע את קול יי'
אלהים מתהלך בנן. מ"א היו שטים לך (יחזקאל כ"ב)
השאים אותך (שם) פ' המוליכין אותך כמישוט או ההולכי
אליך במשוט, כל חופשי מישוט (שם כז) פ' בלי עין שמוליכין
בו את הספינות הקטנות וכן עשו משוטיך (שם יט) משפטן
משוטיך [צפני דגס] אבל הדגש כדגש של נו' מנורדך כארבה,
שמשפטן מנורדך וכן השכתה מטהרו ותנן אין שטין על פני
המים ויתכן שיהי' ממנו שם אני שיש (ישעיה לג). מ"א
שוט לסוס (משלי כ"ו) אבי יסר אחכם בשוטים (מ"א י"ב)
ונכפל שנא' ולשוטט בצדיכם (יהושע כ"ג) כלו מכת השוט
בצרי בני אדם, כמו שכתפל מושך הסוכך כלומר הסך מן
וסוך לא סכתי כלו' את מלך גדול מושח בשמן הסוכך את
המלכים:

שורך הנני שך את דרכך (הושע ב) הלא אתה שכת בעדי
(איוב א) פ' הנודר נדירה בקוצין נקרא כך וכן לשכים
בעיניכם (במדבר לג) פ' קוצין ונכתב נמי בחמ"ך שנאמר דרך
עצל נמוכה חדק (משלי טו) [למיני כחוד צתין] ישר ממוכה
(מיכה ז) ממוכה וחדק עוין אחד הן כמו ארמית עפר
ומגלת ספר. מ"א קרוב לו איש שוכן שוכת עצים
(שופטים ט) פ' סעפות האילן ותנן המרעיד האילן וגפל
על חברו או סוכה ונפלה על חברתה ותרגום וחרש מצל
וסוכיא מטלן וחרגו' בסעפיה פוריה בסוכה א:

שורל ועשית על שוליו (שמונה כ"ח) על שולי המעיל (שם
(שם) שפחי של בגד ותרגום בתחתית ההר בשיפולי
טורא ותרגום שולי המעיל שיפולי ושוליו מלאים את ההיכל
(ישעיה פ) פ' משל בעלמא הוא כלו' זהרו:

שום ואת השומים:
שום או מי ישום אלם (שמות ד) והמצדר שום תשים
(דברים י"ז) פ' בחולם מטרים שום אבן (חגי ב) בשורך
וכן הלוך ושיב' ולא יספה שוב אליו, כי על פי אבשלום
היחה שומה (ש"ב יג) אף בהשומת יד (ויקרא ה) כמשקל
הרומה הקופה. מ"א שימה נא ערבני עמך (איוב יז) ממשקל
שמים לנצה ויאבדו (איוב ד) פ' לשון בקשה כמו עיחתי יי'
שמרת לפי. מ"א וישם כצאן משפחות (תלים קז) פ' וירבה
וכן וישימו בנים (עזרא ז) וכן וחנפי לב ושימו אף (איוב
לו). מ"א שימו ושימו על העיר (מ"א כ) וכן אשר שם לו
בדרך (ש"א טו):

שוע אם בפירו להם שוע (איוב ל) שועת בת עמי (ירמיה
ח) פ' צעקת, ופועל כבד שועתי ואל אלהים אשוע

שור וישר אבימלך (שופטים ט) פ' נעשה שר, ופועל כבר המליכו ולא ממנו השירו ולא ידעתי (הושע ח) כי שדים ישורו (משלי ח) חכמות שרוחיה (שופטים ד). מ"א ובמשקל ובמשורה (ויקרא יט) פ' מדה קטנה ללח וליבש וממנו נאמר ושם חטה שורה (ישעיה כח) פ' מדורה והמ"ט כל משורה משמשת כמו מ"ם של מנורה מן נרות:

שוש כאשר שש י" כן ישיש י" (דברים כח) וששתי בעמי (ישעי' סה) ישישו וישמחו (תהלים מ) ישושם מרבד (ישעיה לה) שש אנכי על אמרתך (תהלים קיט) לשוב עליך לטוב (דברים ל) והמצדד שוש איש (ישעיה סא) והשם משוש את כל הארץ (איכה ב) והציווי שישו אחה מוש (ישעי' טו) פגעת את כל שש (סד) פ' אדם שמחן הן הוא מושש דרכו (איוב ח) חזר על מה שכתוב למעלה אם יבלענו ממקומו אע"פ שיעשה לו דע הוא מושש דרכו:

שות כי שת לי אלהים (ראשית ד) ולא שתה לבה (ש"א ד) שתי בני" אלהים מחסי (תהלים עג) משפטו שחתי אבל הבליעו תי' בהברחה, ופועל כבר ולבך חשית לדעתי (משלי כב) עניהם ישירו ויחבלו לומר השתי כמשקל והמת את כל העם, והציווי שית שיתי כליל (ישעיה יז) והמצדד למען שחתי (שמות י) ושית לערפל (ידמיה יג) יעטף שית חמס למו (תלי' עג) באדנוהו בערך עטף כמשקל מני שים אדם עליו ארץ, וכן שית זונה. מ"א ושית ממני ואבליגה מעט (איוב י) פ' הרף ממני. מ"א שות שחו השערה (ישעיה כ"ב) פ' עשו מלחמה עי שער העיד כמו אשר סביב שחו עלי. מ"א קרוב לו והיו שתותיה מרכאים (שם יט) פ' ציידים שהיו סוכרין אנמים לצוד דגים שנאמר וכל עושי שכר אגמני נפש משפטם סכר, וי"א כי למה האגם מקום שנגנפם ממנו האגם ונכנסין ממנו הדגים וחוזרין וסוכרין בפניו, ותרגום אהראדו עבדין סכרא וכנשין מיה גבר ומפשיה, וכן כי שתות יחרסון (תהלים י"א) פ' הרשעים ונפשותיהם. מ"א ויכרת מדויחם כחצי עד שתותיהם (ש"ב י) תחתונם יכן וחשופי שח ערות מצדים (ישעי' ב) פ' פי טבעת: **שוף** ששופתני השמש (שיר א) ולא שופתו עין איה (איוב כח) פ' לשון ראה מרחוק:

שור שש משור (שמות כז) פ' שני חוטי' או יותר שזורין: **שחח** תחתיו שחחו עורי (איוב ט) ידכה ישוח (תלים י') בחולם משום הכפל כמו אחון מן חנן. שחו גבעות עולס (חבק' ג) שחחתי עד מאד (תהלים ל"ח) כי ישורו במעונות (איוב לה) משפטו דגש אילולי החי"ת, ושח עינים וישע (איוב כב) והנפעל וישח אדם (ישעיה ב) וינשחה כמו ידל כבוד יעקב, וישחו כל בנות השיר (קהלת י"ב) ופועל כבד השח השפיל (ישעיה כח) מה תשחוחתי נפשי (תלים מנ) פ' לשון השפלה ויורדה וכפיפה: **שחד** וחשחדי אותם (יחזקאל י"ז) שחדו בעדי (איוב ו') ושחד לא תקח (שמות כג) לא אמר ובצע וממנו לא תקח לומר לך יש שחור דברים או רודף שלמונים (סיה דגמ חז"ל):

שחה אין מוח המלה במקרא בלתי לשון החפעל וחיוג שחח ארוהו, והשתחוו, והשתחויחם, והשתחיה על מפתן הבית (יחזקאל י"ז) ותשתחוין (בראשית לג):

אנכי מקדים לך דברים להעיד בהם, היו יודע כי לשון הקודש מחליף ה' עם ו' כגון שלה אמר ממנו שלו כל בוגדי בגד, וכן עשו מי עשה ראו' פ' מן ראה וכיוצא בהן ואמר נמי לא שלותי, שלו בה, שחן הושקט, ואמר עוד וחדוה במקומו, ואמר תחדוה בשמחה מעיקר חדה כן עשו מן שחה שחוו והכניסו עליה תי' של התפעל חזר

השתחוה החחרוה, אבל מלות השי"ן יקדימו השי"ן על תי' של התפעל כגון אשתוללו משתולל אבל חרודה התי"ו קודמת לחי"ת ותפתחה של השתחוה משום החי"ת שהיא מאותיות הגרון כמו קו והשענו תחת העץ, שאילולי העי"ן הנה כמשקל ויפרדו מעל אחיו, עוד יש לך להקשות ולומר הנה מצאנו מן חרודה ב' לשונות שהן חרודה, ותחדוה בשמחה, ומן שלוח ב' לשונות שהן שלו כל בוגדי בגד, וכן שלו י עולם, שלו בה, ומן שחה לא מצאנו אלא שחוח? הוי יודע כי הס נהגו ברוב דברים לשון מלה שלישית כמלה רביעית כלומר אמרו מן שחתי אשיחה, משפטו אשיח, ואמרו מן שוט לסוס, ולשוטט בצדיכם שמשפטו ולשוט, ואמרו ממשח הסוכך מן וסוך לא סכתי שמשפטו הסך, ואילו הניחו שחה כמות שהיא חרה. ושלה, ובאו לשימה רביעית להוסיף עליה אות כפל פגעה ה"י את ה"י כלומר שחה הוקשה לרבר בה ריבור לפיכך דברו בו בלשון אחר ובחילוף הוי' בה"י בלבד כלומר שחו והוסיפו ה"י לשומה רביעית חרודה שחוח, ומלה רביעית היא יכרסמנה חזר מינע, דק מחספס, מכרבל במעיל בוג' וכיוצא בהן אבל וישתחו אפים ארצה (בראשית יט) נפל ממנו אות של כפל שמשפטו וישתחווה ויאמר ציבא השתחויתי (ש"ב י"ז) ה"י הראשונה היא חילוף א' של אשתחוה אל היכל קדשך, אבל וישתחו כמו שם והוא שאילולי הפילו ממנו היה יהוא כמו אל ישט אל דרכיה לבך, ואם תכיר תי' של התפעל את וישתחו נשאר וישחו ומשפטו לפי המלה וישתחוה כמו ויקח את חלקת השרה משפטו ויקח, ולשון רבים וישתחו ומשפטו לפי המלא וישתחין, והמצדד להשתחות לך ארצה, והשם בהשתחויתי בית דימין (מ"ב ה) ומוה דאנה בלב איש ישחנה (משלי י"ב) כמשקל אנתנה מן הנחה ויחכך שיהי' ממנו בשחתו הוא יפול (שם כח) כמשקל בלי דאות:

שוחה כאשר יפרש השוחה לשחות (ישעי' כה) מי שחו (יחזקאל מז) פ' השיט לשוט משום שיכול האדם להשטט בחן. מ"א אשחה בכל לילה ממתני בדמעתי (תהלים ו) פ' ארחה ותרגום ורחץ בשרו במים וסחי בסריה, חיוג לא הפריש שיניהם: **שחט** ושחטתם בזה ואכלתם (ש"א יד) והנפעל ושחט להם (במדבר יא) תשחט העולה (ויקרא ו) וכן חץ שחוט לשונם (ירמי' ט) כלו שחט נגון השכונני באהלים. מ"א זהב שחוט (ד"ב ט) פ' צירוף ורבותינו אמרו שנטוה כחוט משי רך ונקי:

שחט ואשחט את הענבים (ראשי' מ) ותנן אין שוחטין את הפירות בשבת להוציא מהן משקין פ' כותש: **שחל** שחל בדרך (משלי כ"ו) פ' שם אריה כו' ו' שמות יש לו שחל, שחץ, שחץ, אריה, כפיר, ליש, לביא, גור. מ"א נטף ושחלת (שמות ל) פ' הוא הציפורן מפני שדומה לצפורנים ונקרא כך והוא מין בושם וכן אמר התרגום נטופא וטופרא ורבנן אמרי הצרי הציפורן ועמי הארץ קרין הציפורן:

שחן שחין (שמות ט) אמרו רבותינו איזהו שחין לקח בעץ או באבן או בזפת חס או בחמי טבריא ועוד אמרו כל שאינו מחמת אש הריו זה שחין ותרגום וקח כוחם ויחם ונסיב מנהוג ושחין כלומר נתמם כנגדם:

שחם שחם (ישעי' לו) פ' פרח ויצא מעיקר השיבולת ועושה שובלת קטנה: **שחף** את השחף (ויקרא יא) פ' מין עוף דומה למין ודורים כמוהו אבל פחות ממנו מעט ופורח לצוד וחוזר ליד הבעלים. מ"א בשחפת ובקדחת (דברים כח) פ' חולי שישים את האדם דק: **שחה**

מחברת הערוך שחף-שכב לר' שלמה פרחון

שחף שחף עץ (חוק' מו) בולט מעשה ציורין והתרגום דחפן נסרין דארוה, ויתכן שיהי' היפוך של השיפי עזים:
שחק ושחקת ממנה (שמות ל) אבנים שחקו מים (איוב יד) ואשחקם (ש"ב כב) וזוה נא' וכשחק מאזנים (ישעי' נל) פ' מה שיוציא האומן המתקן את המאזנים בשופינא כדי ליפותו כמו קמח דק מגוף המאזנים, וי"א ואבק דק ימצא לעולם בבית המשקולות ולא נראה לי. מ"א כי מי בשחק (תהלים פט) ובגאורתו שחקים (דברים לג) פ' אוור העליון הקרוב לשמים ומלשון ושחקת ממנה, אמרו רבותינו לענין בגדים בלויין, ושחקים שלה, ששחקו מרוב תשמיש:
שחק שחקו על משבתיה (איכה א) ועת לשחוק (קהלת ג) ושחקתי לפני יי' (ש"ב ו) ורוניס משחק לו (חבקק א) יקומו וישחקו לפנינו (ש"ב ב) ויהיו משחקים עליהם (דה"ב ל) יש בתן לשון שמחה ולשון צחוק ולשון לעג כל אחד לפי ענינו פירושו:

שחר עזרי שחר (איוב ל) ושעד שחר צמח בו (ויקרא יג) ונכפל שנה אל תראוני שאני שחרהורת (שיר א) וי"א ידעתה שחר מקומו (איוב לח) הוא השך השחר, וכן מרחם משחר בארתי בערך רחם, וכן כשחר פרוש על ההרים (ויאל ב) פ' הארבה שכיסה את עין הארץ, כי הילדות והשחרות הבל (קהלת יא) פ' שחרות הזקן והשער, שך משחר (איכה ד) פ' פיה הכבשן, מ"א ושחרתי ואינני (איוב ז) שחרו מוסר (משלי יג) ושבו ושחרו אל (תהלים עח) אלי אתה אשחרך (תהלים סג) אם אתה תשחר אל אל (איוב ח) משחתי לטרף (שם כד) פ' חיפוש וביקוש ופועל קל שחר טוב יבקש רצון (משלי יג) וקדים ליסר את בנו קודם שישקע בלבו הרע וכן משחתי לטרף (איוב כד) המוקדמים למאכל וענין מושל אמרו אשר אין לו שחר (ישעי' כ) כלומר אין לו ביאור וכן לא תרעי שחרה (ישעי' פ) לא תרעי לחפש צאתך ממנה משום שהיא קשה:

שחת נשחת האזור (ירמ' יג) והנה נשחתה (ראשית ו) ובעלילותיכם הנשחתות (יחזקאל כ) ותשחת הארץ (ראש' ו) ופועל כבד העמיקו שחתו (הושע ט) וכולן פועלן בעצמן אבל שחתם ברית הויו (מלאכי ב) פועל באחד ושחתם (לכל העדה) [לפני העם] (במדבר לב) או את עין אמתו ושחתה (שמות כ"א) עליו בשדותיה ושחתו (ירמ' ה) לפני שחת יי' (ראש' יג) ואילו הך' הוי דגש, ויש כבד אחר פועל באחד שנה' כי השחית כל בשר (ראש' ו) ולא ישחת (תהלי' ע"ח) אל תשחיתו (שי' כ"ו) וגשחיתוה, ארמונתיה (ירמ' ו) התשחית בחמשה (ראש' יח) ופועל שלא נאמר שם פועלו וזוה משחת לוי' (מלאכי א) אינני משחת מואש מוראחי (ישעי' נג) אע"פ שהוא בחיך, והשם מזה הענין כי משחתם בהם (ויקרא כב) ויש בו פועל שפועל בעצמו ותשחתם ועשיתם (דברי ד') כי השחת תשחיתן (שם לא) והשם מזה הבנין משחית שנה' והודי נהפך עלי למשחית (דניאל י') אינני כלי משחיתו בידו (יחזקאל ט) מ"א הציגו משחית (ירמ' ה) פ' פחים, וכן בשחתם נתפש (יחזקאל יט) ומלט משחיתותם (תהלים קו) כלומר שמות של פחים ומצודה משום שמשחיתים הנופל בהם:

שטה כי השטה, אשחר (במדבר ח) ואת כי שמת (שם) והציווי שטה מעליו (משלז' ד) אל ישטאל דרכיה (שם) פ' נטיה ותרגום ויט וסט וכן ושחטה שטים (הושע ה) עשה

שטים (תהלים קא) אע"פ שהאחר נכתב בשי"ן, כולן עקום דרך כענין והעיר מלאה מוטה:

שטח וישטחו להם שטח (במדבר יא) וישטחו לשמש (ירמ' ח) וישטח לגוים (איוב יב) כל' מפור אותם ואחר ינחם שהוא הפוך, משגיף לגוים ויאבדם כמה שנה' וינחם בעדי' הרבב, וינחם בחלת ובחבור כל' וינחם ואמרנו בערך נ"ן כי אילו המלות היפוך נחמו עליו, מן ולא נחתי ויבא רגו:
שטם וישטם עשו (ראש' כו) אפו טרף וישטמו (איוב יו) לו ישטמו (ראש' ט) ורבה המשטמה (הושע ט) פי' לשון איבה:

שטן והשטן עומד על ימינו לשטנו (זכרי' ג) פ' לקטרוג ויקרא שמה שטנה (ראש' כו) תחת אהבתי ישטנגני (תהלים קט) פ' לשון מהלוקת:

שטף וידו לא שטף (ויקרא טו) ואשטף דמוך (יחזקאל יו) ומורק ושטף (ויקרא ו) והנפעל ישטף במים (שם טו) פ' רחיצה בחזק, מ"א קרוב לו ונהלים ישטפו (תהלים ע"ח) ונהרות לא ישטפוה (שיר ח) ושבלת שטפתני (ההלים ס"ט) ונכהל שוטף (ישעי' סו) שטף ועבר (שם פ) פ' לשון גריפה כמו נחל קישון גרפס וכן השטף ספיחיה (איוב יד) פי' דמה איבוד בני אדם בבוא המים הרבים שגורפין עפר וצמחין ושחך את האבנים כל' ספיחיה של ארץ אע"פ שהקדים הח"י של ספיחיה קודם זכרון ארץ כמו ותראהו את הילד, כסום שוטף (ירמ' ח) פ' המשילו למים המוגרים מרוב רוצן מרועות השטף ישטפו מלפניו (דניאל יא) פ' חילות רבות ינדרחו מלפניו וכן שוטף שוטף (ישעי' בת) פ' כליה וכליון חרוץ שוטף:

שטר שוטר ומושל (משלי ו) שופטים ושוטרים (דברים יז) פ' נוגש, מ"א קרוב לו אם תשים מושרו בארץ (איוב לח) פ' חוקו כמו שטר הוא:
שי ייבילו שי (תהלים ע) פ' מנחה:
שיג (מ"א יח) פירוש בבלול וערובו ונכפל שנה' ביום נטעד תשגשי (ושעי' יו) פירוש לשון סיכוך שרשים ועירובם בארץ פירשתי בערך קצל:

שיח וכל שיח השרה (ראש' ב) בין שיחים ינחקו (איוב ל) פ' אילנות וצמחין ואמרו רבותינו בענין תנוק של חמורים למה נקרא שמו סיח שהולך אחר שיח הנאה פ' קלה:

שול עד כי יבא שילה (ראש' מט) פ' בנו, וי"א היפוך שלית ובשלית מתרגם וביעיר בנהא בין תבין:

שיר הנטיפות והשירות (ישעי' ג) פ' אצנדה וכן אמר התל' שירן ושיביבן תכשית הוא:

שיש ואבני שיש (דה"א כט) שוקו עמודי שש (שיר ד) פי' מרמזא ומיני אבנים:

שית שמיר ושית (ישעי' ח) שיתו ושמיירו (ישעי' י') פי' מין קוצין:

שכך ושכותי כפי (שמות לג) פ' וסכותי בענין שלי כענין סוככים בכנפיהם פרשתי בערך סכך:

שכר וחמת המלך שככה (אסתר י) וישכו המים (ראש' ה) כשוך חמת המלך (אסתר ב) והשכותי מעלי (במדבר יו) פ' לשון הנחה והשקט וכן כשך יקושים (ירמ' ה) פירוש כנחו מעלי מוקש ופח:
שכב כמע שכבו (במדבר כד) ושכבתם ואין מחירד (ויקרא כז) והמצודר מעט חיבוק ידכם לשכב (משלי ו) אינמי משכב הצהרים (ש"ב ד) והציווי שוב שכבו (ש"א ג) ופועל כבד רדה והשכבה את הערלים (יחזקאל לב) משכב על זמטו (מ"ב

(מ"ב ד) יש בזה תנומה ויש בו פשוט הגוף בלי שינה, ויש בו השלכת הגוף לארץ. מ"א ושכב איש אותה (במדבר ה) הן שכבתי אמוש (ראשי' יט) וישכב עמה (שם ל) משכבי אשה (ויקרא יח) למשכב דודים (יחזקאל כג) לא תתן שכבתך (ויקרא יח) איפה לא שוכבת (ירמי' ג) פ' כינין לתשמיש המטה וכו' ונקבה כמה שנאמר תועבה עשו שניהם. מ"א ושכבתי עם אבותי (ראשי' מז) כשכב אדני המלך. (מ"א א) פ' מיתה. מ"א שכבת הטל (שמות יז) ונבלי שמים מי ישכב (איוב לה) פ' ישפוך:

שכח שכיות החמדה (ישעי' ב) כל משכיותם (במדבר לג) במשכיות כסף (משלי כה) ואבן משכית (ויקרא כו) פ' דבר מצוויו וכן עברו משכיות לבב (תהלים עג) פ' ענינין שמופה לב האדם לעשות והוא עוד מתעבר ומוסיף יותר ממה שמלאו לעשות. מ"א לשכמי בינה (איוב לה) פ' הלב שנאמר ובלבו יבין, וזוהו שמורכבן בכל יום כששומעין קול תרנגול אשר נתן לשכמי בינה, מושם שיש מקום שקורין לתרנגול שכמי והוא יוכיז בצעקתו את האדם לשבת יוצרו שיצר בינה בלבו ואם לא ישמע קולו אינו חייב אותו היום לברך אותה ברכה וכן הלן בבגדו אינו רשאי לברך מלוכבי ערומים, ובליל כפור וט' באב שהולכין בני אדם יחפזו אסור לברך שעשית לי כל צרכי:

שכח השכח הנות אל (תהלים עז) ואותי שכחת, כי שכחתי עמי (ירמי' יח) השכחתם את ה' קדשי (ישעי' ס"ה) כל גוים שכחו אלהים (תהלים ט) והנפעל ונשכח כל הישבע (ראשי' מוא) ונשכחת צור (ישעי' כג) זונה נשכחה (שם שם) כלמות עולם (שם) ושכח (ירמי' כ) הדגש של שי' במקום נז' של נפעל, ופועל באחד שכה יי' בציון (איכה ב) להשכית את עמי (ירמי' כג) וישתכחו בעיר אשר כן עשו (קהלת ח) פי' וימצאו, ותרגום וימצא הגביע ואשתכח כלירא וכן רצה לומוך דאיתי את הרשעים נתלקים לבי' חלקים יש מהן קבורים ובאו כלומר ומתו וכן בא בשכרו, מת בשכירותו, ויש מהן נמצאים חיים, חור ואמר אשר אין נעשה פתגם מנעשה הרע מזהרה על כן מלא לב בני אדם בהם לעשות רע ממושם זה ימלא הרשע לבו לעשות רע ואמר אולי אהיה אני מן אותן החלק הנמצאים בעיר פ' בעולם שלא מתו, ועוד יעלה על דעתך שמה אותו החלק שמתו לא מן העון מתו-כל שכן אם יראה צדיק ימות בלא עתו תדע כי אמר הכתוב אחר כך אשר חוטא עשה רע מאת ומאריך לו:

שכח כאשר שכלתי שכלתי (ראשי' מג) למה אשכח גם שניכם (שם כז) כן תשכח מנשים (ש"א טז) ואני שכולה וגלמודה (ישעי' מט) והשם לא אדע שכול (שם מז) ושכולה אין בהם (שיר ד) ופועל כבד אותי שכלתם (ראשית מב) וכן הארץ מושכלת (מ"ב ב) ולא תוסיפו לשכלם עוד (יחזקאל ל"ז) אבל רחליך ועורך לא שכול (ראשי' לא) הוא פועל בעצמו וכן תפלט פרתו ולא תשכול (איוב כא) מושכלה ועקרה (שמות כג) כדוב שכול (הושע יג) והשם בני שכולך (ישעי' מט) ועוד פועל כבד באחר כגובור מושכול (ירמי' ג) אבל רחם מושכול (הושע ט) אינו מפעיל כמותו אבל בעל שכול כלומר שכול. מ"א אשכול ענבים (במדבר יג) ושורך לאשכולת (שיר ז) והסמוך כאשכולות הרפין (שם):

שכל שכל דוד (ש"א יח) פ' הצליח וכן למען תשכיל (יהושע א) ואז תשכיל (שם שם) לכל דרכיו מושכול (ש"א יח). מ"א ונחמד העין להשכיל (ראשי' ג) פ' להתחבל וכן והאשה

טובת שכל (ש"א כה) פ' מראה וכן ומצא חן ושכל טוב (משלי יג) וכן אשרי מושכיל אל דל (תהלים מוא) פ' מבקר חולה, וכן מושכיל צדק לבית רשע (משלי כא) וכן עליו השכיל במלאכות אלהים (הרמב"א כח) פ' הראה לי זיתכן שיהא אשכולך ואורך (תהלים לב) פ' ארואך ותרג' מסתכל היות בקרניא (דניאל ז). מ"א בושו מאד כי לא השכילו (ירמי' כ) פ' לא דבינו ולא למדו וכן ודבריו לא בהשכל (איוב לד), ובהשכיל להכס יקח דעת (משלי כא) וכן שכל את דיו (ראשי' מח) פ' הבין מהנחת ידיו יוסף כלומר מהכנסת יוסף הנער העדד בימיו יעקב הבין יעקב כי הנער ההוא לבנו לפיכך הצורך לחלוף זיו, וכן המשכיל בעת ההיא ידום (עמוס ה) לב חכם ישכיל פיטו (משלי י"ז) פ' יבונן את פיו לדבר, משכיל לדוד (תהלים נ"ג) פ' מוקדה ומיחל:

שכס והשכים בבקר (איוב א) והשכמתם והלכתם (ראשית יט) וישכימו בבקר (ראשי' כז) משכימי קום (תהלים קכו) והמוצדד השכם והערב (ש"א יז) בקול גדול בבקר השכם (משלי כ"ז) וכטל משכים הולך (הושע ז) פ' טל הבקר, ותנן ולמשכים היה הממונה אומר קומו ונעלה אל יי' אלהינו פ' ולבקר וכן סוסים מוונים משכים היו (ירמי' ה) כלומר סוסים של בקר וי"א כל הלילה נחוס ולבקר נעשים כסוסים אוהבי זמה כמה שנאמר השכימו השחיתו (צפני' ג) וכן כל הלילה ישן אופיהם בקר הוא בוער, וכן באור הבקר יעשוה ואילו היה הפסוק אומר משכימים לא פירשנו בקר. מ"א על שכם שניהם (ראשי' ט) שם על שכמה (שם כא) ויש שכמו (שם מט). מ"א קרוב לו ולעבדו שכם אחד (צפני' ג) פ' בשוה וכן דרך יצאחו שכימה (הושע ז) פ' בשותפות וחברותה וכן תשיתמו שכם (תהלים כא) פירוש לצד אחד לבד ואין שכם אחד על אחיך (ראשי' מח) פ' חלק לבד וכו' נדרמנה עיר שכם לחלק יוסף הואיל ויצאה מלה היומה לה זמני הצדוק כמה שנאמר ועלהו לא יבול, ונאמר וכל שיח השדה הזה מצינו עלה ושיח שוין ומצינו הדבור נקרא שיח שנא' ואשיתח בחוקיך ושיחל בי יושבי שער, להודיע כי הצדוקים אפ' שיח שלהן בלא כונה נתקיים כל שכן יי' ודבריו נבאיו הנכתבין לנו בנחמות שהן קיימין ועתידין לבוא ולא יפול דבר ארצה ומצינו עלינו להמתין כמה שנאמר בשרו מיום אל יום ישועתו:

שכן אשר שכן שם (יהושע כב) כי שכן עליו הענין (ויקרא מ) וכן רבין כתפוי שכן (דברים לג) פועל עבר כמשקל יבש תציר, לחם שערים, כאשר אהב אביו, כי מושפט כולן להיות פתח, ושכנתי בתוך בני ישראל (שמות כט) והציווי שכן בארץ (ראשי' כ"ז) והמוצדד לשכן בערפל (מ"א ה) לשכני בתוכם (שמות כט) לשכנו תדרשו (דברים יב) כמשקל בגדו בה, ובפרתו עמדו כל העם, אבל וכל ואמה שכן הליתי (ישעי' לג) שם כמו ולקח הוא ושכנו (שמות יב) ולשון רבים ואל כל שכניו (דברים א) ולשכני מאד (תהלים לא) השכנות (רות ד) והסמוך יגודו שכן שמרון (הושע י) ופועל כבד אתל שכן באדם (תהלים עח) משפטו אדם שכן באהל, ואשכנח אתכם (ירמי' ז) לשכן שבו שם (שמות יב) אינני והשכנתי עליך כל עוף השמים (יחזקאל לב) וכוברדי לעפר ישכן סלה (תהלים ז) וישכן מוקדם לגן עדן. מ"א קרוב לו ושכנני אדיריך (נחום ג) פ' ימורתו וכן כמעט שכנה דומה נפשי (תהלים צד):

שכן ושמת שכן בלועיך (משלי כג):
שכר ושכרת ולא מוין (ישעי' כט) וישת מן היין וישכח (ראשי' ט) והציווי שתו ושכרו (שיר ה) והמוצדד שתו ואין לשכרה

מחברת הערוך שני-שלה לר' שלמה פרחון

לשכרה (חגי א) ופועל כבר והשכרתי שריה וחכמיה והשכרתי למען יעלוהו (ירמי' נא) אשכיר חצי מדם (דברים לב) השכירוהו כי על יי הגדול. אינמי ואשכרם בחמתי (ישעי' סג) מספח חמך ואף שכר (הבק' ב) משכרת כל הארץ (ירמי' נא) והתפעל עד מהי תשתכרין (שי"א א) והשם יין ושכר (ויקרא י) פ' משקה שמושכר. מ"א אשכר ויקרבו (תהלים עב) השיבו אשכר (יחזקאל כז) פ' מנחה:

שכר ואשר שכר עריך (דברים כב) והמצדד כי שכר שכרתיך (ראשית ל) וישכרני ואהיה לו לכהן (שופטים יח) וישכר מוישראל מאה אלף (דה"ב כה) ושוכר כסיל ושוכר עוברים (משלי כו) והשם כי שכר (במדבר יח). אינמי ותתי משכורתך שלמה (רות ב') והנפעל שבעים בלחם נשכרו, והתפעל והמשתכר משתכר (חגי א) ומהו ושוכרים עליהם יועצים (עזרא ד). מ"א שכיריה בקרבה (ירמי' מו) פ' חשובים וכן יגלה יי בתעד השכירה (ישעי' ז) החשובה וכן אמר התי אף בנוהא. מ"א כל עושי שכר אגמי נפש (ישעי' יט) פירוש מלשון ויסכרו מעינות תהום אע"פ שנכתב בשי"ן ובארנהו למעלה:

שלל ושלל שללה (יחזקאל כט) כי אתה שלוח גימ דרים ישלך (הבק' ב) במשקל סכות מן סכך וסכות לראשי מן סככים בכנפיהם והתפעל אשתוללו אבירי לב (תהלים עו) וסר מרע משתולל (ישעי' נט) כלו' נעדר ושלל. מ"א קרוב לו וגם שול השולו לה (רות ב) פ' תשלפו לה מן העמרים שבלים בשעת אגד:

שלב משולבות (שמות כו) פ' ראשי הקרשים כדי שיתישבו בתוכן בדותק ובהידוק. מ"א בין השלבים (מ"א ז) פ' המעלות ורבותיו אמרו אהר היה הולך אחר שלבותיו בסולם, אינמי סולם ששלבותיו פורחות:

שלג חשלו בצלמון (תהלים סח) שלג לבנון (ירמי' יח) פ' איד יעלה מן הארץ ויתקרר בשחק ויתפור פתיתין פתיתין, הגדולות אבני ברד ואלגביש הן והקטנים שלג שנא' משליך קרחו כפתים כי הקרח מן השלג הוא וכן כפור:

שלה שלו כל בוגדי בגד (ירמי' יב) אויביה שלו (איכה א) כל' נעשו שלום ושקטים וכן ישליו אהלים (איוב יב) במשקל יחסיו יהמו ה"ג האחרונה שבהן היא של שלה חסה המה לפי המלא וכשמחפורין או' יחסו כל עני עמו, יהמו ככלב וכן יהיון מרשן ביתך, וצאנך ירבוין, מלא, והחסר יהיון ירבוין, וכן נטיו רגלי מן נטה כלו' נטו, דליו מן דלה לנו ליחיד ולרבים דלו כמשקל עלה עלו, וכן יכסיומו לפי המלא והחסר וכסמו. מ"א בני עתה אל תשלו (דה"ב כט) פ' אל תתרשלו והוא לשון נפעל והרגש במקום נזון של נפעל. מ"א לא תשלה אותי (מ"ב ד) פ' אל תמעה אותי בפיתוי כמו לדבר אתו בשלי (ש"ב ג) כי אמרה לו אל תכזב בשפתך. מ"א ויכרו שם על השל (ש"ב ו) פ' על השל על השגנה, על החטא והיא חסרה כמשקל צו לצו קו לקו, י"א כמו ושלוח כסילים תאבדם (תלי עג) מזה כלו' שגנתם והתרגום אמר וכל שלו ושחיתא. מ"א ובשליחה (דברים כח) ותגן שליה פ' כיס שיש בו הולד במעי אמו יקרא כך, ותכן שיהא לא תשלה אותי ממנו כלו' אל תתפלל לי על הולד ולא תולידני:

שלו ויאספו את השלו (במדבר י"א) ויגז שלום (שם שם) פ' עופות קטנים:

שלח וישלחהו יי אלהים (ראשי' ג) ואת הילך וישלחה (שם כא) וישלחם מעל יצחק בנו (שם כה) ויהי בשלח פרעה

(שמות יג) אל מוחין למחנה תשלחם (במדבר ה') לא יכל לשלחה (דברים כ"ב) ובפשעיהם שלחה אמכם (ישעי' נ') שלח תשלח את האם (דברים כב) פ' לשון גירוש. מ"א ויד אל תשלחו בו (ראשית ל"ז) פ' ישלח ירו (ראשי' ג) בכל משלח ידכם (דברים יב) והנה יד שלוחה אלי (יחזקאל ב') פ' פשיטת יד מבית היד ותרגום ופשת את בגדי וישלח וכן שלחך פדרם רמונים פ' כשיפשוט ופשת בגדיה ויצאנה כפרדם שהוא מלא רמונים ופרי מגדים לענין רפים וקמטים של ציאר ושל צדלים של אשה וכיצא בהן. וזה משל לענין התירה והכמותיה וכן שלוחותיה נטשו (ישעי' י"ז) פ' סעיפי הגפן שהן כמו אברי הגוף והפועל שלו תשלח קציריה עד ים (תהלים פ'), וי"א כשיתלוש אדם סעיף מן האילן לנטען נקרא שלח. מ"א קרוב לו ברכת השלח לנ המלך (נחמי' ג) פ' ברכה מושכת מעלות להשקות גן המלך, וכן ואת תעלותיה שלחה כמשקל לא בקשה דבר שמשפט שניהם הדגוש. מ"א לא שלח יעקב את אחיו (ראשי' מ"ב) וישלח יעקב מלאכים (שם לב) שלח לפניהם איש (תהלים ק"ח) ושלחתי ולקחתיוך משם (ראשי' כ"ז) ושלחתי את הצרעה (שמות כג) ישלח מלאכו לפניך (ראשי' כד) ואשלחה להגיד לאדני (שם ל"ב) עד שלחך (שם ל"ח) בשלחי אותם מקדש ברנע (במדבר ל"ב) שלח נא ביד תשלח (שמות ד) אתה שלוח (יחזקאל ג') שלחה הנער אתי (ראשי' מג) וציד בגימם שלוח (ירמי' מט). והמצדד ומשלוח מנות (אסתר ט) ונשלוח ספרים (שם) פ' הכל שליחות ופועל כבר ושלח אותו פדנה ארם (ראשי' כ"ח) אשלח גרי עזים (שם לח) וישלחו את כתנת הפסים (שם ל"ז) את אימתי אשלח לפניך (שמות כ"ג). מ"א שלחוני לארזני (ראשית כ"ד) וישלח את העורב (ראשי' כ"ה) וישלחם יצחק (שם כ"ה) לחפשי ישלחנו (שמות כ"א) בעמק שלה ברגליו (שופטים ה') והאנשים שלחו (ראשי' מ"ד) מאנו שלחם (ירמי' נ') פ' פטירה לרצונו של אדם וכן משלחי רגל השור והחמור (ישעי' ל"ב) ויש בו פועל קל אליה שלוחה (ראשי' מט) למשלח שור (ישעי' ז) פ' שחת ברעה (תהלים נ') כמו ולשוכם תהלך בארץ. מ"א קרוב לו את העיר שלחו באש (שופטים א') והוא הפוך כלו' ואת האש שלחו בעיר, שלחו באש מקדשך (תהלים עד) הנני משליח בך (שמות ח') והשלחתי בכס (ויקרא כ"ו) להשליח ביהודה (מ"ב טו) ושלח בס הרון אפו (תהלים ע"ח) פ' לשון שיסוי. מ"א ישלחו את ירמי' בתבלים (ירמי' ל"ח) והמשלח את השעיר (ויקרא ט"ז) פ' לשון השלכה. מ"א לכן תתנו שלוחים (מיכה א) ויתנה שלוחים (מ"א ט') פ' לשון מתנות אבל אחר שלוחיה (שמות י"ח) פ' אחר ששלחה לאמה מחצי הדרך אחר שלקחה את בניה תחילה להוליכם עמו למצרים ולהוציאם משם עם ישראל לשמוע עשרת הדברות בסניו שמא לא יביאם יתרו למדבר שנה' ויקח משה את אשתו ואת בניו על החמור והילכת האשה והבנים בדרך יש בו יחזור ועיכוב ציאוה הבורא יתברך שמו להוציא ישראל מבין הקוצים כמו שהיתה שכונה בתוך הסנה בשביל הצער שלהם ממש זה בקשי הבורא להרגו אך עשתה אשתו מדת חסירות ומלה את בנה שהדרך ומלה סגנת נפשות שהיו יוצאי מצרים לא מלו את בניהם הילודים במדבר ארבעים שנה על פי יי ובאותו זכות שלא חסה על בנת היה כקרנן לפני הקב"ה והצילה את בעלה וגם משה הרגיש שהקב"ה יסרו שלח אותה אצל אביה מחצי הדרך שנאמר אחר שלוחיה. מ"א ובעד השלח יפלו (יואל ב') בשלח יעבורו (איוב לו) ואין משלחת במלחמה (קהלת ח') ואיש שלחו בידו (דה"ב

כלו נתיבש קודם שיגדל והו חצי קמץ וחצי פתח שהם פעל עבר אבל רבותינו אמרו אותו זמן שלהו קציר היה לפיכך פירותיו נתיבשו קודם הקיץ:

שלש ושלשת את גבול ארצך (דברים יט) פ' תשים ג' חלקים ושלשת תרד מאד (ש"א כ) פ' ביום השלישי תהלך הרבה, והחוט המשולש (קהלת ד) ועו משולשת (ראשית כ) וכן אתיק בשלישים (יוחאל מב) כלו משולשת, צאו שלשתכם (במדבר יב) ויצאו שלשתם (שם) ויאמר שלשו וישלשו (מ"ב יח) כתמול שלשום (שמות ה) פ' יום שלישי למפרע, מלאכים שלשם (ש"א יט) ותכלה הרב שלישיה (יוחאל כא) פ' ג' פעמים וההי' יתירה כלומר מג' רוחות יבואו האויב לפיכך אמר התאחדי ימיני, מ"א ושלישם על כולו (שמות יד) וענן השליש (מ"ב ז) פ' הממונה למטה מן המזנה, מ"א הלא כתבתיו לך שלשים (משלי כב) פ' חכמות, מ"א בשמחה ובשלישם (ש"א יח) פ' נגונים חשובים ונכוחים למבון ונוכח ונגד שוין כמו שמינו כי נגידים אדבר, וכל בשלש עפר הארץ (ישעי נ) פ' מדה חשובה ויתכן שיהי הרב שלשיתה פ' חשובה ושל מלך חשוב וכן יהיה ישראל שלישיה (ישעי יט) פ' חשובין ומעולין: **שש** שם האחד (ראשי ב) ויקרא האדם שמות (שם ב) ושמו יאקנה (ש"א א) ושמה תמר (ראשי ל"ח) ושמש מחית (תלים ט) מ"א קרוב לו אנשי שם (במדבר יו) ויעש דוד שם (ש"ב ח) פ' שמע טוב, מ"א קרוב לו ויקב בן אשה הישראלית את השם (ויקר כד) אשר נקרא שם (ש"ב ו) פ' אשר נקרא י' צבאות, מ"א כי שם ישבו, י' שמה, ומשם יפרד, מ"א שמים וארץ (ראשי יד) אף שמו יערפו מל (דברים לג) שמי יי, והיו שמך, כולן לשון רבים ולא מצינו לשון יחיד שם כלל מן שמים וא בן עזרא הזכיר חידת חוקת שמים אם תשים משטרו (איוב לח) הנה לשון יחיד ופ' שלו משטר של כל אחד ואחד: **שמש** שמש לאחד שמו לשנים, ישומו ישרים על זאת (ירמיה ב') ואת נוהו השמו (תלים עט) הדגש במקום אות של כפל וכן שומו שמים (מ"א טו) והתפעל בתוכי ישתומם לבי (תהלים קמו) ואשתומם על המראה (דניאל ח) למה תשומם (קהלת ז) משפטו תשתומם, וחיוג כתב אותו בספרו תשומם ונתפס כי מלת הש"ן כן תקרום הש"ן לתיו של התפעל כמו אשתוללו ומשתולל, ותבירו, וזוה נאמר ישום וישרוק (ירמי יט) והדגש במקום החסרון או מ"ס של כפל או תי"ז של התפעל, כיוצא בו ואכות אותו טחון משפטו ואכתות, וכן מה יאקוב ותתום מה יאקב ותתום, וכן הפילו תי"ו של התפעל מן רחצי הזכו ומשפטו הזדכו כמו הזדמנתון שקרמה הזי"ן שלו לדלת ועומדת במקום תי"ז של התפעל וכן מ"ת ישומו במקום תי"ז של התפעל במלות של צד"י כגון מה נצטדק, ויצטדקו, הצטידנו, וכן נמי משימין במלות של סמ"ך כגון מסתולל בעמי הר"ד אותיות וס"ש"ן קודמות לתיו של התפעל ושאר אותיות קודמות לתיו של התפעל את הפי"י של פעל כגון מתגורר, מתעורר, מתחולל מתאמצת וכוצא בהן, עוד ארחיב הפירושי יותר הי וידע כי ישום וישרוק בדגש להודיע כי הוא ישומו אמרו למה תשומם אע"פ שאמר שני מונין וגראין בכתב ובדיבור אע"פ הדגש של ישום וישרוק עומד בה ולא הפילוה, כיוצא בו הדגש שבו במקום אות החסרון כי משפט כתת שעי אמרו עוד וכל פסוליה יכתו הנה נדגשת משני קצותיה כי ריגוש של תי"ז של כפל ואעפ"כ הדגש הראשון הממיוהוה כמו שהיה וכן יוסב אליהם את העם הדגש במקום אות של כפל וכשאמרו ויסבו את ארון

(ג) פ' כלי זיין וכן איש שלחו המים (נחמי ד) כלומר אל תעשו דבר אלא תפסו כלי זיין ומים לשתית בלבד כמה שנאמר ואין אני ואחי ונעדי ואנשי המשמר אשר אחי אין או פושטים את בגדוני כלי, אלא תופסין כלי זינין ושומרים, וכן בשלחה תריבנה (ישעי כ"ז) בכלי זינה תלחם עמה, מ"א ועשית שלחו (שמות כ"ה) כמשקל ולקדבן העצים בעתים מזומנות:

שלט עת אשר שלט האדם (קהל"ח) שלטו על העם (נחמי ה) לשלטו בהם (אסתר ט) שלטו היהודים (שם ט) ופועל כבד והשליטו לאכול ממנו (קהלת ה) ולא ישלמנו האלהים (שם ו) ואל תשלט בי (תהלים קיט) דבר מלך שלטון (שם קח) פ' תתגורם ואתה תמשול בשלום, מ"א את החנית ואת השליטים (מ"ב יא) שלטי הגבורים (שיר ד) פ' מין מגוינים כמה שנאמר ויתן יהודע הכהן את החניתים ואת המגוינות ואת השליטים (דה"ב כג):

שלך ותשלך את הילד (ראשי כא) וישליכו איש מטחו (שמות ז) משליך קרחו (תהלים קמו) והשלך לפני פרעה (שמות ז) והושלך מוכן מקדשו (דניאל ח) השלכתו מורסם (תהלים כב) והמצדר והשלך אל האש (ירמי לו) סהוב והשלך (ירמי כב) עד השליכו אותם (מ"ב כ"ד) מפועל הכבד כמשקל ביום הנחילו, עד השמירו אותם, וישליכו הרצים והשלישים (מ"ב י) פ' השליכו עצמו במרוץ ורקו עצמו מהר, מ"א ואת הכוס ואת השלך (ויקרא יא) פ' עוף טמא:

שלם כן שלם לי אלהים (שופטים א) ושלם אותו בראשו (ויקרא ה) שלמותם רעה (ראשי מ"ד) בעל הבור ישלם (שמות כ"א) ושלמי את נשיך (מ"ב ד) נדרו ושלמו (תהלים ע"ו) נפש בהמה ישלמנה (ויקרא כד) והשם לי נקם ושלם (דברים ל"ב) כלומר לי הניקום והשילום כמשקל והרבר אין בהם, הלא את הקטר, וכן דורף שלמונים (ישעי א) שם וכן ימי השילום (יושע ט) והשופט בשילום (מיכה ז) וכן אם גמלתי שולמי רעה (תהלים ז) אבל אתם גומלים עלי מהרה אשיב גמולכם בראשכם זה שילום, מ"א כי לא שבת על האמרי (בראשית טו) ושלמו ימי אבלך (ישעי ס) הגלת שלמוים (ירמי יג) מוסר שלמוינו (ישעי כ"ג) בערך ה"ית בענין ובהבורתו ויתכן להיות מזה הענין ושלמות רשעים תראה (תהלי צ"א) ויתכן נמי שיהי פירושו ותגמול הרשעים שישבי להם הבורא, ופועל כבד ושלם את הבית (מ"א ט) וכן מי עוד כמשולם (ישעי מב) פ' מי שאור עין שלם, וי"א כי הסכן נא עמו ושלם (איוב כ"ב) מזה הענין כמה שנאמר והיה תמים, מ"א שלמים הם אתנו (ראשי ל"ד) פ' בעלי שלום שלנו וכן שלח ידיו בשלמי וכן ושלמוים למוקש (תהלים סט) שלמוי אמוני ישראל (ש"ב כ') והשם שלום, ומכנה הן צדיק בארץ ישולם (משלי י"א) וותח השרה השלמה לך (איוב ה) כי השלימה אתי יהושע (יהושע י) וכי השלימו (שם שם) תשלים עמך (דברי כ) גם אויביו ישלים (משלי י"ז) ויתכן שיהיה שולמי רע מזה הענין נאמר וזכוי שלמים עלי (משלי ז) ושלם מריאכים (עמוס ה):

שלם שלמת רעד (שמות כ"ב) על שה ועל שלמה (שמות ב) הפוך שמלה פ' בגד וטלית:

שלף שלף איש נעלו ידות (ד) ולא שלף הנער הרבו (שופטים ה) וישלפה מתערה (ש"א י"ז) שולף הרב (שופטים ח) שלף הרבך (שופטי ט) אלו כולם פועלין באהר, אבל שלף ויצא מגוה (איוב כ) שקדמות שלף יבש (תהלים קכט) פועלין בעצמן

מחברת הערוך שמש-שמש לר' שלמה פרחן

דגשו את הבל' והניחו דגש של סמך במקומו כי כן מנהג
כל מי שתיקן שום תקנה אע"פ שרוצה להוסיף ולתקן אינו עוקר
את הראשונה אפי' בדרכות שתקנו רבותינו חכם אחד או כך
ראוי לברך יבואו חכמים אחרים ואומרים נמרינוהו לכולהו ואפי'
בשבעות שתחנו רבותינו עשו כך כגון בעל דין שנתחייב להבירו
שבעות הסית שהיא קלה המתינו הברו ולא רצה להשיע
השבעות הקלה שהיא תקנת חכמים עד שנתחייב לו בזמן אחר
שבעות התורה הרי זה מגלגל עליו בתוכה אותה שבעות הקלה
כדי לשבע על שתי טענות שבעות התורה והדין עוזרו עכשיו
שאם יודה לו הבירו בטענה האחרונה שנתחייב עליה שבעות
התורה ונותן ממון לחבירו ואעפ"כ כח הגלגל במקומו ויכול
להשיע על הראשונה שבעות התורה שלא היה חייב לו
מעיקרא מן התורה אלא שבעות הסית כי המוסף ומוחקן
אינו עוקר את הראשונה. נחזור לדברנו והשמותי את מקדשכם
(ויקרא כ"ו) ואת נהרו השמן (ירמ' לו) זה פועל כבוד ופועל
שלא נזכר שם פועלו. כל ימי השמה (ויקרא כו) משפטו
כמשקל היותה הרב. אינמי הפעלה אבל נדגשה בב' אותיות
כמו וכן פסילה יבתו וכמו יוסבו שאמרנו לעיל ולשון נפעל
ונשמו הכהנים (ירמ' ד) נשמה כל הארץ (שם יב) ועדים
נשמות (ישעי' נד) ויש פועל כבוד אחר שפועל בעצמו ואשבה
משומם (עזרא ט) משומים בתוכה. (יחזקאל לו) ואשה פניה
נקיית כך שני' כי רבים בני שוממה (ישעי' נד) ותשב תמר
ושוממה (ש"ב ג):

שמש שמויות בידים תתפש (משלי לו) פ' עוף הנקרא תחום
בונה קינו בטיט בשמי קורה של בתים אפי' בבתים מלכים.
אחרים מפרשים זו כלבית של עכביש, ויא' זו הנשמת ואינו
סובר כך:

שמו כי השמו תשמדן (דברים ד) זה לשון נפעל לפיכך
הקדמותי כי ראוי תחילה להביא פועל קל ואם לא
ימצא צורך להביא הנפעל שהוא פועל קל ולא יהיה נפעל
מפועל כבוד, ופועל כבוד השמודן "אלהיך (דברים ד) והשמדותי
את במוותיכם (ויקרא כו) ושמודים י' (שם ב):

שמה ושמתם לפני י' (ויקרא כג) שמה וכולן (דברים לג)
והיית אך שמה. (שם יז) כי בשמחה תצאו (ישעי' נה)
שבע שמחות ופועל כבוד שמה שמחהו (ירמ' פ) ושמהושים
מוזגים (ירמ' לא) וחציוו חכם בני ושמת לבי (משלי כז) ויש
פועל כבוד אחר והוא אחר ואין שני, השמחות כל אימיו (תל' פט)
מ"א קרוב לו אור צדיקים ישמה (משלי יג) פי' ירבת.
מ"א ישמת י' במעשיו (תהלים קד) פ' ירום וירחם כמה שג'
על בחוריו לא ישמה י'. שהוא כמו ואת אלמנותיו לא ירחם.
ויש אומרים שמחה כמוש אבל דברת תורה בלשון בני
אדם כמו ונחם י', ויחר אף י', ויחר י', ויקץ כושן י', כי נעזר
ממעון קדשו, עזרה למה תישן י' שאינן אמת. מ"א ושבת
אני את השמחה פ' מי שרוצה בדבר מעט כדנתן איהו עשיר
השמות בחלקו כמו שני טוב פת חרבה:

שמו כי שמוו הבקר (ש"ב ו) תשמטנה ונטשת (שמות
כג) ויאמר שמוטה ושמטטה (מ"ב ט) והמצדר שמוט
כל בעל משה ירו וזה דבר השמיטה והנפעל נשמוטו בידי סלע
(תהלים קמ"א) פ' לשון שליפה והסרה ורפי כי שמוטו הבקר
פ' נרפ, ושמתת ובך מנחלתך (ירמ' ו) פ' גלה ממקומו
שנא' ונשל הברזל שהוא כמו שליפה והתרג' אמר ואשתלף
פרולא:

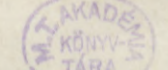
שמך ותכחה בשמיכה (שופטים ד) פ' כסוי של לילה על
המטה

שמל השמילי (יחזקאל כא) אם איש להימין ולהשמיל (ש"ב
יד) ימין ושמאל (במדבר כב) האלף חילף ויזי ואם
חימינו ואשמאילה (ראשי כג) וכי תשמאלו (ישעי' לו) האלף
יתירה השמאלי השמאלית. מ"א ופרשו השמלה (דברים כב)
שמלתך לא בלחה (דברים ה) פ' בגד או מלית או סרין:
שמן שמנת עבית (דברים לב) שמנו עשתו (ירמ' ה) וישמן
ישרון (דברים לב) דשן ושמן (ישעי' לו) וארמה שמנה
(נחמ' ט) במשמו רון (ישעי' י) ויחרג במשמניהם (תהלי'
עח) והשם ומשמן בשרונה (ישעי' יז) משמוני הארץ (ראשי'
כו) אכלו משמונים (נחמ' ח) ופועל כבוד השמן לב העם הזה
(ישעי' ו) וישמינו (נחמ' ט) זו המלה פועל שפועל בעצמו.
מ"א עצי שמן (מ"א ו) פ' שמן זית. מ"א שמונה, שמונים אלף.
מ"א באשמונים כמותים (ישעי' נט) פ' במחשפים ותרומנו
איתחד עלמא באנפנא כמה דאחיין קבריא באנפי כותיא:
שמע וישמע יעקב (ראשי' כח) שמעה אוני (איוב יג) שמע
בני (משלי א) שמע לי (איוב טו) שמעני בת (תהלים
מח) שמעו אשמע צעקתו (שמות כב) והשם כאשר שמעו
למצרים (ישעי' כג) והנפעל עמון משמעטם (שם יא) וסר אל
משמעחך (ש"א כב) פ' ציווק ופועל כבוד ויי' השמיע (מ"ב ז)
וישמע שאול את העם (ש"א טו) פ' צוה. מ"א דבר נא ארמית
כי שומעים אנחנו (ישעי' לו) אשר לא תשמע לשונו (דברים
כח) פי הבנה:

שמין ורקח אוני שמין מנהו (איוב ד) פ' דבר מעט, לשמצה
בקמיהם (שמות לג) פ' סיפור, ומה שמין דבר נשמע
בו (איוב כו) פ' דבור וסיפור:

שמר ובאשה שמר (חושע יב) ארצה צאנך אשמיר (ראשית
ל) ושמתם ועשיהם (דברים ד) שמור ושמועת (דברי'
יב) יברך י' ושמרד (במדבר ו) שומר לראשי (ש"א כח)
עושה שמור (קחלת ח) וזהו להם הלילה למשמור (נחמ' ד)
פ' לשומר. כי משמרת אתה עמתי (ש"א כב) פירוש שמור
והנפעל ונשמרתם מאז (דברים ב) ופועל כבוד משמרים חבלי
שוי (יונה ב) והתפעל וישמך חקת עמך (מיכה ו) ואשתמך
מעוני (תהלים יח) קדמה שינן של פועל לתיו של התפעל
מכל משמר נצור לבך (משלי ד) פ' יותר מכל משמר נצור
לבך. מ"א קרוב לו נאבני שמר את הדבר (ראשי' לו) פירוש
המתין. מ"א קרוב לו ואשמורה בלילה (תהלים צ) קדמו עיני
אשמורת (שם קיט) והסמוך נחי באשמורת הבקר (שמות
יד) פ' חלוקים ומחלוקות וכן משמר לעומת משמר (נחמ' יב)
ואעמידה משמרת. (שם יג) אחות שמורות עיני (תהלי' עו)
פ' עפעפי עיני מלירד על יאשני כדו לישן ומשפט עפעפים
שומרים את העינים הן. מ"א אך שמרה ימינו, ושקט הוא
אל שמריו (ישעי' מח) הקפאים על שמדיהם (צפני' א) וממנו
השמר והשקט (ישעי' ז) כלומר שקוט על שמויך. מ"א
כשמיר חוק מצור (יחזקאל ג) פ' אבן שחתכון בו את האבנים
כמה שנאמר כצפורן שמיר. מ"א ועלה שמיר ושית (ישעי'
ה) שיתו ושמירו (שם י) פ' ענין חוק:

שמש שמש ירה עמר (בבקי' ג) משפטו שמש ירה אבל
הוא עכשיו כמו ראונו שמעון לוי ויהודה, אדם שת
אנוש, כדכר שמשותך (ישעי' נד) פ' ארובות עשויות בכחלים
סתומות בזכות אדומות וירקות ודומיות הרבת לכנס בהן
אירה לבית:

שן שן תחת שן (שמות כא) שןך עדר הקצבות (שיר ד) עורנו בין שניהם (במדבר י"א) מ"א כסא שן (מ"א) עצם שן טוחנות של פיל מנסקיין ארתן ועושיין מוחן מטרות וכסאות ומסריקין וידי סכינים, וכן קדנות שן (יחזקאל כב) פ כלם עושיין מקדון של יעל וכן אמה התרגום כדקדנן היעלן ופיל מ"א ותקשור על ידו השני (ראשי' לח) ומשפטו שנים כמה שנה' אם יהיו הטאיכם כשנים, הפילו המ"ם כמו מדינו עמי שמשפטו עמום שני הוא צמד ומשים שצבוע בתולעת שני והסמוך שני התולעת (ויקרא יד):

שנון שנון כחבר לשונם (תלים ס"ד) אשה חצוי שנותים (ישעי' ה) וחץ שנון (משלי כ"ה) אם שנתו ברך הרבי (דברים לב) הדגש במקום כפל כמו קלותי ספורי מן קלל סבב פ' לשון חירוד ולשון התפעל ובלויתי אשתונן כלו' כמלויתי תחברה דעתי מ"א ושנתם לבנד (דברים ו) פ' ספור וכן למשל ולשנינה דעתי כמו ישחי בי ושבי שעה:

שנא אשה שנא (דברים יז) שנאתם אחתי (ראשי' כז) שנא לרעהו (דברים יט) שינאי בצע ושמות יח) שינאי נפש דוד (ש"ב ה') שנאה גדולה מאד (ש"ב יג) וחסמוך בשנאת יי אותנו (דברים א) וחנפעל גם לרעהו שינא דש (משלי יד) והדגש במקום נ' בפעל ופועל כבד וינוסו מושנאיך מופנד' במדבר (משנאי אהבו רע):

שוכב בעד האשנב (שופטים ה) בעד אשנבי נשקפתי (משלי ז) פ' חור או חלון:

שנה לא שניתי (מלאכי ג) שנה הכנס הטוב (איכה ד) ועם שונים אל תתערב (משלי כד) וכלים מכלים שונים (אסתר א) ודתיכם שונות (אסתר ג) ופועל כבד משנה פניו (איוב י"ד) ושנא את בגדי בלאן (ירמי' נב) ועו פניו ישנא (קהלת ת') אף על פי שכתובין באלף לשון שנוי הם והתפעל (על השנות החלום רדאשי' מ"א משפטו הנשנות משנה למדך שנים שני, שנית, שניהם, שתיים הפילו גון של שניות ממונה ופגעו בת"ו דגושה אחר השבא ואין לולה כך במקרא לפיכך ראוי להוסיף געיה על השיין לומר אַשתיים יותר מוטעם משיעשו

בפה על ת"ו שלא תצא המלה מחוקת שניות ותדאח כשתיה ולא השישו מהפלת הנו"ן מפני שהוא מנהג המקרא להפילו וכן עשיר לענין יוד של בית שהפילו ממלת בתים וכן דל"ת של אחד מופלת אחת שמשפטו אחדת. מ"א שנה שנים שנות ימין עליון (תלים ע"ז) שהוא סמוך ויהכן שיהי זה מלשון שניות כי כשתשלים השנה חזרת לעשות שנה, וכפריי זהב משנים (עזרא א') הוא לשון רבים של יא משנה כסף (ראשי' מג) כלומר שנים וכן וחמשונים יחברים ש"ל ומ"ט (ט"ז) ופר השני (שופטים ו') פ' שני לבטן אינו כמו זבים השני וכיוצא בו:

שנס וישנס מותנו (מ"א יט) מלה יחידה היא וראוי לפרשה ככה הפסוק:

שסס שסוהו כל עובדי דוד (תהלי' פט) פ' לשון בזה ושלל ומשים הוא פתח עשינו עקרו שסס ואילו הי' בחזיק כלו שסוהו היינו אומרים כי עקרו שסה כמושקל עשה לפיכך עקרו שסס כמושקל סבב סבובי כדבורים:

שסה והמה שוסים את הגגות וש"א כנו פ' כמו הראשון אע"פ שעקרו משונה היו הוא אימר זה הלך שוסנו גגול לבווינו (ישעי' יז) והסם מי נתן למשיסה יעקב (ישעי' מב) ופועל כבד ושתדווחתם שוסיתי (שם י) ואויבינו שסו לנו (תהלים מד):

שסע ושוסעת שסע (ויקרא יא) פ' פירות הרגל כלו מפורדת

ופועל כבד ושסע אתו בכנפו (ויקרא א) ושסעו אותו כשסע הגוי (שופטים יד) פ' פירכו. מ"א קרוב לו ושסעו דוד את ע' אנשיו (ש"א כד) פ' שבר הדונם: **שסע** וישסף שמואל (ש"א טו) פ' קרעו וחתכו והתרגום אמר ופסח שמואל ותני' אולן שנפסח ותרגום ופסחני וישסעני:

שעה ואל מנחתו לא שעה (ראשי' ד) ושעי' יי אל הבל (שם) פ' אל תפן אל מנחתם או אל תרצה ואל תביט, וכן ישעו ואין מושיע כמה שנה' הבט ימין וראה ואין לי מנחה מ"א ולא תשענה עיני דאיים (ישעי' לב) פ' למו בתהלנה ולשון התפעל אל תשתי כי אני יי אלהיך (ישעי' מא) פ' אל תתגר בפ' אבל מלה של שיין השיין שלה קדמות לתו' של התפעל. מ"א ישעה האדם על עושהו (ישעי' יז) פ' יבטח וישעו וכן לא שעו אל קדוש ישראל (ישעי' לא) ואל ישעו בדברי שקר (שמות ה) ואל ישעה אל המזבחות (ישעי' יז).

מ"א שעו מני' ושם כב) פ' הרפו ממני וכן שעה מעליי ויחלל (איוב י"ד). מ"א ואשעה בחוקך (תלי' קיט) פ' ואתעסק ויתכן שיהי' ממנו ואל ישעו בדברי שקר כמו שאמר התרגו' ומשפטו להיות ואשעה אבל פעמים עושיין סגול במקום קמץ וקמץ במקום סגול הקמח לא תבלה (מ"א יז) משפטו לא תכלה וכן כי הים יי נראה אליכם, אשר עין בעין נראה אתה יי' משפטן נראה, וכן הישר לפני דרכך, כפך מעלי החק.

אובד עצות, ומתניהם תמיד המעד, יאהבני אישוי, יבדלני יי' ישראל לא יפרינו, ושיבועי במתורגם, אילו כולן משונין מן המקרא ופעמים כופלן את זה ואשעה כמה שנאמר כי תורתך שעשועי (תהלים קיט) ישעשעו נפשי (שם צד) בחוקותיך אשתעשע (שם קיט) גם ערותיך שעשועי (שם שפ) כלן לשון עיסוק. מ"א ונשתעה וראת יחדו (ישעי' מ"א) פ' ספור והוא לשון התפעל והתרגום ויספר ראשתי ויתכן שזוהא נאשעה

בחווקך תמיד מזה הענין: **שעט** מקול שעטת פרסות אבוהי (ירמי' מז) פ' קול הבהרת: **שעל** מי מדר שעלו מים (ישעי' מ) אם ישפק עפר שמרון לשעלים (מ"א ב) בשעלי שעורים (יחזקאל יג) פ' כף הוד, מ"א במשעול הכרמים (במדבר כב) פ' נתוב ומעול. מ"א אם יעלה שועל (נחמ"י ד) שיעלים הלכו בו (איכה ה'): **שען** ונשען לגבול מואב (במדבר כא) כי נשענו על יי' (דה"ב יג) ישען על ביתו (איוב ה) ואשענו עליהם (שופטים ט"ז) והשענו תחת העץ (ראשי' י"ח) פ' סמוכה והבטחה וקולן לשון נפעל והמקצד מושען ומשענה (ישעי' ג) והמקצד יהי יי' לי למשען (תהלים יח) על כושענתו (שמות כ"א) משענת הקנה (ישעי' ל) פ' עץ שיסמוך עליו האדם:

שעף בשעפים מחוינות לילה (איוב ד) לכן שעפי ישיבוי (איוב ב) פ' רעיונים ומחשבות:

שער כי כמו שער בנפשו הוא (משלי כג) מאה שערים (ראשי' כז) פ' שיעורין. מ"א שער עירי (ראשי' כג) השוערים (מ"ב ז) פ' שומרי הפתח ונקראו ב"ד שער משום שהוא יושבין בשער העיר למשפט. מ"א כהאנים השוערים (ירמי' כט) פ' מולכלים וממנופים, ראיותו שיעוריה (הושעי') שעבורית עשתה מאד (ירמי' יח) שמה ושעורה (ירמי' ה) כולן לשון מנוף: **שער** לא שערום אבותיכם (דברי לב) פ' לא השגיחו עליהם ולא עלו על העתם. מ"א ומלביהם שערו שער (יחזקאל כז) פ' נתערו ושאונו וכבר פירשתי בערך סער הוא וכיוצא בו, והתפעל

והתפעל וישתעד עליו מלך הצפון (דניאל יא) פ' יתגאה וישאג.
מ"א שעיר עזים (במדבר ז) שערית עזים (ויקרא ד) ושעירים
 ויקרו שם (ישעי יג) ושעיר על רעהו יקרא (ישעי מז) פ'
 בהמות של יער ושל בר ועושין ע"ז בדמותן שנא' לשעירים
 אשר הם זונים אחריהם (ויקרא יז) מ"א כשעירים עלי דשא
 (דברים לב) פ' מין גשמים. מ"א לשער הצהוב (ויקרא יג)
 והסמוך את שער ראש נזרו (במדבר ו) ושער הרגלים (ישעי
 ז) רבו משערות ראשי (תהלים טז) איש שעיר (ראשי כ"ז)
 כידי עשו אחיו שעירות (שם שם). מ"א ארץ חטה ושעורה.
 והשעורים והתבן (מ"א ד) :

שף שפה לפיו (שמות כח) שפתים ישק (משלי כד) שפת
 היאור (שמות ב) כמעשה שפת כוס (מ"א ב) ויתכן שיהא
 כמשקל שנה שנתים:

שפה ושפו עצמותיו לא ראו (איוב לג) פ' נשחקו והוא פועל
 שלא נאמר שם פועלו ותנן גמי ששפה ע"ז שלו והתרגום
 אמר ושפית יתיה בשופינא. מ"א וילך שפי (במדבר כג) פ'
 דאוגי. פ"א וילך אל אחד השפיים כמו וירד יפו שלא נאמר אל
 יפו פ' הר קטן, והנפעל הר נשפה (ישעי יג) ושפות בקך
 (ש"ב יז) פ' חריצי חלב. מ"א שהם וששפה (שמות כח) פ'
 אבן טובה :

שפח כעניי שפחה (תהלים קכג). מ"א משפחה ומשפחה
 (אסתר ט) ונקראו כך דבר שאין בו רוח חיים שנא'
 ופקדתי עליהם ארבע משפחות (ירמי טו) :

שפח ושפה י" (ישעי ג) והנה משפח (שם פ) לשון מספחת
 הן וכבר פירשנום בערך ספח :

שפט ושפטו את העם (שמות יח) שפט את ישראל (שופטי.
 טו) דבר המשפט (דברים י"ז) ושפטנו מלכינו (ש"א ח)
 כי שפטו י" מיר איוביו (ש"ב יח) כי שפטך היום מיד כל
 הקמים עליך (שם שם) מ"א זה יהיה משפט הנהנים (דברים
 י"ח) פ' מנהג וחק וכן כה עשה דוד וכה משפטו (ש"א כ"ז)
 כמשפט הבנות (שמות כ"א). מ"א מה משפט האיש (מ"ב א)
 כמשפטו אשר הרדית בהו (שמות כ"ז) פ' כתבנית. מ"א
 יסרני י" אך במשפט (ירמי י) יכלכל דבריו במשפט (תהלים
 קי"ב) פ' בנחה :

שפך אשר שפך יואב (מ"א ב) ידנו לא שפכו (דברים כא)
 ולפני י" ישפך שיחו (תהלים קב) ואשפך את נפשי
 (ש"א א') שופך דם האדם (ראשי ט) דם עבדיך השפוך (תלים
 ע"ט) ובחמה שפוכה (יחזקאל כ') שפוך על עולל בחוץ (ירמי
 ו) והמצרד בשפך את חמתך (יחזקאל ט) והנפעל ונשפך
 הרשן כמים (מ"א יג) נשפכתי (תלים כב) ודם ובחין ישפך
 (דברים יב) לדם אשר שופך בה (במדבר לה) כאין שופכו אשורי
 (תלים עג) והתפעל בהשתפך נפשם (איכה ב') והשם וכרות
 שפכה (דברים כ"ג) שפך הרשן (ויקרא ד) השפך נחשתך
 (יחזקאל י"ז) פ' גילוי ערותך :

שפל ושפל רום אנשים (ישעי ב) גבהות אדם שפל (שם)
 פועל עבר ושפלתו מאדן (דברים ג) שם שם) תשפל העיר
 (שם לב) והייתו שפל בעיני (ש"ב ו) ועל כל נשא ושפל (ישעי
 ב) והסמוך ושפל רוח (ישעי כז) רוח שפלים (שם נז) השפלה
 הוגבה (יחזקאל כא) ה"י יתירה ולפיכך הטעם מלעיל כמו
 בווערה מאופה, ושפלה איננה (ויקרא כג) שפלת קומה (יחזק'
 יז) והשם ובשפלות ידים (קהלת י') ועשירים בשפל ישבו (שם)
 (שם) והמצרד בשפל קול הטחנה (שם יב) במשקל בשכב
 אדוני המלך, שבשפלנו זכר לנו (שם קלו) ופועל כבד כי השפילו

ותאמר גזה (יחזקאל יז) השפילו שבו (ירמי יג) משפיל אף
 מרוגים (ש"א ב) השפילו שבו פועל בעצמו הוא:
שפם ועל שפם יעמה (ויקרא יג) ולא עשה שפמו (ש"ב יט)
 פ' שער שפתו העליונה:
שפן ואת השפן (ויקרא יא) פ' תיה גדולה מן החתול ועורה
 יפה :

שפן ושפוני טמוני חול (דברים לג) כבר פירשנוהו בערך ספן:
שפע כי שפע ימים (דברים לג) ושפעת מים תכסך (איוב
 כב) שפעת גמלים (ישעי ס) פ' לשון רבוי הוא מכל
 דבר כדתנן כל המשפיעין במדה גסה רשאין למכור את הדמא
 פ' ממלאין הרבה :

שפק אם ישפק עפר שמרון (מ"א כ) פ' יספיק והשם במלאות
 שפקו יצר לו (איוב כ) פ' כדי צרכי ותנן לא ספק לה
 בשערה מביאה לה בכלי ואמר התרגום ספק צרכיהו בארע
 מדברא. ובילדי נכדים ישפיקו (ישעי ב) משל הוא כל ובעצת
 דיים ילכו והתרגום אמר ובנימוסי עממיא אולין. מ"א פן יסתך
 בספק (איוב לו) פ' רע הוא אם י" יסרך במכה גדולה וכבר
 פירשנוהו בערך ספק וכן וישפק את כפיו פ' הכה כפו אל כפו:

שפר אף נחלת שפרה עלי (תהלים יז) הנותן אמרי שפר
 (ראשי מט) ברוח שמים שפרה (איוב כו) פ' לשון
 הטבה כמו תרגום ויטב הרבו ויפר פתגמוא וכת' מלכי ישפר
 עלך (דניאל ג) פ' עצתי תיטב לך. מ"א שופר תרועה (ויקרא
 כה) שבעה שופרות (יהושע ו) והסמוך שופרות היובל (שם
 שם). מ"א ואשפר ואשישה (ש"ב ו) פ' כלי :

שפת תשפת שלום לנו (ישעי כו) ולעפר מות תשפתני (תלי'
 כב) פ' תציני וכן בין המשפתיים (ראשי מט) שתי
 מצבות של גבולות, וכן שפות הסיר (יחזקאל כב) שפות פ'
 הקם הקדרה על האבנים להתבשל וכן אם תשכבון בין שפתיים
 כנפי יונה נחפה בכסף (תהלים סח) כלי אם ישמשו בנים
 שונאיים בעבודה מזוללות סופכם לממון גדול :

שצה בשצה קצה (ישעי נד) פ' כמעט קצה כמה ש' ברגע
 קטן עזבתך :

שק שק תפרתי עלי גדלי (איוב יז) ויפתח האחד את שקו
 (ראשי כב) כמה מריקים שקיהם (שם שם) הרגש כמו
 כף כפו, גב גבו, גביהם, פ' בגד עבה של צמר ועושין ממנו
 אמתחת ומוי שמתאבל אבל גדול עושה היינו בגד ולובשו כמה
 שנא' וילבש שק ואפר וילבשו שקים :

שקק כמושק גבים שוקק בו (ישעי לב) בעיר ישוקו (יואל ב)
 הרגש במקום אתו של כפל פ' לשון מירון ותילוף וכן
 ונפשו שוקקה (ישעי כט) פ' הולכת כי המתעלפה נפשו הולכת
 וכן ותשק ירי לפי (איוב לא) משפטו תשקק כי קשה להיות
 מענין נשקה מכל צד. מ"א פקדת הארץ ותשוקקה (תהלים
 סח) פ' תשמנה. וי"א תבקענה מרוב גשמים ויתכן שיהי' בעיר
 ישוקו כמו ותבקע העיר פ' ילכו בתוכה והתפעל שתתשקק
 ברחובות (נחום ב) אבל כפלו השי"ן כמו התגלגלו מן וגללו
 את האבן, וחשיקו היקבים (יואל ב) פ' יולו והתהלכו. וי"א
 כי כולן מלשון שוק אבל כפול הוא :

שקד כאשר שקדתי עליהם (ירמי לא) שקדתי ואהיה (תלי'
 קב) וישקד י" (דניאל י) נמר שוקד (ירמי ה) שקדו
 ושמו (יעוזה ח) כל שוקדי און (ישעי כט) כי שוקד אני על
 דבי (ירמי א) לשקד על דלתותי (משלי ח) פ' מחזיק על
 הדבר ומתדבק בו. מ"א בטנים ושקדים (ראשי מג) מקל שוקד
 (ירמי)

(ירמ' א) ויגמל שקדים (במדבר יז) שלשה גביעים משוקדים (שמות כה) פ' בולט כל צדיהון דמות שקדים ליפתם:
שקד נשקד על פשעי (איכה א) פ' מלה יחידה היא ואמר רבינו עדיה ו"ל כי הוא נכדך העול שהוא שלשלת של ברזל על הצואר ונדרקה עד שנסככו בכריכותיה שנאמר ושתרגו כשריגים:
שקה והשקה את האשה (במדבר ה) וגם הנמלים השקתה (ראש' כד) ומוח עצמותיו ישוקה (איוב כא) וישק את צאן לבן (ראש' כט) והשקות בכלי זהב (אסתר א) וכל משקה אשר ישזה (ויקרא יא) שמו ושקיו (הושע ב) ושקיו בבני מסכתי (תלים קב) ובחילוף יו"ד כו"ו, אבל השקות (ראש' כד) בשקות הבנים (שם ל) פ' כלי אבן או של עץ או של הפירה שמשקין זה את הבהמות שמשמו שוקה אבל נאמר בחי'ו כמו גברת גנידה, עצרת, קראו עצרה. מ"א ממשקה ישראל (יחזק' מה) פ' מן המפוטמין השמנים וכן אמר התרגום מן פטמא דישראל, וי"א כי ממשקה ישראל מן הבהמות של רעי המתהלכים לרעות כמו בעיר ישוקו וכמו ישקשקון ברחובות, שהוא הילוך, ואם האמר אנה דרגש או אנה האות של כלפ שהרי אין במלת ממשקה ישראל אלו הסימנים. היו יודע כי פעמים יעשו כך כגון כי תצור אל עיר מן צורר היהודים, רשו ורעבו מן ירושש ערי מבצריך, ומה שגיהי מן שגנה. השירו ולא ידעתי מן כי תשתרר ונלינו, עני גנרה ולא תדמה מן דממה דקה, ומה יזכה ילוד אשה מן לא זכר בעיניו, שהדגש במקום אות של כלפ, ופן ירך לבככם מן ולא רככה בשמן, פן יחרה מן וישכן חריים, וכפה אף מן כפה נשפי, לפיכך יתכן שיהי' ממשקה ישראל מן ישקשקון ברחובות וחניריו, ותנן אין משקין ושוחטין את המדבריות אבל משקין ושוחטין את הבייתיות והקשה התלמוד על זה משקין ואמר למה לי למימר משקין היה לו לומר ואמר שוחטין בלי לומר משקין שההשקאה מותרת וזיק ואמר מלתא אבן אורי' קמ"ל כלומר באמת כך הוא אבל בהוספת מלת משקין הניד לנו עניו אחר להגדיל חכמה ומה היא אמר דלשקי אנוש והרר לשחוט דאי איכא סכא משחמטא כל' הבהמה הצמאה תרוב עורה לבשרה גידין דקין תוכל לראותן בשעת הפשטת עורה מעליה ואם שתחה הבהמה מים קודם השחיטה יתרככו וישלפו בנחת ולא ישרה המזשטי ביום טוב כל כך, ויש לומר כי זה אין משקין שפי' אין מביאין לשחוט כולעון ממשקה שהוא לשון שוק על ירך כי תמצא רבר אחר ועליי כמה עניניו:

שקט ושקט ושאנן (ירמ' ל') ולא שקטתי (איוב ו) והארץ שקטה (יהושע יא) כי לא ישקט האיש (רות ג) שוקט ובוטח (שפטים יח) ש'וושקט (ירמ' לו) ופועל ככד השמר והשקט (ישעי' ז) פ' ציון הוא והמצדד בהשקט ובהבטחה (ישעי' לו) פ' השקט ולא יוכל פ' כולן לשון נחת ומניחה ופועל ככד שפועל באחר להשקט לו ממי ידע (תלים צד) וארך אפים ישקט ריב (משלי טז). מ"א היפוך הראשון ארץ יראה ושקטה (תלים עז) פ' רגזה ורעיה, וכן אשר בגידך מים, בהשקט ארץ מרים (איוב לו) פ' בהרגיו רוח דרומית יתחם העולם:

שקל ושקל בפלס הרים (ישעי' מז) כסף ישקול כמחר הבתולות (שמות כב) ואשקלה לו את הכסף (ירמ' ל) לו שקל ישקל כעשי (איוב ו) בקע משקלו (ראש' כד) וצדקה למשקולת (ישעי' כה) כמשקל עשרים שקל ליום (יחזקאל ד) יאת משקולת בית אחאב (מ"ב כא) ומשקל קנו שלש מאות שקל (ש"ב כב) הראשון והשני שם הסכום

כל' שלש מאות שקל והשקל חצי אונקיא דאמר רבא סלעא דאורייתא תלתא ותלתא ואמר הגאון ז"ל משקל שלש דינר טייעת כלל' ג' מוראבטי' ושלש זון עשרים מעיק והמעשה ט"ו גרמיו של חטה:

שקם כשקמים אשר בשפלה (מ"א י) שקמים גרדעו (ישעי' ט) וכולם שקמים פ' מין אילן סרק:

שקע ושקעה כיאור (עמוס ט) ותשקע האש (במדבר יא) ומשקע מים חשתי (יחזקאל לו) והנפעל ונגרשה ונשקעה (עמוס ח) ופועל ככד פועל באחר או אשקיע מימיהם (יחזקאל לב) וכחבל תשקיע לשונו (איוב ט) טבוע וציליה ותרגום צללו כעופרת אשתקעו כאברה ותרגום הטבעו בבין דגליך, ובחבל תשקיע לשונו (איוב ט) היפוך הוא כלומר ובלשונו תשקיע חבל:

שקף וצדק משמים נשקף (תהלים פה) בעד אשנבי נשקפתי (משלי י) נשקפה ותיבב (שופטים ה) פ' השגחה ממקום עליון וזוהו נקרא המשקף כך לפי שהוא גבוה, שקופים אטומים (מ"א ו) ופי' חלונות צדים מבחוץ ורחבים מבפנים וכן אמר התרגום פתיחין מלגיו וסתימין מלבר כדי להשקיף מהן. פ"א חלונות סתומות בחתיכות של זכוכית שהן סתומות ויכול להכניס מהן ושקופין שלשה טורים (מ"א ז) פ' מכוונים זה כנגד זה, וכל הפתחים והמוזות רבועים שקף (שם) יש פתחים אשר משקופם מרובע כגון זה □ ויש בהן פתחים משקופין מן מרובע כגון זה □ ותרגום ובנקיקי הסלעים שקיפי כפיא יש לומר מפני שמשקופין מהן ויש לומר מפני שהן מקורין, ופועל ככד וישקף אבימלך (ראש' כו) וישקפו על פני סדום (שם יח) השקיפה ממעון קדשך (דברים כו) השקיף על בני אדם (תלים יד):

שקץ כי לא בזה ולא שקץ (תהלים כב) שקץ תשקצנו (דברים ז) אל תשקצו את פשעותכם (ויקרא יא) שקץ הוא (שם) שקיץ מואב (מ"א יא) פ' לשון תשוב: **שקר** אם השקר לי (ראש' כא) עד שקדים (משלי יב) בשקריהם ובפחוחם (ירמ' כג) ופועל ככד ולא שקרנו בביריח (תלים מד) לא ישקר (ש"א טו) ולא תשקרו (ויקרא יט) פ' כזב ותרגו' מרוע נכגד איש באחיו נשקר גבר באחווה, שקר דרפוני עורני (תלים קט) פ' חנם על אל חנם וכן אל ישמחו לי אויבי שקר (שם לה) כמו שונאי חנם פ' בלי עון וכן נמי מתחלף שקר בחנם שנא' אל תהי עד חנם ברעך כלומר בשקר:

שקר ומשקרות עינים (ישעי' ג) פ' מבריקות ולשון רבותינו אשה סקרנית פ' מסתכלת הרבה בסיקור עין:

שרר שררך אגן הסהר (שיר ז) לא כת שרך (יחזקאל יו) פ' טבורך וכן ואונו ושרירי בטנו (איוב כ). מ"א בשריות לבי (דברים כט) פ' בהרהרו הלב ויחכן שיהיה ממנו ישור כשך יקושים (ירמ' ה) פ' יהרהרו כשך הלומים כל' ינחו כל אדם והן ינעורין להרהר ההווק שילכדו את אחרים כמה שנא' הוי חושבי און ופועלי דע על משכבותם:
שרר כי חשחרר עלינו גם השתדר (במדבר י) בי שרים ישורו (משלי ח) ומשפצו שיהא רגוש אילולי הר"ש כמשקל בעיר ישוקו כל שוקק בו, וי"א כי וישר אל המלאך (הושע יב) מזה הענין כל' אנס אורז ונעשה עליו שר שכן פייסו ויאמר שלחני ויאמר לא אשלחך, ופועל ככד השירו ולא ידעתי (הושע ח) ושם הפועל שררה. מ"א וישר במגויה (ד"א כ) אם יתגדל המשור (ישעי' י) פ' המסר הגדול כמשקל בלול מן בלולה בשמן, וי"א המשור מעיק נשר כמשקל מבוטע מן נבע ומדוהים מן גדה ותנן נסודת על חרשין וקורין לטבלא נסר מפני שמנסרין אותה:

מחברת הערוך שרש-שתה לר' שלמה פרחון

שרש ולא ינס שרב ושמש (ישע' מט) פ' חום היום וכן והיה השרב לאנס (ישע' לה) וחורגום אכלני חורב אכלני שרבא ואמר ורבותינו אל תאמר לו בצהרים צא שמא ישחרב:

שרב שלשה שריגים (ראשי' מ) הלבנו שרונה (עאל א) פ' סעיפותיה, וממונו ושתרנו עלו על צוארי (איכה א) פ' יסתבכו מן גידו פחיו ישורו (איוב מ) פ' גידו ירוכותיו מסתבכו זה עם זה וחורגו שככים מעשה שבכה סרוגין עובד סריגא ותנין מסרגין את המטות פ' מספך הוא סחבלים: **שרד** והשתיים אשר שררו מהם (הושע י) ופליט ושרד (איוב: מ"א יתארהו בשרד (ישע' מד) פ' כלי מלאכה של חרשין שופיין בו את העצים ליפוחן ולהחליקן: מ"א ואת בגדי השרד (שמות לא) פ' מפות היו להם במשכן לפרוש על המנורה ועל השלחן ועל כלי האהל בנסום המחנה יש מהן של תכלת או ארגמן כילן נקרין כלי שמושא:

שרה אם לא שיריחיה לטוב (ירמי' טו) פ' לשון התרה והתרגו' אמר ומשרה קטרוך (דניאל ד) פ' מתיח קשריון: מ"א קרוב לו וכל משרת ענבים (במדבר ו) פ' שרין צמקין אז ענבים לתקן מים ויתנו ושולה פשתנו מן המשחה בשביל שלא תאבד: מ"א ושירין קשקשים (ש"א יז) בן הרבקים ובין השריון (מ"א כב) חמת מסע ושריה (איוב מ"א) פ' בגד עשוי מבוהל: מ"א אני הבצלת השרון (שה"ב פ' עמק וי"א שרותיך מערבך (יחזקאל כז) מזה הענין כלומר שיריחך המביאין סחורות מכל מקום:

שרה ובאונן שדה את אלהים (הושע יב) כי שרית עם אלהים (ראשי' לב) למרבה המשחה (ישע' ט) כמו משקל לאברהם למקנה מעיקר קנה פ' לשון שררה מעיקר אחר: שרבא ושם: לנפש (ויק' יט) לא ישרוט שדמת (ויק' כ"א) פ' ביקוע בשר בצפרנים על מות המת כמולא התגוררו: **שרע** שרוע וקלות (ויקרא כב) פ' שמוטת הידך והתפעל כי קצר המצע מהשרע (ישע' כח) פ' מן הרב הפסל המדולה:

שרך ועד שרוך נעל (ראשי' יז) פ' חוט של עור והצניעה דקה של מנעל, משרבת ריכוח (ירמי' ב) פ' מחלפת מעגליה ומהפכתה כמו הופך הרצועות:

שרף שרף באש (ויקרא ח) ישרפו אותו (שם כ) אשר הקיבו השרופים (במדבר יז) שרפת הפרה (שם טז) משרפות סוד (ישע' לג) והנה שורף (ויקרא י) והנפעל באש חשרף (שם ו) והמצרד שרף ישרפו בשבת (ש"ב כג): מ"א קרוב לו וישרפו לו שרפה גדולה (דה"ב טז) ומשרפת אבותיך כן ישרפו לך (ירמי' לד) פ' מעשנו ויקטרנו לפני ממתנו במותו ועל קברו, וי"א ששורפין כלי תשמישו בשעת מוחו כגון מטה וכלי עץ וכלי עור וכסא ואף בגדים כדי שלא ישמש איש אחר בהן אחריו: מ"א קרוב לו עשה לך שרף (במדבר כ"א) פ' גוש שנופה כנגד האדם ושורפן מכה האדם שלו ונקרא שרף מעופף (ישע' מ) מפני שקופץ ומשליח עצמו כמו רומח, ואמר **אריסטטליס** גראמטו (1) בספר של כל

הנכראים שחבר בי בארץ כוש יש נחשים שיש להם כנפים ושמה הוא זה שרף מעופף: מ"א קרוב לו שרפים עומדים (ישע' ו) פ' מלאכים ואופנים ברואים מן האש שנאמר ומראיהן כגחלי אש בווערות כפלידים: מ"א קרוב לו וישרף באש ושתין (שמות לב) פ' עשאו באש עד שהתקד ונתחבה צורתו (ני"ן י"ט) הוא חכמי' וכן יקומוהם: והנה ידוע כי זה כוונת חכמי ארץ ישראל שבע"ה ובס' יקראו יופים עליו כי מנשחים אותו הפרצחים והגידין והוא מוסר עיניו לנגוד

שרץ שרץ ארצם צפרדעים (תלים קה) ושרץ היאור (שמות ח) אשר שרצו המים (ראשי' א) השרץ על הארץ (שם ז) והציוני לרבים שרצו בארץ (שם ט) כמשקל שמעו וכן ראוי לומר לומר שרץ כמשקל שמעו פ' לשון רבוי בניי: **שרק** ושרק לו מקצה' הארץ (ישע' ה) שרקו וימנו ראשם (איכה ג) ושרוק יי' לזבוב (ישע' ז) ישום וישרוק (ירמי' יט) פ' קיבוץ שפתים ומוציא רוח כדרך נפוחה דקה כי כך מנהג כל המתמיה על היבר ומינע ראשו לומר אנה כך וכך או איכה היה כך וכך וכן לשמוע שריקות עדרים (שופטים ה) כי כן מנהג הנקודים, והשם ויוביה לשריקה (מיכה ו) ומה נקודת הנקודה שבתוך היו" שרק שהוא אחד מן המלכים של נקוד כלומר אר:

שרק נמעתוך שרוק (ירמי' ב) הלמו שרוקיה (ישע' יו) ולשרקה בני אהוני (ראשי' מט) פ' מין זמן חשיב צומח בארץ ישראל: מ"א שרוקים ולנינים (וכד' א) פ' נקודות אדומה ולבנות וכן עובדי פשתים שריקות (שם יט) פ' צובעין ומציירין:

שרש כל שרש בארץ זעם (ישע' מ) נטעתם שרשי (ירמי' יב) פ' עושין שורש ופועל הפועל באחר ישרש יעקב (ישע' כז) ותשרש שרשיה (תלים פ) והשם שורש ויש פועל כבר אחר אולי משריש (איוב ה) והמצרד שרשם בעמלק (שופטים ה) וכשישקל בתפסם לך בכף, ויהי באמרם אליו: מ"א היפוך הראשון כלומר עקדת השרש שנאמר ושרש מארץ חיים סלה (תלים נב) פ' עוקר והולש שרשך וכן בכל הבודתי השרש (איוב לב) וצאצאי ישרשו (שם לא) ואילולי חרי"ש היו דגושין:

שרת ושרת את אחיו (במדבר ח) ושרחו אותו (שם ג) ושרת אותם (ראשי' מ) לשרת שם (דברים יז) ולשרתני (יחזקאל מג) משרת משה (במדבר יא) ויהושע משרתו (שמות כד) כלי השרת (במדבר ד) ולשון נקבה משרת את המלך (מ"א א) משפמו משרתה אבל הפלו הה"ו והקדמו הקמץ הראוי לתיו' ושמו אותו תחת חרי"ש כדי לתקן הנפל שהפילו וכן כשגגה היוצא משפמו היוצאה שמו הקמץ האחרון במקום שבה לחקן לשון נקבה:

שרת ותקח את המשרת (ש"ב יג) פ' מהבת ותני חלת המשרת והמדומע ותרגום מחבת משריאה: **שרת** והשופי שתי (ישע' כ) עד שתותיחם (ש"ב י) פירוש החתונים: מ"א והיו שתותיה מדוכאים (ישע' יט) כבר פירשנו בערך שרת ואמרתי כי הוא כפול של כי שתי לי אלהים ואמרתי יתכן לומר פ"א:

שת שתו בשמים פיהם (תלים עג) כצאן לשאול שתו (שם מט) פ' לשון הולך כמו ולשונם תהלך בארץ ואמרו רבותינו דמן שותה פ' מויל כי הדיבור נאמר ממנו אל הטיפוח יסופין פ' לשון טיפוח ונא' נמי צקון לחש פ' התיכו, דבור והגנן יתירה ואלו היה מטיקול שות' היה או' כצאן לשאול הושתו אלא ודאי כצאן לשאול שתהו שתו כמשקל ראה אויבו כי רבו מן רבבה והדגש במקום אות של כפל:

שתה ומים לא שתה (שמות לה) אשר ישתה ארוני בני (ראשי' מד) ומים לא שתיתי (דברים ט) וישת מן היין (ראשי' יט) בל ושתיון (תלים עח) משהו ושמהו (אסת' ט) והנפעל וכן משקה אשר ישתה (ויקרא י"א) אבל הפילו הגון' ודגשו את מקומה הלוכיה: מ"א או בשתי אה בערב (ויקרא יז) ובהתמדת הדבור שתי כמו חצי חצי וכלי כלי ועדי עדי פ' השתי הן חומי' הבגד באורך והערב הן חומי' הבגד ברוחב: מ"א כגבורה ולא בשתי (קהלת ו) פ' בנחת ובמשפט ולא בשפוע אלא אמרו איהו גבור הכובש

הכובש את יצרו פ' המולך עצמו בנחת ובענוה כמה שגא' טוב אך אפים מגבור נמצא עכשיו כי הגבורה היא נחת והשתי היא נשטות ובשפוע לפיכך האוכל בלי חשש אינו חושש על היות שיבא לו ואם הוא מלך הרי הוא מאבר עולמו: שתל כשתילו זמים (ההלים כחה) כעץ שתול (שם א) שתולים אבית יי' (שם צ"ב) אשתלנו (יחזקאל יז) ושתלתי אני (יחזקאל יז) פ' נטעתי ונטיעות: שתם שתום העין (במדבר כד) פ' פתוח עינים כמו ונלוי עינים כדתנן כרי שישתום וישתום פ' יפתח ויסגור: שתן משתין בקיר (ש"א כד) פ' כלב וחרול כי הם משתינין בקיר, וי"א בארץ אודם בני אדם שמשתינין מעומד בקיר ככלב אבל לישראל אסור גמור הוא מכמה פנים הוא שמתקין בערותו ואסור דבורתו לעשות כך ועוד טעף רגליו בנצוצות ועור מימי רגליו אינן כלים מעומד והעושה כך אחר שמשלים מהלך ומטיף ומטנף רגליו ושוקו: שתק וישתק הים מעלינו (יונה א) וישמחו כי ישתקו (תהלים קז) פ' ינחו גלי הים וזעפו ורחתויו:

מלה רביעית

שלהב יונקתו תבש שלהבת (איוב טו) שלהבת יה (שיר ח) פ' משולהבת כמשקל יהודיה אלומיה מואביה וחרגום בלבת אש כשלהובית אשתא: שנאן אלפי שנאן (תלים סח): שנהב שנהבים וקופים ורכיים (מ"א י) אמר החרגום שן פיל סבר מלה מעורבת משני ענינין: שעשע ושעשע יונק (ישעי' א) כמשמש ועיסוק: שקער שקערות (ויקרא יד) פ' כמננין וגדוריות והתרגום אומר פחתין כמו באחת מן הפחתים כמו שנאמר ומראיהן שפל מן הקיר: שרבט שרביט הזהב (אסתר ד) פ' רומח קטן בלי ברזל וחרגום אבי יסר אתכם בשומים בשרביטים: שרעף כרוב שרעפי בקרבי (תלים צד) פ' מחשבותי: שרשר שרשרות גבלות (שמות לט) פ' שלשלאות וכתב שרשת גבלות (שם כח) חסר הוא: שגשג ביום נטעך תשגשגי (ישעי' יז) פ' תפריח גם הצמית וי"א כפול הוא של מלת ישגה אהו בלי מים:

מלה חמישית

שעטנו (דברים כ"ב) פ' דבר מעורב מול ענינין כדתנן שוע וטוי וגו' פ' צמר ופשתים מעורבין ואחר כך טיין ואחר כך אורגין אותה זה של תורה ודבורתנו אסור לקשור אפי' חתיכה בגד של צמר עם חתיכה של בגד פשתן והעושה כן קוראין לו שעטנו דרבנן שהעובר עליו חייב מיתה:

נשלים ערך שיין

אתהיל ערך תי"ו

תא והחא שש אמית (יחזקאל מ) מגג החא לגגן (שם ש) ובין החאים חמש אמות (שם שם) וגבול לפני החאות (שם שם) פ' מעבר שעורבין בו ממקום למקום: תאב תאבתי לישועתך (תהלים קיט) פ' לשון תאוה, וכן הנה תאבתי לפקודיך (שם שם) גרסה נפשי לחאוה (שם שם) ופועל כד מחאב אנכי את גאון (עמוס ו) ותרגום נפשינו יבשה (כמדבר יא) תאיבה: תאיבה

תאה תהאו לכס (במדבר לו) פ' הסמנו ויתכן שיהי ממנו ויתו על דלתות השער (ש"א כ"א) משפטו ויתוה, כמשקל ויצו מצוה, וכן והתחת תי"ו (יחזקאל ט) וקדוש ישראל החו (תלי' עח) אבל והתאיתם לכם עיקר אהר יש לו ואילו היה מעיקר זה היה והתאיתם או והתחתם בחי' לוף אלף לוי"ו ומשקל והתאיתם והפעליהם, ואין במקרא זה המשקל כלל. מ"א ותאו וזמר (דברי' יד) כמשקל צפו ונעתם, פ' שור של בר והתרגום אמר ותוד ברא, וי"א תורבלא, וכן כתוא מכמר, הוא תאו אבל כמו כשב וכשב:

תאם והיו תואמים (שמות כו) שכולם תואמות (שיר ו) תואמים בבטנה (ראשי' כה) כמשקל קרובים והסמוך תואמי צבי (שיר ד) כמשקל אהלי קדר, משפטו תואמי צבי, כמו וחרו מובני אדם (ישעי' נב) כך תמצא במקרא מעט, אבל הרוב אמרו מן תואר טה חירו, הצור המים פעלו מן פועל, נעמי מן נעם, ויט אהלו, מן אהל, ומה יאמר מן וזהר זהיר חמה, ולא תמצא כך אלא באותיות

אחה"ע והפילו האל"ף שגא' והנה תומים, וכן תרגום ואת השומים (במדבר יא) ותומי משום שבריתן תאומים:

תאן ואין תאנים בהאנה (ירמיה ח) תאר וחרג הנבול (הושע ט"ו) פ' יעשה סימן יחארהו בשרד (ישעי' מד) פ' המסמן דבר יפה, ויצא רמון המתואר (הושע יט) יפה תואר (בראשית לט) כתאר בני המלך (שופטים ה) לא תאר ולא הור (ישעי' נז) ואיש תאר (ש"א יז):

תבה צא מן התבה (בראשית ח) חבת עצי גופר (שם ו) כמשקל לחם הפחה, הקריבנה נא לפחתך (מלאכי א): תבל ישפט תבל בצדק (ההלים ט) פ' עולם, חינו חשב כי תבל עשו (ויקרא כ) מזה העיקר ואינו אלא מעיקר בלל וכבר פרשנוהו בערך ביה"ת [טסס צלל]:

תבן תבן ומספוא (ראשית כד) כהרוש תבן (ישעי' כה): תהה תהו ובהו (ראשית א) פ' מדבר פנוי פירשנוהו בערך ביה"ת [טסס טסס]:

תהל ובמלאכי ישים תהלה (איוב ד) פ' דבה ושמצה' משפטו כמשקל צחנה בלי קמץ חטף:

תהם תהום רבה (תהלים לו) פ' מים רבים, וכן תהומות יבסוימו (שמו' טו) וקורין לתחתיה כך שני ומתהומות הארץ (שם ע"א) וקורין שאין בו ישוב כך ויוליסם בתהומות כמדבר (שם קו):

תוה ותתית תיו (יחזקאל ט) ויתו על דלתות השער (ש"א כ"א) פ' סימן וי"א תיו ממש כתב הן תיו שדי וענני (איוב לא) פ' יש לי סימנין להכיר ישעת הנבואה:

תוך בתוך פ' באמצע, והסמוך בתוך מצרים (שמות יא) ברוככי ירושלים (תהלים קיז) והבירה התיכון (שמות כז) כמשקל המים היודיים. מ"א ומרמות ותוך (תלים י) פ' המס, זו הכ"ף שבתוככי ירושלים אחר כ"ף מלת תוך יתירה כך אמר בן גנאה, ולא נ"ל כי האמר בתוככי בתוכה, בחוכו, ושתומם לבי בחוכי (שם קמ"ג) כמשקל בראשו, בראשהו בראשם ווי' בראשם וכמו שתוכל לומר לאשה בראשך אינמי בראשכי, כן תוכל לומר בתוכך (זכריה ב)

בתוככי, כ"ף אחת של מלת תוך וכ"ף שניה של פנים בפנים, וכן בתוככם כ"ף אחת של עקר המלה שהוא תוך וכ"ף שניה של פנים בפנים של רבים, וזהו דבר בן גנאה: הכ"ף נכפלת במלת בתוככי כמו טי"ה של ולשוטט בצריכם שהוא

שהוא מן שופו לסיס וכדומה, ואני אומר שגגה היא: [ג' י' כ"ט ר"ג ב"ק נוכח ולפי שהוא סמוך קורה אותו פניס פניס:]

תחת תחת עינו (שמות כא) נפשינו תחכים (יהושע ב) תחת אלהים אני (בראשית) פ' אמר יוסף לאהיו וכי כך תיראו ממני תחת אלהים שמתם אותי, אל תיראו ממני יראו את יי' אפילו חס ושלום ארצה לעשות לכם רע הוא מונע אותי, אמרו להם כך להוהירם על הבטחון. וכן תחתיו מבניו (ויקרא ז) תחת היותך עובדה (ישעיה ט) תחת זאת לא ימת שמעני (ש"ב יט) תחת אלהים אנכי (בראשית ל) דיעקב פ' חלף. מ"א מתחת שישיו ייבשו (איוב יח) תחתיו יוצע רמה (ישעיה יד) תחתיים שניים (בראשית ו') שאל תחתית (דברים לב) גלות תחתיית (יהושע ט"ו) פ' מטה, וכן תחתיו לאמר למי ארץ (ש"ב ז) פ' דבר בנחת מלמטה כמו חדש לאמר. מ"א שבו איש תחתיו (שמות יז) פ' במקומו וכן מעלתו תחתני (ש"א י"ד) תחת רשעים ספקם במקום רואים (איוב לד) פ' הקב"ה נגקע ומכה את הרשעים במקומם כדי שיראו אחרים מה שאירע להם הוא יתיר טוב לעולם מה שינקום מהם במקום אחר שאין רואה, וכן פ' כל בקרב עמו, מקרב עמיו של תורה וכן בתוך עמך, וי"א כי מלת אמחת מזה הענין והאל"ף יתרה ומשום שמשימין אותה בני אדם על הבחמה ורוכזין עליה מלמעלה נקריה כך:

תיש זכור מהמים או תיש (משלי ל) ותישים עשירים (ראשי"ב לב) פ' איל זכר של עזים:

תכך ריש ואיש תככים (משלי כט) פ' בעל מרמות מלשון תוך ומרמה (תהלים נ"ה) מתוך ומחמס (ש"ב ע"ב) מרמות תוך. מ"א שנהבים קפים ותוכים (מ"א ז) אמר התרג' ושום פ' העניה, ולשון ברוחני כנף האוו פ' עוף גדול יש לו נצה וכנפים מן רומת טובות יפים עד מאד:

תכה והם חכו לרגליך (דברים לג) כמשקל ושפו עצמותיו פועל שלא נאס' שם פעול הוא, לשון יחיד תכה פ' נשתלשלו אחריך מלשון שלשלאות ותי' שרשרת הבין:

תכל פתול תכלת (במדבר טז) פ' צמר צבוע, חרשיו כעין תים והשמים:

תיש זכור מהמים או תיש (משלי ל) ותישים עשירים (ראשי"ב לב) פ' איל זכר של עזים:

תכך ריש ואיש תככים (משלי כט) פ' בעל מרמות מלשון תוך ומרמה (תהלים נ"ה) מתוך ומחמס (ש"ב ע"ב) מרמות תוך. מ"א שנהבים קפים ותוכים (מ"א ז) אמר התרג' ושום פ' העניה, ולשון ברוחני כנף האוו פ' עוף גדול יש לו נצה וכנפים מן רומת טובות יפים עד מאד:

תכה והם חכו לרגליך (דברים לג) כמשקל ושפו עצמותיו פועל שלא נאס' שם פעול הוא, לשון יחיד תכה פ' נשתלשלו אחריך מלשון שלשלאות ותי' שרשרת הבין:

תכל פתול תכלת (במדבר טז) פ' צמר צבוע, חרשיו כעין תים והשמים:

תכן ותוכן הוהתי יי' (משלי יז) מי תכן את רוח יי' (ישעיה מ) פ' לשון תיקון בחילה ק"ף בק"ף, וכן הוהתי תכנית (יחזקאל כ"ח) פ' אדם הראשון שחיס הקב"ה בו ברוחני שבראו יום ישי אחר תיקון כל מעשיו, ויעמידו בית האלהים על מתכותו (ד"ה כ"ד) פ' בתקונו וכן ובמתכותה לא תעשו לכם (שמות ל) מ"א קרוב לו ושמים בורת תיכן (ישעיה מ) פ' שיעור וכן ומים תכן במדה (איוב כה) ומדדו את תכנית (יחזקאל מ) תוכן אחד יחיה (שם מה) ותוכן לבנים התנו (שמות ה) זאת מתכונת הלבנים (שם שם) פ' שיעור:

תלל על הר גבוה ותלול (יחזקאל יז) תל עולם (דברים יז) על תלה ירמלי (ל) הדגש הוא במקום אות של כפל, וכן על תלם (יהושע יא) פ' ערימת אבנים כשתהרם העיר תעשה ערימה, וכן ותלול כי ההרים דמות ערימות הן, אמר חיוג ז'ל כי ותלולנו שמתח (תהלים קלז) מעיקר זה ואינו כך אלא מלשון יללה כלל, יללה שלנו שמחה היא לשוננו ולפיכך פייסנו להילול למלאות שמחתן, ויש לומר פייסנו להשיד ויותר תערב לנו הילילה מן השמחה מרוב הצער, ויש לומר כי תוללנו כמשקל עוללנו עוללית הלכנו שבו, וכמשקל חושבים ופירוש שוללנו בחילוף שי' לחינו כמו חרובה על לוח לבם שהיא חרובתה, חרות על הלוחות וכן הוהטינו ברוחם פ' ברושם, וכל אלו הפירושים טובים ותלל ותלה אותך (ראשי"ב) הולית אותו על עין (דברים

תור תדתי לבני (קהלת ב) אשר תרו אותה (במדבר יג) מתור הארץ (שם שם) ויתורו את הארץ (שם שם) מן ההרים (שם י"ד) ופועל כבד ויתירו בית יוסף (שופטים א) פ' לשון בדיקה, וכן מאנשי החים (ד"ה ב' ט) פ' הגרים ההולכים לחפש סחורות לקנות ולמכור. מ"א ותור וגזול (ראשית טו) ולשון רבים החורים, פ' עוף. מ"א תור אסתר (אסתר ב) פ' חוק וזמן, וכן וזאת תורת האדם (ש"ב ז) וי"א כחולד האדם הוא, ורבותינו אמרו זה תורת כלי עליו, ואפי' בלשון תלמוד אמרו תורחא דנהמא. מ"א נאו לחיך ברורים (שיר א) פ' כחשיטין זה מופלשין מן קצות הציץ על לחיים של נשים, ובלשון רבותינו מכנסין הפלשין מן הטמטפות כרחנן ולא בטמטפת ולא בסנבוטין:

תוו הסיר התו (ישעיה י"ח) פ' תחת כמשקל הדק לעפר מעיקר דקק, הרך לבי, מן ולא רכבה בשמן ושלשון לשון נפעל הן, ואילו נסמך לוי"ו של רבים היה התו כמשקל הסבו אלי מעקר סבב, ותנן התיו את הראש בבת אחת שתיטתן פסולה, וי"א כי עיקרו תו והוא כמשקל את בריהי הפר (בראשית יז) מעיקר פודר ושניהם פתח אע"פ שהן סוף פסוק [כ"ד ה"ה ר"ס]:

תחח כקש נחשבו תחח (איוב סא) פ' החצים של קשת: [ג' י' כ"ט ר"ג ב"ק נוכח ולפי שהוא סמוך קורה אותו פניס פניס:]

תחח כקש נחשבו תחח (איוב סא) פ' החצים של קשת: [ג' י' כ"ט ר"ג ב"ק נוכח ולפי שהוא סמוך קורה אותו פניס פניס:]

תחש ואנעלך תחש (יחזקאל יז) עור תחש פ' תה טהורה עורה חוק:

חר כפי תחרה (שמות כח) פ' שריון וכן אמר התרגום. מ"א ואיך תתחרה את המוסים (יזמיה יב) מתחרה בארץ (שם כב) פ' שריון לשון המיץ וההי' יתרה וממנו אל תחרה במדעים (חללים ל"ז) והוא פועל קל כמשקל אל תפעל, כלומר אל תדמה לחם:

מחברת הערוך תלם תנך לר' שלמה פרחון

עד

תמה כן תמהו (תלים מח) אל תתמה על החפץ (קהלת ה) ויתמהו האנשים (ראשי מג) והשם אכה כל סוס בחמהון (זכרי יב) והסמוך ובתמהון לבב (דברים כח) והתפעל והתמהו תמהו (תבק א) משפטיו והתמהו תמהו והציוו תמהו ובתמידת הדבר תמהו:

תמו מבנות את התמוז (חזקאל ח) פ' עז^ה היא דמות שרץ עושיין אותה על המים והמים נכנסין בה וביין הנקבים שלו ויראו כאילו היא תבכה, אבל הוש הנקרא תמוז הוא לשון פרסי וכן כל החדשים שלנו אינם מלשון הקדש אע"פ שהן כותבין במקרא לשון פרסי הן אבל כלשון הקדש בחדש הראשון, בחדש השני, ובחדש השלישי, כה אמר יי' צום הרביעי וצום העשירי, ובחדש השביעי, ומשגלו ישראל מבית הראשון בגוים למדו מהם לומר ניסן ואייר וסיון וכולהו: **תמוז** תמכת בו (תהלים מ"א) תמוכו בידי (שמות יז) אף תמכתיך (ישעי' מ"א) הן ענבי אחמוך בו (ישעי' סב) תמוז אשורי (תהלים יז) פ' לשון מחליץ ביד, והנפעל בחבלי חטאתו (ישעי' מ"ב) כלן ינתקן:

תמול כי תמול אנחנו (איוב ה) כחמול שלשם (איוב ה) והוסיפו אל"ף ואמרו אחמול שנא' כיום אחמול כי יעבר (תהלים צ') אבל מאחמול שלשם (ש"א י) הוא מלשון

תדום מאתמלי ומקדמתי, ומה שנא' ואתמול עמי לאורב יקומם (מיכה ב) אע"פ שהיא מלה אחת בכתיבה שתי מלות הן בקריאה כל' ואת מול פ' נגד עמי אויב תקוממו ותעמדו כמעשה המלשינים והמכריזים, וכן ממול שלמה אדר תפשיטון מעוברים בטח (שם שס) פ' העמדו על הדרכים מנגד עד שתראו העוברים והשבים מהמלחמה תשללו בגדיהם משפטו אדר ושלמה:

תמר זאת קומתך דמתה לתמר (שיר ז) ושבעים תמרים (שמות טו) וכן תחת תומר דבורה (שופטים ד) כתומר מוקשה (ירמי' י) וכן ותמורה בין כרוב לכרוב (חזקאל מ"ו) פ' דמות דקל, היו מציידין לפני וכן ותמורת עשן (ויאל ג) פ' עמוד העשן העולה בלי עיקום יראה כאילו של תמרים ואמרו ד"ל על הקטרת כשתעלה תמרתו:

תן מעון תנים (ירמי' ט) אעשה מספר כתנים (מיכה א) ונת' נמי לתנת מודב (מלאכי א) ויא' היה טמאה ויא' נחשים גדולים, וכן גם תנין תלצו שד (איכה ד) כל' גם תנינים נתנו דריהן לגוריהן לתניק ורחמו עליהן ובת עמי לאכזר ולא רחמו על בניהן לקיים מה שנא' תרע עינה באיש' חיקה ובבנה, יבבתה ובשליחה (דברים כ"ח) כי ושימו העברים בלשונם נו"ן במקום מ"ם תנין תנים לקץ הימין. לקץ הימים, לא תאמין בחיין פ' בחייהם:

תנן ויהי לתנן (שמות ז) בלענו כתנן (ירמי' נ"א) פ' נחשים גדולים:

תנה גם כי יתנו בגוים (הושע ח) פ' יספרו וישנונו כמו ושנתם לבניך ומתרגמי' ותתניינו לבניך ופועל כבד שם יתנו צדקות יי' (שופטי ה) לתנות לבת יפתה (שופטי יא) פ' לענות קינות. מ"א אפרים. התנו אהבים (הושע ה) פ' לשון אתנן זונה (דברי' כג) פ' מה שנתנו לאשה בשכרה נאמר אתנה (הושע ב) ונא' אתנן האל"ף שבשניהם יתירה וכן סחרה ואתננה (ישעי' כג) פ' ממונה ולמה נקרא כך משום שאמר בתחילה כשירת הזונה (שם) וכן ושבה לאתננה (שם שס) פ' למלכותה. ולמה נקרא כך משום שא' ונתתה את כל ממלכות הארץ, וכן כל אתנניה ישראלך בארץ (מיכה ג) פ' בניניה בתיה ומשום שאמ' כי מאתנן זונה קובצה (מיכה א) אמר כך:

תנך על תנך און המסהר (ויקרא י"ד) פ' עור ה און נקרא כך תנך
19*

תולה ארץ (איוב כ) כי קללת אלהים תלוי (ירבים כא) תלוים לך מנגד (שם כח) ועמי תלויים למשובתי (הושע יא) בחלוקת אל"ף ביו"ד כל' מעומדים, ופועל כבד שלמהם תלו על תמותיך (חזקאל כז) ותפעל שרים בידם נחלו (איכה ד) ויתלו שניהם על עץ (אסתר ב) הדגש במקום נו"ן של נפעל ומוה נקרא כלי זין תליך וקשהך (ראשי' כז) משום שהוא תלוי על האדם:

תלם בתלם עבותו (איוב לט) פ' שלשלת של ברזל עשויה חתיכות וכן יחד תלמיה יבכיון (שם לא) על תלמי שדי (הושע י) בקויעי הקרקע בין מעצמו בין מהחרושה, ואמרו רבותינו בענין שיתלמי למה נקרא שמו תלמי משום כשהלך על הארץ עשה אותה תלמים תלמים, ותנן עד שיהא התלם מפולש מראש השדה ועד סופה:

תלע ואם יאדימו כחולע (ישעי' א) פ' הולעת שני והפעל שלו אנשי חיל מתולעים (נחום ב) כמו לבושי אדום ומשום רוב החולעים שבו נקרא כך, כי תאכלגו החולעות (דברים כח) וירם תולעים (שמות יז) ומתולעות לביא לו (ויאל א) ואשברה מתולעות עול (איוב כט) ומאכלות מתולעותי (משלי ל) פ' שנים אדוכים של היה שיוצאין מכאן ומכאן מבפנים ולחוץ [ויעלי טס נתן] ונאמר בהפוך מלתעות כפידים (תהלים נח) כמו כשב וכשב מ"א אל תירא תולעת יקרב (ישעי' מ"ז) פ' אומה וסיעה ומשפחה: **תלם** שנתה תמימה (ויקרא י"ז) ותמימים כירדי בור (משלי א) פ' בריאים ושלמים, וכן שכול ואלמון בתומם באו עליך (ישעי' מ"ז) פ' בלי חסרון, כי אם תם הכסף (ראשי' מ"ז) וכן יחפשו עולות תמוז חפשי מחופש וקרב איש ולב עמוק (תלים סד) פ' מבקש עול ויתמימו החיפוש במחשבה עמוקה, הגוף של תמינו יתרה^ה כמו נו"ן של חסדי יי' כי לא תמוז (איכה ג) אבל זה פועל בעצמו ותמונו של חפשי מחופש פועל באחר, ויהי כאשר תמו (דברים ב) חס עונך (איכה ד) ותתם השנה (ראשי' מ"ז) ויתם הכסף (שם שס) תתם הלאתה (חזקאל כד) בשורק הוא כמו ישפוטו הם, וכיוצא בו עד תום כל הדור (דברים ב) נתם פרח (ישעי' יח) ופועל כבד והתמות טמאתך מנך (חזקאל כב) פ' והשלמתי וכן כחתך מורד תושר (ישעי' לג) פ' כשתשלים שדודך תושר גם אחת, ומשפט הים' שתי' דגושה ומשום להקל ברזל לא דגושה, ולשון נפעל במודב הזה יתמו (במדבר י"ד) וכן יתמו הטאים מן הארץ (תלים קד) כמשקל אם ימורו מן מדר ויגלו מוסדות תבל מן גלל ולשון נפעל כולן, והדגש, מעיד על הגוף, ויתמו ימי בני (דברים לד) שלא כמשפט וכן ידמו למו עצתי, אבל וכל אנשי מלחמתה ידמו כמשפט נאמר כי יש בו שני דגשין הראשון במקום נו"ן של נפעל והשני במקום אות של כפול, ויא' כמו שציינו ויתם הכסף ותתום השנה ההיא, ומצינו וידום אהרן, ומצינו גם מדמן תדומי, כולן ביו"ד נוכל לומר כי זה ויהמו ימי בני גם ידמו למו עצתי משפטן ויהמו, ידומה ויהי' לשון נפעל כמשקל נגוה ועבר, נגולו כספר שמים, על מנת שיהי' הגוף דגוש, ולשון התפעל עם גבר תמים התתם (תלים יח) משפטו תתתם כמשקל תתהדר תתהללו ותהיו השלישי של עיקר המלה ויש פועל כבד אחר כי תתם דרכיך (איוב כ"ב) כמשקל יוסב אלהים ומוה נאמר אין מתום בבשרי (תלים לח) ומוה הענין את האורים ואת החומים (שמות כ"ח) מפני שהן שלמין. מ"א הם וישור (איוב א) תמים תמימה כמשקל צעור צעורה, בתם לבבי, לא אסור תמתי ממני, תום ויושר יצרוני, ואני בתמי אלק, כולן קרובין זה לזה:

תמד עולת תמדי (שמו' כט) זו המלה לא מוציג לה פועל כלל:

מחברת הערוך תנר-תפש לר' שלמה פרחון

תנר תנוד וכירם (ויקרא יא) :

תעב כי נתעב דבר המלך את יואב (דה"א כא) זה פועל עבר ולפיכך הוא פתח אבל אף כי נתעב ונאלח (איוב טו) אינמי כנצר נתעב (ישעי' יד) הן שמות, ולפיכך קמוצין כיוצא בו אני נאסף אל עמי, שם הוא והוא קמוץ כאשר נאסף אהרן אחיך פועל לפיכך הוא בפתח, והשם תועבה היא בתועבות יתעיסוהו (דברי לב) ופועל כבר תעבנו מתי סודי (איוב יט) ותתעבי את יפך (יהוקאל יז) לא תתעב אדומי (דברי כג) יתעב י' תתעב נפשו (תלוי קב) התעבו עליה (תלים יד) נאמר לא תביא תועבה אל ביתך (דברים ז) בלשון נקבה, עוד אמר והיית חרם כמותה זה לשון זכר, יש מי שפירשו כך כל' תועבה פ' העובה ע"ז או האוחז והמכבד את האדם יותר מן הבורא יתברך שמו לשום הנאה ושלא לשם שמים כי תמצא בני אדם שמאריכין בתפלה כשיהו בבית הכנסת וכשמתפללין בביתם ביחד מקצין יודוע כי לאדם מתפללין, וכן הסומך על מה שיהנה מן האדם ואפי' על עצמו הרי זה כעובד ע"ז כי הוא אר' כתי ועוצם ידי וגו' והעושה כן נופל בקללת הנביא שניא ארור הגבר אשר יבטח באדם כל זה וכיוצא בו נאמר עליו תועבה וכת' שקץ תשקצנו ואל תביאנו אל ביתך כי חרם הוא, וכת' לא ידבק בידך מן החרם כלום, אבל המאריך בתפלתו כשיהיה יחיד ומשום טורת ציבור מקצר בבית הכנסת והבוטח ביי' בכל דבר בכל לבבו הרי זה מריות ברכת הנביא שניא ברוך הגבר אשר יבטח ביי' והוא עצמו יהיה ברכה בכל בית שיכנס כגון שנאמר ויהי ברכת יי' בכל אשר לו ותהי ברכת יי' לא נאמ' אלא ויהי כל' ויהי יוסף ברכת יי' בכל מה שיש לאדוניו בבית ובשדה כמו והיה ברכה, ויוסף כשאמר לו פרעה אתה חכם ונבון, אמר לו בלעדי אלהים יענה, אמרו לו סריסי פרעה פתר לנו חלומותינו אמר להם הלא לאלהים פתרונים, אמרו לו אחיו אביך צוה וכו' ולא תגמול לנו רעות אמר להם התחת אלהים אני, אמרה לו גברתי שכבי עמי אמר לה וחטאתי לאלהים, הא למדת בטחונו של יוסף משום כל זה וזה שעמד במלכות שמונה שנה כגון יי' בארץ מצרים בלא קלקל כל ימיו מה שלא ראה מלך בכל מלכי ישראל ויהודה כדכתי' והבוטח ביי' חסד יסובבנו :

תעה תעה לבבי (ישעי' כא) תעיתי כשה עובד (תלוי קיט) ובשכר תעו (ישעי' כח) והנה תועה בשדה (ראשי לו) ותלך ותתעו (שם כד) ולדבר אל השם תועה (ישעי' לב) משפטו תעיה או נבואה תועה או דרך תועה, וחמזרז בתעות בני ישראל (יהוקאל מד) ולשון כך תאמין בשוא נתעה (איוב טו) כהתעות שכור (ישעי' יט) ופועל כבר התעיתם בנפשותיכם (ירמי' מב) ויתע מנשה (דה"ב לג) פ' ויתעה אחרים, וכן וירב בבת יהודה פ' וירבה, וכן ויפן זנב אל זנב ויפנה וכן ויפר את עמו מאד פ' ויפרה ומשום שפועלין באחר ונפרו בסגול, אבל ויפן פרעה, וירב, וכיוצא בהן שאינן בסגול הן פועלין בעצמן, ורסן מתעה על לחיי עמים (ישעי' ל) זה פועל באחר, אבל ועוב חוכחת מתעה הוא פועל בעצמו, כל' תועה ודברה תורה כלשון בני אדם שניא' ויהי כאשר התעו אותי אלהים (ראשי' כ) ובא החרג' ותקנו. מ"א אבל הוא כפול מעשה תעתיעים (ירמי' י) כמתעתע (ראשי' כז) ומתעתעים בנביאי (דה"ב לג) אבל הפילו הה"י של תעה משום הכפילה, ר"ע כי התעיה דבר שאינו עומד ואינו בתיקון כך התעתעה דבר שאינו מקיים ומתוקן דהא כתי' והתעו את מצרים בכל מעשהו (ישעי' יט) זה תעיה ממש בעצות נשתחות, כהתעות שיכור

בקיא (איוב ט) זה תעתוע ושחוק ונדנד כמו יתעו לבלי אוכל (איוב לח) פ' יתעו וינדוד אולי ימצאו מחיה וכתבי ויניעו כשיכור, וכ' ליש איוב מבלי טרף ובני לביא יתפרדו, וי"א כי ושני כפירים נתעו (איוב ד) כך פירושו כפירים אשר נתעו ומשום סוף פיסוק והפסק הדיבור נדגש כמו באש יצתו שהוא מן מצית בך אש נצתה כמדבר, עריו נצתו, אינמי ולשונם בצמא נשתה, שהוא מן ונשתו מים מהים, נשתה גבורתם, אע"פ שפירשנו למעלה (גמ' לתע) פירוש אחר, כך מנהגנו לעשות שמה זה ושמה זה כי לא קבלנו לשון הקדש מן רב אלא מצינו המקרא ודמונו דבריה זה לזה זה מזה :

תער כתער מלוטש (יהוקאל ח) והעבירו תער (במדבר ח) פ' מורה כמה שניא' ומורה לא יעלה על ראשו ונקרית תער משום שהוא מחוברת לתערה כמה שניא' וישלפה מתערה (ש"א יז) פ' נתיקה :

תפה בתוך עלמות תופפות (תהלים סח) פ' מכין על התוף וכן מתופפות על לבבהן (נחום ב) פ' מטפחות כמו שמכין בתוף והתוף כלי מרובע עשוי בקלף חלול, עוד תעדי תופף (ירמי' לא) ותקה וכו' התוף בידה (שמות ט"ז) לנגן ומשום שבטנו של אדם תללים חללים אמר הכ' מלאכת תופף ונקבין כך ביים הבראך כנגד (יהוקאל כח) וכן אמר התרגום ברם לא אסתכלת בפגוד דאתעביד חללין ונקבין דאנון צורכך בלא אפשר לך דתתקיים בלא בהון מיומא דאתגבריתא עמך מתקנין, ומשום זה הפסוק תקנו רבותינו אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חללים חללים ותאמר חללים [ע"י נעני טעם ה] תועה הוא כרתנן אין עושין חלל תחת רשות הרבים אלא עד שתהא עגלה מחלכת וטעונה אבנים, כי כשישים האדם דעת לידע גופו ופגרו יוכל להכיר גבורת בוראו, כי ממלאכתו של אדם תראה חכמות :

תפח כתפוח בעצי היער (שיר ב) גם תמר ותפוח (יואל א) רפדונו בתפוחים (שיר א). מ"א מלך תפוח אחד (יהוש' יב) פ' סדינה :

תפל טהים אותו טפל (יהוקאל יג) פ' טיש שאין בו תבן ואינו מתקיים שניא' היאכל תפל בלי מלח (איוב ו) נביאיד חזו לך שוא ותפל (איכה ב) פ' דברים שלא נחקימו. מ"א ולא נתן תפלה (איוב א) אלהי לא ישים תפלה (שם כ"ד) פ' דבר גנאי :

תפן תופני מנחת פתים (ויקרא יז) פ' משקלו פועל כמשקל דוכיפת והי"ו יתירה ורבותינו אמרו מאי תופינא תאפה נא כמו אל תאכלו ממנו נא, ומתרגמין כר חי כל' לא תאפה כל צרכה אלא חצי אפייתה כדי שתהא רכה :

תפר שק תפרתי על גלדי (איוב יז) ויתפרו עלי תאנה (ראשי' ג) ועת לתפר (קהלת ג) ופועל כבר היו למתפרות כסתות (יהוקאל יג) פ' החייטין :

תפש ותפש את הסלע (מ"ב יז) ואת מלך העי תפשו חי (יהושע ח) ותפשה ושכב עמה (דברים כב) ואתפש בשני הלוחות (שם ט) ותתפשהו בבגדו (ראשי' לט) והמזדר למען תפוש את בית ישראל בלבם (יהוקאל ד) ותפושכם את העיר (יהושע ח) בתפשם בך ככפך (יהוקאל כט) ופועל כבר שממית ביום תפש' (משלי ל) תופשי המלחמה (במד' לא) תפוש זהב וכסף (הבקוק ב) פ' מחוק כמה שנאמר וכבש בזהב לכסא מאוחים, פ' אבדי כסא מחזיקים זהב כלומי גופם זהב כך הוא תופש ואוחז ולוכד ותומך ומחזיק קרובין זה לזה תפת

תפת ותופת לפנים אהיה (איוב יז) פ' גחלת כי איוב שתופסו השחין אמר על הבורא הצגתי למשל עמים ותופת לפנים אהיה כגחלת לפני הבריות או כגיהנם בעולם הזה לפני בני אדם, וכן כי ערוך מאתמול תפתה (ישעי' ל') והה' יתירה כמו של אשה לוי' צחה צמא [חלק סדקוק חרופות הסימונים חות ה']:

תקן לא יכול לתקן (קהלת א) ופועל כבד תקן משלים הרבה (שם יב) מי יוכל לתקן (שם יב) פ' להכין ולישר: חקע תקע בשופר (תהלים קג), מ"א ויתקעה בבטנו (שופט' ד) תקע את אהלו בהר (ראשי' לא) ותקעתיו יתר (ישעי' כב) לשון נעיצה וכן ויתקעהו ימה סוף (שמות י'). מ"א קרוב לו תקעו בתומות בית שאן (ש"א לא) פידוש תלו שהרי אמר בסוף אשר תלאום שמה פלשתים, אבל אל תהי בתוקעי כף (משלי כ"ב) ושונא תקעים בוטח (שם יא) ולשון נפעל מי הוא לידי יתקע (איוב יז) פ' ספיקת כף הקונה או הערב לכף המוכר כי כך מנהגם, וכן כל העמים תקעו כף (נחום ג) פ' טפחו ידיהם ברנה:

תקף ואם יתקפו האחד (קהלת ד) תתקפהו לנצח (איוב יד) תתקפהו כמלך עתיד לכדור (שם טו) פ' תחזיק בו להורגו, והשם את כל תוקף (אסתר ט) בתוקף כל מלכותו (דניאל יא) פ' בחזק וכל מעשה תקפו (אסתר י) עם שהתקף ממנו (קהלת ו) פ' החזק, ואין תקיפה מן עיקר זה: תרו ויקח תרוהו ואלון (ישעי' מד) פ' אילן עושה פירות גדולים עושין אותן באש ומתבקעין ויוצאין מתוכן שקדים קטנים והאוכל בתוכן:

תרו כתורן על ראש ההר (ישעי' ל) לעשות תורן עליך (יחזק' כז) פ' קורה ארוכה יעמידוה בתוך הספינה לתלות עליה הקלע ומי שעושה עושה על ראש ההר תראה יחידה בעולם: תרע תרעמים שמעתי (דחי"א ב) פ' שוערים ותרגום שער תרעא, וי"א משפחות הן ונקרין כך:

תרה לקחה את התרפים (ראשי' ל) פ' צורה מצוירת לע"ז: תשה הגריל תושיה (ישעי' כח) ומשקלו פועליה כמו ולא דומיה לי, פ' חכמה ודעת, וי"א מלשון יש כי כל מה שבעולם אבד ומשתנה והדעת עומד לעולם כמה שנא' להנחיל אוהבי יש (משלי ח) פ' לעולם, ובני אדם משונים לפי רוב האמויות בדיבור ובכתיבה ובמלבושין ובמלאכות ובמנהגות חוץ מן הדעת הכל שוין בו לפיכך נקריה תושיה, ואר כי התי' כמו תיו של תרומה, וי"א צור ילדך תשי (דברים לג) מזה הענין פ' המציאך יש, שהן הבנים והבנים עושין בנים להמציא יש בעולם והארמוה לא תשם כל' צור שילדך כדי שתעשה יש:

מלה רביעית

תלתל קצותיו תלתלים (שיר ה) פ' שער הרבה רצוף דלה על גבי חברתה ורבותינו דרשוהו תל תלים:

[תחזא על' שש תמר וכמו כן תחרה סס ר"ל חל תפחר צמדיים, מתחרה נלרו ותמים כי צמח חים הניח חל תפחר צמדיים וכי' חזל מלרת רביעיות הן ולא כתפו פה זין המרועים וחלני חסר נכ"י:]
[תעתע נמלח צמח תעתע:]

תם

שלמה המחברת ערוך בעזרת הבורא וארצה לומר שערים *

ואני פניים כל הקודם זה הערוך מכל החכמים ויעמוד על עומקו אם ימלא צו סגבה או שום שכהה או לשון שאינו מצולר ציורת שיכני לכף זכות, כי לא כהגו בני מקומנו לרדד בלשון הקדש כל כך, מפני שכל המקומות של ארץ ישמעאל על לשון אחד יש להן וכל האכסנאין כחאין אליהן יכירו את לשונם לפיכך לא הולכנו להשתמש בלשון הקדש להיות רגילין צו, אצל כל ארץ אלוש משונים לשונותיהם צו מזה וכשינולו אכסנאין אליהם לא יכירו דבריהם הולכנו לרדד להם בלשון הקדש לפיכך הס דבילין צו יותר ולא ידקק אדם על לשון הפירוש ושכח הענין המבטק דעתו ואין זה עוז ולא ימחול על לשון הפירוש נמלאת דעתו מיוחדת ומכוננת לענין הכתוב להצינו יפה יפה כי לא נעשה כדיצור מתחילה אלא כדי שיצין האדם ויכיר מה שיש בלבו חצינו על ידי דיצור צין יהיה הדיצו' מעוקל צין יהי' מיושר הכה אפי' צתורה וצמקלא דהאמין צאליו השערים הכתוצין צלאם הספר הזה שיש צהן דיצור שמטפטו להאמר כך וכאמר צשינוי שלא כדיון כי ספר ה' על הדעת שמכריע את הספיקות כלאוי צין תצין והבורא יעזרך, בשלמתי אני שלמה בר אברהם הידוע בן פרחון זצ"ל דמונית קלעה [קלעה איוב 1] הערוך הזה הפכתי ללשון הקדש מפסדים הראשונים (2) ז'ל דצינו יהודה חיוג ז'ל ורצינו יונה צן גנאה ספר מוסתלחק אלמסתלחק צל"ע ספר ההשגה וספר למדע צל"ע ספר הזוהר] וספר יסוד המלות (3) וספר תשור [כתאב אלתשור] צל"ע ספר ההבלמה, חזרתי כל דבריהם צזה הערוך שיש אים ממלאכתו וצמקוס הנדוך לו הוספתי על כולם עניינים אחרים וחיודשים ומפלים מחכמת יוגית כפי מה שיכולתי, בשלמתי צלאם חדש כסליו סנת ארבעת אלפים ותשע מאות ועשרים ואחת לצדיאת עולם צעיר סלירנו Salerno in Neapel היוצת על שפת הים:

* עי' לעיל חלק סדקוק נחלת מעניני המקרא מ"ש למעם צהערה
(1) עי' לעיל נצחוד להבחון רס"פ חות ע"ו צמח החכם לונן:
(2) ולעיל וקדמתו קורה חותם חתרונים:
(3) הוא חלק שני מס' הזוהר וכולל חלק הסרסוס ולעיל וקדמתו קורה חותם עקר אמלות וסוף ס' הנקרא כחצז חלחלול:

התקנים הולאש ר"ל את ה... חזקתה נחבחה... (א) ישנו... (ב) ישנו... (ג) ישנו...

התקנים הולאש ר"ל את ה... חזקתה נחבחה... (א) ישנו... (ב) ישנו... (ג) ישנו...

השיעור הלא

התקונים וההגהות

התקונים וההגהות... אדפיס א"ה בקונטרס מיוחד נלווה על התקונים והמנות החסרונות אשר אתיק משני קבוצים מדויקים מס' הפרחון אשר מונחים שמורים בעקד מפורסם.

ובעת לעיר את הקורא כי הסכם הדרון המפורסם נר"ה יש"ר כ"י כתב אלג זמנכת ר"ל "ללא אונע מהגיד לך כי היה בידי זה שנים ס' כמיצת יד על קלף כולל ביאור על נביאים וכתובים בקילור מופלג על פי הדקדוק ונלוקט מן המפרטים הקדמונים, מתחיל נק' מלכים והולך על הסדר עד סוף דברי הימים, ומן הסדרות הנמלכות בסוף הקשר נראה שתמצא הביאור הזה הוא ר' שלמה פרחון עלמור ווקר הביאור בלוי לעין כל באשר הוא כולל דעות בן גנאה וחיוב ושאר הקדמונים על כונה פסוקים קשי ההצנעה עכ"ל.

ולשוב חכר ידיו הסכם החורני און"ה שמו אל לייטטל עכד ער ל"י אשר העירני על כונת ביאור מלת ש"ס ביאור יקר ומנוון אשר יצא א"ה בקונטרס הנ"ל: (א) ישנו... (ב) ישנו... (ג) ישנו...

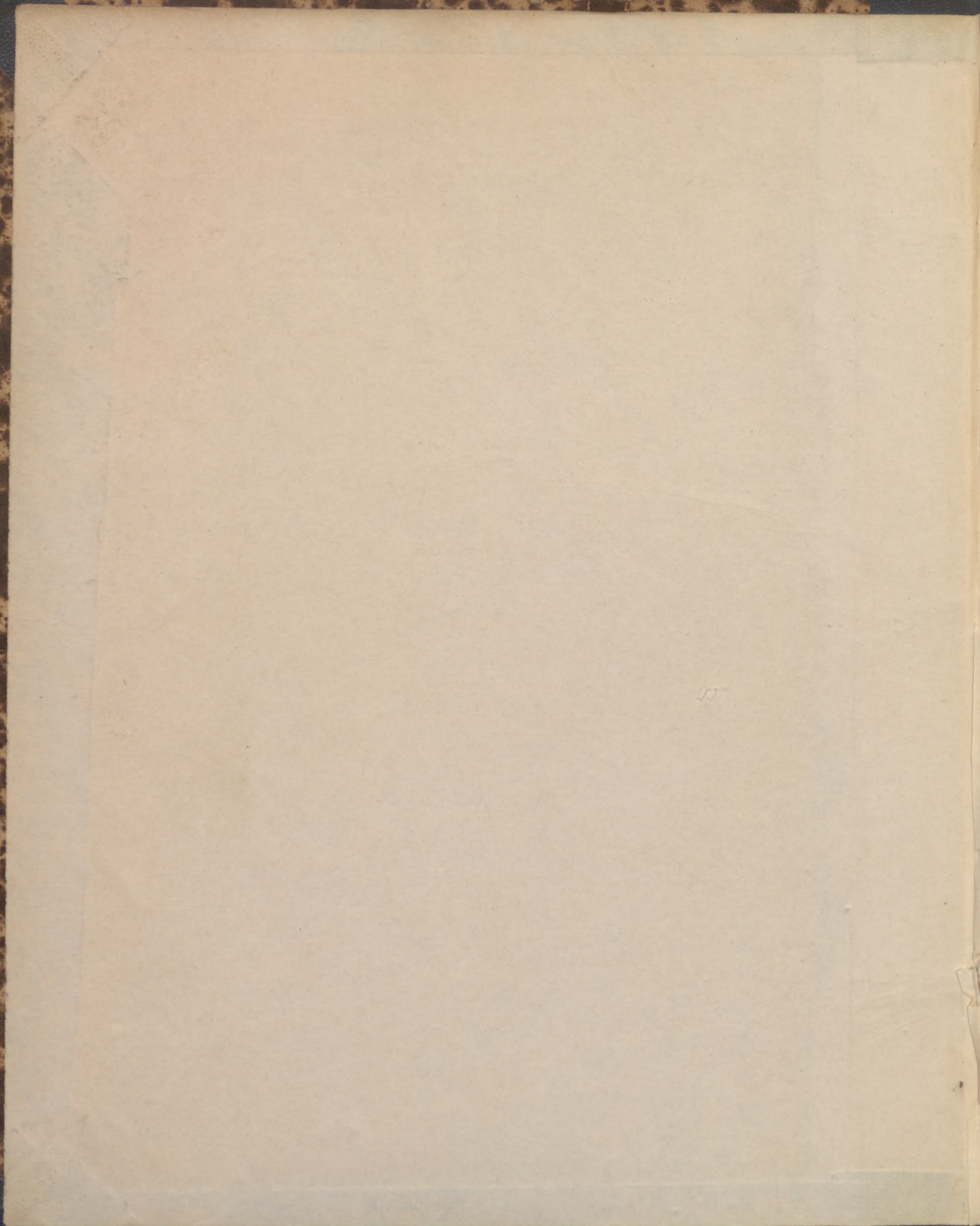

*) ... (ב) ... (ג) ...

[Faint, illegible text visible through the paper, likely bleed-through from the reverse side.]

B

462.

כרדהן